

ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ

(ਚੌਥਾ ਭਾਗ)

ਪਹਿਲਾ ਕਾਂਡ

੧

ਭਰਮ ਅਥਵਾ ਭੁਲੇਖਾ

[ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਿਆ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥]

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੯੦੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਭਰਮ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ:--ਸੰਗਯਾ--ਘੁੰਮਣਾ, ਫਿਰਨਾ, ਭਰਮਣ (ਸਗਲ ਜਨਮ ਭਰਮ ਹੀ ਭਰਮ ਖੋਇਓ " (ਸੋਰ ਮ: ੯)। ੨ ਜਲ ਦੀ ਘੁੰਮੇਰੀ, ਜਲ-ਚਕ੍ਰਿਕਾ । ੩ ਘੁੰਮਿਆਰ ਦਾ ਚੱਕ । ੪ ਭੁੱਲ, ਭੁਲੇਖਾ " ਭਰਮ ਅੰਧੇਰ ਬਿਨਾਸ " (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) । ੫ ਮਿਥਿਯਾਗਯਾਨ, ਹੋਰ ਦਾ ਹੋਰ ਸਮਝਣਾ । ਵਿਦਵਾਨਾ ਨੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭ੍ਰਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ:--

(ੳ) ਭੇਦਭ੍ਰਮ (ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਆਤਮਰੂਪ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਭੇਦ ਕਲਪਣੇ)।

(ਅ) ਕਰਤਿਤ੍ਰ ਭ੍ਰਮ (ਮੈਂ ਕਰਤਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਖਿਆਲ) ।

(ੲ) ਸੰਗਭ੍ਰਮ (ਮੈਂ ਦੇਹਰੂਪ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹਾਂ) ।

(ਸ) ਵਿਕਾਰਭ੍ਰਮ (ਜਗਤ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਹੈ) ।

(ਹ) ਸਤਯਤ੍ਵ ਭ੍ਰਮ (ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਮੰਨ ਕੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਸਤਯਬੁੱਧ) " ਭਰਮ ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਨਠੇ " (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)।

੬ ਸੰਸਾਰ, ਸੱਚ " ਭਭਾ ਭਰਮ ਮਿਟਾਵਹੁ ਅਪਨਾ " (ਬਾਵਨ)। ੭ ਗਿਲਾਨਿ, ਘ੍ਰਿਣਾ " ਨਿਜ ਪਤਿ ਮੋਹ ਨਹਿ ਰਾਖਤ ਭਰਮ " (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) " ਜਗਤ ਤੇ ਘਟਾ ਧਰਮ ਕਾ ਭਰਮ " (ਕਲਕੀ) । ੮ ਖਯਾਲ । ੯ ਮਰਮ ਦੇ ਥਾਂ ਭੀ ਭਰਮ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ, " ਦੁਰਬਚਨ ਭੇਦ ਭਰਮ " ਸਹਸ ਮ: ੫) ਮਰਮ ਭੇਦਕ (ਦਿਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ) ਦੁਰ ਵਚਨ । ੧੦ ਭ੍ਰਮਰ, ਭੋਰੇ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ " ਕਹੂੰ ਕੰਜ ਕੇ ਮੰਜ ਕੇ ਭਰਮ ਭੂਲੇ " (ਅਕਾਲ) ਕਿਤੇ ਕਮਲ ਉੱਪਰ ਭ੍ਰਮ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋਏ ਹੋ । ੧੧ ਸੰ-ਤਨਖਾਹ, ਤਲਬ । ੧੨ ਭਾੜਾ, ਕਰਾਇਆ । ੧੩ ਨਾਭਿ, ਧੁੰਨੀ । ੧੪ ਸਵਰਣ ਸੋਨਾ ।

ਟੂਕ ਮਾਤ੍ਰ ਆਈਆਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਪੰਗਤੀਆਂ:--

ੳ- ਸਗਲ ਜਨਮ ਭਰਮ ਹੀ ਭਰਮ ਖੋਇਓ ਨਹ ਅਸਥਿਰੁ ਮਤਿ ਪਾਈ ॥

ਬਿਖਿਆ ਸਕਤ ਰਹਿਓ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਨਹ ਛੂਟੀ ਅਧਮਾਈ ॥ ੧ ॥ [੬੩੨]-੬

ਅਰਥ:--ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਭਰਮਣ ਕਰਦਿਆਂ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ (ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਜੇਹੀ) ਮਤਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ (ਜੋ ਮੈਨੂੰ) ਅਡੋਲ ਰੱਖ ਸਕੇ । ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਪਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੀ ਇਹ ਨੀਚਤਾ ਮੁੱਕਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ੧ ।

ਭੁੱਲ, ਭੁਲੇਖਾ:--

ਅ- ਪਾਵਨ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨਾ ॥ ਭਰਮ ਅੰਧੇਰਾ ਬਿਨਾਸ ਗਿਆਨ ਗੁਰ ਅੰਜਨਾ ॥

ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਪ੍ਰਭ ਨਿਰੰਜਨ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿਆ ॥ ਇਕ ਨਿਮਖ ਜਾ ਕੈ

ਰਿਦੈ ਵਸਿਆ ਮਿਟੇ ਤਿਸਹਿ ਵਿਸੁਰਿਆ ॥ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧ ਸਮਰਥ ਸੁਆਮੀ ਸਰਬ ਕਾ ਭਉ

ਭੰਜਨਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਾਇਐ ਚਰਣ ਜੰਧੈ ਪਾਵਨ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨਾ ॥ ੨ ॥ [੪੫੬]-ਛੰਤ-੩-੬

ੲ- ਭਭਾ ਭਰਮੁ ਮਿਟਾਵਹੁ ਅਪਨਾ ॥ ਇਆ ਸੰਸਾਰੁ ਸਗਲ ਹੈ ਸੁਪਨਾ ॥ ਭਰਮੇ ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ॥

ਭਰਮੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਬ੍ਰਹਮੇਵਾ ॥ ਭਰਮਿ ਭਰਮਿ ਮਾਨੁਖ ਡਹਕਾਏ ॥ ਦੁਤਰ ਮਹਾ ਬਿਖਮ ਇਹ

ਮਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਮੋਹ ਮਿਟਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇਹ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ॥ ੪੦ ॥ [੨੫੮]

ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸਮਝ ਲੈਣ ਦਾ ਨਾਮ ਭਰਮ ਹੈ । ਭਰਮ ਵਿਚ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਫਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੁਦਰਤੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖਿਆ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ--" ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਧੁੰਧ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਆ " ਬੜਾ ਪਰਚਲਤ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਅਸਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਾਈ ਸੁਾਹਬ ਜੀ ਨੇ " ਹਨੇਰੇ " ਦੇ ਥਾਂ " ਧੁੰਧ " ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ?

ਧੁੰਧ ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ?--- ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਘਰ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿੱਡਾ ਵੀ ਹਨੇਰਾ ਹੋਵੇ, ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮੋਮ-ਬੱਤੀ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦੀਵੇ ਦੇ ਜਗ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋਣ ਵਿਚ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ । ਕਿੱਢੀ ਵੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਹੋਵੇ, ਟਰੱਕ, ਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਅੱਗੇ ਲੱਗੇ ਚਾਨਣੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਅਥਵਾ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੋੜਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਸੰਘਣੀ ਧੁੰਧ ਪਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਰ ਆਏ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪਤਾ ਵੀ ਬੜੀ ਕਠਨਾਈ ਨਾਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ । ਧੁੰਧ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆਂ ਹਨੇਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਜਾਂ ਦੇ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਰਲਤਾ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਵਿਘਨ ਪਾ ਖਲੋਂਦਾ ਹੈ । ਟੇਕਸਲਾ, ਬਨਾਰਸ ਆਦਿ ਵਿਚਲੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹਾਂ ਵਿਦਿਆਲੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ । ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਕਿਹੜੀ " ਧੁੰਧ " ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਇਸ ਸੰਕੇ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ--

ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਤੀਰਥੈ ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ ਸਭੇ ਫਿਰਿ ਦੇਖੈ । ਪੂਰਬ ਧਰਮ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਰਿ ਭਾਉ ਭਗਤ ਬਿਨੁ ਕਿਤੇ ਨ ਲੇਖੈ ।
 ਭਾਉ ਨ ਬ੍ਰਹਮੇ ਲਿਖਿਆ ਚਾਰਿ ਬੇਦਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਪੜਿ ਪੇਖੈ । ਦੂਡੀ ਸਗਲੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਤਿਜੁਗਿ ਆਦਿ ਦੁਆਪਰਿ ਤ੍ਰੇਤੈ ।
 ਭਾਉ ਨ ਬ੍ਰਹਮੇ ਲਿਖਿਆ ਚਾਰਿ ਬੇਦਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਪੜਿ ਪੇਖੈ । ਦੂਡੀ ਸਗਲੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਤਿਜੁਗਿ ਆਦਿ ਦੁਆਪਰਿ ਤ੍ਰੇਤੈ ।

ਕਲਿਜੁਗਿ ਧੁੰਧੁਕਾਰ ਹੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭੇਖੈ ॥ ੨੫ ॥

ਭਾਵ, ਬਾਬਾ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਨੇ ਜਦ " ਤੀਰਥ ਪੁਰਬ " (=ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾਰਾਂ ਦੇ ਕੁੰਡ ਗ੍ਰਹਣ ਆਦਿ ਮੇਲੇ) ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਵੇਖੇ । ਪੂਰਬ ਧਰਮ " (=ਪਛਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਧਰਮ) ਤੇ ਲੋਕ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਬਹੁਤ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਪੰਡੂ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਵੇਦਾਂ ਆਦਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਕਥਿਤ ਲਿਖਾਰੀ) ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਭਾਉ ਤਾਂ ਮਨੋ ਲਿਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਤੇ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ (ਬਥੇਰੇ) ਵੇਖੇ (ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ ਵੇਦ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਆਦਿ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਭਾਉ-ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਸਨ) । ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੂਡੀ, ਸਤਿਜੁਗ, ਦੁਆਪਰ, ਤ੍ਰੇਤਾ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹਾਲਾਤ ਪੜਤਾਲੇ । ਤੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਖੇ ਵੀ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਕਿ **ਸਾਰੇ ਥਾਂ ਭਰਮ ਦਾ ਹੀ ਧੁੰਧੁਕਾਰ ਹੈ** । ਸਾਧ-ਭੇਖਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰਮਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਰੱਖੀ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂ, ਪੰਡਿਤ, ਪ੍ਰੋਹਿਤ, ਸਿੱਖ, ਜੋਗੀ ਆਦਿ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਕੇ ਆਪ ਲੋਟੇਰੇ ਬਣ ਖਲੋਤੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਭਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਅਜੇਹੀ **ਸੰਛਣੀ ਧੁੰਧ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ** ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚਮਕ ਪੈਣ ਦੀ ਆਸ, ਲਗ-ਪਗ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਦ ਸਾਰੀ ਜਨਤਾ ਹੀ ਭਰਮਾ ਵਹਿਮਾ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ, ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਵਿਗਾੜ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਉਸ ਧੁੰਧੁ ਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜਾਣ ਲੇਵਾ ਵੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੀ ਉਸ ਸੰਘਣੀ ਧੁੰਧ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਬਿਬੇਕ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਕਠਨ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰਨੇ ਪਏ, ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦਿਆਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਵੀ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ । ਕਿਡੇ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਆ ਬਣੀ ਹੈ, ਕਿ, ਉਸੇ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਅਨੂਪਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਸੀਂ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮਾ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਆਏ ਕਿਸੇ ਸਾਧ-ਪਰਚਾਰਕ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਭੀੜਾਂ ਆ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਅਗਿਆਨਤਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਭਰਮ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਬੜਾ ਕਠਨ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਸੁਖੀਆ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮੱਤ ਭਰਮਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੋਈ ਹੈ--**ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਜਿਸੁ ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ ॥[੧੧੮੦]** ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ **ਤੋਸੀਫੋਸਨਾ** ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਕਿ--" ਜੋ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਹਨ " । ਅੱਜ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੱਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ**, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਜਾ ਜੁੜਿਆ ਹੈ, ਨਿਰੋਲ ਭਰਮ ਹੀ ਭਰਮ ਤਾਂ ਹੈ । ਆਉ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਭਰਮ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਸਮਝ ਕੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਵੇਖੀਏ :-

੧- **ਛੋਡਿ ਜਾਹਿ ਸੇ ਕਰਹਿ ਪਰਾਲ ॥ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਹਿ ਸੇ ਜੰਜਾਲ ॥ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹਿ ਤਿਨ ਸਿਉ ਹੀਤ ॥**
ਜੋ ਬੈਰਾਈ ਸੇਈ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਸੰਸਾਰ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ, ਖੋਇ ਗਵਾਰਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਾਰੁ ਧਰਮੁ ਨਹੀ ਭਾਵੈ ਡੀਠਾ ॥ ਝੂਠ ਧੋਹ ਸਿਉ ਰਚਿਓ ਮੀਠਾ ॥ ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ ॥
ਜਾਣੈ ਨਾਹੀ ਮਰਣੁ ਵਿਚਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ਕਉ ਉਠਿ ਰੋਵੈ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਗਲਾ ਈ ਖੋਵੈ ॥
ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਆਵਣ ਜਾਣੇ ॥ ਪਾਪ ਕਰੈ ਤਾ ਪਛੋਤਾਣੇ ॥ ੩ ॥ [੬੭੬]-੧-੨੨

ਅਰਥ :- ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੂਰਖ ਜਗਤ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਕਿ ਆਪਣਾ) ਦੁਰਲੱਭ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । **ਰਹਾਉ** । ਮਾਇਆ--ਵੇੜਾ ਜੀਵ ਉਹੀ ਨਿਕੰਮੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਰ ਛੱਡ ਕੇ ਏਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਹੀ ਜੰਜਾਲ ਸਹੇੜਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ

ਆਉਂਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ-ਪਿਆਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ (ਵਿਕਾਰਾਂ) ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਸਮਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ (ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ) ਵੈਰੀ ਹਨ । ੧ । (ਮਾਇਆ-ਵੇੜੇ ਮੁਰਖ ਨੂੰ) ਸਦਾ-ਬਿਰਹਿਤ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਅਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ । ਝੂਠ ਨੂੰ ਠੱਗੀ ਨੂੰ ਮਿਠਾ ਜਾਣ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਦਾਤਾਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਦਾਤ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । (ਮੋਹ ਵਿਚ) ਬੇ-ਬਸ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ੨ । (ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ) ਉਸ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਦੌੜ ਦੌੜ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਖਰ ਬਿਗਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਆਪਣਾ ਇਨਸਾਨੀ ਫਰਜ਼ ਸਾਰਾ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ (ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਨਿੱਤ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਖਰ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੩ ।

ਸਦਾ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਭਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਮਨੁੱਖ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ :-

੨- ਸਧੇ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ
॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਤਾ ਕੈ ਰਸਿ ਲਪਟਾਨਾ ॥ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ
ਪ੍ਰਭਤਾ ਕੈ ਮਦ ਮੈ ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਹੈ ਦਿਵਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਸਦਾ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਤਾ
ਸਿਉ ਮਨੁ ਨ ਲਗਾਨਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੋਟਨ ਮੈ ਕਿਨਹੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਪਛਾਨਾ ॥ ੨ ॥ [੬੮੪]-੨

ਪਦ ਅਰਥ:- ਭਰਮ=(ਮਾਇਆ ਦੀ) ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ । ਭੁਲਾਨਾ=ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਹਾਥਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ । ਬਿਕਾਨਾ=ਵਿੱਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਗੁਲਾਮ, । ੧ । ਰਹਾਉ । ਸੁਤ=ਪੁੱਤਰ । ਬਨਿਤਾ=ਇਸਤਰੀ । ਤਾ ਕੈ ਰਸਿ=ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ । ਲਪਟਾਨਾ=ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭਤਾ=ਤਾਕਤ, ਹਕੂਮਤ । ਅਹਿ=ਦਿਨ । ਨਿਸਿ=ਰਾਤ । ਦਿਵਾਨਾ=ਪਾਗਲ, ਝੱਲਾ । ੧ । ਦੁਖ ਭੰਜਨ=ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਸਿਉ=ਨਾਲ । ਕੋਟਨ ਮਹਿ=ਕੌੜਾਂ ਵਿਚ । ਕਿਨਹੂ=ਕਿਸੇ ਵਿਚਲੇ ਨੇ । ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਲ ਕੇ । ੨ ।

੩- ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਉਦਿਆਨ ਨਗਰ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ॥ ਝੂਠ ਸਮਗ੍ਰੀ ਪੇਖਿ ਸਚੁ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਫਿਰਹਿ ਦੇਵਾਨਿਆ ॥ ਸਿਰਿ ਲਗਾ ਜਮ ਡੰਡੁ ਤਾ ਪਛਤਾਨਿਆ ॥
ਬਿਨੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਫਿਰੈ ਸੈਤਾਨਿਆ ॥ ੯ ॥ [੭੦੭]-ਵਾਰ-੯

ਪਦ ਅਰਥ:-ਮਹਾ ਭਇਆਨ--ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ । ਉਦਿਆਨ--ਜੰਗਲ । ਨਗਰ=ਸ਼ਹਿਰ । ਸਮਗ੍ਰੀ--ਪਦਾਰਥ । ਝੂਠ--ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ । ਪੇਖਿ--ਵੇਖ ਕੇ । ਸਚੁ--ਸਦਾ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ । ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਿ--ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ । ਦੇਵਾਨਿਆ--ਪਾਗਲ । ਸੈਤਾਨਿਆ--ਸੈਤਾਨ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਫਿਰਦਾ । ੯ ।

੪- ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਬਾਦਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਸੰਗਿ ਨਾਹੀ ਰੇ ਸਗਲ ਪਸਾਰੀ ॥
ਸੋਗ ਹਰਖ ਮਹਿ ਦੇਹ ਬਿਰਧਾਨੀ ॥ ਸਾਕਤ ਇਵ ਹੀ ਕਰਤ ਬਿਹਾਨੀ ॥ ੩ ॥ [੮੮੮]-੮-੧੯

ਅਰਥ:-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮਨੁੱਖ ਭਟਕਣਾ ਚ ਪੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਗ਼ਲਤ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਅਰਥ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਖਿਲਾਰੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਕਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ, ਤੇ ਕਦੇ ਗ਼ਮੀ ਵਿਚ, (ਇਉਂ ਹੀ) ਸਰੀਰ ਬੁਝਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਮਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

੫- ਬਾਬਾ, ਮਾਇਆ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲੀ ਡੋਹਗਣੀ ਨਾ ਪਿਰ ਅੰਕਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬੦]-੧੨

ਅਰਥ : ਮਾਇਆ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਜੇਹੜੀ ਭਾਗ-ਹੀਣ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਘਰ ਘਾਟ ਤਿਆਗ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਭਰਮਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵਿਰਥ ਭਰਮ :-

੬- ਭਰਮੇ ਭਾਹਿ ਨ ਵਿਝਵੈ ਜੇ ਭਵੈ ਦਿਸੰਤਰ ਦੇਸੁ ॥
ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਪ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਪ੍ਰਿਗੁ ਵੇਸੁ ॥
ਹੋਰੁ ਕਿਤੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ੧ ॥ [੨੨]-੨੨

ਅਰਥ :- ਜੇ ਮਨੁੱਖ (ਸੰਨਿਆਸ-ਭੋਖ ਧਾਰ ਕੇ) ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਭੌਂਦਾ ਫਿਰੇ, (ਥਾਂ ਥਾਂ) ਭਟਕਣ ਨਾਲ (ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅੱਗ) ਬੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਅੰਦਰੋਂ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ) ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ, ਅਜੇਹਾ ਜੀਵਨ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਜੋਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਭੋਖ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । (ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਜਾਣੋ ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (ਤੇ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ) । ੧ ।

੭- ਭ੍ਰਮਤ ਫਿਰੇ ਤਿਨ ਕਿਛੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਸੇ ਅਸਥਿਰ ਜਿਨ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੩੭੪]-੧੩

ਅਰਥ :- ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੀ ਸਦਾ) ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਦਾਤ ਵਿਚੋਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਉਹ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਲੋਂ) ਅਡੋਲ-ਚਿੱਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੪ ।

੮- ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਲਾਹਾ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ
ਲਗਾਈ, ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਖਾਈ ਭ੍ਰਮੁ ਚੁਕਾ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ਹਰਿ
ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ ਦੁਖ ਉਤਰੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥
ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਧੁਰਿ ਭਾਗ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ਤਿਨ ਸਫਲੁ ਜਨਮੁ ਪਰਵਾਣੁ ਜੀਉ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਲਾਹਾ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੪੪੪]-੩-੧੦

ਪਦ ਅਰਥ :- ਮਨ ਭਾਇਆ--ਮਨ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ । ਲਾਹਾ--ਲਾਭ, ਖੱਟੀ । ਨਿਰਬਾਣੁ ਪਦ--ਉਹ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਜਿਥੇ ਵਾਸਨਾ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਨਿਰਬਾਣੁ--ਵਾਸਨਾ-ਰਹਿਤ । ਸਖਾਈ--ਸਾਥੀ । ਭ੍ਰਮੁ--ਭਟਕਣਾ । ਚੁਕਾ ਮੁੱਕ ਗਿਆ । ਕਿਲਵਿਖ--ਪਾਪ । ਨਾਮਿ--ਨਾਮ ਵਿਚ । ਧੁਰਿ-ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ । ਲਿਖਿ--ਲਿਖ ਕੇ । ੩ ।

੯- ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਭਉ ਕਬਹੂ ਨ ਛੂਟਸਿ ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਜਾਨੀ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵਸਿ
ਭੂਬਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਪਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ਧੰਧਾ ਕਰਤ ਸਗਲੀ ਪਤਿ ਖੋਵਸਿ ਭਰਮੁ ਨ ਮਿਟਸਿ ਗਾਵਾਰਾ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਮੁਕਤਿ ਨਹੀ ਕਬ ਹੀ ਅੰਧਲੇ ਧੰਧੁ ਪਸਾਰਾ ॥ ੩ ॥ [੧੧੨੭]-੬-੭

ਅਰਥ :- (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਭਟਕਣਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ, ਡਰ-ਸਹਿਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦਾ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਸਹੀ ਜਵਾਨੀ ਦੀ) ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਬੰਦਾ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ) ਗੋਤੇ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ੨। (ਹੇ ਮੂਰਖ (ਮਨ) ! (ਨਿਰੀ) ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਕਰਦਿਆਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲਵੇਂਗਾ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਤੇਰੀ ਭਟਕਣਾ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕੇਗੀ। ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਮਨ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ) ਕਦੇ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਟਿਕੀ ਰਹੇਗੀ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਇਹ ਖਿੰਡਾਉ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਭ੍ਰਮ-ਭਟਕਣਾ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ ?

- ੧੦- ਡੀਗਨ ਡੋਲਾ ਤਉ ਲਉ ਜਉ ਮਨ ਕੇ ਭਰਮਾ ॥ ਭ੍ਰਮ ਕਾਟੇ ਗੁਰਿ ਆਪਣੇ ਪਾਏ ਬਿਸਰਾਮਾ ॥ ੧ ॥
 ਓਇ ਬਿਖਾਦੀ ਦੇਖੀਆ ਤੇ ਗੁਰ ਤੇ ਹੂਟੇ ॥ ਹਮ ਛੂਟੇ ਅਬ ਉਨ੍ਹਾ ਤੇ ਓਇ ਹਮ ਤੇ ਛੂਟੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਜਾਨਤਾ ਤਬ ਹੀ ਬੰਧਾ ॥ ਗੁਰਿ ਕਾਟੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤਬ ਛੂਟਕੇ ਫੰਧਾ ॥ ੨ ॥ ਜਬ ਲਗੁ
 ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ ॥ ੩ ॥
 ਨਾ ਕੇ ਦੁਸਮਨੁ ਦੇਖੀਆ ਨਾਹੀ ਕੇ ਮੰਦਾ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੇਵਕੋ ਨਾਨਕ ਖਸਮੈ ਬੰਦਾ ॥ ੪ ॥ [੪੦੦]੧੭-੧੧੯

ਅਰਥ :- ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਤੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਨ ਦਾ ਸਬਬ ਤਦੋਂ ਤਕ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਦੌੜਾਂ ਭੱਜਾਂ ਟਿਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਉਸ ਨੇ ਮਾਨਸਕ ਟਿਕਾਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ੧। (ਹੇ ਭਾਈ !) ਇਹ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਕਾਮਾਦਿਕ ਝਗੜਾਨੂ ਵੈਰੀ ਹਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਿਆਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਥਕ ਗਏ ਹਨ (ਭਾਵ, ਸਾਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ)। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਾਡੀ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਡਾ ਖਹਿਤਾ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ। ੧। ਰਹਾਉ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰੇ ਕਰਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਗਈ। ੨। ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਉਤਨਾਂ ਚਿਰ ਤਕ ਹੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ। ੩। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ੪।

- ੧੧- ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਦੇਖੀ ਸਭਿ ਲਾਥੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਥੇ ॥ ੧=ਪ੍ਰਾਪ ॥ ੨=ਥਾਈਂ ॥
 ਭੈ ਭਉ ਭਰਮੁ ਖੋਇਆ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਦੇਖਾ ਸਭਨੀ ਜਾਈ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [੧੦੭]-੩੮-੪੫
 ੧੨- ਜਾ ਕੈ ਬਿਨਸਿਓ ਮਨ ਤੇ ਭਰਮਾ ॥ ਤਾ ਕੈ ਕਛੁ ਨਾਹੀ ਭਰੁ ਜਮਾ ॥ ੩ ॥ [੧੮੬]-੩੪-੧੦੩ (੧= ਜਮ ਦਾ ਡਰ)
 ੧੩- ਏਕੈ ਕਨਿਕ ਅਨਿਕ ਭਾਤਿ ਸਾਜੀ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰ ਰਚਾਇਓ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਰਮੁ ਗੁਰਿ ਖੋਈ ਹੈ ਇਵ ਤਤੈ ਤਤੁ ਮਿਲਾਇਓ ॥ ੪ ॥ [੨੦੫]-੨੨-੧੨੩

ਅਰਥ :- ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ-ਗੁਰੂ ਨੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੇਕ (ਮੂਲ-ਤੱਤ ਪ੍ਰਭੂ) ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਮੁੜ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ੪।

ਭਰਮ-ਰੂਪ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਮਝਾ ਕੇ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂਬਾਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧= [੮੧੫]-੨੭-੫੭(੨)	੨= [੮੮੩]-੨ (੩)	੩= [੮੯੬]-੩੧-(ਰਹਾਉ)	੪= [੧੦੧੬]-ਅਸ-੧-(੮)	੫= [੧੨੮੮]-ਵਾ-੨੨	੬= [੧੧੩]-੭-੮(੬)
੭= [੧੯੪]-੭੪-(੧)	੮= [੫੨੯]-੬-(੧)	੯= [੭੦੭]-ਵਾ-੯	੧੦=[੭੮੪]-੫-੫੨(੪)	੧੧=[੩੫੮]-੨-੩੨(ਦੀਵਮੋਹ)	੧੨=[੪੭੨]-ਵਾ-੧੬
੧੩=[੪੭੨]-ਵਾ-੧੮	੧੪=[੪੭੩]-ਵਾ-੧੯	੧੫=[੫੯੦]-ਵਾ-੧੧	੧੬=[੩੨੬]-੧੫	੧੭=[੩੩੨]-੧-੪੫	੧੮=[੧੮੮]-੮-੭੭(੪)
੧੯=[੨੩੯]-੧-੯(੫)	੨੦=[੬੯੧]-੧(੪)	੨੧=[੮੧੦]-੧੦-੪੦(੧)	੨੨=[੮੧੧]-੧੩-੪੩(੪)	੨੩=[੮੧੩]-੨੨-੫੨(੪)	੨੪=[੮੧੬]-੩੧-੬੧(੪)
੨੫=[੮੨੫]-੨੨-੧੦੮(੨)	੨੬=[੮੩੪]-ਅਸ-੨	੨੭=[੮੪੨]-ਵਾ-੨੩(੬)	੨੮=[੮੪੨]-ਵਾ-੨੩	੨੯=[੮੫੭]-੧੦(ਰਹਾਉ)	੩੦=[੮੮੩]-੨(੪)
੩੧=[੮੮੭]-੪-੧੫(੪)	੩੨=[੮੮੮]-੮-੧੯(੪)	੩੩=[੮੯੬]-੩੦-੩ ਮੋਰੇ	੩੪=[੮੨੫]-੨੨-੧੦੮(੨)	੩੫=[੮੯੦]-੧੪-੨੫(੪)	੩੬=[੮੯੭]-ਅਨੰਦ(੮)
੩੭=[੮੨੮]-ਛੜ(੩)	੩੮=[੧੦੦੨]-੫-੧੪(੧)	੩੯=[੧੦੧੬]-ਅਸਟ-੧(੨)	੪੦=[੧੦੪੪]-ਸਹਲੇ(੭)	੪੧=[੧੦੩]-੩(੪)	੪੨=[੧੧੨੧]-੨-੧੦
੪੩=[੧੧੨੭]-੬-੭(੨)	੪੪=[੧੧੩੬]-੧	੪੫=[੧੨੨੫]-੮੯-(ਰਹਾਉ)	੪੬=[੧੩੪੩]-੨(੬)	੪੭=[੧੩੫੦]-੩(ਰਹਾਉ)	੪੮=[੨੦੦]-੧੦੩-੧੭੨੯(੧)
੪੯=[੧੯੦]-੫੨-(ਰਹਾ)	੫੦=[੭੨]-੧-(੧੦)	੫੧=[੨੫੮]-੪੦	੫੨=[੪੫੪]-੧-੩(੪)	੫੩=[੫੩੯]-ਅਸਟ-੧(੩)	੫੪=[੬੬੬]-੧-੯(੩)
੫੫=[੭੦੦]-੩-੪(੧)	੫੬=[੭੮੧]-੪-੭(੧੧)	੫੭=[੮੫੪]-ਵਾ-੧੧	੫੮=[੧੧੪੦]-੫-੧੮(ਰਹਾ)	੫੯=[੧੧੭੯]-੪-੬(੧)	੬੦=[੧੨੨੧]-੬੫-੮੮(ਰਹਾ)
੬੧=[੧੨੩੮]-ਵਾ-੨	੬੨=[੭੩੭]-੫-(ਰਹਾ)	੬੩=[੨੧]-੧੯(੩)	੬੪=[੬੮੦]-੫-੩੬(੨)	੬੫=[੧੨੬੩]-੪(੩)	੬੬=[੧੩੪੩]-੩(੨੬੪)
੬੭=[੧੨੭੦]-੧੪-੧੮(੨)	੬੮=[੧੩੭੮]-੩(੩)	੬੯=[੩੫੩]-੧੬(੨)	੭੦=[੩੯੯]-੧੩-(ਰਹਾ)	੭੧=[੫੧੦]-੬(ਰਹਾ)	੭੨=[੬੯੨]-੪-੫(੨)
੭੩=[੮੬੪]-੫-੭(ਰਹਾ)	੭੪=[੮੯੦]-੧੪-੨੫(੪)	੭੫=[੯੫੦]-ਵਾ-੮	੭੬=[੧੨੦੯]-੧-੨੪(੧)	੭੭=[੧੨੬੯]-੧੦	੭੮=[੩੨੨]-ਵਾ-੧੯(੧)
੭੯=[੧੨੭੧]-੪-੧	੮੦=[੧੪੨੪]-੨੯	੮੧=[੬੦]-੧੨(ਰਹਾ)	੮੨=[੬੯੧]-੧(੪)	੮੩=[੮੩੪]-੨(੬)	੮੪=[੮੯੦]-੧੪-੨੫(੪)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਰਾਲੀ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੂਰੇ ਅਤੇ ਅਨੂਪਮ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ' ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਨੀਤ ਨਵਾਂ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਾਤਾਰੁ ' (੬੬੦) ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਪੁਜ ਪੁਜ ਕੇ ਪੂਰਨ-ਸਚ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ, ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨ ਇਕੱਠ੍ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਏ। ਉਸੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵੀ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ। ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧੪= ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਨ ਕੀ ਆਈ ਆਂਧੀ ॥ ਸਭੈ ਉਡਾਨੀ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਟਾਟੀ ਰਹੈ ਨ ਮਾਇਆ ਬਾਂਧੀ ॥ ੧ ॥
 ਰਹਉ ॥ ਦੁਚਿਤੇ ਕੀ ਦੁਇ ਬੁਨਿ ਗਿਰਾਨੀ, ਮੋਹ ਬਲੇਡਾ ਟੂਟਾ ॥ ਤਿਸਨਾ ਛਾਨਿ ਪਰੀ ਧਰ ਉਪਰਿ,
 ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਂਡਾ ਫੂਟਾ ॥ ੧ ॥ ਆਂਧੀ ਪਾਛੈ ਜੋ ਜਲੁ ਬਰਖੈ, ਤਿਹਿ ਤੇਰਾ ਜਨੁ ਭੀਨਾਂ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ
 ਮਨਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਗਾਸਾ, ਉਦੈ ਭਾਨੁ ਜਬ ਚੀਨਾ ॥ ੨ ॥ [੩੩੧]-੪੩

ਅਰਥ:- ਹੋ ਸੱਜਣ ਵੇਖ !, ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਰਮ-ਵਹਿਮ ਦਾ ਛੱਪਰ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਉੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖਲੋਤਾ ਹੋਇਆ (ਇਹ ਛੱਪਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ) ਟਿਕਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ॥ ੧ ॥ **ਰਹਉ** ॥ (ਭਰਮਾਂ-ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ) ਡੋਲਦੇ ਮਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ-ਰੂਪ ਥੀਮੀ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਟੇਕ ਛੱਡ ਕੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਤੱਕਣਾ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਬਣਾਉਣਾ--ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਹਾਲਤ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ॥ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂਵੀ ਆਸਰੇ ਦੀ ਥੀਮੀ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮੋਹ-ਰੂਪ ਵਲਾ (ਵੀ ਡਿੱਗ ਕੇ) ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ (ਇਸ ਮੋਹ-ਰੂਪ ਵਲੇ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਛੱਪਰ (ਵਲਾ ਟੁੱਟ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਭੁੰਢੇ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਕੁਚੱਜੀ ਮਤ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁਚੱਜੀ ਮੱਤ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ॥ ੧ ॥ ਕਬੀਰ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਗਿਆਨ ਦੀ) ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜਿਹੜਾ (ਨਾਮ ਦਾ) ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਤੇਰਾ ਭਗਤ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਭਰਮ-ਵਹਿਮ ਮੁੱਕ ਜਾਣ ਤੇ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ॥ ਜਦੋਂ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰਾ ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਤੱਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨ ॥

੧੫- **ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਿਆ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥**
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈਐ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥
ਘਰਿ ਮਹਲਿ ਸਚਿ ਸਮਾਈਐ ਜਮਕਾਲੁ ਨ ਸਕੈ ਖਾਇ ॥ ੨ ॥ [੬੭]-੫-੨੨

੨

ਸੂਤਕ-ਪਾਤਕ ਦਾ ਭਰਮ

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਦੇ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਕਾਰਨ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਅਸ਼ੁੱਧੀ (ਭਾਵ, ਭਿੱਟ) ਵਾਪਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ਜਨਮ ਤੇ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ **ਸੂਤਕ**, ਅਤੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਭਿੱਟ ਨੂੰ **ਪਾਤਕ** ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ॥ ਪਰ ਆਮ ਲੋਕੀ ਜੀਮਣ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੋਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਭਿੱਟ ਨੂੰ **ਸੂਤਕ** ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ॥ **ਪਾਤਕ** ਸ਼ਬਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਰਤਦੇ ਸਨ ॥ ਅਤ੍ਰਿ-ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ੮੪ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਮ ਦੀ ਅਸ਼ੁੱਧੀ (ਭਾਵ, ਸੂਤਕ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ੧੧ ਦਿਨ, ਖੜੀ ਦੇ ੧੩ ਦਿਨ ਵੈਸ਼ ਦੇ ੧੭ ਦਿਨ ਅਤੇ ਸੂਦਰ ਦੇ ੩੦ ਦਿਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਪਾਤਕ (ਭਾਵ, ਮੌਤ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਭਿੱਟ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ੧੦ ਦਿਨ, ਖੜੀ ਦੇ ਘਰ ੧੨ ਦਿਨ, ਵੈਸ਼ ਦੇ ਘਰ ੧੫ ਦਿਨ ਪਰ ਸੂਦ੍ਰ ਦੇ ਘਰ ਇਹ ਭਿੱਟ ਵੀ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੂਤਕ ਜਿੰਨੇ, ਪੂਰੇ **੩੦ ਦਿਨ** ਰਹਿੰਦੀ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਘਰਾਣੇ ਸੂਤਕ ਵਾਲੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੰਨ ਕੇ ਸੂਤਕ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਘਰ ਨਾਲ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਬੰਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ॥ ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਨਿਹਕਲੰਕ ਘੋਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਤਕ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ (੧੧ ਦਿਨਾਂ ਲਈ) ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੋੜ ਲੈਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ ॥

ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਅਟੱਲ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਸੀ ॥ ਅਜੀਬ ਤਮਾਸਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੂਤਕ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਘਰਦਿਆਂ ਬਾਹਰਦਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਭਿੱਟੜ ਹੋਈ ਦੂਰ ਬੈਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਨਮ ਦਾਤੀ, ਰਸੋਈ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ॥ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨਾਲ ਸੂਦਰ ਵਰਗਾ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਅਥਵਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਅਜੇਹੀ ਭਿੱਟ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਫਸੇ ?

ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਫੁੱਟ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਰੀਤ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਵਧੀਕੀ ਜਾਣਿਆ ॥ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭਰਮ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਬੜੇ ਅਸਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ॥ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਕਿ ਜੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਜਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਭਿੱਟ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਥਾਂ ਲੱਖਾਂ ਜੀਵ ਜੀਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ਦਾਣਿਆ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਵਿਚ ਜਾਨ ਹੈ, ਪਾਣੀ, ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਅਥਵਾ ਹਵਾ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਹਨ ॥ ਬਾਲਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਲੱਕੜੀ ਅਤੇ ਗੋਹੇ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਜੀਮਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ-ਮਰਦੇ ਹਨ ॥ ਸੁਆਸਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਨਾਲ ਵੀ (ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਟਾਨੂੰ) ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਜੇਹੀ ਭਿੱਟ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਥਾਂ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਸਦਾ ਵਾਪਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ:---

੧੬- **ਜੇ ਕਰਿ ਸੂਤਕੁ ਮੰਨੀਐ ਸਭ ਤੈ ਸੂਤਕੁ ਹੋਇ ॥ ਗੋਹੇ ਅਤੇ ਲਕੜੀ ਅੰਦਰਿ ਕੀੜਾ ਹੋਇ ॥ ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ ਜੀਆ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਹੈ ਜਿਤੁ ਹਰਿਆ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਸੂਤਕੁ ਕਿਉਕਰਿ ਰਖੀਐ,**
ਸੂਤਕੁ ਪਵੈ ਰਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੂਤਕੁ ਦੇਵ ਨ ਉਤਰੈ ਗਿਆਨੁ ਉਤਾਰੇ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੪੭੨]-ਵਾਰ-੧੮

ਅਰਥ :-(ਫੋਕਟ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ ਲੋਕੋ !) ਜੇ ਸੂਤਕ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਈਏ (ਭਾਵ, ਜੇ ਮੰਨ ਲਈਏ ਕਿ ਸੂਤਕ ਦਾ ਭਰਮ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਚੇਤਾ ਰੱਖੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸੂਤਕ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੋਹੇ ਅਤੇ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੀੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ ਕੀੜੇ ਜੀਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ) ਅੰਨ ਦੇ ਜਿਤਨੇ ਦਾਣੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਦਾਣਾ ਵੀ ਜੀਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਜੀਵ (ਸਿਹਤ ਵਾਸਤੇ ਗੁਣ ਕਾਰੀ ਅਥਵਾ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਰਮਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਹੈ) ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ ਹਰਿਆਵਲ ਅਥਵਾ ਜਾਨ ਇਸੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੈ ॥ ਸੂਤਕ ਕਿਵੇਂ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਹੈ ? (ਭਾਵ, ਸੂਤਕ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਬੰਧੋਜ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਜੇ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੂਤਕ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਭੁਖਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ - ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸੂਤਕ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ) ਸੂਤਕ (ਮਨ ਤੋਂ) ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਧੋ ਕੇ ਲਾਹ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੂਠ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੧੧।

ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਹੀਣਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਦੇ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਸੂਤਕ ਦਾ ਬੰਧੋਜ ਰਖਣਾ ਸਿਖੀਏ:-

੧੭- ਮ: ੧ ॥ ਮਨ ਕਾ ਸੂਤਕੁ ਲੋਭੁ ਹੈ ਜਿਹਵਾ ਸੂਤਕੁ ਕੁੜੁ ॥ ਅਖੀ ਸੂਤਕੁ ਵੇਖਣਾ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਪਰ ਧਨ ਰੂਪੁ ॥

ਕੰਨੀ ਸੂਤਕੁ ਕੰਨਿ ਪੈ ਲਾਇਤਬਾਰੀ ਖਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਹੀਸਾ ਆਦਮੀ ਬਧੇ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ੨ ॥ [੪੭੨]-ਵਾ-੧੮

ਪਦ ਅਰਥ:-ਕੁੜੁ-ਭੂਠ (ਬੋਲਣਾ)। ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪ-ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਰੂਪ। ਕੰਨਿ-ਕੰਨ ਨਾਲ। ਲਾਇਤਬਾਰੀ-ਚੁਗਲੀ। ਪੈ ਖਾਇ-ਪਏ ਖਾਹਿ, ਪਏ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਚੁਗਲੀਆਂ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਹੀਸਾ ਆਦਮੀ-(ਵੇਖਣਨੂੰ) ਹੀਸਾਂ ਵਰਗੇ ਮਨੁੱਖ, ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਮਨੁੱਖ। ਜਮ ਪੁਰ-ਜਮ ਪੁਰੀ ਵਿਚ, ਨਰਕ ਵਿਚ (ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਰੀਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਜਮਾਂ ਅਥਵਾ ਨਰਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਹੈ - ਉਂਜ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਹਿ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ)।

ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਸੂਤਕ ਮੰਨਣ ਨੂੰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਭਰਮ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

੧੮- ਮ : ੧ ॥ ਸਭੋ ਸੂਤਕੁ ਭਰਮੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਲਗੈ ਜਾਇ ॥ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਖਾਣਾ

ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਦਿਤੋਨੁ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ ਤਿਨਾ ਸੂਤਕੁ ਨਾਹਿ ॥ ੩ ॥ [੪੭੨]-ਵਾ-੧੮

ਅਰਥ:-ਸੂਤਕ ਨਿਰਾ ਭਰਮ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ (ਸੂਤਕ-ਰੂਪ ਭਰਮ) ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸਿਆ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ) ਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਂਵ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ। (ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ) ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਵੀ ਪਵਿਤਰ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਰਿਜਕ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਤਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ੩।

ਸੂਤਕਾਂ ਦੀ ਨਿਰਮੂਲ ਭਿੱਟ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ, ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

੧੯- ਜਲਿ ਹੈ ਸੂਤਕੁ ਥਲਿ ਹੈ ਸੂਤਕੁ ਸੂਤਕੁ ਓਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ਜਨਮੇ ਸੂਤਕੁ ਮੂਏ ਫਨਿ ਸੂਤਕੁ ਸੂਤਕੁ ਪਰਜ ਬਿਗੋਈ ॥

੧ ॥ ਕਹੁ ਰੇ ਪੰਡੀਆ, ਕਉਨ ਪਵੀਤਾ ॥ ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਜਪਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨੈਨਹੁ ਸੂਤਕੁ ਬੈਨਹੁ

ਸੂਤਕੁ ਸੂਤਕੁ ਸ੍ਵਨੀ ਹੋਈ ॥ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੂਤਕੁ ਲਾਗੈ ਸੂਤਕੁ ਪਰੈ ਰਸੋਈ ॥ ੨ ॥ ਫਾਸਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਸਭੁ

ਕੋਊ ਜਨੈ ਛੂਟਨ ਕੀ ਇਕੁ ਕੋਈ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਬਿਚਾਰੈ ਸੂਤਕੁ ਤਿਨੈ ਨ ਹੋਈ ॥ ੩ ॥ [੩੩੧]-੪੧

ਅਰਥ:-ਜੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਜੰਮਣ ਤੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਸੂਤਕ-ਪਾਤਕ ਦੀ ਭਿੱਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੂਤਕ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੂਤਕ ਹੈ, (ਹਰ ਥਾਂ) ਸੂਤਕ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਹਰ ਥਾਂ ਭਿਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ) ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੇ ਜੰਮਣ ਤੇ ਸੂਤਕ (ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਫਿਰ ਮਰਨ ਤੇ ਸੂਤਕ (ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ), ਇਸ ਭਿਟ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ੧। (ਤਾਂ ਫਿਰ ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ! ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਦੱਸ) ਹੋ ਪੰਡਿਤ ! (ਜਦੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਸੂਤਕ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ) ਸੁੱਚਾ ਕੌਣ (ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?)। ੧। ਰਹਾਉ। (ਨਿਰੇ ਅਖੀਂ ਦਿਸਦੇ ਜੀਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ, ਸਾਡੇ ਬੋਲਣ ਚਾਲਣ ਆਦਿਕ ਹਰਕਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸੂਖਮ ਜੀਵ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਫਿਰ) ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੂਤਕ ਹੈ, ਬੋਲਣ (ਭਾਵ, ਜੀਭ) ਵਿਚ ਸੂਤਕ ਹੈ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸੂਤਕ ਹੈ। ਉਠਦਿਆਂ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਸੂਤਕ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਵੀ ਸੂਤਕ ਹੈ। ੨। (ਜਿਧਰ ਵੇਖੋ) ਹਰੇਕ ਜੀਵ (ਸੂਤਕ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ) ਫਸਣ ਦਾ ਹੀ ਢੰਗ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਖ਼ਲਾਸੀ ਕਰਾਣ ਦੀ ਸਮਝ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਆਖਦਾ ਹੈ-ਜੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਿੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ੩।

ਜੀਵ ਦੇ ਜਨਮ ਜਾਂ ਮਰਨ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੂਤਕ (ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਥਵਾ ਭਿੱਟ) ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੀਸਰੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ :-

੨੦- ਮਨ ਕਾ ਸੂਤਕੁ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲੇ ਆਵਉ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਸੂਤਕੁ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਇ ॥

ਜਿਜਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਭੀਜੈ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ॥ ਸਭੋ ਸੂਤਕੁ ਜੇਤਾ ਮੋਹੁ ਆਕਾਰੁ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੈ

ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥ ੨ ॥ ਸੂਤਕੁ ਅਗਨਿ ਪਉਣੈ ਪਾਣੀ ਮਾਹਿ ॥ ਸੂਤਕੁ ਭੋਜਨੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਹਿ ॥ ੩ ॥

ਸੂਤਕਿ ਕਰਮ ਨ ਪੂਜਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਐ ਸੂਤਕੁ ਜਾਇ ॥

ਮਰੈ ਨ ਜਨਮੈ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥ ੫ ॥ ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸੋਧਿ ਦੇਖਹੁ ਕੋਇ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ

॥ ੬ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਕਲਿ ਮਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੭ ॥

ਸਾਚਾ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ੮ ॥ [੨੨੯]-੧

ਅਰਥ:- (ਹੇ ਭਾਈ !) ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ (ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਤੀਜਦਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ (ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ (ਸੂਤਕ) ਕਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ੧। ਰਹਾਉ। (ਹੇ ਭਾਈ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਆਦਿਕ) ਹੋਰ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆਰ ਮਨ ਦਾ ਸੂਤਕ ਭਾਵ, ਮਨ ਦੀ ਭਿੱਟ, ਮਨ ਦੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਕੁਰਹੋ ਪਏ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧। (ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ) ਇਹ ਜਿਤਨਾ ਹੀ ਜਗਤ ਦਾ ਮੋਹ ਹੈ ਸਾਰਾ ਸੂਤਕ ਦਾ ਭਾਵ, ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ (ਦਾ ਮੂਲ) ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਇਸ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਵਿਚ) ਮਰ ਮਰ ਕੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨। (ਮਨਮੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਸਭ ਵਿਚ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਕੁਛ ਭੋਜਨ ਆਦਿਕ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ (ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬਣਦਾ) ਹੈ। ੩। ਸੂਤਕ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ, ਕੋਈ ਦੇਵ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ ਕੇ ਹੀ ਮਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਾਰ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਹੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ੫। (ਬੇ-ਸਕ) ਕੋਈ ਧਿਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਨਸਕ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ੬। ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ (ਸੋਧ ਨੈ ਕੇ), ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਉਤਮ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਿਜੁਗ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੭। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਸਦਾ ਅਟੱਲ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਦਾ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਸੂਤਕ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ੮।

ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਥਵਾ ਪਿੰਡੇ ਦੀ ਸੁੱਚ ਦਾ ਭਰਮ

ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਦਖਲ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਹੀ ਬਾਹਰਮਣ ਨੇ ਬਾਹਰੀ ਸੁੱਚਮ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੁੱਚਮ ਦਾ ਪਖੰਡ ਇੱਕ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਖੰਡਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਰੰਭਕ ਤੁਕ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸੋਚੀ ਲਖ ਵਾਰ ॥** [ਪਦ ਅਰਥ :- ਸੋਚੈ=ਸੁਚਿ ਰੱਖਣ ਨਾਲ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਨਾਲ। ਸੋਚਿ=ਸੁਚਿ, ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਸੁੱਚ। ਨ ਹੋਵਈ=ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੋਚੀ=ਸੋਚੀ, ਮੈ ਸੁਚ ਰਖਾਂ]

ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਧੋਈਏ, ਬਾਹਰ ਦੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਮਨ ਕਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਲੱਖਾਂ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ ਕਈ ਸੁਹਿਰਦ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਇਸ ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਦੇ ਅਰਥ, ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਵਿਸਾਰ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਠੀਕ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਸੋਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਨਣੀ ਲੋੜੀਏ:-

੨੧- **ਕਥਨੈ ਕਹਾਇ ਨ ਛੁਟੀਐ ਨਾ ਪੜਿ ਪੁਸਤਕ ਭਾਰ ॥**

ਕਾਇਆ ਸੋਚ ਨ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਪਿਆਰ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨਾ ਵੀਸਰੈ ਮੇਲੇ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾਰ ॥ ੮ ॥ [੫੮]-੯

ਅਰਥ :- ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਤੋ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। (ਜੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ, ਗੁਰੂ (ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੮।

੨੨- **ਅਠਸਠਿ ਮਜਨ੍ਹੀ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨਾ ਭ੍ਰਮਿ ਆਏ ਧਰ ਸਾਰੀ ॥** ੧=ਇਸ਼ਨਾਨ, ਚੁਭੀ। ੨=ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ।

ਅਨਿਕ ਸੋਚੁ^੨ ਕਰਹਿ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਧਿਆਰੀ ॥ ੩ ॥ [੪੯੫]-੧-੨

ਅਰਥ :- ਲੋਕ ਅੱਠ+ਸੱਠ=ਅਠਾਹਠ(੬੮) ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਤੇ, ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਭੱਕੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰੀਰਕ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੩।

੨੩- **ਸੋਚ ਕਰੈ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ॥ ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤਿ ॥ ... ੩ ॥ [੨੬੫]-ਅਸਟ-੩**

ਅਰਥ:-ਮਨੁੱਖ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ, ਸਦਾ (ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ (ਰਾਤ ਦਿਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਵਾਸਤੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ) ਫੇਰ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਸਰੀਰ ਧੋਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

੨੪- **ਪਤਿ ਵਿਣੁ ਪੂਜਾ ਸਤ ਵਿਣੁ ਸੰਜਮੁ ਜਤ ਵਿਣੁ ਕਹੇ ਜਨੇਊ ॥**

ਨਾਵਹੁ ਧੋਵਹੁ ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਵਹੁ ਸੁਚ ਵਿਣੁ ਸੋਚ ਨ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥ [੯੦੩]-੧

ਅਰਥ :-ਪਤੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਇਹ ਦੇਵ-ਪੂਜਾ ਕਿਸ ਅਰਥ ? ਉੱਚੇ ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਸੰਜਮ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? ਜੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕ-ਥੀਮ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਨੇਊ ਕੀਹ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ ? (ਹੇ ਪੰਡਿਤ ! ਤੁਸੀਂ (ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ (ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਲ ਮਲ ਕੇ) ਧੋਂਦੇ ਹੋ, (ਮੱਥੇ ਉਤੇ) ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋ (ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹੋ) ਪਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਆਚਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਬਾਹਰਲੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਜਪੁ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਏਥੇ ਵੀ ਸੁੱਚ (ਸੋਚੈ) ਅਤੇ ਸੋਚ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋਵੇਂ ਲਫਜ਼ ਵਰਤ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁੱਚਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸੁੱਚਮ ਲਈ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਭਟਕਣਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ :-

੨੫- **ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਤੀਰਥ ਭਰਮੀਜੈ ॥ ਮਨੁ ਨਹੀ ਸੂਚਾ ਕਿਆ ਸੋਚ ਕਰੀਜੈ . . . ॥ ੫ ॥ [੯੦੫]-ਅਸਟ-੫**

ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਬਾਹਰੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਭਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਰਸੋਈ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖਰੀ ਹੱਦ-ਬੰਦੀ ਵਾਲਾ ਚੌਕਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਨਾਲ ਬਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਦੋ ਦੋ ਚੁਲ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਹੇਠ ਲੱਕੜੀਆਂ ਵੀ ਧੋ ਕੇ ਬਾਲਦੇ ਹਨ। ਭਿੱਟ ਦੇ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੂਹਣ ਦਿੰਦੇ। ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ। ਅਜੇਹੇ ਸੁੱਚਮ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਜੀ ਫੋਕਟ ਅਤੇ ਵਿਅਰਥ ਦਾ ਭਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਪਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

੨੬- **ਬਾਸਨ ਮਾਂਜਿ ਚਰਾਵਹਿ ਊਪਰਿ ਕਾਠੀ ਧੋਇ ਜਲਾਵਹਿ ॥ ਬਸੁਧਾ ਖੋਇ ਕਰਹਿ**

ਦੁਇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਮਾਣਸ ਖਾਵਹਿ ॥ ੨ ॥ ਓਇ ਪਾਪੀ ਸਦਾ ਫਿਰਹਿ ਅਪਰਾਧੀ ਮੁਖਹੁ

ਅਪਰਸ ਕਹਾਵਹਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਫਿਰਹਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ਸਗਲ ਕੁਟੰਬ ਡੁਬਾਵਹਿ ॥ ੩ ॥ [੪੭੬]-੨

ਅਰਥ:-(ਇਹ ਲੋਕ) ਧਰਤੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਦੋ ਚੁਲ੍ਹੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਕੇ (ਚੁਲ੍ਹਿਆਂ ਤੇ) ਧਰਦੇ ਹਨ, ਹੇਠਾਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਧੋ ਕੇ ਬਾਲਦੇ ਹਨ (ਸੁੱਚ ਤਾਂ ਏਨੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਰਤੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ) ਸਮੂਲਚੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨। ਏਹੋ ਜਿਹੇ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖਚਿਤ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਪਰਸ (= ਭਿੱਟ ਮੰਨਣ

ਵਾਲੇ, ਕਿਸੇ ਧਾਤ ਅਸਿ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਅਖਵਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਨੈ ਡੁਬਦੇ ਹਨ ਪਰਵਾਰ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੨੭- ਵਸਤੁ ਪਖਾਲਿ ਪਖਾਲੇ ਕਾਇਆ, ਆਪੇ ਸੰਜਮਿ ਹੋਵੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲਗੀ ਨਹੀ ਜਾਵੈ,
ਬਾਹਰਹੁ ਮਲਿ ਮਲਿ ਹੋਵੈ ॥ ਅੰਧਾ ਭੂਲਿ ਪਇਆ ਜਮ ਜਾਲੇ ॥ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ਅਪੁਨੀ
ਕਰਿ ਜਾਨੈ, ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਦੁਖੁ ਘਾਲੇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਤੁਟੈ, ਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਨਾਮੋ ਆਰਾਧੇ, ਨਾਮੇ ਸੁਖਿ ਸਮਾਏ ॥ ੨ ॥ [੧੩੯]-ਵਾ-੪

ਅਰਥ:- (ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਿੱਤ) ਕੱਪੜੇ ਧੋ ਕੇ ਸਰੀਰ ਧੋਂਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸੁੱਚੇ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਹੀ) ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਬੜਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ-ਸੰਜਮੀ ਬਣ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਮੈਲ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, (ਸਦਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ) ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਧੋਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ) ਅੰਨ੍ਹਾ ਮਨੁੱਖ (ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਤੋਂ) ਖੁੰਢ ਕੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਾਈ ਵਸਤੁ (ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿਕ) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਬੈਠਾ ਹੈ (ਕੇਵਲ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸੁੱਚ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਤਾਂ ਧਰਮੀ ਮੰਨਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਸਹੇੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਵੇਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ)। ਸੋ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-- ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਸੁਖ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨।

੨੮- ਅਭਾਖਿਆ ਕਾ ਕੁਠਾ ਬਕਰਾ ਖਾਣਾ ॥ ਚਉਕੇ ਉਪਰਿ, ਕਿਸੈ ਨ ਜਾਣਾ ॥ ਦੇ ਕੈ ਚਉਕਾ ਕਚੀ ਕਾਰ ॥ ਉਪਰਿ
ਆਇ ਬੈਠੇ ਕੁੜਿਆਰ ॥ ਮਤੁ ਭਿਟੈ ਵੇ ਮਤੁ ਭਿਟੈ ॥ ਇਹੁ ਅੰਨੁ ਅਸਾਡਾ ਫਿਟੈ ॥ ਤਨਿ ਫਿਟੈ ਫੇੜ ਕਰੇਨਿ ॥
ਮਨਿ ਜੂਠੇ ਚੁਲੀ ਭਰੇਨਿ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ਸੁਚਿ ਹੋਵੈ ਤਾ, ਸਚੁ ਪਾਈਐ ॥ ੨ ॥ [੪੭੨]-ਵਾਰ-੧੬

ਅਰਥ :- ਮਾਸ ਉਸ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਮਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਲਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਆਖਦੇ ਇਹ ਹਨ ਕੇ ਸਾਡੇ ਚੌਕੇ ਤੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਚੜ੍ਹੇ। ਚੌਕਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦੁਆਲੇ ਲਕੀਰਾਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪ ਝੂਠੇ ਹਨ। (ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ--ਸਾਡੇ ਚੌਕੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿਤੇ ਚੌਕਾ ਭਿਟਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਅੰਨ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਆਪ ਇਹ ਲੋਕ ਅਪਵਿੱਤਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੂਠੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ (ਭਾਵ, ਮਨ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਮਲੀਨ ਹੈ) ਚੁਲੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਚ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸੇ।

੨੯- ਪਹਿਲਾ ਸੁਚਾ ਆਪਿ ਹੋਇ ਸੁਚੈ ਬੈਠਾ ਆਇ ॥ ਸੁਚੈ ਅਗੈ ਰਖਿਓਨੁ ਕੋਇ ਨ ਭਿਟਿਓ ਜਾਇ ॥
ਸੁਚਾ ਹੋਇ ਕੈ ਜੇਵਿਆ ਲਗਾ ਪੜਣਿ ਸਲੋਕੁ ॥ ਕੁਹਥੀ ਜਾਈ ਸਟਿਆ, ਕਿਸੁ ਏਹੁ ਲਗਾ ਦੋਖੁ ॥
ਅੰਨੁ ਦੇਵਤਾ ਪਾਈ ਦੇਵਤਾ ਬੈਸੰਤਰੁ ਦੇਵਤਾ ਲੂਣੁ ਪੰਜਵਾ ਪਾਇਆ ਘਿਰਤੁ ॥ ਤਾ ਹੋਆ ਪਾਕੁ ਪਵਿਤੁ ॥
ਪਾਪੀ ਸਿਉ ਤਨੁ ਗਡਿਆ ਬੁਕਾ ਪਈਆ ਤਿਤੁ ॥ ਜਿਤੁ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨ ਉਚਰਹਿ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਰਸ ਖਾਹਿ ॥
ਨਾਨਕ ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ ਤਿਤੁ ਮੁਖਿ ਬੁਕਾ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ [੪੭੩]-ਵਾਰ-੧੯

ਅਰਥ:-ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (ਸੁੱਚਮ ਦਾ ਭਰਮੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ--ਬਿਬੇਕੀਆ --ਨ੍ਹਾ ਧੋ ਕੇ ਤੇ) ਸੁੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਚੇ ਚੌਕੇ ਉੱਤੇ ਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਉਹ ਭੋਜਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਭਿੱਟਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। (ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਅਥਵਾ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਭਰਮ ਵਾਲਾ ਬਿਬੇਕੀਆ) ਸੁੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਸੁੱਚੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਖਾ ਕੇ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਕਦੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਝੂਠ, ਧੋਖਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤ, ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਮੁੱਕਰ ਜਾਣਾ, ਅੰਦਰ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵੀ ਜਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਪਰਸਾਦਾ ਛਕਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ, ਘਰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਨਿਰੋਲ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਸਤੇ, ਏਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਟੱਸਣ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ)। (ਪਰ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਭੋਜਨ ਨੂੰ) ਗੰਦੇ ਥਾਂ (ਭਾਵ, ਢਿੱਡ ਵਿਚ) ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਭੋਜਨ ਨੂੰ) ਗੰਦੇ ਥਾਂ ਸੁਟਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕਿਸ ਤੇ ਆਇਆ? ਅੰਨ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਤੇ ਲੂਣ--ਚਾਰੇ ਹੀ ਦੇਵਤਾ ਹਨ (ਭਾਵ, ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ), ਪੰਜਵਾਂ ਘਿਉ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ (ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਰਲਾਇਆਂ) ਬੜਾ ਪਵਿੱਤਰ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸਰੀਰ (ਭਾਵ, ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਭੋਜਨ ਨੂੰ) ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬੁੱਕਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਭਾਵ, ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਭੋਜਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈਣ ਸਾਰ ਹੀ ਏਨਾ ਗੰਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰ ਉਹੀ ਭੋਜਨ ਭਾਵੇਂ ਮੂੰਹ ਰਸਤੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਗੁਣਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਪਏ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਤੋਂ ਨੱਕ ਵੱਟਦੇ ਹਨ)। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁੱਲ ਕੇ (ਨ੍ਹਾ ਧੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਬਾਹਰੀ ਸੁੱਚ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨ ਕੇ) ਸੁਆਦਲੇ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਵੀ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

੩੦- ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਚਉਕਾ ਕੰਚਨ ਕੁਆਰ ॥ ਰੁਪੈ ਕੀਆ ਕਾਰਾ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰੁ ॥ ਗੰਗਾ ਕਾ ਉਦਕੁ
ਕਰੰਤੇ ਕੀ ਆਗਿ ॥ ਗਰੁੜਾ ਖਾਣਾ ਦੁਧ ਸਿਉ ਗਾਡਿ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਮਨ ਲੇਖੈ ਕਬਹੂ ਨ ਪਾਇ ॥
ਜਾਮਿ ਨ ਭੀਜੈ ਸਾਚ ਨਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੧੬੮]-੩

ਅਰਥ :- (ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ) ਸੋਨੇ ਦਾ ਚੌਕਾ (ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ) ਸੋਨੇ ਦੇ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਂਡੇ ਵਰਤੇ (ਚੌਕੇ ਨੂੰ ਸੁਚਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ) ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਪਾਏ (ਤੇ ਸੁੱਚ ਵਾਸਤੇ) ਇਹੋ ਜੇਹੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਖਿਲਾਰੇ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਉਹ) ਗੰਗਾ ਦਾ (ਪਵਿੱਤ੍ਰ) ਜਲ ਲਿਆਵੇ, ਤੇ ਅਰਣ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਦੀ ਅੱਗ (ਤਿਆਰ ਕਰੇ), ਜੇ ਫਿਰ ਉਹ ਦੁਧ ਵਿਚ ਰਲਾ ਕੇ ਰਿਝੇ ਹੋਏ ਚੌਲਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰੇ। ੧। (ਤਾਂ ਵੀ) ਹੇ ਮਨ! ਅਜੇਹੀ ਸੁੱਚ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਭੀਸ਼ਰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਦਾ (ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਉੱਦਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ)। ੧। ਰਹਾਉ।

੩੧- ਉਦਮੁ ਕਰਿ ਲਾਗੇ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਬਿਚਰਹਿ ਅਨਿਕ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਖਟੂਆ ॥
ਭਾਸਮ ਲਗਾਇ ਤੀਰਥ ਬਹੁ ਭ੍ਰਮਤੇ ਸੁਖਮ ਦੇਹ ਬੰਧਹਿ ਬਹੁ ਜਟੂਆ ॥
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਜਨ ਸਗਲ ਦੁਖ ਪਾਵਤੁ ਜਿਉ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਇ ਸੁਤ ਕੇ ਹਟੂਆ ॥
ਪੂਜਾ ਚਕ੍ਰ ਕਰਤ ਸੋਮਪਾਕਾ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਘਾਟਹਿ ਕਰਿ ਬਟੂਆ ॥ ੨ ॥ [੧੩੮੯]-੧੧-੨੦

ਅਰਥ:-ਅਨੇਕਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਛੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, (ਪਿੰਡੇ ਤੇ) ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਬੰਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ (ਤਪਾਂ ਨਾਲ) ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ (ਸੀਸ ਉੱਤੇ) ਜਟਾਂ ਧਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਚਕ੍ਰਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, (ਸੁੱਚ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ) ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਰੋਟੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਬਣਤਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ, ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ

ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਡੰਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਫਸਣ ਵਾਲੇ ਜਾਲ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਜਿਵੇਂ (ਕਹਣਾ) ਬੜੇ ਮਜ਼ੇ ਨਾਲ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਤਣਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । ੨ ।

ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰੀਰਕ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਮ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਬਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇ ਧਰਮੀ ਮੰਨਣ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਉਹ ਕਥਿਤ ਧਰਮ-ਮਰਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ । ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਕਰਮ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਘਿਰਣਾ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ । ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸੂਚਾ-ਚਾਰੀ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ, (ਜਾਹਰਾ ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਖਾਤੇ) ਘਿਰਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਜੇਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁੱਚ ਜਾਂ ਜੂਠ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਭਰਮ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ । ਸੋ ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਧਰਮੀਆਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਅਹੰਬੁਧਿ ਸੁਚਿ ਕਰਮ ਕਰਿ ਇਹ ਬੰਧਨ ਬੰਧਾਨੀ ॥ ੭ ॥** [੨੪੨] ਭਾਵ, ਸਰੀਰਕ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਲਈ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਥਿਤ ਧਰਮੀ, ਹਉਮੈ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ--**ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥** [੫੬੦] ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਿਤ-ਨੇਮੀ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੱਬੇ ਬਾਣੇ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਵੀ ਜੋ ਅਜੇਹੀ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹਨ । ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਏਹੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । " **ਕਹੈ ਪ੍ਰਭ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥** [੮੩੬] ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਥਵਾ ਕਕਾਰ ਸੱਭ ਕੁਝ ਫੋਕਟ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

੪

ਸੁੱਚਾ ਅਥਵਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੌਣ ?

੩੨- ... ਸੂਚੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਹਨਿ ਜਿ ਪਿੰਡਾ ਧੋਇ ॥

ਸੂਚੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ [੪੭੨]-ਵ-੧੭

੩੩- ਤਨੁ ਸੂਚਾ ਸੋ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਸਾਚਾ ਨਉ ॥ ਭੈ ਸਚਿ ਰਾਤੀ ਦੇਹੁਰੀ

ਜਿਹਵਾ ਸਚੁ ਸੁਆਉ ॥ ਸਚੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੀਐ ਬਹੁੜਿ ਨ ਪਾਵੈ ਤਾਉ ॥ ੨ ॥ [੧੯]-੧੫

੩੪- ਓਹੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ਸਭ ਤੇ ਸੂਚਾ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਭਗਵਾਨੁ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਏ ਜੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਨੀਚੁ ਜਾਤਿ ਸੇਵਕਾਣੁ ॥ ੪ ॥ [੮੬੧]-੪

ਅਰਥ:-ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੋ ਭਾਈ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁੱਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਦਾ, ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਥਵਾ ਬਾਹਰੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭਤਾ ਆਦਿ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ) ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਅਥਵਾ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋ ਭਾਈ ! ਇਹ ਨਾਨਕ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਂਦਾ ਹਾਂ ।

੩੫- ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋਏ ਸੇ ਜਨਾ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋਏ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਸਿਉ ਪਵਿਤ੍ਰੁ

ਸੰਗਤਿ ਸਥਾਈਆ ॥ ਕਹਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸੁਣਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਜਿਨੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ

॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੇ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੧੭ ॥ [੯੧੯] (ਆਨੰਦੁ)

੩੬- ਸੋ ਸੂਚਾ ਜਿ ਕਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਸਬਦੇ ਬੂਝੈ ਆਪੁ ਸਵਾਰੇ ॥੫ ॥ [੧੦੫੯]-੨-੧੬

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਕ੍ਰੋਧ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ (ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਗਿਆਨ) ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੇਵਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

੩੭- ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਿਆਵਹਿ ਸਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵਹਿ ਸੇਈ ਸੂਚੇ ਹੋਹੀ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮੇਲੇ ਹਛੇ ਹੋਹੀ ॥ ੩ ॥ [੧੨੫੪]-੧

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ) ਜਪਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਸੂਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਹਨ । (ਤਾਂ ਤੇ) ਹੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ! ਦਿਨ ਰਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੋ । ਭੈੜੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਚੰਗੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ । ੩ ।

੩੮- ਸਚਾ ਚਉਕਾ ਸੁਰਤਿ ਕੀ ਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਸਚੁ ਆਧਾਰਾ ॥

ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਪਾਵਨੁ, ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ਹੋ ॥ ੫ ॥ [੧੦੪੮]-੫

ਅਰਥ:-ਹੋ ਭਾਈ ! ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਿਰਦਾ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਲੋਂ) ਰਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਿਰਦਾ ਸਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਉਹ ਹਿਰਦਾ ਹੀ ਸਦਾ (ਸੁੱਚਾ) ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਚੌਕਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਲਗਨ ਉਸ ਚੌਕੇ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਹਨ (ਜੋ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਚੌਕਾ ਭਿੱਟਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀਆਂ ਹਨ) । ਅਜਿਹੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ । ੫ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚਮ ਅਤੇ ਜੂਠ ਦਾ ਭਰਮ ਬਿਬੇਕੀਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ ਕਬੂਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਸ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਡੋਰ-ਵਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ **ਸੁੱਚ** ਅਤੇ **ਜੂਠ** ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸੁੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਰਵਾਨ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਦਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਅਜੇਹੀ ਸੁੱਚਮ ਅਥਵਾ ਜੂਠ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ

ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ, ਅਰਬੀ, ਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਅਰਥਾਤ ਲਗ ਪੱਗ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੇ ਈਸਾਈ ਅਥਵਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ, [ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਗੰਦੇ **Clean & Dirty** ਤੋਂ ਛੁੱਟ] ਅਜੇਹੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚਮ ਅਤੇ ਜੂਠ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਡੋਰੇਦਾਰ ਸੰਤ-ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਅਥਵਾ ਬਿਬੇਕੀਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਸੁੱਚਮ ਅਤੇ ਜੂਠ-ਭੱਟ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਵਾੜਿਆ ਹੈ, (ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੁੱਭ ਗੁਣ ਦਾ ਖੋ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਅਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਦੀ ਦੇਣ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦਾਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਦਾਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਹੈ। ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰੀ ਸੁੱਚਮ ਦਾ ਬੜਾ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਭੱਟ ਅਥਵਾ ਸੁੱਚਮ ਦਾ ਬੜਾ ਪੱਕਾ ਭਰਮ ਸੀ। ਕੋਈ ਮਜ਼੍ਹਬੀ-ਸਿੱਖ (ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀ) ਭਾਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿੱਤੋਨੇਮੀ ਵੀ ਹੁੰਦਾ, ਸਾਡੇ ਚੌਕੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਸਕਦਾ।

ਮੁਲਤਾਨ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਕਸਬੇ ਮੀਆਂ ਚੰਨੂ ਵਿਚਲੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਸ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੀਆਂ-ਚੰਨੂ ਵਿਖੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਰ ਸਾਲ ਸਾਲਾਨਾ ਦੀਵਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਥਾਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਮਾਲੀਏ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚੇਚਾ ਵਰਨਣ ਜੋਗ ਹੈ, ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ-- "ਤਹਾ ਬੈਕੁੰਠ ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਧਾ ਲਾਇਹਿ ॥ ੨ ॥ [੭੪੯] ਤਿੰਨ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਕਸਬਾ ਬੈਕੁੰਠ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵਾਲੇ (ਤੀਸਰੇ) ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਬੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਪਰਬੰਧ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

੧੯੪੧-੪੨ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ, ਜਦ ਕਿ ਦਾਸ ਅਜੇ ਨੌਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਸਮੇਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸੀਤੇ ਕਛਿਹਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਬਸਤਰ ਪੁਆ ਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੀਆਂ ਚੰਨੂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼੍ਹਬਣਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਚੂੜੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ--ਕਾਕਾ ਜੀ ! ਵੇਖੋ ਚੂੜਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿੱਡੀ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਜਣੇ ਆਏ ਹਨ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ। ਪਰ ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਖੜਾ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ।

ਆਖ਼ੀਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਚ ਜੂਠ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਭਰਮ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਖਾੜ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਸਾਕਾ ਵਰਤਨਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਰਹਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਨੇ ਬਾਟੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਲਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਨਾ ਸੀ। ਕਤਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਰੇ ਤੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਘੁੱਟ ਭਰਿਆ। ਦੂਜਾ ਘੁੱਟ ਦਾਸ ਨੇ ਭਰਿਆ। ਅੱਗੇ ਤੋੜ ਤਾਈਂ ੮੦/੯੦ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਬੜੇ ਚਾਅ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਘੁੱਟ ਭਰੇ। ਆਖ਼ੀਰ ਤੋਂ ਬਾਟਾ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਪਿਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਵੱਸੋਂ ਹੀ ਲਿਕਲ ਗਿਆ--ਹੋ ਬਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਬਾਟੇ ਵਿਚਲਾ ਜੂਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਡੇ ਤਾਈਂ ਨਾ ਹੀ ਪੁੱਜੇ। ਪਰ੍ਹਾਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁੱਕ ਜਾਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਇਸ ਅਰਦਾਸ ਨੂੰ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਭਲਾ ਕਿਉਂ ਸੁਣਨਾ ਸੀ ? ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ, ਸਾਡੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਘੁੱਟ ਭਰਨਾ ਪੈ ਹੀ ਗਿਆ।

ਧੰਨ ਹਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੁੱਚਮ ਅਤੇ ਭੱਟ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕਿੱਡੀ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ, ਮਾਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਮਾਂ ਜਾਏ ਭੈਣ ਭਾਈਆਂ ਜਿਹਾ, ਗੂੜ੍ਹਾ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਈ ਧੜੇ ਬਣਦੇ ਜਾਣ ਦਿੱਤੇ। ਕਈ ਡੇਰੇ ਅਤੇ ਗੱਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ-ਰਸੂਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵਧਾਇਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਥ ਦੀ ਇੱਕ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੁੱਠਤਾ ਕਾਇਮ ਨਾ ਰਹੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਹੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਪੰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਆਈ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਪੰਥ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਨਮੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਨੁ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਲਾਲਚੀ, ਅਧਰਮੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ, (ਕਥਿਤ) ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ (=ਸਾਧ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ) ਦੇ ਮੋਹਿਆਂ ਤੇ ਹੈ।

ਬੜੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਭਰਮੀ ਮਨੁੱਖ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਿਬੇਕੀਏ-ਡੋਰੇਦਾਰ) ਦੀ ਉਚੇਚੀ-ਸੁੱਚਮ ਗ੍ਰਸੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਥਵਾ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ, ਅਜੇਹੇ-- "ਸੋਮਪਾਕ ਅਪਰਸ ਉਦਿਆਨੀ" ॥ [੨੫੩] ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਆ ਵੜਨ ਲਈ ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਜੇਹੇ ਪਖੰਡੀਆਂ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਬਾਂ ਵਲ, ਅਥਵਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾ ਕੇ ਅਨਮੋਲ ਸਿਖਿਆ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ :-

੩੯- ਪ੍ਰਥਮੇ ਤੇਰੀ ਨੀਕੀ ਜਾਤਿ ॥ ਦੁਤੀਆ ਤੇਰੀ ਮਨੀਐ ਪਾਤਿ ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਤੇਰਾ ਸੁੰਦਰ ਥਾਨੁ ॥
ਬਿਗੜ ਰੂਪੁ ਮਨ ਮਹਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਸੋਹਨੀ ਸਰੂਪਿ ਸੁਜਾਣਿ ਬਿਚਖਨਿ ॥ ਅਤਿ ਗਰਬੈ
ਮੋਹਿ ਫਾਕੀ ਤੂੰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਤਿ ਸੂਚੀ ਤੇਰੀ ਪਾਕਸਾਲ ॥ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਪੂਜਾ ਤਿਲਕੁ ਲਾਲ ॥
ਗਲੀ ਗਰਬਹਿ ਮੁਖਿ ਗੋਵਹਿ ਗਿਆਨ ॥ ਸਭ ਬਿਧਿ ਖੋਈ ਲੋਭਿ ਸੁਆਨ ॥ ੨ ॥ ਕਾਪਰ ਪਹਿਰਹਿ

ਭੋਗਿਹਿ ਭੋਗ ॥ ਆਚਾਰ ਕਰਹਿ ਸੋਭਾ ਮਹਿ ਲੋਗ ॥ ਚੋਆ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਬਿਸਥਾਰ ॥ ਸੰਗੀ ਖੋਟਾ ਕ੍ਰੋਧ
ਚੰਡਾਲ ॥ ੩ ॥ ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ ॥ ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ ॥ ਸੁਇਨਾ ਰੂਪਾ
ਤੁਝ ਪਹਿ ਦਾਮ ॥ ਸੀਲੁ ਬਿਗਾਰਿਓ ਤੇਰਾ ਕਾਮ ॥ ੪ ॥ ਜਾ ਕਉ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਮਇਆ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥
ਸਾ ਬੰਦੀ ਤੇ ਲਈ ਛਡਾਇ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਫਲ ਓਹ ਕਾਇਆ

॥ ੫ ॥ ਸਭਿ ਰੂਪ ਸਭਿ ਸੁਖ ਬਨੇ ਸੁਹਾਗਨਿ ॥ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਬਿਚਖਨਿ ਤੂੰ ॥੧॥ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥੧੨॥[੩੭੪]--੧੨

ਅਰਥ:- (ਹੇ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ !) ਤੂੰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸਿਆਣੀ ਅਤੇ ਚਤੁਰ ਵੀ ਹੈਂ । ਪਰ ਤੂੰ ਬੜੇ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈਂ । ੧ । ਰਹਾਉ । (ਹੇ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ! ਵੇਖ) ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ (ਮਨੁੱਖ-ਜਨਮ ਵਾਲੀ) ਚੰਗੀ ਜਾਤਿ ਹੈ, ਦੂਜੇ, ਤੇਰੀ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਵੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੀਜੇ ਤੇਰਾ ਸੋਹਣਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਪਰ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚਲੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਤੇਰਾ ਸਾਰਾ ਰੂਪ ਕੋਝਾ ਹੈ । ੧ । ਤੇਰੀ ਬੜੀ ਸੁੱਚੀ ਰਸੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈਂ । (ਬਾਕੀ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਗੰਦੇ-ਮੰਦੇ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਦਿੱਡ ਭਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ) ਤੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਪੂਜਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈਂ, ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਲਾਲ ਤਿਲਕ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । (ਉਚੇਰੇ ਸਾਧ-ਬਾਣੇ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ) ਮੂਹ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈਂ । ਪਰ ਕੁੱਤੇ ਲੋਭ ਨੇ ਤੇਰੀ ਇਹ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ੨ । (ਹੇ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ !) ਤੂੰ ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਦੀ ਹੈਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੋਗ ਭੋਗਦੀ ਹੈਂ, ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਖੱਟਣ ਲਈ ਤੂੰ ਅਤਰ ਚੰਦਨ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਵਰਤਦੀ ਹੈਂ । ਪਰ ਚੰਡਾਲ ਕੌਪ ਤੇਰਾ ਭੈੜਾ ਸਾਥੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ) । ੩ । (ਹੇ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ !) ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਸੇਵਕ ਹਨ, ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਤੇਰੀ ਹੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ ਹੈ, ਧਨ-ਪਦਾਰਥ ਹੈ (ਹੋਰ ਜੂਨਾਂ ਪਾਸ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ) ਪਰ ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਤੇਰਾ ਸੁਭਾਉ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ੪ । ਜਿਸ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ (ਲੋਭ, ਮੋਹ ਹੰਕਾਰ, ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਦੀ) ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਦੇ (ਜੀਵ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ) ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਵਾਦ ਮਾਇਆ ਉਹੀ ਸਰੀਰ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੈ । ੫ । (ਹੇ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ !) ਜੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਵਾਲੀ ਬਣ ਜਾਏਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੋਹਜ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ (ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ) ਤੈਨੂੰ ਫਥ ਜਾਣ, ਤੂੰ ਸਚ-ਮੁਚ ਹੀ ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣੀ ਬਣ ਜਾਏਂ । ੧।

ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਥਿਤ ਸੁੱਚਮ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ, ਹਉਮੈ-ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਇੱਕ ਤੁੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੁੱਚਮ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਸਗੋਂ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਝੰਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਸੁੱਚਮ, ਜੂਠ ਅਥਵਾ ਭਿੱਟ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਕਿੱਤੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਆ ਬਣੀ ਹੈ ਕਿ ਓਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਈ ਟੋਲੇ ਅਜੇਹੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਸਾਥੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਭੋਜਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਕਦੇ । ਅਤੇ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਖੰਡ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੇ ਸੁੱਚਮ ਭਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਈ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। [ਨੋਟ:-ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ ਅਸਿਖੀ ਹੈ । ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਰਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਦੇ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੂਸਰੇ ਗਰੰਥ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਪਾਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਨੂਪਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਜਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਨਿਆਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕਦੇ ਕੋਈ ਰਲਾ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਵਬਾਧ-ਘਾਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ]।

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ :-

੧= [੯੦]-ਵਾ-੨੦	੨= [੨੨੨]-੩(੮)	੩= [੨੫੦]-ਅਸਟ-੫(੬)	੪= [੩੦੩]-ਵਾਰ-੮	੫= [੫੯੭]-੬	੬= [੧੩੯]-ਵਾਰ-੪
੭= [੬੮੬]-੨(੬)	੮= [੭੦੭]-ਵਾਰ-੫	੯= [੯੦੨]-੧(੬)	੧੦=[੯੦੫]-੫(੫)	੧੧=[੨੪੧]-੨-੧੪(੪)	੧੨=[੮੬੧]-੪(੪)
੧੩=[੨੬੯]-ਅਸਟ-੫(੬)	੧੪=[੯੯੮]-੧-੬(੩)	੧੫=[੩੪੬]-੨(੪)	੧੬=[੧੩੩੨]-੧੬(੪)	੧੭=[੧੦੫੯]-੨-੨੪(੬)	੧੮=[੧੦੪੯]-੩੨-੪੫(੨)
੧੯=[੧੧੬੮]-੩(੧)	੨੦=[੧੨੨੯]-੨-੧੩੧(੨)	੨੧=[੧੨੬੬]-੧(੨)	੨੨=[੧੩੦੧]-੮-੧੯(੨)	੨੩=[੧੨੫੪]-੧(੩)	੨੪=[੧੩੪੪]-ਅਸਟ-੫(੬)
੨੫=[੮੧੧]-੧੩-(ਰਹਾ)	੨੬=[੫੫]-ਵਾਰ-੭	੨੭=[੧੧੫੧]-੪੦(੨)	੨੮=[੧੧੯੫]-੧-੭(੪)	੨੯=[੬੦੮]-੨(੨)	੩੦=[੮੪੦]-ਬਿਤੀ-੧੩
੩੧=[੮੩੯]-ਬਿਤੀ-੭	੩੨=[੯੦੫]-ਅਸਟ-੬(੨)	੩੩=[੯੧੫]-ਅਸਟ-੧-੬(੧੩)	੩੪=[੯੩੩]-੨੭	੩੫=[੯੪੫]-੬੭	੩੬=[੯੫੩]-ਵਾਰ-੧੧
੩੭=[੫੫]-੪(੪)	੩੮=[੧੫੩]-੯(੩)	੩੯=[੫੯੬]-੫(੩)	੪੦=[੧੨੦੩]-੨(੨)	੪੧=[੧੨੪੨]-ਵਾਰ-੧੪	

੪੦-

ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਤਰੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਹਜੇ ਗਾਵਣਿਆ ॥ ੬ ॥[੧੧੪]-੭-੮

੫

ਪੈਰ ਸੁੱਚੇ ਕਰਨ ਅਦਿ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਭਰਮ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਹੈ, ੧੯੬੦ ਤਕ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਕੱਚੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਘੱਟੋ ਮਿੱਟੀ ਵਾਲੇ ਸਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰ-ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਵਸਨੀਕਾਂ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਭਾਰਤੀ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੂੜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੰਦੇ ਮੰਦ ਚੁਕਵਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਪਰਬੰਧ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪੈਰ ਜੋੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਘੱਟੋ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੰਦ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਚ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜੋੜੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਪੈਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋ ਪੂੰਝ ਕੇ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ।

ਉਂਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੈਰ ਸੁੱਚੇ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਰੀਤ ਪੁਰਾਣਕ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪੈਰ ਸੁੱਚੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਰੀਤ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਉਚੇਚਾ ਨਾਉਂ 'ਅਰਘ੍ਯ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ' ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਰੀਤ ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਹੀ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜੋ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਰੀਤ ਦਾ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਐਵੇਂ ਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹੈ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ, ਕੇਵਲ ਬੁਹੜੇ ਜਿਹੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਨਾਲ ਸੁੱਚੇ ਕਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਰਾਮਾਇਣ ਗਾਥਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਨਬਾਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਬੇਅੰਤ ਰਿਖੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਰਹੇ ਦਰਸਾਏ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਦੀ ਜੀਵਨ ਲੀਲਾ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਗਾਥਾ ਦੀ ਜਿਹੜੀ Documentary ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ TV ਤੇ ਵਿਖਾਈ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਸੀਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਰਾਤਾ ਲਛਮਣ ਜੀ ਅਤੇ ਮਲਾਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਰਾਜ ਨਾਲ ਭਾਰਦਵਾਜ ਰਿਖੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਰਿਖੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿਣ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ 'ਅਰਘ੍ਯ ਗ੍ਰਹਿਣ' ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਬੁਹੜਾ ਜਿਹਾ ਪਾਣੀ ਛਿੜਕਣ ਦਾ ਸ਼ਗੁਨ ਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮਾਤਾ ਸ਼ਿਬਰੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮਾਈ ਦੇ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਅਥਰੂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਪੈਣ ਨਾਲ, ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ (ਰਾਮ, ਲਛਮਣ) ਦੇ ਚਰਨ ਸੁੱਚੇ ਹੋਏ ਮੰਨ ਲਏ ਦਰਸਾਏ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਰੁਚੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਵੱਲ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰੇਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਵੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਾਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਿਯਮ ਦੇ ਥਾਂ 'ਚਰਨ ਸੁੱਚੇ' ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਭਰਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਚਮ ਦਾ ਇਹ ਭਰਮ (ਸ਼ਾਇਦ ਠੰਢ ਤੋਂ ਬਣੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੋਵੇ) ਬੜਾ ਘੱਟ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜੋੜੇ ਅਤੇ ਜਰਾਬਾਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪੈਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡਿਉਂ ਕੇ ਸੁੱਚੇ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਭਰਮ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਥਾਂਈਂ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਸੁੱਚ-ਜੂਠ' ਭਰਮ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੁੱਚਮ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸਫ਼ਾਈ ਰਖਣੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਰਮੁੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ। ਸਫ਼ਾਈ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪਿੱਛੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਣਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਮੰਨ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮਿੱਟੀ ਗਾਰੇ ਨਾਲ ਲਿਖੜੇ ਹੋਏ ਪੂਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ (ਮੈਲਾ ਜਾਂ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੱਲ ਅਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੈ) ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਮਾਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ। 'ਚਰਣ ਪੁਨੀਤ ਚਲਹਿ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ॥ [੧੯੧] ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਹ ਚਰਣ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਿਆਂ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੇ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੁੱਚੇ ਜਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜਿਵੇਂ ਨਿਤ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੁੱਚਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਸੁੱਚਾ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ--ਸੂਚੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਹਨਿ ਜਿ ਪਿੰਡਾ ਧੋਇ ॥ ਸੂਚੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ 'ਸੋ ਧਿਆਨ ਇਹ ਰੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਆਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੈਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨਾ ਹੋਣ। ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਧੋਤੇ ਬਣਾਏ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦੋਬਾਰਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸੁੱਚੇ ਕਰਨਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ-ਰੀਤ ਹੈ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ--'ਚਰਨ ਪੁਨੀਤ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਲਹਿ ਹਰਿ ਪਥਾ ॥ [੭੦੯] ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਕੇਵਲ ਤੁਰ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਣ ਨੂੰ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਪੈ ਗਏ ਸਮਝ ਕੇ ਧਰਮੀ ਬਣ ਬੈਠਣਾ ਵੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਆ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਹੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ:--

੪੧- ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭੁ ਕੋ ਵੇਖਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਨ ਚੁਕਈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ ਇਕਿ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਦੁਬਿਧਾ ਤਜਿ ਵਿਕਾਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਇਕਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਮਰਿ ਮਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੧ ॥ [੫੯੪]-ਵਾ-੨੧

ਅਰਥ:--ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਿਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਜਦ ਤੱਕ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। (ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਝ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੀਕਾਰ (-ਰੂਪ ਮਨ ਦੀ) ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰ-ਤੋਰ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲਏ ਹਨ। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਕਰ ਸਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ) ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪ ਭਾਵ (-ਹੀਕਾਰ) ਮਿਟਾ ਲਿਆ।

ਅੱਜ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਤੇ ਚਲ ਕੈ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਤਿਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗਾ ਗੋਰੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੋ, ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ੋ, ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰੋ, ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀਉ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਚਿਟਕ ਲਾਉ, ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ'। ਲੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਅਪ ਹੀ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਵੱਟੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਅਰਦਾਸੀਏ ਨੂੰ ਨਾ ਫੜਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ? ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮੰਨ ਬੈਠਣ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾ ਲਈ ਤਾਂ

ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਗੁਰ ਦੁਆਰੇ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । [ਨੋਟ:-ਚਰਣ ਧੂੜ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਚੌਥੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਨੰ: 32 ਤੋਂ 38 ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਂਡ--ਚਰਣ ਪਖਾਰਿ ਕਰਉ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਬਾਰਿ ਜਉ ਲਖ ਬਰੀਆ ॥ ?] ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕੋਈ ਧਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਾਰੇ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਸ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਰਣਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਹੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦਾ, ਜਾਂ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗਾਵੇ ਸੁਣੇ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ:--

82- ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਪੂਜਣ ਸਭਿ ਆਵਹਿ ਸਭਿ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਉਤਮ ਬਾਨੀ ॥ ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ
ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ ੧ ॥[੬੬੯]-੫-੧੧

੬

ਜੂਠ ਅਥਵਾ ਭਿੱਟ

ਸੁੱਚ ਦੇ ਉਲਟ ਜੂਠ ਦੀ ਭਿੱਟ ਦੇ ਭਰਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਸਮਝ ਲੈਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ :-

83- ਮਨਿ ਜੂਠੈ ਤਨਿ ਜੂਠਿ ਹੈ ਜਿਹਵਾ ਜੂਠੀ ਹੋਇ ॥ ਮੁਖਿ ਝੂਠੈ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਸੂਚਾ ਹੋਇ ॥
ਬਿਨੁ ਅਭ ਸਬਦ ਨ ਮਾਂਜੀਐ ਸਚੇ ਤੇ ਸਚੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥[੫੫]-੫

ਅਰਥ :- ਜੇ ਜੀਵ ਦਾ ਮਨ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ) ਜੂਠਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜੂਠ ਹੀ ਜੂਠ ਹੈ (ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਹੀ ਚੌੜਦੇ ਹਨ) ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ (ਖਾਣ ਦੇ ਚਸਕਿਆਂ ਨਾਲ) ਜੂਠੀ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਝੂਠੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦਾ ਹੀ ਸੁਭਾਉ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹਾ ਜੀਵ (ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸੁੱਚ-ਕਰਮ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ) ਸੁੱਚਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਜਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨ ਮਾਂਜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਇਹ ਸੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ੧ ।

88- ਬਾਹਰਿ ਦੇਵ ਪਖਾਲੀਅਹਿ ਜੇ ਮਨੁ ਧੋਵੈ ਕੋਇ ॥

ਜੂਠਿ ਲਹੈ ਜੀਉ ਮਾਂਜੀਐ ਮੋਖ ਪਇਆਣਾ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥[੪੮੯]-੧ ੧= ਸਫਰ (ਜੀਵਨ ਦਾ)

ਅਰਥ :- ਜਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਦੇਵ-ਮੁਰਤੀਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਈਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ) ਧੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦ ਸੁੱਧ-ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ--ਸਫਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੨ ।

ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਜੀਵ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਥਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ । ਲਕੀਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਚੌਕੇ ਬਣਾਇਆਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ । ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਬੰਦੇ ਸੁੱਚੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੂਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :-

84- ਮਾਤਾ ਜੂਠੀ ਪਿਤਾ ਭੀ ਜੂਠਾ ਜੂਠੇ ਹੀ ਫਲ ਲਾਗੇ ॥ ਆਵਹਿ ਜੂਠੇ ਜਾਹਿ ਭੀ ਜੂਠੇ ਜੂਠੇ ਮਰਹਿ
ਅਭਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਕਹੁ ਪੰਡਿਤ ਸੂਚਾ ਕਵਨੁ ਠਾਉ ॥ ਜਹਾਂ ਬੈਸਿ ਹਉ ਭੋਜਨੁ ਖਾਉ ॥ ੧ ॥
ਰਹਉ ॥ ਜਿਹਬਾ ਜੂਠੀ ਬੋਲਤ ਜੂਠਾ ਕਰਨ ਨੇਤ੍ਰ ਸਭਿ ਜੂਠੇ ॥ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕੀ ਜੂਠਿ ਉਤਰਸਿ
ਨਾਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਕੇ ਲੂਠੇ ॥ ੨ ॥ ਅਗਨਿ ਭੀ ਜੂਠੀ ਪਾਨੀ ਜੂਠਾ ਜੂਠੀ ਬੈਸਿ ਪਕਾਇਆ ॥
ਜੂਠੀ ਕਰਛੀ ਪਰੋਸਨ ਲਾਗਾ ਜੂਠੇ ਹੀ ਬੈਠਿ ਖਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਗੋਬਰੁ ਜੂਠਾ ਚਉਕਾ ਜੂਠਾ ਜੂਠੀ
ਦੀਨੀ ਕਾਰਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੇਈ ਨਰ ਸੂਚੇ ਸਾਚੀ ਪਰੀ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ੪ ॥[੧੧੯੫]-੧-੭

ਅਰਥ:-ਹੋ ਪੰਡਿਤ ! ਦੱਸ, ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਥਾਂ ਹੈ ਜੋ ਸੁੱਚਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਸਕਾਂ (ਤਾਂ ਜੋ ਪੂਰੀ ਸੁੱਚ ਰਹਿ ਸਕੇ) ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ । ਮਾਂ ਅਪਵਿੱਤਰ, ਪਿਉ ਅਪਵਿੱਤਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜੰਮੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਵੀ ਅਪਵਿੱਤਰ (ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ) ਜੰਮਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਪਵਿੱਤਰ, ਜੋ ਮਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਅਪਵਿੱਤਰ । ਅਭਾਗੇ ਅਥਵਾ ਨਿਕਰਮਣ ਜੀਵ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੧ । (ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਜੀਭ ਮੈਲੀ, ਬਚਨ ਵੀ ਮਾੜੇ, ਕੰਨ ਅੱਖਾਂ ਆਦਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਪਵਿੱਤਰ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ) ਕਾਮ-ਚੇਸਟਾ (ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਸ) ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿੰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਹੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਪੁਣੇ) ਦੇ ਮਾਣ ਦੀ ਅੱਗ ਦੇ ਸੜੇ ਹੋਏ ! (ਦੱਸ ਸੁੱਚੀ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ੈ ਹੋਈ ?) । ੨ । ਅੱਗ ਜੂਠੀ, ਪਾਣੀ ਜੂਠਾ, ਪਕਾਣ ਵਾਲੀ ਜੂਠੀ, ਕੜਛੀ ਜੂਠੀ ਜਿਸ ਨਾਲ (ਭਾਜੀ ਆਦਿਕ) ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਣੀ ਵੀ ਜੂਠਾ ਜਿਹੜਾ ਬਹਿ ਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । ੩ । ਗੋਹਾ ਜੂਠਾ, ਚੌਕਾ ਜੂਠਾ, ਜੂਠੀਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪਾਈਆਂ ਲਕੀਰਾਂ । ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸੁੱਚੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੂਝ ਆ ਗਈ ਹੈ । ੪ ।

ਬੜੀ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਅਜੇਹੇ ਟੋਲਿਆਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲੈ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਉਪਜ ਸੋਮ ਪਾਕ ਅਪਰਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਲੈ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਭਾਂਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਹੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ। ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਭਾਂਡੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹਨ ਕਿ, ਦੁੱਧ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਲਹੂ-ਮਾਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਚਮੜੇ ਦੇ ਜੂਠੇ ਥਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜਦ ਕਿਸੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਿੱਟ ਅਤੇ ਜੂਠ ਨਾਮ ਦੇ ਕਈ ਭਰਮਾਂ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹਣ ਵਿਚ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਦੇ ਦੇਣਹਾਰੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੫੭੫ ਤੋਂ ੧੫੭੮ ਤੱਕ ਅਜੇਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਈਰਾਨ, ਅਤੇ ਅਰਬ ਈਰਾਕ ਆਦਿ) ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਝ ਅਤੇ ਜੂਠ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਂਜ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਅਤੇ ਘਰ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੋ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਵਿਚ ਫਖਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਖਾਨ ਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੌਕਰ ਵੀ

ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਨ ਜੀ ਦੀ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅੱਡਰੇ ਭਾਂਡੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਧਰਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੇਵਕ (ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ) ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਸੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸੁੱਚ ਜੂਠ ਦਾ ਭਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਅਪਰਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਪੱਕਾ ਰਹਿਤਵਾਨ ਦੀ ਥਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬਣ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਾਰਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਦੇ ਧਰਮ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਹਵਾ, ਸੈਕੜੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਲੂਦਗੀ (ਮੈਲ) ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸਦਾ ਲਈ ਜੂਠੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਰ ਸੈ ਜੂਠੀ ਹੈ ਹਰ ਜੀਵ ਜੂਠਾ ਹੈ। ਮਨ ਮਾਂਜਿਆ ਕੇਵਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਦੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ--ਜੂਠਿ ਲਹੈ ਜੀਉ ਮਾਜੀਐ ਮੋਖ ਪਇਆਣਾ ਹੋਇ॥ ੨ ॥

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸੁਣਨ ਨਾਲ, ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਨਿਰਾ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਨਾਲ, ਮੱਸਿਆ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕੀਤਿਆਂ, ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਧਰਮ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੂਠ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ ਹੀ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ :-

੪੬- ਜੂਠਿ ਨ ਰਾਗੀ ਜੂਠਿ ਨ ਵੇਦੀ ॥ ਜੂਠਿ ਨ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਕੀ ਭੇਦੀ ॥ ਜੂਠਿ ਨ ਅੰਨੀ ਜੂਠਿ ਨ ਨਾਈ ॥

ਜੂਠਿ ਨ ਮੀਹੁ ਵਰਿਐ ਸਭ ਥਾਈ ॥ ਜੂਠਿ ਨ ਧਰਤੀ ਜੂਠਿ ਨ ਪਾਣੀ ॥ ਜੂਠਿ ਨ ਪਉਣੈ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਗੁਰਿਆ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਮੁਹਿ ਫੇਰਿਐ ਮੁਹੁ ਜੂਠਾ ਹੋਇ ॥੧॥ [੧੨੪੦]-ਵਾਰ-੭

ਪਦ ਅਰਥ :- ਜੂਠਿ ਨ--ਜੂਠ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ। ਰਾਗੀ--ਰਾਗ (ਗਾਉਣ) ਨਾਲ। ਵੇਦੀ--ਵੇਦ (ਆਦਿਕ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ) ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਭੇਦੀ--ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ। ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਕੀ ਭੇਦੀ--ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਹਾੜਿਆਂ (ਸਮੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੂਜਾ) ਰਾਹੀਂ। ਅੰਨੀ--ਅੰਨ (ਛੱਡ ਦੇਣ) ਨਾਲ, ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਨਾਲ। ਨਾਈ--(ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ) ਨੁਵਣ ਨਾਲ। ਵਰਿਐ--ਵਰ੍ਹਨ ਨਾਲ, ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ। ਧਰਤੀ--ਧਰਤੀ (ਦਾ ਰਟਨ ਕਰਨ) ਨਾਲ ਜਾਂ ਗੁਫਾ ਆਦਿਕ ਬਣਾਣ ਨਾਲ। ਪਾਣੀ--ਪਾਣੀ (ਵਿਚ ਖਲੋ ਕੇ ਤਪ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਜਲ ਧਾਰੇ ਕਰਨ ਨਾਲ)। ਪਉਣ--ਹਵਾ, ਸੁਆਸ। ਪਉਣੈ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈ--ਸੁਆਸਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕੀਤਿਆਂ, ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ। ਨਿਗੁਰਿਆ--ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦੇ। ਮੁਹਿ ਫੇਰਿਐ--ਜੇ (ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ) ਮੂੰਹ ਫੇਰੀ ਰੱਖੀਏ। ਜੂਠਾ--ਨੱਗੀ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਤੁਰੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣੇ, ਚੁਗਲੀ ਨਿੰਦਿਆਂ ਕਰਨੀ ਆਦਿ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੂਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧।

੪੭- ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥ ਬਾਹਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਮਨ ਕੀ ਜੂਠਿ ਨ ਜਾਏ ॥ ... ੩ ॥ [੧੨੪੧]-ਵਾਰ-੧੪

ਅਰਥ:- ਜੀਵ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੈਲ ਲਾਈ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੈਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਧੋਂਦਾ ਰਹੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੀ ਜੂਠ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਇੱਕ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਤੁਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚਮ ਨੂੰ ਜਾਂ ਜੂਠ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸੁੱਚਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਾਕੀਦ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਦਾ ਮਨ ਦੀ ਉਸ ਜੂਠ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਿਆਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮਨ ਦੀ ਉਸ ਜੂਠ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਗਿਆਨ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਧੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ--ਅੰਤਰਿ ਜੂਠਾ ਕਿਉ ਸੁਚਿ ਹੋਇ ॥ ਸਬਦੀ ਧੋਵੈ ਵਿਰਲਾ ਕੋਇ ॥[੧੩੪੪] ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ, ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਨ ਕੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪਾਏ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸਣਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣਾ ਅਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖਤਾਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਮਾਨ :-

੪੮- ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹੁ ਫੇਰੇ ਓਇ ਭ੍ਰਮਦੇ ਨਾ ਟਿਕੀਨ ॥

ਧਰਤਿ ਅਸਮਾਨੁ ਨ ਝਲਈ ਵਿਚਿ ਵਿਸਟਾ ਪਏ ਪਚੀਨ ॥ ੫ ॥[੨੩੩]-੧-੯-

ਅਰੋਗਤਾ ਅਥਵਾ ਸਫਾਈ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਭਿੱਟ ਅਥਵਾ ਸੁੱਚਮ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾਸ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ ਅਥਵਾ ਆਪਣਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉਚੇਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੱਡਰਾ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਜਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਹੇ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਬਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਵਰਤਨ ਵਾਲੇ ਸੁੱਚਮ ਦੇ ਭਰਮ, ਸੱਭ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹੀ ਸੁੱਚਮ ਅਤੇ ਭਿੱਟ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ (ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ) ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤਾਂ ਆਏ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਉਖਾੜ ਕੇ ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ--ਮਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ! ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਸਦਕੇ ਜਾਂਵਾਂ ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਵਿਚੋਲੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਆਈ ਹੈ--

੪੯- ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ ਮੈ ਕੋਇ ਨ ਡਿਠਾ ਤੂ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ॥

ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਵਿਚੋਲੇ ਜੈ ਮਿਲਿ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ੧ ॥[੯੬੪]ਵਾਰ-੧੫

ਹਿਰਦੇ ਵਿਚਲੀ ਜੂਠ ਅਥਵਾ " ਮੈਲ "

ਦਿਸਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਲਗੀ ਆਲੁਦਗੀ, ਜਾਂ ਪਿੰਡੇ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਮੈਲ, ਅਥਵਾ ਕਥਿਤ ਜੂਠ, ਜਲ ਨਾਲ ਧੋਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਤਿ, ਹਿਰਦੇ ਜਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਦੀ ਦੇ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬਣੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਧੋਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਭਰਮ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਹੀ ਧੋ ਸਕਦਾ ਹੈ--**ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਓਹੁ ਧੋਏ, ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥** (੨੦)।

੫੦- **ਮਨਿ ਤਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਕਿਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਹੋਈ ॥**

ਸਦਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀਅ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਉਤਰੀ ਮੈਲੁ ਨਾਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ੨ ॥ [੧੩੩੯]-੬

ਅਰਥ:-(ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਿਆ) ਮਨ ਅਤੇ ਤਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਦੀ ਯਾਦ ਦਾ ਸਦੀਵੀ) ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਕਲੇਸ (ਆਦਿਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ) ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਜਿੰਦ ਦੇ ਨਾਲ (ਵੱਸਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਿਹਾ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਮਨ ਤੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੨।

ਗੰਦ ਨਾਲ ਭਰੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਹਟਵੇਂ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਦਾ ਗੰਦਾ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਿਟਲਰ ਦੇ ਗੰਦੇ ਮਨ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੇਚੈਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਜੇਹੇ ਮੈਲੇ ਮਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪਿੰਡਾ ਭਾਂਵੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਧੋ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਕਦੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ--**ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ, ਤਨਿ ਧੋਤੇ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ ॥** (੫੫੮)-੧ **ਭਰਮ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ** ਪੁਜੀ ਉਚੇਚੀ ਸੁੱਚਮ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੌਰਦਾ। ਪਿੰਡੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਅਥਵਾ ਸੁੱਚਮ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਟੋਲੇ ਨੇ ਪਿੰਡੇ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾ ਧੋਣ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਗੰਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਹੀ, ਈਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ-- **ਇਕਿ ਭਸਮ ਚੜ੍ਹਾਵਹਿ ਅੰਗਿ ਮੈਲੁ ਨ ਧੋਵਹੀ ॥** [੧੨੮੪]

ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਰੇਵੜੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ। ਜੀਵ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਪੱਕੀ ਪਕਾਈ ਰੋਟੀ ਭਾਵੇਂ ਜੂਠੀ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਮੰਗ ਮੰਗ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਖਾਨੇ ਨੂੰ ਫੋਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਣ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਗੰਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਧਰਮ ਨੂੰ--**ਬੋਧ ਅਵਤਾਰ***-- ਨੇ ਤੋਰਿਆ ਸੀ। [* Foot Note: --ਬੋਧ-ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ-ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਕਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਪ੍ਰਕ੍ਰਣ ਨੰ: ੨੧ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ੨੩ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗੰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਚਲ ਪਿਆ ਸੀ।>>>>>>]

<<<<<ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਕੇ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਲੋਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੫੧- **ਸਿਰੁ ਖੋਹਾਇ ਪੀਅਹਿ ਮਲਵਾਣੀ, ਜੂਠਾ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਖਾਹੀ ॥ ਫੋਲਿ ਫਦੀਹਤਿ ਮੁਹਿ ਲੈਨਿ ਭੜਾਸਾ ਪਾਣੀ ਦੇਖਿ ਸਗਾਹੀ ॥**
ਭੇਡਾ ਵਾਗੀ ਸਿਰੁ ਖੋਹਾਇਨਿ ਭਰੀਅਨਿ ਹਥ ਸੁਆਹੀ ॥ ਮਾਊ ਪੀਉ ਕਿਰਤੁ ਗਵਾਇਨਿ ਟਬਰ ਰੋਵਨਿ ਧਾਹੀ ॥
ਓਨਾ ਪਿੰਡੁ ਨ ਪਤਲਿ, ਕਿਰਿਆ ਨ ਦੀਵਾ, ਮੁਏ ਕਿਥਾਉ ਪਾਹੀ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਦੇਨਿ ਨ ਢੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅੰਨੁ
ਨ ਖਾਹੀ ॥ ਸਦਾ ਕੁਚੀਲ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮਥੈ ਟਿਕੇ ਨਾਹੀ ॥ ਝੰਡੀ ਪਾਇ ਬਹਨਿ ਨਿਤਿ ਮਰਣੈ ਦੜਿ ਦੀਬਾਇ
ਨ ਜਾਹੀ ॥ ਲਕੀ ਕਾਸੇ ਹਥੀ ਫੁੰਮਣ ਅਗੇ ਪਿਛੀ ਜਾਹੀ ॥ ਨਾ ਓਇ ਜੋਗੀ ਨ ਓਇ ਜੰਗਮ ਨਾ ਓਇ ਕਾਜੀ ਮੁੰਲਾ ॥
ਦਯਿ ਵਿਗੋਏ ਫਿਰਹਿ ਵਿਗੁਤੇ ਫਿਟਾ ਵਡੇ ਗਲਾ ॥ ਜੀਆ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਸੋਈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਰਖੈ ॥ ਦਾਨਹੁ
ਤੈ ਇਸਨਾਨਹੁ ਵੰਜੇ ਭਸੁ ਪਈ ਸਿਰਿ ਖੁਬੈ ॥ ਪਾਣੀ ਵਿਚਹੁ ਰਤਨ ਉਪੰਨੇ ਮੇਰੁ ਕੀਆ ਮਾਧਾਣੀ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ
ਦੇਵੀ ਥਾਪੇ ਪੁਰਬੀ ਲਗੈ ਬਾਣੀ ॥ ਨਾਇ ਨਿਵਾਜਾ ਨਾਤੈ ਪੂਜਾ ਨਾਵਨਿ ਸਦਾ ਸੁਜਾਣੀ ॥ ਮੁਇਆ ਜੀਵਦਿਆ ਗਤਿ ਹੋਵੈ
ਜਾਂ ਸਿਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਣੀ ॥ ਨਾਨਕ ਸਿਰਖੁਥੈ ਸੈਤਾਨੀ ਏਨਾ ਗਲ ਨ ਭਾਣੀ ॥ ਵੁਠੈ ਹੋਇਐ ਹੋਇ ਬਿਲਾਵਲੁ, ਜੀਆ
ਜੁਗਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਵੁਠੈ ਅੰਨੁ ਕਮਾਦੁ ਕਪਾਹਾ ਸਭਸੈ ਪੜਦਾ ਹੋਵੈ ॥ ਵੁਠੈ ਘਾਹੁ ਚਰਹਿ ਨਿਤਿ ਸੁਰਹੀ ਸਾਧਨ ਦਹੀ
ਵਿਲੋਵੈ ॥ ਤਿਤੁ ਘਿਇ ਹੋਮ ਜਗ ਸਦ ਪੂਜਾ ਪਇਐ ਕਾਰਜੁ ਸੋਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਸਮੁੰਦੁ ਨਦੀ ਸਭਿ ਸਿਖੀ ਨਾਤੈ ਜਿਤੁ
ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਜੇ ਸਿਰਖੁਥੈ ਨਾਵਨਿ ਨਾਹੀ, ਤਾ ਸਤ ਚਟੇ ਸਿਰਿ ਛਾਣੀ ॥ ੧ ॥ [੧੪੯]-ਵਾਰ-੨੬

ਅਰਥ:-(ਇਹ ਸਰੇਵੜੇ ਜੀਵ-ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਵਹਿਮ ਵਿਚ) ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁਟਾ ਕੇ (ਕਿ ਕਿਤੇ ਜੂਆਂ ਨਾ ਪੈ ਜਾਣ) ਮੈਲਾ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੂਠੀ ਰੋਟੀ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਪਖਾਨੇ ਨੂੰ ਫੋਲ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗੰਦੀ ਹਵਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੰਗਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ) ਭੇਡਾਂ ਵਾਂਗ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁਟਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਵਾਲ ਪੁੱਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਥ ਸੁਆਹ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਸੁਆਹ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਵਾਲ ਪੁੱਟਦੇ ਹਨ)। ਮਾਪਿਆਂ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਕੰਮ (ਭਾਂਵ, ਹੱਥੀਂ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਟੱਬਰ ਪਲਣ ਦਾ ਕੰਮ) ਛੱਡ ਬੈਠਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਢਾਹਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਰੋਂਦੇ ਹਨ)।

(ਇਹ ਲੋਕ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰ-ਖੁਥਿਆਂ ਨੇ ਇਉਂ ਗਵਾ ਲਿਆ, ਅੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣੋ) ਨਾਂ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ-ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ, ਪਿੰਡ ਪੱਤਲ ਕਿਰਿਆ ਦੀਵਾ ਆਦਿਕ ਰਸਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਪਰਲੋਕ ਸੁਆਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਆਹਰ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਾ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ) ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਅਠਾਹਤ ਤੀਰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ (ਭਾਵ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ), ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਨ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ (ਭਾਵ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਲੋਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਵੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ)। ਜਿਹੜੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਧਰਮ ਕਰਮ ਵੀ ਇਹ ਸਰੇਵੜੇ ਨਹੀਂ

ਕਰਦੇ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪਰਚਲਤ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ । ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਖਰੀ ਸਤਰ ਵਿਚ ਹੈ) ਸਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੜੇ ਗੰਢੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਤਿਲਕ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ (ਭਾਵ, ਨ੍ਰਾ ਧੋ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ) । ਸਦਾ ਧੌਣ ਸੁੱਟ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੋਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਹੁਲਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ), ਕਿਸੇ ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਲੱਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਲੇ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਉਰੀਆਂ ਫੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ (ਜੀਵ-ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ) ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਹਨ । ਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲੀ ਰਹੁਰੀਤ, ਨਾਂ ਜੰਗਮਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਨਾ ਕਾਜੀ ਮੋਲਿਆਂ ਵਾਲੀ । ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਵੀ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ) ਇਹ ਸਾਰਾ ਆਵਾਹੀ ਉਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

(ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ) ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਜੁਵਾਲਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ । (ਜੀਵ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ, ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਛੱਡ ਕੇ) ਇਹ ਦਾਨ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸੁਆਹ ਪਈ ਅਜੇਹੇ ਖੁਥੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਤੇ । (ਇਹ ਲੋਕ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨ੍ਰਉਂਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਮਧਾਣੀ ਬਣਾ ਕੇ (ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ ਸੀ) ਤਦੋਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ ਸਨ (ਭਾਵ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਲੋਕ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬੇਅੰਤ ਕੀਮਤੀ ਪਦਾਰਥ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਆਖਰ ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੱਡਿਆਂ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ) । (ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਹੀ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਲਈ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ ਬਣਾਏ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਪੁਰਬ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਨ੍ਰਾ ਕੇ ਹੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀਦੀ ਹੈ । ਨ੍ਰਾ ਕੇ ਹੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੁਚੱਜੇ ਬੰਦੇ ਨਿਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਆਛ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ-- ਇਹ ਸਿਰ ਖੁਥੇ ਅਜਿਹੇ ਉਲਟੇ ਰਾਹ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ।

(ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬਰਕਤਾਂ ਤੱਕੋ) ਮੀਂਹ ਪਿਆਂ (ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮੀਂਹ ਪਿਆਂ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਮਾਹ ਉੱਗਦਾ ਹੈ, ਕਪਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਮੀਂਹ ਪਿਆਂ ਉਗਿਆ ਘਾਹ ਗਾਈਆਂ ਚੁਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ (ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ) ਦਹੀਂ ਘਰ ਦੀ ਜਨਾਨੀ ਰਿੜਕਦੀ ਹੈ (ਤੇ ਘਿਉ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ), ਉਸ ਘਿਉ ਨਾਲ ਹੀ ਸਦਾ ਹੋਮ-ਜੱਗ ਪੂਜਾ ਆਦਿਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਘਿਉ ਪਿਆਂ ਹੀ ਹਰੇਕ ਕਾਰਜ ਸੋਭਦਾ ਹੈ ।

(ਇੱਕ ਹੋਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਹੈ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਨੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮਾਨੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਹਨ, (ਇਸ ਗੁਰੂ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚ) ਨ੍ਰਉਣ ਨਾਲ (ਭਾਵ, ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨ ਨਾਲ) ਵੱਡਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ--ਜੇ ਇਹ ਸਿਰ-ਖੁਥੇ ਇਸ ਨਾਮ-ਜਲ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਮੂੰਹ-ਕਾਲਖ ਹੀ ਖੱਟਦੇ ਹਨ । ੧ ।

ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਰੱਖਣਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਪਰ ਪਿੰਡੇ ਦੀ ਮੈਲ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਾਂ ਹੀ ਆਚਰਨ ਦਾ ਨੀਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮੈਲੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਅਧਰਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਪਿੰਡੇ ਦੀ ਮੈਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਚਰਨ ਵੀ ਮੈਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਮੈਲ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹਾਨੀ-ਕਾਰਕ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

੫੨- ਜਗਿ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਧੋਤੀ ਕਿਵੈ ਨ ਉਤਰੈ,
ਜੇ ਸਉ ਤੀਰਥ ਨਾਇ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਦੁਣੀ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਆਇ ॥ ਪੜਿਐ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ,
ਪੂਛਹੁ ਗਿਆਨੀਆ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਗੁਰ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਕਰਿ ਥਕੇ ਮੈਲੁ ਨ ਸਕੀ ਧੋਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥
ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੇ ਮੈਲੇ ਮੁਏ, ਜਾਸਨਿ ਪਤਿ ਗਵਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨਿ ਵਸੈ ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਮਾਇ ॥

ਜਿਉ ਅੰਧੇਰੈ ਦੀਪਕੁ ਬਾਲੀਐ ਤਿਉ ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ ਅਗਿਆਨੁ ਤਜਾਇ ॥ ੨ ॥ [੩੯]-੩੧-੬੪

ਅਰਥ:--ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਾਰਨ ਲੱਗੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੁਖੀ ਹੈ । ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸੌ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਨ੍ਰਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਤੀਆਂ (ਮਨ ਤੋਂ) ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਲੋਕ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ (ਮਿਥੇ ਹੋਏ) ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਗੋਂ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ) ਦੂਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਆ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । (ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਪਾਠੀ ਬਣ ਜਾਣ ਨਾਲ) ਵੀ ਹਉਮੈ-ਮੈਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬੇਸ਼ਕ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਵੋ (ਭਾਵ, ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । ੧ । ਹੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਥਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਵੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਧੋਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । ੧ । **ਰਹਾਉ** । ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ) । ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਸਦਾ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਲੀਨ-ਮਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਆਤਮਕ ਮੋੜੇ ਮਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇੱਜਤ ਗਵਾ ਕੇ ਹੀਜਾਣਗੇ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਜੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸਮਝ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਹਉਮੈ-ਰੂਪ ਬੇ ਸਮਝੀ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੫੩- ਇਹੁ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਇਕੁ ਨ ਧਿਆਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਲਾਗੀ ਬਹੁ ਦੂਜੈ ਭਾਏ ॥

ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਦਿਸੰਤਰਿ ਭਵੈ ਅਹੰਕਾਰੀ ਹੋਰੁ ਵਧੇਰੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥ [੧੧੬]-੧੧-੧੨

ਅਰਥ:--(ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਹੰਕਾਰੀ) ਮਨ (ਵਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ) ਮੈਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ । ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮੋਹ ਪਾ ਲੈਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਭਾਵ, ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । (ਅਜੇਹੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ) ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਹੋਰ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਭੌਂਦਾ ਹੈ, (ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਤੀਰਥ-ਜਾਤ੍ਰਾ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਣ ਨਾਲ) ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਧੇਰੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

੫੪- ਕਾਇਆ ਕੁਸੁਧ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਈ ॥ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਹਿ ਤਾ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਈ ॥

ਸਬਦਿ ਧੋਪੇ ਤਾ ਹਛੀ ਹੋਵੈ ਫਿਰਿ ਮੈਲੀ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਈ ਹੋ ॥ ੧੦ ॥ [੧੦੪੫]-ਸੋਹਲੇ-੨

ਅਰਥ:--ਉਹ ਸਰੀਰ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਜੇ (ਅਜਿਹੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਆਦਿਕਾਂ ਉੱਤੇ ਲੋਕ) ਸੌ ਵਾਰੀ ਵੀ ਧੋਂਦੇ ਰਹਿਣ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਮੈਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । (ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-(ਗਿਆਨ) ਨਾਲ ਧੋਤਾ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਸਰੀਰ (ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ) ਕਦੇ ਗੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ੧੦ ।

੫੫- **ਅਖਰ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭੁਲੀਐ ਭੇਖੀ ਬਹੁਤੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਤੀਰਥ ਨਾਤਾ ਕਿਆ ਕਰੇ**

ਮਨ ਮਹਿ ਮੈਲੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਸਮਝਾਈਐ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਸੁਲਤਾਨੁ ॥ ੪ ॥ [੬੦]-੧੨

ਅਰਥ:--ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ (ਵੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਕਾਰਨ) ਕੁਰਾਹੇ ਹੀ ਪਈਦਾ ਹੈ, (ਗ੍ਰਿਹਸਤ-ਤਿਆਗੀਆਂ ਦੇ- ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਸਾਧਾਂ ਦੇ) ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ ਵੀ (ਮਨ ਵਿਚ) ਬੜਾ ਮਾਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਜੀਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨੀ ਹਾਂ) । ਹਰੇਕ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਨ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨਗਰੀ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਥਵਾ ਸੁਲਤਾਨ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਕਦੇ ਮਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ (ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ) । ੪ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਗੱਦੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰ, **ਸਭ ਦੇ ਸਭ ਭੇਖੀ ਅਤੇ ਪਖੰਡੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ** । ਭਾੜੇ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਮੁਫਤ-ਖੋਰੇ ਚੋਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਖਿਲਾਰੇ ਪਰਪੰਚ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਦੇ ਹਨ । ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸਿਖੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਵੈਰੀ ਹਨ, ਪਰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਚਾਰ ਦਾ **ਭਰਮ-ਬੁਰਕਾ** ਅਜੇਹਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਤੇ ਬੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ, ਕਰਾਮਾਤੀ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਮੰਨਣ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਧੋਖਾ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਹਕ-ਹਲਾਲ ਦੀ ਕਿਰਤ ਛੱਡ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਐਸ਼ ਕਰਨ ਗਿਝੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧ-ਗੱਦੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਪਾਇਆਂ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਚੰਦ, ਸੂਰਜ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਦਿ ਭਗਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮੈਲਾ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਬੇਅੰਤ-ਅਪਾਰ ਅਤੇ ਅਗੰਮ, ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਮੈਲ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ:--

੫੬- **ਮੈਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਮੈਲਾ ਇੰਦੁ ॥ ਰਵਿ ਮੈਲਾ, ਮੈਲਾ ਹੈ ਚੰਦੁ ॥ ੧ ॥ ਮੈਲਾ ਮਲਤਾ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਇਕੁ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲੁ, ਜਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੈਲੈ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਇ ਕੈ ਈਸ ॥ ਮੈਲੇ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਦਿਨ ਤੀਸ ॥ ੨ ॥ ਮੈਲਾ ਮੋਤੀ, ਮੈਲਾ ਹੀਰੁ ॥ ਮੈਲਾ ਪਉਨੁ ਪਾਵਲੁ ਅਰੁ ਨੀਰੁ ॥ ੩ ॥ ਮੈਲਾ ਸਿਵ ਸੰਕਰਾ ਮਹੇਸ ॥ ਮੈਲੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਅਰੁ ਭੇਖ ॥ ੪ ॥ ਮੈਲੇ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਜਟਾ ਸਹੇਤਿ ॥ ਮੈਲੀ ਕਾਇਆ ਹੰਸ ਸਮੇਤਿ ॥ ੫ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੇ ਜਨ ਪਰਵਾਨ ॥**

ਨਿਰਮਲ ਤੇ, ਜੋ ਰਾਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ੬ ॥ [੧੧੫੮]--੩

ਅਰਥ:--ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮੈਲਾ ਹੈ। ਮਲੀਨ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, (ਇਤਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ) ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ । ੧। ਰਹਾਉ । ਬ੍ਰਹਮਾ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੋਂ ਜਗਤ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਿਥਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ) ਵੀ ਮੈਲਾ, ਇੰਦਰ ਵੀ ਮੈਲਾ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਵੀ ਮੈਲੇ ਹਨ । ੧ । ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਮੈਲੇ ਹਨ । ਰਾਤ ਦਿਨ, ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਤੀਹ ਦਿਨ ਸਭ ਮੈਲੇ ਹਨ (ਬੇਅੰਤ ਜੀਅ-ਜੀਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਲਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ) । ੨ । (ਇਤਨੇ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ) ਮੋਤੀ ਤੇ ਹੀਰੇ ਸਭ ਮੈਲੇ ਹਨ, ਹਵਾ ਅੱਗ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਮੈਲੇ ਹਨ । ੩ । ਸਿਵ-ਸੰਕਰ (ਕਥਿਤ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ) ਵੀ ਮੈਲੇ ਹਨ । ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਤੇ ਭੇਖਧਾਰੀ ਸਾਧੂ ਵੀ ਮੈਲੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕਰਤਾ, ਪਾਲਣਹਾਰ ਅਤੇ ਖੈ ਕਰਨ ਹਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੈਲੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਜੀਅ ਮੈਲੇ ਹਨ । (ਭਾਵ, ਇਹ ਕਥਿਤ ਦੇਵਤੇ ਅਥਵਾ ਭਗਵਾਨ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅਡੱਰੀ ਹਸਤੀ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ) । ੪ ।

ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਜਟਾਧਾਰੀ ਸਭ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਨ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਵੀ ਮੈਲਾ ਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਵੀ ਮੈਲਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ । ੫ । ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ--ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ) ਕਬੂਲ ਹਨ, ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ । ੬ ।

ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਕਬੂਲ ਹੋ ਚੱਕਿਆ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਨ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਅਧ ਹੀ ਹੈ--**ਤੇਰਾ ਜਨੁ ਏਕੁ ਆਪੁ ਕੋਈ** ॥[੧੧੨੩] ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ । ਇਸ ਮੈਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬਚਿਆ ਹੈ । ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ--**ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥...੧ ॥** (੫੬੦) ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ:--

੫੭- **ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥ ਮੈਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥**

ਕੂੜੇ ਕੂੜੇ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰਾ ਕੂੜੇ ਬੋਲਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ [੧੦੬੨]-ਸੋਹਲੇ-੪-੧੮

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਲੋਭ-ਲਾਲਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੈਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋ) ਮੈਲੇ ਮਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਲਾਲਚ ਦੀ ਹੋਰ ਮੈਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਲਾਲਚ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹ) ਮੈਲੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਕ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਸਦਾ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਧੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੧੨ ।

ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਈ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਦੁਰਮਤਿ-ਮੈਲ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਸਾਡਾ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ ?:--

੫੮- **ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ॥**

ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਈ ਸਭ ਨੀਕਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਹਰਿ ਸਰਿ ਨਾਤਾ ॥ ੧ ॥ [੯੮੪]-੨

ਅਰਥ:--ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਵਡਭਾਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ । ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ-ਜਲ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ (ਸਾਧ ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਤਮਕ) ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭੈੜੀ ਮਤਿ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੧ । (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੈ) ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸਮਝ ਕੇ ਪੂਰੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ--**ਸਿਖ ਕੀ ਗੁਰੁ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰੈ ॥** (੨੮੬)-੧ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ

ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਦਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅਤੇ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮੈਲੇ ਮਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ---

੫੯- ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਸਚੁ ਨਿਰਮਲਾ ਕਿਉਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਇ ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਲੇ ਤਾ ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ॥ ੧੨ ॥ [੭੫੫]-ਅਸਟ-੧-੩

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਸੁਚ ਆਚਾਰ ਵਾਲੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧= [੨੨]-੨੨(੧)	੨= [੬੯]-੬-੨੫(ਰਹਾਉ)	੩= [੨੯]-੭-੪੦(੩)	੪= [੧੯੯]-੯੬(ਰਹਾਉ)	੫= [੨੮੯]-੧੯(੭)	੬= [੨੩੦]-ਅਸਟ-੩(੧)
੭= [੫੨੦]-ਵਾਰ-੯	੮= [੮੭]-ਵਾਰ-੧੨	੯= [੧੨੧]-੧੯-੨੦	੧੦= [੧੩੯]-ਵਾਰ-੪(੧)	੧੧= [੧੩੯]-ਵਾਰ-੪(੨)	੧੨= [੧੭੮]-੮-੭੭(੧)
੧੩= [੨੦੦]-੧੦੦੧੬੯(੨)	੧੪= [੨੩੪]-੧-੯(੭)	੧੫= [੧੧੩]-੭-੮(ਪ੍ਰਭੂ)	੧੬= [੧੨੩]-੨੩-੨੪(੧)	੧੭= [੫੪]-੧੦(੪)	੧੮= [੨੨੨]-੩(੮)
੧੯= [੩੮੬]-੧੮(੧)	੨੦= [੬੧੩]-੬-੧੭(੧)	੨੧= [੩੮੧]-੩-੪੨(੧)ਵ	੨੨= [੪੫੩]-ਛੰਤ-੨(੪)	੨੩= [੪੯੫]-੧-੨(੧)	੨੪= [੫੧੬]-ਵਾਰ-੧੯(੧)
੨੫= [੫੨੫]-੧(੧)	੨੬= [੫੫੮]-੧(੧)	੨੭= [੫੬੦]-੪(੨)	੨੮= [੬੪੭]-ਵਾਰ-੧੩(੧)	੨੯= [੭੬੦]-੨-੫(੨)	੩੦= [੬੩੫]-੨(੨)
੩੧= [੫੫੧]-ਵਾਰ-੨੨(੧)	੩੨= [੬੮੭]-੩(੫)	੩੩= [੭੯੦]-ਵਾਰ-੧੫(੧)	੩੪= [੭੯੧]-ਵਾਰ-੧੭	੩੫= [੭੯੯]-੩(੧)(੪)	੩੬= [੮੦੮]-੩-੩੩(੧)
੩੭= [੮੧੩]-੨੦-੫੦(੧)	੩੮= [੭੩੬]-੧(੪)	੩੯= [੮੨੩]-੨੨-੯੮(ਰਹਾਉ)	੪੦= [੮੪੪੦]-੧੨(ਥਿਤੀ)	੪੧= [੮੫੧]-ਵਾਰ-੭(੩)	੪੨= [੯੦੪]-੪(੩)
੪੩= [੯੦੯]-ਅਸਟ-੧੪(੨)	੪੪= [੯੧੯]-੧੯	੪੫= [੯੩੨]-੨੨-੯	੪੬= [੯੫੦]-ਵਾਰ-੯(੨)	੪੭= [੯੯੨]-੧੦(੪)	੪੮= [੯੯੨]-੧੧(੧)
੪੯= [੯੯੮]-੨-੬(੩)	੫੦= [੧੦੪੨]-੫-੨੨(੮)	੫੧= [੧੦੨੬]-੬(੩)	੫੨= [੧੧੦੪]-੫(੨)	੫੩= [੧੧੮੨]-੯(੨)	੫੪= [੧੧੬੯]-੪(੫)
੫੫= [੧੧੬੯]-੫(੨)	੫੬= [੧੧੭੮]-੩-੪(੩)	੫੭= [੧੨੧੮]-੪੭-੭੦(੧)	੫੮= [੧੨੨੪]-੭੯-੧੦੨	੫੯= [੧੨੩੪]-੩(੨)	੬੦= [੧੨੬੬]-ਵਾਰ-੨੩
੬੧= [੧੨੬੩]-੩(੨)	੬੨= [੧੨੬੩]-੩(੨)	੬੩= [੧੩੨੦]-੪(੨)	੬੪= [੧੩੩੯]-੬(੨)	੬੫= [੧੩੪੩]-੩(੨)	੬੬= [੧੪੧੧]-੧੦
੬੭= [੫੩੦]-੧੧(ਰਹਾਉ)	੬੮= [੬੫੬]-੮(ਰਹਾਉ)	੬੯= [੬੬੬]-੧(੨)	੭੦= [੯੧੦]-ਅਸਤ-੪(੧)	੭੧= [੧੩੪੩]-ਅਸਟ-੩(੧)	੭੨= [੭੫੫]-੧-੩(੨)
੭੩= [੮੦੯]-੭-੩੭(ਰਹਾਉ)	੭੪= [੧੧੫੧]-੪੦-੩੫(੨)	੭੫= [੧੧੮੪]-੪-੧੭(੩)	੭੬= [੧੨੬੫]-ਅਸਟ-੩(੩)	੭੭= [੨੮੪]-ਅਸਟ-੧੬(੩)	੭੮= [੨੬੪]-ਅਸਟ-੨(੩)

੬੦- ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਰੀ ਰਾਖਿ ਲਈ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਦੀਨੋ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਗਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੮

[੮੨੩]-੧੨-੯੮

ਦੁਰਗੰਧ

ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਅਜੇਹੇ ਅਵਤਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਧਰਮ ਚਲਾਇਆ ਸੀ । ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਨੰ: ੫੧ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਉਸ ਬੋਧ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਰੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਘਿਰਣਾ ਜੋਗ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਟਾ, ਮੁਰਦਾਰ, ਕਰੰਗ, ਦੁਰਗੰਧ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਕੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੁਝ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦੁਰਗੰਧ ਭਰੀ ਘਿਰਨਤ ਗੰਦਗੀ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਰਵਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਮਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

[ਨੋਟ:-- ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਨਿਖੇਧਤ--ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋ ਵੱਧ ਅਤੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੱਚ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣਾ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਤਵ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਂਜ ਇਹ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਉਚੇਚੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ । ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ] :-

੬੧- ਬਿਸਟਾ ਅਸਤ ਰਕਤੁ ਪਰੇਟੇ ਚਾਮ ॥ ਇਸੁ ਉਪਰਿ ਲੇ ਰਾਖਿਓ ਗੁਮਾਨ ॥ ੩ ॥

ਟੇਕ ਵਸਤੁ ਬੁਝਹਿ ਤਾ ਹੋਵਹਿ ਪਾਕ ॥ ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਨਾਪਾਕ ॥ ੪ ॥ [੩੭੪]-੧੪

ਅਰਥ:--ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਹੋ ਮਨੁੱਖ ! ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਟਾ ਹੱਡੀਆਂ, ਤੇ ਲਹੂ ਆਦਿਕ ਬਾਹਰਲੇ ਚੰਮ ਨਾਲ ਲਪੇਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਤੂੰ ਇਸ ਉਤੇ ਹੀ ਮਾਣ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ੩ । ਜੇ ਤੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲਈਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਂ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈਂ, ਗੰਦਾ ਹੈਂ । ੪ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ--

੬੨- ਚਲਤ ਕਤ ਟੇਢੇ ਟੇਢੇ ਟੇਢੇ ॥ ਅਸਤਿ ਚਰਮ ਬਿਸਟਾ ਕੇ ਮੂੰਦੇ, ਦੁਰਗੰਧ ਹੀ ਕੇ ਬੇਢੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਰਾਮ ਨ ਜਪਹੁ, ਕਵਨ ਭ੍ਰਮ ਭੂਲੇ, ਤੁਮ ਤੇ ਕਾਲੁ ਨ ਦੂਰੇ ॥

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਇਹੁ ਤਨੁ ਰਾਖਹੁ, ਰਹੈ ਅਵਸਥਾ ਪੂਰੇ ॥ ੨ ॥ [੧੧੨੪]-੪

ਪਦ ਅਰਥ:--ਕਤ--ਕਾਹਦੇ ਲਈ ? ਕਿਉਂ ? ਚਲਤ--ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਟੇਢੇ ਟੇਢੇ--ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆਕੜ ਆਕੜ ਕੇ, ਵਿੰਗਾ ਵਿੰਗਾ । ਚਰਮ--ਚਮੜੀ । ਮੂੰਦੇ--ਭਰੇ ਹੋਏ । ਬੇਢੇ--ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ । ਰਹਾਉ । ਤੁਮ ਤੇ--ਤੈਥੋਂ । ਰਾਖਹੁ--ਪਾਲ ਰਹੋ ਹੋ, (ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ) ਰਖਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ । ਅਵਸਥਾ--ਉਮਰ । ਪੂਰੇ--ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ । ੨ ।

੬੩- ਮਨ ਕਹ ਅਹੰਕਾਰਿ ਅਫਾਰਾ ॥ ਦੁਰਗੰਧ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਅਪਾਵਨ ਭੀਤਰਿ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਛਾਰਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ [੫੩੦]-੧੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਫਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ? (ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਬਦਬੋ ਹੈ ਤੇ ਗੰਦ ਹੈ, ਤੇ ਜੇਹੜਾ ਸਰੀਰ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੁਆਹ (ਦੀ ਢੇਰੀ ਹੈ, ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ) ਹੈ ।

੬੪- ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਕਰਤ, ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਕੈ ਕੂਪਿ ਗੁਬਾਰਿ ਪਰਿਓ ਹੈ ॥ ਏਤਾ ਗਬੁ ਅਕਾਸਿ ਨ ਮਾਵਤ, ਬਿਸਟਾ ਅਸਤ ਕ੍ਰਿਮਿ ਉਦਰੁ ਭਰਿਓ ਹੈ ॥ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਇ ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ ਕਉ ਪਰ ਧਨ ਛੀਨਿ ਅਗਿਆਨ ਹਰਿਓ ਹੈ ॥ ਜੋਬਨ ਬੀਤਿ ਜਰਾ ਰੋਗਿ ਗ੍ਰਸਿਓ ਜਮਦੂਤਨ ਡੰਨੁ ਮਿਰਤੁ ਮਰਿਓ ਹੈ ॥ ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਸੰਕਟ ਨਰਕ ਭੁੰਚਤ ਸਾਸਨ ਦੂਖ ਗਰਤਿ ਗਰਿਓ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਉਧਰਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤੁ ਆਪਿ ਕਰਿਓ ਹੈ ॥ ੮ ॥ [੧੩੮੮]

ਪਦ ਅਰਥ:--ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਕੈ--ਭੁਲੇਖੇ ਤੇ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ । ਕੂਪਿ--ਖੂਹ ਵਿਚ । ਗੁਬਾਰਿ--ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ । ਪਰਿਓ ਹੈ--ਤੂੰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਗਬੁ--ਗਰਬ, ਹੰਕਾਰ । ਅਕਾਸਿ--ਅਸਮਾਨ ਤਾਈਂ, ਬਹੁਤ ਬੜਾ । ਨ ਮਾਵਤ--ਨਹੀਂ ਮਿਉਂਦਾ । ਅਸਰ--ਹੱਡੀਆਂ । ਦਹਿਦਿਸ--ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ । ਧਾਇ--ਦੌੜ ਦੌੜ ਕੇ । ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ ਕਉ--ਬੜੀ ਵਸੀਲੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ । ਛੀਨਿ--ਖੂਹ ਕੇ । ਅਗਿਆਨ--ਮੂਰਖਤਾ । ਹਰਿਓ--ਠਗਿਆ ਹੋਇਆ । ਜਰਾ--ਬੁਢੇਪਾ । ਰੋਗਿ--ਰੋਗ ਨੇ । ਮਿਰਤੁ--ਮੌਤ । ਸੰਕਟ--ਕਲੇਸ਼ । ਭੁੰਚਤ--ਤੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈਂ । ਸਾਸਨ--(ਜਮ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ) ਸਜਾ । ਦੂਖ ਗਰਤਿ--ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚ । ਗਰਿਓ ਹੈ--ਤੂੰ ਗਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਉਧਰਹਿ--ਪਾਰ ਉਤਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸੇ--ਉਹ ਬੰਦੇ । ੮ ।

੬੫- ਫਿਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਦਹਦਿਸਾ ਜਲ ਪਰਬਤ ਬਨਰਾਇ ॥

ਜਿਥੈ ਡਿਠਾ ਮਿਰਤਕੋ ਇਲ ਬਹਿਨੀ ਆਇ ॥ ੨ ॥ [੩੨੨] ਵਾਰ-੧੭

ਅਰਥ:--ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਰੁੱਖ-ਬਿਰਖਾਂ ਤੇ ਉੱਡਦੀ ਉੱਡਦੀ ਇੱਲ ਨੇ ਜਿਥੇ ਮੁਰਦਾਰ ਵੇਖਿਆ ਓਥੇ ਆ ਬੈਠੀ (ਇਹੀ ਹਾਲ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜਿ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਆ ਡਿਗਦਾ ਹੈ) । ੨ ।

੬੬- ਪ੍ਰਾਨ ਮਾਨ ਪਤਿ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪ ਹਰਿ ਸਰਬਸੁ ਧਨੁ ਮੋਰ ॥

ਧ੍ਰਿਗੁ ਸਰੀਰੁ ਅਸਤ ਬਿਸਟਾ ਕ੍ਰਿਮ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਨਤ ਹੋਰ ॥ ੧ ॥ [੧੨੨੮]-੧੦੧-੧੨੮

ਅਰਥ:--ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੀ ਜਿੰਦ ਹੈ, ਆਸਰਾ ਹੈ, ਇਜ਼ਤ ਹੈ, ਪਿਤਾ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਸੰਨਬੰਧੀ ਹੈ, ਧਨ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਉਹੀ ਉਹੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਹੋਰ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਫਿਟਕਾਰ-ਜੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਰ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਨਿਰਾ) ਵੱਡੀਆਂ ਗੰਦ ਅਤੇ ਕਿਰਮ ਹੀ ਹੈ । ੧ ।

੬੭- ਮਾਖੀ ਰਾਮ ਕੀ ਤੂ ਮਾਖੀ ॥

ਜਹਿ ਦੁਰਗੰਧ ਤਹਾ ਤੂ ਬੈਸਹਿ ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ ਮਦ ਚਾਖੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੨੨੭]-੯੯-੧੨੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਬਿਖ-ਮਾਇਆ ! ਤੂੰ ਮੱਖੀ ਹੈਂ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮੱਖੀ (ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ) । (ਜਿਵੇਂ ਮੱਖੀ ਸਦਾ ਗੰਦ ਉਤੇ ਬੈਠਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ) ਜਿਥੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬੋਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੂੰ ਉਥੇ ਬੈਠਦੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਸਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੀ ਚੱਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈਂ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਲਛਮੀ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਗੰਦ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਮੱਖੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਰੱਬ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਹੈ, ਭਾਂਵੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਂਵੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੋਵੇ, ਭਾਂਵੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ ਬਿਰਲਾ ਟਾਟਾ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਭਾਂਵੇ ਸਾਧ-ਸੰਤ ਦੇ ਭੇਖ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬਣ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਗੱਦੀ-ਦਾਰ ਹੋਵੇ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡਿਗਣੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਥਵਾ ਗੱਦੀ-ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖੀ-ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਐਥਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ, ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਫਸਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ । ਪਰ ਮਾਇਆ-ਮੱਖੀ ਭਿਣਕਦੀ ਦੁਰਗੰਧ ਉਤੇ ਹੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਭਗਤ-ਆਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਪ-ਬੁੱਧ ਗੁਆਣੇ ਬਚ ਕੇ ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਸਮਝ ਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ।

੬੮- ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾ ਸੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨੁ ॥

ਜੋ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਾਕਤ ਕਾਮਨਾ ਅਰਥਿ ਦੁਰਗੰਧ ਸਰੇਵਦੇ ਸੋ ਨਿਹਫਲ ਸਭੁ ਅਗਿਆਨੁ ॥ ੨ ॥ [੭੩੪]-੪-੧੧

ਪਦ ਅਰਥ:--ਸਫਲ--ਕਾਮਯਾਬ । ਤੇ--ਤੋਂ । ਨਿਧਾਨੁ--ਖਜ਼ਾਨਾ । ਦੂਜੈ ਭਾਇ--ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ । ਕਾਮਨਾ ਅਰਥਿ--ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸਨਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ । ਦੁਰਗੰਧ--ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਅਗਿਆਨ--ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਸਮਝੀ । ੨ ।

ਅਰਥ:--ਉਸ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ (ਸਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ) ਸੇਵਾ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ ਅਤੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਖਜ਼ਾਨਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ, ਕਰਨ ਲਈ (ਕੋਈ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਇਆ ਉਗਰਾਹੁਣ ਦੀ ਗੰਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੈ) ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ (ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਦਾ) ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗੰਦ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੀਵਨ ਵਿਆਰਥ ਗੁਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਸਮਝ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੬੯- ਧ੍ਰਿਗੁ ਖਾਣਾ ਧ੍ਰਿਗੁ ਪੈਨੁਣਾ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੁ ॥

ਬਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀੜੇ ਬਿਸਟਾ ਰਾਤੇ, ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਹੋਹਿ ਖੁਆਰੁ ॥ ੫ ॥ [੧੩੪੭]-੨-੭-੨-੯

ਅਰਥ:--ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ) ਖਾਣਾ ਹੰਢਾਉਣਾ (ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਫਿਟਕਾਰ-ਜੋਗ (ਜੀਵਨ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ) । (ਜਿਵੇਂ) ਗੁੰਧ ਦੇ ਕੀੜੇ ਗੁੰਧ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਤਿਵੇਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਗੰਦ ਵਿਚ ਹੀ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ) ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੫ ।

੭੦-- ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ ਸਭ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਠਹੁਰ ਨ ਪਾਈ ॥ ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਕੀੜਾ ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ [੧੧੭੫]-੧੦

ਅਜੇਹੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰੂਸ਼ਬਦ ' ਦੀ ਸੂਚੀ--

੧=[੬੦੧]-੪ ੨=[੫੯੧]-ਵਾਰ-੧੫ ੩=[੭੦੭]-ਵਾਰ-੬ ੪=[੮੮੧]-੪ ੫=[੮੮੯] ੬=[੯੯੩]-੨
 ੭=[੯੯੭]-੪-੬ ੮=[੧੦੫੮]-ਪਸੋਲਹੇ-੫-੧੪ ੯=[੧੦੬੧]-ਸੋਲਹੇ-੩-੧੭ ੧੦=[੧੧੬੦]-੪-੧੨ ੧੧=[੧੨੨੮]-੧੦੧-੧੨੪ ੧੨=[੧੪੧੧]-੧੦
 ੧੩=[੭੦੭]-ਵਾਰ-੬ ੧੪=[੧੨੪]-੨੫-੨੬ ।

੯

ਮਲਿਨ, ਮਲੀਨ ਅਤੇ ਮਲੇਛ

ਮਲਿਨ ਅਥਵਾ ਮਲੀਨ ਦਾ ਅਰਥ ਵੀ ਮੈਲ ਭਰਿਆ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ । ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਲਿਨ ਜਾਂ ਮਲੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜੋ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਗੰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਮੈਲਾ ਕੌਣ ਹੈ ? ਆਉ ਸਮਝੀਏ:---

੭੧- ਮਲਿਨ ਭਈ ਮਤਿ ਮਾਧਵਾ, ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਲਖੀ ਨ ਜਾਇ ॥

ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭ੍ਰਮ ਚੂਕਈ, ਮੈ ਸੁਮਤਿ ਦੇਹੁ ਸਮਝਾਇ ॥ ੨ ॥ [੩੪੬]-੧

ਅਰਥ:--ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੀ ਅਕਲ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ) ਮੈਲੀ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਗਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ (ਭਾਵ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ) । ਹੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ! ਮਿਹਰ ਕਰ, ਮੈਨੂੰ ਸੁਚੱਜੀ ਮੱਤ ਸਮਝ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰੀ ਭਟਕਣਾ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ । ੨ ।

੭੨- ਸੋਈ ਮਲੀਨੁ ਦੀਨੁ ਹੀਨੁ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰਾਨਾ ॥

ਕਰਨੈਹਾਰੁ ਨ ਬੁਝਈ ਆਪੁ ਗਨੈ ਬਿਗਾਨਾ ॥ ੧ ॥ [੮੧੩]-੨੦-੫੦

ਅਰਥ:--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਗੰਦਾ ਹੈ, ਕੰਗਲ ਹੈ, ਨੀਚ ਹੈ । ਉਹ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ (ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਹਸਤੀ ਸਮਝਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ । ੧ ।

੭੩- ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਈ ਪੇਖਿ ਗੁਣ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਕਰੁ ਗਹਿ, ਭੁਜਾ ਗਹੀ

ਕਟਿ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਗਹਿ ਭੁਜਾ ਲੀਨੀ ਦਾਸਿ ਕੀਨੀ ਅੰਕੁਰਿ ਉਦੋਤੁ

ਜਨਾਇਆ ॥ ਮਲਨ ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਨਹੋ ਦਿਵਸ ਨਿਰਮਲ ਆਇਆ ॥ ..੩॥ [੮੪੬]-੨

ਅਰਥ:--ਅਬਿਨਾਸੀ ਕੰਤ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ (-ਉਪਕਾਰ) ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹਾਂ । (ਉਸ ਨੇ ਮੇਰਾ) ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ, (ਮੇਰੀ) ਜਮਾਂ ਵਾਲੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟ ਕੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ (ਅਜੇਹੀ) ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜੀ ਹੈ (ਕਿ) ਮੈਨੂੰ (ਆਪਣੀ) ਦਾਸੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, (ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਟ ਰਹੇ) ਅੰਗੂਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, (ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਭੈੜੇ ਵਿਕਾਰ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ) (ਨੱਸ ਗਏ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਨ ਆ ਗਏ ਹਨ।

੭੪- ਇਕਿ ਕੁਚਲ ਕੁਚੀਲ ਵਿਖਲੀ ਪਤੇ ਨਾਵਹੁ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ॥

ਨਾ ਓਨ ਸਿਧਿ ਨ ਬੁਧਿ ਹੈ ਨ ਸੰਜਮੀ ਫਿਰਹਿ ਉਤਵਤਾਏ ॥ ੫ ॥ [੪੨੭]-੧੦-੩੨

ਅਰਥ:--ਕਈ ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ ਕੁਚਲਣੇ ਹਨ ਗੰਦੇ ਹਨ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਖੱਟੀ, ਚੰਗੀ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖੀ, ਉਹ ਚੰਗੀ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਬਣੇ, ਉਹ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ੫ ।

੭੫- ਅਸੰਖ ਕੂੜਿਆਰ, ਕੂੜੇ ਫਿਰਹਿ ॥ ਅਸੰਖ ਮਲੇਛ, ਮਲੁ ਭਖਿ ਖਾਹਿ ॥ ... ੧੮ ॥ [੪]-ਜਪੁ

੭੬- ਖਤ੍ਰੀਆ ਤ ਧਰਮੁ ਛੋਡਿਆ ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ ਗਹੀ ॥

ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਇਕ ਵਰਨ ਹੋਈ ਧਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਰਹੀ ॥ ੩ ॥ [੬੬੨]-੧-੬-੮

੭੭- ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪਰਮੇਸਰਿ ਸੁਣੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਮਲੇਛੁ ਪਾਪੀ ਪਚਿਆ ਭਇਆ ਨਿਰਾਸੁ ॥ ੪ ॥ [੧੧੩੭]-੯

੧੦

ਮੁਰਦਾਰ

ਮੁਰਦਾਰ ਦਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਾਣ ਹੀਣ ਲੋਥ ਜਾਂ ਲਾਸ਼ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਿਚ ਮੈਲ ਅਥਵਾ ਗੰਦਗੀ ਵਾਂਗ 'ਮੁਰਦਾਰ' ਪਦ ਵੀ ਬੜਾ ਤਰਕ ਮਈ ਸੁਰ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਛਪ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ " ਮਾਸ ਮਾਸੁ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ " ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੱਜਣਾ ਨੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਲੇਛ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮਲੇਛ ਪਦ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ । ਆਉ ਹੁਣ ' ਮੁਰਦਾਰ ' ਪਦ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਵਿਚਾਰ ਲਈਏ:--

੭੮- ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਮੁਰਦਾਰੁ ਖਾਇ ॥ ਅਵਰੀ ਨੋ ਸਮਝਾਵਣਿ ਜਾਇ ॥

ਮੁਠਾ ਆਪਿ ਮੁਹਾਏ ਸਾਥੈ ॥ ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਆਗੂ ਜਾਪੈ ॥ ੧ ॥ [ਪੰਨਾ ੧੩੯/੪੦]-ਵਾਰ-੫

ਅਰਥ:--(ਜੋ ਮਨੁੱਖ) ਭੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪ ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਹੱਕ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਭੂਠ ਨਾਚ ਬੋਲੇ) ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਅਜੇਹਾ ਆਗੂ (ਅੰਤ ਇਉਂ) ਉਘੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਤਾਂ ਠੱਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਪਣੇ ਸਾਥ ਨੂੰ ਵੀ ਲੁਟਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੧ ।

੭੯- ਮ: ੧ ॥ ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ, ਉਸੁ ਸੁਆਰੁ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥ ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ ॥

ਗਲੀ ਭਿਸਤਿ ਨ ਜਾਈਐ ਛੁਟੈ ਸਚੁ ਕਮਾਇ ॥ ਮਾਰਣ ਪਾਹਿ ਹਰਾਮ ਮਹਿ, ਹੋਇ ਹਲਾਲੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਗਲੀ ਕੂੜੀਈ, ਕੂੜੇ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ [੧੪੧]-ਵਾਰ-੭

ਅਰਥ:--ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਸੂਰ ਹੈ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲਈ ਗਾਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪੈਰੋਬਰ ਤਾਂ ਹੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਨਾ ਵਰਤੇ । ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹਿਸ਼ਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜ ਸਕੀਦਾ । ਸੱਚ ਨੂੰ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਰਸਤਾ ਆਖਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਨੂੰ) ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆਂ ਹੀ ਨਜ਼ਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । (ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ) ਮਸਾਲੇ ਹਰਾਮ ਮਾਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆਂ ਉਹ ਹੱਕ ਦਾ ਮਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ । ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਕੁੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕੂੜ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ੨ ।

੮੦- **ਲਬੁ ਕੁਤਾ ਕੂੜੁ ਚੂਹੜਾ ਠਗਿ ਖਾਧਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਪਰ ਮਲੁ ਮੁਖ ਸੁਧੀ, ਅਗਨਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੰਡਾਲੁ ॥**

ਰਸ ਕਸ ਆਪੁ ਸਲਾਹਣਾ, ਏ ਕਰਮ ਮੇਰੇ ਕਰਤਾਰ ॥ ੧ ॥ [੧੫]-੪

ਅਰਥ:--ਹੋ ਮੇਰੇ ਕਰਤਾਰ ! ਮੇਰੀਆਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਤੂਤਾਂ ਹਨ--ਖਾਣ ਦਾ ਲਾਲਚ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਕੁੱਤਾ ਹੈ, (ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਭੌਂਕਦਾ ਹੈ), ਝੂਠ (ਬੋਲਣ ਦੀ ਵਾਦੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਚੂਹੜਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ), (ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ) ਠੱਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਮੁਰਦਾਰ ਹੈ (ਜੋ ਸੁਆਰਥ ਦੀ ਬਦਬੂ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਸਮੂਲਚੀ ਮੇਲ ਹੈ, ਕ੍ਰੋਧ-ਅੱਗ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਚੰਡਾਲ (ਬਣੀ ਪਈ ਹੈ), ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਚਸਕੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੰਡਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ । ੧ ।

ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਈਐ ਮਿਠ-ਬੋਲੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਾਰੇ " ਐਬ " ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦਰਸਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਠੀਆਂ ਅਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਚਪੇੜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਨੂੰ ਵਡਮੁੱਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੁਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਠੱਗ ਕੇ ਖਾਣਾ " ਮੁਰਦਾਰ " ਖਾਣ ਤੁੱਲ ਹੈ । ਮੁਰੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਲੋਥ ਖਾਣ ਵੱਲ ਨਿਰੰਤਰ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਰੱਖ ਵਾਲੀ ਗਿਰਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਿਰਝਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਉੱਜੜੇ ਰੁੱਖ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ " ਮੁਰਦਾਰ " ਨੂੰ ਖਾ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਰਲੱਭ ਦੇਹੀ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਕਿਉਂ ਬਣੇ ਗਿਰਝ ?

੮੧- **ਕਲਿ ਹੋਈ ਕੁਤੇਮੁਹੀ ਖਜੁ ਹੋਆ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਭਉਕਣਾ ਚੁਕਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥**

ਜਿਨ ਜੀਵੰਦਿਆ ਪਤਿ ਨਹੀ ਮੁਇਆ ਮੰਦੀ ਸੋਇ ॥ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੈ ਨਾਨਕਾ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਇ ॥੧॥ [੧੨੪੨]-ਵਾਰ-੧੪

ਅਰਥ:--ਰੱਬ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਲੁਕਾਈ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਖਾਣ ਦਾ ਹਲਕ ਕੁੰਦਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਢੀ ਆਦਿਕ ਹਰਾਮ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਦਾ ਮਨ-ਭਾਂਉਂਦਾ ਖਾਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਮਨ-ਭਉਂਦਾ ਖਾਣਾ ਮੁਰਦਾਰ ਹੈ । ਮਰੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਣੇ ਹੜੇ-ਰੋੜੇ ਵਿਚ ਕੁਤਿਆਂ ਦਾ ਵੱਗ, ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵੇਖਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ) । (ਇਹ ਲੁਕਾਈ) ਸਦਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦੀ ਹੈ, (ਮਾਨੋ, ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਂਦੇ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ) ਭਉਂਕ ਰਹੀ ਹੈ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਧਰਮ (ਦੀ ਅੰਸ) ਤੇ (ਰੱਬੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ) ਵਿਚਾਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ (ਜਗਤ ਵਿਚ) ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇੱਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਜਦੋਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ) ਭੈੜਓ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਹੋ ਨਾਨਕ ! (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀ ਵੱਸ ? ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਹੀ ਉੱਘੜਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਸ ਲੇਖ-ਅਨੁਸਾਰ) ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਤਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੧ ।

ਅਗਲੇ ਗੁਰੂ-ਫ਼ਰਮਾਨ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾਰ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ । ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ, ਅਥਵਾ ਚੱਟੀ (ਰਿਸ਼ਵਤ) ਹੈ :-

੮੨- **ਲਬੁ ਪਾਪੁ ਦਇ ਰਾਜਾ ਮਹਤਾ ਕੂੜੁ ਹੋਆ ਸਿਕਦਾਰੁ ॥ ਕਾਮੁ ਨੇਬੁ ਸਦਿ ਪੁਛੀਐ ਬਹਿ**

ਬਹਿ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਅੰਧੀ ਰਯਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣੀ ਭਾਹਿ ਭਰੇ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥ - - -੨ ॥ [ਪੰਨਾ ੪੬੬-ਵਾਰ-੧੧

ਪਦ ਅਰਥ:--ਲਬੁ--ਜੀਭ ਦਾ ਚਸਕਾ । ਮਹਤਾ--ਵਜ਼ੀਰ । ਸਿਕਦਾਰੁ--ਚੌਧਰੀ । ਨੇਬੁ--ਨਾਇਬ । ਸਦਿ--ਬੁਲਾ ਕੇ, ਸੱਦ ਕੇ । ਅੰਧੀ ਰਯਤਿ--ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਜੀਵ । ਭਾਹਿ--ਅੱਗ । ਮੁਰਦਾਰ--ਹਰਾਮ, ਵੱਢੀ, ਰਿਸ਼ਵਤ । ਭਰੇ ਮੁਰਦਾਰ--(ਰਯਤ) ਚੱਟੀ ਭਰਦੀ ਹੈ ।

ਅਰਥ:--(ਜਗਤ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਜੀਭ ਦਾ ਚਸਕਾ, ਮਾਨੋ, ਰਾਜਾ ਹੈ, ਪਾਪ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ ਅਤੇ ਝੂਠ ਚੌਧਰੀ ਹੈ, (ਇਸ ਲਬ ਤੇ ਪਾਪ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ) ਕਾਮ ਨਾਇਬ ਹੈ, (ਏਸੇ ਨੂੰ) ਸੱਦ ਕੇ ਸਲਾਹ ਪੁੱਛੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੈ । (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ) ਪਰਜਾ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਮਾਨੋ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਅੱਗ ਦੀ ਚੱਟੀ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਆਏ " ਮੁਰਦਾਰ " ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਮਾਸ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ । ਸੋ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ " ਮੁਰਦਾਰ " ਦੇ ਅਰਥ, ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੀ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਜਾਂ ਕਥਾਕਾਰ ਗੁਰਮੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ।

ਆਉ ਹੁਣ ਉਸ ਗੁਰੂਬਾਣੀ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਤੁਕ ਲੈ ਕੇ ਕਈ ਲਿਖਾਰੀ, ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ " ਮੁਰਦਾਰ " ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ " ਮਾਸ " ਲਿਖ ਕੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁੰਘਾਰ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ।

੮੩- **ਖਾਕ ਨੂਰ ਕਰਦੇ ਆਲਮ ਦੁਨੀਆਇ ॥ ਅਸਮਾਨ ਜਿਮੀ ਦਰਖਤ ਆਬ ਪੈਦਾਇਸਿ ਖੁਦਾਇ ॥ ੧ ॥**

ਬੰਦੇ ਚਸਮ ਦੀਦੇ ਫਨਾਇ ॥ ਦੁਨੀਆ ਮੁਰਦਾਰ ਖੁਰਦਨੀ ਗਾਫਲ ਹਵਾਇ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੈਬਨ ਹੈਵਾਨ

ਹਰਾਮ ਕੁਸਤਨੀ ਮੁਰਦਾਰ ਬਖੋਰਾਇ ॥ ਦਿਲ ਕਬਜ ਕਬਜਾ ਕਾਦਰੇ ਦੋਜਕ ਸਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਵਲੀ

ਨਿਆਮਤਿ ਬਿਰਾਦਰਾ ਦਰਬਾਰ ਮਿਲਕ ਖਾਨਾਇ ॥ ਜਬ ਅਜਰਾਈਲ ਬਸਤਨੀ ਤਬ ਚਿ ਕਾਰੇ ਬਿਦਾਇ ॥ ੩ ॥

॥ ੩ ॥ ਹਵਾਲ ਮਾਲੂਮ ਕਰਦੇ ਅਲਾਹ ॥ ਬੁਗੇ ਨਾਨਕ ਅਰਦਾਸਿ ਪੇਸਿ ਦਰਵੇਸ ਬੰਦਾਹ ॥ ੪ ॥ [੭੨੩]-੧

ਅਰਥ:--ਹੋ ਮਨੁੱਖ ! ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਅਖੀਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈਂ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ । ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਲਾਲਚ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ) ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੇ, ਹਰਾਮ ਖਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਖੋਹਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) । **ਰਹਾਉ** । ਹੋ ਭਾਈ ! ਚੇਤਨ ਜੋਤਿ ਅਤੇ ਅਚੇਤਨ ਮਿੱਟੀ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਆਕਾਸ਼, ਧਰਤੀ, ਰੁੱਖ, ਪਾਣੀ (ਆਦਿਕ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ । ੧ । ਹੋ ਭਾਈ ! ਗ਼ਾਫਲ ਮਨੁੱਖ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਹਰਾਮ ਮਾਰ ਕੇ ਹਰਾਮ ਖਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਉਤੇ (ਮਾਇਆ ਦਾ) ਮੁਕੰਮਲ ਕਬਜ਼ਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਜਕ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੨ । ਹੋ ਭਾਈ ! ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ (ਆ ਕੇ) ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਪਿਉ, ਭਰਾ, ਦਰਬਾਰ, ਜਾਇਦਾਦ, ਘਰ--ਇਹ ਸਾਰੇ (ਜਗਤ ਤੋਂ) ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਉਣਗੇ ? ੩ । ਹੋ ਭਾਈ ! ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦਾ) ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ । ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ) ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰ (ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਹਵਸ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਣ ਦੇਵੇ) । ੪ ।

ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਇੱਕ " ਭਰਮ " ?

ਮਾਨਸਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਉਪਜ, ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਭਰਮ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਜੰਤਾ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਗੈਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਭਰਮ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਵੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੰਥ ਹੀ ਹਨ। ਵਾਯੂ-ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੱਕਸ਼ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕ੍ਰੋਧਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਔਲਾਦ ਭੂਤ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ--ਰਾਮ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮਾਨਸ--ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਪਾਰਬਤੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਗਏ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਜਾਂਵੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੋ-ਸਵਾਮੀ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਬਰਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਣ ਫੱਬ ਕੇ ਜੰਜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਸ਼ਿਵ ਅਨੁਸਾਸਨ ਸੁਨਿ ਸਭ ਆਏ । ਪ੍ਰਭੂ ਪਦ ਜਲਜ ਸੀਸ ਤਿਨ੍ਹ ਨਯਾਏ ।

ਨਾਨਾ ਬਾਹਨ ਨਾਨਾ ਭੇਖਾ । ਬਿਹਸੇ ਸ਼ਿਵ ਸਮਾਜ ਨਿਜ ਦੇਖਾ ।

ਅਰਥ:-ਸ਼ਿਵਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਆਏ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਣ ਕਮਲਾਂ ਪੁਰ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਖ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਆਪਣਾ ਸਾਜ ਸਮਾਜ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

ਤਨ ਖੀਨ ਕੋ ਅਤਿ ਪੀਨ ਪਾਵਨ, ਕੋ ਅਪਵਾਨ ਗਤਿ ਧਰੇ ।

ਭੂਸ਼ਨ ਕਰਾਲ ਕਪਾਲ ਕਰ ਸਭ, ਸਦਯ ਸੋਨਿਤ ਤਨ ਭਰੇ ।

ਖਰ ਸ੍ਰਾਨ ਸੁਅਰ ਸ੍ਰਿਗਾਲ ਮੁਖ ਗਨ, ਭੇਖ ਅਗਨਤਿ ਕੋ ਗਨੈ ।

ਬਹੁ ਜਿਨਸ ਪ੍ਰੇਤ ਪਿਸਾਚ ਜੋਗਿ, ਜਮਾਤ ਬਰਨਤ ਨਹਿ ਬਨੈ ।

ਸੋਰਠਾ--- ਨਾਚਹਿ ਗਾਵਹਿ ਗੀਤ, ਪਰਮ ਤਰੰਗ ਭੂਤ ਸਭ ।

ਦੇਖਤ ਅਤਿ ਬਿਪਰੀਤ, ਬੋਲਹਿ ਬਚਨ ਬਚਿਤ੍ਰ ਬਿਧਿ । ੧੧੭ । (ਬਾਲ ਕਾਂਡ ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਇ)

ਅਰਥ:-ਕੋਈ ਮਾੜਾ, ਕੋਈ ਮੋਟਾ, ਕੋਈ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੋਈ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਦੇਹ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾਏ, ਹਥ ਵਿਚ ਸਿਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਨ ਉਤੇ ਤਾਜੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ। ਖੋੜੇ, ਕੁੱਤੇ, ਸੂਰ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਗਣਾਂ (ਭਾਵ, ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ) ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਭੇਖਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਗਿਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਬੜੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਤ, ਭੂਤਨੇ ਅਤੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਹਨ। ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚਦੇ ਤੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਬੜੇ ਕੌਤਕੀ ਸਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਲਟ ਦੰਗ ਦੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਅਰ ਬੜੀਆਂ ਅਜਬ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਬ੍ਰਾਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਆਦਿ ਵਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਏਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਏ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਕਥਿਤ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਾਂਵੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਗਿਆ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੇ ਅਜੇਹੇ ਅਦਭੁਤ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਜਾਂ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜੀ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਨ। ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਜੰਨਾਂ-ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਹੈ।

ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾਲ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਏਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਦਾ ਡਰ, ਭੈ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਿਤ ਹੋਂਦ ਦਾ ਲਾਭ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭੂਤਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ?

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਉਪਜ, ਸੰਤ-ਬਾਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਭੇਖੀਆਂ ਨੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਨਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਅਡੰਬਰ ਰਚ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕਾਂ ਦੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਤਬਾਂ, ਅਤੇ ਛਾਇਆ ਆਦਿ ਵਲੋਂ ਪਾਏ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈ ਕੇ ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਖੀਂ ਵੇਖੀ ਪਰਤੱਖ ਗਾਥਾ--ਕੈਨੇਡਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੀ ਸੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ " ਸਰੀ " ਨੰਗਰ ਕੇਸਾ ਧਾਰੀ ਅਤੇ ਮੋਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਟੱਪ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਹੋਰ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਦੇ ਬੁਖਾਰ ਨਾਲ ਮਘਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਡੇ ਭਾਗ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਜਮਘਟੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲਾਲ ਅਜੇਹਾ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਮੁਹਿੰਦਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪੂਰਨ ਗਿਆਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਲੜੀਵਾਰ ਕਥਾ, ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ, ਨੇਮ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਮੁਹਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤੁੱਲਣਾ ਦਾ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਮਿਲਣਾ, ਜੇ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਠਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਸ਼ੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਅਜੇਹੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਮਨ-ਮਿਤ ਵਿਚ ਫਰਕ ਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਗਿਆਨੀ ਮੁਹਿੰਦਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ (ਹੁਣ ਮਾਰਚ ੧੯੯੭ ਹੈ) ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਕੁਰਸੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਥਵਾ ਚੁਕ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਗਰਮ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਰੌਣਕ ਕਰਕੇ ਗੋਲਕ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੋਲਕ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਝਗੜਿਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਬਿੱਖ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਪਰਚਾਰਕਾ, ਰਾਗੀਆਂ, ਢਾਡੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਜਥੇ ਏਨੇ ਆਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੋਜ਼ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸੱਜਿਆਂ ਭੋਜਨ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

* ਮਈ ੧੯੯੭ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੂਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਰਾਗੀ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਬੜਾ ਰਸ ਭਿੰਨਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਵੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸੂਰਮਾਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਆਦਰ ਮਾਣ ਕਰਦੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਮਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

੧੬ ਜੂਨ ੧੯੯੭ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਸਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਾਤ ਦੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਦੀ ਵੀਡੀਓ (Video) ਤਸਵੀਰ ਬਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਫਿਲਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਦੁਖਿਆਰੀ ਬੀਬੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗੋਰੀ ਮੇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਮਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਭੂਤ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ " ਭੂਤ ਮੇਮ " ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਖੀਆਂ ਤੋਂ ਲਾਵੇਂ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪਰਚਾਰਕ ਅਤੇ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਉਸ ਬਾਬੇ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਮ-ਭੂਤ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਫੀਸ ੫੦੦੦ (ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ) ਡਾਲਰ ਮਾਨ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਨਾਬੀਨੇ ਠੱਗ-ਰਾਗੀ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕਾਰੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਵਾ ਦਿੱਤੀ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਆਈ ਖ਼ਬਰ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਮੁਹਿੰਦਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਹੀ ਦਾਸ ਕੋਲ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋੜੇ ਦੇ ਘਰ ੧੦/੧੨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਬਾਗੋ-ਬਾਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਏਸੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੰਪਤੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਭੂਤ ਦੇ ਵਾਸੇ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਉਹ ਜੋੜਾ ਉਸ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਥੋਹੜਾ ਚਿਰ ਸਮਾਧੀ ਅਸਥਿਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਡਰਾਮਾ ਕਰਕੇ ਰਾਗੀ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ--" ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ "--ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪਾ ਲਿਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਏਨੇ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅੰਨ੍ਹੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀ ਦੀ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਣੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ " ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਪਤੀ ਵਾਲਾ ਕਰਮ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੜਕਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ "। ਅਤੇ ਬੜੇ ਡਰਾਮਾਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਝੱਟ ਪਟ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰ ਲਏ। ਪਰ ਠਠੰਭਰੀ ਹੋਈ ਵਿਚਾਰੀ ਬੀਬੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਸਕ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਪੁੱਜੀ। ਜਿਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆਈ ਉਸ ਨੇ ੨੫੦ ਪੌਂਡ ਜੋ ਉਸ ਠੱਗ-ਰਾਗੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਠੱਗ ਲਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਅਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧੜ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਸੂਰਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਹੈ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਭਾਣੇ ਦਾ ਵਣਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਜ਼ਿਕਰ ਜੋ ਸੁਹਿਰਦ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਨੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕੌਣ ਕਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਆਪ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਸੋਚੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲੀ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਇਹ ਘਟਨਾ ਲਿਖਣੀ ਪਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਡਰੋਂ ਪਾਪਾਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣਾ, ਬਦੀ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਦਾ ਦੁਸ਼ਕਰਮ ਹੈ। ਅਗਲੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਗੁਣ ਅਉਗੁਣ ਦੋਵੇਂ ਲਿਖਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੨

ਅਸਲੀ ਬੇਤਾਲੇ ਜਾਂ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਕੌਣ ਹਨ ?

੮੪-- ਕਬੀਰ ਜਾ ਘਰ ਸਾਧ ਨ ਸੇਵੀਆਹਿ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਾਹਿ ॥

ਤੇ ਘਰ ਮਰਹਟ ਸਾਰਖੇ ਭੂਤ ਬਸਹਿ ਤਿਨ ਮਾਹਿ ॥ ੧੯੨ ॥ [੧੩੭੪]

ਪਦ ਅਰਥ:- ਜ ਘਰ--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ। ਸਾਧ--ਭਲੇ ਮਨੁੱਖ, ਉਹ ਬੰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਧ ਲਿਆ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ। ਨ ਸੇਵੀਆਹਿ--ਨਹੀਂ ਸੇਵੇ ਜਾਂਦੇ, (ਨੇਕ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸੇਵਾ--ਭਗਤੀ (ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਮਰਹਟ--ਮਰਘਟ, ਮਸਾਣ। ਸਾਰਖੇ--ਵਰਗੇ ॥

੮੫-- ਕਲਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰੇਤ ਜਿਨ੍ਹੀ ਰਾਮੁ ਨ ਪਛਾਤਾ, ਸਤਜੁਗਿ ਪਰਮ ਹੰਸ ਬੀਚਾਰੀ ॥... ੧ ॥ [੧੧੩੧]-੬-੧੬

ਭਾਵ ਅਰਥ:- ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ।

ਸਤਜੁਗ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਉਹੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। (ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਪਰਮਹੰਸ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ)

੮੬-- ਕਲੀ ਅੰਦਰਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਅਉਤਾਰੁ ॥

ਪੁਤੁ ਜਿਨ੍ਹਾਰੀ ਧੀਅ ਜਿਨ੍ਹਾਰੀ ਜੋਰੁ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਸਿਕਦਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [੫੫੬]-ਵਾਰ-੨੦

ਅਰਥ:- ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ (ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਜ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਸਦਾ ਵਿਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ (ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ) ਭੂਤਨੇ ਜੰਮੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੁਤ ਭੂਤਨਾ, ਧੀ ਭੂਤਨੀ ਅਤੇ ਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੂਤਨਿਆਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰ ਹੈ।

੮੭-- ਸਲੋਕ ॥ ਕੁਟੰਬ ਜਤਨ ਕਰਣਿ ਮਾਇਆ ਅਨੇਕ ਉਦਮਹ ॥

ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਾਵ ਹੀਨੈ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਤੇ ਪ੍ਰੇਤਤਹ ॥ ੧ ॥ [੭੦੬]-ਵਾਰ-੪

ਅਰਥ:-ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਹਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਤਾਘ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਾਨੋ ਜਿੰਨ ਭੂਤ ਹਨ । ੧ ।

੮੮- ਪ੍ਰੇਤ ਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਦੁਖ ਘਨੇਰੇ ॥ ਨਰਕਿ ਪਚਹਿ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰੇ ॥

ਧਰਮਰਾਇ ਕੀ ਬਾਕੀ ਲੀਜੈ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮਨੁ ਵਿਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ [੧੦੨੯]-੩-੯।

ਅਰਥ:- (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦੇ, ਉਹ, ਮਾਨੋ, ਪ੍ਰੇਤ-ਜੂਨ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਵੀ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪਿੰਜਰ ਹੀ ਹਨ) (ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਪੰਜ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੇ ਵਸੇ ਵਾਲੇ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਤ-ਪਿੰਜਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਦੁੱਖ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਉਹ (ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਦੇ) ਨਰਕ ਵਿਚ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮਾਨੋ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਭਾਵ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਨੇ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ) । ੬ ।

੮੯-- ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਆਖਿਆ ਸੁਖਾਵੈ ਨਾਹੀ ਤਿਨਾ ਮੁਹ ਭਲੇਰੇ ਫਿਰਹਿ ਦਸਿ ਗਲੇ ॥

ਜਿਨ ਅੰਦਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਕੇਰੀ ਸੇ ਕਿਚਰਕੁ ਵੇਰਾਈਅਨਿ ਮਨਮੁਖ ਬੋਤਾਲੇ ॥ [੩੦੫]-ਵਾਰ-੧੦

ਅਰਥ :- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਭਰਿਸ਼ਟੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਖਸਮ ਵਲੋਂ ਫਿਟਕਾਰੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੂਤਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦ ਤਾਈਂ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਮ-ਰਾਜ ਦੀ ਪਰਜਾ ਕਿਹਾ ਹੈ । ਭਾਵ, ਇਹ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਮ-ਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸਨ ਛੇਤੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਛੇਤੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੯੦- ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਰੇਤੁ ਹੈ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਏਹ ਜਮ

ਕੀ ਸਿਰਕਾਰ ਹੈ ਏਨਾ ਉਪਰਿ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਕਰਾਰਾ ॥.. ੧੨ ॥ [੫੧੩]-ਵਾਰ-੧੨

ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ, ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ, ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਸਨੇਹ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਜੁਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹੀ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਕਹਿ ਕੇ ਝੱਟ-ਪੱਟ ਘਰੋਂ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :-

੯੧- ਜਿਸੁ ਬਿਸਰਤ ਤਨੁ ਭਸਮ ਹੋਇ ਕਹਤੇ ਸਭਿ ਪ੍ਰੇਤੁ ॥

ਖਿਨੁ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਬਸਨ ਨ ਦੇਵਹੀ ਜਿਨ ਸਿਉ ਸੋਈ ਹੇਤੁ ॥....੪ ॥

[੭੦੬]-ਵਾਰ-੪

੧੩

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਜੂਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ?

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਦਾ ਭਰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ । ਪ੍ਰੇਤ-ਜੂਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਓਸੇ ਪ੍ਰੇਤ ਜੂਨ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਕਈ ਕਈ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਈ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਵਿਕਾਰੀ ਬਣਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਅਸਲੀ ਭੂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵਾਲੇ ਉੱਚ-ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਈ ਉਹ ' ਬੋਤਾਲਾ ' ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਜ-ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ ਉਹੀ ਹੈ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਅਤੇ ਬੋਤਾਲਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰੀ ਫਿਰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਕੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਰੀਰ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ--ਇਹ ਸਰੀਰੁ ਸਭੁ ਧਰਮੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਸਚੇ ਕੀ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ ॥[੩੦੯]-ਵਾਰ-੧੬ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਆਪਿ ਵਸਿ ਰਹਿਆ ਆਪੇ ਰਸ ਭੋਗੀ ॥[੫੧੪] ਕਾਇਆ ਨਗਰਿ ਬਸਤ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰੰਕਾਰਾ ॥[੭੨੦] ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ ਆਖੀਐ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਗੜੁ ॥[੯੫੨] ਜਿਸ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਨੂੰ, ਜਾਂ ਜਿਸ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ-ਸਰੀਰ ਹਰੀ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਉਹੀ ਬੋਤਾਲਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਭੂਤ ਹੈ, ਉਹੀ ਪ੍ਰੇਤ-ਜੂਨੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰੇਤ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਕੁਕਰਮ ਉਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮੁਰਦਾ (ਭੂਤ) ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ--ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥[੧੪੨]-- ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਸੋ ਮੂਆ ॥ [੪੦੭]-- ਜਿਨ ਕਉ ਬਿਸਰੈ ਮੇਰੇ ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਸੇ ਮੂਏ ਮਰਿ ਜਾਂਹੀ ॥ [੧੨੬੯] ਅਜੇਹੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਤੇ ਨਿਰਦਈ ਲੋਕ, ਸਭ ਪ੍ਰੇਤ ਹੀ ਤਾਂ ਹਨ । ਰੱਬ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਉੱਚ-ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸੱਚ-ਆਚਾਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਪ੍ਰੇਤ ਹੈ, ਏਹੀ ਡਰਾਉਣਾ ਭੂਤ ਹੈ, ਏਹੀ ਜਿੰਨ ਹੈ, ਏਹੀ ਦੈਤ ਅਤੇ ਏਹੀ ਮਨੁੱਖ ਬੰਦੇ ਖਾਣਾ ਰਾਕਸ਼ ਹੈ *।

[* **Foot Note**:-ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਸੇ ਵਾਲੀ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਭੂਤ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਖਲੋਦੀ ਹੈ ? ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਣੇ ਅਸਰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਸੰਕਾ ਤਦ ਹੀ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਜਦ ਅਸੀਂ ਜਪੁ (ਜੀ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ:- **ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ** " ॥ ਦੇ ਅਰਥ-ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਥਵਾ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਕਾਗਰਤਾ ਭਰੀ " ਮੁਸਕਤਿ ਘਾਲਣ " ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । " **ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ** " ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਮਝਣਾ ਹੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਅਸਲ ਮੰਤਵ ਹੈ । ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਗ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਸਮਝਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵਾਲੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸੰਕੇ ਨਿਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਦਿੱਸਣਗੇ]

੯੨- ਪਸੁ ਪਰੇਤ ਉਸਟ ਗਰਧਭ ਅਨਿਕ ਜੋਨੀ ਲੇਟ ॥

ਭਜੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਨਕ ਕਛੁ ਨ ਲਾਗੈ ਫੇਟ ॥ ੨ ॥ [੧੨੨੪]--੯੧--੧੦੪

ਅਰਥ :- (ਪਾਪਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਜੀਵ ਪਸ਼ੂ, ਪ੍ਰੇਤ, ਉਠ, ਖੋਤਾ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਹੇ ਜੀਵ ! ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਫਿਰ ਜਮਾਂ ਦੀ ਰਤਾ ਭਰ ਭੀ ਚੋਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗੀ । ੨ ।

੯੩- ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਮੰਦਰ ਸਿਮਰੈ, ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੋ ਮਰੈ ॥ ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨਿ ਵਲਿ ਵਲਿ ਅਉਤਰੈ ॥ ੪ ॥ [੫੨੬]--੨

ਅਰਥ:- ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਅਖੀਰ ਵੇਲੇ (ਆਪਣੇ) ਘਰ ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ ਦੇ ਹਾਹੁਕੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਹੁਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪ੍ਰੇਤ ਬਣਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ- ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿ ਕੇ ਬਣਾਏ ਸੰਸਕਾਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਾਮ ਤੋਂ ਘੁਸੇ ਦੁਖਾਈ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲਦਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਤ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ । ਇਸ ਪ੍ਰੇਤ-ਜੂਨ ਨੂੰ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਅੱਡਰੀ ਜੂਨ ਸਮਝਣਾ ਭੁੱਲ ਹੋਵੇਗੀ । ਸਗੋਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰੇਤ-ਜੂਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਇਹ ਉਹੀ ਮਨਮੁਖ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਦੀ ਹੋ ਕੇ ਆਖਰ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ (ਭਾਵ, ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਜਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਕਾਰਨ) ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਹਾਥੀ ਤੱਕ ਤੇ ਫਿਰ ਬਨਾਸਪਤੀ ਆਦਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਜੂਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਭਾਵ, ਅੱਡਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜੂਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾਮ-ਬਿਹੁਣਾ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਮਨਮੁੱਖ, ਹੀ ਅਸਲੀ ਭੂਤ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੯੪- ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ ॥ ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ ॥ ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ ॥ ੧ ॥ ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ ॥ ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ

ਸੰਜਰੀਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਈ ਜਨਮ ਸੈਲ ਗਿਰਿ ਕਰਿਆ ॥ ਕਈ ਜਨਮ ਗਰਭ ਹਰਿ ਖਰਿਆ ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਸਾਖ ਕਰਿ ਉਪਾਇਆ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਭਇਓ ਜਨਮੁ

ਪਰਪਾਤਿ ॥ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਭਜੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਰਮਤਿ ॥ ਤਿਆਗਿ ਮਾਨੁ ਝੂਠੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਜੀਵਤ

ਮਰਹਿ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਸੁ ਤੁਝ ਤੇ ਹੋਗੁ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ ॥

ਤਾ ਮਿਲੀਐ ਜਾ ਲੈਹਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ੪ ॥ [੧੭੬]--੩--੭੨

ਪਦ ਅਰਥ :- ਕੀਟ--ਕੀੜੇ । ਗਜ--ਹਾਥੀ । ਮੀਨ--ਮੱਛੀ । ਕੁਰੰਗਾ--ਹਿਰਨ । ਪੰਖੀ--ਪੰਛੀ । ਸਰਪ--ਸੱਪ । ਹੈਵਰ--ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ । ਬ੍ਰਿਖ--ਬਲਦ । ਜੋਇਓ--ਜੋਇਆ ਗਿਆ, ਜੋਤਿਆ ਗਿਆ ॥੧॥ ਜਗਦੀਸ--ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ । ਬਰੀਆ--ਵਾਰੀ, ਸਮਾਂ । ਦੇਹ--ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ । ਸੰਜਰੀਆ--ਮਿਲੀ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਸੈਲ--ਪੱਥਰ । ਗਿਰਿ--ਪਹਾੜ । ਹਰਿ ਖਰਿਆ--ਛਿਣ ਗਏ, ਤਿੱਗ ਗਏ, ਗਰਭ-ਪਾਤ ਹੋ ਗਏ । ਸਾਖ--ਸਾਖਾ, ਬਨਾਸਪਤੀ । ਕਰਿ--ਬਣਾਇਆ । ੨ । ਸੰਗਿ--ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ । ਮਰਹਿ--ਜੇ ਤੂੰ (ਆਪ-ਭਾਵ ਵਲੋਂ) ਮਰੇਂ । ੩ । ਤੁਝ ਤੇ--ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਹੋਗ--ਹੋਵੇਗਾ । ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ--ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲਾ । ੪ ।

ਇਸ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸਾਂ, ਆਖਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ-ਦੇਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਏਹੀ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੂਲ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਉਚ-ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਭਾਵ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਗੁਆ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜੂਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਜਦ ਕਿ ਬਨਾਸਪਤੀ ਤੱਕ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜੇਹੀ ਕਿਸੇ ਜੂਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਏ । ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਅਜੇਹੀ ਜੂਨ ਦੀ ਅਡਰੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਦੇਵ, ਦਾਨਵ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਉੱਖੜ ਕੇ ਇਹ ਟਪਲਾ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਐਸਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੀ ਉਚਾਰੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਖੰਡਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦਾ ਸਲੋਕ ਹੈ :-

੯੫- ਸਲੋਕੁ ॥ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹਿ ਅਨੇਕ ਜਨ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ ॥

ਨਾਨਕ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਭਿ ਰਚੀ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ੧ ॥ [੨੭੫]-ਅਸਟ-੧੦ਵੀਂ

ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਬੇਅੰਤ-ਤਾਈ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਅਸਟਪਦੀ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਆਦਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਤੀਸਰਾ ਪਦਾ ਵੀ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

੯੬- ਕਈ ਕੋਟਿ ਸਿਧ ਜਤੀ ਜੋਗੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਰਾਜੇ ਰਸ ਭੋਗੀ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਉਪਾਏ ॥

ਕਈ ਕੋਟਿ ਪਾਥਰ ਬਿਰਖ ਨਿਪਜਾਏ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਪਵਣ ਪਾਈ ਬੈਸੰਤਰ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਦੇਸ ਭੂ ਮੰਡਲ

॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਸਸੀਅਰ ਸੂਰ ਨਖੜ੍ਹ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਇੰਦ੍ਰ ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰ ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ

ਅਪਨੈ ਸੂਤਿ ਧਾਰੈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਤਿਸੁ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ੩ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਰਾਜਸ ਤਾਮਸ

ਸਾਤਕ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿਮ੍ਰਤਿ ਅਰੁ ਸਾਸਤ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਕੀਏ ਰਤਨ ਸਮੁਦ ॥ ਕਈ

ਕੋਟਿ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੰਤ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਕੀਏ ਚਿਰਜੀਵੇ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਗਿਰੀ ਮੇਰ ਸੁਵਰਨ ਥੀਵੇ ॥

ਕਈ ਕੋਟਿ ਜਖੁ ਕਿੰਨਰ ਪਿਸਾਚ ॥ ਕਈ ਕੋਟਿ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਸੂਕਰ ਮ੍ਰਿਗਾਚ ॥ ਸਭ ਤੇ ਨੇਰੈ ਸਭਹੁ ਤੇ ਦੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ੪ ॥ [੨੭੫/੭੬]-ਅਸਟ-੧੦

ਪਦ ਅਰਥ :- ਕੋਟਿ--ਕੋੜ। ਸਿਧ--ਪੁੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ। ਜਤੀ--ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਮ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਰਸ ਭੋਗੀ--ਸੁਆਦਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਵਾਲੇ। ਉਪਾਏ--ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਬਿਰਖ--ਰੁੱਖ। ਨਿਪਜਾਏ--ਉਗਾਏ। ਬੈਸੰਤਰ--ਅੱਗ। ਭੂ--ਧਰਤੀ। ਭੂ ਮੰਡਲ--ਧਰਤੀ ਦੇ ਚੱਕ੍ਰ। ਸਸੀਅਰ--ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ਸੂਰ--ਸੂਰਜ। ਨਖ੍ਰ--ਤਾਰੇ। ਦਾਨਵ--ਦੈਤ, ਰਾਖਸ਼। ਸਿਰਿ--ਸਿਰ ਉਤੇ। ਸਮਗ੍ਰੀ--ਪਦਾਰਥ। ਸੂਤਿ--ਸੂਤ ਵਿਚ, ਲੜੀ ਵਿਚ, ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ। ੩।

ਰਾਜਸ, ਤਾਮਸ ਸਾਤਕ--ਮਾਇਆ ਦੇ ਤ੍ਰੈਵੇ ਗੁਣ (ਰਜੋ, ਤਮੋ ਸਤੋ)। ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ--ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ। ਚਿਰ ਜੀਵੇ--ਚਿਰ ਤਕ ਜੀਉਣ ਵਾਲੇ, ਲੰਮੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਵਾਲੇ। ਗਿਰੀ--ਪਹਾੜ। ਬੀਵੇ--ਹੋ ਗਏ। ਜਖੁ--ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਜੋ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਧਨ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਕਿੰਨਰ--(ਬ੍ਰਹਮਣੀ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੜ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਤੇ ਸਿਰ ਘੋੜੇ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਸਾਚ--ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ। ਸੂਕਰ--ਸੂਰ। ਮ੍ਰਿਗਾਚ--[ਮ੍ਰਿਗ--ਅਚ] ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਸ਼ੇਰ। ਅਲਿਪਤ--ਨਿਰ-ਲੋਪ, ਬੇ-ਦਾਗ। ੪।

ਕਈ ਕੋਟਿ (ਕੋੜਾਂ ਹੀ) ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਥਾਹ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਔਂਵੇ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਦੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ, ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ (ਵੇਦ--੪ ਪੁਰਾਣ--੧੮) ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਤਮ ਸੱਚ ਨਾ ਮੰਨ ਲਈਏ ਅਤੇ ਇਸ ਦਿਸਦੇ ਜਗਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਪੂਰਨ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾ ਮੰਨ ਬੈਠੀਏ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਅਣਗਿਣਤ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ, ਤਾਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਵਰਗੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਧਰਤੀਆਂ ਹੋਰ ਹਨ। ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਸ ਕਿਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਤਲੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਇਆ। ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾਈ ਦਾ ਅਨਭਵ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੀਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਝਾਤੀ, ਉਸ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵੱਲ ਮਰਵਾਈ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜੂਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਫੜ ਬੈਠੀਏ ਤਾਂ ਫਿਰ, ਕੀ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤੇ, ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕੋੜਾਂ ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੈ? ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਇੰਦਰ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਦ ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ ਕੋੜ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਕੋਈ ਅਦਭੁਤ ਅਥਵਾ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਤਕ ਵਰਤਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਜਿੰਨਾਂ ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਜੂਨ ਦਾ ਭਰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਰਮ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਚੁੰਬਕ-ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਗੀਆਂ ਗ਼ੈਬੀ ਅਤੇ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕਈ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਪਰਖ, ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਕਾਦਰ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਜੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹੀ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਘਟਣਾ ਵਾਪਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਜਿੰਨਾਂ-ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਭਰਮ ਬਣਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਚਲਾਕ ਲੋਕ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਠੱਗਦੇ ਹਨ।

ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਰਕਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪੂਰਨ-ਸੰਤ-ਸੂਰਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਆਏ ਸਨ। ਭਰਮ ਦੀ ਉਪਜ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗ਼ੈਬੀ ਅਤੇ ਭਰਮਾਉ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਜਾਦੂ, ਟੂਣੇ, ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਥਵਾ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਨਾ ਕਦੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਰਬ-ਵਿਨਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਭੈ ਅਜੇਹੀਆਂ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਗਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੀ ਪੁਚਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮਦਾਰੀ ਦੀ ਸਟੇਜ ਵਾਂਗ ਖ਼ਾਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਉਨੇ ਕੁ ਥਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਤਮਾਸ਼ਾ ਰਚ ਖਲੋਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਭਰਮੀ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਸੱਚ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ ਘੜ ਕੇ ਸੁਨਾਉਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਮ ਭਰਮ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਜਕੜ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਲਾਵਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਜਾਂ ਅਨਹੋਂਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਾ ਪਵੇ। ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਹੈ?--ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੱਕੀ ਰਾਏ ਘੜ ਖਲੋਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਮੂਰਖਾਂ ਸਿਰ ਮੂਰਖ ਹੈ।

ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ (ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਕਥਿਤ ਜੂਨ) ਦਾ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਥਾਪਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਹਰ ਇੱਕ ਜੂਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਨਿਹਾਰੀ ਹੈ, ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੇਵਕ ਹੈ। ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਅਥਵਾ ਸਰਦਾਰ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਟਹਿਲੂਏ ਜਾਂ ਗੁਲਾਮ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਡਰਿਆ ਜਾਂ ਘਾਬਰਿਆ ਹੈ?--**ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ ॥ ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ ॥ (੩੭੪) ਮਾਲਕ ਕੀ ਜੋ ਆਸਪਣੇ ਸੇਵਕ ਤੋਂ ਭੈ ਬੀਤ ਹੋਇਆ ਫਿਰੇ।**

੧੪

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰੇਤਹੁ ਦੇਵਤਾ ਬਣਉਂਦੇ ਹਨ?

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਓਸੇ ਘੜੀ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ--**ਜਿਨਿ ਮਾਣਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਕੀਏ ਕਰਤ ਨ ਲਾਗੀ ਵਾਰ ॥ (੪੬੨) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਲੜ ਫੜਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਭੁੱਲੜ ਜੀਵ ਪ੍ਰੇਤ, ਬੇਤਾਲਾ ਅਥਵਾ ਭੂਤ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝੀ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਪਿਤਾ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਭੁੱਲੜ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ :-**

੯੭- ਪਰੇਤਹੁ ਕੀਤੇਨੁ ਦੇਵਤਾ ਤਿਨਿ ਕਰਣੈਹਾਰੇ ॥ ਸਭੇ ਸਿਖ ਉਬਾਰਿਅਨੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ॥...੨॥ [੩੨੩]-ਵਾ- ੨੦

ਅਰਥ :- ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੇ (ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ) ਪ੍ਰੇਤ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਕੰਮ ਸਵਾਰੇ ਹਨ ਤੇ (ਗੁਰੂ ਦੀ) ਸਿੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਏ ਹਨ।

੯੮- **ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਪਾਇਓ ਤਨਿ ਸਾਸਾ ਬਿਛਰਤ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥**

ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਮੁਗਧ ਭਏ ਸ੍ਰੋਤੋ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੁਖਿ ਗਾਇਆ ॥ ੧ ॥ [੬੧੪]-੧੦-੨੧

ਅਰਥ :- (ਆਤਮਕ ਤੌਰ ਤੇ) ਮਰੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਗੁਰੂ) ਜਿੰਦ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ) ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਸੂ (-ਸੁਭਾਉ ਮਨੁੱਖ) ਪ੍ਰੇਤ(-ਸੁਭਾਉ ਬੰਦੇ) ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਗਾਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧।

੯੯- **ਗੁਰ ਦਰਆਉ ਸਦਾ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਮਿਲਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਹਰੈ ॥**

ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਾਇਐ ਪੂਰਾ ਨਾਵਨੁ ਪਸੂ ਪਰੇਤਹੁ ਦੇਵ ਕਰੈ ॥ ੨ ॥ [੧੩੨੯]-੬

੧੦੦- **ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਗੋ ਹੇਤੁ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸਿਓ ਮਹਾ ਪਰੇਤੁ ॥**

ਆਨ ਪਹਰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪਿ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਰ ਆਪਿ ॥ ੨ ॥ [੧੧੪੯]-੩੩-੪੬

ਅਰਥ:- ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ (ਖੋਟਾ ਸੁਭਾਉ-ਰੂਪ) ਵਡਾ ਪ੍ਰੇਤ ਖਿਨ ਵਿਚ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ ! ਤੂੰ ਅੱਠੇ ਪਹਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹੁ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਦੇ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਗੋਵਿੰਦ ਤੇਰੀ ਵੀ ਰਖਿਆ ਕਰੇਗਾ। ੨।

੧੦੧- **ਉਚ ਅਪਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ॥ ਗਾਵਤੇ ਉਧਰਹਿ ਸੁਣਤੇ ਉਧਰਹਿ ਬਿਨਸਹਿ ਪਾਪ ਘਨੇਰੇ ॥ ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਮੁਗਧ ਕਉ ਤਾਰੇ ਪਾਹਨ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਰੀ ਸਰਣਾਈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੈ ॥ ੪ ॥ [੮੦੨]-੧-੪**

ਪਦ ਅਰਥ :- ਅਪਾਰ=ਹੇ ਬੇਅੰਤ! ਉਧਰਹਿ=(ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਨਸਹਿ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘਨੇਰੇ=ਬਹੁਤੇ। ਪਰੇਤ=ਗਏ ਗੁਜ਼ਰੇ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੋਂ ਗਏ ਗੁਜ਼ਰੇ। ਮੁਗਧ=ਮੂਰਖ। ਪਾਹਨ=ਪੱਥਰ। ਉਤਾਰੇ=ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ--**ਬਿਖੁ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਏ ਗੁਰਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥ [੫੬੫]**

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਬ-ਉੱਚਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਆਦਿ ਹੋਰ ਸੱਭ ਕਥਿਤ ਗ਼ੈਬੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਮਿਟਾਉਣ ਆਏ ਸਨ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਥ ਦਾ ਲੜ ਫੜਾਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਜੂਦ ਵਿੱਚ ਨੱਥਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ--**ਆਪ ਨਾਥ ਨਾਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ ॥ [ਜਪ]** ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਉਂ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਗੰਮ, ਅਥਾਹ, ਅਗੋਚਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਪੂਰੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ?

੧੦੨- **ਵੀਰਵਾਰਿ ਵੀਰ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥ ਪ੍ਰੇਤ ਭੂਤ ਸਭਿ ਦੂਜੈ ਲਾਏ ॥**

ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵੇਕਾ ॥ ਸਭਨਾ ਕਰਤੇ, ਤੇਰੀ ਟੇਕਾ ॥

ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਲੋਹਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੬ ॥ [੮੪੧]-੧

ਅਰਥ:-(ਹਨੁਮਾਨ ਆਦਿ ਕਥਿਤ ਬਵੰਜਾ) ਵੀਰ ਭਰਮ ਦੀ ਉਪਜ ਇਕ ਭੂਲ ਭਲੱਈਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਹੀ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਜੀਵ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਹੀ ਟੇਕ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਹੀ ਸਰਨ ਹਨ। ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ-- ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਹੀ ਆਸਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ)। ੬।

ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਟੇਕ ਭੁਲਾ ਕੇ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਸੋਰੀਆਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਗਰ ਭਟਕਣਾ, ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿਰ ਮਾਰਨੇ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਰ ਔਕੜ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ, ਭਾਵ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਸ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੈ। (ਪੂਜਾ-ਭੋਟਾ ਦੇ ਵੱਟੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਰਮਾਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਝਾਕ ਰੱਖਣੀ, ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਹੈ)

੧੫

" ਭੂਤ " ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ

੧੦੩- **ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਤੂੰ ਲੋਹਿ ਇਆਨੇ ॥ ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਬਹੁ ਡੂਬੇ ਸਿਆਨੇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਮਨ ਮੀਤ ॥**

ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਤੁਮਾਰੋ ਚੀਤ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਾਖਹੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਜਾਹਿ ॥

ਆਪਿ ਜਪਹੁ ਅਵਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥ ਸੁਨਤ ਕਹਤ ਰਹਤ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਰ ਭੂਤ ਸਤਿ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਉ ॥

ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਨਾਨਕ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ੬ ॥ [੨੮੯]-ਅਸਟ-੧੯

ਅੰਤਲੀ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਅਰਥ :-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ।

ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭੂਤ ਦਾ ਅਰਥ ਜੀਵ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਜੀਵ :-

੧੦੪- **ਸਰਬ ਭੂਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ਹੋਵਾਂ ਸਗਲ ਰੇਨਾਰੀ ॥ ੨ ॥ [੬੧੬]-੧੭-੨੮** [ਭੂਤ--ਜੀਵ। ਰੇਨਾਰੀ--ਚਰਨ-ਧੂੜ]

ਅਰਥ:-(ਜਿਸ ਇਲਾਜ ਨਾਲ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ, ਮੈਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਬਣਿਆਂ ਰਹਾਂ।

੧੦੫- ਸਰਬ ਭੂਤ ਆਪਿ ਵਰਤਾਰਾ ॥ ਸਰਬ ਨੈਨ ਆਪਿ ਪੇਖਨਹਾਰਾ ॥

ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਜਾ ਕਾ ਤਨਾ ॥ ਆਪਨ ਜਸੁ ਆਪ ਹੀ ਸੁਨਾ ॥ ... ੬ ॥ [੨੯੪]-ਅਸਟ-੨੩

੧੦੬- ਸਰਬ ਭੂਤ ਏਕੇ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ, ਚੂਕੇ ਬਾਦ ਬਿਬਾਦਾ ॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮੈ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ, ਭਏ ਰਾਮ ਪਰਸਾਦਾ ॥ ੩ ॥ [੪੮੩]-੬-੨੮

ਅਰਥ:-ਕਬੀਰ (ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ)--ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੱਸਦਾ ਸਮਝ ਕਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਮੁੱਕ ਗਏ ਹਨ । ੩ ।

ਭੂਤ-ਕਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਮੁਰਦਾ ਦੇਹ ਵੀ ਭੂਤ ਹੀ ਹੈ :-

੧੦੭- ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ਉਰਹਿ ਤਨ ਲਾਗੀ ॥ ਉਹ ਤਉ ਭੂਤ ਭੂਤ ਕਰਿ ਭਾਗੀ ॥ ੩ ॥ [੭੯੪]-੩

੧੦੮- ਜਿਉ ਮਧੁ ਮਾਖੀ ਤਿਉ ਸਠੋਰਿ ਰਸੁ ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ਧਨੁ ਕੀਆ ॥ [੧=ਮੁਰਦਾ ਦੇਹ ।

ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਲੇਹੁ ਲੇਹੁ ਕਰੀਐ ਭੂਤ^੧ ਰਹਨ ਕਿਉ ਦੀਆ ॥ ੨ ॥ [੬੫੪]-੨

ਪਦ ਅਰਥ :- ਮਧੁ--ਸ਼ਹਿਦ । ਸਠੋਰਿ--ਮੂਰਖ ਨੇ, ਠੱਗ ਨੇ । ਜਿਉ-- - - -ਕੀਆ-- ਜਿਵੇਂ ਮੱਖੀ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਰਸ ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ (ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਹੋਰ ਲੋਕ), ਤਿਵੇਂ ਮੂਰਖ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ ਸਰਫ਼ੇ ਨਾਲ ਧਨ ਜੋੜਿਆ । ਲੇਹੁ ਲੇਹੁ--ਲਉ, ਲੈ ਚੱਲੋ । ਭੂਤ--ਗੁਜਰ ਚੁਕਿਆ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਮੁਰਦਾ, ਪ੍ਰੇਤ (ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਨੇ ਧਨ ਜੋੜ ਕੇ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ।

ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਭੂਤ?

੧੦੯- ਪਚੈ ਪਤੰਗੁ ਮ੍ਰਿਗ ਭਿੰਗੁ ਕੁੰਚਰ ਮੀਨ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰੀ ਪਕਰਿ ਸਘਾਰੇ ॥ ਪੰਚ ਭੂਤ--ਪੰਜ ਦੈਤ, (ਕਾਮ,ਕ੍ਰੋਧ,ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ)।

ਪੰਚ ਭੂਤ^੧ ਸਬਲ ਹੈ ਦੇਹੀ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ੨ ॥ [੯੮੩]-ਅਸਟ-੬

ਅਰਥ :- ਪਤੰਗ (ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਉੱਤੇ) ਸੜ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਹਰਨ, ਭੋਰਾ, ਹਾਥੀ, ਮੱਛੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਵਿਕਾਰ-ਵਾਸਨਾ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ (ਹਰਨ ਨੂੰ ਨਾਦ ਸੁਣਨ ਦਾ ਰੋਗ, ਭੋਰੇ ਨੂੰ ਸੁਰੀਧੀ ਦਾ ਰੋਗ, ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕਾਮ-ਰੋਗ, ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਚਸਕਾ, ਖਾਣ-ਰੋਗ) । ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਦੈਤ ਬਲਵਾਨ ਹਨ, (ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੇ ?) ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੨ ।

੧੧੦- ਦੁੰਦਰ ਦੂਤ ਭੂਤ ਭੀਹਾਲੇ ॥ ਖਿਚੋਤਾਣਿ ਕਰਹਿ ਬੇਤਾਲੇ ॥

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ਪਤਿ ਖੋਈ ਆਵਤ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੧੦੩੧]-੫-੧੧

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਭੂਤਾਂ ਵਰਗੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ ਵੱਸਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਭੂਤ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਖਿੱਚ-ਖਿੱਚੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੁਰਤਿ-ਸੂਝ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿ ਕੇ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੮ ।

ਭੂਤ ਕਾਲ, ਭਾਵ, ਗੁਜਰ ਚੁੱਕਾ ਸਮਾ :-

੧੧੧- ਭੂਤ ਭਵਿਖ ਭਵਾਨ ਅਭੈ ਹੈਂ ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ)

ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹਮਦਰਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭੂਤਨਾ ਅਤੇ ਬੇਤਾਲਾ ਕਹਿਣੇ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ:-

੧੧੨- ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ ਕੋ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ ਆਦਮੀ ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥

ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ ਨਾਨਕੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥ ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੯੯੧]-੭

ਅਰਥ:-ਮੈਂ ਸ਼ਾਹ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦੁਨੀਆ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ) ਨਾਨਕ ਝੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ । (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਨਾਂ ਪਾਉਣ ਕਰਕੇ) ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੂਤ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਤੁਰਿੰਦਾ ਹੈ) ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਨਕ ਕੋਈ ਜੰਨ ਹੈ (ਜੋ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪਰੇ ਜੂਹ-ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) । ਪਰ ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਨਾਨਕ ਹੈ ਤਾਂ (ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ) ਆਦਮੀ ਹੀ, ਉੱਥੇ ਹੈ ਆਜ਼ਾਦ ਜਿਹਾ । ੧ ।

੧੬

ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਥਾਂ ਦਾ ਭਰਮ

ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਾਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣੀ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਭੂਤਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਭੈ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪੈਣਾ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਦੱਸ ਕੇ ਕੋਈ ਛੋਟੀ-ਮੋਟੀ ਕੋਠੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਠੋਰਿਆਂ (=ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ) ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਥਵਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰਮ ਕਈ ਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਪਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਪਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਭੂਤਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਘੜ ਲੈਣੀਆਂ--ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਭਰਮ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਿਆਂ ਤੁਲ, ਅਥਵਾਂ ਮੜੀਆਂ ਵਰਗਾ ਅਤੇ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਵਾਸੇ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ :-

੧੧੩- ਕਬੀਰ ਜਾ ਘਰ ਸਾਧ ਨ ਸੇਵੀਅਹਿ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਹਿ ॥

ਤੇ ਘਰ ਮਰਹਟ ਸਾਰਖੇ ਭੂਤ ਬਸਹਿ ਤਿਨ ਮਾਹਿ ॥ ੧੯੨ ॥ [੧੩੭੪]

(ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਪਦ ਅਰਥ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ)

ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਇਆਂ ਦੀ, ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋਣਾ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੰਵਰੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁੱਚ-ਆਚਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਜੇਹੇ ਨਾਮ-ਰਸੀਏ ਜਿਥੇ ਨਾ ਵੱਸਦੇ ਹੋਣ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਉਸ ਘੁੱਗ ਵੱਸਦੇ ਅਤੇ ਰੰਗਾਂ ਰੰਗ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ, ਨਗਰ, ਸ਼ਹਿਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾੜ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ :-

੧੧੪- ਸਲੋਕ ॥ ਬਸੰਤ ਸੁਰਗ ਲੋਕਹ ਜਿਤਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਵ ਖੰਡਣਹ ॥ ਬਿਸਰੰਤ ਹਰਿ ਗੋਪਾਲਹ ਨਾਨਕ
ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਦਿਆਨ ਭਰਮਣਹ ॥ ੧ ॥ ਕਉਤਕ ਕੋਡ ਤਮਾਸਿਆ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਸੁ ਨਉ ॥
ਨਾਨਕ ਕੋੜੀ ਨਰਕ ਬਰਾਬਰੇ ਉਜੜੁ ਸੋਈ ਥਾਉ ॥ ੨ ॥ [੭੦੭]--੯

ਅਰਥ :- ਜੇ ਸੁਰਗ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਹੋਣ, ਜੇ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਣ, ਪਰ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਗੋਪਾਲ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦੇਣ, ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕ ਰਹੇ ਹਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਸਵਰਗ ਵੀ ਜੰਗਲ ਹੈ ਅਥਵਾ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉਜਾੜ ਹੈ) । ੧ । ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੌੜਾਂ ਚੋਜ--ਤਮਾਸਿਆਂ ਵਾਲਾ ਜਗਤ, ਉਜਾੜ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਨਰਕ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ । ੨ ।

੧੧੫- ਸੰਤ ਜਨੀ ਕੀਆ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ਜਹ ਗੋਬਿੰਦ ਭਗਤੁ ਸੋ ਧੰਨਿ ਦੇਸੁ ॥
ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਹੀਨ ਉਦਿਆਨ ਥਾਨੁ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪਛਾਨੁ ॥ ੨ ॥ [੧੧੮੩]-੧੧

ਅਰਥ:-ਹੋ ਭਾਈ ! ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਗਤ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾਂ ਥਾਂ ਉਜਾੜਬਰਾਬਰ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਸੁਰਤ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ । ੨ ।

੧੧੬- ਜਿਥੈ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਪ੍ਰਭ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸੇ ਅਸਥਲ ਸੋਇਨ ਚਉਬਾਰੇ ॥
ਜਿਥੈ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪੀਐ ਮੇਰੇ ਗੋਇਦਾ ਸੋਈ ਨਗਰ ਉਜਾੜੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [੧੦੫]-੩੦--੩੭

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹੀਏ, ਉਹ ਰਤੋ ਥਾਂ ਵੀ ਮਾਨੋ ਸੋਨੇ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਹਨ । ਪਰ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਗੋਬਿੰਦ ! ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਨਾ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਵੱਸਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਉਜਾੜ ਸਮਾਨ ਹਨ । ੧ ।

੧੧੭- ਉਚ ਭਵਨ ਕਨਕਾਮਨੀ ਸਿਖਰਿ ਧਜਾ ਫਹਰਾਇ ॥ ਤਾ ਤੇ ਭਲੀ ਮਧੂਕਰੀ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥ ੧੫੦ ॥
ਕਬੀਰ ਪਾਟਨ ਤੇ ਉਜਰੁ ਭਲਾ ਰਾਮ ਭਗਤ ਜਿਹ ਠਾਇ ॥ ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ ਬਾਹਰਾ ਜਮ ਪੁਰੁ ਮੇਰੇ ਭਾਇ ॥ ੧੫੧ ॥ [੧੩੭੨]

ਪਦ ਅਰਥ :- ਭਵਨ--ਮਹਲ । ਕਨਕਾਮਨੀ--ਕਨਕ + ਕਾਮਨੀ । ਕਨਕ--ਸੋਨਾ, ਧਨ-ਦੌਲਤ । ਕਾਮਨੀ--ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ । ਸਿਖਰ--(ਮਹਲ ਦੀ) ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ । ਧਜਾ--ਝੰਡਾ । ਫਹਰਾਇ--ਝੁਲਦਾ ਹੋਵੇ । ਮਧੂਕਰੀ--ਦਰ ਦਰ ਤੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮੰਗੀ ਭਿੱਛਿਆ । ੧੫੦। ਪਾਟਨ--ਸ਼ਹਰ । ਉਜਰੁ--ਉਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਥਾਂ । ਜਿਹ ਠਾਇ--ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ । ਸਨੇਹੀ--ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ । ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ ਬਾਹਰਾ--ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਥਾਂ । ਜਮ ਪੁਰ--ਜਮ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ, ਨਰਕ । ਮੇਰੇ ਭਾਇ--ਮੇਰੇ ਭਾ ਦਾ, ਮੇਰੇ ਭਾਏ । ੧੫੧।

੧੧੮- ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਬਾਸਿਬੋ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ਜਹਾਂ ਸਿਮਰਨੁ ਭਇਓ ਹੈ ਠਾਕੁਰ ਤਹਾਂ ਨਗਰ ਸੁਖ ਆਨੰਦ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਜਹਾਂ ਬੀਸਰੈ ਠਾਕੁਰੁ ਪਿਆਰੋ ਤਹਾਂ ਦੁਖ ਸਭ ਆਪਦ ॥ ਜਹ ਗੁਨ ਗਾਇ ਆਨੰਦ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਤਹਾਂ ਸਦਾ ਸੁਖ
ਸੰਪਦ ॥੧॥ ਜਹਾ ਸ੍ਵਨ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨ ਸੁਨੀਐ ਤਹ ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਉਦਿਆਨਦ ॥ ਜਹਾਂ ਕੀਰਤਨ ਸਾਧ
ਸੰਗਤਿ ਰਸੁ ਤਹ ਸਘਨ ਬਾਸ ਫਲਾਨੰਦ ॥ ੨ ॥ ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਕੋਟਿ ਬਰਖ ਜੀਵੈ ਸਗਲੀ ਅਉਧ ਬ੍ਰਿਥਾਨਦ
॥ ਏਕ ਨਿਮਖ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨ ਕਰਿ ਤਉ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜੀਵਾਨਦ ॥੩॥ ਸਰਨਿ ਸਰਨਿ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਪਾਵਉ
ਦੀਜੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕਿਰਪਾਨਦ ॥ ਨਾਨਕ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਹੈ ਸਰਬ ਮੈ ਸਗਲ ਗੁਣਾ ਬਿਧਿ ਜਾਨਧ ॥ ੪ ॥ [੧੨੦੪]-੭

ਗੰਭੀਰ ਭੁਲੇਖਾ-- ਜਿਸ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ ਅਥਵਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਹਮਦਰਦ, ਕੋਈ ਉੱਚੀ ਆਤਮਾ ਵਾਲਾ ਨੇਕ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਰ ਕਹਰ ਹੋ ਦਿੱਸਿਆ । ਪਰ ਜਦ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ ਇੱਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆ ਵਸਿਆ ਤਾਂ ਉਹੀ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਫਤੀ ਦਾ ਘਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ । ਸਾਧ ਬਚਨਾ ਦਾ ਕੇਵਲ ਏਹੀ ਪੱਖ ਅਟਲਾਧਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਦਾ ਲਈ ਜ਼ਹਿਰ ਕਹਿਰ, ਜਾਂ ਸਿਫਤੀ ਦਾ ਘਰ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਫੋਕਾ ਭਰਮ ਹੈ । ਕੋਈ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਓਨਾ ਚਿਰ ਭਇਆਨ ਉਦਿਆਨ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਥੇ ਕੇਵਲ ਮੰਦ ਕਰਮੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਵਾਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨੇਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਦ ਕੇਵਲ ਭੂਤਾ ਦਾ ਹੀ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦਾ ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿਫਤੀ ਦਾ ਘਰ ' ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਜ਼ਹਰ ਕਹਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਆਉ ਸਮਝੀਏ ਕ ਕੀ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਦਾ ਲਈ ਜ਼ਹਿਰ ਕਹਿਰ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ?

੧੧੯- ਲਹੌਰ ਸ਼ਹਰੁ ਜਹਰੁ ਕਹਰੁ ਸਵਾ ਪਹਿਰੁ ॥ ੨੭ ॥

ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ ਸਿਫਤੀ ਦਾ ਘਰੁ ॥ ੨੮ ॥ [੧੪੧੨]

ਪਦ ਅਰਥ:-ਜਹਰੁ--(ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ) ਜ਼ਹਰ । ੨੭ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ--ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾਂ । ਸਿਫਤੀ ਦਾ--ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦਾ । ੨੮ ।

ਅਰਥ:-ਹੋ ਭਾਈ ! ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸ਼ਹਰ (ਸ਼ਹਰ-ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਲਿਆਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਕਾਰਣ) ਜ਼ਹਰ (ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਨਿੱਤ ਸਵੇਰੇ ਰੱਬੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਥਾਂ) ਸਵਾ ਪਹਰ (ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤਕ ਮਾਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਉੱਤੇ) ਕਹਰ (ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) । ਮਾਸ ਆਦਿਕ ਖੁਣਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਣਾ ਲਾਹੌਰ-ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ) । ੨੭ ।

ਮਹਲਾ ੩ । ' ਹੋ ਭਾਈ (ਹੁਣ) ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਸੋਮਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ (ਕਿਉਂਕਿਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੁਣ ਭਾਈ ਮਨਮੁਖ ਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦੀ ਜਾਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਥਵਾ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ,) । ੨੮ ।

ਜਿਥੇ ਮਾਸ ਆਦਿਕ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਣਾ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਬਣ ਜਾਏ, ਉਹ ਥਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਪਰਗਟ ਹੋ ਪਏ ਉਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੭

ਸੁਹਾਵਾ, ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਸੁਲੱਖਣਾ ਥਾਂ

੧੨੦- ਸੋ ਸਚੁ ਮੰਦਰੁ ਜਿਤੁ ਸਚੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ਸੋ ਰਿਦਾ ਸੁਹੇਲਾ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਈਐ ॥

ਸਾ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਜਿਤੁ ਵਸਹਿ ਹਰਿ ਜਨ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [੧੦੭]-੩੭-੪੪

ਅਰਥ :- (ਹੋ ਭਾਈ !) ਜਿਸ ਥਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਥਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਉਹ ਹਿਰਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਣ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਸੁੰਦਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੧।

੧੨੧- ਧੰਨੁ ਸੁ ਥਾਨੁ ਬਸੰਤ ਧੰਨੁ ਜਹ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥

ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਅਤਿ ਘਨਾ ਸੁਖ ਸਹਜ ਬਿਸ੍ਵਾਮੁ ॥ ੩ ॥ [੮੧੫]-੨੯-੫੯

ਅਰਥ :- ਜਿਸ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਥਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਥਾਂ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ, ਉਹ ਥਾਂ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦਾ, ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ *ਸੋਮਾ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩।

੧੨੨- ਧੰਨਿ ਸੁ ਥਾਨੁ ਧੰਨਿ ਓਇ ਭਵਨਾ ਜਾ ਮਹਿ ਸੰਤ ਬਸਾਰੇ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਸਰਧਾ ਪੂਰਹੁ ਠਾਕੁਰ ਭਗਤ ਤੇਰੇ ਨਮਸਕਾਰੈ ॥ ੨ ॥ [੬੮੧]-੯-੪੦

੧੨੩- ਧੰਨਿ ਸੁ ਗਾਉ ਧੰਨਿ ਸੋ ਠਾਉ ਧੰਨਿ ਪੁਨੀਤ ਕੁਟੰਬ ਸਭ ਲੋਇ ॥

ਜਿਨਿ ਪੀਆ ਸਾਰ ਰਸੁ ਤਜੇ ਆਨ ਰਸ ਹੋਇ ਰਸ ਮਗਨ ਡਾਰੇ ਬਿਖੁ ਖੋਇ ॥ ੨ ॥ [੮੫੮]-੨

ਅਰਥ :- ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਹ ਪਿੰਡ ਮੁਬਾਰਕ ਹੈ, ਉਹ ਥਾਂ ਧੰਨ ਹੈ, ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੁਲ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, (ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੰਮ ਕੇ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਮੰਦੇ ਰਸ ਛੱਡੇ ਹਨ, ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ (ਵਿਕਾਰ-ਵਾਸਨਾਂ ਦਾ) ਜ਼ਹਿਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੨।

੧੨੪- ਜਿਥੈ ਬੈਸਨਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹੰਦਾ ॥

ਓਇ ਸੇਵਨਿ ਸੰਮ੍ਰਿਥੁ ਆਪਣਾ ਬਿਨਸੈ ਸਭੁ ਮੰਦਾ ॥ ੫ ॥ [੩੧੯]-ਵਾਰ

ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਸਮਝਣਾ ਵੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਾਸਕ ਤੀਰਥ ਬਣਾ ਕੇ ਲੁਟ ਮਚਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਨਦੀ, ਖ਼ਾਸ ਥਾਂ, ਸਰੋਵਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਰਮਾਤੀ ਅਥਵਾ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਕਲਿਆਨ ਕਾਰੀ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਅਤੇ ਕੁਲੱਛਣਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ।

੧੨੫- ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਸੇ ਪੂਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਮਿਲੇ ਭ੍ਰਮ ਦੂਰੇ ॥ ੪ ॥ [੧੫੪]-੧੧

੧੮

ਦਾਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਭਰਮ

ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਦੇ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਹਾਸੇ-ਹੀਣੇ ਭਰਮ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹਾਰੀਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ੪., ਸ਼: ੧੦ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--ਏਕਮ, ਮੌਸ, ਛਠ ਅਤੇ ਨੌਮੀ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਦਾਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਕੁਲਾਂ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਨਸੂਯਾ ਦੇ ਪਤੀ ਅਤ੍ਰ ਰਿਖੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਉੱਗਲ ਨਾਲ ਦੰਦ ਸਾਫ਼ ਕਰਨੇ, ਗਊ ਮਾਸ ਖਾਣ ਤੁੱਲ ਹੈ-ਅਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਸ਼: ੩੧੩।

ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭਰਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਣ ਪਿੱਛੇ, ਲੰਪਟੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੁਆਰਥ ਸਿੱਧੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ?--ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਸੂਝਵਾਨ ਪਾਠਕ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਲਵੇ। ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਤੋਂ ਟੋਹ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕੀ।

ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਦਾਤਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--

ਕੰਘਾ ਦੋਨੋਂ ਵਕਤ ਕਰ ਪਾਗ ਚੁਨੈ ਕਰਿ ਬਾਂਧਈ। ਦਾਤਨ ਨੀਤ ਕਰੇਇ, ਨਾ ਦੁਖ ਪਵੈ ਲਾਲ ਜੀ।

ਦੋਹੇ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਕਈ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੨੬- ਦਿਲਹੁ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿੰਨੁ ਸੇਈ ਸਚਿਆ ॥ ਜਿਨ੍ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ
ਸਿ ਕਾਂਢੇ ਕਚਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਤੇ ਇਸਕ ਖੁਦਾਇ ਰੰਗਿ ਦੀਦਾਰ ਕੇ ॥

ਵਿਸਰਿਆ ਜਿਨ੍ਹ ਨਾਮੁ ਤੇ ਭੁਇ ਭਾਰੁ ਥੀਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੮੮]-੧

੧੯

ਜੋਤਸ਼ ਦਾ ਭਰਮ

ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਨਛੱਤ੍ਰ (ਤਾਰੇ) ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ--ਇੱਕ ਗਣਿਤ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਫਲਿਤ--

੧) ਗਣਿਤ-- (ਭਾਵ, ਗਿਣਤੀ) ਇਸ ਤੋਂ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨) ਫਲਿਤ-- (ਭਾਵ, ਫਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਲਾਭ ਵਾਲਾ) ਇਹ ਭੇਦ ਠੱਗ ਨੀਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਲਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਗ੍ਰਹਿ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਟਿਕਾਏ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਇਕ ਅਥਵਾ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੋਣਾ ਦਸ ਕੇ ਦਾਨ, ਜਪ ਆਦਿ ਕਰਾਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਦੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਅਤੇ ਛਿਲੇ ਆਦਿ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਧੂ ਭਰਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲੂਟ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਇਸ "ਫਲਿਤ" ਭੇਦ ਪੱਖ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਣਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਹੈ :-

੧੨੭- ਕਰਣਹਾਰੁ ਜੋ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਸਾਈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਉਪਦੇਸਿਆ, ਸੁਖੁ ਖਸਮ ਰਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਚਿੰਤ

ਅੰਦੇਸਾ ਗਣਤ ਤਜਿ ਜਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਨਹ ਬਿਨਸੈ ਨਹ ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ੪ ॥ [੮੧੩]-੧੮-੪੮

ਅਰਥ:- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ (ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ) ਸਿਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੀ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ੩। (ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਾਸ ਨੇ (ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ) ਚਿੰਤਾ ਫਿਕਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ (ਹੀ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ) ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਾਸ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਕਦੇ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਸਲਬ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ੪।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਤਸ਼ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚਾਈ ਬੈਠੇ ਪਾਂਡੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼-ਰੂਪੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧੨੮- ਸਾਹਾ ਗਣਹਿ ਨ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਸਾਹੇ ਉਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੧ ॥ ਝੂਠੁ ਨ ਬੋਲਿ ਪਾਡੇ ਸਚੁ ਕਹੀਐ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਬਦਿ ਘਰੁ ਲਹੀਐ ॥

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਣਿ ਗਣਿ ਜੋਤਕੁ ਕਾਂਡੀ ਕੀਨੀ ॥ ਪੜੈ ਸੁਣਾਵੈ ਤਤੁ ਨ ਚੀਨੀ ॥ ਸਭਸੈ ਉਪਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹੋਰ ਕਥਨੀ ਬਦਉ ਨ, ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ ॥ ੨ ॥...ਗਣਤ ਗਣੀਐ ਸਹਸਾ ਦੁਖੁ ਜੀਐ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਵੈ ਸੁਖੁ ਬੀਐ ॥ ਕਰਿ ਅਪਰਾਧ ਸਰਣਿ ਹਮ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰ ਹਰਿ ਭੇਟੇ, ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੮੦੪]-੪

ਅਰਥ :- ਹੇ ਪੰਡਿਤ ! (ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਜਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਆਹ ਆਦਿਕ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਸੁਭ ਮਹੁਰਤ ਲੱਭਣ ਦਾ) ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲ। ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਥੋਂ ਆਤਮਕ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਦੇ ਹਨ)। ੧। ਰਹਾਉ। (ਹੇ ਪੰਡਿਤ ! ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਆਦਿਕ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ) ਸੁਭ ਲਗਣ ਮਹੁਰਤ ਗਿਣਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਸੁਭ ਸਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਏ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਵਿਆਹ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸਮਾ ਕਿਸ) ਢੰਗ (ਨਾਲ ਸੁਭ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਰਜਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੀ ਸੁਭ ਮਹੁਰਤ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ)। ੧। (ਪੰਡਿਤ) ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਲੇਖੇ ਗਿਣ ਗਏ ਕਿਸੇ (ਜਜਮਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ) ਜਨਮ-ਪੱਤਰੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਜੋਤਸ਼ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਆਪ) ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ। (ਸੁਭ ਮਹੁਰਤ ਆਦਿਕ ਦੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਏ। ਮੈਂ (ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਸੁਭ ਮਹੁਰਤ ਤੇ ਜਨਮ-ਪੱਤਰੀ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕਿਸੇ) ਹੋਰ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਆਰਥ ਹਨ। ੨।

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਭ ਅਸੁਭ ਮਹੁਰਤਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ ਗਿਣਦੇ ਰਹੀਏ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਹੰਮ ਦਾ ਰੋਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਾਪ ਅਪਰਾਧ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਾਡੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਹੀ ਜੀਵਨ-ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ)। ੪।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਅਸਾਂ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਫਲਿਤ ਪੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਜੋਤਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਪੱਖ, ਕਿਸੇ ਸੁਭ ਜਾਂ ਅਸੁਭ ਮਹੁਰਤ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਜਨਮ-ਪੱਤਰੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਗ੍ਰਹਿ ਚੱਕ੍ਰਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬਾਰੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਵੀ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾ ਕੱਦਦੇ ਰਹੀਏ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰੀਏ।

ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਮ ?

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਪਹਿਨਣ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਈ ਭਰਮ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ ਲਿਖੇ ਹਨ--੧- **ਭਖਯ**--ਜੋ ਦੰਦ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖਾਧੇ ਜਾਣ, ੨- **ਭੋਜਯ**-- ਜੋ ਕੇਵਲ ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖਾਧਾ ਜਾਵੇ, ਦਾਣੇ ਆਦਿ ਚੰਬਣੇ, ੩- **ਲੋਹਯ**--ਜੋ ਜੀਭ ਨਾਲ ਚੱਟਿਆ ਜਾਵੇ, ੪- **ਪੋਯ**--ਜੋ ਪੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ੫- **ਚੋਮਯ** --ਜੋ ਚੂਸਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸ ਕੇ ਫੋਗ ਬੁਕਿਆ ਜਾਵੇ । ਅਜੇਹੇ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਜਿਵੇਂ ਅਸੁੱਧੀ, ਸੁੱਧੀ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਪਾਪ । ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ (ਜੋ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕੇਵਲ-ਮਾਤ੍ਰ ਮਾਲਕ ਬਣ ਬੈਠੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ) ਖਾਣ ਬਾਰੇ ਕਈ ਭਰਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ--

- (1) ਉਮਰ ਵਧਾਉਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ, ਸੋਭਾ ਜਾਂ ਜਸ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦੱਖਣ ਵਲ, ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪੱਛਮ ਵਲ, ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉੱਪਰ ਵਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । [ਮਨੁ ਅ:੩, ਸ਼ਲੋਕ, ੫੨]
- (2) ਜੇ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਸਿਰ ਢੱਕ ਕੇ ਦੱਖਣ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਰਾਖਸ਼ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । [ਮਨੁ:ਅ: ੩ ਸ਼ਲੋਕ ੨੩੨]
- (3) ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪੈਰ ਗਿੱਲੇ ਹੋਣੇ ਲੋੜੀਂਦੇ, ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਪੂੰਝ ਕੇ ਖੁਸ਼ਕ ਕਰ ਲੈਣੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੈ । [ਲਘੁ ਅੰਤ੍ਰਿ ਸੰਹਿਤਾ, ਅ: ੫]
- (੪) ਖੱਬੇ ਹਥ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੈ । [ਵਿਰਧ ਅੰਤ੍ਰਿ ਸੰਹਿਤਾ, ਅ: ੫]
- (੫) ਜੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਅੰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਨਰਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । [ਅੰਤ੍ਰਿ ਸੰਹਿਤਾ] ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਦੇ ਨਾਸ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ
- (੬) ਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੁਖ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਫਲ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦਰਖਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਚੰਡਾਲ ਛੋਹ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੁੱਧੀ ਲਈ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । [ਲਘੁ ਅੰਤ੍ਰਿ ਸੰਹਿਤਾ, ਅ: ੫]
- (੭) ਲਸਣ, ਗਾਂਜਰ, ਗੱਠਾ, ਖੰਬ ਅਤੇ ਰੇਹ (ਖਾਦ) ਪਾ ਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸਾਗ ਨਾ ਖਾਵੇ । **ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਬਿਨਾਂ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਵੇ, ਜੇ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਠੀਨ ਅਤੇ ਰੋਹੂ ਮੱਛੀ ਦਾ ਖਾਵੇ ਹੋਰ ਮੱਛੀ ਨਾ ਖਾਵੇ । ਸੋਹ ਗੋਹ ਕੱਛੂ ਸਹਾ ਅਤੇ ਉਠ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੰਕਾ ਖਾਵੇ ।** [ਮਨੁ: ਅ: ਸ਼ਲੋਕ ੫ ਤੋਂ ੮੧] ।

ਅਰੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ, ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖਾਨ, ਪਾਨ, ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹੇ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਬਾਨ ਦੇ ਸੁਆਦਾਂ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸਮਝ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਨਾਲੋਂ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਹੈ । ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਾਸਤੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਰਸਨਾ ਜਪੈ ਗੁਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥ ੨ ॥** [੫੫੪] ਖਾਣ ਹੰਡਾਉਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ--

੧੨੯- **ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਦਿਤੋਨੁ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿ ॥** [੪੭੨]-ਵਾਰ-੧੮

ਅਰਥ:--(ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ) ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਵੀ ਪਵਿਤਰ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਰਿਜਕ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

੧੩੦- **ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਈ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ ਮੰਦੇ ਪੈਰੁ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਓਨ੍ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨਾ ਅੰਨੁ ਪਾਣੀ ਬੋੜਾ ਖਾਇਆ ॥**

ਤੂੰ ਬਖਸੀਸੀ ਅਗਲਾ ਨਿਤ ਦੇਵਹਿ ਚੜਹਿ ਸਵਾਇਆ ॥ ਵਡਿਆਈ ਵਡਾ ਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥ [੪੬੬]

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜੇ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਸੇਵਾ ਉਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਕਦੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਭਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖਚਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਜ਼ੰਜੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਬੋੜਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਬੋਹੜਾ ਹੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਖਾਣ ਪੀਣ, ਚਸਕੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਹੀਂ, ਸਰੀਰਕ ਨਿਰਬਾਹ ਵਾਸਤੇ ਹੈ) । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਬੜੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਸਦਾ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈਂ--ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਕੇ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ੭ ।

੧੩੧- **ਸੇ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ਜਾ ਕੇ ਜੀਅ ਪਰਾਣ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਣੁ ਸਭੁ ਅਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ, ਜੇਤਾ ਪੈਨਣੁ ਖਾਣੁ ॥ ੪ ॥** [੧੬]-੫

੧੩੨- **ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮੈਲਾ ਚਉਕਾ ਮੈਲੈ ਥਾਇ ॥**

ਮੈਲਾ ਖਾਇ ਫਿਰਿ ਮੈਲੁ ਵਧਾਏ, ਮਨਮੁਖ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ ॥ ੭ ॥ [੧੨੧]-ਅਸਟ-੨੦

ਪਦ ਅਰਥ:--ਦੂਜੇ ਭਾਇ--ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ । ਮੈਲੇ ਥਾਇ--ਮੈਲੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ।

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ) ਮੈਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਉਹ ਲਕੀਰਾਂ ਕੱਢ ਕੱਢ ਕੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੁੱਚੇ ਚੌਕੇ ਬਣਾਏ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ) ਚੌਕਾ ਮੈਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਸਦਾ) ਮੈਲੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਕ ਖੁਰਾਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ) ਹੋਰ ਹੋਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ ਵਧਾਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ) ਮੈਲ (ਵਧਾ ਵਧਾ ਕੇ) ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ । ੭ ।

੧੩੩- **ਜੋ ਤੁਧੁ ਸਚੁ ਧਿਆਇਦੇ ਸੇ ਵਿਰਲੇ ਥੋੜੇ ॥ ਜੋ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਦੇ ਤਿਨ ਕੀ ਬਰਕਤਿ ਖਾਹਿ ਅਸੰਖ ਕਰੋੜੇ ॥ ਤੁਧੁ ਨੋ ਸਭ ਧਿਆਇਦੀ ਸੇ ਥਾਇ ਪਏ ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਲੋੜੇ ॥**

ਜੋ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਖਾਦੇ ਪੈਨਦੇ, ਸੇ ਮੁਏ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਕੋੜੇ ॥ --੧੧ ॥ [੩੦੬]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:-ਹੋ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਉਹ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਜੀਵ ਹਨ, ਜੋ (ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ) ਤੇਰਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪੂਰਨ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇੱਕ ਦਾ ਅਰਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਖਾਂਦੇ ਹਨ । ਹੇ ਹਰੀ ! (ਉੱਥ ਤਾਂ) ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਵਾਨ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਪਸਿੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈਂ । ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਰਹਿ ਕੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੇ ਪੈਨਣ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਕੋੜੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਦੇ ਹਨ ।

੧੩੪- **ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖਾਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੈਨਣਾ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥** [੫੧੧]-ਵਾਰ-੯

[ਨੋਟ--ਇਸ ਪੂਰੇ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਕਰਣ ਸਬਦ ਨੰ: ੩੭ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹਨ]।

੧੩੫- **ਸਉ ਓਲਾਮੇ ਦਿਨੈ ਕੇ ਰਾਤੀ ਮਿਲਨਿ ਸਹੰਸ ॥ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਣੁ ਛਡਿ ਕੈ ਕਰੰਗੀ ਲਗਾ ਹੰਸੁ ॥**

ਫਿਟੁ ਇਵੇਹਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿਤੁ ਖਾਇ ਵਧਾਇਆ ਪੇਟੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਸਭੇ ਦੁਸਮਨੁ ਹੇਤੁ ॥੨॥ [੭੯੦]-ਵਾਰ-੧੬

ਅਰਥ:-(ਜੀਵ)-ਹੰਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ (ਰੂਪ ਮੋਤੀ) ਛੱਡ ਕੇ (ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ) ਮੁਰਦਾਰ (ਦੇ ਖਾਣ) ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਮੰਦ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ) ਦਿਨ ਦੇ ਵੇਲੇ (ਕੀਤੇ ਮੰਦ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ) ਸਉ ਓਲਾਮੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ । ਫਿੱਟੇ-ਮੂੰਹ ਅਜੇਹੇ ਜੀਉਣ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਹੀ ਚਿੱਡ ਵਧਾ ਲਿਆ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਮੋਹ ਵੈਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ੨ ।

੧੩੬- **ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਥਾਲੈ ਵਿਚਿ ਤੈ ਵਸਤੁ ਪਈਓ ਹਰਿ ਭੋਜਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੁ ॥ ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤੀਐ,**

ਪਾਈਐ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਇਹੁ ਭੋਜਨੁ ਅਲਭੁ ਹੈ ਸੰਤਹੁ ਲਭੈ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥... ੧ ॥ [੬੪੫]-ਵਾਰ-੮

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ-ਰੂਪ ਥਾਲ ਵਿਚ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਵੀਚਾਰ) ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਹਿਰਦੇ-ਥਾਲ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ (ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਧਿਆਂ ਮਨ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਦਾ ਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਇਹ ਭੋਜਨ (ਬੜਾ) ਦੁਰਲਭ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ (ਦੱਸੀ ਹੋਈ) ਵੀਚਾਰ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ।-੧ ।

ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ " ਥਾਲ " ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ " ਹਿਰਦਾ-ਥਾਲ " ਤੋਂ ਹੀ ਸੀ ? ਫਿਰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ ਕਿ ਉਸ ਹਿਰਦਾ-ਥਾਲ ਵਿਚ ਤੈ (ਤਿੰਨ) ਵਸਤੂਆਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ " ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਤੇ ਵੀਚਾਰ " ਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ? ਪਰ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨਾ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਭਰਮ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ ? ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਸ ਸੰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:---

੧੩੭- **ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਥਾਲ ਵਿਚਿ ਤਿੰਨਿ ਵਸਤੁ ਪਈਓ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵੀਚਾਰੋ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ**

ਨਾਕਰ ਕਾ ਪਇਓ, ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਸੁ ਅਧਾਰੋ ॥ ਜੇ ਕੋ ਖਾਵੈ ਜੇ ਕੋ ਭੁੰਢੈ ਤਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੋ ॥ - ੧ ॥ [੧੪੨੯]

ਪਦਅਰਥ:-ਥਾਲ ਵਿਚਿ--(ਉਸ ਹਿਰਦੇ) ਥਾਲ ਵਿਚ । ਤਿੰਨ ਵਸਤੂ--ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਵੀਚਾਰ) । ਅੰਮ੍ਰਿਤ--ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ । ਜਿਸ ਕਾ--ਜਿਸ (ਨਾਮ) ਦਾ । ਸਭਸੁ--ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ । ਅਧਾਰੋ--ਆਸਰਾ । ਕੋ--ਕੋਈ (ਮਨੁੱਖ) । ਭੁੰਢੈ--ਭੁੰਢਦਾ ਹੈ, ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ਤਿਸ ਕਾ--ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ । ਉਧਾਰੋ--ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ।

ਅਰਥ:-(ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ--) ਥਾਲ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਆਚਰਨ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ--ਇਹ ਤਿੰਨ ਵਸਤੂਆਂ ਟਿਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ-ਥਾਲ ਵਿਚ) ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਐਸਾ ਹੈ) ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।-੧।

੧੩੮- **ਮ: ੫ ॥ ਖਾਂਦਿਆਂ ਖਾਂਦਿਆਂ ਮੁਹੁ ਘਨਾ, ਪੈਨੰਦਿਆ ਸਭੁ ਅੰਗੁ ॥**

ਨਾਨਕ ਧ੍ਰਿਗੁ ਤਿਨਾ ਦਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿਨ ਸਚਿ ਨ ਲਗੇ ਰੰਗੁ ॥ ੨ ॥ [੫੨੩]-ਵਾਰ-੧੮

ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਹੜਾਉਣ ਵਿਚ ਗੁਆ ਲਈ । ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਇਆਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵੀ ਰੋਗੀ ਕਰ ਲਿਆ । ਕਾਮਲ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਰੋ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਉਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਾ ਦੇਣ ?

੧੩੯- **ਕਬੀਰ ਸਾਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ਜਉ ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਚੁਕ ॥**

ਅੰਧੇ ਏਕੁ ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਬਾਂਸੁ ਬਜਾਈਐ ਫੂਕ ॥ ੧੫੮ ॥ [੧੩੭੨]

੨੧

ਬੋਦੀ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ ਚੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਡੁੱਬਣ ਦਾ ਭਰਮ

ਕਿੱਤੇ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵਗਿਆਨ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ, ਬੋਦੀ ਵਾਲੇ ਤਾਰੇ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਸੁਭ ਸ਼ਗਨ ਮੰਨਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਜੇਹੇ ਲੰਮੇ ਤਾਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਦੈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :-

੧੪੦- **ਤਾਰਾ ਚੜਿਆ ਲੰਮਾ ਕਿਉ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ਰਾਮ ॥ ਸੇਵਕ ਪੂਰ ਕਰੰਮਾ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਲਿਆ ਰਾਮ ॥**

ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਲਿਆ ਸਚੁ ਸਮਾਲਿਆ ਅਹਿਨਿਸਿ ਦੇਖਿ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਧਾਵਤ ਪੰਚ ਰਹੇ ਘਰੁ ਜਾਣਿਆ ਕਾਮੁ

ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਿਖੁ ਮਾਰਿਆ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਭਈ ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਚੀਨੇ ਰਾਮ ਕਰੰਮਾ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿਮੈ ਮਾਰਿ ਪਤੀਣੇ ਤਾਰਾ

ਚੜਿਆ ਲੰਮਾ ॥ ੧ ॥ [੧੧੧੦]-ਛੰਡ--੩

ਅਰਥ :- ਹੇ ਭਾਈ ! ਲੰਮੇ ਤਾਰੇ ਨੂੰ (ਸੁਭ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸ ਤਾਰੇ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਪਕ-ਸਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ) ਜੋ (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਇਛਿਆ ਬਣਾਉ) । ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵੇ ?

ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਸੇਵਕ ਦੇ ਪੂਰੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੇ (ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਵਿਖਾਲ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ

ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪੰਜੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਮੋਤ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਮ-ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਜੋ ਕੁਝ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ) ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਕੋਤਕ ਜਾਣ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ੧।

੨੨

ਸ਼ਗੁਨ ਅਪ-ਸ਼ਗੁਨ ਦਾ ਭਰਮ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਨ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਗੁਨ-ਅਪਸ਼ਗੁਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਪੁੱਛਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਭਾਟੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਥਵਾ ਸੋਰੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਗਰ ਭਟਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਦੇ ਭਰਮ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਹਨ। ਪਰ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਵਾ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂ ਨੇ ਸ਼ਗੁਨ ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲਾ ਅੱਡਰਾਂ ਕੋਈ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਵਿਛਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਖਾਣ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਜਾਲ ਨਹੀਂ ਵਿਛਾਏ। ਸ਼ਗੁਨ-ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਬੜੀ ਯੋਜਨਾ-ਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, ਅਥਵਾ ਸਮਾਜਕ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਚਲਪਤਾ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਥਿੱਤ ਵਾਰ ਅਤੇ ਮਹੂਰਤਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਠਾਕਾ, ਕੁੜਮਾਈ, ਵਿਆਹ ਅਦਿ ਸਾਰੇ ਦਿਹਾੜੇ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਸੁਭ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਲਈ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਅਗੋਂ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਸੁੱਭ ਸ਼ਗੁਨ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਛਿੱਕ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਾਜ ਮਾਰ ਦੇਵੇ, ਜਾਂ ਕਾਲੀ ਬਿੱਲੀ ਰਾਹ ਕੱਟ ਦੇਵੇ, ਖੋਤਾ ਹੀਂਗ ਪਵੇ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਪਸ਼ਗੁਨ ਰਾਹ ਮੱਲੀ ਖਲੋਤੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਅਤੇ ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਫਲ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਜੋਤਸ਼ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲੀ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਬੋਲ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਸਉਣ-ਸਾਸਤ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਕਾਢ ਹੈ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਮੋਰ, ਮਿਰਗ, ਗ਼ਟਾਰ ਅਥਵਾ ਕਾਂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਸੁਭ-ਸ਼ਗੁਨ ਅਤੇ ਉਲੂ, ਚਮਗਾਦੜ ਆਦਿ ਦਾ ਬੋਲਣਾ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਰੋਣਾ ਬਦ-ਸ਼ਗੁਨੀ ਮੰਨੀ ਗਈ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਖੱਬਾ ਅੰਗ ਫਰਕਣਾ ਸੁਭ ਅਤੇ ਸੱਜਾ ਅੰਗ ਫਰਕਣਾ ਅਸੁਭ, ਮਰਦ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਭਾਵ ਸੱਜਾ ਸੁਭ ਅਤੇ ਖੱਬਾ ਅਸੁਭ।

ਸ਼ਗੁਨ ਅਪਸ਼ਗੁਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਭਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਰਾਮ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮਾਨਸ--ਨਾਮਕ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲੇਖਕ ਗੋਸ਼੍ਵਾਮੀ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਲੰਕਾ ਪਤੀ ਰਾਵਨ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵਡਾ ਹੰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਹੋ ਦਿੱਸਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਸ਼ਗੁਨ-ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਗੋ-ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

(ਲੰਕਾ ਕਾਂਡ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ੨੭ - ਦਾ ਸਲੋਕ ੧੦੨)

ਛੰਦ -- ਅਤਿ ਗਰਬ ਗਨਹਿ ਨ ਸਗੁਨ ਅਸਗੁਨ, ਸ੍ਵਹਿ ਆਯਧ ਹਾਥ ਤੇ ।

ਭਟ ਦਿਰਤ ਰਥ ਤੇ ਬਾਜਿ ਗਜ, ਚਿੱਕਰਤ ਭਾਜਹਿ ਸਾਥ ਤੇ ।

ਗੋ ਮਾਯੁ ਗੀਧ ਕਰਾਲ ਖਰ ਰਵ ਸ੍ਵਾਨ ਰੋਵਹਿ ਅਤਿ ਘਨੇ ।

ਜਨ ਕਾਲਦੂਤ ਉਲੂਕ ਬੋਲਹਿ ਬਚਨ ਪਰਮ ਭਯਾਵਨੇ ।

ਦੋਹਰਾ-- ਤਾਹਿ ਕਿ ਸੰਪਤਿ ਸਗੁਨ ਸੁਭ, ਸੁਪਨਿਹੁ ਮਨ ਬਸ੍ਵਾਮ ।

ਭੂਤ ਦੋਹਿ ਰਤ ਮੋਹ ਬਸ ਰਾਮ ਬਿਮੁਖ ਰਤਿ ਕਾਮ । ੧੦੨।

ਅਰਥ:- ਵਡਾ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਸਗੁਨ ਅਪਸ਼ਗੁਨ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ (ਭਾਵ, ਸਗੁਨਾਂ ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ)। ਅਗੇ ਬਦ-ਸ਼ਗੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ:- ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋਧੇ ਡਿਗ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਚਿੰਘੜਾ ਕੇ ਨੱਸ ਭੱਜ ਕੇ ਸਾਥ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਿਘਿਆੜ, ਗਿਧਾਂ, ਖੋਤੇ ਕੁਰੱਖਤ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਲੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਮਾਨੋਂ ਜਮ ਦੇ ਦੂਤ ਹੀ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਉਤਮ ਸਗੁਨ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ। ਐਸਾ ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਮੋਹ ਦੇ ਵੱਸ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕਾਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਗੁਨਾਂ-ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਸ਼ਗੁਨ ਅਪਸ਼ਗੁਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਦਰਸਾ ਕੇ ਏਸ ਭਰਮ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਨਾਲ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਵਿਚਾਰ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੀਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ-ਰਾਮ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਚ ਨੱਚਦੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਰਸ-ਜੋਗ ਬਣੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਤੇ ਉਚੇਚੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਬੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲੁਆ ਕੇ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਸਗੁਨ-ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਣਾ ਸੀ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹੂਰਤ ਸਿਰਫ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਬਦ-ਸ਼ਗੁਨੀ ਦਾ ਤੋੜ

ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਲ ਹੀ ਸੀ। ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਫੀਸ ਵਜੋਂ, ਮੂੰਹ ਮੰਗੀ ਦੱਛਣਾ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣੀ ਜਾਂਦਾ ?

ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇ-ਅਰਥ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਦਾ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਗਵਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸੂਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀਣਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਖਾਸ ਬੋਲੇ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਾਸਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਅੱਗੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਿਲ ਪਏ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਸ਼ਗੁਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਬਦਸ਼ਗੁਨੀ ਤਾ ਤੋੜ ਜੁਤੀ ਝਾੜਨੀ ਪਰਚਲਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਸੂਦਰ ਅੱਗੋਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਵਿਗੜੇ ਕੰਮ ਵੀ ਰਾਸ ਆ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਰ ਲਈ। ਸੁਧਾਰਕ ਰੁਚੀ ਨਾਲ, ਚਲਾਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਦਾਈ ਬੋਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਭਰਮ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ।

ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲਿਖੇ ਸਉਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਖੰਡਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੧੪੧- ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨਦੁ ਘਣਾ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਉ ॥ ਗਰਹ ਨਿਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਪਣਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ, ਸਦ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਗੁਰੂ ਵਿਟਹੁ ਹਉ ਵਾਰਿਆ ਜਿਸੁ ਮਿਲਿ ਸਚੁ ਸੁਆਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਗੁਨ ਅਪਸਗੁਨ ਤਿਸ ਕਉ ਲਗਹਿ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਤਿਸੁ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਜੋ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਭਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਜਪ ਤਪ ਜੇਤੇ ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਕਾਮੁ ॥ ੩ ॥

ਭੈ ਬਿਨਸੈ ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਗਏ ਕੋ ਦਿਸੈ ਨ ਬੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਖੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਬੀਆ ॥ ੪ ॥ [੪੦੦]-੧੮-੧੨੦

ਅਰਥ:-ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਜੋਹੜਾ ਨਾਮ ਉਹ ਆਪ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਉਤੋਂ ਨੌਂ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। [ਨੋਟ-ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਨੌਂ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਭੋਲੇ ਦਿਆਂ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਦਾ ਵਡਾ ਸੁਖ-ਆਨੰਦ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਸਦਾ ਹੀ ਸਦਕੇ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ (ਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦਾ ਸਹਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਮ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਬੜਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ। ਪਰ ਜੋਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ ਜਮ-ਦੂਤ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਦੁਕਦਾ। (ਭਾਵ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨। ਨੌਕ ਕਰਮ, ਜਪ, ਤੇ ਤਪ-ਇਹ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਹਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਹੈ। ਜੋਹੜਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ (ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਅਪਸ਼ਗੁਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਭਰਮਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਣੇ) ਡਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਭਰਮ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਬਿਗਾਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ। ੪।

੧੪੨- ਜਬ ਆਪਨ ਆਪੁ ਆਪਿ ਉਰਿ ਧਾਰੈ ॥ ਤਉ ਸਗਨ ਅਪਸਗਨ ਕਹਾ ਬੀਚਾਰੈ ॥.. ੫ ॥ [੨੯੧] ਅਸਟ-੨੧

ਅਰਥ:-ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਬਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਮਸਤ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਸੀ ? (ਭਾਵ, ਸਗਨ ਅਪਸਗਨ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣਾ ਖਿਲਾਰਿਆ ਹੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਹੈ)

੧੪੩- ਸੋਈ ਸਾਸਤੁ ਸਉਣੁ ਸੋਇ ਜਿਤੁ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥.... ੧ ॥ [੪੮]-੧੮-੮੮(੧)

ਅਰਥ :-(ਗੁਰੂ ਹੀ) ਜੋਤਸ ਦਾ ਸਉਣ ਸਾਸਤ੍ਰ ਹੈ,(ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਗੁਨ ਅਪਸਗੁਨਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਗਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ) ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ)।

੧੪੪- ਪ੍ਰਭੂ ਹਮਰੈ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਸਉਣੁ ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਗ੍ਰਿਹ ਭਉਣੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੧੩੭]-੭

ਅਰਥ:-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗਾ ਮਹੂਰਤ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਸਾਸਤ੍ਰ ਹੈ (ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ) ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਦੇ ਸੁਖ ਹਨ ਆਨੰਦ ਹਨ। ੧। ਰਹਾਉ।

੧੪੦- ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ ਸਉਣ ਸਾਸਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ੮ ॥ [੮੪੧]-ਵਾਰ ਸੱਤ

[ਨੋਟ-ਏਹੀ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਬਿਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਕੇਵਲ ਪਦ ਅਰਥ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ।]

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਛੱਡ ਕੇ, ਸੌਣਕ ਦਾ ਜੋਤਸ ਸਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ, ਸਗਨ ਅਪਸਗਨ ਵਿਚਾਰਨੇ-ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਗਤ ਮਮਤਾ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨਮੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਾ ਕਰਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ੮।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੫

੧ਸਉਣ ਸਗੁਨ ਵੀਚਾਰਣੇ ਨਉ ਗ੍ਰਿਹ ਬਾਰਹ ਰਾਸਿ ਵੀਚਾਰਾ। ੨ਕਾਮਣ ਟੂਣੇ ਅਉਸੀਆ ਕਣਸੋਈ ਪਾਸਾਰ ਪਾਸਾਰਾ।

੩ਗਦਹੁ ਕੁਤੇ ਬਿਲੀਆ ਇਲ ਮਲਾਲੀ ਗਿਦੜ ਛਾਰਾ। ੪ਨਾਰਿ ਪੁਰਖੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨਿ ਛਿਕ ਪਦ ਹਿਡਕੀ ਵਰਤਾਰਾ।

੫ਬਿਤਿ ਵਾਰ ਭਦ੍ਰਾ ਭਰਮ ਦਿਸਾਸੂਲ ਸਹਸਾ ਸੈਸਾਰਾ। ੬ਵਲ ਛਲ ਕਰਿ ਵਿਸਵਾਸ ਲਖ ਬਹੁ ਚਖੀ ਕਿਉ ਰਵੈ ਭਤਾਰਾ।

੭ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ। ੮।

ਅਰਥ :-੧= ਸਉਣ-ਜੋਤਿਸ ਸਾਸਤ੍ਰ ਤੋਂ ਸਗੁਨ, ਨੌਂ ਗ੍ਰਹਿ, (ਚੰਦ, ਸੂਰਜ, ਛਨਿਛਰ, ਸ਼ੁਕਰ, ਬੁੱਧਸਪਤ, ਮੰਗਲ, ਬੁਧ, ਰਾਹੂ ਤੇ ਕੇਤੂ) ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਰਾਸਾਂ (੧-ਮੇਖ, ੨-ਬਿਖ, ੩-ਮਿਥਨ, ੪-ਕਰਕ, ੫-ਸਿੰਘ, ੬- ਕੰਨਿਆ, ੭-ਤੁਲਾ, ੮-ਬ੍ਰਿਸਚਕ, ੯-ਧਨ, ੧੦-ਮਕਰ, ੧੧-ਕੁੰਭ, ੧੨-ਮੀਨ) ਦੁਆਰਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੨= (ਕਾਮਣਾ-) ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਟੂਣੇ

ਔਸੀਆਂ (ਬਹੁਤੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਖਿੱਚਕੇ ਗਿਣਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੇ ਟਾਂਕ ਵਧੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਔਸੀ ਜੇ ਜਿਸਤ ਵਧੇ ਤਾਂ ਮੰਦੀ) । ਕਣਸੋਈ (--ਸੁੰਧਕਾਂ ਭਾਵ ਸੂਹ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਜੇਹੇ ਕਈ) ਪਸਾਰੇ ਪਸਾਰਦੀਆਂ ਹਨ । ੩=ਕੋਈ ਖੋਤਿਆਂ, ਕੁੱਤੇ, ਬਿਲੀਆਂ, ਟਿੱਲ, (ਮਲਾਲੀ--) ਮੈਨਾ, ਗਿੱਦੜਾਂ, (ਛਾਰਾ) ਵਾਵਰੋਲਿਆਂ (ਦੇ ਸਗਨ ਮਨਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਖਬੇ ਪਾਸੇ ਖੋਤਾ ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਗਿੱਦੜ ਦਿਨੇ ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਭੈੜਾ ਸਗਨ ਹੈ ਆਦਿ) । ੪=ਨਾਰਿ, ਪੁਰਖ, ਪਾਣੀ, ਅਗਨਿ (ਅਰਥਾਤ, ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਜੇ ਤ੍ਰੀਮਤ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਨੈ ਕੇ ਅੱਗੋਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕੰਮ ਫੜੇ, ਜੇ ਪੁਰਖ ਅੱਗੋਂ ਨੈ ਕੇ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਅਪ-ਸਗਨ ਮੰਨਣਾ, ਅੱਗ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮਾੜੀ) ਕੋਈ ਨਿੱਛ, ਵਾਧੂ ਜਾਂ ਹਿਡਕੀ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਰਥਾਤ ਇੱਕ ਨਿੱਛ ਪਵੇ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਜੇ ਦੇ ਆਉਣ ਤਾਂ ਸਗਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ) । ੫=ਥਿਤ ਤੇ ਵਾਰ ਭੱਦਾਂ ਦਾ ਭਰਮ, (ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਭੱਦਾਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਦਿਸਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੬=ਵਲ ਛਲ ਕਰਕੇ ਲੱਖਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਨਾਲ (ਬਹੁਚੁਖੀ) ਵਡੇ ਸਵਾਦਾਂ-ਵਾਲੀ (ਵੇਸਵਾ) ਕਿਵੇਂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ੭= (ਗੁਰਮੁਖ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਗਨਾਂ ਤੇ ਜੋਤਸ਼ ਆਦਿ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਬਹੁਚੁਖੀ (ਕਈ ਥਾਈਂ ਝਖਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਵੇਸਵਾ) ਦੇ ਤੁੱਲ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੇ । **ਛੇਰੀਂ ਭਰਮੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ**--ਪੰਛੀ ਜਿਨਾਂ ਚਿਰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਛੇਕਾਂ ਵੱਲ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲ ਦਰ ਤੋਂ ਖੁੰਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਖ਼ਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੂਜਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਗਨ ਅਪਸਗਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੨੦

੧- **ਸਜਾ ਖਬਾ ਸਉਣੁ ਨ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ । ਨਾਰਿ ਪੁਰਖ ਨੋ ਵੇਖਿ ਨ ਪੈਰੁ ਹਟਾਇਆ ।**

੨- **ਭਾਖ ਸੁਭਾਖ ਵੀਚਾਰਿ ਨ ਛਿਕ ਮਨਾਇਆ । ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਨ ਸੇਵਿ ਨ ਪੂਜ ਕਰਾਇਆ ।**

੩- **ਭੰਡਲ ਭੂਸੇ ਖਾਇ ਨ ਮਨੁ ਭਰਮਾਇਆ । ਗੁਰਸਿਖ ਸਚਾ ਖੇਤੁ ਬੀਜ ਫਲਾਇਆ । ੮ ।**

ਅਰਥ:- ੧--ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਸਗਨ, ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਮਨ ਵਿਖੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਕੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਂਦੇ (ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਗਨ ਅਪਸਗਨ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲਦੇ, ਕਿ ਕੋਈ ਕੁਲਛਣਾ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਆਦਿ) । ੨--ਬੋਲ ਕਬੋਲ (ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਤੋਂ ਸਗਨ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ) ਅਤੇ ਛਿੱਕ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੇਵਦੇ ਨਾ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੩--(ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਲਈ) ਨਾ ਮਨ ਭਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਨਾ ਭੰਡਲ ਭੂਸੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ । ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਮਾਨੋ ਖੇਤ ਹਨ (ਜਿਥੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ) ਬੀਜ ਪਾਇਆਂ ਫਲਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਗਵਾਹੀ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਗੁਰਸਿਖ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਭਰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ ਹੋਇਆ। ਸਿੱਖ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਦਾ ਏਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਣੀ ਤੋਂ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਦੇਣਾ ਬੜਾ ਸਸਤਾ ਸੌਦਾ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਤਦੇ ਹੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਕਹਿ ਕੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੭੦੮ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਜ-ਧਾਮ ਵਲ ਪਰਤ ਗਏ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਦੁਖਦਾਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਸਿੰਘ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਚੈਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਲਗ-ਪਗ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਅਤੀਯੰਤ ਭੀੜਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਵੈਰੀ, ਸ਼ਾਤਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ, ਸੰਪਰਦਾਈਆਂ, ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਕਬਿਤ ਸੇਵਾ ਸਾਂਭ ਲਈ। ਗੁਰੂ ਸਿੱਖੀ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ, ਸਗਨ ਅਪਸਗਨ, ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੇ ਭਰਮ, ਭਾਵ ਉਹ ਸਾਰਾ ਗੰਦ-ਮੰਦ ਜੋ ੨੦੦ ਸਾਲ ਦੀ ਕਰੜੀ ਘਾਲਣਾ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੱਢ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰਭੈ ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੂੜ-ਕਬਾੜਾ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚਲੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਿਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਰਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਘਾਤਕ ਪਰਚਾਰ (੧੭੨੧ ਤੋਂ ੧੯੨੫ ਤੱਕ ਨਿਰੰਤਰ) ਅਜੇਹੀ ਯੋਜਨਾ-ਬੱਧ ਚੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਘਾਤਕ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਏਸੇ ਭਾਣੇ ਦੇ ਵਰਤ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਹੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਮਾਲਕੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾੜਨਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ--**ਜਬ ਇਹ ਗਹੈ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਮੈ ਨਾ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤ** " ਪਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਛੁਰੀ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਤਾੜਨਾ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਗਆ ਬੈਠੇ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਗਨ-ਅਪਸਗਨਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਸਗਨ ਕਰਨੇ ਮਨ ਮੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ । **ਦੁਹਾਈ ਹੈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ**, ਪਰਤੋਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਲ ਨੂੰ। ਤੋੜ ਦਿਉ ਮਨਮਤਿ ਦੀ ਉਪਜ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ। ਪਰਤੋਂ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਵਲ:-

੧੪੧- **ਤੁਟੜਾ ਸਾ ਪ੍ਰੀਤ ਜੋ ਲਾਈ ਬਿਅੰਨ ਸਿਉ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਰੀਤਿ ਸਾਂਈ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ॥ ੨ ॥ [੭੦੬]**

੧੪੨- **ਸੁਪਨੈ ਹਭਿ ਰੰਗ ਮਾਇਆ ਮਿਠਾ ਲਗੜਾ ਮੋਹੁ ॥**

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਿਹੁਇਆ ਸੁੰਦਰਿ ਮਾਇਆ ਧ੍ਰੋਹੁ ॥ ੨ ॥ [੭੦੭]

ਵਰਣ-ਆਸ਼੍ਰਮ, ਜਾਤਿ-ਗੋਤ ਦਾ ਭਰਮ

ਸਮਾਜ ਦੀ ਵੰਡ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਵਰਣ ਵੰਡ ਤੋਂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕੀ ਹਾਨੀ ਪੁਜੀ, ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਗਾਥਾ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਵਾਲੇ ਬਣ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਸਨ। ਵੈਸ਼ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਅਤੇ ਗੰਦ ਮੂਤ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਿੱਟੜ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਕਾਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਲਾਚਾਰ ਪਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਇਸ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੀ ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਘਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ। ਚਾਰੇ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰਮ ਬਣਾ ਬੈਠੇ। ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਵਲ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਣ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨੇ ਵਰਣ ਏਡੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਾਨ, ਆਪਣੇ ਮਾਲ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸੱਤਿਆ ਗੁਆ ਬੈਠੇ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਭਿੱਟ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਭੂਤ ਅਤੇ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਵਿਤਕਰੇ ਆ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਿਲੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਮਾਜ ਅਜੇਹਾ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਲਈ ਲੁੱਟ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਅਥਵਾ ਵਰਣ-ਵੰਡ ਦਾ ਭੇਤ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਬੈਠਣ ਦਾ ਰਾਹ ਚਲਾਇਆ। ਚੌਹਾਂ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵਰਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਰਣਾਂ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ, ਬ੍ਰਾਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਤ, ਸੰਨਿਆਸ ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵੰਡ ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਰਵਾਰ ਵਾਂਗ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਬਣਾਇਆ। ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਲਈ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਨੇਕੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇ ਉਹੀ ਸਨਮਾਨ ਜੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰੇ ਉਹੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਰਣ ਜਾਂ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਉਚੇਚੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ :-

੧੪੩- **ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਖਤ੍ਰੀ ਸੂਦ ਵੈਸ ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਚਾਰਿ ਆਸ਼੍ਰਮ ਹਹਿ ਜੋ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ਸੋ ਪਰਧਾਨੁ ॥ ... ੩ ॥** [੮੬੧]-੪

ਅਰਥ:-(ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ-ਇਹ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਰਨ ਹਨ, (ਬ੍ਰਾਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਤ, ਸੰਨਿਆਸ-ਇਹ) ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ (=ਪਰਧਾਨ) ਹੈ, (ਜਾਤੀ ਆਦਿਕ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਨੀਵਾਂ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ)।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚੌਹਾਂ ਵਰਣਾਂ ਤੋਂ ਪਏ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ-ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੰਗਦਿਲੀ ਵਾਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਭਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਆਪਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਅਤੇ ਫੁੱਟ ਦੀ ਗੱਲ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ:-

ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਚਾਰਿ ਮਜ਼ਹਬਾ ਜਗ ਵਿਚਿ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੇ। ਖੁਦੀ ਬਖੀਲੀ ਤਕਬਰੀ ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ ਕਰੇਨਿ ਧਿਕਾਣੇ।

ਗੰਗ ਬਨਾਰਸਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮਕਾ ਕਾਬਾ ਮੁਸਲਮਾਣੇ। ਸੁੰਨਤਿ ਮੁਸਲਮਾਣ ਦੀ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਹਿੰਦੂ ਲੋਭਾਣੇ।

ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਾਇਏ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਦੁਇ ਰਾਹ ਭੁਲਾਣੇ। ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਭੁਲਾਇਕੈ ਮੋਹੇ ਲਾਲਚ ਦੁਨੀ ਸੈਤਾਣੇ।

ਸਚੁ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿ ਗਇਆ ਖਹਿ ਮਰਦੇ ਬਾਮੁਣ ਮਉਲਾਣੇ। ਸਿਰੇ ਨ ਮਿਟੇ ਆਵਣਿ ਜਾਣੇ ॥ ੨੧ ॥ (ਵਾਰ-੧)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ :-

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕਲਿਜੁਗ ਅੰਦਰਿ ਇਕ ਦਿਖਲਾਇਆ।

ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰਿ ਵਰਨੁ ਇਕ ਵਰਨੁ ਕਰਾਇਆ। - ੨੩ ॥ [ਵਾਰ ੧]

ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਇਕ ਵਰਨ ਕਰਿ ਵਰਨ ਅਵਰਨ ਤਮੋਲ ਗੁਲਾਲੇ।

ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਇਕੁ ਧਾਤੁ ਕਰਿ ਵੇਦ ਕਤੇਬ ਨ ਭੇਦੁ ਵਿਚਾਲੇ। - ੨੭ ॥ [ਵਾਰ-੧੧]

ਅਰਥ:-ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ (ਵਿਚੋਂ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਵਰਣ ਦੀ ਉਪਾਧਿ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਇਕ ਵਰਣ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਤਮੋਲ (ਭਾਵ, ਪਾਨ) ਦਾ ਬੀੜਾ ਇਕ ਗੁਲਾਲ (ਪੋਸਤ ਦੇ ਫੂਲ ਵਾਂਗੂ) ਲਾਲ ਰੰਗ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਸ ਅੱਠਾਂ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਤ ਸੋਨਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਬਦ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਵੇਦ ਕਤੇਬਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ।

ਜਾਤਿ-ਗੋਤ--ਵਰਣਾਂ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ, ਵਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪ-ਨਾਮ ਆਦਿ ਪੈ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅੱਡਰੀ ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਦਾ ਭਰਮ ਚਲ ਪਿਆ। ਇਸ ਭਰਮ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਾਤਿ-ਗੋਤ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਅੱਡਰੇ ਰੋਗ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆ ਗ੍ਰਸਿਆ। ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਗੋਤ ਮੰਨਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਪਛਾਣ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਗੋਤ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜਾਤਿ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਜਾਣ ਕੇ ਘਿਰਣਾ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਅਥਵਾ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਜਾਤਿ, ਕੁਲ ਅਥਵਾ ਗੋਤ ਦਾ ਬੜਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਹੰਕਾਰ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬੜੇ ਘਿਣਾਵਣੇ ਉਪਦਰ ਕਰਵਾਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਜਾਤਿ ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਾਤਿ-ਗੋਤ ਦੇ ਇਸ ਭਰਮ-ਰੋਗ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ:-

੧੪੩- **ਫਕੜ ਜਾਤੀ ਫਕੜੁ ਨਾਉ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਇਕਾ ਛਾਉ ॥ ਆਪਹੁ ਜੋ**

ਕੋ ਭਲਾ ਕਹਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਪਰੁ ਜਪੈ ਜਾ ਪਤਿ ਲੇਖੈ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ [੮੩]-ਵਾਰ-੨

ਪਦ ਅਰਥ:--ਫਕਤ--ਵਿਅਰਥ । ਛਾਉ--ਨੁਹਾਰ । ਪਰ--ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਪਰ ਜਾਪੈ--ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਨਉ--ਨਾਮਣਾ, ਵਡਿਆਈ । ੧ ।

ਅਰਥ:--ਜਾਤਿ (ਦਾ ਹੰਕਾਰ) ਤੇ ਨਾਮ ਵਡੱਪਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਵਿਅਰਥ ਹਨ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਹੀ ਨੁਹਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਆਤਮਾ ਸਭ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਹੈ) । ਜਾਤਿ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਅਖਵਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਜੀਵ ਤਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਲੇਖੇ ਵੇਲੇ) ਆਦਰ ਹਾਸਲ ਕਰੇ । (ਤੇ ਇਹ ਆਦਰ ਤਦ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਬਣਾ ਲਏ । ਸਦਾ ਲੋੜਵੰਦਾ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲਏ)

ਆਪਣੀ ਜਾਤਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਜਾਤਿ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਹੰਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਾਤਿ-ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ:--

੧੪੪- ਜਾਤਿ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ ਕੋਈ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮੁ ਬਿੰਦੇ ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਜਾਤਿ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਗਵਾਰਾ ॥ ਇਸੁ ਗਰਬੁ ਤੇ ਚਲਹਿ ਬਹੁਤੁ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚਾਰੇ ਵਰਨ ਆਪੇ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮੁ ਬਿੰਦ ਤੇ ਸਭ ਓਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ੨ ॥ ਮਾਟੀ ਏਕ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਂਡੇ ਘੜੇ ਕੁਮਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਦੇਹੀ ਕਾ ਆਕਾਰਾ ॥ ਘਟਿ ਵਧਿ ਕੋ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ਕਹਤੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਜੀਉ ਕਰਮ ਬੰਧੁ ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ੫ ॥ [੧੧੨੭-੨੮]-੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਹੇ ਗੰਵਾਰ ! (ਉੱਚੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰਿਓ । ਇਸ ਮਾਣ-ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ (ਭਾਈਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ) ਕਈ ਵਿਗਾੜ ਚੱਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਕੋਈ ਵੀ ਧਿਰ ਉੱਚੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰਿਓ । (ਜਾਤਿ ਦੇ ਆਸਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਬਣੀਦਾ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੧ । ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਏਹੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜ੍ਹੀ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦਰ, ਇਹ) ਚਾਰ ਹੀ ਵਖ ਵਖ ਵਰਨ ਹਨ । (ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ-ਰੂਪ ਅਸਲੇ ਤੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ੨ । ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਘੁਮਿਆਰ ਇਕੋ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਘੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ) ਹੈ । ੩ । ਪੰਜ ਤੱਤ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ (ਵਰਨ ਵਾਲੇ) ਵਿਚ ਤੱਤ ਬਹੁਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਿਸੇ (ਵਰਨ ਵਾਲੇ) ਵਿਚ ਥੋੜੇ ਤੱਤ ਹਨ । ੪ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--(ਭਾਂਵੇਂ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ, ਭਾਂਵੇਂ ਕੋਈ ਸੂਦਰ ਹੈ) ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ (ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ) ਦਾ ਬੱਝਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ੫ ।

੧੪੫- ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹ ਪੁਛੀਐ ਸਚ ਘਰੁ ਲੇਹੁ ਬਤਾਇ ॥ ਸਾ ਜਾਤਿ ਸਾ ਪਤਿ ਹੈ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖੁ ਕਾਟੀਐ ਨਾਨਕ ਛੂਟਿਸ ਨਾਇ ॥ ੪ ॥ [੧੩੩੦]-੧੦

ਪਦ ਅਰਥ:--ਸਚਘਰ--ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ । ਲੇਹੁ ਬਤਾਏ--ਪੁੱਛ ਲਵੇ । ਜਾਤਿ ਪਤਿ--ਜਾਤਿ ਪਾਤ । ਨਾਇ--ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ । ੪ ।

ਅਰਥ:--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, (ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਜਾਤ ਪਾਤ ਹੈ । (ਵਖੋਵਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ) ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦੀ ਜਾਤਿ ਕੇਹੜੀ ਹੈ ਕਿਸ ਕੁਲ ਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ । (ਪੁੱਛਣਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਇਹ ਪੁੱਛੋ, ਕਿ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਾਤਿ ਪਾਤ ਤਾਂ ਜੀਵ ਦੀ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਦਾ ਦੁਖ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ । ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆਂ ਹੀ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ) ਖਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ੪ ।

੧੪੬- ਗਰਭ ਵਾਸ ਮਹਿ ਕੁਲੁ ਨਹੀ ਜਾਤੀ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮੁ ਬਿੰਦੁ ਤੇ ਸਭ ਉਤਪਾਤੀ ॥ ੧ ॥ ਕਹੁ ਰੇ ਪੰਡਿਤ, ਬਾਮਨ ਕਬ ਕੇ ਹੋਏ ॥ ਬਾਮਨ ਕਹਿ ਕਹਿ ਜਨਮੁ ਮਤ ਖੋਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਜਾਇਆ ॥ ਤਉ ਆਨ ਬਾਟ ਕਾਹੇ ਨਹੀ ਆਇਆ ॥ ੨ ॥ ਤੁਮ ਕਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਹਮ ਕਤ ਸੂਦ ॥ ਹਮ ਕਤ ਲੋਹੂ, ਤੁਮ ਕਤ ਦੂਧ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ ਹਮਾਰੈ ॥ ੪ ॥ [੩੨੪]-੭

ਅਰਥ:--ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅੰਸ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਭ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੈ), ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਕੁਲ ਦਾ ਹਾਂ । ੧ । ਦੱਸ ਹੋ ਪੰਡਿਤ ! ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਦੋਂ ਦੇ ਬਣ ਗਏ ? ਇਹ ਆਖ ਆਖ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਾਂ, ਮਨੁੱਖ-ਜਨਮ (ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਅਜਾਣੀ) ਨਾ ਗਵਾਓ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਜੇ (ਹੋ ਪੰਡਿਤ !) ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ, (ਆਖਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਗੰਦ ਮੂਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਪੇਟ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਹੈਂ । ਜੇ ਸਚ ਮੁਚ ਦਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੈਂ ਤਾਂ) ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਸਤੇ (ਭਾਵ, ਮਾਂ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਆਉਣੇ ਦੇ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ) ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ? । ੨ । (ਹੋ ਪੰਡਿਤ !) ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣ ਗਏ ? ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਸੂਦਰ ਰਹਿ ਗਏ ? ਜੇ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਿਰਾ ਲਹੂ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਦੁੱਧ ਹੈ । (ਜੰਮੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵਾਂਗ ਲਹੂ ਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਸੂਦਰ ਦਾ ਇਹ ਪਾੜਾ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਗਿਆ ?) ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੱਦਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ । ੪ ।

੧੪੭- ਵਦੀ ਸੁ ਵਜਗਿ ਨਾਨਕਾ ਸਚਾ ਵੇਖੇ ਸੋਇ ॥ ਸਭਨੀ ਛਾਲਾ ਮਾਰੀਆ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਇ ॥

ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਜੋਰੁ ਹੈ ਅਗੈ ਜੀਉ ਨਵੇ ॥ ਜਿਨ ਕੀ ਲੇਖੇ ਪਤਿ ਪਵੈ ਚੰਗੇ ਸੋਈ ਕੋਇ ॥ ੩ ॥ [੪੬੯]-ਵਾਰ-੧੧

ਅਰਥ:--ਜੇ ਗੱਲ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਥਾਪੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਦੀ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਜੋਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾ ਕਿਸੇ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧੱਕਾ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਓਪਰੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਚੀ ਜਾਤ ਜਾਂ ਜੋਰ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਦਬਾਉ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ) । ਓਥੇ ਉਹੋ ਕੋਈ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਭਲੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਲੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) । ੩ ।

੧੪੮- ਦੇਹੀ ਜਾਤਿ ਨਾ ਆਗੈ ਜਾਏ ॥ ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਛੁਟੈ ਸਚੁ ਕਮਾਏ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਸੇ ਧਨਵੰਤੇ ਐਥੈ ਓਥੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥ [੧੧੨]-੪-੫

ਅਰਥ:-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, (ਜਿਸ ਜਾਤ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਏਡਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ) ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਵੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ । ਜਿਥੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਤਾਂ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਈਦਾ ਹੈ । ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਧਨ ਨਾਲ ਧਨਾਚ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੩ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਰੂਪ ਸੌਦੇ ਦੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਜਾਤਿ ਵਰਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ--ਜਾਤੀ ਦੈ ਕਿਆ ਹਥਿ ਸਚੁ ਪਰਖੀਐ ॥ [੧੪੨]-ਵਾ-੧੦ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਆਦਿ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਏਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧੪੯- ਨਾ ਮੈ ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਹੈ ਨਾ ਮੈ ਥੇਹੁ ਨ ਥਾਉ ॥

ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਭ੍ਰਮੁ ਕਟਿਆ ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ਸਮਝਾਇ ॥ ੨ ॥ [੯੯੪]-੩

ਅਰਥ:-ਨਾ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਉਚੀ ਜਾਤਿ ਹੈ, ਨਾ (ਮੇਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ) ਇਜ਼ਤ ਹੈ, ਨਾ ਮੇਰੀ ਭੁਇੰ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਲਕੀ ਹੈ, ਨਾ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਘਰ ਘਾਟ ਹੈ (ਮੈਨੂੰ ਨਿਮਾਣੇ ਨੂੰ) ਗੁਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰੀ ਭਟਕਣਾ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ੨ ।

੧੫੦- ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਹਿ ਤੇ ਕਮਜਾਤਿ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਵੈ ਬਾਝੁ ਸਨਾਤਿ ॥ [੧੦]ਸੋਦਰੁ ੧-ਨੀਚ ਜਾਤਿ । ੨-ਕਮੀਨ, ਨੀਚ, ਪਤਿਤ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਸ ਮਨ-ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦਾ ਅਥਵਾ ਕੁੱਤੇ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਚੰਡਾਲ ਗਿਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੇ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤਿ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ-ਜੋਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:-

੧੫੧- ਖਟੁ ਕਰਮ ਕੁਲ ਸੰਜੁਗਤੁ ਹੈ, ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਹਿਰਦੈ ਨਾਹਿ ॥ ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਨ ਕਥਾ ਭਾਵੈ, ਸੁਪਚ

ਤੁਲਿ ਸਮਾਨਿ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਚਿਤ ਚੇਤਿ ਚੇਤ ਅਚੇਤ ॥ ਕਾਹੇ ਨ ਬਾਲਮੀਕਹਿ ਦੇਖ ॥ ਕਿਸੁ ਜਾਤਿ

ਤੇ ਕਿਹ ਪਦਹਿ ਅਮਰਿਓ, ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਬਿਸੇਖ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਆਨ ਸਤੁ ਅਜਾਤੁ ਸਭ ਤੇ,

ਕ੍ਰਿਸਨ ਲਾਵੈ ਹੇਤੁ ॥ ਲੋਗੁ ਬਪੁਰਾ ਕਿਆ ਸਰਾਹੈ, ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਪ੍ਰਵੇਸ ॥ ੨ ॥ ਅਜਮਲੁ ਪਿੰਗਲਾ

ਲੁਭਤੁ ਕੁੰਚਰੁ, ਗਏ ਹਰਿ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ਐਸੇ ਦੁਰਮਤਿ ਨਿਸਤਰੇ, ਤੂ ਕਿਉ ਨ ਤਰਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ॥ ੩ ॥ [੧੧੨੪]-੧

ਅਰਥ:-ਹੇ ਮੇਰੇ ਗਾਫਲ ਮਨ ! ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰ । ਹੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਬਾਲਮੀਕ ਵਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ? ਇੱਕ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤਿ ਤੋਂ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਅੱਪੜ ਗਿਆ, ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸੀ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਜੇ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉੱਚੀ ਕੁਲ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਨਿੱਤ ਛੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀਆਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਡਾਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, (ਕੁੱਤੇ ਖਾਣੇ ਚੰਡਾਲ ਤੁੱਲ ਹੈ) । ੧ । (ਬਾਲਮੀਕ) ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸੀ, ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਡਾਲ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ । ਵਿਚਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਵਿਚ ਪਿੱਲਰ ਗਈ । ੨ । ਅਜਮਲ, ਪਿੰਗਲਾ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ, ਕੁੰਚਰ-ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੁਕਤਿ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਅੱਪੜੇ । ਹੇ ਰਵਿਦਾਸ ! ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਭੈੜੀ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਤਰ ਗਏ ਤਾਂ ਤੂੰ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਾਰ ਲੰਘੇਗਾ ? । ੩ ।

੧੫੨- ਭਗਤਾ ਕੀ ਜਾਤਿ ਪਤਿ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਆਪੇ ਲਏ ਸਵਾਰਿ ॥

ਸਦਾ ਸਰਣਾਈ ਤਿਸ ਕੀ, ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਕਾਰਜੁ ਸਾਰਿ ॥ ੮ ॥ [੪੨੯-੩੦]-੧੪-੩੬

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉੱਚੀ ਜਾਤਿ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉੱਚੀ ਕੁਲ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਭਗਤ ਸਦਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ੮ ।

ਸਿਮਰਨ ਬਿਹੁਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟਾ ਹੋਇਆ ਨੀਚ-ਕੁਲ ਅਤੀ ਕਮੀਨੀ ਜਾਤ ਦਾ ਆਤਮ ਘਾਤੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ--ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਹੈ ਆਤਮ ਘਾਤੀ ॥ ਸਾਕਤ ਨੀਚ ਤਿਸੁ ਕੁਲੁ ਨਹੀ ਜਾਤੀ ॥ [੨੩੯]-੭ । ਕਿਸੇ ਭਗਤ ਦੀ ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਬਾਰੇ ਪੁਛਣਾ ਅਸਿੱਖੀ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜਾਤਿ, ਮਾਣ-ਇਜ਼ਤ, ਧਨ ਆਦਿ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ--ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਕੀ ਜਾਤਿ ਪਤਿ ਹੈ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਏ ਰਾਮ ॥ [੭੬੮] ਜਾਤਿ ਮੇਰੀ ਪਤਿ ਮੇਰੀ ਧਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ [੭੪੨]੧੯-੨੫ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ (ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਸੋਚੀ ਸੁਲਤਾਨ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਮੇਰੀ ਜਾਤ, ਮੇਰੀ ਇਜ਼ਤ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਂ ਹੀ ਉਸ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਪਤਿ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ--ਹਮਰੀ ਜਾਤਿ ਪਤਿ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਮ ਵੇਚਓ ਸਿਰੁ ਗੁਰੁ ਕੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪਰਿਓ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ਜਨ ਕੇ ॥ ੪ ॥ [੭੩੧]-੧ । ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਮੌਜ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਾਤਿ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਨਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ--ਕਬੀਰ ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ, ਜਾਤਿ ਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਮਾਨੀ ॥ ੨ ॥ [੧੧੦੫]-੯ ਅਤੇ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜਾਤ ਗੋਤ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੂਨਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ--ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਜੋ ਜਪੈ ਨਾਮੁ ॥ ਤਿਸੁ ਜਾਤਿ ਨ ਜਨਮੁ ਨ ਜੋਨਿ ਕਾਮੁ ॥ ੪ ॥ [੧੧੯੬]-੨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਘਿਉ ਭਾਵੇਂ ਸੂਦਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਘਿਉ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭਾਂਡੇ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਭਿੱਟ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੋਈ (ਸੂਚਾ-ਚਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਜਾਤਿ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਵਾਰ ੨੫ ਦੀ ਪਉੜੀ ੫ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ--ਘਿਅ ਭਾਂਡਾ ਨ ਵੀਚਾਰੀਐ ਭਗਤਾਂ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ ਨ ਕਾਈ ।

ਹੁਣ ਤਾਂਈ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਔਕੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਵਾਲੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਦੱਸਦਿਆਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ । ਜਾਤਿ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਠੱਗ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:---

੧= [੧੬]-੪-੭ (੩)	੨= [੩੪੬]-੨(੪)	੩= [੫੨੪]-੨(੩)	੪= [੭੬੮]-੧-੨	੫= [੭੦੩]-ਵਾ-੭	੬= [੭੧੩]-੨-੭
੭= [੭੪੨]-੧੬-੨੫	੮= [੮੮੪]-੫(੧)	੯= [੧੧੦੫]-੯(੨)	੧੦= [੧੨੮੮]-ਵਾ-੨	੧੧= [੫੩]-੧(੬)	੧੨= [੧੮੨]-੧੬-੮੮
੧੩= [੩੬੩]-੮-੪੭(੪)	੧੪= [੪੨੬]-੮-੩੦(੭)	੧੫= [੪੨੪]-੧੪-੩੬(੨)	੧੬= [੪੮੬]-੩(੩)	੧੭= [੨੨]-੨੩-੩(੩)	੧੮= [੨੪]-੨੯(੨)
੧੯= [੪੨]-੧-੭੧(੩)	੨੦= [੧੬੭]-੬-੧੨-੫੦(੨)	੨੧= [੫੧੪]-ਵਾ-੧੫	੨੨= [੭੩੩]-੧-੮(੧+੨)	੨੩= [੯੧੨]-੩-੧੨(੨)	੨੪= [੧੨੭]-੧-(ਰਹਾਉ)
੨੫= [੨੨੧]-੪(੪)	੨੬= [੨੩੭]-੪(੫)	੨੭= [੩੨੫]-੭(੧)	੨੮= [੩੪੯]-੩(ਰਹਾਉ)	੨੯= [੩੬੨]-੭-੪੬(੪)	੩੦= [੪੬੫]-ਵਾ-੫
੩੧= [੪੬੬]-ਵਾ-੭(੨)	੩੨= [੪੯੮]-੧-੧੦(੧)	੩੩= [੭੩੧]-੧(੪)	੩੪= [੧੦੯੩]-ਵਾ-੨੨	੩੫= [੧੧੫੯]-੭(੧)	੩੬= [੧੧੫੦]-੩੬-੪੯(੩)
੩੭= [੧੧੬੨]-੧(੨)	੩੮= [੧੧੭੮]-੨-੪(੨)	੩੯= [੧੨੫੬]-੧-੬(੪)	੪੦= [੧੨੯੩]-੨(੧+੨)	੪੧= [੧੧੯੭]-੩(੧)	੪੨= [੧੩੩੦]-੧੦(੪)
੪੩= [੧੨੮੮]-ਵਾ-੨੩(੨)	੪੪= [੧੩੬੭]-੫੭	੪੫= [੧੨੫੬]-੧-੬(੧)	੪੬= [੧੩੬੮]-੮੨	੪੭= [੧੩੪੫]-੭(੭)	੪੮= [੧੩੪੬]-੧(੬)
੪੯= [੧੨੩੭]-ਵਾ-੧	੫੦= [੧੨੪]-੨੪-੨੫(੭)				

੧੫੩-

ਝੜ ਝਖੜ ਓਹੜ ਲਹਰੀ ਵਹਨਿ ਲਖੇਸਰੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਉ ਅਲਾਇ ਬੇੜੇ ਡੁਬਣਿ ਨਾਹਿ ਭਉ ॥ ੪ ॥ [੧੪੧੦]

੨੪

ਕੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ ?

ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਜੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਕਥਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾ ਛੇੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਸੰਗਤ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਦ ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫਤਵੇ ਨੂੰ ਅਰਥ-ਹੀਣ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਣ, ਤਦ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਭ--ਹੱਛਾ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ? ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਇੱਕ ਬੜੇ ਸਨਮਾਨਜੋਗ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਜੋ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੇਸ਼ਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ ਦਿਆਂ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਟੋਪਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਜੇਹੀ ਟੋਪ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਗਤਿ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ, ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ " ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ " ? । ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਭਰਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਹ ਫੁਰਮਾਨ (ਜੋ ਉੱਪਰ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੂਚੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ) ਅਰਥ ਹੀਨ ਹਨ?

ਵਿਦਵਾਨ ਧਰਮ ਆਗੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚਲਾ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਬੜੇ ਅਸਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧੫੪-

ਜਾ ਕੈ ਈਦਿ ਬਕਰਈਦਿ ਕੁਲ ਗਊ ਰੇ ਬਧੁ ਕਰਹਿ, ਮਾਨੀਅਹਿ ਸੇਖ ਸਹੀਦ ਪੀਰਾ ॥

ਜਾ ਕੈ ਬਾਪ ਵੈਸੀ ਕਰੀ, ਪੂਤ ਐਸੀ ਸਰੀ, ਤਿਹੁ ਰੇ ਲੋਕ ਪਰਸਿਧ ਕਬੀਰਾ ॥ ੨ ॥ [੧੨੯੩]-੨

ਇਹ ਤੁਕ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੜੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਜੀ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਗਊ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਈਦ-ਬਕਰਈਦ ਮਨਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੀਰਾ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਸੋ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ । ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦਾ ਫਤਵਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੰਨਣਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ । ਸਨਮਾਨਤ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਵਿੱਸਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ --**ਜਾਣਹੁ ਜੋਤਿ ਨ ਪੂਛਹੁ ਜਾਤੀ ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੪੯]-੩** " ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਲਾ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੱਜਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਆਸੇ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਣ ਸਕੇ ?

ਕੱਟੜ-ਵਾਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਚ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਝ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਖ਼ਤ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਘਰ-ਘਾਟ ਫੂਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕੋਈ ਸੂਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ । ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜ-ਭਗਤ ਬਣਿਆਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਮੁਖਬਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਜੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਦੇ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਾ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਾਥੀ ਅੱਗੇ ਸੁਟਿਆ ਜਾਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ । ਉਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤਾ ਹੈ--**ਭੁਜਾ ਬਾਂਧਿ ਭਿਲਾ ਕਰਿ ਡਾਰਓ ॥ ਹਸਤੀ ਕ੍ਰੋਧਿ ਮੂੰਡ ਮਹਿ ਮਾਰਓ ॥ ੧ ॥ [੮੭੦]-੧-੪** ਜੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਤਵੇ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀਨੀ ਧਰਮਆਗੂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕੁਝ ਫੁਰਮਾਨ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰਦੇ :---

੧੫੫-

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕਹਾ ਤੇ ਆਏ, ਕਿਨਿ ਏਹ ਰਾਹ ਚਲਾਈ ॥ ਦਿਲ ਮਹਿ ਸੋਚਿ ਬੀਚਾਰਿ ਕਵਾਦੇ, ਭਿਸਤ

ਦੋਜਕ ਕਿਨਿ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਕਾਜੀ, ਤੈ ਕਵਨ ਕਤੇਬ ਬਖਾਨੀ ॥ ਪੜ੍ਹਤੁ ਗੁਨਤ ਐਸੇ ਸਭ ਮਾਰੇ, ਕਿਨਹੂੰ
ਖਬਰਿ ਨ ਜਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਕਤਿ ਸਨੇਹੁ ਸੁੰਨਤਿ ਕਰੀਐ, ਮੈ ਨ ਬਦਉਗਾ ਭਾਈ ॥ ਜਉ
ਰੇ ਖੁਦਾਇ ਮੋਹਿ ਤੁਰਕੁ ਕਰੈਗਾ, ਆਪਨ ਹੀ ਕਟਿ ਜਾਈ ॥ ਸੁੰਨਤਿ ਕੀਏ ਤੁਰਕੁ ਜੇ ਹੋਇਗਾ, ਅਉਰਤ
ਕਾ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ॥ ਅਰਧਸਰੀਰੀ ਨਾਰਿ ਨ ਛੋਡੈ, ਤਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਰਹੀਐ ॥ ੩ ॥ ਛਾਡਿ ਕਤੇਬ ਰਾਮੁ
ਭਜੁ ਬਉਰੇ, ਜੁਲਮ ਕਰਤ ਹੈ ਭਾਰੀ ॥ ਕਬੀਰੈ ਪਕਰੀ ਟੇਕ ਰਾਮ ਕੀ, ਤੁਰਕ ਰਹੇ ਪਚਿਹਾਰੀ ॥ ੪ ॥ [8੭੭]-੮

ਅਰਥ:—ਕੋਝੇ ਝਗੜਾਛੂ (—ਕਵਾਦੇ—ਆਪਣੇ ਮਤ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹਿਸਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ, ਅਸਲੀਅਤ ਲੱਭਣ ਲਈ) ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ (ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ) ਕਿਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ) ਕਿਸ ਨੇ ਇਹ ਰਸਤੇ ਤੋਰੇ, (ਜਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਮਤਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਰੱਬ ਨੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸਿਰਫ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ) ਕਿਸ ਨੇ ਬਹਿਸਤ ਲੱਭਾ ਤੇ ਕਿਸ ਨੇ ਦੋਜਕ ? (ਭਾਵ, ਸਿਰਫ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਖਵਾਉਣ ਨਾਲ ਬਹਿਸਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ, ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰਿਹਾ ਦੋਜਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਈਦਾ) । ੧ । ਹੇ ਕਾਜੀ ! ਤੂੰ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ (ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਬਹਿਸਤ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਦੋਜਕ ਮਿਲੇਗਾ) ? (ਹੇ ਕਾਜੀ ! ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਪੜ੍ਹਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੇ (ਭਾਵ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਧਾਰਮਿਕ-ਤੰਗ-ਦਿਲੀ ਦੀ ਪੱਟੀ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਂ ਦੀਨੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ) ਸਭ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਈ । ੧ । ਰਹਾਉ । (ਇਹ) ਸੁੰਨਤ ਤਾਂ ਔਰਤ ਦੇ ਪਿਆਰ (—ਸਕਤਿ ਸਨੇਹ) ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ (ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਰੱਬ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਹੈ) । ਜੇ ਰੱਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੁੰਨਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਇਗੀ । ੨ । ਪਰ, ਜੇ ਸਿਰਫ ਸੁੰਨਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਔਰਤ ਦੀ ਸੁੰਨਤ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਵਹੁਟੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਥ ਛੱਡਦੀ ਨਹੀਂ । ਸੋ, (ਅਪਵਾਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ) * ਹਿੰਦੂ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ * । ੩ । [ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ, ਇਹ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ, ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ—] ਹੇ ਭਾਈ ! ਮਜ਼ਹਬੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰ (ਬੰਦਗੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਤੇ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ) ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਜੁਲਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ਕਬੀਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਦੇ ਸਿਮਰਨ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ ਹੈ, (ਕਵਾਦੇ—ਝਗੜਾਛੂ) ਮੁਸਲਮਾਨ (ਬਹਿਸਾਂ ਵਿਚ ਹੀ) ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ੪ ।)

ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਗ਼ਰੀਬ ਜੁਲਾਹੇ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ-ਧਨ ਨਾਲ ਧੰਨਵਾਨ ਹੋਈ ਆਤਮਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਬੜੇ ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਰਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮਾਸ ਖਾਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਜ਼ਬਹ ਕਰਨਾ ਹਲਾਲ, ਭਾਵ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਬਕਰ-ਈਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਦਾ ਬੜਾ ਵਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿਨ ਹੈ । ਉਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਘਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ । ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ ਮੂਹੋਂ * ਬਿਸਮਿੱਲਾਹ * ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । * ਬਿਸਮਿੱਲਾਹ * ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ, ਭਾਵ, ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ, ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਦੇ ਵੱਟੇ ਸਵਰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਵਾਂਗ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਅਰਥ ਬਹਿਸਤ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਪਟ ਰੱਖ ਕੇ, ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਹੱਜ ਲਈ ਮੱਕੇ ਜਾਣਾ ਆਦਿ, ਸਾਰੇ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਵੀ ਖੰਡਣ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਸ਼ਰਾਅਈ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਜੇਹੀ ਦਲੇਰੀ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:—

੧੫੬— ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕਹਹੁ ਮਤ ਝੂਠੇ, ਝੂਠਾ ਜੋ ਨ ਬਿਚਾਰੈ ॥ ਜਉ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਖੁਦਾਇ ਕਹਤ ਹਉ, ਤਉ ਕਿਉ ਮੁਰਗੀ ਮਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਮੁੱਲਾਂ, ਕਹਹੁ ਨਿਆਉ ਖੁਦਾਈ ॥ ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਕਰਿ ਜੀਉ ਆਨਿਆ, ਦੇਹ ਬਿਨਾਸੀ, ਮਾਟੀ ਕਉ ਬਿਸਮਿਲਿ ਕੀਆ ॥ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨਾਹਤ ਲਾਗੀ, ਕਹੁ ਹਲਾਲੁ ਕਿਆ ਕੀਆ ॥ ੨ ॥ ਕਿਆ ਉਜੁ ਪਾਕੁ ਕੀਆ ਮੁਹੁ ਧੋਇਆ, ਕਿਆ ਮਸੀਤਿ ਸਿਰੁ ਲਾਇਆ ॥ ਜਉ ਦਿਲ ਮਹਿ ਕਪਟੁ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਹੁ, ਕਿਆ ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਤੂੰ ਨਾਪਾਕੁ, ਪਾਕੁ ਨਹੀ ਸੁਝਿਆ, ਤਿਸ ਕਾ ਮਰਮੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਭਿਸਤਿ ਤੇ ਚੁਕਾ, ਦੋਜਕ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥ [੧੩੫੦]-੪

ਅਰਥ:—(ਹੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀਰੋ ! ਵੇਦਾਂ ਜਾਂ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ (ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ) ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੀਆਂ ਨਾ ਆਖੋ । ਝੂਠਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । (ਭਲਾ, ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ ! ਜੇ ਤੂੰ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਖੁਦਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤਾਂ (ਉਸ ਖੁਦਾ ਅੱਗੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ) ਮੁਰਗੀ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ? (ਕੀ ਉਸ ਮੁਰਗੀ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਮੁਰਗੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?) । ੧ । ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ ! ਤੂੰ (ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ) ਖੁਦਾ ਦਾ ਨਿਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਅਜੇ ਦੂਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ ! (ਮੁਰਗੀ ਆਦਿਕ) ਜੀਵ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਤੂੰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੂੰ ਨਾਸ ਕੀਤਾ, ਉਸ (ਦੇ ਜਿਸਮ) ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ (ਭਾਵ, ਖੁਦਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ-ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ) । ਪਰ ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ ! ਜੇ ਖੁਦਾ ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਹੀ ਨੂਰ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਅਵਿਨਾਸੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, (ਉਸ ਮੁਰਗੀ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਤਾਂ ਫਿਰ, ਦੱਸ, ਤੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਹੈ ? । ੨ । ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ ਜੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਪਟ ਰੱਖ ਕੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਨਿਮਾਜ਼ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? ਪੈਰ ਹੱਥ ਆਦਿਕ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਰਸਮ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ? ਮੂੰਹ ਧੋਣ ਦਾ ਕੀ ਗੁਣ ? ਮਸਜਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਜਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ? ਤੇ ਕਾਹਲੇ ਜਾ ਕੇ ਹੱਜ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? । ੩ । ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ ! ਤੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਂ ਪਲੀਤ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਤੂੰ ਉਸ ਦਾ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਕਬੀਰ ਆਖਦਾ ਹੈ—(ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿ ਕੇ) ਤੂੰ ਬਹਿਸਤ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਤੇ ਦੋਜਕ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਹੈ । (ਭਾਵ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਮਨੋਂ ਕਪਟੀ ਰਹਿ ਕੇ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ, ਹੇ ਮੁੱਲਾਂ ! ਦੋਜਕ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ) । ੪ ।

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝਿਆ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਨਮਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮੌਲਵੀ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬਾਂਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੁੱਲਾਂ ਅੱਲਾਹ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬੜਾ ਪੱਕਾ ਨਿਮਾਜ਼ੀ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਮੌਲਵੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਉੱਚੀ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਲਾ ਨਾ ਸਮਝ। ਜਿਸ, ਲਈ ਤੂੰ ਬਾਂਗ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸਲੋਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧੫੭- ਕਬੀਰ ਮੁਲਾਂ ਮੁਨਾਰੇ ਕਿਆ ਚਢਹਿ, ਸਾਂਈ ਨ ਬਹਰਾ ਹੋਇ ॥

ਜਾ ਕਾਰਨਿ ਤੂੰ ਬਾਂਗ ਦੇਹਿ, ਦਿਲ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਜੋਇ ॥ ੧੮੪ ॥ [੧੩੭੪]

ਪਿਤਾ ਪੁਰਖੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ-ਵਾਦੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਘਰ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ:--

੧੫੭- ਘਰ ਕੇ ਦੇਵ, ਪਿਤਰ ਕੀ ਛੋਡੀ, ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦੁ ਲਇਓ ॥

ਕਹਤ ਕਬੀਰੁ, ਸਗਲ ਪਾਪ ਖੰਡਨੁ, ਸੰਤਹ ਲੈ ਉਧਾਰਿਓ ॥ ੪ ॥ [੮੫੬]-੪

ਅਰਥ:--ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ--ਮੈਂ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੂਜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ (ਭਾਵ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ) ਛੱਡ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਤ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਮੈਂ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹਾਂ। ੪।

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਸਨਮਾਨ ਜੋਗ ਵਿਦਵਾਨ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਜੀ ਨੇ ਤੁਕ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਦਾ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਉਹ ਸੰਸਾਰੀ ਡਰਾਂ ਤੋਂ ਅਭਿਜ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵੀ ਉਹ ਹੋਈ ਜੋ ਪੁਰਾਣਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਨਕ ਅਤੇ ਵਿਆਸ ਵਰਗੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਹੋਈ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਵੀ ਇਸਲਾਮੀ ਰਾਜ ਦੇ ਦਬਾ ਤੋਂ ਨਿੱਡਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਹੀ ਉਘਾ ਹੋਇਆ। ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਦੇ ਹੋਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਂਗ, ਮੌਤ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਿਆ। ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਉਹ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧੫੮- ਹਰਿ ਜਪਤ ਤੇਉ ਜਨਾ ਪਦਮ ਕਵਲਾਸ ਪਤਿ ਤਾਸ ਸਮ ਤੁਲਿ ਨਹੀ ਆਨ ਕੋਊ ॥

ਏਕ ਹੀ ਏਕ ਅਨੇਕ ਹੋਇ ਬਿਸਥਰਿਓ, ਆਨ ਰੇ ਆਨ ਭਰਪੂਰਿ ਸੋਊ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਾ ਕੈ ਭਾਗਵਤੁ ਲੇਖੀਐ, ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਪੇਖੀਐ, ਤਾਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਆਛੇਪ ਛੀਪਾ ॥

ਬਿਆਸ ਮਹਿ ਲੇਖੀਐ, ਸਨਕ ਮਹਿ ਪੇਖੀਐ, ਨਾਮ ਕੀ ਨਾਮਨਾ ਸਪਤ ਦੀਪਾ ॥ ੧ ॥

ਜਾ ਕੈ ਈਦਿ ਬਕਰਈਦਿ ਕੁਲ ਗਊ ਰੇ ਬਧੁ ਕਰਹਿ, ਮਾਨੀਅਹਿ ਸੇਖ ਸਹੀਦ ਪੀਰਾ ॥

ਜਾ ਕੈ ਬਾਪ ਵੈਸੀ ਕਰੀ, ਪੂਤ ਐਸੀ ਸਰੀ, ਤਿਹੁ ਰੇ ਲੋਕ ਪਰਸਿਧ ਕਬੀਰਾ ॥ ੨ ॥

ਜਾ ਕੇ ਕੁਟੰਬ ਕੇ ਢੇਚ ਸਭ ਢੇਰ ਢੇਵੰਤ ਫਿਰਹਿ, ਅਜਹੁ ਬੰਨਾਰਸੀ ਆਸ ਪਾਸਾ ॥

ਆਚਾਰ ਸਹਿਤ ਬਿਪ੍ਰ ਕਰਹਿ ਡੰਡਉਤਿ, ਤਿਨ ਤਨੈ ਰਵਿਦਾਸ ਦਾਸਾਨ ਦਾਸਾ ॥ ੩ ॥ [੧੨੯੩]-੨

ਅਰਥ:--ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ (ਅਨੰਤ) ਸੇਵਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਰਗਾ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਬਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ) ਹੋ ਭਾਈ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਰਹਾਉ। ਜਿਸ (ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, (ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਣੇ) ਉਸ ਦੀ ਜਾਤ ਛੀਂਬਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਅਛੂਤ ਹੈ (ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਿਆਸ (ਦੇ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕ) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸਨਕ (ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ) ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੧।। [ਨੋਟ:--ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਬਹਿਸ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਬਿਆਸ ਸਨਕ ਆਦਿਕ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣਕ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨਹੀਂ ਹਨ।]

ਹੋ ਭਾਈ! ਜਿਸ (ਕਬੀਰ) ਦੀ ਜਾਤ ਦੇ ਲੋਕ (ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਕੇ) ਈਦ ਬਕਰੀਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗਊਆਂ ਹਲਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਰੀਂ ਹੁਣ ਸੇਖਾਂ ਸਹੀਦਾਂ ਤੇ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ (ਕਬੀਰ) ਦੀ ਜਾਤ ਦੇ ਵਡਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਰ ਵਿਖਾਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਜਾਤ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਅਜੇਹੀ ਸਰ ਆਈ (ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਦਬਾ ਤੋਂ ਨਿੱਡਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ) ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ੨। ਜਿਸ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਨੀਚ ਲੋਕ ਬੰਨਾਰਸ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸੇ (ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ) ਅਜੇ ਤੱਕ ਮੁਏ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ ਢੇਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਪੁੱਤਰ ਰਵਿਦਾਸ ਨੂੰ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩।

ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਬਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਬਣੇ ਖਾਨਦਾਨੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਰਾਦਰੀ ਆਪਣਾ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ "ਸੇਖ" ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ "ਭਗਤ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਲਫਜ਼ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮਲਕੁਲ-ਮੌਤ, ਪੁਰਸਲਾਤ, ਅਕਲ ਲਤੀਫ, ਗਿਰੀਬਾਨ, ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਲਫਜ਼ ਹਨ। ਪਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਭ ਲਫਜ਼ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਓਥੇ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਲਫਜ਼ ਮਿਲਣਗੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਾਸਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹੀ ਨਾਮ ਵਰਤੇ ਹਨ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ

ਆਪਣੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਵਰਤੇ ਹਨ--ਮਾਧੋ, ਪੀਤਾਂਬਰ, ਰਾਮ, ਹਰਿ, ਨਾਰਾਇਨ, ਸਰਿੰਗ ਧਰ, ਠਾਕੁਰ ਆਦਿ, ਅਜੇਹੇ ਨਾਮ ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਸੋ ਕਿਸੇ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵਲੋਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਭਗਤ ਦੀ ਜਾਤ ਗੋਤ ਬਾਰੇ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਛੇੜਨੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ--**ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਜਾਤਿ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ ਤੁਮ੍ਹ ਠਾਕੁਰ ਹਮ ਸਾਂਗੀ** ॥੬੬੭॥-੨।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਸਨ। ਉਹ ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ। ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਖਾਲਸੇ ਸਨ। **ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖਾਲਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਿਹ ਜਾਨੀ ॥ ੪ ॥** [੬੫੪]-੩। ਨਾਮ ਬਿਹੂਣੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ--

੧੫੯- **ਛੰਡਾ ਖਟੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਹੋਇ ਛਿਆਤਾ ॥ ਪੂਰਕੁ ਕੁੰਡਕ ਰੇਚਕ ਕਰਮਾਤਾ ॥ ਛਿਆਨ ਧਿਆਨ ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨੀ ॥ ਸੋਮ ਪਾਕ ਅਪਰਸ ਉਦਿਆਨੀ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਮਨਿ ਨਹੀ ਹੇਤਾ ॥ ਜੋ ਕਛੁ**

ਕੀਨੋ ਸੋਊ ਅਨੇਤਾ ॥ ਉਆ ਤੇ ਉਤਮੁ ਗਨਉ ਚੰਡਾਲਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਹ ਮਨਿ ਬਸਹਿ ਗੁਪਾਲਾ ॥ ੧੬ ॥[੨੫੩]

ਅਰਥ:--ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ (ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ) ਸੁਆਸ ਉੱਪਰ ਚਾੜ੍ਹਨ, ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਉਤਾਰਨ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਧਾਰਮਿਕ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, (ਸੁੱਚ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦੇ, ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤਿ ਦੇ (ਚੰਡਾਲ) ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ੧੫।

੧੬੦- **ਜਿਸੁ ਨੀਚ ਕਉ ਕੋਈ ਨ ਜਾਨੈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਉਹੁ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਮਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਦਰਸਨੁ ਮਾਗਉ ਦੇਹਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਸੇਵਾ ਕਉਨ ਕਉਨ ਨ ਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ਕੋਈ ॥ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਆ ਕੇ ਚਰਨ ਮਲਿ ਧੋਈ ॥ ੨ ॥**[੩੮੬]-੬੩

੧੬੧- **ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਸੇ ਉਤਮਾ, ਜਤਿ ਪਤਿ ਸਬਦੇ ਹੋਇ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹੈ ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਕੀੜਾ ਹੋਇ ॥ ੭ ॥**[੪੨੬]-ਅਸਟ-੩੦

੧੬੨- **ਕਬੀਰ ਹਰਦੀ ਪੀਅਰੀ, ਚੁੰਨਾਂ ਉਜਲ ਭਾਇ ॥ ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ ਤਉ ਮਿਲੈ, ਦੋਨਉ ਬਰਨ ਗਵਾਇ ॥ ੫੬ ॥ ਕਬੀਰ ਹਰਦੀ ਪੀਰਤਨੁ ਹਰੈ, ਚੂਨ ਚਿਹਨੁ ਨ ਰਹਾਇ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਉ ਜਿਹ ਜਾਤਿ ਬਰਨੁ ਕੁਲੁ ਜਾਇ ॥ ੫੭ ॥**[੧੩੬੭]

ਅਰਥ:--ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ--ਹਲਦੀ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਚੂਨਾ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਤਦੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸਮਝੋ, ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜਾਤੀਆਂ (ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ) ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, (ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੀ ਵੇਖਣ ਦੀ ਸੂਝ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ੫੬। (ਜਦੋਂ ਹਲਦੀ ਤੇ ਚੂਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ) ਹਲਦੀ ਆਪਣਾ ਪੀਲਾ ਰੰਗ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਚੂਨੇ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ (ਦੋਵੇਂ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਰੰਗ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤਿ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤਿ ਵਾਲੀ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ, ਉਚੀ ਜਾਤਿ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਉੱਚਤਾ ਦਾ ਮਾਣ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤਿ ਵਰਣ ਕੁਲ ਦਾ ਫਰਕ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੫੭।

੧੬੩- **ਓਹੁ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ਸਭ ਤੇ ਸੂਚਾ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਏ ਜੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਨੀਚੁ ਜਾਤਿ ਸੇਵਕਾਣੁ ॥ ੪ ॥**[੮੬੧]-੪
[ਨੋਟ:--ਉਪਰੋ ੩੪ ਨੰਬਰ ਤੇ ਅਰਥ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ]

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚੋਂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ:--

ਕੋਉ ਭਇਓ ਮੁੰਡੀਆ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੋਉ ਜੋਗੀ ਭਇਓ, ਕੋਉ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਕੋਉ ਜਤੀ ਅਨੁਮਾਨਬੋ।

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕੋਉ, ਰਾਫਜੀ ਇਮਾਮ ਸਾਫੀ, ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਜਾਤਿ ਗੋਤ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਂ ਆਪ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ, ਬੜੇ ਘੱਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਯਾਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸੰਧੂ, ਚੀਮਾ, ਬਾਜਵਾ ਆਦਿ ਗੋਤ ਨਾ ਲਿਖ ਲੈਣ ਆਪਣਾ ਨਾ ਅਧੂਰਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਣੇ, ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ (ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਗਾਰ) ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:--

੧੬੪ - **ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥**

ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੂ ਲੀਓ ਸੁਹਾਗਨਿ ਬੁਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥[੮੩੬]-੫

੧੬੫- **ਇਹੁ ਜਗੁ ਵਾੜੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਲੀ ॥ ਸਦਾ ਸਮਾਲੇ ਕੋ ਨਾਹੀ ਖਾਲੀ ॥**

ਜੇਹੀ ਵਾਸਨਾ ਪਾਏ ਤੇਹੀ ਵਰਤੈ, ਵਾਸੂ ਵਾਸੂ ਜਣਾਵਣਿਆ ॥੫॥[੧੧੮]-੧੪-੧੫

ਦੂਜਾ ਕਾਂਡ

੧

ਧੰਨ ਧੰਨ ਸੁ ਵੇਲਾ

ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ ਸਭ ਸੁਹਾਵਣੇ ਪਿਆਰੇ ਜਿਤੁ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ੫ ॥ [੪੩੨]-੩-੨੨

- ੧- ਧੰਨੁ ਸੁ ਵੇਲਾ ਘੜੀ ਧੰਨੁ, ਧਨੁ ਮੂਰਤੁ ਪਲੁ ਸਾਰੁ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਦਿਨਸੁ ਸੰਜੋਗੜਾ ਜਿਤੁ ਡਿਠਾ ਗੁਰ ਦਰਸਾਰੁ ॥ ੨ ॥ [੯੫੮]-ਵਾਰ-੪
- ੨- ਰੈਣਿ ਸੁਹਾਵੜੀ ਦਿਨਸੁ ਸੁਹੇਲਾ ॥ ਜਪਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮੇਲਾ ॥
ਘੜੀ ਮੂਰਤ ਸਿਮਰਤ ਪਲ ਵੰਵਹਿ ਜੀਵਣੁ ਸਫਲੁ ਤਿਥਾਈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [੧੦੭]-੩੮-੪੫
- ੩- ਸਾ ਵੇਲਾ ਪਰਵਾਣੁ ਜਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੋਟਿਆ ॥ ਹੋਆ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਫਿਰਿ ਦੂਖ ਨ ਤੋਟਿਆ ॥
ਪਾਇਆ ਨਿਹਚਲੁ ਥਾਨੁ ਫਿਰਿ ਗਰਭਿ ਨ ਲੋਟਿਆ ॥ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ਇਕੁ ਸਗਲ ਬ੍ਰਹਮੋਟਿਆ ॥
ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਲਾਇ ਧਿਆਨੁ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਮੋਟਿਆ ॥ ਸਭੇ ਜਪੀਐ ਜਾਪੁ ਜਿ ਮੁਖਹੁ ਬੋਲੋਟਿਆ ॥
ਹੁਕਮੇ ਬੁਝਿ ਨਿਹਾਲੁ ਸੁਖਿ ਸੁਖੋਟਿਆ ॥ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਏ ਸੇ ਬਹੁੜਿ ਨ ਖੋਟਿਆ ॥ ੧੦੧ [੫੨੦]-ਵਾਰ
- ੪- ਸਚੁ ਵੇਲਾ ਮੂਰਤੁ ਸਚੁ ਜਿਤੁ ਸਚੇ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸਚੁ ਵੇਖਣਾ ਸਚੁ ਬੋਲਣਾ ਸਚਾ ਸਭੁ ਆਕਾਰੁ ॥ ੭ ॥ [੫੬੪]-੧
- ੫- ਭਲੇ ਦਿਨਸੁ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗ ॥ ਜਿਤੁ ਭੋਟੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰਜੋਗ ॥ ੧ ॥
ਓਹ ਬੋਲਾ ਕਉ ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਜਿਤੁ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਜਪੈ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਫਲ ਮੂਰਤੁ ਸਫਲ ਓਹ ਘਰੀ ॥ ਜਿਤੁ ਰਸਨਾ ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਹਰੀ ॥ ੨ ॥ [੧੯੧]-੬੦-੧੨੯
- ੬- ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਦਿਨਸੁ ਸੁਹਾਵੜਾ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਵੈ ਚਿਤਿ ॥
ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਵਿਸਰੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਫਿਟੁ ਭਲੇਰੀ ਰੁਤਿ ॥ ੧ ॥ [੩੧੮]-ਵਾਰ-੩
- ੭- ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਸਫਲ ਥਾਨੁ ਪੂਰਨ ਭਏ ਕਾਮ ॥ ਭਉ ਨਾਠਾ ਭ੍ਰਮੁ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਰਵਿਆ ਨਿਤ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸਤ ਸੁਖ ਸਹਜ ਬਿਸ੍ਵਾਸ ॥ ਸਾਈ ਘੜੀ ਸੁਲਖਣੀ ਸਿਮਰਤ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਫਿਰਤੇ ਪਹਨਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਣਗਤੀ ਘਟ ਘਟ ਸਭ ਜਾਨ ॥ ੨ ॥ [੮੧੯]-੧੨-੭੬
- ੮- ਭਾਵੀ ਉਦੋਤ ਕਰਣੈ ਹਰਿ ਰਮਣੈ ਸੰਜੋਗ ਪੂਰਨਹ ॥ ਗੋਪਾਲ ਦਰਸ ਭੋਟੈ ਸਫਲ ਨਾਨਕ ਸੋ ਮਹੂਰਤਹ ॥ ੧ ॥
ਕੀਮ ਨ ਸਕਾ ਪਾਇ ਸੁਖ ਮਿਤੀ ਹੂ ਬਾਹਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾ ਵੇਲੜੀ ਪਰਵਾਣੁ ਜਿਤੁ ਮਿਲੰਦੜੇ ਮਾ ਪਿਰੀ ॥ ੨ ॥

[੭੦੯]-ਵਾਰ-੧੫

ਅਰਥ:-ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਘੜੀ ਬਰਕਤਿ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਮੱਥੇ ਦੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਉਘੜਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਪਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੧ । ਇਤਨੇ ਅਮਿਣਵੇਂ ਸੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, (ਪਰ) ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਉਹੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਘੜੀ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਪਏ । ੨ ।

੯- ਧਨੁ ਸੁ ਵੇਲਾ ਜਿਤੁ ਦਰਸਨੁ ਕਰਣਾ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣਾ ॥ ੧ ॥ [੫੬੨]-੨

੧੦- ਧੰਨੁ ਸੁ ਵੇਲਾ ਜਿਤੁ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ॥ ਸਫਲੁ ਦਰਸਨੁ ਨੇਤ੍ਰ ਪੇਖਤ ਤਰਿਆ ॥

ਧੰਨੁ ਮੂਰਤ ਚਸੇ ਪਲ ਘੜੀਆ ਧੰਨਿ ਸੁ ਓਇ ਸੰਜੋਗ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [੯੯]-੧੦-੧੭

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਧਨ ਧਨ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਦਿਨ, ਵਾਰ, ਮਹੂਰਤ, ਪਲ ਚੱਸਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਾਂ ਉੱਤਮ ਜਾਂ ਸੁਲੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਵੇਲਾ ਮੰਦ ਭਾਗਾਂ ਜਾਂ ਬਦਸ਼ਗਨਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮੰਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮੰਦੀ ਕਰਤੂਤ ਨੇ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੧- ਜਸੁ ਗਾਵਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਭਗਵੰਤ ਜੀਉ ॥ ਰੁਤੀ ਮਾਹ ਮੂਰਤ
ਘੜੀ ਗੁਣ ਉਚਰਤ ਸੋਭਾਵੰਤ ਜੀਉ ॥ ਗੁਣ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਧੰਨਿ ਤੇ ਜਨ ਜਿਨੀ
ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਭਇਆ ਤਿਨ ਕਾ ਜਿਨੀ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ
ਪਾਇਆ ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਨਾ ਤੁਲਿ ਕਿਰਿਆ ਹਰਿ ਸਰਬ ਪਾਪਾ ਹੰਤ ਜੀਉ ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਰਹੰਤ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [੯੨੭]

ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲਾ

[ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੋਟ:-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਾਰੇ ਜਿਹੜਾ ਸੰਕਲਪ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਨਿਰੰਦੇਹ ਵਡਾ ਮੂਰਖ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਦਾਸ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਯਕੀਨ ਘਰ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹਰ ਸਿਧਾਂਤ ਸਦੀਵੀ ਸਚਾਈ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਰ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਾਂਗ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੀ ਸਵੈ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ। ਦਾਸ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਤੇ ਆਪ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ। ਸੋ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਬੂਲ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦਾਸਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚਲਾ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ " ਵੀ ਦਾਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਹਨ]

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਪਰਚਲਤ ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਚਾਈ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ " ਕਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਦਾ ਉਹ ਪਿਛਲਾ ਪਹਿਰ ਬੜੇ ਟਿਕਾਉ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਈਂ ਨੀਂਦ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਦੀ ਦੌੜ-ਭਜ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਥਕੇਵਾਂ ਲਹਿ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਤਰੋ-ਤਾਜ਼ਗੀ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਵੇਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਈ ਬੜਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਕਠਨ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਸਮਾ ਬੜਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਟਿਕਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਜਨਾ ਲਈ ਇਹ ਸਮਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਰਥ=ਮੋਤ ਬਿਨਾ, ਅਮਰ,-" ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਜਣ ਮੇਰਾ "। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਜਲ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਪੀਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ " ਆਬੋ-ਹੱਯਾਤ " ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਜਲ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਕੇ। ਪਰ ਕੀ ਕੋਈ ਵੇਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੧੨- ਜਿਨ ਵਡਿਆਈ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀ, ਤੇ ਰਤੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ਤਿਨ੍ਹੀ ਪੀਤਾ ਰੰਗਿ ਸਿਉ ਜਿਨ੍ਹ ਕਉ ਲਿਖਿਆ ਆਦਿ ॥੧॥[੧੨੩੮]-ਵਾਰ-੮

ਅਰਥ :- (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਭਾ (ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਭਾਗਤਾ) ਮਿਲੀ ਹੈ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ) ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਇਕ ਨਾਮ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਇਹ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ਪੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਦੀਵੀ-ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ-ਜਲ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ, ਸਿਵਾਏ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅਥਵਾ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਦਾਰਥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

੧੩- ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਮੋ ਸੇਵੇ ਨਾਮਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ* ਨਾਮੁ ਰਸਨਾ ਨਿਤ ਗਾਵੈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਸੋ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥[੨੩੨]-ਅਸਟ-੭

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹੀ ਮਨਮੁੱਖ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧।

[* Foot Note:-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ " ੧੨੦੦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਰੂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ]

ਜਪੁ (ਜੀ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ " ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਖੰਡਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ? ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਸਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਏਸੇ ਸ਼ੀਕੇ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਾਵਨ ਪਉੜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ --

੧੪- ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਬੁ, ਸਾਚੁ ਨਾਇ, ਭਾਖਿਆ ਭਾਉ ਅਪਾਰੁ ॥ ਆਖਹਿ ਮੰਗਹਿ ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ, ਦਾਤਿ ਕਰੇ ਦਾਤਾਰੁ ॥

ਫੇਰਿ ਕਿ ਅਗੈ ਰਖੀਐ, ਜਿਤੁ ਦਿਸੈ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ਮੁਹਿ ਕਿ ਬੋਲਣੁ ਬੋਲੀਐ, ਜਿਤੁ ਸੁਣਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ, ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਕਰਮੀ ਆਵੈ ਕਪੜਾ, ਨਦਰੀ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥

ਨਾਨਕ, ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ, ਸਭੁ ਆਪੇ ਸਚਿਆਰੁ ॥ ੪ ॥ [ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ]

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੀ ਲਿਟ ਨੇ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਉਂ ਲਿਖੇ ਹਨ:-

ਅਰਥ:-ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਿਯਮ ਵੀ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, (ਹੇ ਹਰੀ ! ਸਾਨੂੰ ਦਾਤਾਂ) ਦੇਹ। ਉਹ ਦਾਤਾਰ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। (ਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੀ ਭੇਟਾ ਉਸ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀਏ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਦਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਦਿੱਸ ਪਏ ? ਅਸੀਂ ਮੂੰਹੋਂ ਕਿਹੜਾ ਬਚਨ ਬੋਲੀਏ (ਭਾਵ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀਏ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਹਰੀ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੇ। ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ, (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲਾ ਹੋਵੇ), ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਿਫਤ-ਰੂਪ ਪਟੋਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦੀ ਪਾਲਿ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਸਭ ਥਾਈਂ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਪੰਥ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਪੋਸ਼ਾ-ਵਰ ਪਰਚਾਰਕ ਗਿ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮਸਕੀਨ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਪਾਵਨ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਬੋਹੜੇ ਜਿਹੇ ਫੇਰ-ਬਦਲ ਨਾਲ ਲਗ ਪੱਗ ਏਹੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮਸਕੀਨ ਜੀ ਨੇ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਉਂ ਕਿਹਾ ਹੈ--ਹੇ ਬੰਦੇ ! ਤੂੰ ਸਵੇਰ ਦਾ ਪਹਿਰ ਰੱਬ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦੇਹ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਪਹਿਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ'। ਭਾਵ, ਭਾਵੇਂ ਬਾਕੀ ਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਵਰਤ, ਸਿਰਫ ਸਵੇਰ ਦਾ ਪਹਿਰ ਹੀ ਜੁੜ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪ ਲੈਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ--ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ--(ਵੇਪ੍ਰਵਾਹ ਤੇ ਵਿਗਸੰਦਾ ਹੁਕਮੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਦਾ) ਸਾਹਿਬ ਹੈ (ਇਸ ਰਚੀ ਹੋਈ ਦ ਬਦਲਣਹਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਓਹ ਆਪ) ਸਤਿ (ਸਰੂਪ) ਹੈ ਤੇ ਸਤਿ ਨਾਮ ਹੈ, (ਅਨੇਕ) ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਉਹ) ਅਪਾਰ (=ਅਨੇਕ ਨਾਮਾਂ ਵਾਲਾ) ਪੁਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਓਹ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ) ਆਖਦੇ ਹਨ (ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਦਾਤਾਂ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਦੇਹ ਦੇਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦਾਤਾਂ ਦੋਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਇਹ ਮੰਗਾਂ ਸਕਾਮ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੀ ਮੰਗ 'ਨਿਸ਼ਕਾਮ' ਕੇਵਲ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ ਉਸ ਦਾਤੇ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਕਿ, (੧) ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਉਸ ਦਾਤੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਧਰੀਏ (ਭਾਵ, ਕੀ ਨਜ਼ਰ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਏ) ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਦਿੱਸੇ ਤੇ (੨) ਮੂੰਹੋਂ ਕੀ ਵਾਕ ਬੋਲੀਏ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਕਰੇ ? (ਉੱਤਰ: ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇੱਕ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਰ ਅਰਥਾਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ (ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਜੋਂ ਭੇਟ ਧਰੀਏ ਇੰਜ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ) ਸੱਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ, (ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਨਿਰੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਟੋਕ ਰਖੀ ਤਾਂ) ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਪਰ) ਮੁਕਤਿ--ਦੁਆਰਾ ਸਾਈਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਿਹਰ ਲਈ ਗੁਣਨੁਵਾਦ ਤੇ ਨਾਮ ਆਰਧਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਜਦੋਂ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਐਉਂ ਜਾਣ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਹ ਗਯਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਚਿਆਰ=) ਸਤਯ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਕੁਛ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈ। ੪। [ਏਨੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਸਵੇਰ ਦਾ ਪਹਿਰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਬਾਕੀ ਸੱਤ ਪਹਿਰ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਵਤਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੈ ?]

ਪਰ ਫਿਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖਣੀ ਪਈ ਹੈ :-

ਵਯਾਖਿਆ (=ਵਿਆਖਿਆ) = ਇਹ ਪਉੜੀ ਸਾਰੀ ਹੀ ਸਾਧਨਾ ਪੱਖ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੋਂ ਹੁਕਮੀ ਨੂੰ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬ ਆਖ ਕੇ ਫੇਰ ਦਾਤਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। - - - - - ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਭੇਟਾ ਕੋਈ ਸਥੂਲ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕਰਮ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਦਿਲ ਦਾ ਭਾਵ (ਪ੍ਰੇਮ) ਹੈ। ਇਸ ਭਾਵ ਪੁਰ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੀਝੇਗਾ, ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਏਗੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਤੇ ਸਚਿਆਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। - - - - - ਫਿਰ ਅਗਲੇ ਪੈਰੇ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ--:-

ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਪਿਯਾਰ-ਮਾਰਗ ਛੋੜ ਕੇ ਨਿਰੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਜਨਮ ਧਾਰਾਂਗੇ, ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਹ ਚੰਗੀ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ, ਪਰ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਮੋਖ-ਦੁਆਰ ਤਾਂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇਗਾ, ਫੇਰ ਮੋਖ-ਦੁਆਰ ਦੀ ਵਾਸਥਾ ਵਿਚ ਅਪੱਤ ਕੇ ਸਾਡੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਹ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਤਯ ਸਰੂਪ ਸਭ ਕੁਛ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਸਚਿਆਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। (ਸੰਥਾਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਮੀ ਚੋੜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ (੫੫ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੬੧ ਸਫ਼ੇ ਤਾਂਈਂ) ਸੱਤ ਸਫ਼ੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਹਿ ਕੇ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਮਹੂਰਤਾਂ ਅਥਵਾ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ?

ਪ੍ਰਿ: ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ--**ਜਪੁ ਤੇ ਓਹਦੇ ਪੱਖ**--ਦੇ ੨੨ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ :-ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਗੇ (ਸਾਹਮਣੇ ਮੰਤਵ) ਕੀ ਰਖੀਐ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਕੀ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲੀਏ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਜਾਈਏ ? ਉਤਰ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਤ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਟਿਕ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ। ਇਕ ਗਲ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਨਦਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਸਾਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਜਾਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਰ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਹ ਹੀ ਇਕ ਰਾਹ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਚਿਆਰ ਸਭ ਥਾਈਂ ਆਪ ਹੈ।

ਨਦਰ ਲਈ ਘਾਲ ਕੀ ਹੋਈ ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਾਰ ਬਾਰ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ--ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਘਾਲ ਕਰਕੇ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਅਦਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਡੀ ਸਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਚੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਾਈਂ **ਮੋਲਾ** ਹੋ ਜਾਏ, ਪਰ ਜੀਵਨ ਫਿਰ ਵੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਚੰਗੇਰਾ ਹੈ। {ਪੁਸਤਕ " ਜਪੁ ਤੇ ਓਹਦੇ ਪੱਖ " ਸਫ਼ਾ- ੨੩}

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਦਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਚਰਨ ਦੀ ਘਾੜਤ ਘੜਨੀ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਸ ਨਦਰ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਣਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਥਵਾ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਮਸਕੀਨ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ :-

- ੧) ਕੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਨੂੰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਖੰਡਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ? [ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤ--ੳ--ਕੋਈ ਵੇਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਅ--ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਵਸਤੂ ਅਥਵਾ ਸਮਾ ਸਦੀਵੀ (ਆਤਮਕ-) ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ]
- ੨) ਕੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਐਵੇਂ ਪੁਰਾਣਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਰਚਲਤ ਰੀਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ?
- ੩) ਕੀ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਰਮਜ਼ ਦੀ ਸੰਭਾਵਣਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ?
- ੪) ਦੋਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਉੜੀ ਦੀ ਕਿਸ ਤੁਕ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ? ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-- ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ?
- ੫) ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵੀ ਸਵੇਰ-ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲਾ ਲਿਖ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਦਾਸ ਦੀ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਹੀ ਅਰਥ ਸਹੀ ਮੰਨਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣ ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਜੇ ਠੀਕ ਮੰਨ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਕਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਆਦਿ (ਹਿੰਦੂ ਮਤਿ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ) ਵਾਂਗ ਸਵੈ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੱਦ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਥਵਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਫਿਰ ਉਹੀ ਅਭੁੱਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਕੀ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਥਵਾ ਸਦੀਵੀ ਜ਼ਿੰਗਦੀ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ, ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਹੋਰ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ-ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਏਡੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਮਹੱਤਤਾ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੀ ? ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਔਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ-- " ਜਿਤ ਵੇਲਾ ਵਿਸਰਹਿ ਤਾ ਲਾਗੈ ਹਾਵਾ ॥ ੧ ॥ [੫੬੩]-੭ ਆਖਾ ਜੀਵਾ ਵਿਸਰੈ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥ [੯] ਅਰਥਹੀਣ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਸਮਾਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤੀ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਵੇਲੇ-ਵਕਤ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ:--

੧੫- ਜੇ ਵੇਲਾ ਵਖਤੁ ਵੀਚਾਰੀਐ, ਤਾ ਕਿਤੁ ਵੇਲਾ ਭਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੇ ਰਤਿਆ ਸਚੇ ਸਚੀ ਸੋਇ ॥ ਇਕੁ ਤਿਲੁ

ਪਿਆਰਾ ਵਿਸਰੈ ਭਗਤਿ ਕਿਨੇਹੀ ਹੋਇ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ ਸਾਚ ਸਿਉ, ਸਾਸੁ ਨ ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ [੩੫]-੨੨-੫੫

ਅਰਥ:--ਜੇ (ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ) ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਵੇਲਾ ਵਕਤ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰਨਾ ਵਿਚਾਰਦੇ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਿਹਾ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਾਹਦੀ ਭਗਤੀ ਹੋਈ ਜੋ ਇਕ ਖਿਨ ਭਰ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿੱਸਰ ਜਾਏ? ਜੇ ਇਕ ਸਾਚ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਨਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆਂ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੋਹੜਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗੁਆਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਕੀ ਪਤਾ ਅਗਲਾ ਸੁਆਸ ਆਵੇ ਕਿ ਨਾ:--

੧੬- ਸਤਿ ਜਾਇ ਮਿਲਹੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਉ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ, ਜੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ

ਜਪਾਇਆ ਖਿਨੁ ਢਿਲ ਨ ਕੀਜਈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ, ਮਤੁ ਕਿ ਜਪੈ ਸਾਹੁ ਆਵੈ ਕਿ ਨ ਆਵੈ ਰਾਮ ॥

ਸਾ ਵੇਲਾ ਸੋ ਮੂਰਤੁ ਸਾ ਘੜੀ ਸੋ ਮੁਹਤੁ ਸਫਲੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਮੇਰਾ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਰਾਮ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ ਜਮਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ [੫੪੦]-ਛੰਤ--੫

ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇੱਕ ਸੁਆਸ ਵੀ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਫਿਰ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਗੇ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਉੱਤਮ ਭੇਟ ਫੁਰਮਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਬੜੀ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਡੂੰਘੀ ਰਮਜ਼ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਰਮਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਸ ਗੁੱਝੀ ਰਮਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਆਉ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵੇਖ ਲਈਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ " ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵੀ ਸਵੇਰ ਦੇ ਪਹਿਰ ਨੂੰ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ " ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

੧੭- ਸਲੋਕ ॥ ਝਾਲਾਘੇ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਆਰਾਧਿ ॥

ਕਾਰਾ ਤੁਝੈ ਨ ਬਿਆਪਈ ਨਾਨਕ ਮਿਟੈ ਉਪਾਧਿ ॥ ੧ ॥ [੨੫੫]-ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ-(੨੫)

ਅਰਥ :- ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਤੜਕੇ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਉੱਠ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ (ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ) ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਯਾਦ ਕਰ । ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ-ਫਿਕਰ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇਗਾ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਝਗੜੇ ਵਾਲਾ ਅਭਾਉ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਏਗਾ ।

੧੮- ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥ ਚਿੜੀ ਚੁਹਕੀ, ਪਹੁ ਫੁਟੀ, ਵਗਨਿ ਬਹੁਤੁ ਤਰੰਗ ॥

ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਸੰਤਨ ਰਚੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮਹਿ ਰੰਗ ॥ ੧ ॥ [੩੧੯]-ਵਾਰ-੬

ਪਦ ਅਰਥ :- ਚੁਹਕੀ--ਬੋਲੀ । ਪਹੁ ਫੁਟੀ--ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲਾ ਹੋਇਆ, ਤੜਕਾ । ਤਰੰਗ--ਲਹਰਾਂ, ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਤਰੰਗ । ਨਾਮਹਿ--ਨਾਮ ਵਿਚ ।

ਪਦਅਰਥ :- ਜਦੋਂ ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਿੜੀ ਚੁਹਕਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਦਾ ਸਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਸੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ) ਉਸ ਵੇਲੇ (ਭਗਤ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਦੇ) ਤਰੰਗ ਬਹੁਤ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਇਸ ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ) ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਰਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਹ ਬੰਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਚਰਜ ਕੌਤਕ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ) ।

੧੯- ਪ੍ਰਾਤਹ ਕਾਲਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀ ॥ ਈਤ ਉਤ ਕੀ ਓਟ ਸਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥

ਪੂਰਨ ਹੋਵਹਿ ਮਨ ਕੇ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰੈਣਿ ਦਿਨੁ ਗਾਉ ॥ ਜੀਵਤ ਮਰਤ ਨਿਹਚਲੁ

ਪਾਵਹਿ ਥਾਉ ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਸਾਹੁ ਸੇਵਿ ਜਿਤੁ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਸੁਖਿ ਅਨਦਿ ਵਿਹਾਵੈ ॥ ੩ ॥

ਜਗ ਜੀਵਨ ਪੁਰਖੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੪ ॥ [੭੪੩]-੨੪-੩੦

ਪਦ ਅਰਥ :- ਕਾਲਿ--ਸਮੇਂ ਵਿਚ । ਪ੍ਰਾਤਹ--ਪ੍ਰਭਾਤ, ਤੜਕੇ । ਉਚਾਰੀ--ਉਚਾਰਿਆ ਕਰ । ਈਤ ਉਤ--ਇਸ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਦੀ । ਓਟ--ਆਸਰਾ । ਸਵਾਰੀ--ਸਵਾਰ ਨੈ, ਸੋਹਣਾ ਬਣਾ ਨੈ । ੧ । ਜਪੀਐ--ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹੋਵਹਿ--ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮਨ ਕੇ ਕਾਮ--ਮਨ ਦੇ ਕਲਪੇ ਹੋਏ ਕੰਮ । ੧ । ਰਹਾਉ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ--ਨਾਸ-ਰਹਿਤ, ਅਟੱਲ । ਗਾਉ--ਕਥਨ ਕਰਿਆ ਕਰ । ਜੀਵਤ ਮਰਤ--ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਮੋਹ ਰਿਹਾ । ਪਾਵਹਿ--ਤੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ । ੨ । ਸਾਹੁ--ਸਾਹ, ਨਾਮ-ਧਨ ਦਾ ਮਾਲਕ । ਸੇਵਿ--ਸਰਨ ਪਿਆ ਰਹੁ । ਜਿਤੁ--ਜਿਸ ਧਨ ਵਿਚ । ਤੋਟਿ--ਘਟਾ । ਖਾਤ ਖਰਚਤ--ਵਰਤਦਿਆਂ ਤੇ ਵੰਡਦਿਆਂ । ਸੁਖਿ--ਸੁਖ ਵਿਚ । ਵਿਹਾਵੈ--ਉਮਰ ਬੀਤਦੀ ਹੈ । ੩ । ਪੁਰਖ--ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ । ਸੰਗਿ--ਸੰਗਤ ਵਿਚ । ਪ੍ਰਸਾਦਿ--ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ । ੪ ।

੨੦- ਪਰਭਾਤੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ਜਪਿ, ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਧਿਆਇ ॥

ਜਨਮ ਮਰਣ ਮਲੁ ਉਤਰੈ, ਸਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ੨ ॥ [੧੦੯੯]-ਵਾਰ-੧੬

੨੧- ਉਗਵੈ ਸੂਰੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਬੋਲਹਿ ਸਭ ਰੈਨਿ ਸਮੁਲਹਿ ਹਰਿ ਗਾਲ ॥

ਹਮਰੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹਮ ਲੋਚ ਲਗਾਈ ਹਮ ਕਰਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿ ਭਾਲ ॥ ੧ ॥ [੧੩੩੫]-੨

ਅਰਥ :- ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਵੀ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇਹ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਢੂੰਡ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧ ॥

੨੨- ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀਐ ਚਮਕਨਿ ਤਾਰੇ ॥ ਜਾਗਹਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਨਾਮੁ

ਸਿਮਰਹਿ ਅਨਦਿਨੇ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਧਿਆਨੁ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕੁ ਖਿਨੇ ॥ ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਬਿਕਾਰੁ

ਮਨ ਕਾ, ਕਲਮਲਾ ਦੁਖ ਜਾਰੇ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਹਰਿ ਦਾਸ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ [੪੫੯]-ਛੰਤ-੧

ਇਸ ਪਾਵਨ ਛੰਤ ਵਿਚ ਸਵੇਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਚਮਕਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ । ਤੜਕੇ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੌਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ।

੨੩- ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਲਾਗਉ ਜਨ ਚਰਨੀ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਦਰਸੁ ਪਾਵਉ ॥

ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਿ ਕਰਉ ਜਨ ਸੇਵਾ ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ॥ ੧ ॥ [੫੩੩]-੨--੨੬

੨੪- ਮ:੫ ॥ ਉਠੀ ਝਾਲੂ ਕੰਤੜੇ, ਹਉ ਪਸੀ ਤਉ ਦੀਦਾਰੁ ॥

ਕਾਜਲੁ ਹਾਰੁ ਤਮੋਲ ਰਸੁ, ਬਿਨੁ ਪਸੇ ਹਭਿ ਰਸ ਛਾਰੁ ॥ ੩ ॥ [੧੦੯੪]-ਵਾਰ-੧

ਅਰਥ:- ਹੇ ਸੋਹਣੇ ਕੰਤ ! ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠਾਂ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨ ਕਰਾਂ । ਤੇਰਾ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੱਜਲ ਹਾਰ ਪਾਨ ਰਸ--ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਸ ਸੁਆਹ ਸਮਾਨ ਹਨ (ਭਾਵ ਧਾਰਮ ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਆਦਿ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹਨ) । ੩ ।

੨੫- ਉਠੁ ਫਰੀਦਾ, ਉਜੁ ਸਾਜਿ, ਸੁਬਹ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਿ ॥

ਜੋ ਸਿਰੁ ਸਾਂਈ ਨਾ ਨਿਵੈ, ਸੋ ਸਿਰੁ ਕਪਿ ਉਤਾਰਿ ॥ ੭੧ ॥ [੧੩੮੧]

੨੬- ਪਹਿਲੈ ਪਹਰੈ ਫੁਲੜਾ, ਫਲੁ ਭੀ ਪਛਾ ਰਾਤਿ ॥ ਜੋ ਜਾਗੀਨ੍ਹ ਲਹੰਨਿ ਸੇ, ਸਾਈ ਕੰਨੋ ਦਾਤਿ ॥ ੧੧੨ ॥ [੧੩੮੪]

ਅਰਥ : ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਮਾਨੋਂ ਇੱਕ ਸੁਹਣਾ ਜਿਹਾ ਫੁੱਲ ਹੈ, ਫਲ ਤੜਕੇ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜੋ ਬੰਦੇ ਤੜਕੇ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ੧੧੨। (ਭਾਵ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਭਾਵ ਬਚਪਨ ਅਥਵਾ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਪਿਛਲੀ ਉਮਰੇ ਅਥਵਾ ਜ਼ਿਊਦਿਆਂ ਹੀ, ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

੨੭- ਵਡੜੈ ਝਾਲਿ ਝਲੁੰਭਲੈ ਨਾਵੜਾ ਲਈਐ ਕਿਸੁ ॥ ਨਾਉ ਲਈਐ ਪਰਮੇਸਰੈ ਭੰਨਣ ਘੜਣ ਸਮਰਥੁ ॥ ੬੨ ॥ [੧੪੨੦]

ਪਦਅਰਥ :- ਝਾਲਿ--ਝਾਲਾਘੇ, ਸਵੇਰੇ । ਵਡੜੈ ਝਾਲਿ--ਬੜੇ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ, ਬਹੁਤ ਸਵੇਰੇ । ਝਲੁੰਭਲੈ--ਘੁਸਮੁਸੇ (ਨਾਵੜਾ--ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ । ਕਿਸੁ ਨਾਵੜਾ--ਕਿਸ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਾਮ ? ਪਰਮੇਸਰੈ ਨਾਉ--ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ । ਸਮਰਥੁ--ਤਕਤ ਵਾਲਾ ।

੨੮- ਪਿਛਹੁ ਰਾਤੀ ਸਦੜਾ ਨਾਮੁ ਖਸਮ ਕਾ ਲੋਹਿ ॥ ਖੇਮੇ ਛੜ੍ਹ ਸਰਾਇਚੇ ਦਿਸਨਿ ਰਥ ਪੀੜੇ ॥

ਜਿਨੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ ਕਉ ਸਦਿ ਮਿਲੇ ॥ ੧ ॥ [੯੮੯]-੧

ਅਰਥ:-ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਵਡਭਾਗੀ) ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਪਿਆਰ-ਭਰਿਆ ਸੱਦਾ ਭੇਜਦਾ ਹੈ (ਪਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਤੰਬੂ, ਛੱਤਰ, ਕਨਾਤਾਂ ਰਬ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ) ਤਿਆਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਾਰੇ (ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਮਾਣ-ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਪਦਾਰਥ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ (ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ !) ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ।

੨੯- **ਫਰੀਦਾ ਪਿਛਲ ਰਾਤਿ ਨ ਜਾਗਿਓਹਿ, ਜੀਵਦੜੇ ਮੁਇਓਹਿ ॥**

ਜੇ ਤੈ ਰਬੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਤ ਰਬਿ ਨ ਵਿਸਰਿਓਹਿ ॥ ੧੦੭ ॥ [੧੩੮੩]

ਅਰਥ :-ਹੋ ਫਰੀਦ ਜੇ ਤੂੰ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ (ਇਹ ਕੋਝਾ ਜੀਵਨ) ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਤੂੰ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ । ਜੇ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰੱਬ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਇਆ (ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ) ।

੩੦- **ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥ ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪੈ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ, ਦੇਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥ ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥ ੨ ॥ [੩੦੫]-ਵਾਰ-੧੧**

ਪਦ ਅਰਥ :- ਭਲਕੇ--ਨਿਤ ਸਵੇਰੇ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ--ਨਾਮ-ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ (ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ-ਕਾ-ਚੱਕ ਸੀ । (ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੧ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਕੇ-ਚੱਕ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ) । ਕਿਲਵਿਖ--ਪਾਪ । ਸਾਸਿ--ਸਾਹ ਦੇ ਨਾਲ । ਗਿਰਾਸਿ--ਗਿਰਾਹੀ ਅਥਵਾ ਭੁਰਕੀ ਦੇ ਨਾਲ । ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ--ਹਰ ਦਮ, ਹਰ ਪਲ । ਅਵਰਹ--ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ।

੩੧- **ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਪਰਾਹੁਣਾ ਮੇਰੈ ਘਰਿ ਆਵਉ ॥ ਪਾਉ ਪਖਾਲਾ ਤਿਸ ਕੇ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਿਤ ਭਾਵਉ ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਣੈ ਨਾਮੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਨਾਮੇ ਲਿਵ ਲਾਵਉ ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੋਇ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਉ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਾਪਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਵਉ ॥ ੨ ॥ [੩੧੮]-ਵਾਰ-੧**

ਪਦਅਰਥ :-ਭਲਕੇ--ਨਿਤ ਸਵੇਰੇ । ਪਰਾਹੁਣਾ--ਸੰਤ ਪਰਾਹੁਣਾ । ਮੇਰੈ ਘਰਿ--ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ । ਆਵਉ--ਆਵੇ । ਪਖਾਲਾ--ਮੈਂ ਧੋਵਾਂ । ਤਿਸ ਕੇ--ਉਸ ਸੰਤ-ਪਰਾਹੁਣੇ ਦੇ । ਮਨਿ--ਮਨ ਵਿਚ । ਭਾਵਉ--ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ । ਸੰਗ੍ਰਹੈ--ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ । ਨਾਮੇ--ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ । ਲਾਵਉ--ਮੈਂ ਲਾਵਾਂ । ਗਾਵਉ--ਮੈਂ ਗਾਵਾਂ । ਪਾਵਉ--ਮੈਂ ਪਾਵਾਂ ।

੩੨- **ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ॥ ਸਬਾਹੀ ਸਾਲਾਹ, ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ਇਕ ਮਨਿ ॥ ਸੇਈ ਪੂਰੇ ਸਾਹ, ਵਖਤੈ ਉਪਰਿ ਲੜਿ ਮੁਟੇ ॥ ਦੂਜੈ ਬਹੁਤੇ ਰਾਹ,ਮਨ ਕੀਆ ਮਤੀ ਖਿੰਡੀਆ ॥ ਬਹੁਤੁ ਪਏ ਅਸਗਾਹ, ਗੋਤੇ ਖਾਹਿ ਨ ਨਿਕਲਹਿ ॥ ਤੀਜੈ ਮੁਹੀ ਗਿਰਾਹ, ਭੁਖ ਤਿਖਾ ਦੁਇ ਭਉਕੀਆ ॥ ਖਾਧਾ ਹੋਇ ਸੁਆਹ, ਭੀ ਖਾਣੇ ਸਿਉ ਦੋਸਤੀ ॥ ਚਉਥੈ ਆਈ ਉਘ, ਅਖੀ ਮੀਟਿ ਪਵਾਰਿ ਗਇਆ ॥ ਭੀ ਉਠਿ ਰਚਿਓਨੁ ਵਾਦੁ, ਸੈ ਵਰ੍ਹਿਆ ਕੀ ਪਿੜ ਬਧੀ ॥ ਸਭੇ ਵੇਲਾ ਵਖਤ ਸਭਿ, ਜੇ ਅਠੀ ਭਉ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਚਾ ਨਾਵਣੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੧੪੫]-ਵਾਰ-੧੭**

ਅਰਥ :- ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਕ-ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਵੇਲੇ-ਸਿਰ ਮਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਲਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਆਹਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਪੂਰੇ ਸਾਹ ਹਨ । ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸਨਾ ਖਿੱਲਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਨ ਕਈ ਰਾਹੀਂ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧੰਧਿਆਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਫਸਦੇ ਹਨ) ਕਿ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਭੁੱਖ ਤੇ ਤ੍ਰਿਹ ਦੋਵੇਂ ਚਮਕ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦੇ ਆਹਰੇ ਜੀਵ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਜੋ ਖਾਧਾ ਹੋਇਆ ਭਾਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਖਾਣ ਦੀ ਤਾਘ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਚਉਥੇ ਪਹਿਰ ਨੀਂਦ ਆ ਦਬਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਘੂਕ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ ਸੌ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੀਂਦਰੋਂ ਉਠ ਕੇ ਮੁੜ ਜਗਤ ਦੇ ਧੰਧਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਝਮੇਲਾ, ਮਾਨੋ, ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਥੇ ਸੈਂਕੜੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਜੀਉਣ ਦਾ ਘੋਲ ਮਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਡਰ-ਅਦਬ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵੇਲੇ ਵਕਤਾਂ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਵਸਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੧ ।

ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ " ਅੰਮ੍ਰਿਤਵੇਲਾ" ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰ ਕੁਝ ਸੱਜਣ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਕੇ ਅੱਠਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਵੇਰ ਦਾ ਪਹਿਰ ਹੀ " ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ " ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਟਿੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਬਾਕੀ ਸੱਤ ਪਹਿਰ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਖੁੱਲ ਮਿਲ ਗਈ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ :-

੩੩- **ਅਠੀ ਪਹਰੀ ਅਠ ਖੰਡ, ਨਾਵਾ ਖੰਡੁ ਸਰੀਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਏਕੁ, ਭਾਲਹਿ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰੁ ॥ ਕਰਮਵੰਤੀ ਸਾਲਾਹਿਆ ਨਾਨਕ ਕਰਿ ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ॥ ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ, ਸੁਰਤਿਆ ਉਪਜੈ ਚਾਉ ॥ ਤਿਨਾ ਦਰੀਆਵਾ ਸਿਉ ਦੋਸਤੀ ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਸਚਾ ਨਉ ॥ ਓਥੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੰਡੀਐ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਪਸਾਉ ॥ ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਕਸੀਐ ਵੰਨੀ ਚੜੈ ਚੜਾਉ ॥ ਜੇ ਹੋਵੈ ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ ਕੀ, ਬਹੁੜਿ ਨ ਪਾਈ ਤਾਉ ॥ ਸਤੀ ਪਹਰੀ ਸਤੁ ਭਲਾ, ਬਹੀਐ ਪੜਿਆ ਪਾਸਿ ॥ ਓਥੈ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀਚਾਰੀਐ, ਕੂੜੈ ਘਟੈ ਰਾਸਿ ॥ ਓਥੈ ਖੋਟੇ ਸਟੀਅਹਿ, ਖਰੇ ਕੀਚਹਿ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ਬੋਲਣੁ ਫਾਦਲੁ ਨਾਨਕਾ, ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਖਸਮੈ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ [੧੪੬]-ਵਾਰ-੧੮**

ਅਰਥ:-(ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ੯ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ) ਨਾਵਾਂ ਖੰਡ ਮਨੁੱਖ-ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅੱਠੇ ਪਹਰ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਧਰਤੀ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਅੱਠ ਖੰਡੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਹੋ ਨਾਨਕ ! (ਕੋਈ ਵਿਚਲੇ) ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਧਾਰ ਕੇ ਇਸ (ਨਾਵੇਂ ਖੰਡ ਸਰੀਰ) ਵਿਚ ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮ ਲੱਭਦੇ ਹਨ, ਅਥਾਹ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ (ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ) ਭਾਲਦੇ ਹਨ ।

ਸਵੇਰ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ (ਭਾਵ, ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤਕ) ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ (ਇਸ ਨਉਨਿਧਿ ਨਾਮ ਲਈ) ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ [ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (=ਦਰੀਆਵਾਂ)] ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਸੱਚਾ

ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਓਥੇ (ਸਤਸੰਗ ਵਿਚ) ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। (ਜਿਵੇਂ ਤਾਉ ਦੇ ਕੇ) ਸੋਨੇ (ਨੂੰ) ਕੱਸ ਲਾਈਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦੀ ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੱਸ ਲਾਈਦੀ ਹੈ, ਤੇ (ਭਗਤੀ ਦਾ) ਸੋਹਣਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂਸਰਾਫ਼ (-ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਤਪਾਉਣ (ਭਾਵ, ਹੋਰ ਘਾਲਾਂ) ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

(ਅਠਵਾਂ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆਂ ਵਰਤ ਕੇ ਬਾਕੀ) ਸੱਤ ਪਹਰ ਭਲਾ ਆਚਰਨ (ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ) ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ (ਬੈਠਿਆਂ) ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਝੂਠ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਘਟਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਖੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦੇਈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਲਾਘਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਓਥੇ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਾਪਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਗਿਲ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਉਹ ਖਸਮ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੧।

ਇਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੀ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੜਕੇ ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਟਿਕਾਉ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਘਾੜਤ ਘੜੀ ਜਾਣੀ ਸਹਿਲ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਨ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩੪- ਨਉ ਪ੍ਰਭਾਤੈ ਸਬਦਿ ਧਿਆਈਐ ਛੋਡਹੁ ਦੁਨੀ ਪਰੀਤਾ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਜਗਿ ਹਾਰਿਆ ਤਿਨਿ ਜੀਤਾ ॥ ੪ ॥ [੧੩੩੦]--੯

ਅਰਥ :- ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਹੀ (ਉਠ ਕੇ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, (ਹੋ ਭਾਈ !) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਤਿਆਗੋ (ਇਹ ਮੋਹ ਹੀ ਕਰਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ) । ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੇਹੜਾ ਬੰਦਾ (ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਕੇ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ (ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ) ਜਿੱਤੀ ਹੈ ॥

੩੫- ਗਾਛਹੁ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ ॥ ਨਾਮੁ ਭਣਹੁ ਸਰੁ ਦੋਤੁ ਸਵਾਰਿ ॥

ਪ੍ਰਿਉ ਸੇਵਹੁ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਬਿਖੁ ਤਿਆਸ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ੭ ॥ [੧੧੮੭]-ਅਸਟ-੧

ਅਰਥ:-ਹੋ ਜਿੰਦੇ ! ਉੱਠ ਉਦੱਮ ਕਰ, ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅੰਸ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਰਾਜ-ਪੁਤ੍ਰੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਰਾਜ-ਕੁਮਾਰੀ ਹੈਂ, (ਤੜਕ-ਸਾਰ ਵਰਗੇ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਾਂਗ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇਹ ਵਾਲੇ ਅਨੋਖੇ ਸਮੇਂ ਅਥਵਾ ਵੇਲੇ) ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਕੇ ਨਿਤ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਕਰ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ :-

ਉਪਰ ਵਿਚਾਰੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਜੋ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

- ੧) ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਤੜਕੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਾਸਤੇ, ਝਾਲਾਘੇ, ਚਿੜੀ ਚੁਹਕੀ, ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲਿ, ਉਗਵੈ ਸੂਰ, ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀਐ, ਝਾਲੂ, ਸੁਬਹੁ, ਪਛਾ ਰਾਤ, ਚਉਥੈ ਪਹਿਰੇ ਸਬਾਹ ਕੇ, ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।
- ੨) ਤੜਕੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਨੀਂਦ ਦੁਆਰਾ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮੁੜ ਪਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਉਚੇਚੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤੜਕੇ ਉਠ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਉਚੇਚੀ ਤਾਕੀਦ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਸਵੇਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਹਿਮਾ ਜਾਂ ਉਚੇਚੇ ਫਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ੩) ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਟਿਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਲੈਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮਨ ਆਈਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਸਵੇਰ ਦੇ ਇਸ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ-ਵੇਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ (ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਤੜਕੇ ਵੇਲੇ ਲਈ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਵਰਤਦੇ। ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ' ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇ ਰਹੇ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਸੀ ਓਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਉਸ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੇ 'ਸ਼ੁੱਭ ਅਥਵਾ ਅਸ਼ੁੱਭ' ਸਮੇਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ---ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਟਿਕਾਉ, ਅਡੋਲਤਾ ਅਤੇ ਸੀਤਲਤਾ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਸਾਰੇ ਥਕੋਵਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਸੋਚ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਜੋਗ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਨਰੰਦ ਲਾਲ ਜੀ 'ਗੋਇਆ' ਨੇ ਆਪਣੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਨੰ ੧੭ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਾਗਣ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:---

" ਬੇਦਾਰੀ ਅਸਤ ਜਿੰਦਗੀਏ ਆਰਫ਼ਾਨਿ ਸੋਕ ॥ ਗੋਇਆ, ਹਰਾਮ ਕਰਦਮ, ਅਜ਼ ਆਇੰਦਾ ਖ਼ਾਬ ਸੁਬਾਹ ॥ "

'ਭਾਵ, ਰੱਬੀ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣਾ 'ਜਿੰਦਗੀ' ਹੈ। 'ਹੋ ਗੋਇਆ ! ਮੈਂ ਵੀ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਸੌਤੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਹਰਾਮ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ।' ਤੜਕੇ ਉਠਣਾ ਬੜਾ ਮੁਬਾਰਕ ਹੈ।

ਦਾਸ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ ਤਿੰਨ ਵੇਜੇ ਤੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਆਖ਼ਰੀ ਸੁਆਸਾਂ ਤੱਕ ਇਹ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆਂ ਰਹੇ। ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਹੀ ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਗਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਬਣੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ-ਢੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦਾ ਹੈ ? ਅਜੇਹਾ ਬੰਧਨ ਪਾ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜਰਬੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ

ਅਵਤਾਰ, ਪੈਗੰਬਰ, ਵਲੀ-ਅੱਲਾ, ਸਿੱਧ, ਵਿਦਵਾਨ, ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਪਾਈ, ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਜਾਗਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ, ਨਾਸਤਕ ਤੋਂ ਆਸਤਕ, ਚੋਰ ਤੋਂ ਸਾਧ ਅਥਵਾ ਬਦ ਤੋਂ ਨੇਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਮਿਲਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਗਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਥੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਉਹ ਵੇਲਾ ਅਜੇਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ-ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਜੀਵੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ, ਵਾਹੀਕਾਰ ਹਲ ਪੰਜਾਲੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਉਹੀ ਸਮਾਂ ਠੀਕ ਮੰਨ ਕੇ ਸੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਨੱਪਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਈ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇ-ਆਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਵੀ ਉਪਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਦੋੜੇ ਫਿਰਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫਾਂਧੀ, ਪੰਛੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਸਾ ਕੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਜਾਲ ਖਿਲਾਰਦੇ ਵੀ ਤੜਕੇ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਈ ਥਾਈਂ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਜ਼ਾਲਮ ਡਾਕੂਆਂ, ਕਾਤਲਾਂ, ਅਥਵਾ ਦੇਸ਼-ਧਰੋਹੀ ਤਸਕਰੀਆਂ ਲਈ, ਅਥਵਾ ਆਚਰਨ-ਹੀਣ ਉਪਦਰੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਉਹੀ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ--ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਰਤਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਂ ਨਰਕੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ " ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਉਥੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਝਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਦਾ ਵੀ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਸੋ ਦਾਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ (ਜੀਵਨ) ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਕੇ ਭਗਤੀ ਰੱਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਅੱਖੇ ਉਹਲੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਅਰਥ--ਮੋਖਸ਼ ਦਾਇਕ ਵੇਲਾ, ਮੁਕਤਿ ਵੇਲਾ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਆਉ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੋਖਸ਼-ਦਾਇਕ ਸਮਾਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ? :---

- ੧) ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਬਹੁਰਿ ਨਹ ਪਾਵੈ ਕਛੂ ਉਪਾਉ ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਕਰੁ ਰੇ ॥ [੨੨੦]-੯
- ੨) ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ ॥ ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ ॥ [੧੭੬]-੩-੭੨ ੧-ਮਿਲੀ ਹੈ।
- ੩) ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ੍ਵਾਮੁ ॥ [੨੬੩]-੧-੨੩
- ੪) ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਭ੍ਰਮਤੋ ਹੀ ਆਇਓ ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲਭਾਹੀ ॥ [੧੨੦੭]-੨-੧੬
- ੫) ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਜਪਿ ਹੋਤ ਪੁਨੀਤਾ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਨਿਵਾਰੈ ॥ [੧੨੦੮]-੪-੨੩

ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖ-ਦੇਹੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ। ਏਹੀ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦ ਆਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੁੜ ਇਹ ਵੇਲਾ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ--" ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ ਚਿਰੰਕਾਲ ਪਾਇਓ, ਜਾਤਉ ਕਉਡੀ ਬਦਲਾਹਾ ॥ [੧੨੦੩]-੪ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਦੇ ਹੀ ਇਸ ਮਨੁੱਖ-ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਤਰਸਦੇ ਹਨ--ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥ [੧੧੫੯]-੯ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਫਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਣ ਆਏ ਸਨ--ਸਫਲ ਹੋਤ ਇਹ ਦੁਰਲਭ ਦੇਹੀ ॥ ਜਾ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਇਆ ਕਰੇਹੀ ॥ [੧੨੯੮]-੪

ਇਸੇ ਇੱਕ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਵਡਮੁੱਲਾ ਭੇਤ ਵੀ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੋਖਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਮੁੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤ੍ਰ ਉਚਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੱਖ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਸੰਕੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ :-

ਫੇਰਿ ਕਿ ਅਗੈ ਰਖੀਐ, ਜਿਤੁ ਦਿਸੈ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ਮੁਹਿ ਕਿ ਬੋਲਣੁ ਬੋਲੀਐ, ਜਿਤੁ ਸੁਣਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ, ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਕਰਮੀ ਆਵੈ ਕਪੜਾ, ਨਦਰੀ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥
ਨਾਨਕ, ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ, ਸਭੁ ਆਪੇ ਸਚਿਆਰੁ ॥ ੪ ॥ (ਜਪੁਜੀ)

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-- (ੳ) ਫਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੀ ਧਰੀਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ। (ਅ) ਮੁਹਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਬੋਲੀਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਕਰੇ ?

ਉੱਤਰ-- (ੳ) (ਇਹ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਦੁਰਲੱਭ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਪਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ, ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹੀ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵੇਲੇ) ਨੂੰ ਅਭਿਨਾਸੀ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ--ਜਿਸ ਸਿਉ ਰਾਤਾ ਤੇਸੇ ਹੋਵੈ ॥ " ਵਾਲੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਦਵੀ ਯਾਦ (--ਰੂਪੀ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭਿਉਂਦੀ ਰੱਖ ਕੇ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ ਲੈ। ਅਤੇ ਜਦ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨੇ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਠੰਢ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣਾ ਹੈ।

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ--ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ " ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਮਤਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ--

੩੬-

ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਾਇਆ ਪਾਹਿਆ ਪਿਆਰੇ ਲੀਤੜਾ ਲਭਿ ਰੰਗਾਏ ॥ ਮੇਰੈ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ਚੋਲੜਾ ਪਿਆਰੇ ਕਿਉ
ਧਨ ਸੇਜੈ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ॥ ਹੰਉ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ਤਿਨਾ ਕੈ
ਲੈਨਿ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਲੈਨਿ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਉ, ਤਿਨਾ ਕੈ ਹੰਉ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੈ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥ ਕਾਇਆ ਰੰਛਣਿ ਜੋ
ਬੀਐ ਪਿਆਰੇ ਪਾਈਐ ਨਾਉ ਮਜੀਠ ॥ ਰੰਛਣ ਵਾਲਾ ਜੋ ਰੰਛੈ ਸਾਹਿਬੁ ਐਸਾ ਰੰਗੁ ਨ ਡੀਨ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨ ਕੇ ਚੋਲੇ
ਰਤੜੇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤੁ ਤਿਨਾ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ਧੂੜਿ ਤਿਨਾ ਕੀ ਜੇ ਮਿਲੈ ਜੀ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੩ ॥

ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਰੰਗੇ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ* ॥ ਨਾਨਕ ਕਾਮਣਿ ਕੰਤੋ ਭਾਵੈ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਵੇਇ ॥ ੪ ॥ [੭੨੨]-੧-੩

ਅਰਥ:--ਹੋ ਮਿਹਰਬਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵਾਰਨੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਬੰਦੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

ਜਿਸ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪਾਹ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਭ ਨਾਲ ਰੰਗ ਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ
ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ (ਜਿੰਦ ਦਾ) ਇਹ ਚੋਲਾ (ਇਹ ਸਰੀਰ, ਇਹ ਜੀਵਨ) ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ੧ ।

(ਪਰ ਹਾਂ) ਜੇ ਇਹ ਸਰੀਰ (ਨੀਲਾਰੀ ਦੀ) ਮੱਟੀ (=ਰੰਛਣ) ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਹੋ ਸੱਜਣ ! ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਜੀਠ ਵਰਗੇ ਪੱਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ,
ਫਿਰ (ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ) ਸਾਈ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕਿਤੇ) ਆਪ ਨੀਲਾਰੀ (ਬਣ ਕੇ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਚੋਲੇ ਨੂੰ) ਰੰਗ (ਦਾ ਡੋਬਾ) ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਪਹਿਲਾਂ
ਵੇਖਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ । ੨ । ਹੋ ਪਿਆਰੇ (ਸੱਜਣ !) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ (ਸਰੀਰ-) ਚੋਲੇ (ਜੀਵਨ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਨਾਲ) ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਨ, ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ (ਸਦਾ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ
(ਵੱਸਦਾ) ਹੈ । ਹੋ ਸੱਜਣ ! ਨਾਨਕ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰ, ਭਲਾ ਕਿਤੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮਿਲ ਜਾਵੇ । ੩ । ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ
ਆਪ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪ ਸੰਵਾਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ (ਨਾਮ ਦਾ) ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ ਹੈ । ੪ ।

[* **Foot note** :--ਅੰਤਲੀ ਤਕ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣਾ -- " ਜਦ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸੱਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਹਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਿਸੇ
ਉੱਚਮ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ? ਫਿਰ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਵਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਚਾੜ੍ਹ ਲਵੇਗਾ " । ਅਜੇਹਾ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਉਸ ਹੰਕਾਰੀ ਰੁਚੀ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ
ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ ਬਣ ਬੈਠਣ ਦੀ ' ਹਉਮੈ ' ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਫਿਰ ' ਹਉਮੈ ' ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ ਦੇ ਨੇੜਾ ਪੁੱਜ ਕੇ ਵੀ, ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਖੱਡ ਵਿਚ ਜਾ
ਡਿਗਦੇ ਹਾਂ ' । ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਾਈ ਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠੇ । ਸਦਾ ਏਹੀ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਉਸੇ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ' ਹਉ ' ਦੀ ਲੋਸ ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਜੇ ਮਨ
ਵਿਚ ਆ ਟਿਕੇ ਤਾਂ ' ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ' ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਹੋਰ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ । ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਸਨੇਹ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਗਲੇ
ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਹ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ--ਇਆਨੜੀਏ ਮਾਨੜਾ ਕਾਇ ਕਰੇਇ ॥ ਆਪਨੜੇ ਘਰਿ ਹਰਿ, ਰੰਗੇ ਕੀ ਨ ਮਾਣੇਹਿ ॥ ਸਹੁ ਨੇੜੇ ਧਨ ਕਮਲੀਏ ਬਾਹਰੁ ਕਿਆ ਚੁਢੇਹਿ ॥... ੧॥
..... ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ ਤਾ ਸਹੁ ਪਾਈਐ ਅਉਰ ਕੈਸੀ ਚਤੁਰਾਈ ॥... ੪ ॥ [੭੨੨]-੨-੪ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਵੀ ਹੈ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ' ਆਪ ਬੀਜਿ ਆਪੇ
ਹੀ ਖਾਇ ' (੨੫) ਜਿਹੇ ਬੇਅੰਤ ਬਚਨ ਕਦੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ । ਅਜੇਹੇ ਭੇਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਭਾਗ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਵੇਗਾ । ਖਿਮਾ ਰਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਂ ਸਾਗਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖ ਇੱਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ
ਸਨ ਲਿਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ]

ਗੱਲ ਏਥੇ ਵੀ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੰਗ ਵੀ ਉਸੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਨਜ਼ਰ
ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਚੌਥੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਕੇ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ਬਣਾ
ਲੈਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :--

੩੭- ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਲੋਇਣਾ ਮਨੁ ਪ੍ਰੇਮਿ ਰਤੰਨਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥ ਮਨੁ ਰਾਮਿ

ਕਸਵਟੀ ਲਾਇਆ ਕੰਚਨੁ ਸੋਵੰਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੰਗਿ ਚਲੁਲਿਆ ਮੇਰਾ ਮਨੁ

ਤਨੋ ਭਿੰਨਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਮੁਸਕਿ ਝਕੋਲਿਆ ਸਭੁ ਜਨਮੁ ਧਨੁ ਧੰਨਾ ॥ ੧ ॥ [੪੪੮]-ਛੰਤ-੮-੧੫

ਅਰਥ:--ਹੋ ਭਾਈ ! ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ-ਜਲ ਨਾਲ ਸਰੂਰ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।
ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ) ਕਸਵੱਟੀ ਉਤੇ ਘਸਾਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਸੁੱਖ ਸੋਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਿਆਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ
ਗੁੜ੍ਹਾ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੇਰਾ ਤਨ ਤਰੋ-ਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । (ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ) ਦਾਸ ਨਾਨਕ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ) ਕਸਤੂਰੀ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਗੰਧਿਤ ਹੋ
ਗਿਆ ਹੈ, (ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦਾ) ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ੧ ।

ਕਾਇਆ ਨਿਰੀ ਭਿਉਣ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹੀ-ਚੋਲੇ ਨੂੰ ਰੰਗਣ ਦੀ ਗੱਲ ਰੰਗੇ ਹੋਣ ਦੀ ਵੀ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਹੈ:--

ਚਲ ਰਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਮਲਾਰ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੧, ਦੀ ੧੧ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਸਲੋਕ:--

੩੮- ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਬਾਬੀਹਾ ਏਹੁ ਜਗਤੁ ਹੈ, ਮਤ ਕੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥ ਇਹੁ ਬਾਬੀਹਾ ਪਸੂ ਹੈ

ਇਸ ਨੋ ਬੂਝਣੁ ਨਾਹਿ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਜਿਤੁ ਪੀਤੋ ਤਿਖ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ

ਜਿਨ੍ਹ ਪੀਆ ਤਿਨ੍ਹ ਬਹੁੜਿ ਨ ਲਾਗੀ ਆਇ ॥ ੧ ॥ [੧੨੮੩]-ਵਾਰ-੧੧

ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ---(ਲਫਜ਼ ਪਪੀਹਾ ਸੁਣ ਕੇ) ਮਤਾਂ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਜਾਵੇ, ਪਪੀਹਾ ਇਹ
ਜਗਤ (ਦਾ ਮਨੁੱਖ) ਹੈ ਇਹ ਪਪੀਹਾ (-ਜੀਵ) ਪਸੂ (-ਸੁਭਾਉ) ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਐਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀਤਿਆਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰੇਹ
ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । (ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਆਏ ਜੀਵ ਦਾ ਇਸ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿਣਾ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ) ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ (ਭਾਵ,
ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਪੀਤਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰੇਹ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ । ੧ ।

ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਦੀ ਹੀ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ (੧੬ਵੀਂ) ਪਉੜੀ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਸਲੋਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੩੯- ਬਾਬੀਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਦਰਿ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਮੇਘੈ ਨੋ ਫੁਰਮਾਨੁ ਹੋਆ, ਵਰਸਹੁ

ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੇ ਸਭ ਹਰੀਆਵਲੀ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੧ ॥ [੧੨੮੫]-ਵਾਰ-੧੬

ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਅਥਵਾ ਪੰਖੀ ਦੀ ਆਦਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੇ (ਬ੍ਰਹਮ) ਗਿਆਨ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜੋੜ ਸਕਦੇ। ਪਪੀਹੇ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਪਪੀਹੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਪਪੀਹਾ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਅਰਥ ਇਉਂ ਹੋਇਆ--ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਪਪੀਹਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵੇਲੇ (ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਦਰੱਵ ਕੇ) ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ-- ਬੱਦਲ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ (ਇਸ ਅਰਜ਼ੋਈ ਵਾਲੇ ਉੱਤੇ) ਮੋਹਰ ਕਰ ਕੇ (ਨਾਮ ਦੀ) ਵਰਖਾ ਕਰੇ। (ਮੇਘ--ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ--ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੇ ਬਣਨਾ ਹੈ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ--ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ (ਨਾਮ ਦੀ) ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀਆਂ (ਭਾਵ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆਂ) ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹਰੀ-ਭਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੧।

(ੳ) ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਪੁ (ਜੀ) ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ, ਉਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਭੇਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ, (ਮਨ ਵਿਚਲੀ ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਖੋਲ੍ਹ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭਿੱਜੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਮਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ) ਸਚਿਆਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

(ਅ) ਗੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੀ ਦੇਹੁਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੁਰਕੇ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥ [੪੪੯] ਕੇਵਲ ਭਾਉ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ (=ਬੁਰਕੇ) ਦੇਹੁਰੀ (-ਮਨੁੱਖ) ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ, ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਿੱਠੇ ਬਣ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਕੂੜ ਦੀ ਪਾਲ ਅਰਥਾਤ, ਕੂੜ ਦੇ ਮੋਹ ਨਾਲ ਬਣੀ ਕੰਧ ਵੇ ਦੇਹੀ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਬਿਖ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ---

੪੦- ਬਿਖੁ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਏ ਗੁਰਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥ ਅਕਹੁ ਪਰਮਲੁ ਭਏ ਅੰਤਰਿ ਵਾਸਨਾ ਵਸਾਈ ॥ ੫ ॥ [੫੬੫]--੨

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਉੱਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਅਕਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਮਾਨੋਂ) ਅੱਕ ਤੋਂ ਚੰਦਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਸੁੱਚੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਆ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ੫।

ਆਪਣੇ ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਸ਼ਟ ਕਰਦਿਆਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:--

੪੦- ਮਹਾ ਰੁਤੀ ਸਭ ਤੂੰ, ਘੜੀ ਮੂਰਤ ਵਿਚਾਰਾ ॥ ਤੂੰ ਗਣਤੈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ, ਸਚੇ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥
ਪੜਿਆ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ, ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਨਾਉ ਪੜੀਐ ਨਾਉ ਬੁਝੀਐ, ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਾ ॥
ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਭਗਤੀ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿਆ, ਦਰਿ ਸਚੈ ਸਚਿਆਰਾ ॥
ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਉ ਪਰਾਣੁ ਹੈ, ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਇਕ ਤੂੰ, ਹੋਰ ਜਗਤੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੬ ॥ [੧੪੦]-ਵਾਰ

ਇਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:--

- (੧) ਸਭ ਮਹੀਨਿਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਘੜੀਆਂ ਤੇ ਮਹੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰੁੱਤ, ਥਿੱਤ ਵਾਰ ਜਾਂ ਖਾਸ ਸਮਾ ਨਿਯਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- (੨) ਅਵਿਸ਼ਟ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਮਹੂਰਤਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਗਿਣ ਕੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਜੇਹੀ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਗਿਦਾ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ।
- (੩) ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣ ਦੀ ਉਸ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰੀਏ, ਭਾਵ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ। ਕਿਉਂਕਿ, ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਗੁਣ ਔਗਣ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਥਾ-- ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਜੋਗੀ ਹੋਇ ॥ ਭੈ ਰਚਿ ਰਹੈ ਸੁ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ॥ ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ ਤੈਸੇ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ [੨੨੩] ਏਹੀ ਹੈ ਉਹ ਨਾਮ ਧਨ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਕੇ ਖਟੀਦਾ ਹੈ।
- (੪) ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਦਕਾ--ਜੋ ਨਿਰਮਲੁ ਸੇਵੈ ਸੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ॥ [੧੨੧] ਅਤੇ ਫਿਰ--ਜੋ ਜਨੁ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ੫੧ ॥ [੯੪੩] ਫਿਰ ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੁਰਤਾ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਾਲਾ ਇਹ ਵੇਲਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਤਦ ਫਿਰ--ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿਆ, ਦਰਿ ਸਚੈ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ਸਮਝੋ ਕਿ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਹੀ ਦੋਆ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ--ਫੇਰਿ ਕਿ ਅਗੈ ਰਖੀਐ ਜਿਤੁ ਦਿਸੈ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇਗੀ--ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਉ ਪਰਾਣੁ ਹੈ, ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਇਕ ਤੂੰ, ਹੋਰ ਜਗਤੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੬ ॥ [੧੪੦]

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਬਣ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਅੰਦਰੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ--ਅੰਦਰਹੁ ਜਿਨ ਕਾ ਮੋਹ ਤੁਟਾ ਤਿਨ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਚੈ ਸਵਾਰਿਆ ॥ [੯੧੭] ਹੁਣ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਸੁਚ-ਆਚਾਰ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ

ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਬੋਲ ਬਾਣੀ ਵੀ ਮਿੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਉਹੀ ਬਚਨ ਨਿਕਲਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰੀਤਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਅਵਸਥਾ ਅਜੇਹੀ ਮਿਠਾਸ ਵਾਲੀ ਬਣ ਜਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਿਠਾਸ ਭਰਿਆ ਪਿਆਰ ਵੰਡਣ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਆਉਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਦੇ ਮਿਠੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਵੱਲ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਦਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਨਦਰ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਜੀਵਨ-ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਮੁੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬੋਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ ਵੇਖਣੀ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ--**ਨਾਨਕ ਸੇ ਅਖੜੀਆ ਬਿਅੰਨਿ, ਜਿਨੀ ਡਿਸੰਦੋ ਮਾ ਪਿਰੀ** ॥ (੧੦੯੯) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੀਆਂ **ਬਿਅੰਨਿ ਅੱਖੀਆਂ** ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾਂ ਲੱਦਿਆ ਦਰਸ਼ਨ ਡੱਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਦਿੱਸ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਸਦਾ ਖੇੜਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। (ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲਈ ਅਜੇਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਤਿਆਰ ਨਾ ਕੀਤਾ) ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੇਹੀ-ਰੂਪ ਕੱਪੜਾ (ਹੰਡਾਉਣ ਨੂੰ) ਮਿਲਦਾ ਰਹੇਗਾ (ਭਾਵ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ)

ਨੋਟ--ਜਿਵੇਂ ਮਿਠੇ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਮਿਠੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਮਾ ਵਜੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਏਵੇ ਹੀ ਸਵੇਰ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲਾ ਵੇਲਾ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਲਈ ਅਥਵਾ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਭਲੇ ਪੁਰਖਾਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ " ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਸਮਾਂ ਉਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਭਿਉਂ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਅਜੇਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਿਆਂ ਸਮਾਂ ਮਨੁੱਖ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹ ਵੇਲਾ ਹੀ ਹੈ। (ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ) ਜਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਵੇ (ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਮਤਿ-ਬੁਧਿ ਜੀਵਨ ਤੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਏ) ਇੱਕ ਪਲ ਵੀ ਗਵਾਏ ਬਿਨਾ ਉਸੇ ਘੜੀ, ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲੱਗ ਜਾਏ--ਅੰਤਿਕਾਲ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ** ॥ ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਣਿਆ ਏਹੀ ਦੋਆ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਜਲ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ, ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਹੈ। **ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਦਾਸ ਦੀ ਤੁੱਛ ਬੁਧੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ--ਅਜੇਹੇ ਅਰਥ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਵਿਦਵਾਨਾ ਕੋਲੋਂ ਦਾਸ ਦਾ ਇਹ ਮੂਰਖ ਮਨ, ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ।****

ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਧਨ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਕੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ **ਜ਼ਿੰਦਗੀ-ਰੂਪੀ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਵੇਲੇ** ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :-

੪੧- **ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਤਨੁ ਜਵੇਹਰੁ ਮਾਣਕੁ ਹਰਿ ਧਨੈ ਨਾਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਵਡੈ ਹਰਿ ਭਗਤੀ**
ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਵਡੈ ਕਾ ਬੀਜਿਆ ਭਗਤ ਖਾਇ ਖਰਚਿ
ਰਹੇ ਨਿਖੁਟੈ ਨਾਹੀ ॥ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਹਰਿ ਧਨੈ ਕੀ ਭਗਤਾ ਕਉ ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੩ ॥ [੭੩੪]-੩-੧੦

ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ-ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਧਨ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮੋਤੀਆਂ ਵਰਗਾ ਕੀਮਤੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵਿਚ, (ਭਾਵ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਭਗਤ ਜਨ ਇਸ ਨਾਮ ਧਨ ਨੂੰ ਆਪ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੰਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਨਾਮ ਧਨ ਕਦੇ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨਾਮ ਧਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਣ-ਇੱਜ਼ਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। (ਅਜੇਹਾ ਧਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਕਰੜੀ ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਸੁਆਸ ਸੁਆਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਅਵਸਥਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਤੜਕੇ ਉਠ ਕੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ, ਅਥਵਾ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਕੇ, ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਮਝੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸਵੈ-ਵਡਿਆਈ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ)।

੪੨- **ਸੋ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ, ਹਰਿ ਦੇਇ ਸਨੇਹਾ ॥ ਹਉ ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਗੁਰੂ ਵਿਗਸਿਆ,**
ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਹਾ ॥ ੧੭ ॥ ਗੁਰ-ਰਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲਦੀ, ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਹਾਵੀ ॥
ਜਿਨ ਸੁਣਿ ਸਿਖਾ ਗੁਰ ਮੰਨਿਆ, ਤਿਨ ਭੁਖ ਸਭ ਜਾਵੀ ॥ ੧੮ ॥ [੭੨੬]-੨

3

ਥਿਤ-ਵਾਰ ਅਤੇ ਮਹੂਰਤ

ਥਿਤਾਂ, ਵਾਰਾਂ ਮਹੂਰਤਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ-ਨੀਤੀ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ (ਸਉਣ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ) ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਮਹੂਰਤ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਕੇ, ਮੁੰਡਣ ਸੰਸਕਾਰ, ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਆਦਿ ਦੇ ਮਹੂਰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਫਿਰ ਕੁੜਮਾਈ ਕਰਨ ਜਾਣ ਦੇ ਮਹੂਰਤ, ਵਿਆਹ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੁਭ ਮਹੂਰਤਾਂ ਦੀ ਭਾਲ, ਕਿਸੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ ਆਦਿਕ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਗੱਲ ਕੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਦੇ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀ ਜੰਤਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੀ ਪੱਤ੍ਰੀ ਦੀ

ਮੁਥਾਜ ਬਣ ਗਈ। ਹਰ ਸੁਭ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਫੇਰੇ ਮਾਰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਗਏ। ਭਰਮ ਦੇ ਇਸ ਭੂਤ-ਪੱਖ ਨੇ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਰੋਣਕਾਂ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਤਕੜਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ।

ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਦੇ ਵਧਾ ਘਟਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮੱਸਿਆ, ਪੁੰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਿੱਤਾਂ ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬੰਨ੍ਹੀ। ਸੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭ ਅਤੇ ਅਸੁਭ ਹੋਣ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਖਾਸ ਢੰਗ ਦਾ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਚਲ ਤੋਂ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਦਾਨ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ। ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਅਤੇ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਚਮਤਕਾਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਡੇਰੇ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋਲ ਧੜਾ ਧੜ ਮਾਇਆ ਪੁੱਜਣੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈ।

ਜੰਤਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਸ ਘਿਣਾਵਣੀ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਪੁਜੇ ਅਤੇ ਓਥੇ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਨ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੋਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੱਚ ਕੇ, ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ। ਆਉ ਉਸ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਵੀ ਕਦੇ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੀ ਹੈ? ਆਉ ਨਿਰਣਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਚੋਲੇ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਾਂ?

ਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਜਿਸ ਮਹਾਨ ਬਾਣੀ **ਜਪੁ** ਦਾ ਸਵੇਰੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕੀਵੀਂ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ, ਜੋਗੀ ਦੇ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਿ, ਹੇ ਭਾਈ! ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭ ਅਤੇ ਅਸੁਭ ਥਿੱਤਾਂ, ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਤਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਜ ਲਈ ਕਿਹੜਾ, ਵੇਲਾ, ਵਕਤ, ਥਿੱਤ, ਵਾਰ, ਮਹੀਨਾ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਰੁੱਤ ਆਦਿ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਸੀ?--**ਕਵਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ, ਵਖਤੁ ਕਵਣੁ ਕਵਣੁ ਥਿਤਿ ਕਵਣੁ ਵਾਰੁ ॥ ਕਵਣਿ ਸਿ ਰੁਤੀ ਮਾਹੁ ਕਵਣੁ ਜਿਤੁ ਹੋਆ ਆਕਾਰੁ ॥** (ਜਪੁ) ਜਿਸ ਜੋਗੀ-ਰੂਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਬਹੁਰੰਗੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲੁੱਟ ਮਚਾਉਣ ਲਈ ਫੇਰੇ ਪਰਪੰਚ ਰਚਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਣਾ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਰੱਬੀ ਭੇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? **ਥਿਤਿ ਵਾਰੁ ਨਾ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥** (ਜਪੁ-੨੧) ਖਾਸ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣੇ ਮੰਨਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ:-

੪੩- **ਥਿਤੀ ਵਾਰ ਸਭਿ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ਸਭਿ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਨਿਹਚਲੁ ਸਦਾ ਸਚਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ਤਾ ਜਾ ਸਚਿ ਰਾਤੇ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭਿ ਭਰਮਹਿ ਕਾਚੇ ॥**
੧ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮਰਹਿ ਮਰਿ ਬਿਗਤੀ ਜਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਦੂਜੈ ਲੋਭਾਹਿ ॥ ਅਚੇਤ ਪਿੰਡੀ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਿਉ ਪਾਏ ਪਾਰੁ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਉਪਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਕੀਤੇਨੁ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੮ ॥ [੮੪੨]--੨

ਅਰਥ :- (ਲੋਕ ਖਾਸ ਖਾਸ ਥਿੱਤਾਂ ਤੇ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨ ਕੇ ਖਾਸ ਖਾਸ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਸ ਖਾਸ ਫਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ) ਸਾਰੀਆਂ ਥਿੱਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਾਰ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਹਨ (ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜਗਤ ਅਥਵਾ ਆਚਰਨ ਬਣਾ ਲੈਣ)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ-ਜਨਮ ਦਾ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫਲ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਥਿੱਤਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਆ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸਬਦ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਅਟੱਲ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਤਦ ਹੀ ਭਲੇ ਹਨ ਜੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਵੇ। ਹੇ ਭਾਈ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੧। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰ ਕੇ ਜਗਤ ਤੋਂ ਮੰਦੀ ਆਤਮਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੂਰਖ ਮਤਿ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਸਮਝ ਮਨੁੱਖ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ) ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ (ਉਹ ਸਦਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਡੁੱਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਤੋਰਦਾ ਹੈ। ੮।

ਚੰਗੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮਹੂਰਤ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਪਾਂਡੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

੪੪- **ਸਾਹਾ ਗਣਹਿ ਨ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਸਾਹੇ ਉਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੧ ॥ ਝੂਠੁ ਨ ਬੋਲਿ ਪਾਡੇ ਸਚੁ ਕਹੀਐ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਬਦਿ ਘਰੁ ਲਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਣਿ ਗਣਿ ਜੋਤਕੁ ਕਾਂਡੀ ਕੀਨੀ ॥ ਪੜੈ ਸੁਣਾਵੈ ਤਤੁ ਨ ਚੀਨੀ ॥**
ਸਭਸੈ ਉਪਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹੋਰ ਕਥਨੀ ਬਦਉ ਨ ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ ॥ ੨ ॥ [੮੦੪]--੪

ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦਾ ਹਵਾਲਾ, ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:- ਐਤਵਾਰ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਠ ਖਾਣੇ। ਸੋਮਵਾਰ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੀਸ਼ਾ (ਦਰਪਨ) ਵੇਖ ਕੇ ਤੁਰਨਾ। ਮੰਗਲ ਵਾਰ ਲੱਗ ਖਾਣੇ। ਬੁਧਵਾਰ ਸ਼ਹਿਦ ਖਾਣਾ। ਵੀਰਵਾਰ ਦਹੀਂ ਖਾ ਕੇ ਜਾਣਾ। ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਰਾਈ ਖਾ ਕੇ ਜਾਣਾ, ਛਨਿਛਰ ਵਾਰ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੂਣ ਖਾ ਕੇ ਤੁਰਨਾ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਤਵਾਰ ਕੋਸੀ ਨ੍ਹਵੇ ਤਾਂ ਉਮਰ ਘਟੇ । ਸੋਮਵਾਰ ਨ੍ਹਵੇ ਤਾਂ ਜਹਿਮਤ (ਰੋਗ) ਹੋਇ । ਮੰਗਲਵਾਰ ਨ੍ਹਵੇ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੇ । ਬੁਧਵਾਰ ਨੂੰ ਕੋਸੀ ਨ੍ਹਵੇ ਤਾਂ ਚੌਲਤ ਮਿਲੇ (ਸਫਾ ੫੫੪)

ਸੱਤਾਂ ਹੀ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਚੇਚੇ ਢੰਗ ਦਾ ਭਰਮ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਜੇ ਮੱਸਿਆ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਮੰਗਲ ਵਾਰ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦਾ ਵਾਰ ਦੱਸ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨਾ ਨੂੰ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਅਥਵਾ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਦੀਆਂ ਉਚੇਚੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦੱਸਣਗੇ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵੀਰ-ਵਾਰ ਨੂੰ ਮੜੀਆਂ ਜਾਂ ਕਬਰਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਣੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਨੂੰ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਦਿਨ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਛਨਿਛਰ ਵਾਰ ਨੂੰ ਛਨਿਛਰ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਦਾ ਡਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਦਾਨ ਦੀ ਲੁੱਟ ਅਰੰਭੀ ਹੋਈ ਸੀ ਆਦਿ । ਤੀਜੇ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਪ੍ਰਥਾਏ ਬਾਣੀ ਰਚ ਕੇ ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਜਾਣ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਪੰਜਵੇਂ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਉਚੇਚੀ ਬਾਣੀ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਚਾਰੀ ਹੈ । ਪਰ ਸਾਡੀ ਬਦ ਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤੁਰ ਸਕਦੇ । ਸੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ-ਹੁਕਮ (ਵਣਗੀ-ਮਾਤ੍ਰ) ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

੪੫- **ਆਦਿਤ ਵਾਰਿ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ - ੧॥** [੮੪੧] ਵਾਰ ਸੱਤ

ਅਰਥ:- ਆਦਿਤ ਵਾਰ-ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ । (ਭਾਵ, ਕਿਸੇ ਦੁੱਖਦਾਈ ਘਟਨਾ ਦੇ ਵਾਪਰ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਦਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਲੁਟੇਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਨੱਗੀ ਨਾ ਖਾਉ) ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ (ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਾਰੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਾ ਅਟੱਲ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੋਮ-ਵਾਰ, ਮੰਗਲ-ਵਾਰ ਅਤੇ ਬੁੱਧ-ਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ । ਵੀਰ ਵਾਰ ਨੂੰ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਨਾਲ, ਸ਼ੁੱਕਰ ਵਾਰ ਨੂੰ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਆਦਿ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :-

੪੬- **ਵੀਰਵਾਰਿ ਵੀਰ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥ ਪ੍ਰੇਤ ਭੂਤ ਸਭਿ ਦੂਜੈ ਲਾਏ ॥ ੬ ॥**

ਸੁਕ੍ ਵਾਰਿ ਪ੍ਰਭੂ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਸਭ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣੀ ਹੈ ਕਾਰ ॥

" ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ " ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥ ੭ ॥ [੮੪੧]

ਅਰਥ :- ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਆਪਕ ਹੈ । ਰਚਨਾ ਦੀ ਕਦਰ ਦਾ ਵੀ ਓਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿ ਕੇ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ (ਕਿਸੇ ਦਿਨ-ਵਾਰ ਦਾ ਭਰਮ ਕਰਕੇ) ਵਰਤ ਰੱਖਣਾ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦਾ ਹਰੇਕ ਨੇਮ ਨਿਬਾਹਣਾ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇਵ-ਪੂਜਾ-ਆਤਮਕ ਸੂਝ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਸਾਰਾ ਉੱਦਮ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ।

੪੭- **ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ ਸਉਣ ਸਾਸਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥**

ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ, ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ੮ ॥ [੮੪੧]

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸਉਣ=ਸੋਣਕ ਰਿਸ਼ੀ । ਸਉਣ ਸਾਸਤ=ਸੋਣਕ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਜੋਤਿਸ਼ ਦਾ ਸਾਸਤ੍ਰ । ਮੇਰਾ=ਮਮਤਾ । ਭਰਮੈ=ਭਟਕਦਾ ਹੈ । ਮਨਮੁਖ=ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ । ਦੂਜੈ ਭਾਇ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ । [ਭਾਉ=ਪਿਆਰ । ਭਾਇ=ਪਿਆਰ ਵਿਚ] ਦਰਿ=ਦਰ ਤੋਂ । ਸਾਚਿ=ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ । ਲਿਵ ਲਾਏ=ਸੂਰਤ ਜੋੜਦਾ ਹੈ । ੮।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੪੮- **ਆਪਨ ਉਚ ਨੀਚ ਘਰਿ ਭੋਜਨੁ ਹਠੇ ਕਰਮ ਕਰਿ ਉਦਰੁ ਭਰਹਿ ॥**

ਚਉਦਸ ਅਮਾਵਸ ਰਚਿ ਰਚਿ ਮਾਂਗਹਿ, ਕਰ ਦੀਪਕੁ ਲੈ ਕੂਪਿ ਪਰਹਿ ॥ ੨ ॥ [੯੭੦]-੫

ਅਰਥ :- ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਕੁਲ ਦਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਕੁਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ । ਤੂੰ ਹਠ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ (ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਕੇ) ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦਾ ਹੈਂ । ਚੌਦ੍ਰੇ ਤੇ ਮਸਿਆ (ਆਦਿਕ ਥਿੱਤਾਂ ਬਨਾਵਟੀ) ਥਾਪ ਥਾਪ ਕੇ ਤੂੰ (ਜਜਮਾਨਾ ਪਾਸੋਂ) ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ ਪਰ ਇਹ ਵਿਦਿਆ-ਰੂਪ) ਦੀਵਾ ਹਥਾਂ ਉਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈਂ । ੨ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ **ਚਾਰ ਧੜਿਆਂ** ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ, ਜਾਤਾਂ ਗੋਤਾਂ ਵਰਨਾਂ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਘਿਣਾਵਟੀ ਫੁੱਟ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲਿਆ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਸ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਵਾਲੀ ਵੰਡ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਜੰਤਾ ਨੂੰ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਫੁੱਟ ਜਿਹੇ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਦਾ ਰੋਗੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਇਸ ਸੁਭ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀ ਨੇ, ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ **ਚਾਰ ਹੀ ਜੁਗ-ਧੜਿਆਂ** ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਇਆ । ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਸ "**ਵਰਨ-ਵੰਡ**" ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ, ਮਹੂਰਤਾਂ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਬੇਅੰਤ ਹੋਰ ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜ ਲਿਆ । ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋਏ ਹਾਣ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਸਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਆਚਰਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਜੀਵ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ । ਸਮਾਂ ਅਕਾਲ-ਪਰਖ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਕਹਿਣਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਤੁੱਲ ਹੈ । ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਉਦੇ ਹੋਣ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅਸਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਛਿਣ ਭਰ ਦਾ ਫਰਕ

ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ:---

੪੯- ਸਤ ਜੁਗਿ ਸਭੁ ਸੰਤੋਖ ਸਰੀਰਾ ਪਗ ਚਾਰੇ ਧਰਮੁ ਧਿਆਨੁ ਜੀਉ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਰਿ ਗਾਵਹਿ ਪਰਮ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ
ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਿਆਨੁ ਜੀਉ ॥ ਗੁਣ ਗਿਆਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਸੋਭਾ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਹੋਈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ, ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਖਾਈ
ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ਜੀਉ ॥ ਸਤਜੁਗਿ ਸਭੁ ਸੰਤੋਖ ਸਰੀਰਾ ਪਗ ਚਾਰੇ ਧਰਮੁ ਧਿਆਨੁ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [੪੪੫]

ਅਰਥ:—ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਜੁਗੀ ਹਨ ਅਡੋਲ ਜਿਹੜੇ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਸੰਤੋਖ (ਆਤਮਕ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਗੱਲੇ ਮੁਕੰਮਲ ਧਰਮ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਅਜੇਹੇ ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖ) ਆਪਣੇ ਮਨ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਸੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਿਵਾਏ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਸ਼ੈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਦਾ ਸਾਥੀ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਗੱਲੇ ਮੁਕੰਮਲ ਧਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ, ਅਜੇਹੇ ਸੰਤੋਖੀ ਅਤੇ ਭਗਤ-ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਮਾਂ ਸਤਿਜੁਗੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਸਰ ਨਾਲ ਜੀਵ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ)

(ਅ) ਤੇਤਾ ਜੁਗੁ ਆਇਆ ਅੰਤਰਿ ਜੋਰੁ ਪਾਇਆ ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥ ਪਗੁ ਚਉਥਾ ਖਿਸਿਆ ਤ੍ਰੈ ਪਗ
ਟਿਕਿਆ ਮਨਿ ਹਿਰਦੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ਮਨਿ ਹਿਰਦੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਹਾ ਬਿਸਲੋਧੁ ਨਿਰਪ ਧਾਵਹਿ ਲੜਿ ਦੁਖੁ
ਪਾਇਆ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮਮਤਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾਨਾ ਹਉਮੈ ਅਹੰਕਾਰੁ ਵਧਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰੀ ਮੇਰੈ ਠਾਕੁਰਿ
ਬਿਖੁ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਹਿ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਤੇਤਾ ਜੁਗੁ ਆਇਆ ਅੰਤਰਿ ਜੋਰੁ ਪਾਇਆ ਜਤੁ ਸੰਜਮ
ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [੪੪੫]

ਪਦ ਅਰਥ:—ਅੰਤਰਿ-ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਜੋਰ-ਧੱਕਾ। ਸੰਜਮ-ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ। ਪਗੁ-ਪੈਰ। ਬਿਸਲੋਧੁ-[ਬਿਸ-ਜਹਰ ਅਤੇ ਲੋਧ-ਲਾਲ ਜਾਂ ਜਿੱਟੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੈ] ਵਿਹੁਲਾ ਰੁੱਖ। ਨਿਰਪ-ਰਾਜੇ। ਧਾਵਹਿ-ਦੌੜਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਮਤਾ-ਅਪਣਤ।

ਭਾਵ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ) ਧੱਕਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਨੋਂ ਤੇਤਾ ਜੁਗ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਭੁਲਾ ਕੇ) ਵੀਰਜ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੀ ਧਰਮ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਧਰਮ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਚਹੁਂ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕ੍ਰੋਧ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਾੜਦਾ ਹੈ)। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਰਾਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਮਮਤਾ ਰੋਗ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਹਰਿ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਠੰਡ ਵਰਤਦੀ ਹੈ।

(ੲ) ਜੁਗੁ ਦੁਆਪੁਰੁ ਆਇਆ ਭਰਮਿ ਭਰਮਾਇਆ ਹਰਿ ਗੋਪੀ ਕਾਨ੍ਹ ਉਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ਤਪੁ ਤਾਪਨ ਤਾਪਹਿ
ਜਗ ਪੁੰਨ ਆਰੰਭਹਿ ਅਤਿ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ਪਗ ਦੁਇ
ਖਿਸਕਾਇਆ ਦੁਇ ਪਗ ਟਿਕੈ ਟਿਕਾਇ ਜੀਉ ॥ ਮਹਾ ਜੁਧ ਜੋਧ ਬਹੁ ਕੀਨੋ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਪਚੈ ਪਚਾਇ
ਜੀਉ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲਿ ਗੁਰੁ ਸਾਧੁ ਮਿਲਾਇਆ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮਲੁ ਲਹਿ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਜੁਗੁ
ਦੁਆਪੁਰੁ ਆਇਆ ਭਰਮਿ ਭਰਮਾਇਆ ਹਰਿ ਗੋਪੀ ਕਾਨ੍ਹ ਉਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੪੪੫]

ਪਦ ਅਰਥ:—ਭਰਮਿ-ਮਾਇਆ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ। ਗੋਪੀ ਕਾਨ੍ਹ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ। ਤਾਪਹਿ-ਤਪਦੇ ਹਨ, ਕਲੇਸ਼ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ। ਪੁੰਨ-(ਮਿਥੇ ਹੋਏ) ਨੇਕ ਕੰਮ। ਜੋਧ-ਜੋਧੇ, ਸੂਰਮੇ। ਪਚੈ-ਸੜਦਾ ਹੈ। ਪਚਾਇ-ਸੜਦਾ ਹੈ। ਸਾਧੁ-ਗੁਰੂ। ਮਿਲਿ-ਮਿਲ ਕੇ। ੩।

ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚਾਂ ਜਿਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਛੱਡ ਕੇ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਹੋਇਆ ਤਪ ਸਾਧਦਾ ਹੈ, ਧੁਣੀਆਂ ਤਪਾਣ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ, ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਜਾਂ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਸੜਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਧਰਮ ਹੋਰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

(ਸ) ਕਲਿਜੁਗੁ ਹਰਿ ਕੀਆ ਪਗ ਤ੍ਰੈ ਖਿਸਕੀਆ ਪਗ ਚਉਥਾ ਟਿਕੈ ਟਿਕਾਇ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ
ਅਉਖਧੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਸਾਂਤਿ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਰੁਤਿ ਆਈ ਹਰਿ
ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਖੇਤੁ ਜਮਾਇਆ ॥ ਕਲਿਜੁਗ ਬੀਜੁ ਬੀਜੇ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭੁ ਲਾਹਾ ਮੂਲੁ
ਗਵਾਇਆ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਮਨਿ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਲਖਾਇ ਜੀਉ ॥ ਕਲਿਜੁਗੁ ਹਰਿ ਕੀਆ
ਪਗ ਤ੍ਰੈ ਖਿਸਕੀਆ ਪਗ ਚਉਥਾ ਟਿਕੈ ਟਿਕਾਇ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੪੪੬]-੪-੧੧

ਪਦ ਅਰਥ:—ਅਉਖਧੁ-ਦਵਾਈ। ਕੀਰਤਿ-ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ। ਰੁਤਿ-ਸਮਾਂ, ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਵਡਾਈ-ਆਦਰ-ਮਾਣ। ਖੇਤੁ-ਫਸਲ। ਲਾਹਾ-ਲਾਭ। ਮੂਲੁ-ਸਰਮਾਇਆ। ਨਾਨਕਿ-ਨਾਨਕ ਨੇ। ਲਖਾਇ-ਪਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ੪।

ਭਾਵ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਧਰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭੈ ਰਹਿ ਜਾਏ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਨੋਂ ਕਲਿਜੁਗ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ

ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲਵੇ ਅਤੇ ਸਮਝ ਲਵੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਆਦਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜੁਗਾਂ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਲਦ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਉਸ ਬਾਰੇ ਬਣੀ ਧਾਰਨਾਂ ਦਾ ਖੰਡਣ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਧਰਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਟਾਲ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਸ਼ੈਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਏਵੇਂ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਮਾਇਆਜਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਲਈ ਹੀ ਖਿਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਦਿਨ ਵਾਰ ਅਥਵਾ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਭੈ ਪਾ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਤੋੜ ਦੱਸਣ ਲਈ ਤਕੜੀ ਮਾਇਆ ਠੱਗ ਲੈਣੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਚੌਦਿਆਂ, ਮੱਸਿਆ, ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਦਿਨ ਵਾਰ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਦਿਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਣਾ, **ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਵਾਦੀ ਰੀਤ ਹੈ ।**

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਦਿਆਕ-ਚਪਲਤਾ ਦੀ ਉਪਜ ਨੌਂ ਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਜਦ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਅਥਵਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਦਿਨ ਕਹਿ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੇ ਉਚੇਚਾ ਦਾਨ ਕਈ ਉਚੇਚੇ ਫਲਾ ਦਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਰਚਾਰ ਕੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਮੱਸਿਆ ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਕੋਈ ਉਚੇਚਾ ਦੀਵਾਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਇਆ । ਮਹੂਰਤਾਂ, ਬਿੱਤਾਂ, ਵਾਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁਭ ਹੋਣ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੋਗ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਰਮ-ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਇਉਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਿਖ ਸਕਦੇ :-

ਵਾਰ ੭ ਪਉੜੀ - ੭ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ

ਸਤੇ ਧਾਰੀ ਲੰਘਿਕੈ ਭੈਰਉ ਖੇਤ੍ਰਪਾਲ ਦਲ ਮਲਿਆ ।

ਸਤੇ ਰੋਹਣਿ ਸਤਿ ਵਾਰ ਸਤਿ ਸੁਹਾਗਣਿ ਸਾਧ ਨ ਢਲਿਆ ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਖਲਿਆ । ੭ ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ **ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ** ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸਟੀਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ :- (ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ) ਸੱਤਾਂ ਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਭੈਰਵ ਆਦਿ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਸਭ ਦਲ ਮਲ ਸਿੱਟਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਗੁਰਮੁਖ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੁਧ ਸ਼ਨੀ ਆਦਿ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ) । (ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀਆਂ) ਵਹੁਟੀਆਂ-ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਘਟਾ ਵਧ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਬਿੱਤਾਂ) ਸਤ ਸੁਹਾਗਣਾਂ (ਸਤ ਰਿਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਆਦਿ) ਕਿਸੇ ਭੈ ਭਰਮ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹਾਰਦਾ । ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਫਤਹਿ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ।

ਕਿਤੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਦਿਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਮਝਦਾ ਅਤੇ ਉਚੇਚੇ ਨਾਲ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ:- **ਬਿਤੀ ਵਾਰ ਸੇਵਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ** :-ਦਾ (ਮਾਨੋ) ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਦਾ ਭਰਮ ਏਡਾ ਪਰਬੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਧ ਸਮਝੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ ਕਿ--ਆਸਾਂ ਭਾਈ ਉੜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂਹੋਂ ਹੀ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਉਸ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਹੀਨਾ ਸੁਣੀਏ ਸਾਰਾ ਮਹੀਨਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲੰਘਦਾ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿਹੜਾ ਸਿਰਿਜਿਆ ਹੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਪਾਵਨ ਥਾਂ ਦਾ ਮੁਖੀ ਏਨਾਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੀ ਹਰ ਢਿੱਲ ਬਾਰੇ ਅਕਾਲ ਤੱਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੋਰ ਵਾਲੇ ਸੇਧ ਪੱਤ੍ਰ (Directives) ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਰੇ, ਜਦ ਉਸ ਪਾਵਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਏਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪੱਕੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤਾਂ ਵਿਗੜਨੀ ਹੀ ਸੀ । ਫਿਰ ਮਹੀਨਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਾਲ ਗਏ ਬੰਦੇ ਵੀ ਪਾਠੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਬਾਹਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਘਰਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ--ਅੱਜ ਵੀ ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਓਸੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਆਏ ਹਾਂ " । ਭਾਵ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰੀਏ ਇਹ ਮਹੀਨਾ ਵੀ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦਾ ਹੀ ਬੀਤਣਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਕਿ ਮਹੀਨੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਕਲਿਆਣ ਹੋਣੀ ਹੈ । ਨਿਰਾ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇੜ ਆਉਣ ਵਾਲੇ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਬਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਮੰਨਣ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੁਚੀ ਨੂੰ, ਇਸ ਭਰਮ ਵਲੋਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਬਾਰਹ ਮਾਂਹ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਅਤੇ ਫੋਕਟ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਵਰਜ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵੱਧ ਇਕਾਗਰਤਾ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ । ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮਾਝ ਰਾਗ ਵਿਚ ਬਾਰਹ ਮਾਂਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਖੈਨ ਕਰਕੇ ਲਿਖ ਦੇਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਈ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਤੁੱਕ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਟਿਕੀ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਹੀਨੇ, ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਹੂਰਤ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ । ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ--**ਮਾਹ ਦਿਵਸ ਮੂਰਤ ਭਲੇ ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥** [੧੩੬] ਉਹੀ ਸਮਾ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ--**ਸਾ ਵੇਲਾ ਪਰਵਾਣੁ ਜਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੋਟਿਆ ॥**[੫੨੦]

ਕਿੱਤੇ ਸ਼ੋਕ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਾ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹੋਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਸਮਝਣਾ ਮੂਰਖ-ਮਤ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ ਲੋਕ ਭਾਈ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਕਰਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਲਾਂਵਾਂ ੧੨ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਦ-ਸ਼ਗਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਕੌਮ ਦਾ ਲੀਡਰ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਿਆ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਲੈ ਲੈਣ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੌਮ ਦੀ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਤੇ ਰੋਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਹਾਏ ਸ਼ੋਕ ! ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੇ ਰਹਿਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਰਾਲੀ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮ ਸੁਖ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਸੰਤ-ਸੂਰਮਾ ਅਤੇ ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਫ਼ਤਹ ਪਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੂਪਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਕੱਖੋਂ ਹਟੁਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਚੁੱਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣੀ ਬੈਠਾ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਆਖੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਏਨੀ ਮਤ ਮਾਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ, ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਆਉ ! ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਿਤਾਵਣੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ:---

੫੦- ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਰੇ ਬਿਖਿਆ ਕੇ ਰਸੂਆ ॥ ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਰੇ
ਬਾਵਰ ਗਾਵਰ ਜਿਉ ਕਿਰਧੈ ਹਰਿ ਆਇਓ ਪਸੂਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੋ ਜਾਨਹਿ ਤੂੰ ਅਪੁਨੇ ਕਾਜੈ ਸੋ ਸੰਗਿ ਨ ਚਲੈ ਤੇਰੈ ਤਸੂਆ ॥
ਨਗੋ ਆਇਓ ਨਾਗ ਸਿਧਾਸੀ ਫੇਰਿ ਫਿਰਿਓ ਅਰੁ ਕਾਲਿ ਗਰਸੂਆ ॥ ੧ ॥
ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਰੇ ਕਸੰਭ ਕੀ ਲੀਲਾ ਰਾਚਿ ਮਾਚਿ ਤਿਨ ਹੂੰ ਲਉ ਹਸੂਆ ॥
ਛੀਜਤ ਡੋਰਿ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰੈਨੀ ਜੀਅ ਕੋ ਕਾਜੁ ਨ ਕੀਨੋ ਕਛੂਆ ॥ ੨ ॥
ਕਰਤ ਕਰਤ ਇਵ ਹੀ ਬਿਰਧਾਨੋ ਹਾਰਿਓ ਉਕਤੇ ਤਨੁ ਖੀਨਸੂਆ ॥
ਜਿਉ ਮੋਹਿਓ ਉਨਿ ਮੋਹਨੀ ਬਾਲਾ ਉਸ ਤੇ ਘਟੈ ਨਾਹੀ ਰੁਚ ਚਸੂਆ ॥ ੩ ॥
ਜਗੁ ਐਸਾ ਮੋਹਿ ਗੁਰਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਤਉ ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ਤਜਿ ਗਰਬਸੂਆ ॥
ਮਾਰਗੁ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਸੰਤਿ ਬਤਾਇਓ ਦ੍ਰਿੜੀ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਜਸੂਆ ॥ ੪ ॥ [੨੦੬]-੬-੧੨੭

]

੪

ਪ੍ਰੋਤਿਵਾਦੀ ਕੁਟਲ-ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਪਜ, ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ

(ੳ) **ਸ਼ਰਾਧ:**---ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚਲੇ " ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ " ਲੇਖ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਧਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਏਥੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ **ਸ਼ਰਾਧਾਂ** ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਵੀ ਇੱਕ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਮੱਲ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਰਾਧ-ਤਿਉਹਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਬੜਾ ਪੱਕਾ, ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਠੋਸ ਸਾਧਨ ਹੈ । ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਲਗ-ਪਗ ਹਰ ਘਰ, ਆਪਣੀ ਆਮਦਨੀ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਹਿੱਸਾ, ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਦਾਨ ਦੱਛਣਾ ਰਾਹੀਂ, ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ (ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ੩੪ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ) ਤੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਪੁਚਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਆਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨਮਿਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰ ਕੇ, ਪਿੰਡ ਭਰਵਾਣੇ ਅਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਦੱਸੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਪਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਮਿਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ " **ਸ਼ਰਾਧਾ ਨਾਲ** " ਭੋਜਨ ਖਵਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਮਾਇਆ ਬਸਤਰ, ਆਦਿ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੂਰਖ-ਹਨ ਸ਼ਰਾਧਾ ਨੂੰ " **ਸ਼ਰਾਧ** " ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਇਸ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ :--

੫੧- ਜੀਵਤ ਪਿਤਰ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਉ ਮੂਏਂ ਸਿਰਾਧ ਕਰਾਹੀ ॥

ਪਿਤਰ ਭੀ ਬਪੁਰੇ ਕਹੁ ਕਿਉ ਪਾਵਹਿ ਕਉਆ ਕੂਕਰ ਖਾਹੀ ॥ ੧ ॥ [੩੩੨]-੧-੪੫

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਦਾ ਭਾਵ--ਲੋਕ ਜੀਉਂਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਆਦਰ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਮਰ ਗਏ ਪਿਤਰਾਂ ਨਮਿਤ ਭੋਜਨ ਖੁਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਵਿਚਾਰੇ ਪਿਤਰ ਭਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਧਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ? ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਾਂ ਕੁੱਤੇ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸ਼ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:--

ਭਾਵ, ਜੀਵ ਜੀਮਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਆਖਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਿਛੋਂ ਜੋ ਪਿੰਡ-ਪੱਤਲ ਆਦਿ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਕਾਂਵਾਂ ਕ੍ਰਤਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਜੱਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ? ਅਜੇਹੇ ਕਰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗੇ ਬਿਨਾਂ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਫਸੇ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਾਧ ਕਰਨ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ । ਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜ ਜਾਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਘਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਉਹੀ ਟੱਸਣ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਣ ਆਏ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਪੂਰੇ ਚੇਤੇ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ--**ਪਹਿਲਾ ਸੁਚਾ ਆਪਿ ਹੋਇ ਸੁਚੈ ਬੈਠਾ ਆਇ ॥ ਸੁਚੈ ਅਗੈ ਰਖਿਓਨੁ ਕੋਇ ਨ ਭਿਟਿਓ ਜਾਇ ॥ ਸੁਚਾ ਹੋਇ ਕੈ ਜੇਵਿਆ ਲਗਾ ਪੜਣਿ ਸਲੋਕੁ ॥ ੧ ॥** [੪੭੩]

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਅੱਸੂ ਸੁਦੀ ਦਸਵੀਂ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ ਸਨ ਕਿ ਜਾਂ ਅਸੂ ਦੀ ੨੩ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮਤ ਭੇਦ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਮੰਨ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਅੱਸੂ ਸੁਦੀ ਦਸਵੀਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਸੰਸਾਰ-ਯਾਤਰਾ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਗਏ ਸਨ, ਤਦ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਉਸ ਮਹਾਨ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਰਾਧ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰ ਉਸ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਅਡੰਬਰ ਰੱਚ ਬੈਠਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁੱਧ ਅਜੇਹਾ ਬਿੱਪ੍ਰੀ-ਕਾਰਾ ਕਰਨਾ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ । ਬਹਾਨਾ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ " ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਾਂ " । ਕਿਹੜਾ ਪੁੱਛੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨਾਂ ਨੂੰ, ਕਿ, ਹੇ ਭਲੇ ਲੋਕੋ ! ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ " ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ " ਕੀ ਸੁੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ? ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ? ਜਿਹੜੇ (ਪੰਜ ਕਕਾਰੀਏ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦੇ ਬਾਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤੇ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਕੇਸ਼ਾਧਾਰੀ ਕਥਿਤ) ਸਿੰਘ, ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੱਲ ਪਿਠ ਕਰਕੇ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਦਾਹੜੀ-ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਬਿੱਪ੍ਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :-

ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਿਸੱਖ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਖਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਓਪ੍ਰੋਕਤ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ-ਰੂਪੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ-ਰੂਪੀ ਬੁੱਕ ਚੱਟ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿੱਡੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਬੂਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ-ਬੱਚੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਗੋਂ ਸ਼ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਫੱਬ ਕੇ, ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਮਿੱਤ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚਾਹ ਦੇ ਲੰਗਰ, ਮਠਿਆਈਆਂ, ਫਰੂਟ, ਰੋਟੀਆਂ, ਪੂੜੀਆਂ, ਕੜਾਹ, ਆਦਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਵਜੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਦੇ ਹਨ । ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੰਦ ਕਰਤੂਤ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਾਲਾ **ਮੰਦ ਕਰਮ ਹੈ** । ਅਜੇਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਬਿਸਤ੍ਰਾ ਗੋਲ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਰ ਰੀਰੀ ਰਿਵਾਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਪੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ " ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ " ਵਾਲੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ ਲੋੜੀਏ।

ਨੀਚੇ ਲੋਇਨ ਕਰਿ ਰਹਉ, ਲੇ ਸਾਜਨ ਘਟ ਮਾਹਿ ॥ ਸਭ ਰਸ ਖੇਲਉ ਪੀਅ ਸਉ,
ਕਿਸੀ ਲਖਾਵਉ ਨਾਹਿ ॥ ੨੩੪॥ ਆਠ ਜਾਮ ਚਉਸਠਿ ਘਰੀ, ਤੁਅ ਨਿਰਖਤ ਰਹੇ
ਜੀਉ ॥ ਨੀਚੇ ਲੋਇਨ ਕਿਉ ਕਰਉ, ਸਭ ਘਟ ਦੇਖਉ ਪੁਉ ॥ ੨੩੫ ॥ [੧੩੭੭]

੫ ਨਵਰਾਤਰੇ

ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ* (* Foot note:-- ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਲੈਖ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ-- ਪੁਸਤਕ ਬਿੰਪਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸਚ ਦਾ ਮਰਗ ' ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਕਾਂਡ ਤੀਜਾ) ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਮੂਲੁ ਹੈ ਮਾਇਆ ॥** [੧੨੯] ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਹੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਭਾਵੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਹਾਨੇ ਕਿਸੇ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਕੋਲੋਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਪੂਜੀਐ ਭਾਈ ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਆ ਦੇਇ ॥ ਪਾਹਣੁ ਨੀਰਿ ਪਖਾਲੀਐ ਭਾਈ ਜਲ ਮਹਿ ਬੁਡਹਿ ਤੇਹਿ ॥ ੬ ॥** [੬੩੭] ਅੱਸੂ ਸੁਦੀ ੧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੯ ਤੀਕ ਨੌਂ ਰਾਤਾਂ ਅਤੇ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੯ ਤੀਕ ਨੌਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਹਾਂ ਨੌਰਾਤ੍ਰੀਆਂ ਸਮੇਂ ਪੂਜੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਨੌਂ--ਨੌਂ ਸਰੂਪਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

ਅੱਸੂ ਮਹੀਨੇ ਦੇ (ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧ ਤੋਂ ੯ ਤੱਕ) ਨਵਰਾਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪੂਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਰੂਪ- ੧) ਸੈਲਪੁਤ੍ਰੀ, ੨) ਬ੍ਰਾਹਮਚਾਰਿਣੀ, ੩) ਚੰਦ੍ਰਾਵਤੀ, ੪)

ਕੁਡਮਾਂਡਾ, ੫) ਸ੍ਰਕੰਦਮਾਤਾ, ੬) ਕਾਤਯਾਯਨੀ, ੭) ਕਾਲਰਾਤ੍ਰੀ, ੮) ਮਹਾਗੌਰੀ, ੯) ਸਿੰਧਤਾ । ਅਤੇ

ਚੇਤ ਮਹੀਨੇ (ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧ ਤੋਂ ੯ ਤੱਕ) ਪੂਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੇਵੀ-ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਨਵਕੁਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ--੧) ਕੁਮਾਰਿਕਾ, ੨) ਤ੍ਰਿਮੂਰਤਿ, ੩)

ਕਲਯਾਨੀ, ੪) ਰੋਹਿਣੀ, ੫) **ਕਾਲੀ**, ੬) **ਚੰਡਿਕਾ**, ੭) ਸ਼ਾਂਭਵੀ, ੮) **ਦੁਰਗਾ** ਅਤੇ ੯) ਸੁਭਦ੍ਰਾ ॥(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਭੈਣ ?)

ਪਹਿਲੀ ਗੰਭੀਰ ਚੇਤ ਜੋ ਨਵ ਜਨਮੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਤੇ ਪਈ ਉਹ ਸੀ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਅਜੇਹੀਆਂ ਭਾਈਕਰ ਐਕਤਾ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ ਜੋ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ । ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਕਰੀਬ ੧੫੦ ਸਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਉਪਜ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਸਰਮਲਿਆਂ, ਅਥਵਾ ਪ੍ਰੋਹਤ-ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅੰਗ ਅਜੇਹੇ ਵੰਗ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਅਸਲ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਕੀ ਹੈ ? ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਤੌਰ ਤੇ ਤਖ਼ਤ-ਚਵਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾ ਕੇ " ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ " ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਦਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਅਨੂਪਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ **ਗੁਰੂਬਾਣੀ** ਤੋਂ, (ਬਿਨਾ ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲਿਆਂ) ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅੱਗੇ ਕਿਵੇਂ ਲੰਘ ਗਈ ? (ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਵਿਚੋਂ **ਤਿੰਨ** ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ) ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੂਜਾ ਭਾਣਾ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਅਡੇ ਅੱਡਰੇ **ਪ੍ਰੋਹਿਤ** ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੱਲ ਮਾਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਸਿਖ ਬਚੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ, ਮਹੂਰਤਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਭਰਮ ਨਿਰੰਤਰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ । ਅਜੇਹੇ ਕਰਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਨੇ ਏਨਾ ਕਬੂਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ (ਕੁਝ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬਣਾ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੀਆਂ, ਵਰਤ ਰੱਖਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਨੌਵੇਂ ਦਿਨ ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਆਦਿ ਦੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੜਕੇ ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਹੀ, ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਦੇਵੀ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ । ਨੌਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਥਾਂ ਨੌਂ ਕੰਜਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚਲੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਇਹ ਮੁਚਲਾ ਰੂਪ ਹੈ । ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਉਸ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸੀ ? ਨਵਰਾਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ, ਕਰੀਬ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸੀ ਪਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਦੀਨਾਨਗਰ ਤਸੀਲਾਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ, ਹਰਿਆਣੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਕੰਜਕਾਂ (ਭਾਵ, ਕੁਆਰੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ) ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਰੁਝੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਂ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਿਥੇ ੧੫ ਸਰਾਧਾਂ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਨੌਂ ਨਵਰਾਤਰੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦੇਵੀ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨੌਂ ਕੰਜਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖੁਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੁਨੀਆਂ, ਗਹਣੇ ਆਦਿ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਸ ਅੰਡੇ ਆਦਿ ਦਾ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ ਪਰ ਖਾਨਦਾਨੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਕੰਜਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਅਤੇ ਸੁਖਣਾ ਸੁਖਦੇ ਹਨ । ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਖਸ਼ਮ ਕਾਰਨ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਅਸਰਦਾਰ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਆਦਿ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰਦੀਆਂ। ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਸ਼ੁ ਪੀ ਦੀਆਂ ਬਰਫਾਨੀ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਹੇਮ ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗਾ ਤੀਰਥ ਬਣਵਾ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦਮੜੇ ਸ਼ੁ ਪੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪੱਕੀ ਆਮਦਨ ਬਣਾ ਦੇਣੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮੀਟ ਆਂਡੇ ਨਾ ਖਾਣ ਵਿਚ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਹੈ । (ਪੜ੍ਹੋ ਪੁਸਤਕ " ਮਾਸੂ ਮਾਸ ਕਰਿ ਮੂਰਖੁ ਝਗੜੇ ")

੬ ਰੱਖੜੀ

ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਭਾਵ, 'ਰਖਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਡੋਰਾ, ਜਾਂ ਡੋਰੀ, ਅਥਵਾ ਰਖਸ਼ਾ ਬੰਧਨ' ਹੈ। ਰੱਖੜੀ ਸਾਵਣ ਸੁਦੀ ੧੫ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੈ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ। ਭੈਣ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਹੱਥ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਚੇਤਾ ਭਰਾ ਨੂੰ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਭਰਾ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਿਸੇ ਮਿਠੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਮੱਠਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਟਿੱਕਾ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਭੈਣ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਕੇ ਭਰਾ ਦੀ ਆਰਤੀ ਵੀ ਉਤਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੋਹਿਤ (ਬਿੱਪ੍ਰ) ਵੀ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦਾਨ ਦੱਛਣਾ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਭਾਰ ਜਜਮਾਨ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭੈਣ ਨੇ ਤਾਂ ਭਲਾ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤਰਲਾ ਮਾਰਨਾ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਜਮਾਨ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਪੈ ਗਈ ?

ਸਾਡਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਿਹਾੜਾ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਤਿਉਹਾਰ ਹੈ। ਸਿਵਾਏ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਣ ਆਏ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੌਮ ਵੀ ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਹੁਤ ਵੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਖਸ਼ਾ ਬੰਧਨ ਤਿਉਹਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਭੈਣ-ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਬਦਸ਼ਗੁਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੰਨਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਕਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੇਟੇ ਦਾ ਜਨਮ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਵਧਾਈਆਂ, ਚੋਲ-ਦੁਮੱਕਿਆਂ, ਭੰਗੜਿਆਂ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਚਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮਜ਼ਲਸਾਂ ਗਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਦਾ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਵੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੜਕੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਹਰੇ ਬੰਨ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਾਤਾਂ ਦੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਅੱਗੇ ਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੜਕਾ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਕਰ ਲਵੇ, ਪਰ ਲੜਕੀ ਬਾਲ ਵਿਧਵਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਵਿਧਵਾ ਬੱਚੀ ਵਾਸਤੇ ਪਤੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਹੁਕਮ ਸੀ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਗ਼ਰੀਬਣੀ ਭੈਣ ਨੇ, ਜਿਸ ਭਰਾ ਦੇ ਗੁੱਟ ਤੇ ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਭਰਾ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਕਲਿਆਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ, (ਕਈ ਥਾਈਂ ਅੱਜ ਵੀ) ਰੌਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਵਿਧਵਾ ਭੈਣ ਨੂੰ **ਚਿਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।**

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਥਾਂ ਮਰਦ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ। ਭਾਵ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੱਡੀ ਵੀ ਨੇਕ ਅਤੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਜੰਮ ਪਵੇ ਉਹ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡਾ ਪਾਪੀ ਵੀ " **ਧੂ** " ਨਾਮੀ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਣੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਸੁਰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਨਿਕਰਮਣ ਲੜਕੀ ਨੇ ਪਿਉ ਦਾ ਕੀ ਸੁਆਰਨਾ ਸੀ ? (Foot note:-ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਕਾਂਡ) ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਨਰ ਭੇਡੂ ਵਾਲੇ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਵਾੜੇ ਅਤੇ ਰਜਵਾੜਾ-ਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਹਰਮ (ਭਾਵ,ਜਨਾਨ ਖਾਨਾ, ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਥਾਂ) ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਬਣ ਗਏ। ਹੀਣਤਾ ਦੀ ਖੱਡ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਫਿਰ ਰਖਸ਼ਾ ਬੰਧਨ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੋਈ। ਬਾਪ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ, ਭਰਾ ਕਰੇ, ਪਰ ਇਹ ਰਖਸ਼ਾ ਬੰਧਨ ਵਾਲਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ, ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਦਾ ਪਖੰਡ ਅਤੇ ਡਰਾਮਾਂ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੌਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਭੈਣ ਦੇ ਡੋਲੇ ਜਾਬਰ ਮਲੋਛ-ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੋਚਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਗੁੱਟਾਂ ਤੇ ਭੈਣ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਨਾਲ ਰੱਖੜੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਸਨ।

ਟਿੱਕਾ ਭਾਈ ਦੂਜੇ ਤਿਉਹਾਰ ਵਿਚ ਭੈਣ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਲਈ ਵਰਤ ਰੱਖਦੀ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਭਰਾ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਲਈ ਕੋਈ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ? ਬਾਬੁਲ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਬੇਟੜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਭਰਾ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਬੜੇ ਸ਼ਗੁਨਾਂ ਨਾਲ ਰੱਖੜੀ ਬੱਧੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵੀਰ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਲਈ ਉਹ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਓਸੇ ਵੀਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਓਸੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਨੀਂਗਰ ਦੀ ਡੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦੇ ਹਰਮ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਕਈ ਪੱਤਨੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਸਮਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਝੋਰਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਲਈ ਹਟਕੋਰੇ ਲੈ ਰਹੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਘਰੋਂ ਕਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਮੋੜ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਏਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਲੋੜ ਕੇਵਲ ਮਰਦ ਦੀ ਹੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਰਜਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਫ਼ਰਮਾਨ--**ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਨ** ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਮਾਂ ਨੂੰ ਧੰਨ ਧੰਨ ਫ਼ਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੋਮਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। (ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਲਈ, **ਰੱਖੜੀ ਬੰਧਨ ਮਨਮਤ ਹੈ।** ਇਹ ਰਸਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੇ-ਪ੍ਰਤੀਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਭੁੱਲ, ਭਾਵ, **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ।**

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਰਖਸ਼ਾ ਬੰਧਨ--

ਇਹ ਅਜੀਬ ਚਤੁਰਾਈ ਹੈ ? ਕਿ--ਜਿਸ ਜਜਮਾਨ ਨਾਲ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਲਹੂ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਜਜਮਾਨ ਨੂੰ ਕਰਵਤ ਬੱਲੇ ਦੇ ਕੇ ਚੀਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਜਜਮਾਨ ਨੂੰ ਸੁਰਗਾਂ ਦਾ ਝਾਂਸਾ ਦੇ ਕੇ ਬੋਝ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਲਮਕਾ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਜਜਮਾਨ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਦੇ ਤਰ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਬੱਚੜੀ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਰਾਮਜਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਸੇ ਅਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਜਜਮਾਨ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਰਖਸ਼ਾ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਧਾਗਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਭਰਮ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਦੇ ਪਾਪੀ ਮਨ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਸੀ ਕਿ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਮਨ ਚਲਾ ਜਜਮਾਨ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕੋਈ ਜਾਨ-ਲੋਵਾ ਅਸਤਰ ਹੀ ਨਾ ਵਗਾਹ ਮਾਰੇ ? ਜਜਮਾਨ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਲਾਲ ਮੌਲੀ ਦਾ ਧਾਗਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਭੈ ਦਾ ਮਲੀਆ ਮੋਟ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਦੱਛਣਾ ਵੀ ਨੈਂ ਲਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਠੱਗ-ਨੀਤੀ ਵਾਲੀ ਨਿਰਦਈ ਚਤੁਰਾਈ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ:--ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਜਿਸ ਦਸਮਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ " ਅਥ ਪਖਯਾਨ ਚਰਿਤ੍ਰ " ਭਾਗ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਦੁਖਦਾਈ ਬਚਨ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਨਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਉਹ ਬਚਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

ਚੌਪਈ ॥ ਤਿਰਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਨਾ ॥ ਬਿਧਨਾ ਸਿਰਜਿ ਬਹੁਰਿ ਪਛਤਾਨਾ ॥

ਸਿਵ ਘਰ ਤਜਿ ਕਾਨਨਹਿ ਸਿਧਯੋ ॥ ਤਉ ਤਰੁਨਿ ਕੋ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਯੋ ॥ ੧੬ ॥

ਅਰਥ:--ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਤਾਂ ਵਿਧਾਤਾ (-ਬਧਨ) ਵੀ ਪਛਤਾਇਆ ਸੀ । (ਇਸਤ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੋਂ ਘਾਬਰ ਕੇ) ਸਿਵ ਜੀ ਵੀ ਘਰ-ਘਾਟ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਬੀਆਬਾਨਾਂ (ਕਾਨਨਹਿ) ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ । (ਲੋਕੋ !) ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ੧੬ ।

ਪਾਠਕ ਆਪ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲੈਣ, ਕਿ, ' ਕੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ, ਸਮੁੱਚੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੇਹੇ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਕੀ ਇਹ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਵੈਰੀ ਦੇ ਹਥ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ?

੫੬-

ਛੇਡਿ ਮਾਨੁ ਤਜਿ ਗੁਮਾਨੁ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂਆ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥

ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਏਕ ਰੰਗਿ ਮਿਟਿ ਜਾਂਹਿ ਦੋਖ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥ [੧੨੭੨]-੬-੨੮

੭

ਕਰਵਾ ਚੌਥ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਰਤ

ਅਰੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਅੰਨ ਨਾ ਖਾਣਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ (ਅੰਧ) ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੇ ਦਿਨ, ਅੰਨ ਨਾ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਵਰਤ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਰੀਤ ਦੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇੱਕ ਅਨ-ਪੜ੍ਹਤਾ ਦੂਜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਮੜ੍ਹੀ-ਮਸ਼ਾਣਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਰਤਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਬੋਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ , ਚੇਤਰ ਤੇ ਕਤਕ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ--ਕਰਵਾ ਚੌਥ, ਮਹਾਂ ਲਖਮੀ, ਨੌਰਾਤ੍ਰੇ, (ਕਥਿਤ) ਸੰਤੋਸ਼ੀ ਮਾਂ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਆਦਿ ਕਈ ਵਰਤ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੱਖਣਾ ਸੁੱਖਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਰਵਾ ਚੌਥ ਦਾ ਵਰਤ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਲਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਭਰਮ ਹੈ । ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬੀਬੀਆਂ ਤੜਕੇ ਉੱਠ ਕੇ ਦੁਧ ਵਿਚ ਭਿਜੀਆਂ " ਫੈਣੀਆਂ " ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ । ਫੈਣੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਾਹਕੀ ਉਸ ਦਿਨ ਬੜੀ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮਣਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿਚ ਫੈਣੀਆਂ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕਰਵੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਟਾ-ਪਟਾ ਖਰੀਦ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਦੱਸੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਵਰਤ ਕੇ ਬੀਬੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵਧਾ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । **ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਭਾਣੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥[੪੭੨]** ਅਥਵਾ--**ਜੰਮਣ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੇ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੭ ॥[੭੫੪]** ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲੋਂ ' ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਕਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ-- ' ਕਰਵਾ ਚੌਥ ਦਾ ਵਰਤ ਪਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ' ਵੱਧ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਤ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹੈ। **ਕਰਵਾ ਚੌਥ ਦੇ ਵਰਤ** ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅਗਿਆਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦੀਆਂ। ਇਸ ਲੁੱਟ-ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਅਜੀਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਘੜ ਕੇ ਪਰਚਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਚਾਰ ਸਭਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ੧੯੯੪ ਦੇ ਟ੍ਰੈਕਟ ਨੰ: ੫੭ ਦੇ ੧੮ ਸਫ਼ੇ ਤੋਂ ਇਸ ਵਰਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--" ਕਰਵੇ ਚੌਥ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਹਾਣੀ ਜੋ ਉਸ ਦਿਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਆਂ ਵੱਨ-ਸੁਵੱਨੇ ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਬੁਹੜੀ ਜਿਹੀ ਸਮਝ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਨਘੜਤ ਤੇ ਹਾਸੇ ਹੀਣੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ:--

' ਵੀਰੋ ਸਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਭੈਣ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ--ਵਰਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਾਂ ਖਾਧੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖੁਆਉਣ ਲਈ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਚਾਲ ਚੱਲੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੇਲੇ ਵਿਚ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਅਗੇ ਕਪੜਾ ਤਾਣ ਕੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਵੇਖ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤਾਂ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਹੈ--ਉਹ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਰੌਸ਼ਨੀ (ਚਾਦਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ) ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ--ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈ । ਵੀਰੋ ਨੇ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਈ । ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੜਫ਼ਦਾ ਤੜਫ਼ਦਾ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆਇਆ । ਉਸ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਸੂਈਆਂ ਖੁਭੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ--ਸਿਰ ਵਿਚ ਵੀ ।

ਵੀਰੋ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਪੱਟਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸੂਈਆਂ ਕਢਣ ਲਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਕਢਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਿਆ ਰਿਹਾ । ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਫਿਰ ਕਰਵੇ ਦਾ ਵਰਤ ਆ ਗਿਆ । ਜਦ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੂਈ ਰਹਿ ਕਈ ਤਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਕਰਵੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀਰੋ ਆਪਣੀ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਸੂਈ ਕਢਣ ਲਈ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪ ਕਰਵਾ ਲੈਣ ਬਾਹਰ ਚਲੀ ਗਈ (ਕਰਵਾ ਮਿਟੀ ਦੇ ਕੁਜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਜਦ ਗੋਲੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਆਖਰੀ ਸੂਈ ਕਈ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਦਾ ਉਠ ਬੈਠਾ । ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਿਆ ।

ਏਨੀ ਅੱਧੀ-ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਥਾਲੀ ਫੇਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਆਦਿ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਫਿਰ ਸਾਰੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਚੁੰਨੀ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਗੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀ ਹੈ:-

ਨੈ ਵੀਰੋ ਕੁੜੀਏ ਕਰਵੜਾ । ਨੈ ਸਰਬ ਸੁਹਾਗਣ ਕਰਵੜਾ । ਨੈ ਇਛਿਆ ਵੰਤੀ ਕਰਵੜਾ । ਨੈ ਭਾਈਆਂ ਦੀ ਭੈਣ ਕਰਵੜਾ । ਕਤੀ ਨਾਂਹ, ਅਟੇਰੀ ਨਾਂਹ ।

[ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੀਵੀਆਂ ਕਪਾਹ ਕਤ ਕੇ, ਅਟੇਰ ਕੇ ਤੇ ਚਰਖੇ ਰਾਹੀਂ ਸੂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਹੀ ਕਪੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ

ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ । ਪਰ ਇਸ ਗੀਤ ਵਿਚ ਬਿਲ ਕੁਲ ਵਿਹਲੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ]

ਘੁੰਮਣ ਚਰਖੜਾ ਫੇਰੀਂ ਨਾਂਹ । ਵਾਹਣ ਪੈਰੀਂ ਪਾਈਂ ਨਾ । ਸੁਤੇ ਨੂੰ ਜਗਾਈਂ ਨਾ । ਰੁਸੇ ਨੂੰ ਮਨਾਈਂ ਨਾ । ਕਰਵੜਾ ਵਟਾਇਆ । ਜਵੰਦਾ ਝੋਲੀ ਪਾਇਆ ।

(ਭਾਵ, ਵਿਹਲੀ ਕਰ ਲੈਣ ਪਿੱਛੇ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਬਚਾ ਹੋਣ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ)

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਆਖਰ ਵਿਚ ਸੁਣਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਰਾਜਾ ਜਦ ਇਕ ਵਾਰ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਤੇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਲਈ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਲਿਆਇਆ ਤੇ ਗੋਲੀ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪੱਟ ਗੁੱਡੀਆਂ (ਗੁੱਡੀਆਂ ਪਟੋਲੇ) ਰਾਜਾ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਗੋਲੀ (ਭਾਵ, ਵੀਰੋ) ਗੁੱਡੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ-- ਸੁਣੋ ਨੀ ਭੈਣੋਂ ਗੁੱਡੀਓ । ਰਾਣੀ ਸੀ ਜੋ ਗੋਲੀ ਹੋਈ, ਗੋਲੀ ਸੀ ਜੋ ਰਾਣੀ ਹੋਈ " ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੋਲੀ (ਜੋ ਅਸਲੀ ਰਾਣੀ ਸੀ) ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ--ਰਾਣੀ ਸੀ ਜੋ ਗੋਲੀ ਹੋਈ, ਗੋਲੀ ਸੀ ਜੋ ਰਾਣੀ ਹੋਈ " ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ । ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਰਾਣੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਥਹੀਨ ਮਨਘੜਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਰਚਲਤ ਕਰਕੇ ਕਰਵਾ-ਚੌਥ ਦੇ ਵਰਤ ਦਾ ਭਰਮ ਪੱਕਾ ਕਰੀ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ' ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰਾ ਸਫਲ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮੂਰਖਤਾਈ ਭਰੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਤਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਨ-ਪੜ੍ਹਤਾ ਹੈ, ਔਰਤਾਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਝੱਲੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਸਿੱਖ (ਸਿੰਘ) ਮਰਦ ਗੁਰਪੁਰਬ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮੱਸਿਆ ਪੁੰਨਿਆਂ ਸੰਗਰਾਮਾਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜਨਾਨੀਆਂ (ਕਈ ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ ਵੀ) ਕਰਵਾ ਚੌਥ ਦੇ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਗੁਨ ਮਨਾ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਰਤ ਅਥਵਾ ਅੰਨ ਦੇ ਤਿਆਗ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ--ਅੰਨ ਨ ਖਾਇਆ ਸਾਦੁ ਗਵਾਇਆ ॥੪੬੭॥ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਨ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

੫੭- ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਹਿ ਦੇਹੀ ਦੁਖੁ ਦੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨਹੀ ਥੀਜੈ ॥

ਮਨਮੁਖਿ ਜਨਮੈ ਜਨਮਿ ਮਰੀਜੈ ॥੬॥ [੯੦੫]-੫

ਸਰਬ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦਾਰੂ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁਲਾ ਕੇ ਕਰਵਾ ਚੌਥ ਦਾ ਵਰਤ (ਅਹੋਈ) ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੫੮- ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨ ਛਾਡਿ ਕੈ ਅਹੋਈ ਰਾਖੈ ਨਾਰਿ ॥

ਗਦਹੀ ਹੋਇ ਕੈ ਅਉਤਰੈ, ਭਾਰੁ ਸਹੈ ਮਨ ਚਾਰਿ ॥੧੦੮॥ [੧੩੭੦]

[Foot note :-ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ " ਅਹੋਈ--ਅਹਿਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਇੱਕ ਦੇਵੀ ਜੋ ਕੁਆਰੀ ਕੰਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਯ (ਦੇਵੀ) ਹੈ । ਅੰਸੂ ਦੇ ਨੌਰਾਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਆਰੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਇਸ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕੰਧ ਉਪਰ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਸ਼ਟਮੀ ਦਾ ਵ੍ਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਧੂਪ ਦੀਪ ਨਾਲ ਦੇਵੀ-ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਕੱਤਕ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਏਕਮ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀ ਜਲਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਜਿਲੇ, ਰਾਧਾਕੁੰਡ ਪੁਰ ਕੱਤਕ ਬਦੀ ਅੰਨ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ । ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨ ਛਾਡਿ ਕੈ ਅਹੋਈ ਰਾਖੈ ਨਾਰਿ ॥ [ਵੇਖੋ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਪੰਨਾ-੩੩-੩੪]

ਅਰਥ:-ਰਾਮ ਨਾਮ ਛੱਡਣ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ (ਮੂਰਖ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀਤਲਾ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ । (ਤੇ, ਜੇ ਭਲਾ ਸੀਤਲਾ ਉਸ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰੀ ਖੋਤੀ ਬਣਾ ਲਏਗੀ) ਸੋ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖੋਤੀ ਦੀ ਜੂਨ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ (ਖੋਤੇ ਖੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਛੱਟਾਂ ਦਾ) ਚਾਰ ਮਣ ਭਾਰ ਢੋਂਦੀ ਹੈ । ੧੦੮ ।

੫੯- ਛੋਡਹਿ ਅੰਨੁ ਕਰਹਿ ਪਖੰਡ ॥ ਨਾ ਸੋਹਗਾਨਿ ਨਾ ਓਹਿ ਰੰਡ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਬਕਤੇ ਦੁਧਾਧਾਰੀ ॥

ਗੁਪਤੀ ਖਾਵਹਿ, ਵਟਿਕਾ ਸਾਰੀ ॥੩॥ ਅੰਨੈ ਬਿਨਾ ਨ ਹੋਇ ਸੁਕਾਲੁ ॥ ਤਜਿਐ ਅੰਨਿ ਨ ਮਿਲੈ ਗੁਪਾਲੁ ॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਹਮ ਐਸੇ ਜਾਨਿਆ ॥ ਧੰਨੁ ਅਨਾਦਿ ਠਾਕੁਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥੪॥ [੮੭੩]-੮- ੧੧

ਅਰਥ:-ਜੇ ਲੋਕ ਅੰਨ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਪਖੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਚੱਜੀਆਂ ਜਨਾਨੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹਨ ਜੋ) ਨਾ ਸੋਹਗਾਨਾਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਰੰਡੀਆਂ ਹਨ । (ਅੰਨ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ) ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਖਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਨਿਰਾ ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਹੀ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪਿੰਨੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੩ । ਅੰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੁਕਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅੰਨ ਛੱਡਿਆਂ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਹੇ ਕਬੀਰ ! (ਬੇਸ਼ੱਕ) ਆਖ-ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਨ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਾਧਿਆਂ (ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ) ਸਾਡਾ ਮਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ । ੪ ।

ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਈ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ, ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਹੀਆਂ ਜਿਸ ਸੱਚੇ ਹਮਦਰਦ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਥਾਈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਵਿਖਵੇ ਵਾਲੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹਨ:--

੬੦- ਕਰਮ ਧਰਮ ਨੇਮ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਿਨੁ ਜਾਨੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ ੨ ॥ [੧੯੯]-੯੬-੧੬੫

ਅਰਥ:--(ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ, ਵਰਤ ਪੂਜਾ ਆਦਿਕ (ਬਨਾਏ ਹੋਏ) ਨੇਮ-ਮਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਕੰਮ ਨੂੰ (ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਇਕ) ਨਾ ਸਮਝ। ੨।

੬੧- ਬਰਤ ਸੰਧਿ ਸੋਚ ਚਾਰ ॥ ਕ੍ਰਿਆ ਕ੍ਰਿਟਿ ਨਿਰਾਚਾਰ ॥ ਅਪਰਸ ਕਰਤ ਪਾਕਸਾਰ ॥ ਨਿਵਲੀ

ਕਰਮ ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰ ॥ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕਰਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਤੁਲਿ ਨ ਲਾਗੇ ॥ ਰਾਮ ਦਇਆਰ

ਸੁਨਿ ਦੀਨ ਬੇਨਤੀ ॥ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਨੈਨ ਪੇਖਉ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਮਿਸਟ ਲਾਗੇ ॥ ੨ ॥ [੧੨੨੯]-੨-੧੩੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਨ ! ਵਰਤ, ਸੰਧਿਆ, ਸਰੀਰਕ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, (ਤੀਰਥ-ਜਾਤ੍ਰਾ ਆਦਿਕ ਲਈ) ਚਾਰ ਖੂਟਾਂ ਵਿਚ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਛੁਹਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਆਪਣੀ ਰਸੋਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ, (ਆਂਦਰਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ) ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਕਰਨਾ, ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਖਿਲਾਰੇ ਖਿਲਾਰਨੇ, (ਦੇਵ-ਪੂਜਾ ਲਈ) ਧੂਪ ਧੁਖਾਏ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਣੇ--ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਦਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੋ ਦਇਆ ਦੇ ਸੋਮੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੀ ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ, ਆਪਣਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਹ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ, (ਸਦਾ) ਵੇਖਦਾ ਰਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ, ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਦਾ ਰਹੇ। ੨।

੬੨- ਵਰਤ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਕਰਿ ਥਾਕੇ ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਿ ਵਸੈ ॥ ੨ ॥ [੪੦੮]-੨-੧੫੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅਨੇਕ ਲੋਕ ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ, ਕਈ ਨੇਮ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ (ਤੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ)। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਿਆ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ੨।

੬੩- ਸਭਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਸਾਰਿਗ ਪਾਣੀ ॥

ਤਹ ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਤਪ ਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ [੮੭੯]-੧੦

੮

ਦੀਵਾਲੀ

ਪਿਛੋੜਕ--ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਪਿਛੋੜਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮੰਤਵ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੈ ਕਿ, ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਸੁਹਿਰਦ ਸੂਝਵਾਨ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜਦੀ ਕਲਾ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਸੱਧਰ ਹੈ? ਪਰ-- (ੳ) ਸਰਬ ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸੁਹਿਰਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਦਾ ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, (ਅ) ਅਤੇ ਜੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚਲੇ ਕਿਸੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਰਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਖਾਧੀ ਤਨਖਾਹ-ਰੂਪੀ ਮਾਇਆ ਹਲਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ੲ) ਤਾਂ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਥਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨਮਤਿ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵਥਿਆ ਵਿਚੋਂ ਐਵੇਂ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਦੇ, ਵਣਗੀ ਮਾਤਰ ਜ਼ਿਕਰ ਦਾ ਅਰੰਭ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:--

(੧) ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੋਹੰਦੜੋ ਹਭ ਨਾਇ ਕੋਇ ਨ ਦਿਸੈ ਭੂਜੜੋ ॥ ਖੁਲੜੋ ਕਪਾਟ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟਤੇ ॥ ੧ ॥

11445--86/A Avenue

Delta.B.C.V4C-2Y9

March-15 1997

ਪਿਆਰੇ .President, S.G.P.C.Amritsar.ਜੀਉ.

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਸਨਿਮੂ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਸਤਕ "ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ" ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਦਾਸ ਨੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (U.K.) ਕੋਲ ਰਾਏ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸੁਜਾਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਚਿਠੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਭਜਵਾਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ "ਵਡਮੁਲੀ ਰਾਇ" ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰ ਦਾਸ ਵੱਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ।

ਸਭ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਘਬਰਾਹਟ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੋਈ ਕਿ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅਥਵਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ "ਵਡਮੁਲੀ ਰਾਏ" ਭਾਵ, "ਗੁਰਮਤਿ" ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ

ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ, ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸੇ ਸਖਤ ਘਬਰਾਹਟ ਦਾ ਹੀ ਕਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ Fax ਰਾਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

(੧) ਇਸ ਨਿਮਾਣੇ ਕੀਟ ਵਲੋਂ ਇਹ ਜੋੜੀ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ, ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਛਪਾਈ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਆਏ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੋਧ ਕਰ ਲੈਣੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਵਿਵਾਦ ਖੜਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਪੁੱਛਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

- (ੳ) ਜੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਾਏ ਵਡਮੁੱਲੀ ਹੈ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ, ਤਾਂ ੪ ਤੋਂ ੬ ਸਫ਼ੇ ਤੱਕ ਦਾ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਮਨਮਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਹੈ। **ਇਸ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ।**
- (ਅ) ਜੇ ਭਾਈ ਮਨੀਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀਪਮਾਲਾ ਅਥਵਾ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਨਾਈ ਜਾਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ, ਭਾਈ ਦਇਆਲਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ-ਦਿਵਸ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ?
- (ੲ) ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵੈਰੀ ਮੁਗਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਅਥਵਾ ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜ਼ੁਲਮੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ, ਕੀ ਖਾਲਸਾਈ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਅਣਖ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਸੀ ਜੀ ? ਫਿਰ ਉਸ ਪੰਥਕ ਇੱਕਠ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਨੀਂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਹੜੀ ਉਚੇਚੀ ਰੂਹ ਫੂਕ ਦੇਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੰਥ ਅਜੇ ਵਾਂਜਾ ਸੀ ? ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ, ਪੰਥਕ ਇੱਕਠ ਦੇ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਪੰਥਕ ਘਾਟ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਪੁੱਜ ਜਾਣ ਤੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ? ਕੀ ਕਿਤੇ ਇਹ ਵੀ ਸਾਰਾ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ?
- (ਸ) ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਦੀ ਸਰਬ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇੱਕ ਪੰਗਤੀ ਵਰਤਨੀ ਵੀ ਬੇਲੋੜੀ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ ? ਕੀ ਖਾਲਸਾ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਕੀ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੀ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਖ਼ਸਮ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੀ? ਸਤਿਕਾਰਤ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਟੇਕ ਮੰਨ ਕੇ ਰਾਇ ਲਿਖੀ ਹੈ? ਵਡਮੁੱਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੋਧ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ -
- ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰਨ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲੱਗੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ--

ਦਾਸ

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ

11445- 86/A Avenue.Delta. B.C. V4C-2Y9. C A N A D A .

ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕਰਕੇ ਭੇਜੇ ਗਏ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:- (੧) ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ U.K. ਦਾ ਪੱਤਰ (੨) ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ(੩) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਥਿਤ " ਵਡਮੁੱਲੀ ਰਾਇ " । ਕੁੱਲ ੭ ਸਫ਼ੇ ।

(੨) ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਟਿੰਗਲੈਂਡ ਵਾਸੀ ਦੇ ਪੱਤਰ ਦਾ ਉਤਾਰਾ:-

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

No:-294--97 .

" ਜਿਨ੍ਹਾ ਦਿਸੰਦਾਜ਼ਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਵੰਞੇ ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੇ ਸੇਈ ॥ ਹਉ ਢੂਢੇਦੀ ਜਗੁ ਸਬਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ॥ "

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

ਸਕੱਤਰ (ਧਰਮ ਪਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ) ੧੪੩੦੦ .

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ॥ ਦਾਸ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀ ਗਈ " ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ " ਦੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ, ਤੁਹਾਡੀ ਚਿੱਠੀ ਨੰਬਰ ੪੦੨੨੨ ਮਿਤੀ ੨੩-੧੨-੧੯੯੬ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਪੰਜ/ਛੇ ਹਫ਼ਤੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਇਕ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਜਲਦੀ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਕੇ, ਖਿਮਾਂ ਦੀ ਬੈਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਖੇਪ ਬੇਨਤੀਆਂ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹਨ।

1:- ਦਾਸ ਕਿਸੇ ਸੰਪਰਦਾ ਦਾ ਅਨੁਆਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੱਤ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਵਾਣਤ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ " ਇਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੂ ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਹਾਈ॥ " ਦੇ ਮਹਾਂ ਵਾਕ ਮੁਤਾਬਕ ਸਮੂਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪਰੋਤਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖਣ ਦੀ ਤਮੰਨਾ ਹੈ। ਪੰਥ ਦੇ ਵਾਲੀ, ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ, ਮਰਦ ਅਗੰਮੜੇ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾੜਨ, ਮੈਨੂੰ ਝੰਜੋੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ " ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ ॥ ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ॥ ਜਬ ਇਹ ਗਰੈ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ॥ ਮੈਂ ਨਾ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ॥ " ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰੇ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਤਬ ਖਾਲਸਾ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ, ਤਿਆਗਣ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨ।

2:--ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ **ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ** ਜਾਂ ਸਰਬ ਉੱਚ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਕੋਈ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ, ਅਕਸਰ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਪਾਤੀ ਨੰਬਰ ੧੪੯-੯੪ ਮਿਤੀ ੨ ਫ਼ਰਵਰੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਸਦਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਧੰਨ ਭਾਗ, ਮੇਰੇ ਗ਼ਜ਼ਤੀ ਪੱਤਰ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ।

3:--ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਪਾਸੋਂ **ਦੀਵਾਲੀ** ਬਾਰੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਾਕੇ ਵੇਖ ਲੈਣਾ। ੯੫% ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨਗੇ ਅਤੇ ਕੁਝਕੁ ਲਛਮੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਕਹਿਣਗੇ। ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਤਾਂ **ਪੂਜਾ ਅਕਾਲਦੀ, ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ, ਦੀਦਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ** ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ। ਸੋ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਲਛਮੀ ਪੂਜਾ ਤਥਾ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਅਨਮਤੀ ਤਿਉਹਾਰ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ?

4:--ਤੁਹਾਡੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ, ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗਵਾਲਾਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ੫੨ ਰਾਜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਰਿਹਾ ਹੋਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ **ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ** ਕਰਕੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਬਿਪ੍ਰਨ ਦਾ ਚਾਢੂ ਕੀਤਾ ਤਿਉਹਾਰ " ਦੀਵਾਲੀ " ਕਰਕੇ?

5:--ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰਕੇ, ਇੱਕ ਵਾਰ **ਖਾਲਸਾ ਕੈਲੰਡਰ** ਜਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਖਾਲਸੇ ਦਾ "ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ" ਦੀਵਾਲੀ ਨਾਲ ਰਲਗੱਡ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਦਸ ਵਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ **ਸੰਸਾਰ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ (World Sikh Council)** ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਉਸ ਪਾਤੀ ਨੰਬਰ ੬੪੩--੯੬ ਮਿਤੀ ੧੦-੭-੧੯੯੬ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਨਾਲ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਸਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਅੰਤਿਮ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੇਜੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

6:--ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ਾਣ ਪਾਓ ਹਾਂ। ਉਂਜ ਵੀ ਸਦਾ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹਾਂ। " **ਭੁੱਲਣ ਅੰਦਰ ਸਭੁ ਕੋ ਅਭੁਲ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ** ॥ " ਇਸ ਲਈ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕ ਦੀ ਖਿਮਾ ਕਰਨੀ। ਸੁਚੱਜੀ ਸੇਧ ਦੇਕੇ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਣੀ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦੇਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨਾ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਾਤੇ,

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰੀਕ ਅੰਗ,

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ੨੦-੨-੯੭

(੩) ਸਫ਼ੇ ਦੇ ਉਤਲੇ ਦੋਹੀ ਪਾਸੀ ਖੰਡੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੋਹਣਦੇ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚੋਂ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਪੱਤਰ ਦਾ ਉਤਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧ ਓ ਸੋਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਦਫ਼ਤਰ--ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,

(ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ) ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੨੩--੧੨--੯੬

ਸ੍ਰ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ,
੬੩ ਪੀਕੋਕ ਸਟਰੀਟ,
ਗਰੈਵਸੈਡ ਕੋਟ (ਯੂ. ਕੇ)।
ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ,

ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁੱਛ ਬਾਰੇ ਪੁੱਜੇ ਪੱਤਰ ਮਿਤੀ ੩-੧੧-੯੬ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਬਿਨੇ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦਾ ਪੱਤਰ **ਰਾਇ ਲਈ** ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਾਸ ਰਾਇ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਪੁੱਜੀ **ਵਡਮੁੱਲੀ ਰਾਇ** ਦੀ ਕਾਪੀ ਆਪ ਪਾਸ ਭੇਜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਇਸੇ ਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਮਲ ਕਰਨ/ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ। ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਸੁਭ ਚਿੰਤਕ ਐਡੀ। ਸਕੱਤਰ (੫)

ਨੱਥੀ:--ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਾਇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਇੱਕ ਨੱਗ।

(੪) ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਰਾਇ (ਛਪੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਪੇਡ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ), ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਲ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਪੰਥ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਲੋਂ, ਹੋਇਆ ਹੈ:-----

੧੬

ਸ੍ਰ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ **ਗੁਰੂ ਫ਼ਤਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਵੇ**। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪੱਤਰ ਦਫ਼ਤਰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੁੱਜਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀਚਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ ਕਿ ਦੀਵਾਲੀ **ਰਾਮ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੀਤਾ ਦੇ ਬਨਵਾਸ ਕੱਟਣ** ਤੇ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਸਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ **ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ** ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ੫੨ ਰਾਜਿਆਂ ਸਮੇਤ ਗਵਾਲਾਅਰ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁੱਜਣ ਤੇ, **ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ**, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਚਖੰਡ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੀਪ-ਮਾਲਾ ਦੀ ਰਸਮ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗਵਾਲਾਅਰ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਸਨ ਤਾਂ ਰਹਿਰਾਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਜੋ ਚੌਕੀ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਪੁਰਬ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਹਿਮ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ **ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ** ਦਾ ਵੀ ਅੰਬੰਧ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗਵਾਲਾਅਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਣਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ

ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪੁਰਬ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਥ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਕਤ ਮਿਸਾਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਪੁਰਬ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਣਾ ਪੰਥ ਤੇ ਭਲੇ ਲਈ ਹੈ।

(ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ) ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਤਰੀਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਕਥਿਤ ਵਡਮੁੱਲੀ ਰਾਇ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ:--

(ੳ) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਡੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, " ਦੇਗ ਤੇਗ ਫਤਹ ਨੁਸਰਤ " ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਹਿਠਾਠ ਵਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਜੋਗ ਹੋਡ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨੀਯਤ--ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥ ਲਿਖਣ ਦੇ ਥਾਂ ਕੇਵਲ--" ਗੁਰੂ ਫਤਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਵੇ" ਲਿਖ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਫਤਹ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਦੇ ਚੋਸ਼ੀ ਹਨ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੀਵਾਲੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਰਾਇ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਦਵੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ (ਅਜੇਹੇ ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਮਨਮੁੱਖ) ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਯੋਗ ਡੰਡ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰੰਤ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਪੰਥ ਦੇ ਸਰਬ ਉੱਚ ਦਫਤਰ ਵਲੋਂ " ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਮਤੀ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵਡਮੁੱਲੀ ਰਾਇ ਲਿਖ ਕੇ " ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਮਲ ਕਰਨ/ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਪੰਥ ਵਿਚ--ਗੁਰੂ ਫਤਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਏ ਕਹਿਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣ ਜਣ ਵਿਚ ਕੀ ਰੋਕ ਰਹਿ ਗਈ?

(ਅ) ਰਾਮਇਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਸ: ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯੂ ਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿੱਠੀ ਵਿਚ ਰਾਮ ਸੀਤਾ ਦੇ ਬਨਬਾਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਧੂ ਬਚਨ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰਕਿਸ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ?

ਦੀਵਾਲੀ ਤੇ ਲੇਖ ਜੋ ੧੫ ਮਾਰਚ ੧੯੯੭ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ, ਚਿੱਠੀ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕਰਕੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚਲੇ, ਪੰਥ ਦੇ ਸਰਬ ਉੱਚ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਠੀਕ ਸੇਧ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ, ਵਿਅਰਥ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ:--

ਰਾਵਨ ਦਾ ਸਰਬੰਸ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਪੂਰੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸੀਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦੇ ਪੁਨਰ ਮਿਲਾਪ ਦੀ, ਅਤੇ ੧੪ ਸਾਲ ਦੇ ਬਨਬਾਸ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਅਜੁਧਿਆ ਪੁਜਣ ਦੀਆਂ ਦੋਹਰੀਆਂ ਤੋਹਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਕੱਤਕ ਬਦੀ ੩੦ ਨੂੰ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਘਰਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਰਾਹ-ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਦੀਪ-ਮਾਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੀਵੇ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੋਮ-ਬੱਤੀਆਂ, ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ, Mythology ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਲਕਸ਼ਮੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਰਾਤ ਜੂਆ ਬੜੇ ਜੋਬਨ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਥਾਂ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਛਮੀ ਦੇਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਸਕਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਦਾਅ ਤੇ ਦਾਅ ਲਾਈ ਜਾ ਕੇ ਪਾਂਡੋਵਾਂ ਵਾਂਗ ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲਛਮੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਣ ? **ਹਾਏ ਦੇਵੀ ਮਾਂ ! ਤੇਰਾ ਕੱਖ ਨਾ ਰਹੇ**ਇਉਂ ਤਾਂ ਆਖਣੇ ਰਹੇ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਨੇਊ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੇ (**ਦਇਆ ਕਪਾਹ ...**) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ-ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਣ ਡੋਲਦਾ ਦਿਸ ਪਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਰਗ ਗੁਰੂਘਰ ਦਾ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਹਿੰਦੂ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜੋ ਜੋ ਕਾਰੇ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਕਾਰਿਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਪਰਧਾਨ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ, ਸਿਖੀ ਦੇ ਬਾਨੀ **ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ** ਨੂੰ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਾਤੇ, ਅਥਵਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ (ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਮਾਲਕ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ, **ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ** (ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਸੋਢੀ ਦੋਹਾਂ) ਨੂੰ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਦੇ ਵੰਸ਼ਕ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਸੋਚਣੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡਬੋ ਲੈਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਹੇਵੰਦ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸੀ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਥ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੈਰੀ ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਲਈ ਉਹ ਘੜੀ ਅਪਾਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਸਮਾ ਸੀ, ਜਦ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਮੰਨਣ ਦੀ ਘੋਸ਼ਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਭਾਰੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਵੈਰੀ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਘਿਉ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗ ਪੈਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਦੀ ਕੁਟਲ ਸੋਚ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖਤਰਨਾ ਮੋੜਾ ਖਾਧਾ। ਜਿਸ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਗੁਰੂ (ਸਾਹਿਬਾਨ) **ਸੀਆ ਪਤੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਵੰਸ਼ਕ** ਸਿੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਉਸ ਰਾਮ-ਰੱਬ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਘਟਣਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਹ **ਦੀਵਾਲੀ ਤਿਉਹਾਰ** ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ--ਪਰ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ, ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ-ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਈ ਬੈਠਾ, ਉਸ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਤੋਂ ਚਿੜ੍ਹ ਕੇ, ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਰਿਹਾ ਬਿੱਪ੍ਰ, ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ, ਨਾ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਥਾ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੱਡਰੇ ਵਜੂਦ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੈ। ਦੂਰਦ੍ਰਸ਼ਟ ਚਾਤੁਰ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨੇ, **ਇੱਕ ਅਕਾਲ** ਅਥਵਾ ਕੇਵਲ **ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ** ਦੇ ਹੀ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਖਾਲਸਈ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਦਾ 'ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼' ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਖਤਰੇ ਦਾ ਘੜਿਆਲ ਸੀ। ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ, ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰਾਂ ਦੇ ਜਲ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਣੀ ਏਸੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾ ਲਈ।

ਮੰਤ੍ਰ-ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਚਿਤਾਵਣੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਐਵੇਂ ਵੇਖਾ ਵੇਖੀ ਕਿਸੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ--**ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਸਭ ਕਰੇ ਮਨਮੁਖਿ ਬੁਝ ਨ ਪਾਇ ॥੫ ॥** [੨੮]] ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲਾਲ, ਅਜੇਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਖਿਆ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਬੜਾ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਧਰਮਾਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਭੰਗ ਕਰ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਬੜਾ ਉਜਾਗਰ ਸਬੂਤ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਤਵ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਗੁਆਂਡੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਘਰੀ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਣਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਨਾਲ, ਅਤੇ 'ਲਛਮੀ' ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਸੰਬਧਤ, ਦੀਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਦੀਪ-ਮਾਲਾ ਕਰਨੀ, ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਖਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵੰਡਨੀਆਂ, ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਆਤਸ਼-ਬਾਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ ਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਹੋਣੇ, ਅਵਤਾਰ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਉਜਾਗਰ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਦੀਵਾਲੀ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਦੀਪਮਾਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤ ਵੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੀ ਚਾਲੂ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਮਹੰਤ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਬੜੇ ਸਬਰ ਨਾਲ ਕਰਨ ਗਿੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਹੁਣ ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਵਿਧਾਣਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੀਸਰੀ ਅੱਡਰੀ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਰਿਹਾ।

ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਚੇਤਨਤਾ ਆ ਰਹੀ ਦਾ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਹੀ ਸ਼ੱਕ ਪਿਆ ਤਾਂ ਚਲਾਕ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਰਾ ਝੂਠ ਲਿਖਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਛੱਟਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਗਵਾਲੀਆਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਦੀਵਾਲੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜੇ ਸਨ। ਉਸੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ **ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਨੇ** ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਖ਼ੂਬ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਫੂਕੀ **ਜਾਣੀ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਸੀ?** ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਸ ਖ਼ਿਆਲ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਹੋਈ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੀਵਾਲੀ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀ, ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਹੋਏ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ?

ਕਿੱਡੇ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ, ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗਵਾਲੀਆਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਸਮੇਂ ਉਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਏਡੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ, (ਬੜੇ ਹੱਛੇ ਅਤੇ ਪੜੇ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਗ) ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਾ ਲੁਕਾ ਸਕਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਕੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਬੜਾ ਹੀ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਸੋਚ ਵਾਲਿਆਂ ਅਸਾਂ ਨੇ, ਬਿਨਾ ਕਹਿਉਂ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਲੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ।

ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ-ਗੁਰਦੇਵ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਨੂੰ ਕੜਾਕੇ ਦੀ ਗਰਮੀ ਸਮੇਂ ਵੱਖ ਵੰਗ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲ (ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸੀਸ ਤੇ ਸਰੜਦੀ ਬਲਦੀ ਰੋਤ ਪਈ, ਉਬਲਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬਠਾਇਆ, ਆਸ਼ਾਦਿ) ਭਿਆਨਕ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸਰੀਰ ਛਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਘੋਰ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਦੁਖਦਾਈ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦਰਿਆ ਦੇ ਬਰਫਾਨੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਖੜੇ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਅੱਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਠੰਢੇ ਸੀਤ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੜੇ, ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖ ਕੇ ਵੈਰੀ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਕਹਿ ਅਤੇ ਅਸਹਿ ਤਸੀਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਵਾਲੀ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਾ ਸੀ ਕਰ ਸਕੇ। ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਪੀੜਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ, ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ, ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਦਿਆਂ ਸਬਰ ਸੁਕਰ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਅਨੰਦ ਮਈ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਦੁਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। 'ਸ਼ਬਦ' ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਆਰਾ ਪੰਥ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾ ਬੈਠੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ, ਫਿਰ ਕਿੱਡੀ ਕੁ ਦੂਰ ਰਹਿ ਗਈ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ?

ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੋਛੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ, ਅਥਵਾ ਅਜੇਹਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕੁਫਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੀ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਰੂਪ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ) ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ? :-

੬੪- ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਿ ਮਾਤਾ ॥

ਹਰਖ ਸੋਗ ਦੁਹੁ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਲਾ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੨ ॥ [੪੯੮]-੧-੯

ਅਰਥ:-ਅੱਠੇ ਪਹਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗ਼ਮੀ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ । ੨ ।

ਕੀ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ, ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਵਾਲੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਸਨ ?

੬੫- ਮੰਤ੍ਰ ਰਾਮ ਰਾਮ ਨਾਮੰ, ਧ੍ਰੁਨੰ ਸਰਬਤ੍ ਪੂਰਨਹ ॥ ਗ੍ਰਾਨੰ ਸਮ ਦੁਖ ਸੁਖੰ ਜੁਗਤਿ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਵੈਰਣਹ ॥
ਦਯਾਲੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜੀਆ ਪੰਚ ਦੋਖ ਬਿਵਰਜਿਤਹ ॥ ਭੋਜਨੰ ਗੋਪਾਲ ਕਰਿਤਨੰ ਅਲਪ ਮਾਯਾ ਜਲ ਕਮਲ ਰਹਤਹ ॥
ਉਪਦੇਸੰ ਸਮ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰਹ, ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਭਾਵਨੀ ॥ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਨਹ ਸ੍ਰੋਤਿ ਸ੍ਰਵਣੰ ਆਪੁ ਤ੍ਰਿਯੰਗ ਸਗਲ
ਰੇਣੁਕਾਰ ॥ ਖਟ ਲਖੁਣ ਪੂਰਨੰ ਪੁਰਖਹ, ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸਾਧ ਸ੍ਰਜਨਹ ॥ ੪੦ ॥ [੧੩੫੭]

ਕਰਮ-ਵਾਰ ਅਰਥ:-

੧=- ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨੀ,

੨=- ਸੁਖਾਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣਾ, ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਵੈਰ-ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣਾ,

੩=- ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ-ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਣੀ ਅਤੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣਾ ।

੪=- ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਨਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਇਉਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ ਜਿਵੇਂ ਕਉਲ ਫੁੱਲ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਅਭਿਜ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,

੫=- ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਬਨਾਉਣਾ,

੬=- ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਸੁਣਨੀ ਅਤੇ ਆਪ-ਭਾਵ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੱਭ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣਨਾ,

ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਦਿਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲਹੂ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਫੁਕਣ ਵਾਲੇ ਭੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੀ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਆਦਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਸਮੇਤ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਤੇ ਚਲਣਾ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਪੂਰਨੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਾਇਆ ਕਰਦੇ:-

੬੬- ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥ ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਗਵਾਇਆ ॥ [ਹਰਕ=ਖੁਸ਼ੀ । ਸੋਗ=ਮਾਤਮ, ਗ਼ਮਗੀਨਤਾ, ਰੋਣਾ-ਧੋਣਾ]
ਇਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸਦ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਵਇਆ ॥ ੪ ॥ [੧੨੨]-੨੧-੨੨

੬੭- ਹਰਖ ਸੋਗ ਦੁਹੁ ਤੇ ਮੁਕਤੇ ॥ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਜੋਗੁ ਅਰੁ ਜੁਗਤੇ ॥
ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਮਹਿ ਸਭ ਤੇ ਰਹਤੇ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਓਇ ਧਿਆਨੁ ਧਰਤੇ ॥ ੩ ॥ [੧੮੧]-੧੭-੮੬

੬੮- ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੋਨੋ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰੁ ਮਾਨੁ ਅਪਮਾਨਾ ॥
ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ ਤਿਨਿ ਜਗਿ ਤਤੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ੧ ॥ [੨੧੯]-੧

੬੯- ਹਰਖ ਸੋਗ ਦੁਹਾ ਤੇ ਮੁਕਤਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੇ ਸੁ ਭਾਵੈ ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਵਡਭਾਗਿ ਤਾ ਹਰਿ ਰਸੁ ਆਵੈ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੬੯੦]-੧

੭੦- ਪਵਨ ਝੁਲਾਰੇ ਮਾਇਆ ਦੇਇ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਬਿਰੁ ਸੇਇ ॥
ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹਿ ਨਿਰਾਰਾ ॥ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੁ ਰਖਵਾਰਾ ॥ ੨ ॥ [੮੦੧]-੧

ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗਵਾਲੀਆਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਉਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ, ਦੀਵਾਲੀ ਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਫੁਕਦੇ ਦਰਸਾਉਣਾ ਵਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲੀਏ ਕਿ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮ ਗਿਆਨੀ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਦਾ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਸੀ। ਦੀਵਾਲੀ ਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਕੇ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਦੇ ਪੰਥਕ ਧਨ ਨੂੰ ਅਜਾਈ ਫੁਕ ਕੇ, ਕੀ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦਲ-ਭੰਜਨ ਸੂਰਮੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ-ਗੁਰਦੇਵ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸ੍ਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ?

੭੧- ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ ॥
ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸ ਸੋਗੁ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ, ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ ॥
ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ ਤੈਸੀ ਉਸ ਮਾਟੀ ॥ ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ ॥
ਤੈਸਾ ਮਾਨੁ ਤੈਸਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਤੈਸਾ ਰੰਗੁ ਤੈਸਾ ਰਾਜਾਨੁ ॥

ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸਾਈ ਜੁਗਤਿ ॥ ਨਾਨਕ ਓਹੁ ਪੁਰਖੁ ਕਹੀਐ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ॥ ੭ ॥ [੨੭੫]-ਅਸਟ-੬

ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਰਚ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਅਦੁਤੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਾਤੇ ਗੁਰੂ-ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਾਲੇ ਹੋਛੇ ਕਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਭੁੱਲ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਸੁਖ ਦੁਖ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਲ ਭੰਜਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕਥਿਤ ਰਿਹਾਈ ਤੇ, ਅਜੇਹੀ ਹੋਛੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਿਉਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ? ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਆਉਣਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਣ ਸਮੇਂ ਦੀਪਮਾਲਾ ਵਰਗੀ ਹਿੰਦੂ-ਰਸਮ ਦੁਆਰਾ ਉਚੇਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਸੁਜਾਨ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ, ਠੀਕ ਦੀਵਾਲੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ ਸਨ ।

ਫਿਰ ਵੱਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਵੀ ਉਸੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬੜੇ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਆਗਿਆ-ਕਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਲ ਭੰਜਨ ਸੂਰਮੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੀਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਪਾ ਕੇ ਸੋਗਵਾਰ ਹੋਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸ਼ਾਹੀ (ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ-) ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਛੱਟਮ ਪੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਲੋਸ ਮਾੜ੍ਹ ਵੀ ਖੇਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਓਵੇਂ ਹੀ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਮੁਗ਼ਲ-ਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਚੇਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। **ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰੜੀ ਸ਼ਰਤ ਨਾਲ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚਲੇ ਬੰਦੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਹਾ ਕਰਵਾਏ ਬਿਨਾ ਨਜ਼ਰ ਬੰਦੀ ਵਾਲੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ ।**

ਉਹੀ ਬੈਰੁੰਨ ਸੀ ਜਿਥੇ ਉਹ ਰੌਣਕਾਂ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਘੜੀ ਹੈ ਸੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ (ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਮਰਾਟ) ਲਈ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਚੈਨ ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੇ ਆਤਸ਼ ਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਕੌਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ । ਅਜੇਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਛਾ ਅਤੇ ਹੌਲਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਲ ਭੰਜਨ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਮਲਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਲੋਹ ਤੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਘੜੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਸੀ ? ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਗੋਂ ਮੀਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਪਾ ਕੇ ਤਖ਼ਤ ਸਿਰਜ ਲਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕੇਵਲ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ? ਸੋ ਨਾ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਗ਼ਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮਨਮੋਹਨੇ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਦੀ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ । ਅਕਾਲੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਬਿੱਪ੍ਰ ਮਹੰਤ ਤਾਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਕੋਈ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਨਾ ਹਟਾ ਸਕੇ । ਚਾਤੁਰ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਨੇ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਵੀ ਲਛਮੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਕਥਿਤ ਰਾਵਣ ਤੇ ਕਥਿਤ ਜਿੱਤ ਆਦਿ ਅਤੇ ਲਛਮੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਦਿਨ ਜਗਮਗਾਹਟਾਂ ਭਰਿਆ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਗੂੰਜਾਂ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਥਵਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ਤੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੇ ਦੇ ਘਰਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਵਾਤਾ-ਵਰਨ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਹੋਵੇ? ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਵੱਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ, ਸਿੱਖ ਵੀ ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਝੁਰਮਟ ਪਾਈ ਖਲੋਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੀਵੇ, ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ, ਪਟਾਝੇ ਆਦਿ ਖਰੀਦਦੇ, ਜੁਆ ਖੇਡਦੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰੌਸ਼ਨੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੌਣ ਆਖੇ ਕੌਮ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿ-- " ਹੇ ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ! **ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਇੰਜ ਕਰਿ** " ।

ਦੀਪਮਾਲਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ--

ਦੀਵਾਲੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀਪਮਾਲਾ ਅਥਵਾ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਨਾਈ ਜਾਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਤੀਦਾਸ, ਭਾਈ ਦਇਆਲਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ?

ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵੈਰੀ ਮੁਗ਼ਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਅਥਵਾ ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜੁਲਮੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਖ਼ਾਲਸਈ ਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਅਣਖ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਪੰਥਕ ਇੱਕਠ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਥ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਹੜੀ ਉਚੇਚੀ ਰੂਹ ਫੂਕ ਦੇਣੀ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੰਥ ਅਜੇ ਵਾਂਜਾ ਸੀ ? ਪੰਥਕ ਇੱਕਠ ਦੇ ਅਸਫ਼ਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਪੰਥਕ ਘਾਟ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਪੁੱਜ ਜਾਣ ਤੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਸੀ ? ਕੀ ਕਿਤੇ ਇਹ ਵੀ ਸਾਰਾ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ?

੭੨-

ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਜਾ ਕੈ ਨਹੀ ਬੈਰੀ ਮੀਤ ਸਮਾਨਿ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਮੁਕਤਿ ਤਾਹਿ ਤੈ ਜਾਨਿ ॥ ੧੫ ॥ [੧੪੨੭]

੬

ਲੋਹੜੀ

ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਨਿਰਾਲੀਆਂ ਰੋਣਕਾਂ ਵਾਲਾ, ਲੋੜੀ ਦਾ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ, ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਅਗਨੀ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਦਕ ਰੀਤੀ ਵਾਲੇ ਜੱਗਾਂ (ਅਸੁਵ ਮੇਧ, ਗਊ-ਮੇਧ, ਨਰ-ਮੇਧ ਆਦਿ ਜੱਗਾਂ) ਦੇ ਅਰੰਭ ਦਾ ਸੂਚਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਇਹ ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਵੇਦਕ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਚਲਤ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਲੋਕ ਇਸ ਦਿਨ ਤੇ ਅੱਗ ਬਾਲਣ ਦੇ ਉਚੇਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਤਿਲ ਅਥਵਾ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਰਿਉੜੀਆਂ ਸਾੜਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਅਗਨ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਅਹੁਤੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤਿਲਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਮਿਠਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਨੇ ਮਾਘੀ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬੜਾ ਪਾਪ-ਨਾਸ਼ਕ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਘੀ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਉਂਵ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਰੋਣਕ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾਜ ਤ੍ਰਿਬੈਣੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਓਥੇ ਦੀ ਭੀੜ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਅਗਨੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਦਾਨ ਨਾਲ ਹੈ--**ਤੀਰਥੁ ਤਪੁ ਦਇਆ ਦਤੁ ਦਾਨੁ ॥ ਜੇ ਕੋ ਪਵੈ ਤਿਲ ਕਾ ਮਾਨੁ ॥** (ਜਪੁ)। ਸੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਲਈ, **ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਵੀ ਵਿਆਰਥ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।** ਏਸੇ ਲਈ ੧੭ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੁੜ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਚਲਾਕ ਬਿੱਪ੍ਰ ਨੇ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਤਿਉਹਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿਹਾੜਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਕਿ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ੪੦ ਸਿੰਘ (ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਿਖਤੀ ਬੇਦਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਤੁਰੇ ਸਨ, ਜਦ ਉਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਸਮੇਂ ਸਖਤ ਖ਼ਤਰੇ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਲਈ ਸਿਰ-ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਈ, ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਸਨ*। >>>

* Foot note:-- ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ ਉਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣ ਬਚਾਉਣ ਨਾਲੋਂ, ਦੇਗਾਂ ਵਿਚ ਉਬਾਲੇ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰੇ ਜਾਣਾ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਝੱਲ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਮਿਲਤ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਅਚਨਚੇਤ ਆ ਪਟੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਅਤੀਅੰਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ ਪਰ ਆਪਣੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਲਾਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡਿਆ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਰਤੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰ ਕੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਆਖਵਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵੀ ਸਿੰਘ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਾਉਣ ਵਰਗੀ ਘੋਰ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਸੀਸ ਭੇਟਾ ਕਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਕਾਇਰਤਾ ਵਾਲੀ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਕੇਵਲ ਪੰਥ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਖੀ ਹੀ, ਸੰਤ ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਰਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ "ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ" ਲੇਖ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੀਂਹ ਝੱਖੜ ਵਾਲੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਤੇ ਮਚੇ ਘਮਸਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਖੋਲ੍ਹੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕੇਵਲ ੪੦ (ਖਦਰਾਣੇ ਦੀ ਦਾਬ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੰਘ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਗਏ ਸਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਅਫਵਾਹ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਭਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ "ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ ਹਨ"। ਸੋ ਵਿਛੁੜ ਚੁੱਕੇ ਸਿੰਘ ਝੱਟ ਪਟ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਪੂਰਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ, ਮਲਵੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਈ ਖਦਾਰਾਣੇ ਦੀ ਦਾਬ ਤੇ ਆ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਟਕਲ ਪੱਛੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾਰੀ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕਲੰਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ (ਨਿਰੰਤਰ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ) ਹੈ। ਜ਼ਫਰ ਨਮੇ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਸਿਮਰ-- **ਗੁਰਸਨੇ ਚਿ ਕਰੇ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ ਨਰ। ਕਿ ਦਹ ਲਖ ਬਰਾਯਦ ਬਰੇ ਬੇਖਬਰ। ੧੯।** ਭਾਵ, ਭੁਖੇ-ਭਾਣੇ ੪੦ ਆਦਮੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਦ ਦਸ ਲੱਖ (ਮੁੱਖਦੀਆਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਚਨਚੇਤ ਆ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ੪੦ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਚਮਕੌਰ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਹੀ ੪੦ ਮੁਕਤੇ ਵੀ ਅਖਵਾਏ। ਖਦਰਾਣੇ ਦੀ ਦਾਬ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਗਿਣਤੀ ਬਾਰੇ ਅਜੇਹਾ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ?

ਦੁਕਵਾਂ ਸਮਾ ਤਾੜ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਨੇ ਏਡੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਜੰਗਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਜੂਝ ਰਹੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਫਿਰ ਕਾਲ-ਚੱਕਰ ਨੇ ਉਸ ਨਿਰੋਲ "ਥੇਟ" ਨੂੰ ਵੀ "ਸੁੱਧ" ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਰੀ ਜੰਤਾ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਜਣਾ ਗਿਝ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਏਨਾਂ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੇ "ਸਭ ਕੁਝ" ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚਣੀ ਵੀ ਪਾਪ ਬਣ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਸੋ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਣਦੇ ਆ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਬੜੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਫੜ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹੀ ਸਨ। ਅਤੇ "ਭਰੋਸਾ-ਗੁਣ" ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਬਣਾ ਚੁੱਕਿਆ ਪੰਥ-ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ, ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ "ਭਰੋਸਾ" ਦਾਨ "ਮੰਗਣ" ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕੂਟ ਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੱਕ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ? ਆਖਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਈ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਨਾ ਉਤਰਨ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਥਵਾ ਮਿਥਿਹਾਸ ਰੂਪ ਪ੍ਰੰਗਿਤਵਾਦੀ ਕੁਟਨਤਾ ਤੋਂ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਵੇਖੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਕਦੋਂ ਫਨੀਭੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?]

<<<<<--ਫਿਰ ਜਦ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਚਤ ਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਖਦਰਾਣੇ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਰਬ ਬਣ ਗਿਆ। ਬੇਦਾਵਾ ਪੜਵਾ ਲੈਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਮਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਚਾਂਗਰਾਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਫੜਦੀ ਗਈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮਾਘੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ-- "ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਤਾ" ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। **ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚੋਂ** ਖਦਰਾਣੇ (ਮੁਕਤਸਰ) ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ "ਲੋਹੜੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ" ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ ਸੀ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚੋਂ "ਲੋਹੜੀ" ਜਾਂ "ਲੁਹੜੀ" ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਲੋਹੜੀ ਦੀਆਂ ਰੋਣਕਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ:—ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ (ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖ) ਇਸ ਤਿਉਹਾਰ ਤੇ ਬੜੇ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਬਹਾਨਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ—“ਸਾਡੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੋਹੜੀ ਹੈ” ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ “ਸੁਖ ਨਾਲ, ਕਾਕੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੋਹੜੀ ਹੈ”, ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਕਿਸੇ ਢੁੱਚਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੋਹੜੀ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰੋਣਕਾਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ੧੫/੨੦ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਚੇਚੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪੀਂਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮੰਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਵਿਕਦਿਆਂ ਅੱਡਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ। ਕਈ ਬਹੁਤੇ ਸੋਕੀਨ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਵਧੀਆਂ ਮਸਾਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਘਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਸੱਜਣਾਂ ਬੇਲੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਲਾਲੀ ਚਾੜ੍ਹੀ ਫਿਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਘੜੇ, ਮੱਟ ਡਰੱਮ, ਛਕਾਲੇ, ਰਬੜ ਦੀ ਨਾਲੀ, ਬਾਲਣ ਆਦਿ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ, ਜੀ ਆਇਆ ਮੁੱਲ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁੜ ਅਤੇ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਸੱਕ, ਨਸ਼ਾਦਰ ਆਦਿ ਦੁਰਲੱਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਘੜੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਜੁ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਸ ਵੇਚ ਕੇ ਪੈਸੇ ਦੂਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਪਠੋਰੇ (ਬੱਕਰੇ ਬੱਕਰੀਆਂ, ਭੇਡੂ, ਸੂਰ) ਲੱਭ ਲੱਭ ਕੇ ਖਰੀਦਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲੋਹੜੀ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਤੜਕੇ ਹੀ ਬੱਕਰੇ, ਭੇਡੂ, ਸੂਰ ਆਦਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਕਰੀਦ ਤਾਂ ਚਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਲੋਹੜੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮਾਸ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਜਨੂੰਨ ਏਧਰ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੱਟ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿੰਗਾਂ ਸਸਤਾ ਮਾਸ “ਨਾ” ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਥੋਹੜੇ ਘਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਰੋਣਕਾਂ ਨਾ ਲਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਤਾਂ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਚਾਂਗ੍ਰਾਂ ਵੱਜਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੰਵਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੁਜੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲੇ, ਗੁੜ, ਰਿਉੜੀਆਂ ਤੇ ਪੈਸੇ ਆਦਿ ਮੰਗ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਪੁਲਸੀਆਂ ਲਈ ਉਹ ਰਾਤ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਨੇ ਲੜਾਈਆਂ ਜੁ ਕਰਾਉਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਰਲੇ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚਲੀ ਇਹ ਰਾਤ ਸੁਖ-ਸੁਖਾਂ ਨਾਲ ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੁੱਖ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰ, ਪਿੰਡੇ ਪਿੰਡੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ, ਅਥਵਾ ਡੌਂਡੀ ਪਿਟਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਕਿਸੇ ਗਲੀ ਮਹੱਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰੋਂ ਵੀ ਚਾਂਗਰ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾਣੀ ਚਹੀਦੀ। ਇਹ ਡਰ ਵਡੇ-ਟੁਕੇ ਜਾਣੋਂ ਅਤੇ ਕਚਿਹਰੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ “ਜੇਬਾਂ ਭਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਕਿਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਠਾਣੇ ਵਿਚ ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।

ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ੨੪ ਘੋਟੇ, ਲੋਹੜੀ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਕਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ, ਮਾਘੀ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜੇਹੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਹਵਾੜ ਸੋਫੀਆਂ ਲਈ ਅਸਹਿ ਹੱਦ ਤਕ ਚੁਭਵੀਂ ਬਣ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖਰਦੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਰਿਉੜੀਆਂ ਤੇ ਚਿੜਵੇ ਵੰਡ-ਛਕ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ ਪਰਵਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਅਥਵਾ ਸੱਜਣਾ ਮਿਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗੱਪਾਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਤਿਲ, ਤਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਉੜੀਆਂ ਆਦਿ ਵੀ ਅੱਗਲੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸੁਆਣੀਆਂ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਰੋਂ ਦੀਆਂ ਗੰਦਲਾਂ ਦਾ ਸਾਗ ਰਿਝਣਾ ਧਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਤ: ਪਤਾ ਨਹੀਂ (ਦਸ ੧੯੮੪ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਅੱਜੇ ੧੯੯੮ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ, ਤੇ ਇਹ ਆਪੇ ਸਹੇੜੀ ਇਹ ਜਲਾਵਤਨੀ ਸ਼ਾਇਦ ਸੁਆਸਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ) ਗੰਨੇ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਖੀਰ ਰਿਨੂੰਣ ਦਾ ਵੀ ਰਿਵਾਜ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ (ਸਾਗ ਤੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਰਸ ਅਥਵਾ “ਰਹੂ” ਵਿਚ ਬਣੀ ਖੀਰ) ਸਵੇਰੇ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖਾਣੀਆਂ ਸ਼ਗੁਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਹੜੀ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤੀ, ਭੂਤ ਖੇਡ ਸੱਭ ਥਾਈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ **ਕੁੜ ਫਿਰੇ ਪਰਧਾਨੁ ਵੇ ਲਲੋ...** ਵਾਲਾ ਭਾਣਾ ਪਰਤੱਖ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਸ਼ੋਕ ਹੈ ! ਕਿ ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ (ਗਿਣਤੀ ਦੇ, ਭਾਗਾਂਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ) ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖੀ-ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਲੋਹੜੀ ਸਮੇਂ, ਸ਼ਰਾਬੀ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਚਾਂਗ੍ਰਾਂ ਮਾਰਦਾ, ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਖਾ ਰਿਹਾ, ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਇਆ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਾਏ-ਹਾਏ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਵਕੀਲਾਂ ਪਿਛੇ ਖੱਜਲ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਵਿਚ ਨੂੜਿਆਂ ਹੋਇਆ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਗੱਲ ਕੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਹਰ ਥਾਂ ਰੋਣਕਾਂ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਲ ਹੀ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਸਿੱਖ ਕੀ ਜਾਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ। ਮਾਘੀ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਸਰੋਵਰਾਂ ਕੰਢੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ “ਜੇਬ ਕਤਰਿਆਂ” ਲਈ ਚਾਂਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਤਾਂ ਤਿਲ ਮਾਰਿਆਂ ਭੁੰਜੇ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਓਸੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਪਾਪ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ, ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਤੀਰਥਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸ-ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚਾਰ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਲਈ ਹੈ)। ਪਰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣ ਚੁਕਿਆ ਸਿੱਖ ਅਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸਿੱਖ ਕੀ ਜਾਣੇ ਕਿ ਮਾਘ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ—**ਮਾਘ ਪੁਨੀਤ ਭਈ ਤੀਰਥੁ ਅੰਤਰਿ ਜਾਨਿਆ ॥ ਸਾਜਨ ਸਹਜਿ ਮਿਲੇ ਗੁਣ ਗਹਿ ਅੰਕਿ ਸਮਾਨਿਆ ॥** [੧੧੦੯]—ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ—**ਮਾਘ ਮਜਨ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂਆ, ਧੂੜੀ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਸੁਣਿ, ਸਭਨਾ ਨੋ ਕਰਿ ਦਾਨੁ ॥** ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ, ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਤੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ-ਦਾਨ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਕਰਵਤ ਹੇਠ ਬੈਠ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚੋਂ ਚਿਰਵਾ ਕੇ

ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਾਸੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਬਿੱਪ੍ਰੀ-ਝਾਂਸੇ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ, ਕਈ ਅੰਧ-ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਸਾਰ ਤਿਆਗ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਦਰਦਵੰਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ:---

੭੩-

ਮਕਰ ਪ੍ਰਾਗਿ ਦਾਨੁ ਬਹੁ ਕੀਆ ਸਰੀਰੁ ਦੀਓ ਅਧ ਕਾਟਿ ॥ [ਮਕਰ-ਮਾਘੀ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ]

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ਬਹੁ ਕੰਚਨੁ ਦੀਜੈ ਕਟਿ ਕਾਟਿ ॥ ੨ ॥ [੯੮੬]-੬

ਅਰਥ:---ਹੋ ਭਾਈ ! ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਾਂ ਮਾਘ ਦੀ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਯਾਗ-ਤੀਰਥ ਉਤੇ (ਜਾਂ ਕੋ) ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਕੀਤਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਰਵੱਤ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੁ-ਫਾੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਮੁਕਤੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸੋਨਾ ਵੀ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਕਰ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ੨ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਤਿਉਹਾਰ " ਲੋਹੜੀ " ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇ ? ਦੁਹਾਈ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ! ਨਾ ਬਣੀ ਜਾਉ ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੇ ਚੇਲੇ । ਖਾਉਂ ਮੋੜਾ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਲ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਭਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ ਮੋਰਚੇ ਲਾ ਲਉ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੁਹਾਡੇ ਨੇੜੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ । ਅਕਿਰਤਘਣ ਬਣ ਚੁਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤੀ ਮਨਮੁੱਖ ਨਾਲੋ, ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਬਿੱਪ੍ਰ, ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ।

੭੪-

ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਉਜਾਰੋ ਦੀਪਾ ॥

ਬਿਨਸਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਤਿਹ ਮੰਦਰਿ ਰਤਨ

ਕੋਠੜੀ ਖੁਲੀ ਅਨੂਪਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੮੨੧]-੧-੮੭

੧੦

ਹੋਲੀਆਂ

ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦੇ ਥਾਂ ਉਸ ਦੀ ਭੂਆ ਹੋਲਕਾ ਦੇ ਸੜ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀ, ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਜੋੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਫੱਗਣ ਸੁਦੀ ੧੫ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕਈ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਰੰਗ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗੰਦ ਆਦਿ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਕੋੜਾ ਸ਼ੁਗਲ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਗਾਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨਾਮੀ ਦੈਤ-ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਕਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਮਰਿਆ । ਆਖਰ ਕਥਿਤ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੀ ਕਥਿਤ ਭੈਣ, ਹੋਲਿਕਾ ਨੇ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੈਤ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਨਿ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਵਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਾੜੇਗਾ । ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਲਿਕਾ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਈ । ਅਗਨ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਸਾਇਦ ਗਲਤੀ ਲੱਗ ਗਈ ਉਸ ਨੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਹੋਲਿਕਾ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਤੱਕ ਨਾ ਲਾਇਆ । ਬਸ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਬਚ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਪਾਗਲ ਹੋਏ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਹੁਲੀਆ ਵਿਗਾੜ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਇਹ ਅਣਹੋਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚ ਵੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਦ ਵੀ ਉਹ ਇੱਕ ਝੂਠ-ਡਰਾਮਾ ਹੀ ਸੀ । ਉਸ ਦਿਨ ਨਾ ਮਰਿਆ ਕੁਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ । ਜੀਉਣਾ ਸੱਚ ਤੇ ਨਾ ਬਣ ਸਕਿਆ । ਫਿਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਲਪਤ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਬਹਾਨਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਆਪ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣੇ ਫਿਰਨਾਂ, ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਗੰਦੇ ਸ਼ੁਗਲ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੋਲੀਆਂ ਖੇਡਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ, ਕਿਸੇ ਅਨਮਤੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ । ਹੋਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:---

੭੬-

ਆਜੁ ਹਮਾਰੈ ਬਨੇ ਫਾਗ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗੀ ਮਿਲਿ ਖੇਲਨ ਲਾਗ ॥

ਹੋਲੀ ਕੀਨੀ ਸੰਤ ਸੇਵ ॥ ਰੰਗੁ ਲਾਗਾ ਅਤਿ ਲਾਲ ਦੇਵ ॥ ੨ ॥ [੧੧੮੦]-੧

ਅਰਥ:---(ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ (ਮਾਨੋ) ਫੱਗਣ ਦੀ ਹੋਲੀ ਬਣੀ ਪਈ ਹੈ, ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨ (ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ) ਮਿਲ ਕੇ (ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਯਾਦ ਵਾਲੀ ਇਹ ਹੋਲੀ) ਖੇਡਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ । (ਹੋ ਭਾਈ ! ਹੋਲੀ ਕੀ ਹੈ ? ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੋਲੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ (ਆਤਮਕ) ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ । ੨ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਦਲ ਬਣਾ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਥਾਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਜਥੇ ਨੇ ਹੱਲਾ ਡੱਕਣਾ । ਆਪਸ ਵਿਚਲੀ ਇਸ ਬਣਾਉਟੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜੰਗੀ ਕਰਤਬ ਵੇਖਦੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭ ਸਿਖਿਆ ਬਖਸ਼ਦੇ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਭੁਲੱਥੇ ਬਾਜਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਜਿਹੜਾ ਦੱਲ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਰੋਪਾ ਬਖਸ਼ਦੇ ਸਨ । ਹੋਲ ਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ ਕੇ ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਚੇਤ ਬਦੀ ੧ ਨੂੰ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਖੇਡਣ ਦੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ । ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਖਾਲਸਾਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ । ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਵਾਲਾ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਵੀ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੀ ਭੰਗ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਹੀਣ ਹਰਕਤਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰਹਿ ਕੇ ਹਾਸੇ ਹੀਣਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲਾ ਆਤਮਕ ਬਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਣਗੋਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਰਸਮ ਬਚੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ । ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ S . G . P . C . ਤੇ ਅਥਵਾ ਇਸ ਸਿਰਮੌਰ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਬੁਰਕੇ ਹੇਠ ਜਿਹੜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿਆਸੀ ਲਾਭਾਂ ਮਗਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਏ ਪੰਥਕ ਸਰਮਾਇਆ ਬਰਬਾਦ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹੀ ਹਨ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰਨ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ *। ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਸਰਮਾਏ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਚੋਧਰਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕੋਣ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਕੌਮ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਪੱਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਾਲੂ ਹੋ ਸਕਣੇ ਸਨ । ਜਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਘੱਟ ਕੇ ਅਲੋਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਨਿਆਰੀ ਨੁਹਾਰ ਅਤੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ । * [Foot note :-ਪੜ੍ਹੋ ਸਰਬਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੀ ਬੈਠੇ ਸਤਿਕਾਰਤ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਚਿੰਨੀਆਂ ਜੋ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ]

ਨਵੀਂ ਪਨੀਰੀ ਵਿਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਤਾਂ " ਗ੍ਰੰਥੀ " ਵੀ ਅਭਿੱਜ ਹੈ, ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦੇ ' ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ' ਪੂਰੇ ਜਾਣਕਾਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਕੁਟਲ-ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵਾੜੀ ਗਈ ਘਾਤਕ ਅਸਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇਣਾ ਝੱਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵਾੜੀ ਜਾਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ । ਉਹੀ ਜਥੇਦਾਰ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤਾ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ । ਜਿਸ ਚੰਡਿਕਾ ਦਾ, ਜਿਸ ਕਾਲੀ ਦਾ, ਜਿਸ ਦੁਰਗਾ ਦਾ, ਜਿਸ ਭਵਾਨੀ ਦਾ, ਜਿਸ ਕਾਲ ਜੀ ਪਾਠ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੌਰਾਤ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਰਨ ? ਜਿਸ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ, ਜਿਸ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ " ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ " ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਇਹ ਬਚਨ ਲਿਖੇ ਹਨ " ਜੋ ਵਚਨ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ, ਸੋਈ ਸੁਣੇ, ਪੜ੍ਹੇ । ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਬਚਨ ਨਾ ਸੁਣੇ " ਉਸੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ । ਪਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ! ਦੁਹਾਈ ਜੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ! ਸੰਭਲੋ ਅਤੇ ਪਛਾਣੋ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ । ਮਾਰੇ ਹੰਭਲਾ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦ ਨੂੰ ਵਗਾਹ ਮਾਰੋ ਅਤੇ ਆ ਜੁੜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਨਾਲ । ਸਤਿ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੋ । ਕੰਨ-ਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਲਿਕਲੋ । ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ " ਕੰਨ ਰਸ " ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ।

ਹਾਏ ਸ਼ੋਕ ! ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੇ ਰਹਿਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਰਾਲੀ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮ ਸੁਖ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾ ਵਾਲਾ ਸੰਤ-ਸੂਰਮਾ ਅਤੇ ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਫ਼ਤਹ ਪਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਕੱਖੇ ਹਉਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਭ ਤੋਂ ਦੁਖਦਾਈ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਚੁੱਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੁਖਦਾਈ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਆਖੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸੁਖ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਏਨੀ ਮਤ ਮਾਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ, ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਆਉ ! ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਿਤਾਵਣੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਰਖੀਏ ।

ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼:-

੭੬-

ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਰਸਨਾ ਜਪੈ ਗੁਪਾਲ ॥

ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥ ੨ ॥

[੫੫੪]-ਵਾਰ-੧੪

ਤੀਜਾ ਕਾਂਡ

੧

ਪਾਪ-ਕਰਮ ਅਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ

ਬਿੱਪ੍ਰ ਦੀ ਆਤਮ-ਕਥਾ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਸੁਆਰਥ-ਸਿੱਧੀ ਵਾਲੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਭਾਵਣਾ ਤੋਂ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖੋਹ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਕੋਈ ਤਕੜਾ ਡਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਡਾਢੂ ਵੀ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੇ ਭੈ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਹੈ । ਡਾਢੂ ਵਲੋਂ ਜਾਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਥੋਹੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂ ਜਾਨ ਗੁਆ ਬੈਠਾ । ਦੋਹਾਂ

ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਡਾਕੂਆਂ ਦਾ ' ਭੈ-ਰਾਜ ' ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਕਥਿਤ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਭੈ, ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਚਿਤ ਜੀ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਪਿੱਛੇ ਅਸੀਂ, ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਪਜੇ ਗੀਭੀਰ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟਕਾਰੇ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਪ, ਤਪ, ਦਾਨ, ਪੁੰਨ, ਪੂਜਾ, ਪਾਠ, ਜੱਗ, ਹਵਨ, ਬਲੀਦਾਨ, ਆਦਿ, ਸਭ ਕੁਝ ਉਸੇ ਭੈ ਤੋਂ ਛੁੱਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਹੀ ਭਰਮ-ਗੁਸੇ ਹੀ ਫੋਕਟ-ਯਤਨ ਹਨ। ਪਾਪਾਂ ਕਾਰਨ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬੜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਅਸਾਂ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ । ਏਥੇ ਅਸਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ (੧) ਇਹ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਅਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਕੀ ਹਨ ? (੨) ਅਤੇ ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟਕਾਰੇ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਢੰਗ ਵਾਲੇ " ਪੁੰਨ-ਕਰਮ " ਹੀ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਹਨ ?

ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਪੁੰਨਾਂ ਦਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੈ । ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਬਾਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਸਾਡਾ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ । ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਹੀ ਕਬੂਲਦੇ ਹਾਂ । ਸੋ ਅਸਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਵਾਲੇ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਣਾ ਹੈ ।

ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਕੜ ਆ ਬਣੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਨਜਿਠਣ ਲਈ ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੰਡ ਵਿਚ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ' ਠੱਗ-ਬੂਟੀ ' ਵਾਲੇ, ਅਦੁਭੁਤ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ । ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਸੋਚ ਨੇ ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਲਿਆ । ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਜਿਹੜੇ ਅਨੁਮਾਨ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਮੰਨ ਕੇ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਈਸ਼ਵਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, **ਦਿਲੋਂ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਏ ਸਨ** । ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਅਥਵਾ ਰਾਮਾਇਣ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣਾਂ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਬਹੁਰੂਪੀਏ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ । ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਲਿਖਦੇ ਸਮੇਂ, ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਘੋਰ ਨਰਕੀ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਸਵਰਗੀ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਦੂਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀ ਨੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵਟਾਂਦਰੇ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਵਿਧਾਨ ਵੀ, ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਲਿਆ । ਵੇਦਾਂ ਵਿਚਲੇ ਇਸ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--੧) **ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਬੋਧੇ ਆਣੀ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੨) ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ ॥** [੧੨੪੩] ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪੂਰੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

੧- **ਬੇਦ ਬਾਦ ਸਭਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਨ ਅੰਤਰੁ ਭੀਜੈ ਨ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣਹਿ ॥**

ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਸਭੁ ਬੇਦਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ [੧੦੫੦]--੬

[ਇਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਤੀਜੇ ਹੀ ਕਾਂਡ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੂਚੀ ਦੇ ੩੫ ਨੰਬਰ ਤੇ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ] ।

੨- **ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ, ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੁ ਬਾਝਹੁ,**
ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ, ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ
ਸੇ ਜਨ ਜਾਗੇ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ, ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ, ਸੇ ਤਤੁ ਪਾਏ,

ਜਿਸ ਨੋ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ, ਜਾਗਤ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ੨੭ ॥ [੯੨੦]

ਅਰਥ:- ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਪਾਪ ਕੀਹ ਹੈ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕੀਹ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ । (ਇਹ ਗੱਲ ਯਕੀਨ ਜਾਣੋ ਕਿ) ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸਰਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਜਗਤ ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾਂ (ਭਾਵ, ਮਾਇਆ) ਵਿਚ ਹੀ ਭਟਕ ਕੇ ਗੁੰਝਲ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਸੁਤਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਗੁਜਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਇਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ ਜਗਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ) । (ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ--ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ) ਜਾਗਦਿਆਂ ਬੀਤਦੀ ਹੈ ।

ਭਾਵ, ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਹੈ ਕਿਹੜਾ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਹਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

੩- **...ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਸਾਜਿਅਨੁ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਗਣਤ ਗਣੀਨੀ ॥ ੭ ॥** [੯੪੯]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:- ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ (ਆਦਿਕ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕ) ਬਣਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕੀਤਾ (ਕਿ, ਪਾਪ-ਕਰਮ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਕੀ ਹੈ)

੪- **ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਬੇਦ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰ ॥ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਉਤਾਰ ॥ ੨ ॥** [੩੮੫]-੭-੫੮

ਅਰਥ:- (ਹੇ ਮਿੱਤਰ) ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਬੇਦ ਪੁੰਨ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, (ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਕੰਮ ਪਾਪ ਹਨ ਫਲਾਣੇ ਕੰਮ ਪੁੰਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਤੇ ਕਦੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਕਦੇ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸੁਖੀ ਹੋਣ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹੀਦਾ ਹੈ)

ਹਿੰਦੂ ਗਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦਸ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਇਹ ਲਿਖੇ ਹਨ :- ੧-ਹਿੰਸ, ੨- ਚੋਰੀ, ੩- ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗ਼ਮਨ, ੪- ਝੂਠ, ੫=ਕੌੜਾ ਬੋਲ, ੬- ਚੁਗਲੀ, ੭- ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਖਿਸਕ ਜਾਣਾ, ੮- ਬੇਰਹਿਮੀ, ੯- ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਨਾ, ੧੦- ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨੀ । ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਦੇ ਗਿਆਰਵੇਂ ਅਧਯਾਯ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ੫੪ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਮਹਾਂ-ਪਾਪ ਇਹ ਲਿਖੇ ਹਨ:-੧-ਬ੍ਰਹਮਹਤਿਆ, ੨- ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ, ੩- ਚੋਰੀ, ੪- ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੋਗਣੀ, ਅਤੇ ੫- ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਨਾ । (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ੭੬੪)

[ਨੋਟ--ਮਨੁ-ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਰ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਗ਼ਮਨੀ ਪਾਪ ਲਿਖਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੋਗਣੀ ਹੀ ਪਾਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਿਰਫ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਸੀ । ਸੋ ਫੂਜੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਪਤਿ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀ ਹੈ । ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਗ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਕਾਮ ਅਗਨੀ ਠੰਡੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ]

ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਅਧਿਆਇ ਚੌਥੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ:- ੧--ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ । ੨--ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ੩--ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਤਿਆ । ੪--ਗਰਭਪਾਤ ਕਰਨਾ । ੫--ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਪਾਪ ਕਰਨਾ (ਪਰ ਉਹ ਪਾਪ ਕਿਹੜਾ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ) । ੬--ਗੁਰੂ, ਦੇਵਤਾ (ਮੂਰਤੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਬਾਲਕਾਂ ਦਾ ਧਨ ਚੁਰਾਣਾ (ਬਾਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਨ ਬਾਰੇ ?) । ੭--ਕਰਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਦੇਣਾ । ੮--ਅਮਾਨਤ ਰੱਖ ਕੇ ਮੁਕਰ ਜਾਣਾ । ੯--ਵਿਸ਼ਵਾਤਘਾਤ ਕਰਨਾ । ੧੦--ਅੰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇਣਾ । ੧੧--ਗੁਣਵਾਣ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਨੀ । ੧੨--ਨੀਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ । ੧੩--ਗੁਰੂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ । ੧੪--ਪੁਰਾਣ, ਵੇਦਾਂ, ਨਿਆਇ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਕਰਨੀ । ੧੫--ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਨਾ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ।

ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ, ੧-- ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਯੱਗ ਕਰਨੇ । (ਅਸ਼ਮੇਧ, ਗਊਮੇਧ, ਨਰ ਮੇਧ, ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ, ਪੁੜੋਨੀ ਆਦਿ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਹੈ) ੨--ਦੰਦ-ਘਸਾਈ ਸਮੇਤ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਦੇਣਾ, ੩--ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ੪--ਗੰਗਾ-ਇਸ਼ਨਾਨ ੫--ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਰ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ਕ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੀਰਥ ਤੇ ਵਸਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਦਾਨ ਆਦਿ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨਾ, ੬--ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹੇ ਤਾਂ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਲੈਣਾ, ੭-- ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਦੱਸੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣਾ, ੮--ਕੁੰਡ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਚੌਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਓਥੇ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਨਾ, ੯--ਜੇ ਬਹੁਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ ਵਾਲੇ ਕੁੰਡ ਮੇਲੇ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦਾਨ ਦੱਛਣਾ ਦੇਣੀ, ੧੦--ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ੧੧--ਸ਼ਰਾਧ ਅਥਵਾ ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਮਿਰਤਕ-ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨੇ ਆਦਿ । (ਗ੍ਰੁੜ-ਪੁਰਾਣ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸੱਭ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬੜਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ)

ਵੇਦਾਂ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ । ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਬਹੁਤੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਭਾਗੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਾਲੀ ਖਿੱਚਾ ਧੂਈ ਵੱਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ:-**ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਤਹ ਭਈ ਕਹਾਵਤੁ ॥ ਕੋਉ ਨਰਕ ਕੋਉ ਸੁਰਗ ਬੰਛਾਵਤੁ ॥**[੨੯੨]

ਕਤਲ, ਡਾਕੇ, ਠੱਗੀਆਂ, ਬਲਾਤਕਾਰ ਆਦਿ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਇੱਕੋ ਵਾਰੀ ਇੱਕ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕੁੰਡ ਆਦਿ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀ ਮਾਇਆ ਕੇਵਲ ਇਸ ਸੇਵਾ ਲਈ ਭੇਟਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਉਪ੍ਰੰਤ ਯਾਤਰੂ ਦਾਨੀਆਂ-ਇਸ਼ਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੱਕਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ **(SeaT)** ਪੱਕੀ ਮਿਥੀ ਗਈ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਦੇ ਦੋਬਾਰਾ ਪਾਪ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਆ ਬਣੇ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜਿਵੇਂ ਦੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਪਾਪ ਕਰ ਲਏ ਜਾਣ, ਅਜੇਹਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਸਗੋਂ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਜੁੜ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਖਿਲਾਰੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਉਤਾਰ ਲੈਣ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਜੋ ਫੋਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਸਲ ਘਾਟੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਉਂ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ:-

੫- ਮਨ ਮਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਪੂਜਾ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥
ਕਰਿ ਇਸ਼ਨਾਨੁ ਤਨਿ ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਏ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲ ਕਬ ਹੀ ਨਾ ਜਾਏ ॥
ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਨ ਹੀ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਭਗਉਤੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਮਨੁ ਮੋੜਿਆ ਮਾਇਆ
॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪਾਪ ਕਰਹਿ ਪੰਚਾਂ ਕੇ ਬਸਿ ਰੇ ॥ ਤੀਰਥ ਨਾਇ ਕਹਹਿ ਸਭਿ ਉਤਰੇ ॥

ਬਹੁਰਿ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਇ ਨਿਸੰਕ ॥ ਜਮੁ ਪੁਰਿ ਬਾਂਧਿ ਖਰੇ ਕਾਲੰਕ ॥ ੨ ॥ [੧੩੪੮]-੨

ਕੀ ਮਨੁੱਖ, ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ, ਪਾਪੀ ਜਾਂ ਪੁੰਨੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ?

ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਮਨੁੱਸਿਮ੍ਰਤੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਹੀ ਗਾਥਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਜੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਰਮ ਇੱਕ ਥਾਂ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਉਹੀ ਕਰਮ "ਪਾਪ" ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨੀ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਤਾਣੇ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਗਾਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਵਣ, ਚੌਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ, ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਵਿਦਵਾਨ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਨਿਹਕਲੰਕ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪ ਹੀ, (ਵਿਦਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-) ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਪਾਪੀ ਘੋਸ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚਲੇ ਉਹ ਤਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਘਰਦੀ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਖੜਨ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਵਣ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਸੀ ? "ਇਕ ਲਖ ਪੂਤ ਸਵਾ ਲਖ ਨਾਤੀ" ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਿਡਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਪਾਪੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ? ਹਿੰਦੂ-ਧਰਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਮਨੁੱਸਿਮਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮ-ਹਤਿਆ ਨੂੰ ਮਹਾਂ-ਪਾਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਜਿਆ ਗਿਆ। ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰਿਆ ਦਰਸਾ ਕੇ, ਲਗਾਤਾਰ ਹਰ ਸਾਲ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਏਥੇ "ਬ੍ਰਾਹਮ-ਹਤਿਆ" ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਮੰਨੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਰੀ ਕਰਨੀ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਖ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨੂੰ ਕੱਖ ਦੀ ਚੋਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਓਧਰ ਬਾਲ ਉਮਰ ਦੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੱਖਣ-ਚੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਕੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਮਿਥ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੱਖਣ ਚੁਰਾ ਲੈਣਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਨਾ ਬਣ ਗਿਆ? ਫਿਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਵੇਰਾਂ ਵੱਡੀ ਚੋਰੀ (ਚੀਰ-ਹਰਣ ਅਤੇ ਰੁਕਮਣੀ ਹਰਣ, ਭਾਵ ਚੋਰੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਸੀਨਾ ਜ਼ੋਰੀ) ਵੀ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਏਧਰ ਦੋ ਹੀ ਵਾਰ ਚੋਰੀ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ (ਇਕ ਵਾਰੀ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਦੁਸ਼ਲੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ) ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ, ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਚੋਰੀ ਉਸ ਦੀ ਲੀਲਾ (ਕਾਮ ਤ੍ਰਸਨਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਅਥਵਾ ਸੁਗਲ) ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਦੀ ਚੋਰੀ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ-ਸੇਵਾ ਸੀ।

ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਪਾਪ ਹੈ ਪਰ ਇਹੀ ਝੂਠ ਪੁੰਨ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਜਦ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਨੇ ਦ੍ਰੋਣਚਾਰਯਾ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੋਲਿਆ ਅਤੇ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ। ਏਥੇ ਵੀ ਯੁਧਿਸ਼ਠਰ ਦਾ ਝੂਠ ਸੁਆਰਥ ਸਿੱਧੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਲਈ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੇ ਏਧਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ, ਨੀਚ-ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਪੁੰਨ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਅਦੁਤੀ ਬਹਾਦਰੀ ਵਾਲੀ ਪੰਥਕ ਸੇਵਾ ਸੀ।

ਡਾਕਾ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ ਡਾਕਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਲੁਟਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਪਾਹੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਕਵਾ 'ੜਿਆਂ। ਸ਼ਭ ਕੁਝ ਗਡਿਆਂ ਤੇ ਲਦ ਲਦਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਕਾਬਲ ਵਲਨੂੰ ਲੈ ਤੁਰਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮੀ ਕਾਰੇ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਲਮ ਦੁਰਾਨੀ ਦੀ ਫੌਜ ਤੇ ਜਾ ਡਾਕਾ ਮਾਰਿਆ। ਡਾਕਾ ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਵੀ ਕਈ ਜਾਨਾਂ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਅਤੇ ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਖੋਹਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਾਲ ਅਸਬਾਬ ਦੇ ਨਾਲ, ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹੱਕ ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰੀ ਪੁਚਾਈਆਂ। ਡਾਕੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਮਾਰੇ ਸਨ। ਪਰ ਦੁਰਾਨੀ ਦੇ ਡਾਕੇ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਿੰਦਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਡਾਕੇ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਦੁਰਾਨੀ ਦਾ ਡਾਕਾ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਸੀ ਪਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਡਾਕਾ ਵੱਡਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਲਾ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ "ਡਾਕਾ" ਨਾ ਪੁੰਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਪ ਰਿਹਾ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾ ਤੇ ਜਾਣਾ ਅਥਵਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਨਾਲ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਮਦਰਦ ਇੱਕ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਜਾਨ, ਨਿਰਦਈ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਘਟੀਆ ਪਾਪ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗੰਗੂ ਰਸੋਈਏ ਨੇ ਸੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਬਿਜ਼ਾਏ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਇਹ "ਸੱਚ" ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਪਰ ਜ਼ਾਲਮ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਗ਼ਨੀ ਖਾਂ ਨਬੀ ਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁੱਕੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉੱਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰ ਜੀ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਾਣੇ "ਕੋਰਾ ਝੂਠ" ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਝੂਠ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਉਪਕਾਰ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਲਾਲਚ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤਾ ਪੁੰਨ ਅਤੇ ਲੋਭ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੀਤਾ ਪਾਪ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਹੈ--ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਏਕ ਸਮਾਨ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਪਾਰਸੁ ਤਜਹੁ ਗੁਨ ਆਨ ॥ ੩ ॥[੩੨੫]-੯

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਹਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕਰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਨਬੇੜਾ ਉਸ ਭਾਵਣਾ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਭਾਵਣਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ---

੬- ਜਾ ਕਾ ਮਨ ਹੋਇ ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਤਿਨ ਘਟਿ ਘਟਿ ਚੀਨਾ ॥
ਮਨ ਆਪਨੇ ਤੇ ਬੁਰਾ ਮਿਟਾਨਾ ॥ ਪੇਖੈ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜਨਾ ॥

ਸੁਖ ਦੁਖ ਜਨ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟੇਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਲੇਪਾ ॥ ੬ ॥[੨੬੬]-੩

ਅਰਥ :- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜੋ ਸਭ ਨਾਲ ਗ਼ਰੀਬੀ ਸੁਭਾਉ ਵਰਤਦਾ ਹੈ) ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੱਤਾ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਬੁਰਾਈ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ (ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ) ਮਿੱਤ੍ਰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਦੇਹੋ ਜਿਹੇ) ਮਨੁੱਖ ਸੁਖਾਂ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, (ਤਾਹੀਏਂ) ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਭਾਵ, ਨਾ ਕੋਈ ਮੰਦਾ ਕਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਫਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁਰਗ ਆਦਿਕ ਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰ ਕੇ ਜਾਂ ਦੁੱਖ ਕਲੇਸ਼ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ, ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਨੇਕੀ ਕਰਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣੇ ਅਨੇਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਾਲੇ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :-

੭- ਮਨ ਕਾ ਕਹਿਆ ਮਨਸਾ ਕਰੈ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਉਚਰੈ ॥

ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਾਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਕਤਿ ਮਨਿ ਸਾਰਾ ਭਾਵੈ ॥ ੧ ॥[੮੩੨--ਅਸਟ--੨]

ਅਰਥ:- (ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ) ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਮਨ ਦੇ ਕਹੇ ਵਿਚ ਤੁਰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਮਨ ਨਿਰੀਆਂ ਇਹੀ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ) ਪੁੰਨ ਕੀਹ ਹੈ ਤੇ ਪਾਪ ਕੀਹ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਰਜੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਉਦੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ। ੧। (ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਹੀ ਰੀਤ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਸੀ)

੮- ਪੰਡਿਤੁ ਪੜਿ ਨ ਪਹੁਚਈ ਬਹੁ ਆਲੁ ਜੰਜਾਲਾ^੧ ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਸੰਗਮੇ^੨

^੧= ਘਰ ਦੇ ਜੰਜਾਲ। ^੨=ਨਾਲ। ^੩=ਮਾਇਆ। ਦੀ ਭੁੱਖ।

ਖੁਧਿਆ^੩ ਜਮਕਾਲਾ ॥ ਵਿਛੋੜਾ ਭਉ ਵੀਸਰੈ ਪੂਰਾ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ੪ ॥[੧੦੧੨]-੬

ਅਰਥ:- ਪੰਡਿਤ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਪੜ੍ਹ ਕੇ (ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ) ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ (ਜਿਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਮੁੱਕ ਜਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਭੀ) ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਪਾਪ ਕੀਹ ਹੈ ਪੁੰਨ ਕੀਹ ਹੈ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਦਵੈਤ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤੇ ਆਤਮਕ ਮੋਹ (ਦਾ ਡਰ) ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸਹਿਮ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੪।

ਬਿੱਪ੍ਰ-ਰੀਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਥਵਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮੱਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠੇ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ, ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਉਤਲੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:-

- (੧) ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਫਲ ਦਾਇਕ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਅਥਵਾ ਸੁਰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਦੱਸਣਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਸ਼ੁੱਭ ਯਤਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਰਗ ਮਿਲ ਸਕਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ, ਚੰਗਾ ਬਣਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਉਸਾਰੂ ਯਤਨ ਹੈ। ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਪੀ ਜਾਂ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਬਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਡਰ ਪਾ ਕੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾਉਣ ਦੇ ਇਸ ਵਧੀਆ ਉਪਰਾਲੇ ਦੀ ਸਗੋਂ ਸਦਾ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵੇਦ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇੱਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿਣਾ ਮੂਰਖਤਾਈਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ,
- (੨) ਜੇ ਗੁਰਮੱਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਕਰਮ ਅਥਵਾ ਮੰਦਾ ਕਰਮ ਸਭ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਕਤੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਵਾਰ ਉੱਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

(੧) ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹਰ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਗੜ ਕੇ ਸਾਵੀਂ-ਪੱਪਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੁਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੰਨ ਮੰਨਣਾ, ਬੜੀ ਉੱਤਮ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮਤ-ਭੇਦ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਬਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨੀ ਮਹਾਂ-ਪਾਪ ਹੈ। ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭੇ ਨਾਲ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਨ੍ਰਉਣਾ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੱਫੇ ਦਾਨ ਕਰਨੇ, ਯੱਗਾਂ ਵਿਚ ਦਾਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਲੁਟ ਮਚਾਉਣੀ ਆਦਿ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਕਥਿਤ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੜਾਏ ਦੇ ਖ਼ਰਚਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਦੱਬ ਦੇਣਾ ਨੇਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਨਾਲ ਜੇ ਕੋਈ ਖੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਗਿਣੇ ਮਿਥੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜਾਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਦਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਕੋਡੀ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਥਿਤ ਦਾਨੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਵੀ, ਸਿਵਾਏ ਹਉਮੈ-ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮੱਤ ਨੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਸੋਢ ਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਭਰਮਾਉ ਅਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ, ਸੁਜਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਖੰਡਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ (ਸੋਢੇ ਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੀ) ਰੁਚੀ ਦਾ ਬੜਾ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਪੱਖ, ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ :-

੯- ਮਨ ਮਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥ ਪੂਜਾ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥

ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਤਨਿ ਚਕੁ ਬਣਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕੀ ਮਲੁ ਕਬ ਹੀ ਨ ਜਾਵੇ ॥ ੧ ॥

ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਨ ਹੀ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਭਗਉਤੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਮਨੁ ਮੋਹਿਆ ਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪਾਪ ਕਰਹਿ ਪੰਚਾ ਕੇ ਬਸਿ ਰੇ ॥ ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਕਹਹਿ ਸਭਿ ਉਤਰੇ ॥

ਬਹੁਰਿ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਇ ਨਿਸੰਕ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਬਾਂਧਾ ਖਰੇ ਕਾਲੰਕ ॥ ੨ ॥
ਘੁਘਰ ਬਾਂਧਿ ਬਜਾਵਹਿ ਤਾਲਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਫਿਰਹਿ ਬੋਤਾਲਾ ॥
ਵਰਮੀ ਮਾਰੀ ਸਾਪ ਨ ਮੁਆ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭ ਕਿਛੁ ਜਾਨੈ ਜਿਨਿ ਤੂ ਕੀਆ ॥ ੩ ॥
ਪ੍ਰੰਅਰ ਤਾਪ ਗੋਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ ॥ ਅਪਦਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਨਸਤਾ ॥
ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ ॥ ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ ॥ ੪ ॥
ਕਾਨ ਫਰਾਇ ਹਿਰਾਏ ਟੂਕਾ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗੈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਨ ਤੇ ਚੂਕਾ ॥
ਬਨਿਤਾ ਛੋਡਿ ਬਦ ਨਦਰਿ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ ਵੇਸਿ ਨ ਪਾਈਐ ਮਹਾ ਦੁਖਿਆਰੀ ॥ ੫ ॥
ਬੋਲੈ ਨਾਹੀ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਮੋਨੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕਲਪ ਭਵਾਈਐ ਜੋਨੀ ॥
ਅੰਨ ਤੇ ਰਹਤਾ ਦੁਖੁ ਦੇਹੀ ਸਹਤਾ ॥ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਵਿਆਪਿਆ ਮਮਤਾ ॥ ੬ ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ਪਰਮ ਗਤੇ ॥ ਪੂਛਹੁ ਸਗਲ ਬੇਦ ਸਿੰਮ੍ਰਤੇ ॥
ਮਨਮੁਖ ਕਰਮ ਕਰੈ ਅਜਾਈ ॥ ਜਿਉ ਬਾਲੂ ਘਰ ਨਉਰ ਨ ਠਾਈ ॥ ੭ ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਭਏ ਗੋਬਿੰਦ ਦਿਆਲਾ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ ਤਿਨਿ ਬਾਧਿਓ ਪਾਲਾ ॥
ਕੋਟਿ ਮਧੋ ਕੋਈ ਸੰਤੁ ਦਿਆਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰਾਇਆ ॥ ੮ ॥ [੧੩੪੮]-੨

ਪਦ ਅਰਥ:- ਬਿਸਥਾਰ=ਖਿਲਾਰਾ (ਕਈ ਕਿਸਮ ਦਾ)। ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਤੇ। ਚਕ੍ਰ=ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ) ਨਿਸ਼ਾਨ। ਅੰਤਰਿ ਕੀ=(ਮਨ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਦੀ। ਕਬ ਹੀ=ਕਦੇ ਵੀ।
੧। ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ=ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਭਗਉਤੀ ਮੁਦ੍ਰਾ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ-ਭਗਤ ਦੇ ਚਿਹਨ। ੧। ਰਹਾਉ। ਕਰਹਿ=ਕਰਦੇ ਹਨ [ਬਹੁ ਵਚਨ]। ਬਸਿ=ਵੱਸ ਵਿਚ। ਨਾਇ=ਨਾ ਕੇ।
ਬਹੁਰਿ=ਮੁੜ, ਫਿਰ, ਦੋਬਾਰਾ। ਨਿਸੰਕ=ਝਾਕਾ ਲਾਹ ਕੇ। ਜਮਪੁਰਿ=ਜਮਾ ਦੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ। ਬਾਂਧਿ=ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਕਾਲੰਕ=ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ। ੨। ਬੋਤਾਲਾ=(ਸਹੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ) ਤਾਲ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ, ਭੂਤਨੇ। ਵਰਮੀ=ਸੱਪ ਦੀ ਖੁੰਝ। ੩। ਪ੍ਰੰਅਰ=ਧੂਣੀਆਂ। ਅਪਦਾ=ਬਿਪਤਾ। ਪੰਚ=ਚੰਡਾਲ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਪੰਜ ਚੰਦਰੇ ਵਿਕਾਰ। ੪। ਹਿਰਾਏ=[ਹੋਰੇ] ਤੱਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਟੂਕਾ=ਟੁੱਕਰ, ਰੋਟੀਆਂ। ਚੂਕਾ=ਰਹਿ ਗਿਆ। ਬਨਿਤਾ=ਇਸਤਰੀ। ਬਦ=ਮੰਦੀ, ਭੈੜੀ। ਨਦਰਿ=ਨਿਗਾਹ। ਵੇਸਿ=ਅਪਣਤ। ੬। ਪਰਮ ਗਤੇ=ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ। ਬਲ=ਰੋਤ। ਨਉਰ ਨ ਠਾਈ=ਥਾਂ ਥਿੱਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ੭। ਪਾਲਾ=ਪੱਲੇ। ਕੋਟਿ ਮਧੋ=ਕੁੱਝਾਂ ਵਿਚੋਂ। ੮।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਲੋਕ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ (ਅਥਵਾ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ) ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪਾਪ ਸੱਭ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਯਕੀਨ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਝਾਕੇ ਲਾਹ ਕੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਧਾਰਮਿਕ-ਭੋਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਤਿਆਗੀ ਬਣਨ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚਾਉਣ ਲਈ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਬੋਲਣਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਮੋਨ-ਵਰਤ ਧਾਰਨਾ, ਅੰਨ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰਤ, ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਣੀਆਂ, ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਅਥਵਾ ਰਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਨੱਚਣਾ, ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਫਿਰਨਾ ਜਾਂ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨੇ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਸਾਧ ਸੰਤ ਹੋਰ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰੋਟੀਆਂ ਮੰਗਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵੱਲ ਵੀ ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਟਲਦੇ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਵੇਦਕ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਵਿਹਲੜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਸਕਣ ਵਿੱਚ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਕਸਰ ਰਹਿ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਹੋਰ ਵਧਾ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਠਵੀਂ ਤੁਕ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਬਣੀ ਸੋਚੇ ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਰੁਚੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਇੱਕ ਅੱਧ, ਰੱਬ ਦੇ ਭੈ ਵਾਲਾ ਸੱਚਾ ਸੰਤ ਲੱਭ ਸਕੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਟੋਲਾ ਮੁਰਖਾਂ ਦਾ ਅਥਵਾ ਆਚਰਨ ਹੀਣ ਠੱਗਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵੱਗ ਹੈ।

ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜਨ ਲਈ ਖਿਆਲੀ-ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਡਰ ਦੇਣਾ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਜ਼ੋਲਾਂ ਉਤੇ ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੇ-ਹਿਸਾਬਾ ਧੰਨ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਦੇ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਤੋ ਨਵੇਂ ਯੰਤ੍ਰ ਪੁਲਸ ਦੇ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਡਰ ਪਾਇਆਂ ਅਥਵਾ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਬੰਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲੀ ਡਰ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਪਰਤੱਖ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧ ਕਦੇ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਅੰਕੜੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧਦੀ ਹੀ ਆਈ ਹੈ। ਪਾਪ-ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਡਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜੋ ਅਸਰ ਕਬੂਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਨਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੧੦- ਤੈ ਨਰ ਕਿਆ ਪੁਰਾਨ ਸੁਨਿ ਕੀਨਾ ॥ ਅਨ ਪਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਨਹੀਂ ਉਪਜੀ, ਭੂਖੇ ਦਾਨੁ ਨ ਦੀਨਾ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮ ਨ ਬਿਸਰਿਓ, ਕ੍ਰੋਧੁ ਨ ਬਿਸਰਿਓ ਲੋਭੁ ਨ ਛੂਟਿਓ ਦੇਵਾ ॥ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਮੁਖ ਤੇ
ਨਹੀ ਛੂਟੀ, ਨਿਫਲ ਭਈ ਸਭ ਸੇਵਾ ॥ ੧ ॥ ਬਾਟ ਪਾਰਿ ਘਰੁ ਮੂਸਿ ਬਿਰਾਨੋ, ਪੇਟ ਭਰੈ ਅਪ੍ਰਾਧੀ ॥
ਜਿਹਿ ਪਰਲੋਕ ਜਾਇ ਅਪਕੀਰਤਿ, ਸੋਈ ਅਬਿਦਿਆ ਸਾਧੀ ॥ ੨ ॥ ਹਿੰਸਾ ਤਉ ਮਨ ਤੇ ਨਹੀ ਛੂਟੀ,
ਜੀਅ ਦਇਆ ਨਹੀ ਪਾਲੀ ॥ ਪਰਮਾਨੰਦ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ, ਕਥਾ ਪੁਨੀਤ ਨ ਚਲੀ ॥ ੩ ॥ [੧੨੫੩]-੧-੬

ਅਰਥ:- ਹੇ ਭਾਈ ! ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤੂੰ ਖੰਟਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਟੱਲ ਭਗਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤੇ ਨਾਹ ਹੀ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਕੀਤੀ। ੧। ਰਹਾਉ। ਹੇ ਭਾਈ ! (ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ) ਨਾਹ ਕਾਮ ਗਿਆ, ਨਾਹ ਕ੍ਰੋਧ ਗਿਆ, ਨਾਹ ਲੋਭ ਮੁੱਕਾ, ਨਾਹ ਮੂੰਹੋਂ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ

(ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ) ਹੀ ਗਈ (ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ) ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਹੀ ਐਵੇਂ ਗਈ । ੧ । (ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ) ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖ ਡਾਕੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਪਰਾਏ ਘਰ ਲੁੱਟ ਲੁੱਟ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਢਿੱਡ ਭਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਤੇ (ਸਾਰੀ ਉਮਰ) ਉਹੀ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਨਾਮੀ (ਦਾ ਟਿੱਕਾ) ਹੀ ਮਿਲੇ । ੨ । ਹੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ! (ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ) ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰਦਾਇਤਾ ਨਾਹ ਗਈ, ਤੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਲੂਕ ਨਾਹ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤੂੰ ਕਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਪਵਿੱਤਰ (ਕਰਨ ਦੀਆਂ) ਗੱਲਾਂ ਨਾਹ ਚਲਾਈਆਂ (ਭਾਵ ਤੈਨੂੰ ਸਤਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੌਕ ਨਾਹ ਪਿਆ) । ੩ ।

ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ-ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਦੀ ਉਹ ਲੰਮੀ ਗਾਥਾ ਅਸੀਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੇ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਮਜਣੀਆਂ (ਵੇਸਵਾਂ) ਦਾ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ । ਫਿਰ ਕਾਮ-ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਗਨ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਚਿਤ੍ਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਚਰਨ ਹੀਣਤਾ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਅੱਡਾ ਰੱਬ ਦੇ (ਕਥਿਤ) ਘਰ ਨੂੰ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਅਜੇਹੀ ਕਰਤੂਤ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਅਕਲ ਦਾ ਐਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਰਕੀ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਡਰ ਪਾ ਕੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੧੧- **ਕਬੀਰ ਪਾਪੀ ਭਗਤਿ ਨ ਭਾਵਈ ਹਰਿ ਪੂਜਾ ਨ ਸਹਾਇ ॥**

ਮਾਖੀ ਚੰਦਨੁ ਪਰਹਰੈ ਜਹ ਬਿਗੰਧ ਤਹ ਜਾਇ ॥ ੬੮ ॥ [੧੩੬੮]

੧੨- **ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੂੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥**

ਆਪ ਡੁਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ ॥ ੧੦੪ ॥ [੧੩੬੯-੭੦]

3

ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਅਥਵਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ

ਗੁਰਮਤਿ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਦੇ ਕੀਤਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰਨਾਂ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ, ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੂਜਾ-ਭੋਟਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਧੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਕਰਵਾਉਣੇ, ਅਥਵਾ ਜੱਗ ਆਦਿ ਕਰਨੇ ਸੱਭ ਨਿਸਫਲ ਹਨ। ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਸਭ ਅਡੰਬਰ **ਬਿਪ੍ਰੰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹਨ ।**

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੭੬੪ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਪਾਪ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ :- ਅਜੇਹਾ ਕਰਮ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਈਏ, ਦੋਸ਼, ਕੁਕਰਮ, ਨੀਚ ਕਰਮ, ਅਸ਼ੁਭ ਕੰਮ (ਮੰਦਾ ਕੰਮ) ਹੈ । ...**ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ** (੧) ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਵੇਖੁੰਖਤਾ, (੨) ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ (੩) ਉਦੱਮ ਦਾ ਤਿਆਗ , ਤਿੰਨ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਹਨ ।

ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਸੇ ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸੀ ਸੋਚ ਨੇ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਪੁੰਨਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲਾਇਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੇ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਅਥਵਾ ਪੁੰਨਕਰਮ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਭਾਵ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਭਰਮ ਹਨ ਅਤੇ ਹੀਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਵਿਸਾਰਦੇ ਹਨ:-

੧੩- **ਜੋਤਿ ਕੀ ਜਾਤਿ, ਜਾਤਿ ਕੀ ਜੋਤੀ ॥ ਤਿਤੁ ਲਗੇ ਕੰਚੁਆ ਫਲ ਮੋਤੀ ॥ ੧ ॥**

ਕਵਨੁ ਸੁ ਘਰੁ, ਜੋ ਨਿਰਭਉ ਕਹੀਐ ॥ ਭਉ ਭਜਿ ਜਾਇ, ਅਭੈ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥

ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਨਹੀ, ਮਨੁ ਪਤੀਆਇ ॥ ਚਾਰ ਅਚਾਰ ਰਹੇ ਉਰਝਾਇ ॥ ੨ ॥

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਏਕ ਸਮਾਨ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਪਾਰਸੁ, ਤਜਹੁ ਗੁਨ ਆਨ ॥੩॥

ਕਬੀਰ ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਮ ਨ ਰੋਸੁ ॥ ਇਸੁ ਪਰਚਾਇ ਪਰਚਿ ਰਹੁ ਏਸੁ ॥ ੪ ॥ [੩੨੫]-੯

ਅਰਥ:-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ (ਸਾਰੀ) ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ । ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ (ਦੀ) ਜੋ ਬੁੱਧੀ (ਹੈ ਉਸ) ਨੂੰ ਕੱਚ ਦੇ ਮੋਤੀ ਫਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ (ਭਾਵ, ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ) ਪਾਸੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਮੰਦੇ (ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ) । ੧ ।

ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਡਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੈ ? (ਜਿਥੇ ਰਿਹਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦਾ) ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ? (ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਮਨ ਦੀ ਭੈ-ਰਹਿਤ ਅਵਸਥਾ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ?) । ੧ । **ਰਹਉ** । ਕਿਸੇ (ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਦੀ ਦੇ) ਕੰਢੇ ਜਾਂ ਤੀਰਥ ਤੇ (ਜਾ ਕੇ ਵੀ) ਮਨ ਥਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਓਥੇ ਵੀ ਲੋਕ ਪੁੰਨ-ਪਾਪ (ਦੇ ਭਰਮ) ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਪਏ ਹਨ । ੨ । (ਪਰ) ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਲ ਦੁੜਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਮਾਇਆ ਦਾ ਲਾਲਚ ਪਾਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਡਰ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਭਾਵ, ਦਾਨ ਪੁੰਨ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ । ਹੇ ਮਨ ! ਨੀਚੋਂ ਉਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਾਰਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, (ਤਾਂ ਤੇ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਾਲੇ) ਹੋਰ ਗੁਣ ਅੰਦਰ ਧਾਰਨੇ ਛੱਡ ਦੇਹ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੰਭਾਲ-ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾ) । ੩ । ਹੇ ਕਬੀਰ ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਾਹ ਭੁਲਾ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਆਚਰੇ ਲਾ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੁਝਿਆ ਰਹੁ । ੪ ।

੧੪- **ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣੁ ਨ ਚੁਕੈ ਫੇਰਾ ॥**

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ਸਚੇ ਸਚੁ ਧਿਆਵਣਿਆ ॥ ੩ ॥

ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਭਾਈ ॥ ਦੁਹੀ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥

ਦੋਵੈ ਮਾਰਿ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਵੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥ ੪ ॥ [੧੨੬]-੨੭

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਅਥਵਾ ਮਮਤਾ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ-ਰੂਪ ਗੇੜ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੩। (ਹਉਮੈ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਸਰੀਰ ਵਿਚ (ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ) ਦੋ ਭਰਾ ਪਾਪ ਤੇ ਪੁੰਨ ਵੱਸਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਅਹੰਕਾਰ ਗ੍ਰਸਿਆ ਮਨ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਉਚਾ ਜਾਣਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਕਈ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਭਾਵ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੀ ਉਪਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ (ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ) ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਨੂੰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕੋ ਘਰ ਵਿੱਚ ਟਿੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਆ ਟਿਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਮਨ ਭਟਕਣੇ ਹਟ ਕੇ ਸੰਤੋਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੀਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੪।

ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ ਸਾਧਾਰਨ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਧਾਰਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵਜ਼ਨ-ਦਾਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟੇ ਸਮਝਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਅਤੇ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਦੇ ਫ਼ਰਕ ਦਾ ਹੀ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਭਲਾ ਕਿਵੇਂ ਬਚ ਸਕਣਾ ਸੀ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਏਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਨਿਆਰਾ ਸਮਾਜ ਨਾ ਉਸਰ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ?

ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ, ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾ ਖਲੋਤਾ ਸੀ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਪਾਪ-ਕਰਮਾਂ ਅਥਵਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ (ਪੰਥ) ਸਿਰਜ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ ਜਾਂਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਥ ਦਾ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਅਥਵਾ ਬਦੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੰਨ-ਭਾਗ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਦਾ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਆਉ, ਵਿਚਾਰੀਏ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਚਮਤਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ ? :--

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ-ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ ਨਰੋਏ ਅਤੇ ਸੁੱਚ-ਆਚਾਰ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਸੂਰਮੇ ਨਿਆਰੇ-ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਭਰਮਾਂ ਗ੍ਰਸੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਘਿਣਾਵਣੇ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਤਾਈਂ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ--**ਇਹ ਸਰੀਰ ਕੂੜਿ ਕੁਸਤਿ ਭਰਿਆ, ਗਲ ਤਾਈ ਪਾਪ ਕਮਾਏ** ॥੨੪੫॥ ਅਜੇਹੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਸਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਲੇਖ ਨ ਮਿਟਈ ਹੇ ਸਖੀ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਕਰਤਾਰਿ** ॥੯੩੭॥ (ਭਾਵ, ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਿਸੇ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਟ ਸਕਦੇ)। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ--**ਬਾਬਾ ਦੇਖੇ ਧਿਆਨ ਧਰਿ ਜਲਤੀ ਸਭਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਿਸਿ ਆਈ। ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰ ਹੈ, ਹੈ ਹੈ ਕਰਦੀ ਸੁਣੀ ਲੁਕਾਈ** ॥ਵਾਰ-੧-(੨੪)॥ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਅਸਾਧ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦੀ ਹੋਈ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਕੁਰਲਾਹਟ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਲਾਵਾਰਸ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਅਨੋਖੇ ਵੈਦ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਉਸ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਕੱਢਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਬੜੇ **ਕਾਰੀ-ਦਾਰੂ** ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਰੋਗੀ ਜੀਵ ਦੀ ਨਾੜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰੋਗ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪਛਾਣ ਲਈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵੇਮੁੱਖਤਾ ਮਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਮਾਰੂ ਚੋਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। **ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆ, ਵਿਆਪਨਿ, ਸਭੇ ਰੋਗ** ॥੧੩੫॥ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁੱਖਤਾ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਜਨਮ-ਦਾਤੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਜੇਹੇ ਰੋਗੀ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮੀ, ਮੈਲੇ ਮਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦਾਂ ਤੇ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਦੇ ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਕਈ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ :--

੧੫- **ਸਾਦ ਕੀਤੇ ਦੁਖ ਪਰਫੁੜੇ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਮਾਇ ॥**

ਸੁਖ ਥੋੜੇ ਦੁਖ ਅਗਲੇ ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਵਿਹਾਇ ॥ ੨ ॥੯੯੯॥-੧

ਪਦ ਅਰਥ :- ਸਾਦ - (ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ) ਸੁਆਦ, ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਚਸਕਾ । ਪਰਫੁੜੇ - ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਏ, ਵਧਦੇ ਗਏ । ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ= ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ, ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਜਨਮਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ । ਮਾਇ - ਹੇ ਮਾਂ । ਅਗਲੇ - ਬਹੁਤੇ ।

ਭਾਵ, ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਯਥਾ :- ਕੋਟਿ ਕਲੇਸਾ ਉਪਜੇ ਨਾਨਕ ਬਿਸਰੈ ਨਾਉ ॥ ੫੨੨॥

ਰੋਗ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਾ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਫਿਰ ਪਾਪਾਂ-ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਦੁਰਗੰਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਧੋ ਸਕਣ ਵਾਲਾ **ਕਾਰੀ-ਇਲਾਜ** ਵੀ ਕਾਮਲ ਵੈਦ ਨੇ ਲੱਭ ਲਿਆ--**ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਓਹ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ** ॥ ਜਪਜੀ । ਤੇ ਫਿਰ---**ਸਤਿਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਾਰੀ ਏਹ ਕਰੇਹੁ** ॥੫੫੪॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗ-ਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ, **ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ-ਸਿਮਰਨ-ਰੂਪੀ ਅਮੋਘ-ਦਾਰੂ** ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਧੁਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ--**ਕਟੇ ਪਾਪ ਅਸੰਖ ਨਾਵੈ ਇਕ ਕਣੀ** ॥੧੨੯੩॥]ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵੇਮੁੱਖਤਾ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਇਹ ਦੱਸਿਆ--**ਨਿਕਟਿ ਵਸਤੁ ਕਉ ਜਣੈ ਦੂਰੇ ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕਮਾਹੀ** ॥੭੪੦॥ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫਤਵਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਅੰਗ ਸੰਗ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਕੋਈ ਬੁਰਾ-ਕੰਮ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ--**ਨਿਕਟਿ ਬੁਝੈ ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉ ਕਰੈ** ॥੧੦੩੯॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ **ਉਗ੍ਰ-ਪਾਪ ਅਥਵਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭਿਯੰਕਰ, ਡਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਘੋਰ-ਪਾਪ ਘੋਸ਼ਤ** ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

(੨) ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਅਜੇਹਾ ਬੋਲ ਬੋਲਣਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਪਾਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਅਥਵਾ ਮੰਦਾ-ਕੰਮ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਅਥਵਾ ਸ਼ਲਾਘਾ-ਜੋਗ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ*। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਹ ਪਾਪ ਤੋਂ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ*। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :-

੧੬- ਸਭਨਾ ਮਨ ਮਾਣਿਕ, ਠਾਹਣੀ ਮੂਲਿ ਮਚਾਂਗਵਾਣੀ ॥ ੧੩੦॥ [੧੩੮੪] ੧= ਦਾਉਣਾ, ਦੁਖਾਣਾ। ੨= ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ।

ਜੇ ਤਉ ਪਿਰੀਆ ਦੀ ਸਿਕ, ਹਿਆਉ ਨ ਠਾਹੇ ਕਹੀਦਾ ॥੧੩੦॥ [੧੩੮੪] ੩= ਹਿਰਦਾ, ਦਿਲ।

ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ (ਸਿੰਘ) ਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:- ਈਂ ਦਿਲੇ ਤੇ ਖਾਨਹਦੇ ਹੱਕ ਬੁਦਹ ਅਸਤ ॥ ਮਨ ਚਿਹ ਗੋਯਮ ਹੱਕ ਚੁਨੀਂ ਫਰਮੂਦਾ ਅਸਤ। ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਦਿਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਘਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੀਹ ਆਖਾਂ ਭਾਵ, ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਹੱਕ (ਸੱਚ ਦੇ ਦੰਡੋਰਚੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਨੇ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੈ :-

੧੭- ਜੈ ਕਾਰਣਿ ਤਟਿ ਤੀਰਥ ਜਾਹੀ ॥ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਘਟ ਹੀ ਮਾਹੀ ॥

ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਬਾਦੁ ਵਖਾਣੈ ॥ ਭੀਤਰਿ ਹੋਦੀ ਵਸਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ੩ ॥ [੧੫੨]-੪

ਅਰਥ ਭਾਵ, ਜਿਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੋਕ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੀਮਤੀ ਰਤਨ (ਪ੍ਰਭੂ) ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਵੇਦ ਆਦਿਕ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ-ਹੋਰ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਜੀਵ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਮਤਿ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੇ ਵਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਮਿਲ ਗਈ। ਤੇ ਫਿਰ ਜਦ ਉਸ ਕਰਮਾ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹੈਂ ਇਹ ਕੀ? ਅਦਲੀ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ॥ [੧੯੯] ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਦਲੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਨਿਆਂ-ਅਧੀਸ਼ (Judge) ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆਪ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਦ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਅੰਦਰੇ ਬੈਠਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ--ਨਿਕਟਿ ਬੁਝੈ ਸੋ ਬੁਰਾ ਕਿਉਂ ਕਰੈ ॥ [੧੧੩੯] ਰੱਬ ਨਿਰਾ ਲਾਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਬੈਠਾ ਹੀ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਹੀ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮਾੜੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚਣੀ ਵੀ ਜਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਬੁਰਾ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ, ਕਿਸੇ ਲਈ ਬੁਰਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਾਇਆ-ਕਲਪ ਹੋਣੀ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਏਸੇ ਹੀ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਦੀ ਅਸਚਰਜਤਾ ਫਿਰ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤੀ-- ਦੇਖਹੁ ਅਚਰਜੁ ਭਇਆ ॥ ਜਿਹ ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਸੁਨਤ ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਸੋ ਰਿਦੈ ਗੁਰਿ ਦਇਆ ॥ [੬੧੨] ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਿਤ੍ਰ-ਗੁਪਤ ਅਥਵਾ ਧਰਮ-ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਫੋਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ-ਭਰਮ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਰਮ-ਸਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਇਆ। ਅਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦਰਬਾਰ ਲਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਰਕੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :-

੧੮- ਅੰਦਰਿ ਰਾਜਾ ਤਖਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦਰੁ ਜਾਣੀਐ ਅੰਦਰ ਮਹਲ ਅਸਰਾਉ ॥

ਖਰੇ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈਅਨਿ, ਖੋਟਿਆ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚੇ ਸਚ ਵਰਤਦਾ, ਸਦਾ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਰਸੁ ਆਇਆ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਨਉ ॥ ੧੮ ॥ [੧੦੯੨]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:- (ਜੀਵ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਹੀ ਜੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਤਖਤ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਮਹਲ ਹੈ, ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠਾ ਜੀਵ ਉਹ ਜੀਵ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮਹਲ ਦਾ ਬੂਹਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ।

(ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ) ਖਰੇ ਜੀਵ ਪਰਖ ਕੇ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਅੰਦਰੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਖਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਖੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਿਆਂ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ (ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਵਾਲੇ ਤਖਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਕੇ) ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚੋਂ ਦੋੜ ਭੱਜ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਚ-ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ- ਮਾਣਸਾ ਕਿਆਹੁ ਦੀਬਾਣਹੁ ਕੋਈ ਨਸਿ ਭਜਿ ਨਿਕਲੈ ਹਰਿ ਦੀਬਾਣਹੁ ਕੋਈ ਕਿਥੈ ਜਾਇਆ ॥ [੫੯੧]-ਵ-੧੪

* Foot Note:- ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜੱਜ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੰਗੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗਵਾਹ, ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਮਨੁੱਖ ਜੱਜ ਅਥਵਾ ਗਵਾਹ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਘਿਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਲਮ ਆਤਮਾ ਪਛਾਤਾਵੇ ਨੂੰ ਕੀਹ ਜਾਣੇ ! ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਦਾ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਧੀਕੀ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸਿਰਫ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਸਚਿਆਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦੁਖਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜੀਉਂਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਸੋ ਮੂਆ - (੪੦੭)। ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਦਿਲ ਕੀ ਦੁਖਣਾ ਹੋਇਆ ?)

ਜਿਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਫਿੱਕੇ-ਬੋਲ ਨਾਲ ਦੁਖਾਉਣਾ ਵੀ ਮਹਾਂ-ਪਾਪ ਹੈ :-

੧੯- ਇਕੁ ਫਿਕਾ ਨਾ ਗਲਾਇ, ਸਭਨਾ ਮੈ ਸੱਚਾ ਧਈ ॥

ਹਿਆਉ ਨ ਕੈਹੀ ਠਾਹਿ, ਮਾਣਕ ਸਭ ਅਮੋਲਵੇ ॥ ੧੨੯ ॥ [੧੩੮੪]

ਅਰਥ:- ਇੱਕ ਵੀ ਫਿੱਕਾ ਬਚਨ ਨਾ ਬੋਲ (ਕਿਉਂਕਿ) ਸਭ ਵਿੱਚ ਸੱਚਾ ਮਾਲਕ (ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ), ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖਾ (ਕਿਉਂਕਿ) ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਅਮੋਲਕ ਮੋਤੀ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਵਾਲੀ ਥਾਂ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ, ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖਤਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣਾ ਹੈ । ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖਤਾ ਨੂੰ ਅਸਲ ਉਗ੍ਰ-ਪਾਪ ਮੰਨ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਹਰ ਅਪਰਾਧ ਅਥਵਾ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਅਸਰ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ? ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਮੰਦਾ-ਕਰਮੀ ਹੈ ਉਹੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੰਦਾ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭੈ ਗੁਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਮੰਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਲ ਪੂਰਾ ਹਿਸਾਬ ਹੈ । ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਲਾ ਚਿੱਠਾ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ **ਪਾਪ** ਅਤੇ **ਪੁੰਨ** ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੇ **ਪਾਪ** ਅਤੇ **ਪੁੰਨ** ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਣ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਸਹੇੜੀ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ । ਏਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸਬੰਧੀ ਦੇ **ਪਾਪ ਨਾਸ** ਕਰਾ ਲੈਣ ਲਈ, ਲੰਗਰ ਦੇਣੇ, ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਣੇ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਜਾਂ ਮਇਆ ਦਾਨ ਕਰਨਾਂ, ਸਰੋਵਰਾਂ ਅਥਵਾ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ, ਆਦਿ ਕਥਿਤ **ਪੁੰਨ-ਕਰਮਾਂ** ਦੇ ਵਟਾਂਦਰੇ (ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਭਰਮ) ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਣਾਂ ਬੁਰਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਲੈਣੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਣਗੇ :-

੨੦- ਇਸੁ ਜਰ ਕਾਰਣਿ ਘਣੀ ਵਿਗੁਤੀ ਇਨਿ ਜਰ ਘਣੀ ਖੁਆਈ ॥

ਪਾਪਾ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ, ਮੁਇਆ ਸਾਥਿ ਨਾ ਜਾਈ ॥

ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ਕਰਤਾ ਖੁਸਿ ਲਏ ਚੰਗਿਆਈ ॥੩॥[੪੧੭]-੨

ਅਰਥ :- ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਬਹੁਤ ਲੋਕਾਈ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਥਵਾ ਇਸ ਧਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਾਪ ਅਥਵਾ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਹ ਦੌਲਤ ਇੱਕੱਠੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਤੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ (ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ । ਪਰ ਜੀਵ ਵੀ ਬੇਬੱਸ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੀ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਕਾਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ) ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗਿਆਈ ਅਥਵਾ ਸੁੱਭ ਗੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ (ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ।

ਜਰੂਰੀ ਨੋਟ :- ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਕਿ ਬਾਣੀ ਵਿਚ **ਪਾਪ** ਦਾ ਅਰਥ, ਉਹ ਕਰਮ ਅਥਵਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿੱਲ ਦੁਖਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ । ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਕਿ ਇਸ **ਪਾਪ** ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮ ਜਿਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, (ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਸੁਣਨ ਖਾਤਰ ਹੀ) ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਥਵਾ ਅਜੇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਕਿਸੇ **ਪਾਪ** ਨੂੰ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਅਜੇਹਾ ਕਰਨਾ ਨਿਰੋਲ **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ**, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖਤਾ ਹੈ ਅਥਵਾ **ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣ ਦਾ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਹੈ** । ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ **ਸੁਚਾ-ਆਚਰਨ ਬਣਾ ਲੈਣਾ** ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਯਾਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਲੈਣਾ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੇਵਲ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ।

੨੧- ਅਨਕਾਏ ਰਾਤੜਿਆ ਵਾਟ ਦੁਹੇਲੀ ਰਾਮ ॥

ਪਾਪ ਕਮਾਵਦਿਆ ਤੇਰਾ ਕੋਇ ਨ ਬੋਲੀ ਰਾਮ ॥

ਕੋਇ ਨ ਬੋਲੀ ਹੋਇ ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਪਛੋਤਾਵਹੇ ॥

ਗੁਨ ਗੋਪਾਲ ਨਾ ਜਪਹਿ ਰਸਨਾ ਫਿਰਿ ਕਦਹੁ ਸੇ ਦਿਹ ਆਵਹੇ ॥

ਤਰਵਰ ਵਿਛੁੰਨੇ ਨਹ ਪਾਤ ਜੁੜਦੇ ਜਮ ਮਗਿ ਗਉਨੁ ਇਕੋਲੀ ॥

ਬਿਨਵੰਤ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ ਸਦਾ ਫਿਰਤ ਦੁਹੇਲੀ ॥੧॥[੪੧੮]-੭

ਪਦ ਅਰਥ:- ਅਨਕ=ਤੁੱਛ, ਬਹੁਤ ਨਿੱਕੀ । ਅਨਕਾਏ=ਤੁੱਛ ਪਦਾਰਥ ਵਿੱਚ । ਰਾਤੜਿਆ=ਹੋ ਰੱਤੇ ਹੋਏ, ਹੋ ਰੰਗੇ ਹੋਏ । ਵਾਟ=ਰਸਤਾ । ਦੁਹੇਲੀ=ਦੁੱਖਾਂ ਭਰੀ । ਕਮਾਵਦਿਆ=ਹੋ ਕਮਾਣ ਵਾਲੇ ! ਬੋਲੀ=ਸਾਥੀ ।

ਪਛੋਤਾਵਹੇ=ਤੂੰ ਪਛੁਤਾਵਾ ਰਹੇਗਾ । ਨ ਜਪਹਿ=ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ । ਰਸਨਾ=ਜੀਭ (ਨਾਲ) । ਸੇ ਦਿਹ=ਇਹ ਦਿਨ । ਆਵਹੇ=ਆਵਣਗੇ । ਪਾਤ=ਪੱਤਰ । ਤਰਵਰ=ਰੁੱਖ । ਮਗਿ=ਰਸਤੇ ਉਤੇ । ਗਉਨੁ=ਗ਼ਮਨ, ਤੌਰ । ੭ ।

੨੨- ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਪ ਦਰਬੁ ਕੀਆ ਵਰਤਣ ਕੈ ਤਾਈ ॥

ਮਾਟੀ ਸਿਉ ਮਾਟੀ ਰਲੀ ਨਾਗਾ ਉਠਿ ਜਾਈ ॥੨॥[੮੦੯]-੬-੩੬

ਅਰਥ :- (ਸਾਰੀ ਉਮਰ) ਪਾਪ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਦਰਬ (ਧਨ) ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, (ਪਰ ਮੌਤ ਆਉਣ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ) ਮਿੱਟੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਰਲ ਗਈ, ਤੇ ਜੀਵ ਖਾਲੀ-ਹੱਥ ਹੀ ਉੱਠ ਤੁਰਿਆ । ੨ ।

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ ਗੁਰਮਤ ਨੇ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਪਾਪਾਂ ਬਾਝਹੁ ਮਾਇਆ ਦਾ ਢੇਰ ਲਾ ਲੈਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਹਲ ਨੂੰ ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਚੋਟ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਚਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਉਹੀ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭੈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ (ਅਤੇ) ਉਹ ਐਵੇਂ ਵਿਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਵੇ, ਅਥਵਾ ਰੱਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖ ਹੋਵੇ, ਉਂਜ ਵਿਖਾਵੇ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਵੇ:---

੨੩- ਕਰੈ ਦੁਹਕਰਮ ਦਿਖਾਵੈ ਹੋਰੁ ॥ ਰਾਮ ਕੀ ਦਰਗਹ ਬਾਧਾ ਚੋਰੁ ॥੧॥[੧੯੪]-੭੧

ਅਰਥ:- (ਜੇਹੜਾ ਸਿਮਰਨ-ਹੀਨ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ,) ਉਹ ਅੰਦਰ ਲੁਕ ਕੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਬਾਹਰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹੋਰ ਪਾਸਾ ਵਿਖਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਚੋਰ ਸੰਨ੍ਹ ਉੱਤੇ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ) ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਚੋਰ ਵਾਂਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨੪- **ਏਹ ਭੂਪਤਿ ਰਾਣੇ ਰੰਗ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਸੁਹਾਵਣਾ ॥ ਇਹ ਮਾਇਆ ਰੰਗੁ ਕੁਸੰਭ ਖਿਨ ਮਹਿ ਲਹਿ ਜਾਵਣਾ ॥**
ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲੈ ਸਿਰਿ ਪਾਪ ਲੈ ਜਾਵਣਾ ॥ ਜਾਂ ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਆ ਕਾਲਿ ਤਾਂ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ ॥

ਓਹ ਵੇਲਾ ਹਥਿ ਨ ਆਵੈ ਫਿਰਿ ਪਛਤਾਵਣਾ ॥੬॥ [੬੪੪]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:-ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਇਹ ਰੰਗ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ (ਭਾਵ, ਥੋੜੇ ਚਿਰ) ਲਈ ਸੋਭਨੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਹ ਰੰਗ ਕੁਸੰਭ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ (ਭਾਵ, ਕੁਸੰਭੇ ਵਾਂਗ ਛਿਨ-ਭੰਗਰ ਹੈ), ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਚ ਲਹਿ ਜਾਏਗਾ, ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। (ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀਤੇ) ਪਾਪ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੈ ਜਾਈਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਨੇ ਆ ਘੇਰਿਆ ਤਾਂ ਜੀਵ ਡਾਦਾ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਮਨੁੱਖ-ਜਨਮ ਵਾਲਾ) ਉਹ ਸਮਾ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਚੋਰੀਆਂ, ਡਾਕੋ, ਠੱਗੀਆਂ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤ, ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਚਤੁਰਾਈ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ, ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਮਹਾਂ-ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਮਿੱਤ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਦਿਵਾਉਣ ਦੇ ਫੋਕੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ, ਪਾਠ ਕਰਾਉਣੇ, ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਨੇ ਆਦਿ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਕੇ **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਦਾ** ਭਿਆਨਕ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **[Note:-**ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸਤਵਾਂ ਭਾਗ]

੨੫- **ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ਕਉ ਉਠਿ ਰੋਵੈ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਗਲਾ ਈ ਖੋਵੈ ॥**

ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਆਵਣ ਜਾਣੇ ਪਾਪ ਕਰੈ ਤਾ ਪਛੋਤਾਣੇ ॥੩॥ [੬੭੬]-੧-੨

ਪਦ ਅਰਥ :- ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ-ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜਿਹੜੀ ਆਖਰ ਬੇਗਾਨੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਕਉ - ਦੀ ਖਾਤਰ। ਰੋਵੈ - ਤਰਲੇ ਨੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਗਲਾ ਈ - ਸਾਰਾ ਹੀ। ਖੋਵੈ - ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮੁ--ਰਜ਼ਾ। ਆਵਣ ਜਾਣੇ - ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ। ੩।

੨੬- **ਪਰ ਧਨ ਦੇਖ ਕਿਛੁ ਪਾਪ ਨ ਫੋੜੇ ॥ ਜਮ ਜੰਦਾਰੁ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੇ ॥੪॥ [੬੮੪]-੧-੫੫**

ਪਦ ਅਰਥ :- ਪਰ ਧਨ - ਪਰਾਇਆ ਧਨ। ਦੇਖ - ਐਸ਼। ਫੋੜੇ - ਮੰਦੇ ਕਰਮ। ਜੰਦਾਰੁ - ਜੱਲਾਦ, ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਣ ਵਾਲਾ। ੪।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਪੀ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵੇਖੁੱਖ ਹੈ :-

੨੭- **ਰੇ ਪਾਪੀ ਤੈ ਕਵਨ ਕੀ ਮਤ ਲੀਨ ॥**

ਨਿਮਖ ਘਰੀ ਨ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ, ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਜਿਨਿ ਦੀਨ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥[੧੨੨੫]-੧

ਅਰਥ :- ਹੇ ਪਾਪੀ ! ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੀ (ਭੈੜੀ) ਮਤ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ? ਜਿਸ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਜਿੰਦ ਦਿੱਤੀ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਘੜੀ ਭਰ ਵੀ, ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਜਿਤਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ੧। ਰਹਾਉ।

੨੮- **ਰਾਮ ਮੋ ਕਉ ਹਰਿਜਨ ਮੇਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥**

ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ, ਹਮ ਪਾਪੀ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥[੪੯੩]-੩

੨੭੯- **ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੂ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਵੇਖੁ ॥ ਹਉ ਪਾਪੀ ਪਾਖੰਡੀਆ** ੧= ਸੰਭਾਲ ਕਰ।

ਭਾਈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਾਮੁ ਵਿਸੇਖੁ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੬੩੬]-ਅਸਟ-੪ ੨=ਨਾਮ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ।

ਅਰਥ :- ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕਰਤਾਰ ਹੈਂ, ਮੈਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ (ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ) ਮੇਰੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰ (ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ)। ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਹਾਂ। ਪਿਆਰੇ ! ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਤਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ। ੧। ਰਹਾਉ।

੩੦- **ਜਿਨਾ ਗੁਰੁ ਗੋਪਿਆਂ ਆਪਣਾ ਤੇ ਨਰ ਬੁਰਿਆਰੀ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ^੨** ੧= ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ (ਵੇਖੁਖ ਹੋਏ)। ੨= ਸਾਲਾ, ਰੱਬ ਮਿਹਰ ਕਰੇ।

ਤਿਨ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਨਾ ਕਰਹੁ ਪਾਪਿਸਟੀ ਹਤਿਆਰੀ ॥ ੨੩ ॥ [੬੫੧]-ਵਾਰ ੩= ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ।

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਭੈੜੇ ਹਨ। ਰੱਬ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ! ਭਾਈ ! ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਨਾ ਕਰੋ, ਉਹ ਵਡੇ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਹਤਿਆਰੇ ਹਨ।

ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪਾਪ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਮਿੱਠੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਬਦੀਆਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ :-

੩੧- **ਚੋਰੁ ਸਲਾਹੇ ਚੀਤੁ ਨ ਭੀਜੈ ॥ ਜੇ ਬਦੀ ਕਰੇ ਤਾ ਤਸੂ ਨ ਛੀਜੈ ॥ ਚੋਰ ਕੀ ਹਮਾ ਭਰੇ ਨ ਕੋਇ ॥**

ਚੋਰੁ ਕੀਆ ਚੰਗਾ ਕਿਉ ਹੋਇ ॥੧॥ ਸੁਣਿ ਮਨ ਅੰਧੇ ਕੁਤੇ ਕੂੜਿਆਰ ॥ ਬਿਨੁ ਬੋਲੇ ਬੂਝੀਐ ਸਚਿਆਰ ॥

॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚੋਰੁ ਸੁਆਲਿਉ ਚੋਰੁ ਸਿਆਣਾ ॥ ਖੋਟੇ ਕਾ ਮੁਲੁ ਏਕੁ ਦੁਗਾਣਾ ॥ ਜੇ ਸਾਥਿ ਰਖੀਐ

ਦੀਜੈ ਰਲਾਇ ॥ ਜਾ ਪਰਖੀਐ ਖੋਟਾ ਹੋਇ ਜਾਇ ॥੨॥ ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਵੈ ॥ ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ

ਹੀ ਖਾਵੈ ॥ ਜੇ ਵਡਿਆਈ ਆਪੇ ਖਾਇ ॥ ਜੇਹੀ ਸੁਰਤਿ ਤੇਹੀ ਰਾਹਿ ਜਾਇ ॥੩॥ ਜੇ ਸਉ ਕੂੜੀਆ ਕੂੜੁ

ਕਬਾੜੁ ॥ ਭਾਵੈ ਸਭੁ ਆਖਉ ਸੰਸਾਰੁ ॥ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਅਧੀ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ ਜਾਣੈ ਜਾਣੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥੪॥ [੬੬੨]-੪

ਅਰਥ:- ਜੇ ਕੋਈ ਚੋਰ (ਉਸ ਹਾਕਮ ਦੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਪੇਸ਼ ਹੈ) ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ (ਇਹ) ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ (ਕਿ ਇਹ ਸੱਚਾ ਹੈ), ਜੇ ਉਹ ਚੋਰ (ਹਾਕਮ ਦੀ) ਬਦ-ਖੋਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਰਤਾ ਭਰ ਨਹੀਂ ਘਾਬਰਦਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਚੋਰ ਦੇ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ) ਚੋਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਉਹ (ਖੁਸ਼ਾਮਦਾਂ ਜਾਂ ਬਦ-ਖੋਈਆਂ ਨਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ) ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ੧। ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਝੂਠੇ ਮਨ ! (ਧਿਆਨ ਨਾਲ) ਸੁਣ। ਸੱਚ ਮਨੁੱਖ ਬਿਨਾ ਬੋਲਿਆਂ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ। (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ, ਅਖੰਡ-ਪਾਠ, ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣੀ। ਸੁੱਧ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੇ ਹੀ ਆਦਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਚੋਰ ਪਿਆ ਸੋਹਣਾ ਬਣੇ ਪਰ ਆਖਰ ਉਹ ਹੈ ਤਾਂ ਚੋਰ ਹੀ, ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। (ਜਿਵੇਂ) ਖੋਟੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੋ ਕੌਡਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਖੋਟੇ ਰੁਪਏ ਨੂੰ (ਖਰੀਦਾਂ ਵਿੱਚ) ਰੱਖ ਦੇਈਏ, (ਖਰੀਦਾਂ ਵਿੱਚ) ਰਲਾ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਦੋਂ ਉਹ ਖੋਟਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ, ਨਿਰੇ ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ)। ੨। ਮਨੁੱਖ ਜੈਸਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪ (ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੀਜ) ਬੀਜ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਫਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ (ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖੋਟਾ, ਪਰ) ਆਪਣੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਚੁੱਕੀ ਜਾਏ (ਉਸ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ) ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਿਹੇ ਜਿਹੀ ਮਨੋ-ਵਾਸਨਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਉਹ ਤੁਰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੩।

(ਆਪਣਾ ਇਤਬਾਰ ਜਮਾਣ ਲਈ ਚਲਾਕ ਬਣ ਕੇ) ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਗੱਪਾਂ ਆਖੀ ਜਾਏ (ਪਰ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਤੈਨੂੰ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ)। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਦਿਲ ਦਾ ਖਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ) ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸੁਜਾਨ ਪ੍ਰਭੂ (ਸਭ ਕੁਝ) ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ੪।

੩੨- ਇਨ੍ਹੇ ਰਾਤਿ ਕਮਾਇਅਤੋ ਸੋ ਆਇਓ ਮਾਥੈ ॥ ਜਿਸੁ ਪਾਸਿ ਲੁਕਾਇਦਤੋ ਸੋ ਵੇਖੀ ਸਾਥੈ ॥ ਸੰਗਿ ਦੇਖੈ ਕਰਨਹਾਰਾ,
ਕਾਇ ਪਾਪੁ ਕਮਾਈਐ ॥ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕੀਜੈ ਨਾਮੁ ਲੀਜੈ ਨਰਕਿ ਮੂਲਿ ਨ ਜਾਈਐ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਸਿਮਰਹੁ ਚਲੈ ਤੇਰੈ ਸਾਥੈ ॥ ਭਜੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਮਿਟਹਿ ਦੋਖ ਕਮਾਤੇ ॥੧॥ [੪੬੧]-੪-੧੩

ਹਨਰੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਦਿਨੇ ਹੀ ਠੀਕ ਸਮਾਂ ਤਾੜ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਰਖਣਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਨੇਕੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਸੱਚੀ ਭਗਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਹੈ। ਏਹੀ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਏਸੇ ਨੇ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਖ ਇਹ ਵੀ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਹੈ:-

੩੩- ਜਉ ਛੁਟਉ ਤਉ ਜਾਇਆ ਪਇਆਲ ॥ ਜਉ ਕਾਇਓ ਤਉ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥
ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਹਮਰੈ ਵਸਿ ਨਾਹਿ ॥ ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਹਿ ॥੪॥ [੮੯੯]-੪੦-੫੧

ਅਰਥ:-ਜਦੋਂ (ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੇ ਹੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੱਲਾ) ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਉਹ (ਮਨੋਂ) ਪਾਤਲ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਤਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਉਹ ਤਨੇ ਮਨੋਂ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! (ਆਖ-ਹੋ ਭਾਈ!) ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਅਸਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਉਹ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦੇ) ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੪।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਦੇ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ, ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਇੱਕ ਖੇਡ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਨਰਦਾਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਸ ਖੇਡ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਰਮ ਲਈ ਸਤੰਤਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੇਣੀ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਖੇਡ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਗਰਬ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੇ ਸੋਗਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਦਾ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ।

੩੪- ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਵਰਤੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਹੈ ਭਾਰਾ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥੬॥ [੧੦੫੨]-੯

੪

ਅਨੋਖੇ ਵੈਦਾ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਇਲਾਜ-ਢੰਗ

ਧੁਰੋਂ ਆਏ ਕਾਮਲ ਅਤੇ ਮਿੱਠ-ਬੋਲੜੇ ਵੈਦ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਨੋਖਾ ਢੰਗ। ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਥਾਹ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਆਪ ਵੀ ਮਰੀਜ਼ ਬਣੇ ਹੋਏ, ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ :-

੩੫- ਏਕੁ ਸੁਆਨੁ ਦੁਇ ਸੁਆਨੀ ਨਾਲਿ ॥ ਭਲਕੇ ਭਉਕਹਿ ਸਦਾ ਬਇਆਲਿ ॥ ਕੂੜੁ ਛੁਰਾ ਮਿਠਾ ਮੁਰਦਾਰ ॥
ਧਾਣਕ ਰੂਪਿ ਰਹਾ ਕਰਤਾਰ ॥੧॥ ਮੈ ਪਤਿ ਕੀ ਪੰਦਿ ਨ ਕਰਣੀ ਕੀ ਕਾਰ ॥ ਹਉ ਬਿਗੜੈ ਰੂਪਿ ਰਹਾ
ਬਿਕਰਾਲ ॥ ਤੇਰਾ ਏਕ ਨਾਮ ਤਾਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਮੈ ਏਹਾ ਆਸ ਏਹੋ ਆਧਾਰੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੁਖਿ ਨਿੰਦਾ
ਆਖਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਪਰ ਘਰੁ ਜੋਹੀ ਨੀਚ ਸਨਾਤਿ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਤਨਿ ਵਸਹਿ ਚੰਡਾਲ ॥ ਧਾਣਕ ਰੂਪਿ
ਰਹਾ ਕਰਤਾਰ ॥੨॥ ਫਾਹੀ ਸੁਰਤਿ ਮਲੁਕੀ ਵੇਸੁ ॥ ਹਉ ਠਗ ਵਾੜਾ ਠਗੀ ਦੇਸੁ ॥ ਖਰਾ ਸਿਆਣਾ ਬਹੁਤਾ
ਭਾਰੁ ॥ ਧਾਣਕਰੂਪਿਰਹਾ ਕਰਤਾਰ ॥੩॥ ਮੈ ਕੀਤਾ ਨ ਜਾਤਾ ਹਰਾਮਖੋਰ ॥ ਹਉ ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਦੇਸਾ ਦੁਸਟ
ਚੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚ ਕਹੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਧਾਣਕ ਰੂਪਿ ਰਹਾ ਕਰਤਾਰ ॥੪॥ [੨੪]-੨੯

ਅਰਥ :- ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਮੈ ਧਾਣਕਾਂ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ (ਲੋਭ) ਹੈ, ਦੋ ਕੁਤੀਆਂ (ਆਸ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ) ਹਨ (ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ) ਝੂਠ ਛੁਰਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਠੱਗਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ (ਤੇ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ) ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੧। ਹੇ ਪਤਿ-ਪ੍ਰਭੂ! ਨਾਹ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਨਸੀਹਤ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹਾਂ, ਨਾਹ ਮੇਰੀ ਕਰਣੀ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਦਾ ਡਰਉਣੇ ਵਿਗੜੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹੀ ਆਸ ਹੈ ਇਹੋ ਆਸਰਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਜੇਹੜਾ ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲਏਗਾ)। ੧। ਰਹਾਉ। ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੂੰਹੋਂ (ਦੁਜ਼ਿਆਂ ਦੀ) ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਨੀਚ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਅਸਲੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਪਰਾਇਆ ਘਰ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ਵੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਮੈਂ ਧਾਣਕਾਂ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ੨। ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਠੱਗੀ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲਵਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਲਿਬਾਸ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਠੱਗੀ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਦੇਸ ਨੂੰ ਠੱਗ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। (ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ) ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਸਿਆਣਾ ਬਣਦਾ ਹਾਂ, ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਭਾਰ (ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ)। ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਮੈਂ ਧਾਣਕ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ੩।

ਹੇ ਦਾਤਾਰ ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣੀ, ਮੈਂ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਵਿਕਾਰੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਚੋਰ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਕਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵਾਂਗਾ ? ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਨਾਨਕ ਇਹੀ ਗੱਲ ਆਖਦਾ ਹੈ - ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਧਾਣਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ੪।

੩੬- ਕਤ ਕੀ ਮਾਈ ਬਾਪੁ ਕਤ ਕੇਰਾ ਕਿਦੂ ਬਾਵਹੁ ਹਮ ਆਏ ॥ ਅਗਨਿ ਬਿੰਬ ਜਲ ਭੀਤਰਿ ਨਿਪਜੇ, ਕਾਹੇ ਕੰਮਿ ਉਪਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ॥ ਕਹੇ ਨ ਜਾਨੀ ਅਉਗਣ ਮੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੇਤੇ ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਹਮ ਚੀਨੇ ਕੇਤੇ ਪਸੂ ਉਪਾਏ ॥ ਕੇਤੇ ਨਾਗ ਕੁਲੀ ਮਹਿ ਆਏ ਕੇਤੇ ਪੰਖ ਉਡਾਏ ॥ ੨ ॥ ਹਟ ਪਟਣ ਬਿਜ ਮੰਦਰ ਭੰਨੇ, ਕਰਿ ਚੋਰੀ ਘਰਿ ਆਵੈ ॥ ਅਗਹੁ ਦੇਖੈ ਪਿਛਹੁ ਦੇਖੈ ਤੁਝ ਤੇ ਕਹਾ ਛੁਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਤਟ ਤੀਰਥ ਹਮ ਨਵ ਖੰਡ ਦੇਖੇ ਹਟ ਪਟਣ ਬਾਜਾਰਾ ॥ ਲੈ ਕੇ ਤਕੜੀ ਤੋਲਣਿ ਲਾਗਾ ਘਟ ਹੀ ਮਾਹਿ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ਜੇਤਾ ਸਮੁੰਦ ਸਾਗਰੁ ਨੀਰਿ ਭਰਿਆ ਤੇਤੇ ਅਉਗਣ ਹਮਾਰੇ ॥ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਕਿਛੁ ਮਿਹਰ ਉਪਾਵਹੁ ਡੁਬਦੇ ਪਥਰ ਤਾਰੇ ॥ ਜੀਅੜਾ ਅਗਨਿ ਬਰਾਬਰਿ ਤਪੈ ਭੀਤਰਿ ਵਗੈ ਕਾਤੀ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ॥ ੬ ॥ [੧੬੫]-੫-੧੭

ਅਰਥ:-ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਤਨੇ ਔਗਣ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ (ਤੇ, ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਣਗਿਣਤ ਔਗਣ ਹੋਣ, ਉਹ ਐਸਾ) ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਤੇਰੀ ਗੁਣ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਸਕੇ (ਜੋ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਜੁੜ ਸਕੇ)। ੧। ਰਹਾਉ।

(ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਔਗਣਾਂ ਵਲ ਝਾਤੀ ਮਰਵਾ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਐਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦਾ। ਰਹਾਉ ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਔਗਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ--ਅੰਦਰੋਂ ਵੱਸਦੇ--ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ)

(ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ! ਅਣਗਿਣਤ ਔਗਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕੀ ਦੱਸੀਏ ਕਿ) ਕਦੋਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਹੈ ਕਦੋਂ ਦਾ (ਭਾਵ, ਕਿਸ ਜੂਨ ਦਾ) ਕੋਈ ਸਾਡਾ ਪਿਉ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ (ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ) ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ ? (ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਗਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ) ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਮਨੋਰਥ ਵਾਸਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਨਾਲ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਨਿੱਮੇ, ਤੇ ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ੧। (ਅਣਗਿਣਤ ਔਗਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਅਸੀਂ ਅਨੇਕ ਰੁਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵੇਖੀਆਂ, ਅਨੇਕ ਪਸ਼ੂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਜੰਮੇ, ਅਨੇਕ ਵਾਰੀ ਸਪਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਤੇ ਅਨੇਕ ਵਾਰੀ ਪੰਛੀ ਬਣ ਬਣ ਕੇ ਉਡਦੇ ਰਹੇ। ੨। (ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਹੀ) ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪੱਕੇ ਘਰ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ) ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਮੁੜਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਤੱਕਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਵੇਖ ਨਾ ਲਏ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ) ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਲੋਂ ਕਿਵੇਂ ਲੁਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?। ੩। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਧੋਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜੀਵ) ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਹੱਟੀ ਹੱਟੀ ਵੇਖਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, (ਭਾਵ, ਭੀਖ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ), ਪਰ ਕੁਕਰਮ ਫਿਰ ਵੀ ਖਲਾਸੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। (ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵ) ਵਣਜਾਰਾ (ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ) ਪਰਖ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ) ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈਂ। ੪। (ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ! ਜਿਵੇਂ (ਅਮਿਣਵੇਂ) ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਔਗਣ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਧੋ ਸਕਣ ਦੇ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ) ਤੂੰ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਡੁਬਦੇ ਪੱਥਰ (ਦਿਲ ਮਨੁੱਖਾਂ) ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੫। (ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਤਪ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਛੁਰੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਜੀ) ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ) ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੬।

੩੭- ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਭਰੇ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ॥ ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਲੈ ਬੋਲਹਿ, ਨਾ ਹਮ ਗੁਣ ਨ ਸੇਵਾ ਸਾਧੀ ॥

ਡੁਬਦੇ ਪਾਥਰ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਤੁਮ ਆਪੇ, ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੇ ॥ ੬ ॥ [੧੦੮੮]-੫

ਅਰਥ:-ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅਸੀਂ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਜੀਵ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ (ਦੇ ਚਿੱਕੜ) ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਗੁਣ ਹਨ, ਨਾ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। (ਪਰ ਤੂੰ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ਹੈਂ, ਮਿਹਰ ਕਰ) ਤੂੰ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਪੱਥਰਾਂ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਪੱਥਰ-ਦਿਲਾਂ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਾ ਲੈ। ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ ਹੈ।

੩੮- ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਮ ਪਾਪੀ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਹਰਿ ਦੁਆਰਿ ॥ ਮਤਿ ਨਿਰਗੁਣ ਹਮ ਮੈਲੇ, ਕਬਹੂ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਮਰੇ ਅਵਗੁਣ ਬਹੁਤੁ ਬਹੁਤੁ ਹੈ, ਬਹੁ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹਰਿ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ॥ ਤੂੰ ਗੁਣਵੰਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਇਆਲੁ, ਹਰਿ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ॥ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਰਾਖਤੇ ਗੁਰ ਸੰਗਤੀ, ਉਪਦੇਸੁ ਦੀਓ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਤੁਮਰੇ ਗੁਣ ਕਿਆ ਕਹਾ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ, ਜਬ ਗੁਰ ਬੋਲਹ ਤਬ ਬਿਸਮ ਹੋਇ ਜਾਇ ॥ ਹਮ ਜੈਸੇ ਅਪਰਾਧੀ ਅਵਰੁ ਕੋਈ ਰਾਖੈ ਜੈਸੇ ਹਮ ਸਤਿਗੁਰਿ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਛਡਾਇ ॥ ਤੂੰ ਗੁਰ ਪਿਤਾ ਤੂੰ ਹੈ ਗੁਰ ਮਾਤਾ ਤੂੰ ਗੁਰ ਬੰਧਪੁ ਮੇਰਾ ਸਖਾ ਸਖਾਈ ॥ ੩ ॥ ਜੇ ਹਮਰੀ ਬਿਧਿ ਹੋਤੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ਸਾ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਹਰਿ ਜਾਣਹੁ ਆਪੇ ॥ ਹਮ ਰੁਲਤੇ ਫਿਰਤੇ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨ ਪੂਛਤਾ, ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਕੀਰੇ ਹਮ ਥਾਪੇ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੇਰਾ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਚੁਕੇ ਸਭਿ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪੇ ॥ ੪ ॥ [੧੬੭]-੫-੧੧-੪੯

ਅਰਥ:-ਹੇ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ! ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਆ ਡਿੱਗਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੇ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਕੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਗੁਣ-ਹੀਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜ ਲਵੇਂ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਹਰੀ ! ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਔਗਣ ਹਨ, ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਔਗਣ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ, ਜਦੋਂ ਤੇਰੀ ਰਜਾ ਹੁੰਦੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ। ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨। ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕੀ ਦਸ ਸਕਾਂ ? ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ (ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ) ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਅਸਚਰਜ ਆਤਮਕ ਹਾਲਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਰੱਖ ਲਿਆ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੋਂ) ਛੁਡਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਹੇ ਹਰੀ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈਂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈਂ। ੩। ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ! ਹੇ ਮੇਰੇ ਹਰੀ ! ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਹਾਲਤ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਰੁਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸਾਂ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਵਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਛਦਾ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕੀੜੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦਾ ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸੋਗ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਮੁੱਕ ਗਏ ਹਨ। ੪।

੩੯- ਅਪਰਾਧੀ ਮਤਿਹੀਨੁ ਨਿਰਗੁਨੁ ਅਨਾਥ ਨੀਚੁ ॥ ਸਠ ਕਠੋਰੁ ਕੁਲਹੀਨੁ ਬਿਆਪਤ ਮੋਹ ਕੀਚੁ ॥
ਮਲ ਭਰਮ ਕਰਮ ਅਹੰ ਮਮਤਾ ਮਰਣੁ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵਟੇ ॥ ਬਨਿਤਾ ਬਿਨੋਧ ਅਨੰਦ ਮਾਇਆ
ਅਗਿਆਨਤਾ ਲਪਟਾਵਟੇ ॥ ਖਿਸੈ ਜੋਬਨੁ ਬਧੈ ਜਰੂਆ ਦਿਨ ਨਿਹਾਰੇ ਸੰਗਿ ਮੀਚੁ ॥
ਬਿਨਵੀਤਿ ਨਾਨਕ ਆਸ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਸਾਧੂ ਰਾਖੁ ਨੀਚੁ ॥ ੨ ॥ [੪੫੯]--੫-੮

ਪਦ ਅਰਥ:--ਮਤਿਹੀਨ=ਅਕਲੋਂ ਸੌਖਣਾਂ । ਅਨਾਥ--ਨਿਆਸਰਾ । ਸਠ=ਵਿਕਾਰੀ । ਕਠੋਰੁ--ਰੜੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ । ਕੀਚੁ=ਚਿਕੜਾ । ਅਹੰ=ਹਉਮੈ । ਮਮਤਾ=ਅਪਣੌਤ । ਚੀਤਿ=ਚਿਤ ਵਿਚ । ਬਨਿਤਾ--ਇਸਤ੍ਰੀ । ਬਿਨੋਧ=ਚੋਜ ਤਮਾਸ਼ੇ । ਲਪਟਾਵਟੇ=ਲਪਟ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਿੰਬੜੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਖਿਸੈ=ਖਿਸਕ ਰਹੀ ਹੈ । ਜਰੂਆ =ਬੁਢੇਪਾ । ਨਿਹਾਰੇ=ਤੱਕਦੀ ਹੈ । ਸੰਗਿ=ਮੇਰੇ ਨਾਲ । ਮੀਚੁ=ਮੋਤ । ਸਾਧੂ=ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ । ੨ ।

੪੦- ਕੰਚਨ ਨਾਰੀ ਮਹਿ ਜੀਉ ਲੁਭਤੁ ਹੈ ਮੋਹੁ ਮੀਨਾ ਮਾਇਆ ॥ ਘਰ ਮੰਦਰ ਘੋੜੇ ਖੁਸੀ ਮਨੁ ਅਨ ਰਸਿ ਲਾਇਆ ॥
ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਕਿਉ ਛੁਟਾ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਇਹ ਨੀਚ ਕਰਮ ਹਰਿ ਮੇਰੇ ॥
ਗੁਣਵੰਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਇਆਲੁ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਬਖਸਿ ਅਵ ਗਗਣ ਸਭਿ ਮੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਿਛੁ ਰੂਪੁ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਜਾਤਿ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਢੰਗੁ ਨ ਮੇਰਾ ॥ ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਬੋਲਹ ਗੁਣ ਬਿਹੁਨ ਨਾਮੁ ਜਪਿਆ ਨ ਤੇਰਾ ॥
ਹਮ ਪਾਪੀ ਸੰਗ ਗੁਰ ਉਬਰੇ ਪੁੰਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਰਾ ॥ ੨ ॥ ਸਭੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਮੁਖੁ ਨਕੁ ਦੀਆ ਵਰਤਣ ਕਉ ਪਾਣੀ ॥
ਅੰਨੁ ਖਾਣਾ ਕਪੜੁ ਪੈਨਣੁ ਦੀਆ ਰਸ ਅਨਿ ਭੋਗਾਣੀ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਸੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਪਸੁ ਹਉ ਕਰਿ ਜਾਣੀ ॥੩॥
ਸਭੁ ਕੀਤਾ ਤੇਰਾ ਵਰਤਦਾ ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਹਮ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਆ ਕਰਹ ਸਭੁ ਖੇਲ ਤੁਮ ਸੁਆਮੀ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਾਟਿ ਵਿਹਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਲਮ ਗੁਲਾਮੀ ॥ ੪ ॥ [੧੬੭]-੬-੧੨-੫੦

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ! ਮੇਰੇ ਇਹ ਨੀਚ ਕਰਮ ਹਨ । ਪਰ ਤੂੰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਹੈਂ, ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਅਉਗਣ ਬਖਸ਼ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਸੋਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਦੇ ਮੋਹ) ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਘਰ, ਪੱਕੇ ਮਹਲ (ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ) ਮੈਨੂੰ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਹੋਰ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੈ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਹਰੀ ! ਤੂੰ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਮੈਂ ਇਸ ਮੋਹ ਵਿਚੋਂ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲਾਂ ? । ੧ । ਨਾ ਮੇਰਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਮੇਰੀ ਉਚੀ ਜਾਤ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਚੱਜ ਹੈ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸੌਖਣਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਹਾਂ ? ਇਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ ਹਾਂ । ੨ । ਇਹ ਜਿੰਦ, ਸਰੀਰ, ਨੱਕ, ਮੂੰਹ ਆਦਿਕ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ (ਹਵਾ, ਅੱਗ ਆਦਿਕ) ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਵਰਤਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਨ ਖਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਸੁਆਦਲੇ ਪਦਾਰਥ ਭੋਜਨ ਭੋਗਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਮੈਂ ਮੂਰਖ (ਪਸ਼ੂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ । ੩ । ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜੰਤ ਕੀ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਹਾਂ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰਚਿਆ ਖੇਲ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਹਟ ਤੇ ਵਿਕੇ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ । ੪ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੋਝਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ, ਕੀ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਲੈਣਗੇ ਕਿ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਸਾਰੇ ਔਗਣ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈਗੇ ਸਨ ?

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੰਦ ਦੇ ਚਲੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਯਤਨ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਜਪੁ (ਜੀ ਸਾਹਿਬ) ਦੀਆਂ ਚਾਰ (੧੬ ਤੋਂ ੧੯) ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾਈ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜਿਸ ਪਉੜੀ (੧੮ਵੀਂ) ਵਿਚ ਮੂਰਖਾਂ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਅਥਵਾ ਨੀਵੇਂ ਆਚਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ--**ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਵਾਰਿਆ ਨਾ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥** ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਚਾਂ, ਜਪੀਆਂ, ਤਪੀਆਂ ਆਦਿ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਹੋਰ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ--**ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰ ॥ ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥** ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਦੇ, ਬੰਦੇ ਖਾਣੇ ਕੌਡੇ ਦੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਆਤਮਕ-ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਨਾ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾ ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਅਸਾਧ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਰੋਗੀਆਂ ਦਾ ਰੋਗ ਕੱਟਣ ਆਏ ਨਿਰਾਲੇ ਦੈਵੀ ਵੈਦ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾ ਖਲੋਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਖੀਆਂ ਤੇ ਅਪਾਰ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹਮਦਰਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ " ਗੁਰਸਿੱਖੀ " ਹੈ। ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਸਾਰੇ ਕਥਿਤ ਸਿੱਖ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਭੁਲੇਖਾ:--ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਜਾਂ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਨਾ ਟਿੱਕਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਜੇ ਕਿਤੇ ਟੁੱਟਾ ਹੋਇਆ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਝੱਟ ਪਟ ਕੋਈ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਅਜੇਹਾ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਝਗੜਾ ਕਰਨਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਾਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੰਦ-ਕਰਮ ਵੀ ਨਾਸਵੰਤ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਤ ਨੂੰ ਭੁਲਿਆ, ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਮੂਲ, ਅਥਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਘੋਰ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖਤਾ ਹੀ ਹੈ :-

੪੧- ਕਾਹੇ ਪੂਤ ਝਗਰਤ ਹਉ ਸੰਗਿ ਬਾਪ ॥
ਜਿਨ ਕੇ ਜਣੇ ਬਡੀਰੇ ਤੁਮ ਹਉ, ਤਿਨ ਸੇ ਝਗਰਤ ਪਾਪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜਿਸੁ ਧਨੁ ਕਾ ਤੁਮ ਗਰਬੁ ਕਰਤ ਹਉ, ਸੋ ਧਨੁ ਕਿਸਹਿ ਨ ਆਪ ॥
ਖਿਨ ਮਹਿ ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਬਿਖਿਆ ਰਸੁ ਤਉ ਲਾਗੈ ਪੜਤਾਪ ॥ ੧ ॥
ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰਭ ਹੋਤੇ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਤਿਨ ਕੇ ਜਾਪਹੁ ਜਾਪ ॥

ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤ ਹੈ ਨਾਨਕ ਜਨ ਤੁਮ ਕਉ ਜਉ ਸੁਨਹੁ ਤਉ ਜਾਇ ਸੰਤਾਪ ॥ ੨ ॥ [੧੨੦੦]-੧-੭

ਅਰਥ:—ਹੋ ਪੁੱਤਰ ! (ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਹੋ ਪੁੱਤਰ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਜੰਮਿਆ ਤੇ ਪਾਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ (ਧਨ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਝਗੜਾ ਕਰਨਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ। ਹੋ ਪੁੱਤਰ ਜਿਸ ਧਨ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਧਨ (ਕਦੇ ਵੀ) ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦਾ ਚਸਕਾ (ਐਤ ਵੇਲੇ) ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਛੱਡਣਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ (ਛੱਡਣ ਦਾ) ਹਾਹੁਕਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ੧। ਹੋ ਪੁੱਤਰ ! ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ (ਸਾਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ) ਮਾਲਕ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਿਆ ਕਰੋ। ਹੋ ਨਾਨਕ ! (ਆਖੋ ਹੋ ਪੁੱਤਰ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਾਸ ਜਿਹੜਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਉਪਦੇਸ਼ (ਧਿਆਨ ਨਾਲ) ਸੁਣੋ ਤਾਂ (ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਮਾਨਸਕ ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ੨।

ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਝਗੜਨਾ ਪਾਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਆਖਰੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖਤਾ ਹੀ ਪਿਤਾ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਸੰਤਾਪਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਾਲੇ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨੀ ਪੰਥਕ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਸਮਝੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਗਲ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਖਦਾਈ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਸੰਤ ਬਾਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਘੋਰ ਖੰਡਣਾ ਅਜੇਹੇ ਪਰਚਾਰਕ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਗਿਆਤਾ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਚੰਡੋਰਚੀ ਵੀ ਸਮਝੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਗਿਆਤਾ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਆਲਮ-ਫ਼ਾਜ਼ਲ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਵੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬੜੇ ਪੱਕੇ ਨਿਤਨੇਮੀ ਅਤੇ ਜਪੀ ਤਪੀ ਸੱਚੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ, ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਸਰਬ ਸਤਿਕਾਰਤ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਟੀਕਾ ਵੀ ਲਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਅਸਲ ਉਹੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਬੁਢੇ ਦਲ ਵਿਚ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਦੀ ਰੀਤ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਕਿਡੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘੜੀ ਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਅਜੇਹਾ ਵਿਦਵਾਨ ਪਰਚਾਰਕ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਰਦੇ ਓਹਲੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਭਰਮ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਡਾਲਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਉਸ ਪਰਚਾਰਕ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦੱਸੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਸਮਝਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਭਰੋਸਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਪਾਂ ਫਿਰ ਘਰ ਘਰ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾ ਕੇ ਖਲਸਾ ' ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ' ਸਰੋਤਿਆਂ ਲਈ ਪੂਰਨ ' ਗੁਰਮਤ ' ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਜੇਹੇ ਪਰਚਾਰਕ ਜੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੀ ਟੋਪ ਬਜ਼ਾਰੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨ ਪਰਚਾਰਕ ਜੀ ਨੇ--ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਦੀ ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਲੈ ਕੇ, ਗੁਰੂ , ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਅਥਵਾ ਕੰਜਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾਂ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ) ਵਡਾ ਪਾਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਪੂਰਾ ਸਲੋਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੪੨- ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੈਲੀ ਘਾਤੁ ਕੰਵਕਾ ਅਣਚਾਰੀ ਕਾ ਧਾਨੁ ॥ ਫਿਟਕ ਫਿਟਕਾ ਕੋੜ ਬਦੀਆ ਸਦਾ ਸਦਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

ਪਾਹਿ ਏਤੇ ਜਾਹਿ ਵੀਸਰਿ ਨਾਨਕਾ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ॥ ਸਭ ਬੁਧੀ ਜਾਲੀਅਹਿ ਇਕੁ ਰਹੈ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥ ੪ ॥ [੧੪੧੩]

ਅਰਥ:—ਹੋ ਭਾਈ ! ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਹੱਤਿਆ, ਗਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ, ਕੰਨਿਆਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ, ਕੁਕਰਮੀ ਦਾ ਪੈਸਾ, (ਜਗਤ ਵਲੋਂ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਹੀ ਫਿਟਕਾਰਾਂ, ਬਦੀਆਂ ਦਾ ਕੋਹੜ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਆਕੜ-ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਐਸੇ, ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਖੱਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸਿਆਣਪਾਂ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਅਸਲ ਗਿਆਨ। ੪।

ਹੈਰਾਨੀ ਸੀ ਕਿ, ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ **ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ** ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤੀਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਪਾਪ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਬੇਦਲੀਲੀ ਅਤੇ ਕੱਚੀ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਬਾਲਕ, ਬਿਰਧ ਅਥਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਕਾਤਲ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਜਾਂ ਬੱਚੇ ਖਾਣੀ ਕਿਸੇ ਕਾਤਲ ਲੜਕੀ ਨੂੰ (ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਵੀ ਛਪੀ ਸੀ ਕਿ ਵਲੈਤ ਦੇ ਹਸਪਤਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚੇ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਕੰਵਾਰੀ ਨਰਸ ਫੜੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੱਜ ਨੇ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ) ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਪਾਪ ਹੈ ? ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਹਲਕਾਈ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਤਿੱਖੇ ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਰ-ਖੰਡੀ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਪਿੱਛਾ ਕਿਵੇਂ ਛੁਡਾਉਣਾ ਹੋਇਆ? ਕੀ ਅਜੇਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਡੰਡੋਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ?

ਇਸ ਘੋਰ ਸੰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਮਾਝਿਆਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੁਕਰਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ? ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਤੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿਲਿਆ। ਮਨੂਸਿਮ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਵੇਂ ਕਿੱਡਾ ਹੀ ਦੁਰਾਚਾਰੀ, ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਮਾਇਣ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ, ਭਾਗਵਤ ਪੁਰਾਣ, ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਚੌਥੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, (ਹੋਰ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸੂਚੀ ਦੇ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ) ਅਜੇਹੇ ਜੀਵ ਦਿਨ ਰਾਤੀਂ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਜਮ

ਮਾਰਗ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਏਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ--ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤਪਦਿਕ ਦਾ ਰੋਗੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁੱਝ, ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਹੜੀ, ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਚੰਡਾਲ ਦੀ ਜੂਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । (ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਲੰਮੀ ਸੂਚੀ ਪਾਪੀਆਂ ਦੀ ਦੇ ਕੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਜਾ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ)

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਬੜੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਲਿਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਭੈ ਭੀਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਸਲ ਆਸ਼ਾ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਤਿਆ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਪੰਥ ਨਾਲ ਬੜਾ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਮ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ । ਮੋਟਾ ਅਸੂਲ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਾਪ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣਾ ਹੀ ਗੁਰਮਤ ਨੇ ਪਾਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖਤਾ ਵਾਲੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਚਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

ਪਾਪ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧= [੩੫੧]ਆਮ: ੧	੨੩/੩ ।	੨= [੪੬੦]ਆਮ:੫ ਛੇ	੫੯੩/੩ ।	੩= [੧੧੦] ਮਾਝਾਮ: ੩	੬੭੦/੧ ।	੪= [੧੫੫] ਗੁਰੂਮ: ੧	੪੮੧/੨ ।
੫= [੨੯੧] ਗੁਰੂਮਨ: ੫	੬੯੮/੨ ।	੬= [੨੪੫] ਗੁਰੂਮ:੩ ਛੇ	੪੮੧/੨ ।	੭= [੧੩੮] ਮਾਝਾਮ: ੧	੮੨੩/੧ ।	੮= [੧੬੦] ਗੁਰੂਮ: ੩	੫੧/੨ ।
੯= [੨੨੦] ਗੁਰੂਮ: ੫	੩੪੯/੨ ।	੧੦=[੪੬੧] ਆਮ: ੫	੫੯੬/੩ ।	੧੧=[੪੬੧] ਆਮ: ੫	੫੯੫/੩ ।	੧੨=[੮੩੨] ਬਿਮ: ੧ ਅ	੧੯੨/੬ ।
੧੩=[੯੪੩] ਸਿ:ਗੋਮ: ੧	੬੩/੭ ।	੧੪=[੫੧] ਸਿਮ:੫	੩੬੬/੧ ।	੧੫=[੩੦੭] ਗੁਰੂਮ: ੪	੭੭੭/੨ ।	੧੬=[੪੬੬] ਆਮ: ੧ ਵਾ	੬੩੬/੩ ।
੧੭=[੭੩੪] ਸ਼ੁਮ: ੪	੩੭੮/੫ ।	੧੮=[੯੪੯] ਰਾਮ: ੩ ਵ	੯੯/੭ ।	੧੯=[੧੩੩੭]ਪੁ:ਮ:੪	੫੮੭/੯ ।	੨੦=[੧੩੨੯]ਪੁ:ਮ: ੧	੫੪੪/੯ ।
੨੧=[੩੩੩] ਗੁਰੂ:ਕਬੀਰ	੯੨੪/੨ ।	੨੨=[੩੫] ਸਿਮ: ੩	੨੮੩/੧ ।	੨੩=[੯੩] ਸਿ:ਰਵਿਦਾਸ	੫੯੦/੧ ।	੨੪=[੧੬੧] ਗੁਰੂਮ: ੫	੨੩੮/੨ ।
੨੫=[੧੯੯] ਗੁਰੂਮ: ੫	੨੪੫/੨ ।	੨੬=[੨੬੬] ਗੁਰੂਮ: ੫	੫੮੫/੨ ।	੨੭=[੨੭੪] ਗੁਰੂਮ: ੫	੬੨੬/੨ ।	੨੮=[੩੪੧] ਗੁਰੂ:ਕਬੀਰ	੯੮੮/੨ ।
੨੯=[੩੮੩] ਆਮ: ੫	੧੯੦/੩ ।	੩੦=[੩੮੭] ਆਮ: ੫	੨੧੫/੩ ।	੩੧=[੩੯੯] ਆਮ: ੫	੨੭੮/੩ ।	੩੨=[੪੦੩] ਆਮ: ੫	੩੯੯/੩ ।
੩੩=[੪੩੮] ਆਮ: ੧	੪੮੪/੩ ।	੩੪=[੪੪੦] ਆਮ: ੩	੪੯੭/੩ ।	੩੫=[੪੬੦] ਆਮ: ੫	੫੯੧/੩ ।	੩੬=[੪੬੮] ਆਮ: ੧	੬੫੨/੩ ।
੩੭=[੫੦੨] ਗੁਰੂਮ: ੫	੬੦/੪ ।	੩੮=[੫੧੯] ਗੁਰੂਮ: ੫	੧੪੪/੪ ।	੩੯=[੫੩੯] ਬਿਮ: ੪	੨੩੯/੪ ।	੪੦=[੫੪੬] ਬਿਮ: ੫	੨੭੧/੪ ।
੪੧=[੫੫੧] ਬਿਮ: ੪	੨੯੫/੪ ।	੪੨=[੫੬੬] ਵਡਮ: ੧	੩੬੨/੪ ।	੪੩=[੬੨੪] ਸੋਮ: ੫	੬੩੧/੪ ।	੪੪=[੬੨੪] ਸੋਮ: ੫	੬੩੧/੪ ।
੪੫=[੬੪੬] ਸੋਮ: ੪ ਵ	੭੪੩/੪ ।	੪੬=[੬੬੬] ਧਨਮ: ੪	੩੪/੫ ।	੪੭=[੭੦੩] ਧਨਮ: ੫	੧੧੬/੫ ।	੪੮=[੬੮੩] ਧਨਮ: ੫	੧੧੫/੫ ।
੪੯=[੭੦੬] ਜੈਤਮ: ੫	੨੩੯/੫ ।	੫੦=[੭੨੨] ਤਿਮ: ੧	੩੧੩/੫ ।	੫੧=[੭੫੬] ਸ਼ੁਮ: ੫ ਅ	੪੮੭/੫ ।	੫੨=[੭੭੮] ਸ਼ੁਮ: ੫ ਛੇ	੬੦੩/੫ ।
੫੩=[੭੮੧] ਸ਼ੁਮ:੫ ਛੇ	੬੧੯/੫ ।	੫੪=[੮੦੨] ਬਿਮ: ੫	੩੯/੬ ।	੫੫=[੮੦੪] ਬਿਮ: ੫	੫੦/੬ ।	੫੬=[੮੧੩] ਬਿਮ: ੫	੯੫/੬ ।
੫੭=[੪੬੯] ਆਮ: ੧ ਵ	੬੪੯/੩ ।	੫੮=[੮੩੫] ਬਿਮ: ੫	੧੫੯/੬ ।	੫੯=[੮੨੬] ਬਿਮ: ੫	੧੬੩/੬ ।	੬੦=[੮੩੨] ਬਿਮ: ੩	੧੯੭/੬ ।
੬੧=[੮੩੭] ਬਿਮ: ੪ ਅ	੨੨੧/੬ ।	੬੨=[੮੫੬] ਬਿ: ਕਬੀਰ	੩੨੯/੬ ।	੬੩=[੮੬੩] ਗੋਮ: ੫	੩੭੦/੬ ।	੬੪=[੮੬੬] ਗੋਮ: ੫	੩੮੩/੬ ।
੬੫=[੮੬੮] ਗੋਮ: ੫	੩੯੪/੬ ।	੬੬=[੮੭੮] ਰਾਮ: ੧	੪੫੧/੬ ।	੬੭=[੮੮੮] ਰਾਮ: ੫	੫੦੫/੬ ।	੬੮=[੮੯੪] ਰਾਮ: ੫	੫੩੬/੬ ।
੬੯=[੮੯੪] ਰਾਮ: ੫	੫੩੮/੬ ।	੭੦=[੮੯੯] ਰਾਮ: ੫	੫੬੧/੬ ।	੭੧=[੯੧੦] ਰਾਮ: ੩	੬੨੮/੬ ।	੭੨=[੯੨੪] ਰਾਮ: ੫	੭੫੬/੬ ।
੭੩=[੯੨੭] ਰਾਮ: ੫	੭੫੯/੬ ।	੭੪=[੯੨੮] ਰਾਮ: ੫	੭੬੨/੬ ।	੭੫=[੯੩੫] ਓਮ: ੧	੮੧੮/੬ ।	੭੬=[੯੭੭] ਨਟਮ: ੪	੨੯੫/੭ ।
੭੭=[੯੮੧] ਨਟਮ: ੪ ਅ	੩੧੧/੭ ।	੭੮=[੯੮੫] ਮਲਮ: ੪	੩੩੦/੭ ।	੭੯=[੫੨੧] ਗੁਰੂਮ: ੫ ਵ	੧੫੫/੮ ।	੮੦=[੮੨੯] ਬਿਮ: ੪	੩੯੭/੮ ।
੮੧=[੮੬੮] ਗੋਮ: ੫	੩੯੭/੬ ।	੮੨=[੮੯੪] ਰਾਮ: ੫	੫੩੬/੬ ।	੮੩=[੧੭੨] ਗੁਰੂਮ: ੪	੧੦੯/੨ ।	੮੪=[੧੦੫੧]ਮਾਮ: ੩	੬੯੧/੭ ।
੮੫=[੧੦੫੨]ਮਾਮ: ੩	੬੯੫/੭ ।	੮੬=[੧੧੧੪]ਤੁਖਮ: ੪	੧੮੩/੮ ।	੮੭=[੧੧੧੫]ਤੁਖਮ: ੪	੧੮੭/੮ ।	੮੮=[੧੧੬੨]ਭੈ:ਕਬੀਰ	੪੪੮/੮ ।
੮੯=[੧੧੮੩]ਬਸੰਮ: ੫	੫੬੬/੮ ।	੯੦=[੧੧੯੦]ਬਸੰਮ: ੧ ਅ	੬੦੮/੮ ।	੯੧=[੧੧੯੨]ਬਸੰਮ: ੫ ਅ	੬੧੮/੮ ।	੯੨=[੧੨੦੦]ਸਾਮ: ੪	੬੭੦/੮ ।
੧੦੩=[੧੨੨੪]ਸਾਮ: ੫	੭੯੨/੮ ।	੯੪=[੧੨੨੭]ਸਾਮ: ੫	੮੧੧/੮ ।	੯੫=[੧੨੬੫]ਕਾਮ: ੪	੩੬੫/੯ ।	੯੬=[੧੩੧੧]ਕਾਮ: ੪ ਅ	੪੪੨/੯ ।
੯੭=[੧੩੨੦]ਕਲਮ: ੪	੪੯੪/੯ ।	੯੮=[੧੩੭੬]ਸਲੋ:ਕਬੀਰ	੨੩੪/੧੦।	੯੯=[੧੨੨੭]ਸਾਮ: ੫	੮੧੧/੮ ।	੧੦੦=[੧੩੬੭]ਸਲੋ:ਕਬੀ	੧੮੩/੧੦।
੧੦੧=[੧੪੨੩]ਵਾ:ਵ: ਮ: ੩	੬੨੮/੧੦।	੧੦੨=[੩੭੬]ਆਮ: ੫	੧੫੬/੩ ।	੧੦੩=[੧੧੮੨]ਬਸੰਮ: ੫	੫੬੪/੮ ।	੧੦੪=[੮੪] ਸਿਮ: ੪ ਵ	੫੪੨/੧ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਪਾਪੀ ਜਾਂ ਅਪਰਾਧੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ :-

੧= [੧੬੭] ਗੁਰੂਮ: ੫	੬੮/੨ ।	੨= [੧੧੦੮]ਮਾ:ਕਬੀਰ	੧੧੭/੮ ।	੩= [੧੧੧੭]ਤੁਖਮ: ੫ ਛੇ	੨੦੪/੮ ।	੪= [੧੦੭] ਗੁਰੂਮ: ੪	੮੮/੨ ।
੫= [੪੮੬] ਮਾ:ਰਵਿਦਾਸ	੭੭੦/੩ ।	੬= [੪੯੩] ਗੁਰੂਮ: ੪	੧੯/੪ ।	੭= [੫੩੮] ਬਿਮ: ੪ ਛੇ	੨੪੧/੪ ।	੮= [੫੯੬] ਸੋਮ: ੧	੫੦੧/੪ ।
੯= [੬੩੬] ਸੋਮ: ੧ ਅ	੬੯੪/੪ ।	੧੦=[੮੫੫] ਬਿ:ਕਬੀਰ	੩੨੮/੬ ।	੧੧=[੧੧੬੫]ਭੈ:ਨਾਮਦੇਵ	੪੬੩/੮ ।	੧੨=[੧੨੯੬]ਕਾਮ: ੩	੩੬੬/੯ ।
੧੩=[੧੩੧੪]ਕਾਮ: ੪ ਵ	੪੬੪/੯ ।	੧੪=[੧੨੨੫]ਸਾਮ: ੫	੭੯੬/੮ ।	੧੫=[੧੪੨੪]ਵਾ:ਵ: ਮ: ੪	੬੫੮/੧੦।	੧੬=[੧੨੪]ਵਾ:ਵ: ਮ: ੪	੬੫੮/੧੦।
੧੭=[੭੪੦] ਸ਼ੁਮ: ੫	੪੧੨/੪ ।	੧੮=[੩੫੬] ਆਮ: ੧	੫੨/੩ ।	੧੯=[੮੧੦] ਬਿਮ: ੫	੭੮/੬ ।	੨੦=[੯੩੫]ਓਮ: ੧	੮੧੮/੬ ।
੨੧=[੧੩੬੭]ਸਲੋ:ਕਬੀਰ	੮੮੩/੧੦।						

੪੩-

ਹਰਿ ਅੰਦਰਿ ਬਾਹਰਿ ਇਕੁ ਤੂੰ ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ ਭੇਤੁ ॥

ਜੋ ਕੀਚੈ ਸੋ ਹਰਿ ਜਾਣਦਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਚੇਤੁ ॥

ਸੋ ਡਰੈ ਜਿ ਪਾਪ ਕਮਾਵਦਾ, ਧਰਮੀ ਵਿਗਸੇਤੁ ॥

ਤੂੰ ਸਚਾ ਆਪਿ ਨਆਉ ਸਚੁ ਤਾ ਡਰੀਐ ਕੇਤੁ ॥

ਜਿਨਾ ਨਨਕ ਸਚੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸੇ ਸਚਿ ਰਲੇਤੁ ॥ ੫ ॥ [੮੪]

ਉੱਦਮ

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮਤ ਨੇ ਤੀਸਰਾ ਉਗ੍ਰ ਪਾਪ ਉੱਦਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਆਲਸੀ ਹੋਣਾ ਵੀ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿੱਚ ਉੱਦਮ ਨੂੰ ਪੁਰਸਾਰਥ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਪੁਰਸਾਰਥ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਉੱਦਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ। ਐਸਾ ਕਰਮ ਜਿਸ ਲਈ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਦਾ ਉੱਦਮ ਅਥਵਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰੇ। ਦੁਖੀ, ਦੀਨ ਅਨਾਥ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣੀ, ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮ ਲਈ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸਿਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਰੂਪ ਦਾਨ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਢਿੱਲ ਅਥਵਾ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰੇ। ਉੱਦਮੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਲਸ ਕਾਰਨ ਦਲਿੱਦਤਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਆਲਸੀ ਮਨੁੱਖ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਦਮ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

੪੪- ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖੁ ਭੁੰਚ ॥

ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤੁ ॥ ੧ ॥[੫੨]-ਵਾਰ-੧੭

ਅਰਥ:-ਹੋ ਨਾਨਕ ! (ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ) ਉੱਦਮ ਕਰਦਿਆਂ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, (ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ) ਕਮਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਸੁਖ ਮਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੧।

੪੫- ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥

ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ, ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੧ ॥[੮੧੫]-੨੯

ਅਰਥ :- (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ) ਉੱਦਮ ਕਰਦਿਆਂ (ਮਨ ਵਿਚ) ਸਰੂਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਪ ਕੇ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ (ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ੧।

੪੬- ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ॥ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਚਲਤ ਭ੍ਰਮੁ ਸਗਲਾ ਖੋਇਆ ॥

ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ਮਿਟਿ ਗਏ ਸਗਲੇ ਰੋਗਾ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥[੯੯]-੧੦-੧੭

੪੭- ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਸੀਤਲ ਮਨ ਭਏ ॥ ਮਾਰਗਿ ਚਲਤ ਸਗਲ ਦੁਖ ਗਏ ॥

ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਮਨਿ ਭਏ ਅਨੰਦ ॥ ਰਸਿ ਗਾਏ ਗੁਨ ਪਰਮਾਨੰਦ ॥ ੧ ॥[੨੦੨]-੧੧੦

੪੮- ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥

ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ, ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥

ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ, ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੇਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥

ਫਿਰਿ ਚੜ੍ਹੇ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਗਾਵੈ ਬਹਿਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥

ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥

ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਧੂੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ ॥ ੨ ॥[੩੦੬]-੧੧

ਅਰਥ:-ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੱਚਾ ਸਿੱਖ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਉਹ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਉੱਦਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਆਤਮਕ) ਇਸਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਆਤਮਕ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਮ-ਰੂਪ) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਟੁੱਭੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਵਿਕਾਰ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ (ਦਹਾੜੀ) ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਉਠਦਿਆਂ (ਭਾਵ, ਕਾਰ-ਕਿਰਤ) ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਰ ਦਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੫।

੪੯- ਮਨ ਮਹਿ ਚਿਤਵਉ^੧ ਚਿਤਵਨੀ^੨ ਉਦਮੁ ਕਰਉ ਉਠਿ ਨੀਤ ॥ ੧=ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ। ੨=ਸੋਚ।

ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਕਾ ਆਹਰੇ ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਨਾਨਕ ਕੇ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥[੫੧੯]-ਵਾਰ-੬

ਅਰਥ:- ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿੱਤ (ਸਵੇਰੇ) ਉੱਠ ਕੇ ਉੱਦਮ ਕਰਾਂ। ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਿਤ੍ਰ ! (ਪ੍ਰਭੂ) ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਆਹਰ ਬਖਸ਼।

੫੦- ਉਦਮੁ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੋ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਮਸਕਾਰ ॥

ਕਥਨੀ ਸਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ॥ ੧ ॥[੯੨੭]-ਛੰਤ-੨

ਅਰਥ:-ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਉੱਦਮ-ਸਰੂਪ ਹੈਂ (ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵੀ ਆਲਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਉੱਦਮ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਦਮੀਆਂ ਕੋਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਵੱਸਦਾ ਹੈ), ਤੂੰ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈਂ, ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਤੇਰੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਮਿਹਰ ਕਰ) ਮੈਂ ਸਦਾ ਉਹ ਬੋਲ ਬੋਲਾਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ। ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਨਕ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ।

੫੧- ਉਦਮੁ ਕੀਆ ਕਰਾਇਆ ਆਰੰਭੁ ਰਚਾਇਆ ॥

ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਜਪਿ ਜੀਵਣਾ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ੧ ॥[੩੯੯]-੧੩।

ਅਰਥ :- ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਉੱਦਮ ਦਾ ਮੁੱਢ ਮੈਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਮੰਤ੍ਰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਨਾਮ ਜਪ-ਜਪ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧।

੫੨- ਨ ਚ ਬਿਦਿਆ ਨਿਧਾਨ ਨਿਗਮੰ, ਨ ਚ ਗੁਣਗੁ ਨਾਮ ਕੀਰਤਨਹ ॥
ਨ ਚ ਰਾਗ ਰਤਨ ਕੰਠੰ, ਨਹ ਚੰਚਲ ਚਤੁਰ ਚਾਤੁਰਹ ॥

ਭਾਗ ਉਦਿਮ ਲਬਧੁ ਮਾਇਆ, ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਖਲ ਪੰਡਿਤਹ ॥ ੩੧ ॥ [੧੩੫੬]

ਅਰਥ :- ਨਾਹ ਹੀ ਮੈਂ ਵੇਦ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹਾਂ, ਨਾਹ ਹੀ ਮੈਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਾਰਖੂ ਹਾਂ, ਨਾਹ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਾਗ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਨਾਹ ਹੀ ਮੈਂ ਚੁਸਤ ਤੇ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਹਾਂ।

ਪੂਰਬਲੇ ਭਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਦਮ ਕੀਤਿਆਂ ਮਾਇਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ)। ਪਰ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੂਰਖ ਵੀ ਪੰਡਿਤ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਮੇਰਾ ਵੀ ਆਸਰਾ ਹੈ। ੩੧।

੫੩- ਹਮ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਜਪਿਓ ਨਾਮੁ ਨਰਹਰਿ, ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਕਿਰਪਾਸ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਮਨੁ ਬਿਗਸਿਆ, ਉਦਮ ਭਏ ਮਿਲਨ ਕੀ ਆਸ ॥ ੧ ॥ [੧੨੯੫]-੩

੫੪- ਉਦਮੁ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜਪਣਾ ਵਡਭਾਗੀ ਧਨੁ ਖਾਟਿ ॥
ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣਾ ਮਲੁ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਕਾਟਿ ॥ ੧ ॥ [੪੮]-੧੭-੯੭

੫੫- ਸਰਬ ਕਲਾ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਣੇ ਮੁੰਦੁ ਨਿਮਾਣੀ ਥਾਉ ॥ ਹਰਿ ਓਟ ਗਹੀ ਮਨ ਅੰਦਰੇ ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵਾਂ ਨਾਉ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਆਪਣੀ ਜਨ ਧੂੜੀ ਸੰਗਿ ਸਮਾਉ ॥ ਜਿਉ ਤੂੰ ਰਾਖਹਿ ਤਿਉ ਰਚਾ ਤੇਰਾ ਦਿਤਾ ਪੈਨਾ ਖਾਉ ॥
ਉਦਮੁ ਸੋਈ ਕਰਾਇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਦੂਜੀ ਜਾਇ ਨ ਸੁਝਈ ਕਿਥੈ ਭੁਕਣ ਜਾਉ ॥
ਅਗਿਆਨ ਬਿਨਾਸਨ ਤਮ ਹਰਣ ਉਚੇ ਅਗਮ ਅਮਾਉ ॥ ਮਨੁ ਵਿਛੜਿਆ ਹਰਿ ਮੇਲੀਐ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਸੁਆਉ ॥
ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਹਰਿ ਪਰਸੀ ਗੁਰ ਕੇ ਪਾਉ ॥ ੪ ॥ [੧੩੭]-੧

੫੬- ਜੋ ਜਨੁ ਭਗਤੁ ਦਾਸੁ ਨਿਜੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ, ਸੁਣਿ ਜੀਵਾਂ ਤਿਸੁ ਸੋਇ ॥
ਉਦਮੁ ਕਰਉ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਨ ਕੋ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੧੨੨੩]-੭੪-੯੭

੫੭- ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ ਜਾ ਆਹਰ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ ॥
ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਇ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ ॥ ੧ ॥ [੧੦]-੫

ਅਰਥ :- ਹੇ ਮਨ ! (ਤੋਰੀ ਖਾਤਰ) ਜਿਸ ਆਹਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਸਦਾ ਸੋਚਾਂ-ਫਿਕਰ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ? ਜੇਹੜੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭ ਨੇ ਚਿਟਾਨਾਂ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਰਿਜਕ ਉਸ ਨੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ) ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ੧।

੫੮- ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਭਇਆ ਮਨਿ ਉਦਮੁ, ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਜਸੁ ਗਾਈ ॥
ਮਿਟਿ ਗਈ ਚਿੰਤਾ ਸਿਮਰਿ ਅਨੰਤਾ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਆ ਭਾਈ ॥ ੧ ॥ [੬੧੯]-੧੩

ਅਰਥ:- ਗੁਰੂ-ਸਾਧੂ (ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਮਨ ਵਿਚ ਉੱਦਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਮਨੁੱਖ) ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧।

੫੯- ਕਬੀਰ ਕਾਲਿ ਕਰੰਤਾ ਅਬਹਿ ਕਰ, ਅਬ ਕਰਤਾ ਸੁ ਤਾਲ ॥
ਪਾਛੈ ਕਛੁ ਨ ਹੋਇਗਾ, ਜਉ ਸਿਰ ਪਰ ਆਵੈ ਕਾਲੁ ॥ ੧੩੮ ॥ [੧੩੭੧]

ਅਰਥ :- ਹੇ ਕਬੀਰ ! (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਲਸ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰ) ਭਲਕੇ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਦੇਹ। ਭਲਕੇ ਕਰਦਿਆਂ ਮੌਤ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਾ (ਉੱਦਮ ਕਰ ਤੇ ਹੁਣੇ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜ ਸੁਆਰ ਨੈ)। ੧੩੮। ਯਥਾ--ਹਰਿ ਜਪਦਿਆਂ ਖਿਨੁ ਢਿਲ ਨ ਕੀਜਈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ, ਮਤੁ ਕਿ ਜਾਪੈ ਸਾਹੁ ਆਵੈ ਕਿ ਨ ਆਵੈ ਰਾਮ ॥ (੫੮੦)

੬੦- ਉਦਮ ਮਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ ਜਿਉ ਪ੍ਰੇਰੇ ਤਿਉ ਕਰਨਾ ॥
ਜਿਉ ਨਟੁਆ ਤੰਤੁ ਵਜਾਏ ਤੰਤੀ ਤਿਉ ਵਾਜਹਿ ਜੰਤ ਜਨਾ ॥ ੧ ॥ [੭੯੮]-੧

੬

ਆਲਸ ਅਥਵਾ ਆਲਕ

ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਉਦਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪਾਪ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਦਮ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦਾ ਅਰਥ ਆਲਕ ਅਥਵਾ ਆਲਸ ਹੈ। ਆਉ, ਵੇਖੀਏ ਆਲਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀ ਹਨ--

੬੧- ਈਹਾ ਉਹਾ ਏਕੈ ਓਹੀ ॥ ਜਤ ਕਤ ਦੇਖੀਐ ਤਤ ਤਤ ਤੋਹੀ ॥
ਤਿਸੁ ਸੇਵਤ ਮਨ ਆਲਸ ਕਰੇ ॥ ਜਿਸੁ ਵਿਸਰਿਐ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਸਰੈ ॥ ੭ ॥ [੯੧੩]-੨

ਅਰਥ:-ਹਰ ਥਾਂ ਸਦਾ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸਰਿਆਂ ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਸਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਪ੍ਰਭ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਵਿਚ ਆਲਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭ, ਅਥਵਾ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਯੱਗ ਕਰੇਗਾ, ਆਪਣੇ ਭਾਰ ਬਰਾਬਰ ਤੋਲ ਕੇ ਸੋਨਾ ਵੀ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਬੜੇ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡੇ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਧਨ ਖਰਚ ਕੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ਪਰ

ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਵਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਆਲਸ ਆ ਘੇਰਦਾ ਹੈ । ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਲਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਆਲਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਪੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ :-

੬੨- ਅਸੁਮੇਧ ਜਗਨੇ ॥ ਤੁਲਾ ਪੁਰਖ ਦਾਨੇ ॥ ਪ੍ਰਾਗ ਇਸਨਾਨੇ ॥ ੧ ॥

ਤਉ ਨ ਪੁਜਹਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮਾ ॥ ਆਪਨੇ ਰਾਮਹਿ ਭਜੁ ਰੇ ਮਨ ਆਲਸੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੮੭੩]-੧

ਪਦ ਅਰਥ:- ਅਸੁਮੇਧ - ਘੋੜੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਜੱਗ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ੧੦੦ ਅਸੁਮੇਧ ਜੱਗ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਜਗਨੇ - ਜੱਗ । ਤੁਲਾ - ਤੁਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ, ਸਾਵਾਂ । ਤੁਲਾ ਪੁਰਖ - ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਭਾਰ ਦਾ ਸਾਵਾਂ (ਸੋਨਾਂ ਚਾਂਦੀ ਆਦਿ) । ਪ੍ਰਾਗ - ਹਿੰਦੂ-ਤੀਰਥ, ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਅਲਾਹਬਾਦ ਹੈ ।

੬੩- ਭਾਈ ਰੇ, ਇਸ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਇ ॥ ਏ ਮਨ,

ਆਲਸੁ ਕਿਆ ਕਰਹਿ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮ ਧਿਆਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੮]-੬-੩੯

੬੪- ਚੰਗਿਆਈ ਆਲਕੁ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈ ਹੋਇ ਸੇਰੁ^੧ ॥ ੧= ਸੋਰ ਭਾਵ, ਦਲੇਰ । ੨= ਮੋੜ ਦੀ ਫਾਹੀ ।

ਨਾਨਕ ਅਜੁ ਕਲਿ ਆਵਸੀ ਗਾਫਲ ਫਾਹੀ^੨ ਪੈਰੁ ॥ ੧ ॥ [੫੧੮]-੧

੬੫- ਮਨਮੁਖ ਕਉ ਆਲਸੁ ਘਣੇ ਫਾਥੇ ਓਜਾੜੀ ॥

ਫਾਥਾ ਚੁਗੈ ਨਿਤ ਚੋਗੜੀ ਲਗਿ ਬੰਧੁ ਵਿਗਾੜੀ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮੁਕਤੁ ਹੋਇ ਸਾਚੇ ਨਿਜ ਤਾੜੀ ॥ ੬ ॥ [੧੦੧੧]-੩

ਅਰਥ:- ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਲੋਂ) ਬਹੁਤ ਆਲਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸੁੰਝ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । (ਨਾਮ ਵਲੋਂ ਸੁੰਝੇ ਮਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ) ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨਮੁਖ ਨਿਤ (ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੀ) ਕੋੜੀ ਚੋਗ ਚੁਗਦਾ ਹੈ, (ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ) ਲੱਗ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਸੰਬੰਧ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਇਸ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚੋਂ ਮਨਮੁਖ ਵੀ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੬ ।

੬੬- ਭੋਰੇ ਭੋਰੇ ਰੂਹੜੀ^੧ ਸੇਵੇਦੇ ਆਲਕੁ ॥

੧= ਹੋ ਭੋਲੀਏ ਜਿੰਦੇ ! ਹੋ ਭੋਲੇ ਰੂਹ !

ਮੁਦਤਿ ਪਈ ਚਿਰਾਈਆ^੨, ਫਿਰਿ ਕਛੂ^੩ ਆਵੇ ਰੁਤਿ ॥ ੩ ॥ [੧੦੯੫]-ਵਾਰ-੫]

੨= ਚੋਰ ਸਮਾਂ, ਲੰਮੀ ਮੁੱਦਤ । ੩= ਕਦੋਂ ।

ਅਰਥ :- ਹੋ ਭੋਲੀਏ ਜਿੰਦੇ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਆਲਸ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਲੰਮੀਆਂ ਮੁੱਦਤਾਂ ਪਿਛੋਂ (ਇਹ ਮਨੁੱਖ) ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੁੜ (ਕੀਹ ਪਤਾ ਹੈ ?) ਕਦੋਂ (ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀ) ਰੁੱਤ ਆਵੇ । ੩ ।

੬੭- ਚਿਤਵਤ ਪਾਪ ਨ ਆਲਕੁ ਆਵੇ ॥ ਬੇਸੁਆ ਭਜਤ ਕਿਛੁ ਨਹ ਸਰਮਾਵੇ ॥

ਸਾਰੇ ਦਿਨਸੁ ਮਜੂਰੀ ਕਰੈ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਵੇਲਾ ਬਜਰ ਸਿਰਿ ਪਰੈ ॥ ੧ ॥ [੧੧੪੩]-੧੫-੨੮

ਅਰਥ :- ਮਨੁੱਖ ਪਾਪ ਸੋਚਦਿਆਂ ਰਤਾ ਵੀ ਚਿੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਵੇਸ਼ੁਆ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਜਾਣੋਂ ਵੀ ਰਤਾ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਸਾਰਾ ਹੀ ਦਿਨ ਮਜੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਤਦੋਂ ਇਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਦੇ) ਸਿਰ ਉਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੧ ।

੬੮- ਜਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਪੈਨੈ ਖਾਇ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਆਲਸੁ ਕਿਉ ਬਨੈ ਮਾਇ ॥ ੧ ॥ [੧੯੫]-੭੬-੧੪੫]

ਅਰਥ:-ਹੋ ਮਾਂ ! ਜਿਸ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ (ਅੰਨ) ਮਨੁੱਖ ਖਾਂਦਾ ਹੈ (ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਕੱਪੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਲੋਂ ਆਲਸ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਫਬਦਾ ਨਹੀਂ । ੧ ।

੬੯- ਆਪਨੇ ਕਾਜ ਕਉ ਕਿਉ ਅਲਕਾਈਐ ॥

ਜਿਤੁ ਸਿਮਰਨਿ ਦਰਗਹਿ ਮੁਖੁ ਉਜਲੁ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬੨੯]-੧੯-੮੩

ਅਰਥ:- ਜਿਸ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੁਰਖ-ਰੂ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਮਾਣੀਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਸਾਡਾ ਅਸਲ ਕੰਮ ਹੈ, ਇਸ) ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਕੰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਲਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ੧ । ਰਹਾਉ ।

੭੦- ਤੇਰਾ ਜਨੁ ਰਾਮਨਾਮ ਰੰਗਿ ਜਾਗਾ ॥

ਆਲਸੁ ਛੀਜਿ ਗਇਆ ਸਭੁ ਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਉ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬੮੨]-੧੬-੪੭

ਅਰਥ:-ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰਾ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਲੋਂ ਸਦਾ) ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) । ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਾ ਆਲਸ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰੀਤਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜਾਂ ਨੇਕੀ ਦਾ ਕੰਮ ਅਥਵਾ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਕਰਨ ਸਮੇਂ, ਉਦਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਆਲਸ ਕਰਨਾ ਉਗ੍ਰ-ਪਾਪ ਅਥਵਾ ਘੋਰ-ਪਾਪ ਹੈ ।

੭੧ ਜਉ ਤਉ ਪੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ੨੦ ॥ [੧੪੧੨]

ਚੌਥਾ ਕਾਂਡ

੧

ਸੁਖ-ਦੁਖ

[ਕੇਤਿਆ ਦੁਖ ਭੂਖ ਸਦ ਮਾਰ ॥ ਏਹਿ ਭਿ ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ ਦਾਤਾਰ ॥]
ਸੁਣਿਐ ਦੁਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਦੁਖ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ-- ਧਾ--ਦੁਖ ਦੇਣਾ, ਛਲ ਕਰਨਾ । ੨ ਸੰਗਯਾ--ਕਸ਼ਟ, ਕਲੇਸ਼, ਤਕਲੀਫ਼, (ਮੁਸੀਬਤ) । ਸਾਂਖਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਖ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ--

(ੳ) ਆਧਯਾਤਮਿਕ-- ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਕਲੇਸ਼ । (ਅ) ਆਧਿਭੌਤਿਕ--ਜੋ ਵੈਰੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ।

(ੲ) ਆਧਿਦੈਵਿਕ--ਜੋ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਅੰਧੇਰੀ, ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਡਿਗਣਾ, ਤਪਤ (ਗਰਮੀ) ਸਰਦੀ, (ਭੁੰਚਾਲ) ਆਦਿ।

ਅਸਾਂ ਦੁਖ ਦੇ ਉਸ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਦੁੱਖ ਕਲੇਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਜੀਵ ਲਈ ਭੈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਬਣੀ ਆਈ ਹੈ। ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਈ ਠੱਗੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਲਾਭ ਲਿਆ। ਜੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ **ਬਿੱਪ੍ਰਨ-ਕੀ-ਰੀਤ** ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਏਸੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅੱਤ-ਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਦਾਨ ਦੇ ਵੱਟੇ ਨਰਕੀ-ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਸਵਰਗੀ-ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਲਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਵਿਧੀਆਂ*, ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਦੇ ਅਨੋਖੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਈਆਂ। (*Foot note: - ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ, ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਭੈ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਤੋਂ ਵਰਤੇ ਭਾਣਿਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਹਾਲ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੂਰਾ ਵਿਸਥਾਰ ਦਾਨ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)। ਠੱਗ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਖਿਲਾਰੇ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਪੀੜ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਕੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਭੈ-ਭੀਤ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਬੜਾ ਖੱਟੀ ਵਾਲਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਲੋਭ ਗ੍ਰਸਿਆ ਇਹ ਬਿੱਪ੍ਰ, ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਕੋਝੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਸੰਗਿਆ। ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵਿਧਾਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ (ਸੀਆ-ਪਤੀ-ਰਾਮ ਜੀ) ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਬੜੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਸਥਾਪਨ ਕਰ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗੁਆ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਬੀਆ-ਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ, ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਰੋਂਦੇ ਵਿਲਕਦੇ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਦੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬਰਫੀ ਲੱਗਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਛਮਣ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੇਵਲ ਅਜੇ ਬੇਸੁੱਧ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹਟਕੋਰੇ ਭਰਦਾ ਰੋਂਦਾ ਅਤੇ ਆਤਮ ਹਤਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਦਰਸਾ ਦਿੱਤਾ।

ਰਾਮ ਲੀਲਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕਹਾਵਤ ਪਰਚੱਲਤ ਹੋ ਗਈ ਕਿ, ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜਿਸ ਪੀੜ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕਿਆ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਕੀ ਝੱਲਣਾ ਹੋਇਆ? ਇਸੇ ਭੈ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਰੂਪ ਵਟਾ ਕੇ ਅਜੇਹੀ ਲੁੱਟ ਅਰੰਭੀ ਜਿਹੜੀ (ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪਾਪ-ਨਾਸਕ ਵਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਫਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਭਰਮ ਕਾਰਨ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦਾ ਧਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ-ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਾ ਹੀ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੋਹੀਂ ਦੋਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਧਨ ਲੁਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦਾਨੀ ਸੁਖੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੇਸੁਮਾਰ ਧਨ ਦੀ ਉਗ੍ਰਾਹੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਦੀ ਹੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁੱਝੀ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕਿ--**ਜਿਸੁ ਮਾਨੁਖ ਪਹਿ ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ ਸੋ ਅਪਨੈ ਦੁਖਿ ਭਰਿਆ ॥** [੪੯੭] ਭਾਵੇਂ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਰੰਕ ਹੋਵੇ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਹੋਵੇ (ਲੁੱਟ-ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਸੁਖੀ ਬਣੇ ਬੈਠੇ, ਠੱਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ-) ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਧਰਮ-ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਰੋ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੇ, ਅਗੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਦੇ ਮਾਨਸਕ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥**(੯੫੪) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਇਹ ਭਰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ, ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਸੰਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਦੇ ਦੱਸੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸਿੱਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਪੀਰਾਂ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਦੱਸੇ ਕਿਸੇ ਉਪਾਯ ਨਾਲ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਸੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਜੇਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ। ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ

ਆਪਣੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਦਾ ਭਾਂਬੜ ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ--

੧-

ਫਰੀਦਾ ਮੈ ਜਾਨਿਆ ਦੁਖੁ ਮੁਝ ਕੂ ਦੁਖੁ ਸਬਾਇਐ ਜਗਿ ॥

ਉਚੇ ਚੜ੍ਹਿ ਕੈ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਘਰਿ ਘਰਿ ਏਹਾ ਅਗਿ ॥੮੧॥ [੧੩੮੨]

ਅਸਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਵਾਂਗ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਤੇ ਰੋਂਦੇ ਕਿਸੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਨੀ, ਅਸਾਂ ਉਸ ਨਿਰਭੈ ਅਤੇ ਨਿਰਵੈਰ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਸਮਝਣੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੜਦੀ ਬਲਦੀ ਰੇਤ ਪੈਂਦੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮਿਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਿਰਭੈ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਅਭਿੱਜ, ਦਲ-ਭੰਜਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੂਰਮੇ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ, ਵੈਰੀ ਨੇ ਕੁਹ ਕੁਹ ਕੇ ਸਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਮਹਾਂਬਲੀ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਅੱਥਰੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਰਿਆ। ਮਸ਼ੂਮ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਘਰ ਘਾਟ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਖੇਰੂੰ ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਝੰਕਿਆ, ਸਗੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਸਖਤ ਖਤਰਨਾਕ ਜੰਗਾਂ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਬੁਝੜੇ ਜਿਹੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ, ਲੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀ ਦਲ ਨਾਲ ਜੂਝ ਕੇ, ਕੇਵਲ ਜੇਤੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਸਗੋਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ--**ਦੁਖੁ ਨਾਹੀ ਸਭੁ ਸੁਖੁ ਹੀ ਹੈ ਰੇ ...॥** [੧੩੦੨] ਨਿਆਰੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੋਗ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਆਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੁਖਾ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ ਕੀ ? ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹੈ ਵੀ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਲਈ ਆਉ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ, ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋਈਏ:--

੨

ਸੁਖ ਦੁਖੁ ਪੁਰਖ ਜਨਮ ਕੀ ਕੀਏ ॥

ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਨਿਤ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਂਜ ਤਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕਛਿਹਰਾ ਬਦਲਦਿਆਂ ਹੀ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਪਰ ਆਉ ਅੱਜ ਉਚੇਚੇ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਪਾਵਨ ਪਉੜੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵੇਖੀਏ:--

੨-

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ, ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ ॥

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ, ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ॥

ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ, ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ ॥

ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੀ ਬਖਸੀਸ, ਇਕਿ ਹੁਕਮੀ ਸਦਾ ਭਵਾਈਅਹਿ ॥

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ, ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ [ਜਪੁ]

ਅਰਥ:--ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, (ਪਰ ਇਹ) ਹੁਕਮ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਮ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ (ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ) ਸੋਭਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕੋਈ ਚੰਗਾ (ਬਣ ਜਾਂਦਾ) ਹੈ ਕੋਈ ਭੈੜਾ। ਉਸ ਦੇ **ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦੇ) ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੁੱਖ ਭੋਗੀਦੇ ਹਨ।** ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਦੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਕਦੀ ਮਨੁੱਖ ਨਿੱਤ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਭਵਲਈਦੇ ਹਨ।

ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਜੀਵ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ (ਭਾਵ, ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਆਕੀ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਸੁਆਰਥ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਭਾਵ, ਉਹ ਸੁਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ)। ੨।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਤੀਜੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ਤੀਜੇ, ਚੌਥੇ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਏਸੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ੫੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ੧੪੪ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਾਲੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਅਸੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬੜੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਵਾਲੀ ਜੰਮੀ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਕਮ ਬੁਝਣ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਪਿੱਛਾ ਛੁੱਟਦਾ ਹੈ--**ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥** ਅਤੇ ਜਦ--**ਹਉਮੈ ਬੁਝੈ ਤਾ ਦਰੁ ਸੂਝੈ ॥** [੪੬੬]-ਅਥਵ--**ਹਉਮੈ ਜਾਈ ਤਾ ਕੰਤ ਸਮਾਈ ॥**[੭੫੦] ਭਾਵ, ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੁਸਤਕ " **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ** " ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਗ, ਬੜੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ-ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵੱਜਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਅਸਾਂ ਕੇਵਲ--" **ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ ॥** ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਕਰਮ ਲੇਖ ਸਿਧਾਂਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ--**ਹੁਕਮ ਚਲਾਏ ਆਪਣੇ ਕਰਮੀ ਵਹੈ ਕਲਾਮ** ॥ [੧੨੪੧] ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਦੇ ਦੁਖ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸੁਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਰ, ਇੱਕ ਪੱਕੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪੀ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅੱਡ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਮਨ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਲਈ ਦੁਖ ਦਾ ਸਮਾ ਸਹੇੜ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਦ **ਭੂਤ ਕਾਲ** ਵਿਚ ਲੈ ਵੜਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਈ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ, ਕਿ, ਹਾਏ ! ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਲਾਣੀ ਭੁੱਲ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਉਹ ਵਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ, ਮੇਰੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ, ਮੈਂ ਕੈਦ ਹੋਣੋਂ ਬਚ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਫਲਾਣੀ ਭੁੱਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਾਰ ਦੀ ਟੱਕਰ ਵਾਲੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ। ਸੋ ਭੂਤ ਕਾਲ ਦੀ ਭੂਤ ਖੇਡ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅਨਮੋਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨਮੋਲ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਦੇ ਝੋਰਿਆਂ ਤੇ ਹਉਂਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜਾਈ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਪਰਤਣਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੋ ਅਜੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੀ ਬੜੀ ਫਜ਼ੂਲ ਦੀ ਖਪਾਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਯਤਨ-ਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਧਨ ਚੋਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਈਰਖਾ ਦਾ ਸਾੜਾ ਲਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ **Day Dreams** ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਮਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਕਰਤੂਤ ਵੀ, ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨੀ ਲਈ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਹੀ ਵਿਹਲਾ ਮਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਏ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਲ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕੇ ਪਏ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਹ **ਯਤਨ**, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਸੱਚਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ ਜੋ ਆਖਰ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਫਲ ਹੋ ਨਿੱਬੜਾ ਹੈ।

ਏਥੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਭੂਤ ਕਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਪਏ ਕਿਸੇ ਰਸ-ਕਸ ਵਿਚ ਡੁੱਬਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਨੁੱਖ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**‘ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਐ’** ॥ [ਜਪੁ-੨] ਕਿ ਇਹ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦੇਣ ਹਨ।

ਪਰ ਯਾਦ ਰਖੀਏ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦੁਖਾਂ ਅਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਦੀ ਰੱਬੀ ਖੇਡ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਆਏ ਅਨੇਕ ਵੈਦ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ **‘ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਦੁਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ ਲੇਖੇ ਆਵਹਿ ਭਾਗ’** ॥ [ਜਪੁ-੨੬] ਇਸ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਵਿਚਲੀ ਅਰਥ-ਭਰਪੂਰ ਰਮਜ਼ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਦੁਖਾਂ-ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਲਾਭ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ (=ਮਿਲਾਪ) ਭਾਵ ਜਨਮ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਵਿਜੋਗ (=ਵਿਛੋੜਾ) ਭਾਵ, ਮੌਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਕੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਦਾ ? ਚਾਨਣੇ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ, ਅਥਵਾ ਦਿਨ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਰਾਤ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਾਲਾ ਅਸੂਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀਮਾ ਕਾਜਾਂ ਦੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦੀ ਬਕਾਵਟ ਲਾਹ ਕੇ ਨਵੇਂ ਨਿਰੋਏ ਹੋ ਕੇ ਵੱਧ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਦਾ ? ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦਿਨ ਦੇ ਵਿਜੋਗ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਵਾਲਾ ਨੀਯਮ ਨਾ ਬਣਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਰੂਪ ਅਜੇਹਾ ਮਨਮੋਹਣਾ ਨਾ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਚੋਲ-ਢਮੱਕੇ ਅਤੇ ਗ਼ਮੀਆਂ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਭਾਵ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਝੋਰੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਕਬਰਸਤਾਨ ਦੀ ਚੁੱਪ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਦੁਖ ਨੇ ਵੀ ਜੀਵਨ-ਰੋ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਦੀ ਰੌਣਕ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੋਣੀ ਸੀ? ਦੁਖ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਛਲਕਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਰੌਣਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਕਿਸ ਨੇ ਕਰਨੇ ਸਨ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**‘ਤੁਧੁ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਨਾਲਿ ਉਪਾਇਆ ਲੇਖੁ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿਆ’** ॥ [੭੮੭] ਭਾਵ, ਦੁਖਾਂ ਅਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਾਲਾ ਲੇਖ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ--**‘ਆਗਿਆ ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਭਿ ਕੀਨੇ’** ॥ [੧੦੮੬] ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਮੰਨਣਾ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਬਣਾਏ ਇਸ ਨੀਯਮ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਿ (੧) ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦਾ ਚੱਕਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (੨) ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਛਾਂਦਾ ਜੀਵ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਈ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ--**‘ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਦੀਆ ਜੇਹਾ ਕੀਆ ਸੋ ਨਿਬਹੈ ਜੀਅ ਨਾਲੇ’** ॥ (੫੮੧) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ--

੩- **ਸਭ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨਤੇ ਪਿਆਰੇ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਕਹਉ ਸੁਨਾਇ ॥ ੧ ॥ ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਜੀਆ ਸਭਨਾ ਕਾ**

ਤੇਰਾ ਦਿਤਾ ਪਹਿਰਾਹਿ ਖਾਇ ॥ ੨ ॥ ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਪਿਆਰੇ ਦੂਜੀ ਨਾਹੀ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ [੪੩੨]-੩-੨੨-੧੫

ਅਰਥ:--ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਖਾਂ ? ੧। ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ। (ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਦਿੱਤੇ ਬਸਤ੍ਰ) ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ, (ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਤੇਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅੰਨ) ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ੨। ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਕਦੇ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਦੁੱਖ। (ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਵ ਵਾਸਤੇ) ਕੋਈ ਹੋਰ (ਆਸਰੇ ਦੀ) ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩। ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਂ ਉਹੀ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਮੈਥੋਂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਤੈਥੋਂ ਆਕੀ ਹੋ ਕੇ) ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ੪।

੪- **ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਏ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਦੁਖਾ ਸੁਖ ਦੀਏ ॥**

ਦੁਖ ਸੁਖ ਹੀ ਤੇ ਭਏ ਨਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੀਲੁ ਸਨਾਹਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੧੦੩੨]-੬-੧੨

ਅਰਥ:—(ਜੀਮ ਕੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ) ਮਿਲਣਾ ਤੇ (ਮਰ ਕੇ ਪਰਵਾਰ ਤੋਂ) ਵਿਛੁੜਨਾ—ਇਹ ਖੇਡ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਵੀ ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਮਿੱਠੇ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਸੰਜੋਘ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦੁੱਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੮।

੫- **ਆਗਿਆ ਸੁਖ ਦੁਖ ਸਭਿ ਕੀਨੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਬਿਰਲੈ ਹੀ ਚੀਨੇ ॥**

ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਜਤ ਕਤ ਓਹੀ ਸਮਾਵਣਾ ॥ ੧੧ ॥ [੧੦੮੬]-੧-੧੪੬੨

ਅਰਥ:—ਹੋ ਭਾਈ ! (ਜਗਤ ਦੇ) ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਵਿਚ (ਆਪ ਹੀ) ਬਣਾਏ ਹਨ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ) ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ। ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉੱਥੇ) ਹਰ ਥਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੧।

੬- **ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਪੁਰਬ ਜਨਮ ਕੇ ਕੀਏ ॥ ਸੋ ਜਾਣੈ ਜਿਨਿ ਦਾਤੇ ਦੀਏ ॥**

ਕਿਸ ਕਉ ਦੋਸੁ ਦੇਹਿ ਤੂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਹੁ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਕਰਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ [੧੦੩੦]-੪-੧੦

ਅਰਥ:—ਹੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ! ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਭੋਗੀਏ ਹਨ, ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ (ਇਹ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਣੇ) ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ! (ਵਾਪਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੋਸ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ ਫਲ ਹੈ ਜੋ ਸਹਾਰਨਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ। ੧੪।

੭- **ਮਨ ਮੂਰਖ ਕਾਹੇ ਬਿਲਲਾਈਐ ॥ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪ੍ਰਭ ਦੇਵਨਹਾਰੁ ॥**

ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਤੂ ਤਿਸਹਿ ਚਿਤਾਰੁ ॥ ਜੋ ਕਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਮਾਨੁ ॥ ਭੂਲਾ ਕਾਹੇ ਫਿਰਹਿ ਅਜਾਨ ॥

ਕਉਨ ਬਸਤੁ ਆਈ ਤੇਰੈ ਸੰਗ ॥ ਲਪਟਿ ਰਹਿਓ ਰਸਿ ਲੋਭੀ ਪਤੰਗ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਿ ਹਿਰਦੇ ਮਾਹਿ ॥

ਨਾਨਕ ਪਤਿ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ੪ ॥ [੨੮੩]-ਅਸਟ-੧੫

ਇਸ ਲਈ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਰੋਣਾ, ਗਿਲੇ ਗੁਜ਼ਾਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਲਈ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਸੁਖਣਾ ਸੁਖਣੀਆਂ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਗੋਂ ਸਿਰ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਆਉਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਕੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੮- **ਦਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਉ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੀਮਾ ਆਪਣਿਆ ॥**

ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰੁ ਜਨਾ ॥ ੨੧ ॥ [੪੩੩]-੧

ਅਰਥ:—(ਹੋ ਮਨ ਜੋ ਤੂੰ ਸਚ ਮੁਚ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਚੇਤੇ ਰੱਖ ਕਿ) ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫੱਲ ਮੈਂ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, (ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਆਏ ਦੁੱਖ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ) ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਭੈੜ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੋ ਮਨ ! ਇਹ ਚੇਤਾ ਰੱਖ ਕਿ) ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦੋਸ ਨ ਮੜਾਂ (ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੋਸੀ ਨਹਾਰਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕਰਣੀ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ)। ੨੧।

ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਹੀਮ ਅਤੇ ਕਰੀਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਦਾ ਧਨਵਾਦੀ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸੁਹੇੜੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ "ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਆਈ ਕਹਿਰ ਦੀ ਘੜੀ, ਜਾਂ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋਇਆ" ਮੰਨ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ (ਦਾਨ, ਪੁੰਨ, ਕਰਨਾ, ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਸਹਿਜ-ਪਾਠ, ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਣੇ) ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--

੯- **ਨਾਰਾਇਣ ਨਿੰਦਸਿ ਕਾਇ ਭੂਲੀ ਗਵਾਰੀ ॥ ਦੁਕ੍ਰਿਤੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਥਾਰੇ ਕਰਮੁ ਰੀ ॥ ੧ ॥ [੬੯੫]-੧**

ਅਰਥ:—ਹੋ ਭੁੱਲੜ ਮੂਰਖ (ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀਏ) ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ? ਪਾਪ ਪੁੰਨ (ਮੰਦੇ ਅਥਵਾ ਚੰਗੇ ਕਰਮ) ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ)। ੧। ਰਹਾਉ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਪੱਕਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਦੁਖ ਸੁਖ ਖਾਸ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਈਆਂ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ--**ਨਾਨਕ ਚੀਨੈ ਆਪ ਕਉ ਸੋ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ॥ [੨੨੯]**। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਘਾਬਰ ਕੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫਜ਼ੂਲ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਹੀਣ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਅਟੱਲ ਕਾਰ ਹੈ। ਦੁਖ ਸੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਕੱਪੜੇ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਮੈਲੇ ਹੋ ਕੇ ਉਜਲੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਗਲੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁਖ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਦੁੱਖ ਹੀ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੁੱਖ ਸਦੀਵੀ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਚੀਕ-ਚਹਾੜਾ ਜਾਂ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੁਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਅਜੇਹੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰੀਆਂ ਝਖਾ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਿਥੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਚਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੋਂ ਨਮੋਸ਼ੀ ਜਾਂ ਹਾਰ ਹੀ ਪੱਲੇ ਪੈਣੀ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਚੁੱਪ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ--

੧੦- **ਨਾਨਕ ਬੋਲਣੁ ਝਖਣਾ ਦੁਖ ਛਡਿ ਮੰਗੀਅਹਿ ਸੁਖ ॥ ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੁਇ ਦਰਿ**

ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਹਿ ਜਾਇ ਮਨੁੱਖ ॥ ਜਿਥੈ ਬੋਲਣਿ ਹਾਰੀਐ ਤਿਥੈ ਚੰਗੀ ਚੁਪ ॥ ੨ ॥ [੧੪੯]-ਵਾਰ-੨੪

ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਾਵੇਲਾ ਉਹੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਤੇ ਚਲਣਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੰਦ ਕਰਮੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਸਰਾ

ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਸੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ--**ਤਿਨਾ ਅਨੰਦੁ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੈ ਜਿਨਾ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰੁ ॥** [੩੬]-੫੮ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ, ਨੇਕ ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਣ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਆਇਆ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਵੀ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਉਬਲਦੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦਿਉ, ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰ ਦਿਉ, ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿਉ, ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੱਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਉ, ਖੋਪਰੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੰਡ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਦਿਉ, ਘੱਲੂ-ਘਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸਹੀਦ ਕਰ ਦਿਉ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖੇ ਤਿਹਾਏ ਕੈਦ ਵਿਚ ਡੱਕੀ ਰੱਖ ਕੇ ਚੱਕੀਆਂ ਤੇ ਆਟਾ ਪਿਸਾਉ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕੇ ਹਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿਉ, ਚਰਖੜੀਆਂ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਤੂੰਬਾ ਤੂੰਬਾ ਕਰ ਦਿਉ, ਪੈਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਲੁਹਾ ਦਿਉ, ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਰੱਖ ਦਿਉ, ਹੱਥ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਸੁੱਟ ਦਿਉ, ਗੱਲ ਕੀ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਲਉ, ਜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਡਰ ਪਾ ਲਉ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਜਿਸ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਤੇ ਪੱਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ--**ਬੋਲਣੁ ਫਾਦਲੁ ਨਾਨਕਾ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਖਸਮੈ ਪਾਸਿ ॥** [੧੪੬] ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤ ਕਦੇ ਗਿਲੇ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਗੋਂ ਮੰਦੀ ਤੋਂ ਮੰਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਸਦਾ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ--**ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥** [ਜਪ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਿਆਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੇ ਜ਼ਾਲਮ ਲਈ ਕੋਈ ਬਦ-ਅਸੀਸ ਵੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣੀ। ਹਰੀ ਦੇ ਜਨ ਨੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਜ਼ਾਲਮ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਤਰਸ ਹੀ ਖਾਣਾ ਹੈ।

੧੧- **ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਆ ॥**

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ ਮਨਮੁਖ ਕਾ ਕਿਆ ਵੇਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ [੧੦੫੪]-੨-੧੧

ਅਰਥ:--ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਖ (ਭੋਗਣਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ) ਲਿਖ ਕੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਉਹ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੋਈ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਏ)। ੫।

3

ਦੁਖ ਦਾਰੂ

ਦੁੱਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਕਿਵੇਂ ਬਣਦੇ। ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਉਜਾੜ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪੈਣ। **ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਭੈ ਅਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ** ਨੇ ਹੀ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਰੋਣਕ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਆ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੨੫ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਕੋਤਿਆ ਦੁਖ ਭੂਖ ਸਦ ਮਾਰ ॥ ਇਹਿ ਭਿ ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ ਦਾਤਾਰ ॥** ਅਰਥਾਤ, ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਸਦਾ ਕਲੇਸ ਅਤੇ ਭੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੀ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੋ ਦੇਣਹਾਰ ਦਾਤਾਰ ਜੀ ! ਇਹ ਵੀ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। **ਕਿਉਂਕਿ--ਦੁਖਾ ਤੇ ਸੁਖ ਉਪਜਹਿ ਸੁਖੀ ਹੋਵਹਿ ਦੁਖ ॥ ਜਿਤੁ ਮੁਖਿ ਤੂ ਸਾਲਾਹੀਅਹਿ ਤਿਤੁ ਮੁਖਿ ਕੈਸੀ ਭੂਖ ॥ ੩ ॥** [੧੩੨੮]-੨ ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦਾਰੂ ਕਿਹਾ ਹੈ--

੧੨- **ਦੁਖੁ ਦਾਰੂ ਸੁਖੁ ਰੋਗੁ ਭਇਆ ਜਾ ਸੁਖੁ ਤਾਮਿ ਨ ਹੋਈ ॥**

ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਕਰਣਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਜਾ ਹਉ ਕਰੀ ਨ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ [੪੬੯]-ਵਾਰ-੧੨

ਅਰਥ:--(ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਅਜਬ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਕਿ) ਬਿਪਤਾ (ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ) ਇਲਾਜ (ਬਣ ਜਾਂਦੀ) ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ) ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ (ਅਸਲ ਆਤਮਕ) ਸੁਖ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਮਿਲ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਕਰਨ ਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਹੈਂ (ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ) ਮੇਰੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂ)। ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਲਵਾਂ (ਭਾਵ, ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰ ਲਵਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹਾਂ) ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਫਬਦੀ ਨਹੀਂ। ੧।

ਜਿਵੇਂ ਜਾਨੋ ਮਾਰ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਸੰਖੀਏ ਨੂੰ ਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਕੁਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਣੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਵੈਦ ਅਥਵਾ ਹਕੀਮ, ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਕਈ ਗੰਭੀਰ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਆਏ ਅਨੇਖੇ ਵੈਦ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, **ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਣਾਏ ਦਾਰੂ** ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ :-

੧੩- **ਦੁਖ ਮਹੁਰਾ ਮਾਰਣ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਸਿਲਾ ਸੰਤੋਖ ਪੀਸਣੁ ਹਥਿ ਦਾਨੁ ॥**

ਨਿਤ ਨਿਤ ਲੇਹੁ ਨ ਛੀਜੈ ਦੇਹ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਜਮੁ ਮਾਰੈ ਠੇਹ ॥ ੧ ॥ [੧੨੫੬]-੩-੮

ਅਰਥ:--(ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਜੀਵਨ ਲਈ) ਜ਼ਹਿਰ ਹਨ, (ਪਰ, ਹੋ ਭਾਈ ! ਜੇ ਇਸ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਕੁਸ਼ਤਾ ਮਾਰਨ ਲਈ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਤੂੰ (ਜੜੀ ਬੂਟੀਆਂ ਆਦਿਕ) ਮਸਾਲੇ (ਦੇ ਥਾਂ) ਵਰਤੋਂ, (ਉਸ ਕੁਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਬਾਰੀਕ ਕਰਨ ਲਈ) ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਸਿਲ ਬਣਾਏਂ, ਅਤੇ (ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ) ਦਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੀਹਣ ਵਾਲਾ ਪੱਥਰ ਦਾ ਵੱਟਾ ਬਣਾਏਂ। (ਹੋ ਭਾਈ ! ਇਹ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕੁਸ਼ਤਾ) ਜੇ ਤੂੰ ਖਾਂਦਾ ਰਹੇਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੋਠ ਵਲ ਦੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਈਦਾ, ਨਾਹ ਹੀ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਮੌਤ (ਦਾ ਡਰ) ਪਟਕ ਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ)। ੧।

੧੪- **ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮਣੁ, ਦੁਖਿ ਮਰਣੁ, ਦੁਖਿ ਵਰਤਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਦੁਖੁ ਦੁਖੁ ਅਗੈ ਆਖੀਐ**

ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਕਰਹਿ ਪੁਕਾਰ ॥ ਦੁਖ ਕੀਆ ਪੰਡਾ ਖੁਲੀਆ ਸੁਖੁ ਨ ਨਿਕਲਿਓ ਕੋਇ ॥

ਦੁਖੁ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਜਲਾਇਆ ਦੁਖੀਆ ਚਲਿਆ ਰੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਿਫਤੀ ਰਤਿਆ ਮਨੁ

ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇ ॥ ਦੁਖ ਕੀਆ ਅਗੀ ਮਾਰੀਅਹਿ ਭੀ ਦੁਖ ਦਾਰੂ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੧੨੪੦]-ਵਾਰ-੭

ਅਰਥ:-ਜੀਵ ਦਾ ਜਨਮ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਤੇ ਮੌਤ ਵੀ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਨਮ ਤੋਂ ਮਰਨ ਤਕ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਜੀਵ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਦੁੱਖ ਵਿਚ (ਗੁਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । (ਵਿੱਦਿਆ) ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੀ (ਜੀਵ) ਵਿਲਕਦੇ ਹੀ ਹਨ, (ਜੋ ਕੁਝ) ਸਾਹਮਣੇ (ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ) ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । (ਜੀਵ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ) ਦੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨੋਂ ਪੰਡਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, (ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉੱਦਮ ਵਿਚੋਂ) ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, (ਸਾਰੀ ਉਮਰ) ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਦ ਸਾੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਆਖਰ) ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਰੋਂਦਾ ਹੀ (ਇਥੋਂ) ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਨਾਨਕ ! ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਮਨ ਤਨ ਹਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੀਵ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾੜਿਆਂ ਨਾਲ (ਆਤਮਕ ਮੌਤ) ਮਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਵੀ ਦੁੱਖ ਹੀ ਹੈ । {ਭਾਵ, ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਵੀ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਿਆ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸੁਖ-ਰਹਿਣੀ ਆਰਾਮ ਦੀ ਜਿੰਗਦੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਤੜਕੇ ਉੱਠਣਾ ਤੇ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਮਈ ਦੁੱਖ (ਖੋਚਲ) ਸਹਾਰਣ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਠੰਢ ਦਾ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ]

ਦੁਖ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਦਾਰੂ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

੧੫- ਦੁਖਾ ਤੇ ਸੁਖ ਉਪਜਹਿ ਸੁਖੀ ਹੋਵਹਿ ਦੁਖ ॥

ਜਿਤੁ ਮੁਖਿ ਤੂ ਸਲਾਹੀਅਹਿ ਤਿਤੁ ਮੁਖਿ ਕੈਸੀ ਭੂਖ ॥ ੩ ॥ [੧੩੨੭]-੨

ਅਰਥ:-(ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ-ਕਲੇਸ਼ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ) ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਰਤਿਆਂ) ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਵੀ ਭੋਗਾਂ ਦੇ) ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ (ਆਤਮਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ) ਰੋਗ ਉਪਜਦੇ ਹਨ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਸ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋਇਆਂ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ-ਰੋਗ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਖ ਪੈਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਸੁਖ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਯਾਦ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:- ਜਾਂ ਸੁਖ ਤਾ ਸਹੁ ਰਾਵਿਓ ਦੁਖਿ ਭੀ ਸੰਮਲਿਓਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸਿਆਣੀਐ ਇਉ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ [੭੯੨]-ਵਾ-੨੦ ਮਿੱਠ-ਬੋਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਖਿਆ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੇ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਪਤਾ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਾਲੇ ਜਪ ਤਪ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਹੈ । ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਅਉਗਣਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗੋ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ:-

੧੬- ਮਨ ਰੇ ਥਿਰੁ ਰਹੁ ਮਤੁ ਕਤ ਜਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਬਾਹਰਿ ਦੂਢਤ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿ ਘਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਘਟ ਮਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਵਗੁਣ ਛੋਡਿ ਗੁਣਾ ਕਉ ਧਾਵਹੁ ਕਰਿ ਅਵਗੁਣ ਪਛੁਤਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਸਰ ਅਪਸਰ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਹਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਕੀਚ ਬੁਝਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [੫੯੮]-੯

8

ਧਨ-ਦੌਲਤ ਸੁਖ ਦੇ ਥਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ?

ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦਲਿੱਦ੍ਰਤਾ ਵੀ ਇੱਕ ਰੋਗ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਧਨਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ--**ਵਡੇ ਵਡੇ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਲੋਗ ॥ ਤਿਨ ਕਉ ਬਿਆਪੈ ਚਿੰਤਾ ਰੋਗ ॥ ੧ ॥ [੧੮੮]** ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਖ ਲੱਭਣ ਦੀ ਦੌੜ ਭੱਜ ਵਿਚ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਉਪਾਰ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਫਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੋਭਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਾਲ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠ-ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਚਲਾਂ ਝੱਲਣ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਧਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ , ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਘਾਟਾ ਪੈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦੁਖੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਸੁਭ ਅਤੇ ਅਸੁੱਭ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :-

੧੭- ਨਿਤ ਸਉਦਾ ਸੂਦੁ ਕੀਚੈ ਬਹੁ ਭਾਤਿ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ਤਾਈ ॥

ਜਾ ਲਾਹਾ ਦੇਇ ਤਾ ਸੁਖੁ ਮਨੇ ਤੋਟੈ ਮਰਿ ਜਾਈ ॥ - ੩ ॥ [੧੬੭]-੪-੧੦-੪੮

ਅਰਥ :- ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਣਜ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤਾਂ (ਉਹ ਵਣਜ-ਵਪਾਰ) ਨਫਾ ਦੌਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਘਾਟਾ ਪੈ ਜਾਣ ਤੇ (ਮਨਮੁਖ ਏਨਾ ਦੁਖ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਹਉਕੇ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । - । ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਮੂਰਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦਾ ਕਿ--**ਏਕ ਭੀ ਨਾ ਦੇਇ ਦਸ ਭੀ ਹਿਰਿ ਲਇ ॥ ਤਉ ਮੂੜਾ ਕਹੁ ਕਹਾ ਕਰੋਇ ॥ [੨੬੮]**

ਇੱਕ ਚਸਕਾ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਚਸਕਾ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚਸਕੇ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ । ਸੁਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ ਖੱਜਲ ਹੁੰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ:-

੧੮- ਸਾਦ ਕੀਤੇ ਦੁਖ ਪਰਫੁੜੇ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਮਾਇ ॥

ਸੁਖ ਥੋੜੇ ਦੁਖ ਅਗਲੇ ਦੂਖੇ ਦੂਖਿ ਵਿਹਾਇ ॥ ੨ ॥ [੯੮੯]-੧

ਅਰਥ:- ਹੇ ਮਾਂ ! ਮੈਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ ਮਾਣਦਾ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਬੇਅੰਤ ਲੰਮੇ ਜੀਵਨ-ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉੱਕਰਦੇ ਗਏ* (ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ) ਦੁੱਖ ਵਧਦੇ ਗਏ। ਸੁਖ ਤਾਂ ਥੋੜੇ ਹੀ ਮਾਣੇ, ਪਰ ਦੁੱਖ ਬੇਅੰਤ ਆ ਪਏ, ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ। ੨।

[Foot note :- ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਰਮ-ਚੱਕਰ ਵਾਲੇ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਬਾਰੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਝਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ-**ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਆ**-ਫਿਰ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਈ, ਜਿਵੇਂ-**ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਆਪਣੇ ਕਰਮੀ ਵਰੈ ਕਲਾਮ** ॥੧੨੪੧॥ ਅਤੇ-**ਹੁਕਮੀ ਲਿਖੇ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ, ਵਿਣੁ ਕਲਮ ਮਸਵਾਣੀਐ** ॥੧੨੮੦॥ ਆਦਿ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਬਦ । ਹੁਕ, ਭਾਣੇ, ਲੇਖ ਅਥਵਾ ਕਰਮ-ਫਲ ਵਾਲੀ ਰੱਬੀ ਖੇਡ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਛੇਵੀਂ ਭਾਗ ਦੇ ਤੀਜੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਵੀ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਹੀ ਹੈ । ਧਰਮ ਕਿਰਤ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਯੋਗ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਸਹੇੜ ਕੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦਾ ਫਲ ਆਪ ਹੀ ਭੁਗਤਨਾ ਹੈ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ :-

੧੯- **ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਿ ਕੈ ਕੁਟੰਬੁ ਜੀਵਾਇਆ ॥ ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਇਕਸਰ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥**[੭੯੨]-੧

ਮਾਇਕ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਨੁਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਸ਼ਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਮਖ ਭਰ ਦੇ ਸੁਆਦ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼-ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਘਟੀਆ ਚਸਕੇ, ਦੁਖਦਾਈ ਅਥਵਾ ਜਾਨ ਲੇਵਾ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ :-

੨੦- **ਨਿਮਖ ਕਾਮ ਸੁਆਦ ਕਾਰਣਿ ਕੋਟਿ ਦਿਨਸ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥**

ਘਰੀ ਮੁਹਤ ਰੰਗ ਮਾਣਹਿ ਫਿਰਿ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪਛੁਤਾਵਹਿ ॥ ੧ ॥[੪੦੩]-੫-੧੨੭

ਅਰਥ:-ਨਿਮਖ-ਅੱਖ ਝਮਕਣ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾ । ਕਾਰਣਿ--ਦੀ ਖਾਤਰ । ਕੋਟਿ--ਕੁੱਝ । ਘਰੀ--ਘੜੀ । ਮੁਹਤ--ਮਹੂਰਤ, ਦੋ ਘੜੀਆਂ, ਪਲ ਮਾਤ੍ਰ । ਮਾਣਹਿ--ਮਾਣਦਾ ਹੈ ।

ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਮਾਇਆ ਵਿਚੋਂ **ਚਿੰਤਾ-ਰਹਿਤ-ਸੁਖ** ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਮੂਰਖ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ--

੨੧- **ਬਾਰੂ ਭੀਤਿ ਬਨਾਈ ਰਚਿ ਪਚਿ ਰਹਤ ਨਹੀ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥**

ਤੈਸੇ ਹੀ ਏਹੁ ਸੁਖ ਮਾਇਆ ਕੇ ਉਰਝਿਓ ਕਹਾ ਗਵਾਰ ॥ ੧ ॥[੬੩੩]-੮

ਅਰਥ:-(ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ) ਰੇਤ ਦੀ ਕੰਧ ਉਸਾਰ ਕੇ ਪੋਚ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ (ਰੇਤ ਦੀ ਅਜੇਹੀ) ਕੰਧ ਚਾਰ ਦਿਨ ਵੀ ਟਿਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ । ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੁਖ ਵੀ ਉਸ (ਰੇਤ ਦੀ ਕੰਧ) ਵਰਗੇ ਹੀ ਹਨ । ਹੇ ਮੂਰਖ ! ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਮਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ? । ੧ ।

ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਕਹਿ ਕੇ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਮਾਇਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਖੀ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਝੁਰਮਟ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਦੁੱਖ ਆ ਘੇਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਓਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ:-

੨੨- **ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਾਨਿ ਲੇਹੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਅਪਨੇ ਸੁਖ ਸਿਉ ਹੀ ਜਗੁ ਫਾਇਓ ਕੋ ਕਾਹੂ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥**

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਖ ਮੈ ਆਨਿ ਬਹੁਤੁ ਮਿਲਿ ਬੈਠਤ ਰਹਤ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਘੇਰੈ ॥

ਬਿਖਤਿ ਪਰੀ ਸਭ ਹੀ ਸੰਗੁ ਛਾਡਿਤ ਕੋਊ ਨ ਆਵਤ ਨੇਰੈ ॥ ੧ ॥[੬੩੪]-੧੨-੧੩੯

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਏਹੀ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ:-

੨੩- **ਸੁਖ ਮਹਿ ਬਹੁ ਸੰਗੀ ਭਏ ਦੁਖ ਮੈ ਸੰਗਿ ਨ ਕੋਇ ॥**

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਮਨਾ ਅੰਤਿ ਸਹਾਈ ਹੋਇ ॥ ੩੨ ॥[੧੪੨੮]

ਅਰਥ :- ਹੇ ਮਨ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਉਹੀ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਸੁਖ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹੀ ਮੇਲੀ-ਗੇਲੀ ਹਨ, ਦੁਖ ਪੈਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ੩੨ ।

੨੪- **ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਲਛਮੀ ਮਾਇਆ ॥ ਇਨ ਤੇ ਕਹੁ ਕਵਨੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥**[੬੯੨]-੪

ਭਾਵ, ਪੁੱਤ੍ਰ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਆਦਿ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ।

੨੫- **ਪੇਖਤ ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਬਿਹਾਇ ॥ ਗੜਬੜ ਕਰੈ ਕਉਡੀ ਰੰਗੁ ਲਾਇ ॥ ਅੰਧ ਬਿਉਹਾਰ ਬੰਧ ਮਨੁ ਧਾਵੈ ॥**

ਕਰਣਹਾਰੁ ਨ ਜੀਅ ਮਹਿ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ਕਰਤ ਕਰਤ ਇਵ ਹੀ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਤ ਨ

ਕਾਰਜ ਮਾਇਆ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮਨੁ ਲੀਨਾ ॥ ਤੜਫਿ ਮੂਆ ਜਿਉ ਜਲ ਬਿਨੁ ਮੀਨਾ ॥ ੩ ॥[੧੧੪੩]-੧੫-੨੮

ਮਾਇਆ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ:-

੨੬- **ਲਿੰਉ ਲਿੰਉ ਕਰਤ ਫਿਰੈ ਸਭੁ ਲੋਗੁ ॥ ਤਾ ਕਾਰਣਿ ਬਿਆਪੈ ਬਹੁ ਸੋਗੁ ॥**

ਲਖਿਮੀ ਬਰ ਸਿਉ, ਜਉ ਲਿਉ ਲਾਵੈ ॥ ਸੋਗੁ ਮਿਟੈ, ਸਭ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ॥ ੪੩ ॥[੩੪੨]

ਅਰਥ:-ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਇਹੀ ਆਖਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਏਸੇ ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ) ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਸਾਂਭ ਲਵਾਂ, ਮੈਂ ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਵਾਂ । ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਫਿਰ ਸੋਗ ਆ ਚੰਬੜਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਿਕਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

੨੭- **ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਅੰਕਿ ਚੜਾਵਉ ॥ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਪਹਿਰਿ ਹਵਾਵਉ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥**

ਕਿਆ ਪਹਿਰਉ ਕਿਆ ਓਚਿ ਦਿਖਾਵਉ ॥ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਨੀ ਕੁੰਡਲ ਗਲਿ

ਮੋਤੀਅਨ ਕੀ ਮਾਲਾ ॥ ਲਾਲ ਨਿਹਾਲੀ ਫੂਲ ਗੁਲਾਲਾ ॥ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸੁਖੁ ਭਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਨੈਨ ਸਲੋਨੀ

ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ॥ ਖੋੜ ਸੀਗਾਰ ਕਰੈ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਭਜੇ ਨਿਤ ਖੁਆਰੀ ॥ ੩ ॥ ਦਰ ਘਰ ਮਹਲਾ

ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਫੂਲ ਬਿਛਾਵੈ ਮਾਲੀ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਸੁ ਦੇਹ ਦੁਖਾਲੀ ॥ ੪ ॥ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਨੇਜੇ
ਵਾਜੇ ॥ ਲਸਕਰ ਨੇਬ ਖਵਾਸੀ ਪਾਜੇ ॥ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਝੂਠੇ ਦਿਵਾਜੇ ॥ ੫ ॥ ਸਿਧੁ ਕਹਾਵਉ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਬੁਲਾਵਉ
॥ ਤਾਜ ਕੁਲਹ ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰ ਬਨਾਵਉ ॥ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸ ਕਹਾ ਸਚੁ ਪਾਵਉ ॥ ੬ ॥ ਖਾਨੁ ਮਲੂਕੁ ਕਹਾਵਉ ਰਾਜਾ ॥
ਅਬੇ ਤਬੇ ਕੂੜੇ ਹੈ ਪਾਜਾ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਸਵਰਸਿ ਕਾਜਾ ॥ ੭ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵਿਸਾਰੀ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਨਿਆ ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੮ ॥ [੨੨੫]-੧੦

ਪਦ ਅਰਥ:-ਚੋਆ-ਅਤਰ । ਅੰਕਿ-ਸਰੀਰ ਉਤੇ । ਚੜਾਵਉ-ਜੇ ਮੈਂ ਲਾ ਲਵਾਂ । ਪਟ-ਪੱਟ, ਰੇਸ਼ਮ । ਪਟੈਬਰ-ਪਟ ਦੇ ਅੰਬਰ-ਕੱਪੜੇ । ੧ । ਕਿਆ ਪਹਿਰਉ-ਵਧੀਆ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੀਹ ਲਾਭ ?
ਓਚਿ-ਪਹਿਨ ਕੇ । ਜਗਦੀਸ-ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਕਾਨੀ-ਕੰਨਾ ਵਿਚ । ਲਾਲ ਨਿਹਾਲੀ-ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਤੁਲਾਈ । ਫੂਲ ਗੁਲਾਲਾ-ਗੁਲ ਲਾਲ ਦੇ ਫੁੱਲ । ੨ । ਨੈਨ ਸਲੋਨੀ-ਸੋਹਣੇ ਲੋਹਣ ਵਾਲੀ, ਸੋਹਣੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ । ਬੋੜ-ਸੋਲਾ । ੩ । ਅਹਿ-ਦਿਨ । ਨਿਸਿ-ਰਾਤ । ਦੁਖਾਲੀ-ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ । ੪ । ਹੈਵਰ-ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ । ਗੈਵਰ-ਵਧੀਆ ਹਾਥੀ । ਨੇਬ-ਨਾਇਬ । ਖਵਾਸੀ-ਸਾਹੀ ਨੌਕਰ । ਪਾਜੇ-ਪਾਜ, ਵਿਖਾਵਾ ।
ਦਿਵਾਜੇ-ਵਿਖਾਵੇ । ੫ । ਸਿਧ-ਕਰਮਾਤੀ ਜੋਗੀ । ਕਹਾਵਉ-ਜੇ ਮੈਂ ਅਖਵਾਵਾਂ । ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ-ਕਰਮਾਤੀ ਤਾਕਤ । ਕੁਲਹ-ਟੋਪੀ । ਸਿਰਿ-ਸਿਰਿ ਉਤੇ । ਸਚ-ਸਦਾ ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (ਰਾਜ-ਭਾਗ) । ੬ । ਮਲੂਕ -
ਬਾਦਸ਼ਾਹ । ਅਬੇ ਤਬ-ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਝਿੜਕਾਂ । ਕੂੜੇ-ਝੂਠੇ, ਨਾਸਵੰਤ । ਕਾਜਾ-ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ । ੭ । ਮਮਤਾ-ਮਲਕੀਅਤ ਦੀ ਤਾਂਘ । ਸਬਦਿ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ । ਮੁਰਾਰੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ । ੮ ।

੨੮- ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ ਸਭ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਠਉਰ ਨ ਪਾਈ ॥ ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਕੀੜਾ ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ [੧੧੭੫]-੧੦

ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਦਾ ਝੰਜਟ
ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ ਆਲਸੀਆਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ:-

੨੯- ਖਾਤ ਪੀਵਤ ਸੁਵੰਤ ਸੁਖੀਆ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤ ਖੀਨ ॥ ਗਰਭ ਉਦਰ ਬਿਲਲਾਟ ਕਰਤਾ

ਤਹਾਂ ਹੋਵਤ ਦੀਨ ॥ ੧ ॥ ਮਹਾ ਮਾਦ ਬਿਕਾਰ ਬਾਧਾ ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮੀਨ ॥ ਗੋਬਿੰਦ

ਬਿਸਰੇ ਕਵਨ ਦੁਖ ਗਨੀਅਹਿ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪਦ ਚੀਨੁ ॥ ੨ ॥ [੧੨੨੫]-੮੫-੧੦੮

ਧਨ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਫਿਰ ਧਨ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਅਜੇਹਾ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਰੋਂਦਾ ਪਿੱਟਦਾ, ਧਾਹਾਂ
ਮਾਰਦਾ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ:-

੩੦- ਆਵਤ ਕਉ ਹਰਖ ਜਾਤ ਕਉ ਰੋਵਹਿ ਇਹੁ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਨਾਲੇ ਲਾਗਾ ॥

ਆਪੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਿ ਭੋਗਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋ ਅਨਰਾਗੀ ॥ ੨ ॥ [੫੯੮]-੧੦ ੧= ਨਿਰਮੋਹ ।

ਅਰਥ:-ਆਉਂਦਾ ਧਨ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਧਨ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁਖ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੰਬੜਿਆ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਪਰ
ਜੀਵ ਦੇ ਵੀ ਕੀਹ ਵੱਸ ?) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ (ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਵਿਚ ਰੁਝਾ ਕੇ (ਦੁਖ ਸੁਖ) ਭੋਗਾਉਂਦਾ ਹੈ । (ਸਿਰਫ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ
ਨਿਰਮੋਹ ਰਹਿੰਦਾ (ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ) ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ । ੨ ।

੩੧- ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ ਕਉ ਆਵਤ ਦੇਖੋ ਸਾਕਤ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਭਇਆ ॥

ਜਿਸ ਕਾ ਇਹੁ ਤਨੁ ਧਨੁ ਸੋ ਫਿਰਿ ਲੇਵੈ ਅੰਤਰਿ ਸਹਸਾ ਦੁਖੁ ਪਇਆ ॥ ੭ ॥ [੯੦੬]-੭

ਅਰਥ:-ਮਾਇਆ-ਵੇੜਿਆ ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਸੁਖਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਚਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਰੀਰ ਤੇ
ਧਨ ਹੈ ਉਹ ਮੁੜ ਮੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । (ਹਾਏ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਜਾਂਦਾ ਨਾ ਰਹੇ) ਮਾਇਆ-ਵੇੜੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਦਾ ਏਹੀ ਸਹਿਮ ਦਾ ਰੋਗ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੭ ।

ਦੁਖ ਆਉਣ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ਮਦੀ ਅਤੇ ਮਤਲਬੀ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਪਰਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :-

੩੨- ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਤੇ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਇ ॥ ਭਾਣੈ ਬਖਸ ਭਾਣੈ ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥

ਦੁਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਕਾ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ॥ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਂਦੀ ਤੇਰੇ ਪਰਤਾਪ ॥ ੩ ॥ [੧੨੭੦]-੨-੨੦

੫

ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ

ਦੂਟੀ ਦਵੈਤ ਵਿਚ ਫਸੇ, ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ:-

੩੩- ਜਬ ਲਗੁ ਜਾਨੈ ਮੁਝ ਤੇ ਕਛੁ ਹੋਇ ॥ ਤਬ ਇਸ ਕਉ ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਜਬ ਇਹ ਜਾਨੈ ਮੈ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ॥

ਤਬ ਲਗੁ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਮਹਿ ਫਿਰਤਾ ॥ ਜਬ ਧਾਰੇ ਕੋਉ ਬੈਰੀ ਮੀਤੁ ॥ ਤਬ ਲਗੁ ਨਿਹਚਲੁ ਨਾਹੀ ਚੀਤੁ ॥

ਜਬ ਲਗੁ ਮੋਹ ਮਗਨ ਸੰਗਿ ਮਾਇ ॥ ਤਬ ਲਗੁ ਧਰਮਰਾਇ ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਬੰਧਨ ਤੂਟੈ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਹਉ ਛੂਟੈ ॥ ੪ ॥ [੨੭੮]-ਅਸਟ-੧੨

੩੪- ਧ੍ਰਿਗੁ ਤਿਨਾ ਦਾ ਜੀਵਿਆ ਜੋ ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਰਹਰਿ ਤਿਆਗਦੇ ਦੁਖੁ ਹਉਮੈ ਪਾਪ ਕਮਾਇ ॥

ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ ਤਿਨੁ ਬੁਝ ਨ ਕਾਈ ਪਾਇ ॥ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਓਇ

ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ਅੰਤਿ ਗਏ ਪਛੁਤਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਤਿਸੁ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ

ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਆਇ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ [੫੧੧]-ਵਾਰ-੮

ਅਰਥ:-ਫਿਟੇ-ਮੂੰਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਉਣ ਨੂੰ, ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਨੰਦ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ (ਦੁਖਦਾਈ) ਪਾਪ-ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ,
ਅਜੇਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਰਲੋਕ

ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਪਛਤਾਵੇ ਵਿਚ ਹਥ ਮਲਦੇ ਹੀ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਧੁਰੋਂ ਭਾਗ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਚਰਣੀ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੩੫- ਕਿਤੁ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਪੁਰਖਾ, ਕਿਤੁ ਕਿਤੁ ਦੁਖਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਈ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਪੁਰਖਾ ਨਾਮਿ ਵਿਸਰਿਐ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਿਆਨੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ, ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਸਾਚੈ ਰਹੈ ਸਮਾਏ ॥ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਰਹੈ ਬੈਰਾਗੀ ਸਾਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜੋਗੁ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੈ ਦੇਖਹੁ ਰਿਵੈ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ੬੮ ॥ [੯੪੬]

੩੬- ਮੂਰਖੁ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸੁਣੈ ਮੂਰਖ ਕਾ ਕਹਣਾ ॥ ਮੂਰਖ ਕੇ ਕਿਆ ਲਖਣ ਹੈ ਕਿਆ ਮੂਰਖ ਕਾ ਕਰਣਾ ॥ ਮੂਰਖੁ ਓਹੁ ਜਿ ਮੁਗਧੁ ਹੈ ਅਹੰਕਾਰੇ ਮਰਣਾ ॥ ਏਤੁ ਕਮਾਏ ਸਦਾ ਦੁਖੁ, ਦੁਖ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਣਾ ॥ ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ ਪਵੈ ਖੂਹਿ ਕਿਹੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਕਰੇ ਵੀਚਰੁ ਓਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਰਹਣਾ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਆਪਿ ਉਧਰੈ ਓਸੁ ਪਿਛੈ ਡੁਬਦੇ ਭੀ ਤਰਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੇ ਜੋ ਦੇਇ ਸੁ ਸਹਣਾ ॥ ੧ ॥ [੯੫੩]-ਵਾਰ-੧੩

ਅਰਥ:--ਮੂਰਖ ਦਾ ਕਿਹਾ ਉਹੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮੂਰਖ ਦੇ ਕਹੇ ਉਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ) ਜੋ ਮੂਰਖ ਹੋਵੇ । ਮੂਰਖ ਦੇ ਲੱਛਣ ਕੀ ਹਨ ? ਮੂਰਖ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਕੈਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦਾ ਠੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਮੋਤੋ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਕਹੀਦਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਸਤੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰੀਏ ਉਸ ਨਾਲ ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਦਾ ਦੁੱਖੀ ਰਹੀਦਾ ਹੈ । ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ) ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਬਚਾਉ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿੰਦਗੀ ਢਾਲ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰ) ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤੇ (ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਖੂਹ ਤੋਂ) ਵੱਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, (ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਉਹ ਆਪ ਬਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਡੁੱਬਦਾ ਸਾਥੀ ਵੀ ਬਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਦੁੱਖ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸੁਖ) ਜੋ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ੧ ।

੩੭- ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਖੁਆਇਆ ਦੁਖੁ ਖਟੇ ਦੁਖ ਖਾਇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭ ਹਲਕੁ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ਬਿਨੁ ਬਿਬੇਕ ਭਰਮਾਇ ॥ ੧ ॥ [੧੧੩੨]-੯-੧੯

੩੮- ਮਨੁ ਰੇ ਹਉਮੈ ਮੋਹੁ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ॥ ਇਹੁ ਭਵਜਲੁ ਜਗਤੁ ਨ ਜਾਈ ਤਰਣਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੁ ਹਰਿ ਤਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੨੬੦]-੯

੬

ਮਨਮੁਖਿ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮਨੁੱਖ, ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰਦੇ ਉਹ ਮਨਮੁੱਖ ਹਨ । ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਸੱਚਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੇ--ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਬਹੁਤਾ ਦੁਖੁ ਲਾਗਾ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਭਰਮਾਈ ॥ [੬੦੩] ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਦੱਸੀ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, ਸਦਾ ਹੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਦੁਖੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:--

੩੯- ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਵਿਛੜੇ ਤਿਨੀ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਮਾਰੀਅਹਿ ਦੁਖੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ਮਥੇ ਕਲੇ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖ ਹੀ ਵਿਚਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ [੧੦੬੩]-੫-੧੯

੪੦- ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਜੋ ਮੁਹ ਫਿਰੇ ਸੇ ਬਧੇ ਦੁਖੁ ਸਹਾਹਿ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਪਾਇਨੀ ਜੰਮਹਿ ਤੈ ਮਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ਸਹਸਾ ਰੋਗੁ ਨ ਛੋਡਈ ਦੁਖ ਹੀ ਮਹਿ ਦੁਖ ਪਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਬਖਸਿ ਲੇਹਿ ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਹਿ ॥ ੧ ॥ [੬੪੫]-ਵਾਰ-੭

੪੧- ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਖੁ ਹੋਇ ਮਨਮੁਖ ਜਮਿ ਜੋਹਿਆ ਜੀਉ ॥ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਮਾਇਆ ਦੁਖਿ ਮੋਹਿਆ ਜੀਉ ॥ ਮਾਇਆ ਦੁਖਿ ਮੋਹਿਆ ਹਉਮੈ ਰੋਹਿਆ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤ ਵਿਹਾਵਏ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਇ ਤਿਸੁ ਚੇਤੇ ਨਾਹੀ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛਤਾਵਏ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੋ ਸਾਥਿ ਨ ਚਲੈ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਮਾਇਆ ਧੋਹਿਆ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਖੁ ਹੋਇ ਮਨਮੁਖ ਜਮਿ ਜੋਹਿਆ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੬੯੦]-ਛੰਤ-੧

ਅਰਥ:--ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਮੋਤ ਨੇ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਤੱਕ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਦਿਨ ਰਾਤ 'ਹਾਇ ਹਾਇ' ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕ੍ਰੋਧਾਤੁਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ 'ਮੇਰੀ ਮਾਇਆ, ਮੇਰੀ ਮਾਇਆ' ਕਰਦਿਆਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜੇਹੜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ) ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਉਹ ਕਦੇ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਆਖਰ ਜਦੋਂ ਇਥੋਂ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਪੁੱਤਰ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਆਦਿਕ) ਹਰਿ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਵੀ (ਮਨੁੱਖ ਦੇ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਮਾਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਛਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਹੇ ਭਾਈ ! ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਮੋਤ ਗ੍ਰਸੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਵਿਆਪਦਾ ਹੈ । ੪ ।

੪੨-- ਮਨਮੁਖੁ ਦੁਖ ਕਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਦੁਖੁ ਬੀਜੇ ਦੁਖੁ ਖਾਇ ॥ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮੇ ਦੁਖਿ ਮਰੈ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਹਾਇ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨ ਸੁਝਈ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਇ ॥ ਜੋ ਦੇਵੈ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣਈ ਦਿਤੇ ਕਉ ਲਪਟਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਕਮਾਵਣਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥ [੯੪੭]-ਵਾਰ-੧

ਅਰਥ:--ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਉਹ (ਸਮਝੋ) ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਪੈਲੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ) ਉਹ ਦੁੱਖ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਖ (ਹੀ ਫਲ ਵੱਢ ਕੇ) ਖਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਨਮੁੱਖ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਜੀਮਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ' ਮੈਂ ' ਮੈਂ ' ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਮਨਮੁੱਖ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਜੋ ਦਾਤਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਮਨਮੁੱਖ ਕਰੇ ਵੀ ਕੀ ?) ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ (ਸੰਸਕਾਰ ਮਨ ਉੱਤੇ) ਉੱਕਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ (ਉਸੇ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਮਨੁੱਖ) ਕਰਮ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ) ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ੨ ।

ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ ਹੀ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ:--

- ੪੩- **ਮਨਮੁਖ ਕਉ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਵਿਆਪਸਿ ਮਨਮੁਖਿ ਦੁਖੁ ਨ ਜਾਈ ॥**
ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦਾਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ਮੇਲਿ ਲਏ ਸਰਣਾਈ ॥ ੨ ॥ [੧੩੪੫]-੭
- ੪੪- **ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੈ ਖਸਮ ਕਾ ਮਤਿਭਵੀ ਫਿਰਹਿ ਚਲਚਿਤ ॥ ਮਨਮੁਖ ਸਉ**
ਕਰਿ ਦੋਸਤੀ ਸੁਖ ਕਿ ਪੁਛਹੁ ਮਿਤ ॥ ਗੁਰਮੁਖ ਸਉ ਕਰਿ ਦੋਸਤੀ ਸਤਿਗੁਰ
ਸਉ ਲਾਇ ਚਿਤੁ ॥ ਜੀਮਣ ਮਰਣ ਕਾ ਮੂਲ ਕਟੀਐ ਤਾਂ ਸੁਖੁ ਹੋਵੀ ਮਿਤ ॥ ੫੫ ॥ [੧੪੧੩]

੭

ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਸੁਖ-ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਪੰਚਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:--

- ੪੫- **ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਕੁਸਲੁ ਹੋਤ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਰਾਮ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੁਸਲੁ ਨ ਗ੍ਰਿਹਿ**
ਮੇਰੀ ਸਭ ਮਾਇਆ ॥ ਉਚੇ ਮੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਛਾਇਆ ॥ ਝੂਠੇ ਲਾਲਚਿ, ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਹਸਤੀ ਘੋੜੇ ਦੇਖਿ
ਵਿਗਾਸਾ ॥ ਲਸਕਰ ਜੋੜੇ ਨੇਬ ਖਵਾਸਾ ॥ ਗਲਿ ਜੇਵੜੀ ਹਉਮੈ ਕੇ ਫਾਸਾ ॥ ੨ ॥ ਰਾਜੁ ਕਮਾਵੈ ਦਹ ਦਿਸ ਸਾਰੀ ॥ ਮਾਣੈ
ਰੰਗ ਭੋਗ ਬਹੁ ਨਾਰੀ ॥ ਜਿਉ ਨਰਪਤਿ ਸੁਪਨੈ ਭੋਖਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਏਕੁ ਕੁਸਲੁ ਮੈ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਤਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਜੋ
ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਹਰਿ ਕਿਆ ਭਗਤਾ ਭਾਇਆ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਇਨਿ ਬਿਧਿ ਕੁਸਲੁ
ਹੋਤ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਇਉ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਰਾਮ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ [੧੭੫-੭੬]-੧

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ! (ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਤਮਕ) ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮਿੱਤਰ ਹਰੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ੧। ਰਹਾਉ।

ਘਰ (ਦੇ ਮੋਹ) ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਮਾਇਆ ਮੇਰੀ ਹੈ । ਉੱਚੇ ਮਹਲ-ਮਾੜੀਆਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਮਾਣਨ ਵਿਚ ਵੀ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ । (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ) ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ (ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖ) ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ (ਮਹਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ), ਫੌਜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਨੌਕਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਦੀ ਰੱਸੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਫਾਹੇ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ੨ । (ਰਾਜਾ ਬਣ ਕੇ ਮਨੁੱਖ) ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰਾਜ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੋਗਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਮੰਗਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਆਪਣੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਆਤੁਰ ਸੁੱਖ ਦੀ ਭਾਲ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿਣਾ, ਦਰ ਦਰ ਭਟਕਦੇ ਮੰਗਤੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜੀ ਹਾਲਤ ਹੈ) । ੩ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਸਲ ਆਤਮਕ ਸੁਖ-ਆਨੰਦ ਦਾ ਮੂਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਰਹਿਣਾ) । ਜੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਹਨ) । ਹੇ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ! ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ (ਵਡਭਾਗੀ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਹੀ) ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ੪ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ! ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ (ਭਾਵ, ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਰਹਿਣ ਨਾਲ) ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਮਿੱਤਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ੧ ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਨਾ ਚਾਲਣਾ, ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ :-

- ੪੬- **ਜਿਨੀ ਪੁਰਖੀ ਸਤਗੁਰੁ ਨ ਸੇਵਿਓ ਸੇ ਦੁਖੀਏ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ॥ ਘਰਿ ਹੋਦਾ ਪੁਰਖੁ ਨ ਪਛਾਣਿਆ ਅਭਿਮਾਨਿ ਮੁਠੇ ਅਹੰਕਾਰਿ ॥**
ਸਤਗੁਰੂ ਕਿਆ ਫਿਟਕਿਆ, ਮੰਗਿ ਥਕੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਸੁਰਾ ਸਬਦੁ ਨ ਸੇਵਿਓ ਸਭਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥ [੩੪]-੨੦-੫੩

ਅਰਥ:--ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਚੌਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਜੁਗ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੈ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਅਹੰਕਾਰ ਅਥਵਾ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ (ਫਸੇ ਰਹਿ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਾਸ-ਪੂੰਜੀ) ਲੁਟਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਬੇ-ਮੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ), ਉਹ ਬੰਦੇ ਉਸ ਅਸਲ ਗੁਰ-ਸਬਦ (ਪ੍ਰਭੂ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ) ।

- ੪੭- **ਗੁਰ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ॥**

ਪ੍ਰਭੁ ਤਜਿ ਅਵਰ ਸੇਵਕੁ ਜੇ ਹੋਈ ਹੈ ਤਿਤੁ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ ਜਸੁ ਘਾਟੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੯੭]-੬-੭

ਅਰਥ:--ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ (ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ ਮਿਲੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਧਿਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਪੀੜ ਕੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਪਰਮਾਤਮਾ (ਦਾ ਆਸਰ) ਛੱਡ ਕੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣੀਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਨਾਲ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੧।

- ੪੮- **ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਹੋਰਥੈ ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ॥**

ਹਉਮੈ ਜਗਤੁ ਦੁਖਿ ਰਾਗਿ ਵਿਆਪਿਆ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਰੋਵੈ ਧਾਹੀ ॥ ੧ ॥ [੬੦੩]-੧੦__

ਅਰਥ:--ਜਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, (ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਜਗਤ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ) ਦੁੱਖ ਰੋਗ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਧਾਹੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ (ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) । ੧ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:--

੪੯- ਚੰਚਲੁ ਚੀਤੁ ਨ ਪਾਵੈ ਪਾਰਾ ॥ ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਲਾਗੈ ਬਾਰਾ ॥ ਦੂਖੁ ਘਣੇ ਮਰੀਐ ਕਰਤਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਕੋ ਕਰੈ ਨ ਸਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਸਭ ਉਤਮ ਕਿਸੁ ਆਖਉ ਹੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਪਤੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ
॥ ਅਉਖਧ ਕਰਿ ਥਾਕੀ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ਕਿਉ ਦੁਖੁ ਚੁਕੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੇਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਦੁਖ ਘਣੇਰੇ ॥
ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾਤੇ ਠਾਕੁਰ ਮੇਰੇ ॥ ੨ ॥ ਰੋਗੁ ਵਡੋ ਕਿਉ ਬਾਂਧਉ ਧੀਰਾ ॥ ਰੋਗੁ ਬੁਝੈ ਸੋ ਕਾਟੈ ਪੀਰਾ ॥ ਮੈ
ਅਵਗਣ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਰੀਰਾ ॥ ਢੂਢਤ ਖੋਜਤ ਗੁਰਿ ਮੇਲੇ ਬੀਰਾ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਦਾਰੂ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਜਿਉ
ਤੂ ਰਾਖਹਿ ਤਿਵੈ ਰਹਾਉ ॥ ਜਗੁ ਰੋਗੀ ਕਹ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਉ ॥ ਹਰਿ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਉ ॥ ੪ ॥ ਘਰ
ਮਹਿ ਘਰੁ ਜੋ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਮਹਲੀ ਸੋ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੂਆ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚੀਤਾ ॥ ਐਸੇ
ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਅਤੀਤਾ ॥ ੫ ॥ ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖਿ ਹਰਿਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ਆਪੁ
ਪਛਾਣਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਗਾ ॥ ਜਨਮੁ ਜੀਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਖੁ ਭਾਗਾ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਸਚੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਉ ॥
ਸਹਜਿ ਮਰਉ ਜੀਵਤ ਹੀ ਜੀਵਉ ॥ ਆਪਣੇ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਗੁਰ ਭਾਵੈ ॥ ਤੁਮਰੇ ਹੋਇ ਸੁ ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੭ ॥
ਭੋਗੀ ਕਉ ਦੁਖੁ ਰੋਗੁ ਵਿਆਪੈ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਪੈ ॥ ਸੁਖ ਦੁਖ ਹੀ ਤੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਅਤੀਤਾ
॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮੁ ਰਵੈ ਹਿਤ ਚੀਤਾ ॥ ੮ ॥ (੧੧੮੯)-੪

ਅਰਥ:--ਸਾਰੀ ਲੁਕਾਈ ਚੰਗੀ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਵਿਆਪਕ ਹੈ) ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦਾ। (ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ (ਜੁੜਦਾ ਹੈ) ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਦਾਥਿਰ ਨਾਮ ਵਿਚ (ਜੁੜ ਕੇ) ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ) ਚੰਚਲ (ਹੋ ਚੁਕਿਆ) ਮਨ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ (ਨਾਲ) ਚੰਚਲਤਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, (ਹਰ ਵੇਲੇ) ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਰਤਾ ਵੀ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ (ਭਾਵ, ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ)। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਇਸ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚੋਂ) ਪ੍ਰੀਤਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ੧। ਦੁਖ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਚਲਤਾ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਲਈ) ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਵਾਈਆਂ (ਭਾਵ, ਉੱਦਮ) ਕਰ ਕੇ ਹਾਰ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਦੁਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਦੁੱਖ ਆ ਘੇਰਦੇ ਹਨ। ੨। (ਚੰਚਲਤਾ ਦਾ ਇਹ) ਰੋਗ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ (ਇਸ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ) ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਕ ਸਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। (ਮੇਰੇ ਇਸ) ਰੋਗ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹੀ ਮੇਰਾ ਦੁੱਖ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਔਗਣ ਹੀ ਔਗਣ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਢਦਿਆਂ ਤੇ ਭਲ ਕਰਦਿਆਂ (ਆਖਰ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ। ੩। (ਚੰਚਲਤਾ ਤੇ ਰੋਗ ਦੀ) ਦਵਾਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਹੀ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਰੱਖੋਂ ਮੈਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ (ਭਾਵ, ਮੈਂ ਉਸੇ ਜੀਵਨ-ਪੰਪ ਤੇ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ)। ਮਿਹਰ ਕਰ, ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੋੜੀ ਰੱਖ। ਜਗਤ (ਆਪ ਹੀ) ਰੋਗੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੋਗ ਦੱਸਾਂ ? ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ ਇਹ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਵਿਹਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ)। ੪। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਹੀ) ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਵੇਖ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਮਹਲ ਦਾ ਵਾਸੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੱਦ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਟਿਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਪੜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਚਿੱਤ (ਬਾਹਰ ਭਟਕਣੋਂ ਹਟ ਕੇ) ਅੰਦਰ ਹੀ ਟਿਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੇਵਕ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ) ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੫। (ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ) ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੱਖ ਕੇ ਉਹ ਬੰਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ (ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ) ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੇ ਤੁਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ (ਚੰਚਲਤਾ ਵਾਲਾ) ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੬। (ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ) ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ (ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ) ਸਦਾ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ, (ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਆਤਮਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕ ਕੇ ਮੈਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਚੁਕਾ ਹਾਂ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਰੇ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ, ਮੈਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ-ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ) ਬਣਾ ਕੇ (ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਰੱਖ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਤੇਰਾ (ਸੇਵਕ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੭। ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਆ ਦਬਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰੇਕ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੁਖਾਂ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚਿੱਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ। ੮।

੫੦- ਕਬੀਰ ਸੁਖੁ ਨ ਏਹ ਜੁਗਿ ਕਰਹਿ ਜੁ ਬਹੁਤੈ ਮੀਤ ॥

ਜੋ ਚਿਤੁ ਰਾਖਹਿ ਏਕ ਸਿਉ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਨੀਤ ॥ ੨੧ ॥ [੧੩੬੫]

ਅਰਥ:--ਹੇ ਕਬੀਰ ! (ਤੂੰ ਜੋ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਧੀਆਂ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਆਦਿਕ) ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਵਿਚ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ) ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਸਿਰਫ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਹਨ (ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ) ਇਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੋੜ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

੫੧-

ਸੁਖੀਏ ਕਉ ਪੈਖੈ ਸਭ ਸੁਖੀਆ ਰੋਗੀ ਕੈ ਭਾਣੈ ਸਭ ਰੋਗੀ ॥

ਕਰਣ ਕਰਾਵਨਹਾਰ ਸੁਆਮੀ ਆਪਨ ਹਾਥਿ ਸੰਜੋਗੀ ॥ ੧ ॥ [੬੧੦]-੬

ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਸੁੱਖ ਅੱਗਲਾ ॥

ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸ ॥ ਸੁਣਿਐ ਦੁਖ ਪਾਪ ਕਾ ਨਾਸੁ ॥ ੮ ॥[ਜਪੁ]

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਸੋ ਸੁਖੁ ਮੋ ਕਉ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝੈ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥[੧੭੯]-੮੧
ਆਉ ! ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਭਰੀਏ ਅਤੇ ਜੋਦੜੀ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨ--ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੰਜਵੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--**ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ ॥ ਦੁਖੁ ਪਰਹਰਿ, ਸੁਖੁ ਘਰਿ ਲੈ ਜਾਇ ॥** ਭਾਵ, ਜੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੀਏ ਅਤੇ ਸੁਣੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਟਿਕਾਈਏ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਖ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਅਪਣਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝਣਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬੇਲੋੜਾ ਬਣ ਚੁਕਿਆ ।

ਹੈ ! ਇਹ ਕੀ ? ਹੇ ਨਾ-ਸੁਕਰੇ ਮਨ ! ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣ । ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਰਹਿਬਰ ਬਾਰੇ ਜੋ ਬਾਹਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਰੀਦਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਤਰਲਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ? ਹੇ ਪਾਪੀ ਮਨ ! ਸੁਣ ਆਪਣੇ ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਸੱਦ । ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ' ਸੰਤ ਸੰਤ ' ਕਹਿ ਕੇ ਵਾਜਾ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਆ ਭਾਈ ! ਤੈਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਵਾਂ-----

੫੨- ਸੰਤਹੁ ਸੁਨਹੁ ਸੁਨਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਗੁਰਿ ਕਾਢੀ ਬਾਹ ਕੁਕੀਜੈ ॥

ਜੇ ਆਤਮ ਕਉ ਸੁਖੁ ਸੁਖੁ ਨਿਤ ਲੋੜਹੁ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪਵੀਜੈ ॥ ੫ ॥[੧੩੨੬]-੬

ਅਰਥ:--ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਹੇ ਭਰਾਵੋ ! ਗੁਰੂ (ਆਪਣੀ) ਬਾਹ ਉੱਚੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਭੁਕ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ) ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ । ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਦਾ ਸੁਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਦਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਚਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ) ।

ਅਜੇਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਿਉਂ ਨ ਹੋਈਏ ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ, ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਅਸੁੱਧ-ਮਤਿ ਮਾਣਸਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬਾਹਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ--[" ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਦਿਉਹਾੜੀ ਸਦ ਵਾਰ ॥ ਜਿਨਿ ਮਾਣਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਕੀਏ ਕਰਤ ਨ ਲਾਗੀ ਵਾਰ ॥ ੧ ॥] ਜਿਹੜੇ ਸਾਨੂੰ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤੋ ਅਤੇ ਭਾਈਉ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ--

੫੩- ਗੁਰ ਕਾ ਕਹਿਆ ਜੇ ਕਰੇ ਸੁਖੀ ਹੁ ਸੁਖੁ ਸਾਰੁ ॥

ਗੁਰ ਕੀ ਕਰਣੀ ਭਉ ਕਟੀਐ, ਨਾਨਕ ਪਾਵਹਿ ਪਾਰੁ ॥ ੧ ॥[੧੨੪੮]-ਵਾਰ-੨੯

ਅਰਥ:--(ਹੇ ਮਨ) ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵਾਂ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਕਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਵਾਲੀ ਕਰਣੀ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ) ਤੂੰ (ਭਉ ਦਾ) ਪਾਰਲਾ ਕੰਡਾ ਲੱਭ ਲਵੇਂਗਾ (ਭਾਵ, ਭਉ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਏਂਗਾ)

ਆਉ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਮਝ ਕੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰਨ ਵਿਚ ਜੁੱਟ ਜਾਈਏ:--

੫੪- ਤਿਸ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਰੁ ਮਨਾ, ਜਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਹੋਇ

ਘਣਾ, ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਨ ਮੂਲੇ ਹੋਇ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ [੪੪]-੭-੭੭

੫੫- ਤਜਹੁ ਸਿਆਨਪ ਸੁਰਿ ਜਨਹੁ ਸਿਮਰਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

ਏਕ ਆਸ ਹਰਿ ਮਨਿ ਰਖਹੁ ਨਾਨਕ ਦੂਖੁ ਭਰਮੁ ਭਉ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ [੨੮੧]-ਅਸਟ-੧੪

੫੬- ਮੀਹੁ ਪਇਆ ਪਰਮੇਸਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸੁਖੀ ਵਸਾਇਆ ॥

ਗਇਆ ਕਲੇਸੁ ਭਇਆ ਸੁਖੁ ਸਾਚਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [੧੦੫]-੩੨-੩੯

੫੭- ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸੁਖੁ ॥ ਕੋਟਿ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖੁ ਭੁਗਵੈ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੈ ਸਭ ਦੁਖੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੋਟ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਨਾਸਹਿ ਸਿਮਰਤ ਪਾਵਨ ਤਨ ਮਨ ਸੁਖ ॥ ਦੇਖਿ ਸਰੂਪੁ ਪੂਰਨੁ ਭਈ ਆਸਾ ਦਰਸਨੁ

ਭੇਟਤ ਉਤਰੀ ਭੁਖ ॥ ੧ ॥ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਮਹਾ ਸਿਧਿ ਕਾਮਧੇਨੁ ਪਾਰਜਾਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੁਖੁ ॥

ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਫਿਰਿ ਗਰਭ ਨ ਧੁਖੁ ॥ ੨ ॥ [੭੧੭]-੧੦-੨੯

ਅਰਥ:--ਹੇ ਮਾਂ ! (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਸੁੱਖ ਇਤਨਾ ਉਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੧। ਰਹਾਉ ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਿਆਂ ਤਨ ਮਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ) ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰ ਕੇ (ਮਨ ਦੀ ਹਰੇਕ) ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਰਸਨ ਕਰਦਿਆਂ (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ੧ । ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਅਥਵਾ ਅੱਠ ਵਡੀਆਂ ਕਰਮਾਤਾਂ (ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਹੈ । ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਕਾਮਧੇਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੀ ਪਾਰਜਾਤ ਰੁਖ ਹੈ । (ਭਾਵ, ਅਜੇਹੀ ਗਾਂ ਅਥਵਾ ਪਾਰਜਾਤ ਰੁੱਖ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇਹ ਐਵੇਂ ਭਰਮ ਹੈ) । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਦਾ ਅਥਵਾ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ੨ ।

੫੮- ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਰਿਦੈ ਪਰਵੇਸਾ ॥ ਰੋਗੁ ਸੋਗੁ ਸਭਿ ਦੂਖ ਬਿਨਾਸੇ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਕਲੇਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੫੩੧]-੧੮

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਸੁਆਰੇ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ, ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ--ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਚਜੁ
ਅਚਾਰੁ ਸਿਖੁ, ਤੁਧੁ ਕਦੇ ਨ ਲਗੈ ਦੁਖੁ ॥ ੩ ॥ [੫੦] ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸ ਹੈ ਭਾਵ ਸਦਾ ਖੇਡਾ ਹੀ ਖੇਡਾ ਹੈ।

੫੯- ਦੁਖੁ ਕਲੇਸੁ ਨ ਭਉ ਬਿਆਪੈ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹਿਰਦੈ ਹੋਇ ॥

ਕੋਟਿ ਜਤਨਾ ਕਰਿ ਰਹੇ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਤਰਿਓ ਨ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ [੫੧]-੨੪-੯੪

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਦਾ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ, ਕਲੇਸ਼, ਕੋਈ ਡਰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਲੋਕ ਕੁੱਝਾਂ ਹੋਰ ਹੋਰ ਜਤਨ ਕਰ ਕਰ ਕੇ
ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ) ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ। ੨।

੬੦- ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਕਾ ਦਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਾ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਾਈਐ ॥

ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਅਨੰਦਾ ਦੁਖੁ ਗਇਆ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥ ੧ ॥ [੬੩੦]-੨੫-੮੯

ਅਜੇਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਜਾਈਏ ?:-

੬੧- ਪ੍ਰਥਮੇ ਮਿਟਿਆ ਤਨ ਕਾ ਦੁਖੁ ॥ ਮਨ ਸਗਲ ਕਉ ਹੋਆ ਸੁਖੁ ॥

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰੁ ਦੀਨੋ ਨਾਉ ॥ ਬਲਿ ਬਲਿ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥ [੩੯੫]-੬-੧੦੦

੯

ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ

ਜਗਤ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਪਰਮ ਠੰਢ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਆਏ ਨਿਰਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਝਾਉਂਦੇ
ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

੬੨- ਦੀਵਾ ਮੇਰਾ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਦੁਖੁ ਵਿਚਿ ਪਾਇਆ ਤੇਲੁ ॥

ਉਨਿ ਚਾਨਣਿ ਓਹੁ ਸੋਖਿਆ ਚੁਕਾ ਜਮ ਸਿਉ ਮੇਲੁ ॥ ੧ ॥ [੩੫੮]-੨-੩੨

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਰੌਸ਼ਨੀ
ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦੀਵਾ ਬਣਾ ਲਏ। (ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਗਦਾ ਰਖਣ ਲਈ ਤੇਲ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਸੋ, ਆਤਮਕ ਚਾਨਣਾ
ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਗਦਾ ਰਖਣ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲਾ ਦੁੱਖ-ਰੂਪ ਤੇਲ ਪਾਉ। ਉਸ (ਆਤਮਕ) ਚਾਨਣੇ ਨਾਲ
ਉਹ ਦੁਖ-ਰੂਪੀ ਤੇਲ ਸੜ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਮਾਂ ਨਾਲ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ, ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ
ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਕੇ ਸਰੀਰਕ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਕ-- ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ
ਮਨੁੱਖ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਿਆਰਾ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ:-

੬੩- ਕਰ ਹਰਿਹਟ ਮਾਲ ਟਿੰਡ ਪਰੇਵਹੁ ਤਿਸੁ ਭੀਤਰਿ ਮਨੁ ਜੋਵਹੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿੰਚਹੁ ਭਰਹੁ ਕਿਆਰੇ ਤਉ ਮਾਲੀ

ਕੇ ਹੋਵਹੁ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਦੁਇ ਕਰਹੁ ਬਸੋਲੇ ਗੋਡਹੁ ਧਰਤੀ ਭਾਈ ॥ ਜਿਉ ਗੋਡਹੁ ਤਿਉ ਤੁਮ ਸੁਖ

ਪਾਵਹੁ ਕਿਰਤੁ ਨ ਮੋਟਿਆ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਬਗੁਲੇ ਤੇ ਫੁਨਿ ਹੰਸੁਲਾ ਹੋਵੈ ਜੇ ਤੂ ਕਰਹਿ ਦਇਆਲਾ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲਾ ॥ ੪ ॥ [੧੧੭੧]੧-੯

ਅਸਰਥ:-((ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀ ਪੈਲੀ ਦੇ ਕਿਆਰੇ ਸਿੰਜਣ ਲਈ ਖੂਹ ਨੂੰ ਟਿੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲੂ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਬਲਦ ਜੋ ਕੇ ਖੂਹ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਕਿਆਰੇ
ਭਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੇ ਮਨੁੱਖ ! ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ !) ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹਰ੍ਹਟ ਅਤੇ ਹਰ੍ਹਟ ਦੀ ਉਸ ਮਾਲੂ ਵਿਚ (ਹਥੀ 'ਸੇਵਾ' ਟਿੰਡਾਂ ਜੋੜਨਾਂ ਬਣਾ (ਭਾਵ, ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕਾਰ
ਲਗਾਤਾਰ ਖੂਹ ਦੀ ਮਾਲੂ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਰਸ ਚਲਦੀ ਰਹੇ) (ਹਥੀਂ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਟਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਖੂਹ) ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਨ ਜੋ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਜਲ ਸਿੰਜ ਤੇ
ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਕਿਆਰੇ ਇਸ ਨਾਮ-ਜਲ ਨਾਲ ਨਕਾ-ਨਕ ਭਰ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਤੂੰ ਇਸ ਜਗਤ-ਬਾਗ਼ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਬਣੇਂਗਾ। ੨। (ਕਿਸਾਨ ਉੱਗੀ
ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਰੰਬੇ ਨਾਲ ਗੋਡੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਸਲ ਦੇ ਹਰੇਕ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਂਭ ਕੇ ਬਚਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਫਾਲਤੂ ਘਾਹ ਬੂਟ ਨਦੀਨ ਨੂੰ, ਮਾਨੋ, ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਪੁੱਟ ਪੁੱਟ ਕੇ
ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਵੀ) ਹੇ ਭਾਈ ! ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ-ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਗੋਡ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਗੁੱਸਾ ਇਹ ਦੋ ਰੰਬੇ ਬਣਾ (ਦੈਵੀ ਗੁਣਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬਚਾਈ ਰੱਖ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ
ਨਾਲ ਜੜ੍ਹ ਪੁਟਦਾ ਜਾਹ)। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੂੰ ਗੋਡੀ ਕਰੇਂਗਾ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਤੈਨੂੰ (ਆਤਮਕ) ਸੁੱਖ ਮਾਣੇਂਗਾ। ਤੇਰੀ ਕੀਤੀ ਇਹ ਮੋਹਨਤ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗੀ। ੩। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ !
ਹੇ ਦਿਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇ ਤੂੰ ਮਿਹਰ ਕਰੇਂ ਤਾਂ (ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਪਖੰਡੀ) ਬਗੁਲੇ ਤੋਂ ਸੋਹਣਾ ਹੰਸ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤੇ
ਆਖਦਾ ਹੈ) ਹੇ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ! ਮੇਹਰ ਕਰ (ਤੇ ਬਗੁਲੇ ਤੋਂ ਹੰਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼)। ੪।

ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੈਦ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ
ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁਖ ਅਥਵਾ ਰੋਗ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾਰੂ-ਦਰਮਲ ਨਾਲ ਜੀਵ ਤੰਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ॥
ਮਨੁੱਖ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਦਿਆਂ ਚਸਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਆ ਚਿੰਬੜਦੇ ਹਨ। ਆਉ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਕਰਨ ਲਈ
ਟਿਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋਈਏ :-

੬੪- ਦੁਖੁ ਵਿਛੋੜਾ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਭੂਖੁ ॥ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਸਕਤਵਾਰ ਜਮਦੂਤੁ ॥ ਇਕੁ ਦੁਖੁ ਰੋਗੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ ਵੈਦ ਨ

ਭੋਲੇ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਵੈਦ ਨ ਭੋਲੇ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥ ਦਰਦੁ ਹੋਵੈ ਦੁਖੁ ਰਹੈ ਸਰੀਰ ॥ ਐਸਾ ਦਾਰੂ ਲਗੈ ਨ ਬੀਰ

॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥ ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਨਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ ॥ ਮਨ ਅੰਧੈ ਕਉ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥

ਵੈਦ ਨ ਭੋਲੇ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥ ੨ ॥ ਚੰਦਨ ਕਾ ਫਲੁ ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ ॥ ਮਾਣਸ ਕਾ ਫਲੁ ਘਟ ਮਹਿ ਸਾਸੁ ॥ ਸਾਸਿ ਗਇਐ
ਕਾਇਆ ਚਲਿ ਪਾਇ ॥ ਤਾ ਕੈ ਪਛੈ ਕੋਇ ਨ ਖਾਇ ॥ ੩ ॥ ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਨਿਰਮਲ ਹੰਸੁ ॥ ਜਿਸੁ ਮਹਿ ਨਾਮੁ
ਨਿਰੰਜਨ ਅੰਸੁ ॥ ਦੁਖ ਰੋਗ ਸਭਿ ਗਇਆ ਗਵਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਛੂਟਿਸ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥ ੪ ॥ [੧੨੫੬]-੨-੭

ਅਰਥ:—ਹੋ ਐਵਾਣ ਵੈਦ ! ਹੋ ਵੀਰ ਵੈਦ ! ਅਜੇਹੀ ਦਵਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਅਜੇਹੀ ਦਵਾਈ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ (ਜਿਸ ਦਵਾਈ ਦੇ ਵਰਤਿਆਂ ਫਿਰ ਵੀ) ਸਰੀਰ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ । ੧ । **ਰਹਾਉ** । ਹੋ ਭੋਲੇ ਵੈਦ ! ਤੂੰ ਦਵਾਈ ਨਾਹ ਦੇਂਦੇ (ਕਿਸ ਕਿਸ ਰੋਗ ਦਾ ਤੂੰ ਇਲਾਜ ਕਰੇਂਗਾ ? ਵੇਖ ਮਨੁੱਖ ਨਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ) ਰੋਗ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ, ਦੂਜਾ ਰੋਗ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੁੱਖ । ਇੱਕ ਹੋਰ ਰੋਗ ਭੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਡਾਢੇ ਜਮਦੂਤ (ਭਾਵ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ) । ਤੇ ਇਹ ਉਹ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਉਹ ਰੋਗ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆ ਚਿੰਬੜਦਾ ਹੈ (ਜਦ ਤਕ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਨਸਕ ਰੋਗ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੇਰੀ ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ) । ੧ । ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ (ਵਿਸੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ) ਰਸ ਮਾਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ । (ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ, ਇਸ ਦੇ) ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ (ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ) ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਹੋ ਐਵਾਣ ਵੈਦ ! (ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੀ) ਤੇਰੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ (ਵਿਸੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਰੋਗ ਤਾਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆ ਲੱਗਣੇ ਹੋਣਗੇ) । ੨ । ਚੰਦਨ ਦਾ ਰੁੱਖ ਤਦੋਂ ਤਕ ਚੰਦਨ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਇਸ ਵਿਚ ਚੰਦਨ ਵਾਲੀ ਸੁਗੰਧੀ ਹੈ (ਸੁਗੰਧੀ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਲੱਕੜੀ ਹੀ ਹੈ) । ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਤਦੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਾਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸੁਆਸ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਤੇ ਸਰੀਰ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ (ਪਰ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਵਿਛੋੜੇ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਦਿਕ ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੋ ਵੈਦ ! ਦਵਾਈ ਦੀ ਅਸਲ ਲੋੜ ਤਾਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੈ) (ਬੇ-ਅੰਤ ਧਨ ਖਰਚ ਕੇ ਬਣਾਏ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਸਿਰਫ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸਨ ਪਰ ਜੀਵ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਸਹਿਜੇ ਰਿਹਾ ਹੈ—ਵੈਦ ਦੀ ਦਵਾਈ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਆਰਜ਼ੀ ਜਿਹਾ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵਾ ਹੀ ਹੈ) । ੩ । (ਹੋ ਵੈਦ !) ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ (ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ) ਹੈ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਸੁੱਧ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਜੀਵਾਤਮਾ ਵੀ ਨਰੋਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਏਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਹੀ ਜੀਵ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਦਿਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ) ਖ਼ਲਾਸੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ੪ । ਫਿਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ—

੬੫- ਜਮ ਤੇ ਉਲਟਿ ਭਏ ਹੈ ਰਾਮ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ ਸੁਖ ਕੀਓ ਬਿਸਰਾਮ ॥ ਬੈਰੀ ਉਲਟਿ ਭਏਹੈ ਮੀਤਾ ॥ ਸਾਕਤ
ਉਲਟਿ ਸੁਜਨ ਭਏ ਚੀਤਾ ॥ ੧ ॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਸਰਬ ਕੁਸਲ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ॥ ਸਾਂਤਿ ਭਈ ਜਬ ਗੋਬਿੰਦੁ ਜਾਨਿਆ
॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਨ ਮਹਿ ਹੋਤੀ ਕੋਟਿ ਉਪਾਧਿ ॥ ਉਲਟਿ ਭਈ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਧਿ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਨੈ ਆਪੈ
ਆਪ ॥ ਰੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਤੀਨੋ ਤਾਪ ॥ ੨ ॥ ਅਬ ਮਨੁ ਉਲਟਿ ਸਨਾਤਨੁ ਹੂਆ ॥ ਤਬ ਜਾਨਿਆ ਜਬ ਜੀਵਤ
ਮੂਆ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਉ ॥ ਆਪਿ ਨ ਡਰਉ ਨ ਅਵਰ ਡਰਾਵਉ ॥੩॥ [੩੨੬-੨੭]-੧੭

ਅਰਥ:—ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਦਾ ਰੂਪ) ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਭਾਵ, ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਜਮ-ਰੂਪ ਦਿੱਸਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ), ਮੇਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਨੇ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਡੇਰਾ ਆਣ ਜਮਾਇਆ ਹੈ । ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵੈਰੀ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਸੱਜਣ ਬਣ ਗਏ (ਭਾਵ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਮਨ ਨੂੰ ਭਲੇ ਪਾਸੇ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ) । ੧ । ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲਈ ਹੈ) ਤਦੋਂ ਦੀ (ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ) ਠੰਢ ਪੈ ਗਈ ਹੈ । ੧ । **ਰਹਾਉ** । (ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਖੇੜੇ ਸਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਲਟ ਕੇ ਸੁਖ ਬਣ ਗਏ ਹਨ । (ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ (ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ) ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰੋਗ ਅਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਤਾਪ ਹੁਣ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ੨ । ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਮਨ (ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਭਾਅ ਵਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, (ਇਹ ਗੱਲ ਦੀ) ਤਦੋਂ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਜਦੋਂ (ਇਹ ਮਨ) ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਹੋ ਕਬੀਰ ! (ਹੁਣ ਬੇਸ਼ੱਕ) ਆਖ-ਮੈਂ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਨਾ ਮੈਂ ਆਪ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਡਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ੩ ।

ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਗ਼ਲਤ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਠੀਕ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ । ਠੋਕਰਾਂ ਤੇ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਦ ਸਿੱਖ ਆਪ ਹੀ ਔੜੜੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਰਥ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਕੀ ਕਰਨ ?—

੬੬- ਕਬੀਰ ਸਾਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਆ ਕਰੈ, ਜਉ ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਚੁਕ ॥
ਅੰਧੇ ਏਕ ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਬਾਂਸੁ ਬਜਾਈਐ ਫੂਕ ॥ ੧੫੮ ॥ [੧੩੭੨]

੧੦

ਸਦਾ ਸੁਖੀਏ

੬੭- ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਆਪਣਾ ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਮਾਰਿ ਕੈ ਹਰਿ
ਰਾਖਿਆ ਉਰਧਾਰਿ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਜਿਨਾ ਨਾਮੇ ਲਗਾ ਪਿਆਰੁ ॥
ਸੇਈ ਸੁਖੀਏ ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਜਿਨਾ ਨਾਮੁ ਅਖੁਟੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੩ ॥ [੨੬]-੧-੩੪

ਅਰਥ:—ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਹ ਬੰਦੇ ਵਿਰਲੇ ਹਨ ਜੋ ਹੜੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਤੇ ਮਲਕੀਅਤ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਹੀ ਬੰਦੇ ਚਹੁ ਜੁਗੀ (- ਕਥਿਤ, ਚੌਹਾਂ ਹੀ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ, ਅਰਥਾਤ,) ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕਦੇ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ (ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ) ਹੈ । ੩ ।

੬੮- ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸੇ ਸੁਖੀਏ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ॥ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਾਰਿ ਕੈ ਸਚੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰਧਾਰਿ ॥
ਜਗ ਮਹਿ ਲਾਹਾ ਏਕੁ ਨਾਮੁ, ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੬ ॥ [੫੪]-੩

ਅਰਥ:--ਜਿੰਨ੍ਹ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਸਦ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਅਤੇ (ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਦ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ (ਦੇ ਨਾਮ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਗਤ ਵਿਚ (ਆਉਣ ਦਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ ਹੀ ਲਾਭ ਹੈ (ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਨਾਮ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੬।

੬੯- **ਏਕਾ ਨਿਰਭਉ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥ ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੋ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ ਜੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਗਾਇ ਗੁਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥** [੯੯੮]-੧
ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਰਭੈ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ -

੭੦- **ਜਾ ਕਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਾ ਕਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕਉ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥** [੧੮੬]-੩੩-੧੦੨

ਅਰਥ:--ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੇਵਕ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ (ਆਤਮਕ-) ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੪।

੭੧- **ਪਉੜੀ ॥ ਹੋਵੈ ਸੁਖੁ ਘਣਾ ਦਯਿ ਧਿਆਈਐ ॥ ਵੰਞੈ ਰੋਗਾ ਘਾਇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਐ ॥
ਅੰਦਰਿ ਵਰਤੈ ਠਾਢਿ ਪ੍ਰਭਿ ਚਿਤਿ ਆਇਐ ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ ਆਸ ਨਾਇ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਐ ॥
ਕੋਇ ਨ ਲਗੈ ਬਿਘਨੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਐ ॥ ਗਿਆਨ ਪਦਾਰਥੁ ਮਤਿ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਐ ॥
ਤਿਨਿ ਪਾਏ ਸਭੇ ਥੋਕ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਵਾਇਐ ॥ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਖਸਮੁ ਸਭ ਤੇਰੀ ਛਾਇਐ ॥ ੮ ॥** [੫੨੦]॥

ਦਯਿ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਹੈ। ਆਤਮਾਂ ਸੁਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੋਗ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਨ ਤੇ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ-ਨਜ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੭੨- **ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੰਤਿਆ ਕਛੁ ਨ ਕਹੈ ਜਮਕਾਲੁ ॥
ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੁਖੀ ਹੋਇ ਅੰਤੇ ਮਿਲੈ ਗੋਪਾਲੁ ॥ ੧ ॥** [੪੫੭]-੫-੮

੧੧

ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ?

ਅਗਿਆਨਤਾ ਵੀ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਬਬ ਬਣਦਾ ਹੈ:--

੭੩- **ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾ ਮਿਲੈ ਘਰਿ ਬੈਠਿਆ ਨਿਕਟਿ ਨਿਤ ਪਾਸਿ ॥**

ਅੰਤਰਿ ਅਗਿਆਨ ਦੁਖੁ ਭਰਮੁ ਹੈ ਵਿਚਿ ਪੜਦਾ ਦੂਰਿ ਪਈਆਸਿ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਕੰਚਨੁ ਨਾ ਥੀਐ ਮਨਮੁਖੁ ਲੋਹੁ ਬੁਝਾ ਬੇੜੀ ਪਾਸਿ ॥ ੩ ॥ [੪੦]-੩-੬੭

ਅਰਥ:--ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ) ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਗਿਆਨਤਾ (ਦੇ ਹਨੇਰੇ) ਦਾ ਦੁੱਖ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਲੱਗੀ ਰਹੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਤੇ ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਪਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦ ਦੀ ਅੰਦਰ-ਵੱਸਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਨੋਂ ਲੋਹਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ-ਪਾਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਗੁਰੂ-ਬੇੜੀ ਉਸ ਮਨੁੱਖ-ਲੋਹੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ) ਡੁੱਬਦਾ ਹੈ। ੩।

੭੪- **ਦੁਖੁ ਅੰਧੇਰਾ ਘਰ ਤੇ ਮਿਟਿਓ ॥ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ ਦੀਪ ਬਲਿਓ ॥ ੭ ॥** [੨੪੧]-੧-੧੩

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਸੂਝ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਮਿਟਦਿਆਂ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਉਜੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੀ ਭਰਮਾਂ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਭਰਮ-ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ--**ਅੰਤਰਿ ਅਗਿਆਨ ਦੁਖ ਭਰਮ ਹੈ, ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ ਗਵਾਈ ॥** [੧੨੯੧]

੭੫- **ਸਬਦੁ ਭਾਖਤ ਸਸਿ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਵਸੈ ਮਿਟੈ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥**

ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਣਹਾਰਾ ॥

ਗੁਰ ਪਰਚੈ, ਮਨੁ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥ ੪੯ ॥ [੯੪੩]

ਅਰਥ:--ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਉਚਾਰਿਆਂ (ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਅਪਾਰ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ), ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸਾਂਤ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ) ਹਨੇਰਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਗੁਰਮੁਖਿ) ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣ ਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ (ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ) ਆਸਰਾ ਬਣਾਉਂਦੇ (ਭਾਵ, ਦੁਖ ਅਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰੇ) ਤਦੋਂ ਤਾਰਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਦੁਤਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ) ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾਇਆਂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਾ ਮਨ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ। ੪੯।

੭੬- **ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਤੁਮਾਰਾ ਚੀਤ ॥**

ਮਨ ਤਨ ਕੀ ਸਭ ਮਿਟੈ ਬਲਾਇ ॥ ਦੁਖੁ ਅੰਧੇਰਾ ਸਗਲਾ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ [੮੬੭]-੧੪-੧੬

ਸੁਖ ਦੁਖ ਏਕ ਸਮਾਨ

ਦੁਖ ਸੁਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲੀਯਤ ਤੋਂ ਅਸਮਝ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਧਰਮ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਨਿਸ਼ਫਲ ਦੌੜ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੱਗੀ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਦੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਮਾਇਆਜਾਲ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਦੌੜ ਤੋਂ ਥੱਕਣ ਜਾਂ ਅੱਕਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਦਾਰਥੀ ਸੁਖਾਂ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਆਉ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝੀਏ--

੭੭- ਪਰ ਦਾਰਾ ਪਰ ਧਨੁ ਪਰ ਲੋਭਾ ਹਉਮੈ ਬਿਖੈ ਬਿਕਾਰ ॥ ਦੁਸਟ ਭਾਉ ਤਜਿ ਨਿੰਦ ਪਰਾਈ ਕਾਮੁ
ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੰਡਾਰ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲ ਮਹਿ ਬੈਠੇ ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥ ਭੀਤਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ
ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਆਚਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੋਉ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ
ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਸੰਸਾਰ ॥ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਸੁਰਤਿ ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਪਿਆਰ ॥ ੨ ॥ [੧੨੫੫]-੫

ਅਰਥ:--ਅਪਹ੍ਰੰਤ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਨਿੰਤ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣਾ) ਹੋ ਜਾਏ। ੧। ਰਹਾਉ। (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਬਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ) ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਦਾ ਸੰਗ), ਪਰਾਇਆ ਧਨ, ਬਹੁਤ ਲਾਲਚ, ਹਉਮੈ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ (ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ), ਮੰਦੇ ਕਰਮ, ਭੈੜੀ ਨੀਅਤ, ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਿਆ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਚੰਡਾਲ ਕ੍ਰੋਧ--ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੧।

੭੮- ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਮੈ ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਅਧਾਰਾ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨਣਿਆ ॥ ੮ ॥ [੧੧੫]-੧੦-੧੧

ਅਰਥ:--ਸਦਾ-ਬਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ, ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ (ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ) ਆਸਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ (ਚਿਤ) ਜੋੜਿਆਂ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਇੱਜ਼ਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਤੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ੮।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਲੜ ਫੜਿਆਂ, (ਭਾਵ, ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਨਾਲ) ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਭਾਣੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਰਹਿਣਾ, ਅਨੰਦਮਈ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹਰ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਰਹੀ ਅਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਭੁੱਲ ਗਈ। ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਵਾਲੀ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਬਣ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ---

੭੯- ਸੁਖ ਕਉ ਮਾਗੈ ਸਭੁ ਕੋ ਦੁਖੁ ਨ ਮਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ਸੁਖੈ ਕਉ ਦੁਖੁ ਅਗਲਾ ਮਨਮੁਖਿ ਬੂਝ ਨ ਹੋਇ ॥
ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਣੀਅਹਿ ਸਬਦਿ ਭੋਇ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੫ ॥ [੫੭]-੭

ਅਰਥ:--ਹਰੇਕ ਜੀਵ (ਦੁਨੀਆ ਵਾਲਾ) ਸੁੱਖ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ, ਪਰ (ਮਾਇਕ) ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਦੁੱਖ-ਰੂਪ ਫਲ ਬਹੁਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ (ਉਹ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿ ਕੇ ਪਦਾਰਥਕ ਸੁਖਾਂ ਲਈ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। (ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆ ਦੇ) ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ ਤਾਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬਦ (=ਗਿਆਨ) ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਜਾਏ (ਮਨ ਨੂੰ ਨੱਥ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮੌਜ-ਮੇਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਰੱਖਿਆ ਜਾਏ)। ੫।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਮਨ ਜੁੜਿਆ ਰ

ਹਿਣਾ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ:--

੮੦- ਆਨ ਪਹਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਿ ਮਾਤਾ ॥
ਹਰਖ ਸੋਗ ਦੁਹੁ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਲਾ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੩੨ ॥ [੪੯੮]-੧-੯

ਅਰਥ:--ਅੱਠੇ ਪਹਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗ਼ਮੀ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ-ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ੨।

੮੧- ਕਰਮ ਕਰੈ ਤ ਬੰਧਾ ਨਹ ਕਰੈ ਤਾ ਨਿੰਦਾ ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ ਮਨੁ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿੰਦਾ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਸਮ ਜਾਣੈ, ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਹਿਆਲੀਐ ॥ ੪ ॥ [੧੦੧੯]-੧-੭

੮੨- ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਜਿਹ ਪਰਸੈ ਨਹੀ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ ਸੋ ਮੂਰਤਿ ਭਗਵਾਨ ॥ ੧੪ ॥ [੧੪੨੭]

ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਭਿਮਾਨ ਅਥਵਾ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਪੋਹਿਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਮਝੋ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । * ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ ॥ * ਸਦਾ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖ ਹਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਨੱਕ-ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਪਿਆਰ ਛਲਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਥੇ ਦੁਖਾਂ ਅਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਥਾਂ ਕਿੱਥੋਂ?--ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ ॥ ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨਾਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ ॥ ੩ ॥ [੩੮੬]- ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਧੀਰਜਵਾਨ ਸੁਭਾ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਔਕੜਾਂ ਤੋਂ ਅਭਿੱਜ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ-ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਰਜਾ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਸੰਜੋਗ-ਵਿਜੋਗ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਖ ਅਤੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਜਾਣਾ ਰੱਬੀ ਖੇਡ ਹੈ ।

੮੩- ਸੁਖ ਸੋਗ ਦੁਹਰੂ ਤੇ ਮੁਕਤੇ ॥ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਜੋਗ ਅਰੁ ਜੁਗਤੇ ॥

ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਮਹਿ ਸਭ ਤੇ ਰਹਤੇ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਓਇ ਧਿਆਨੁ ਧਰਤੇ ॥ ੩ ॥ [੧੮੧]-੧੭-੮੬

ਅਰਥ:--(ਗੁਰਮੁਖ) ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁਤੰਤਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ (ਦੀ ਯਾਦ) ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤਿ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਵੀ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ (ਨਿਰਮੋਹ) ਵੀ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ । ੩ ।

ਜਦੋਂ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹੋ ਦਿੱਸਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਝੋਰਾ ਜਾਂ ਸਾੜਾ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ:--

੮੪- ਜਾ ਕੈ ਦੁਖੁ ਸੁਖ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਪੈ ॥ ਤਾ ਕਉ ਕਾੜਾ ਕਹਾ ਬਿਆਪੈ ॥ ੧ ॥ [੧੮੬]-੩੪-੧੦੩

ਅਰਥ:-- ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ-ਫਿਕਰ ਕਦੇ ਦਬਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ ।

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਚੁੱਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪਤਾ ਦਸਦੇ ਹਨ :-

੮੫- ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੋਨੋ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥ ਆਉਰੁ ਮਾਨੁ ਅਪਮਾਨਾ ॥

ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ ॥ ਤਿਨਿ ਜਗਿ ਤਤੁ ਪਛਾਨਾ ॥ ੧ ॥ [੨੧੯]-੧

ਪਦ ਅਰਥ:--ਸਮ--ਬਰਾਬਰ, ਇਕੋ ਜਿਹਾ । ਮਾਨੁ--ਆਦਰ । ਅਪਮਾਨਾ--ਨਿਰਾਦਰੀ । ਹਰਖ--ਖੁਸ਼ੀ । ਸੋਗ--ਗ਼ਮ । ਅਤੀਤਾ--ਪਰੇ, ਵਿਰਕਤ, ਨਿਰਲੇਪ । ਤਿਨਿ--ਉਸ (ਮਨੁੱਖ) ਨੇ । ਤਤੁ--ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲ ਰਾਜ, ਅਸਲੀਅਤ । ੧ ।

੮੬- ਫਰੀਦਾ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਇਕੁ ਕਰਿ ਦਿਲ ਤੇ ਲਾਹਿ ਵਿਕਾਰੁ ॥

ਅਲਹ ਭਾਵੈ ਸੋ ਭਲਾ ਤਾਂ ਲਭੀ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ੧੦੯ ॥ [੧੩੮੩]

ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਵਡਭਾਗੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਦਾ ਭੇਤ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

੮੭- ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ਜੋਗੀ ॥ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ ਕਰਣਾ ਸੋਗ ਬਿਓਗੀ ॥

ਭੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਕੰਧੁ ਜਪੈ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥ ੩ ॥ [੮੭੯]-੧੧

ਅਰਥ:--ਹੋ ਜੋਗੀ ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਝ (ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ) ਦੁਖ ਸੁਖ ਨੂੰ, ਨਿਰਾਸਤਾ-ਭਰੇ ਗ਼ਮ ਅਤੇ ਆਸਾਂ-ਭਰੇ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਇੱਕ- ਸਮਾਨ ਸਹਾਰਨ (ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖ) । ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚਿੰਤ ਵਿਚ ਵਸਾ--ਇਹ ਤੇਰਾ ਭੁਗਤਿ (=ਭੰਡਾਰ) ਬਣੇ (ਇਹ ਤੇਰੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣੇ) । ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ, (ਇਸ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਡੋਲਣੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣਗੇ । ੩ ।

੮੮- ਜੋ ਨਰੁ ਦੁਖ ਮੈ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ ॥ ਸੁਖ ਸਨੇਹੁ ਅਰੁ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ ॥ ੧ ॥

ਰਹਉ ॥ ਨਹ ਨੀਂਦਿਆ ਨਹ ਉਸਤਤਿ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ॥

ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਜਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿਹ ਪਰਸੈ

ਨਾਹਿਨ ਤਿਹ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਜਿਹ ਨਰ ਕਉ ਕੀਨੀ ਤਿਹ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਨੀ ॥

ਨਾਨਕ ਲੀਨ ਭਇਓ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਉ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਸੀਗਿ ਪਾਨੀ ॥ ੩ ॥ [੬੩੩]-੧੧

੧੩

ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਸਿਰ ਸਾਚਾ ਇਹ ॥

ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਅਥਵਾ ਉਸ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸਲ ਸੁਖ-ਅਨੰਦ ਹੈ--ਸੁਖੁ ਨਾਹੀ ਰੇ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ॥ [੨੧੦]

੮੯- ਕਬੀਰ ਹੈ ਗਇ ਬਾਹਨ ਸਘਨ ਘਨ ਲਖ ਧਜਾ ਫਹਰਾਹਿ ॥

ਇਆ ਸੁਖ ਤੇ ਭਿਖਾ ਭਲੀ, ਜਉ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਦਿਨ ਜਾਹਿ ॥ ੧੧੨ ॥ [੧੩੭੦]

ਅਰਥ:--ਕਬੀਰ ! ਜੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਅੰਤ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹਾਥੀ ਹੋਣ, ਜੇ (ਮਹਲਾਂ ਉਤੇ) ਲੱਖਾਂ ਝੰਡੇ ਝੁਲਦੇ ਹੋਣ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਰਹਿ ਕੇ ਇਹ ਰਾਜ ਭਾਗ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ) । ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤਾਂ (ਉਸ ਸਿਮਰਨ-ਹੀਣ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ) ਸੁਖ ਨਾਲੋਂ ਉਹ ਟੁੱਕਰ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਮੰਗਤੇ ਫਕੀਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ । ੧੧੨ ।

੯੦- ਹਮਰਾ ਧਨੁ ਮਾਧਉ ਗੋਬਿੰਦੁ ਧਰਣੀਧਰੁ, ਇਹੈ ਸਾਰ ਧਨੁ ਕਹੀਐ ॥

ਜੋ ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਭ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੋ ਸੁਖੁ ਰਾਜਿ ਨ ਲਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੩੬]-੧-੭

ਅਰਥ:--ਸਾਡਾ ਧਨ ਤਾਂ, ਮਾਧੋ ਗੋਬਿੰਦ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹੋ (ਨਾਮ) ਧਨ ਹੀ ਸਭ ਧਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਵਧੀਆ ਧਨ ਹੈ। ਜੋ ਸੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਜਨ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁਖ ਤਾਂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ। ੧। ਰਹਾਉ।

੯੧- ਨਿਤ ਨਿਤ ਖੁਸੀਆ ਮਨੁ ਕਰੇ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੰਗੈ ਸੁਖ ਜੀਉ ॥ ਕਰਤਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ

ਫਿਰਿ ਲਗਹਿ ਦੁਖ ਜੀਉ ॥ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਕੈਸੀ ਭੁਖ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੭੫੧]-੧-੨

ਅਰਥ:--(ਮਾਇਆ-ਵੇੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਮਨ ਸਦਾ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲੇ ਚਾਉ-ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ (ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ) ਕਰਤਾਰ ਉਸ ਦੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੁੱਖ ਵਿਆਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਹਾਂ) ਜਿਸ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ (ਸੰਤੋਖ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਫਿਰ ਉਹ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)।

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੁਖ ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ :-

੯੨- ਦੁਖ ਦਰਦ ਕਲੇਸ ਬਿਨਸਹਿ ਜਿਸੁ ਬਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

ਮਿਰਤੁ ਨਰਕੁ ਅਸਥਾਨ ਬਿਖੜੇ ਬਿਖੁ ਨ ਪੋਹੈ ਤਾਹਿ ॥ ੪ ॥ [੧੦੧੭]-੨

ਪਦ ਅਰਥ:--ਬਿਨਸਹਿ--ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਹਿ--ਵਿਚ। ਮਿਰਤੁ--ਮੌਤ। ਨਰਕ--ਘੋਰ ਦੁਖ। ਅਸਥਾਨ ਬਿਖੜੇ--ਔਖੇ ਥਾਂ। ਬਿਖ--ਜ਼ਹਿਰ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ। ਨ ਪੋਹੈ--ਆਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

੯੩- ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਆਨ ਪਹਰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥

ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ਦੁਖਲਾ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [੧੦੬]-੩੩-੪੦

ਅਰਥ:--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!) ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੇ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਮਾਇਆ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ। ੪।

੯੪- ਨਾਨਕ ਦੁਨੀਆ ਚਾਰਿ ਦਿਹਾੜੇ ਸੁਖਿ ਕੀਤੈ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗਲਾ ਵਲੇ ਹੈਨਿ ਘਣੇਰੇ ਛਡਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ ॥

ਮਖੀ ਮਿਠੈ ਮਰਣਾ ॥ ਜਿਨ ਤੂ ਰਖਹਿ ਤਿਨ ਨੋੜਿ ਨ ਆਵੈ ਤਿਨ ਭਉ ਸਾਗਰੁ ਤਰਣਾ ॥ ੨ ॥ [੧੨੮੬]-੨

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-- ਦੁਨੀਆ (ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ) ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਏਥੇ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੇ ਚਸਕਿਆਂ ਵਿਚ ਫੱਸ ਕੇ ਭਾਇਕਰ ਦੁਖਾਂ) ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਹਨ ਪਰ (ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਨੂੰ) ਕੋਈ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮਖੀਆਂ (ਵਾਂਗ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਇਸ ਮਿਠਾਸ ਉਤੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਬਚਾਏਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਮਿਠਾਸ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਦੁੱਕਦੀ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨। ਭਾਵ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੱਚੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ:--

੯੫- ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਸੁਖੁ ਸਾਚਾ ਏਹੁ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਮਨੈ ਮਹਿ ਲੇਹੁ ॥

ਜਾ ਕਉ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋ ਧੰਨੁ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ੪ ॥ [੧੭੮]-੭-੭੬

੧੪

ਦੁੱਖ ਭੰਜਨ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦੀ ਕਰਮਾਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਏਡੀ ਪਰਬੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਦਰਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇੱਕ ਰੁੱਖ (ਬੇਰੀ) ਨੂੰ ਹੀ 'ਦੁੱਖ-ਭੰਜਨੀ' ਥਾਪ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:--

੯੬- ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਜਗਜੀਵਨ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੭੪੧]-੧੩-੧੯

੯੭- ਸਭ ਕਿਛੁ ਜਾਣਹੁ ਤਿਸ ਕੈ ਹਾਥ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥ ॥

ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਤਾ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ॥ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਤਿਸ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੩ ॥ [੧੧੪੬]-੨੫-੩੮

੯੮- ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਨਿਧਾਨ ਅਮੋਲੇ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਅਥਾਹ ਅਤੋਲੇ ॥

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭੋ ਮਨ ਸਿਮਰਤ ਠੰਡਾ ਥੀਵਾਂ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [੯੯]-੯-੧੬

੯੯- ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜੀ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ॥

ਆਨ ਪਹਰ ਆਰਾਧੀਐ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੧੮]-੨-੧੭੦

੧੦੦- ਗੋਪਾਲ ਦਾਮੋਦਰ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ॥ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾਲ ॥ [੨੯੫]-ਅਸਟ-੨੪

੧੦੧- ਅਭਰ ਭਰੇ ਪਾਯਉ ਅਪਾਰੁ, ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰਿਓ ॥ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਆਤਮ ਪ੍ਰਬੋਧੁ, ਮਨਿ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ॥ [੧੩੯੭]-੫

੧੫ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ

ਕਿਡੀ ਵੱਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਧੜਾ ਹੈ ਜੋ ਮੱਤ ਅਥਵਾ ਸੋਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭੰਗ ਨੂੰ **ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ** ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :- ਭੰਗ ਦੀ ਸ਼ਰਦਾਈ ਨੂੰ ਸਹੀਦੀ ਦੇਗ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਭੰਗ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਬਰਤਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਘੰਟਾ ਨਗਾਰਾ ਆਦਿ ਵਜਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਅਨੇਕ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਭੰਗ ਦਾ ਵੀ ਸਦਾਵਤ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਭਾਵ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ, ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ (ਪ੍ਰਭੂ-ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ) ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :-

- ੧੦੨- **ਸੁਖ ਨਿਧਾਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਸੁਣਿਆ ॥ ਜਲਿ ਬਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਹਰਿ ਭਣਿਆ ॥**
ਉਚ ਨੀਚ ਸਭ ਇਕ ਸਮਾਨਿ ਕੀਟ ਹਸਤੀ ਬਣਿਆ ॥ ਮੀਤ ਸਖਾ ਸੁਤ ਬੰਧਿਐ ਸਭਿ ਤਿਸ ਦੇ ਜਣਿਆ ॥
ਤੁਸਿ ਨਾਨਕੁ ਦੇਵੈ ਜਿਸੁ ਨਾਮੁ ਤਿਨਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਣਿਆ ॥ ੭ ॥ [੩੧੯]-ਵਾਰ
- ੧੦੩- **ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰਾ ਏਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਮੰਤ੍ਰੁ ਲੀਓ ॥**
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਨਾ ਤਾਪੁ ਸੰਤਾਪੁ ਮੇਰਾ ਬੈਰੁ ਗੀਓ ॥ ੩ ॥ [੩੮੩]-੮-੪੭
- ੧੦੪- **ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਅਗਨਤ ਗੁਣ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ॥**
ਮੋਹਿ ਅਨਾਥ ਤੁਮਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਚਰਨ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ [੮੦੨]-੩
- ੧੦੫- **ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਚਰਨ ਧਿਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸਿ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੬੮੪]-੨-੫੬**
- ੧੦੬- **ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਣੁ ਭਗਤ ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਰਾਮ ॥ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗੇ ਪਾਏ ਸੁਖ ਘਨੇਰੇ ਰਾਮ**
॥ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨੁ ਮਿਲਿਆ ਦੂਖ ਹਰਿਆ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖਿਆ ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ ਲਾਗਾ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ਹਰਿਨਾਮੁ
ਰਸਨਾ ਭਾਖਿਆ ॥ ਹਰਿ ਏਕੁ ਚਿਤਵੈ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਏਕੁ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਇਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਕਰੀ
ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੯੨੬]-੩
- ੧੦੭- **ਜਿਸੁ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਓਇ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਉਨਹੁ ਬਨਿ ਆਏ ॥ - ੮ ॥ [੨੮੨]-੧੪**

(ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤੁਕ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਹੋਣੀ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ)

ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਥਾਂ ਨਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਬੂਟੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੱਕੇ ਰਹਿਤੀਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹਨ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ-ਸੇਵਾ ਵੀ ਸੋਹਣੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਿਣਾਵਣੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਏਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਨਿਹੰਗ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਮਨੁੱਖ, ਨਿਹਕਲੰਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਚੱਕਰ ਧਾਰੀ ਅਜੇਹਾ ਸਿੱਖ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਬੱਜ੍ਹ ਕੁਰਹਿਤ ਕਰ ਲਵੇ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਜਣ ਜੋਗ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਨਿਹੰਗ-ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਬਾਣੀ-ਅਤੇ ਬਾਣੇ ਵਾਲੀ ਪਾਵਨ ਰਹਿਤ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਗੁਆਉਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਅਫੀਮੀਆਂ ਨੇ ਚੜ੍ਹਦੀ-ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ, ਨਗਾਰੇ, ਘੋੜੇ ਬਰਛੇ, ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਚੱਕ੍ਰ ਆਦਿ ਸਜਾ ਕੇ ਪੁਰਾਤਨ ਖਾਲਸਈ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲੇ ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਕਲੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖਾਲਸਈ ਸ਼ਾਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਾਣੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ-ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਣ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਪੰਥਕ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਰਸਿੱਖੀ-ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਚੜ੍ਹਦੀ-ਕਲਾ ਵਾਲੇ ਬਾਣਿਆਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਚੰਦ ਵਿਚ ਕੋਝਾਂ ਦਾਗ਼ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਿਰਤਕ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:-

- ੧੦੮- **ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਕੀਨੀਆ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ਮਤ ਤੁਮ ਜਾਣਹੁ ਓਇ ਜੀਵਦੇ**
ਓਇ ਆਪਿ ਮਾਰੇ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਹੈ ਭਾਇ ਦੂਜੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਜੀਵਦਿਆ ਮੁਏ ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ [੫੮੯]-ਵਾਰ-੯

ਅਰਥ:-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ (ਦੇ ਬਣਾਏ ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤ) ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਆਤਮਕ ਮੌਤੇ) ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਚੰਬੜਿਆ ਹੈ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ (ਤਰੱਕੇ ਹੋਏ ਸੜ੍ਹਦੇ ਮਾਰਦੇ) ਮੁਰਦੇ ਸਮਝੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਗੇਟ ਤੇ ਵਡਾ ਸਾਰਾ ਬੋਰਡ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਬੜੇ ਸਖਤ ਵੈਰੀ-ਘੇਰੇ ਸਮੇਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਸਤੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਏਥੇ ਬੰਗ ਪੀਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰ ਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਡਾ ਸਾਰਾ ਉੱਖਲ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕਲਾਵੇ ਦੇ ਫੇਰ ਦਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਘੋਟਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਤਲਾ ਪਾਸਾ ਸੰਗਲ ਨਾਲ ਛੱਤ ਨੂੰ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ **ਇਸ ਮਹਨ ਕੁੰਡੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ** ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਲਈ

ਭੰਗ-ਦੇਗਾ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਸਿਰ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਅਨਰਥ ਵੇਖ ਕੇ। ਪਰ ਕੌਣ ਕਹੇ ਕਿ ਬੰਗੜ ਬਣਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਜੇਹਾ ਝੂਠ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਲਈ ਘਾਤਕ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਧਨ ਹੈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਜਿਗਰਾ ਅਤੇ ਧੰਨ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠੰਡੇ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਜੋ ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਨਰਥ ਚੁਪ ਚਾਪ ਪੰਥ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਵੇਖ ਕੇ ਥੀਮ ਵਾਂਗ ਅਹਿੱਲ ਹਨ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਮੱਥੇ ਤੇ ਵੱਟ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੰਦੇ। ਏਨੇ ਬੀਬੇ ਰਾਣੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਦਾ ਭੋਗ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਹੁਕਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾ ਰਹੇ। ਧੰਨ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਧਨ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ। ਨਰੈਣੂ-ਮਹੰਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲੁੱਚ-ਟੋਲੇ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਛਵੀਆਂ, ਅੱਗਾਂ ਆਦਿ ਪੰਥ ਦਾ ਉਹ ਘਾਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਸਕੀਆਂ ਜਿਹੜਾ ਦੁਖਦਾਈ ਘਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਜੋਕੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਛੁਰੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੋ ਪੰਥ ਦੇ ਸਹਿਰਦ ਦੂਲੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ! ਜਾਗੋ, ਅਤੇ ਸਾਂਭ ਲਵੋ ਆਪਣਾ ਵਿਰਸਾ। ਕਿਤੇ ਏਡੀ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ।

੧੦੯- ਮੋਹਿ ਬਾਦਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਸਰਪਰ ਚੁੰਨਿਆ ॥

ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਇਨਿ ਮੂਲਿ ਨਾਮ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ॥ ੨ ॥ [੭੬੧]-੧-੫

੧੬

ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੈ ॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਚ ਕਹਿ ਕੇ ਬੜੀ ਨਿਰਦਾਇਤਾ ਨਾਲ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਭਿੱਟੜਾਂ, ਅਛੂਤਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਦੇ ਸਾਥੀ, ਪਿਆਰਾਂ ਲੱਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:-

੧੧੦- ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ

ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥ ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਨਿ ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ ॥ ੪ ॥ [੧੫]-੩

ਜਾਬਰ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਹਮਲਾਵਰ ਬਾਬਰ ਦੀ ਜ਼ਾਲਮ ਫੌਜ ਨੇ ਜੋ ਜ਼ਲਮ ਸੈਦ ਪੁਰ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬ ਅਤੇ ਨਿਤਾਣੀ ਜਨਤਾ ਤੇ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਸ ਤੋਂ (ਨਿਤਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹਮਦਰਦ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਏਨੇ ਦ੍ਰਵਿਆ ਕਿ ਕੇਵਲ ਉਸ ਇੱਕ ਦੁਰ-ਘਟਣਾ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਹਮਦਰਦੀ ਛਲਕਦੀ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਚੁੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ, ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ, ਇਹ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਦੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸਾਧਨ ਵੀ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਚਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਰਾਜ-ਮਦ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰੇ ਹਏ ਜ਼ਾਲਮ ਪਠਾਣ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਕਾਇਰਤਾ ਦਾ, ਅਤੇ ਜਾਬਰ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜ ਦੇ ਹਥੋਂ ਹੋਏ ਦਿਲ-ਕੰਬਾਊ ਜ਼ਲਮਾਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਵਿਥਿਆ ਦਾ, ਸੱਚਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ (Scene) ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਦਾਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ।

ਕੋੜਾ ਭਰਮ-

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਿਲੇਖ ਉਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਲੀ ਪੰਗਤੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਵਿਚ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ--ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਕਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ--ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ-- "ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੈ ਹੋਰ ਭੀ ਉਠਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ" ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਭਵਿਸ਼ਯ ਵਾਣੀ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ--

ਇਕ ਸਤਿਸੰਗੀ ਨੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ (੧੨ ਜਨਵਰੀ ੧੯੯੬ ਨੂੰ) ਦਾਸ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵੀਡੀਉ (Video) ਰੀਲ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਦਾਸ ਦੀ ਰਾਇ ਪੁੱਛੀ। ਉਸ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ, ਵਡੇਰਤੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਅਸੁੱਧ ਬੋਲ ਕੇ ਬੜੀ ਹੈਂਕੜ ਭਰੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ-- "ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਆਈ ਪੁਲਸ ਭਾਵੇਂ ਲਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਝੱਟ ਹੀ ਮਾਰ-ਮੁਕਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਣ ਦਾ, ਇੰਦ੍ਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਨੂੰ ਅਗਾਊਂ ਪਤਾ ਸੀ" ਆਦਿ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਸੇਹੀਣੀਆਂ (ਕਰੀਬ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਕੀਤੀਆਂ) ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਵੀਡੀਉ ਰੀਲ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਗਿਆ ਪਰਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ (੧੯੯੫ ਵਿਚ) ਲਿਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਰਣਨ ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇਹ ਤੁਕ-- "ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੈ ਹੋਰ ਭੀ ਉਠਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ" ਪੜ੍ਹ ਕੇ-ਇਸ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ੧੯੭੮ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੇ ਉਸ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ੧੩ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ

ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਣਕੀ ਬਿਰਧ ਬਾਬੇ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ੧੯੯੭ ਵਿਚ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਚੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੂਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਕੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇਹਾ ਕਤਲ-ਆਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧਾਂ ਜਿਹੇ ਪੇਂਡੂ-ਬਾਬੇ ਦੇ ਅਟਕਲ-ਪੱਚੂ ਮਨਮੱਤੀ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਗ੍ਰੇਸ਼ਮ ਵਿਚ "ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ" ਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸ Video ਟੋਪ ਦੀ ਵੇਨਕੂਵਰ (ਕੈਨੇਡਾ) ਪੁੱਜ ਕੇ ਅਜੇਹੀ ਧੁਮ ਪਈ ਕਿ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ

ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਪੁੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦੁਕਾਨ-ਦਾਰਾਂ ਨੇ "ਚੰਗੀ ਮਾਇਆ ਉਗਰਾਹੀ!" { *Foot note:--ਸ਼ਾਇਦ ਅਜੇਹੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਡਾਲਰ ਕਮਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਖਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਨੱਸ ਗਿਆ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਬਾਕੀ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ, ਇਸ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਨਮੁਖ ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ, ਫੌਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਇਹ ਲੋਕ ਝੂਠ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ "ਤਖ਼ਤ ਜਾਂ ਤਖ਼ਤ" ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਪਈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਸਾਧ ਬਾਬੇ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਾਲਾ ਘੱਲੂ-ਘਾਰਾ ਸੰਨ ੧੯੯੭ ਵਿਚ ਜਦ ਛਿੜਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਚਨਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ੧੯੭੮ ਸੰਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਬਚਨ ਤੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਫ਼ਵਾਹਾਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਲਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

੫੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਿੱਖ ਸਮਝ ਕੇ ਨਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ, (ਉਚੇਚੀ ਸੁਝ ਵਲੋਂ ਥੋਹੜੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ), ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਬਚਨ "ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੈ" ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ-ਵਾਕ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਭਰਮ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਤੁਰੀ, ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ "ਸੰਨ ਸਤਾਨਵੈ" ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਕਿਸ ਦੀ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ? ਇਸ ਕੌਮੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸੰਸਥਾ (S.G.P.C.) ਦੇ ਮੁੱਖ ਜਥੇਦਾਰ ਅਥਵਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਠੋਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗ਼ਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਦੁਖਦਾਈ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ ਅਥਵਾ ਸਮੇ ਸਮੇ ਸੋਧ-ਪੱਤ੍ਰ (Directives) ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਕੇਂਦਰੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਦਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੰਥਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ।

ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ---

ਜਿਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਚ (ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਰਣਨ ਚਾਰ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਚਾਰੇ ਸਨ ਉਹ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਾਕਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੀਜੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਸੰਨ ੧੫੧੮ (ਸੰਮਤ ੧੫੭੫) ਵਿੱਚ ਮੱਕੇ ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਬਗ਼ਦਾਦ, ਰੂਸ, ਕਾਬਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਐਮਨਾਬਾਦ ਸੰਨ ੧੫੨੧ (ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ "ਅਠਤਰੈ" ਵਿਚ, ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ) ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ

ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ,** ਸਿਆਲਕੋਟ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘੁੱਘ ਵੱਸਦੇ ਸ਼ਹਿਰ, ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੇ ਆ ਪਿਆ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਕੇ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਖ਼ੁਨੀ ਸਾਕਾ ਵਰਤਾਇਆ।>>>>> [** Foot note:--ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੮੫੪ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਬਾਬਰ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ:-- "ਜਹੀਰੁੱਦਦੀਨ ਮਹੰਮਦ ਬਾਬਰ ਤੈਮੂਰ ਦੀ ਛੋਟੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕੁਤਲਗ ਨਿਗਾਰ ਖ਼ਾਨਮ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਮਿਰਜ਼ਾ ਉਮਰਸਿੱਖ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਡਾ ਬਹਾਦਰ ਮੁਗ਼ਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫ ਫ਼ਰਵਰੀ ਸੰਨ ੧੪੮੩ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਚਗ਼ਤਾਈਆਂ (ਚੰਗੇਜ਼ ਖ਼ਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ) ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਮਹਮੂਦਖ਼ਾਨ ਮੁਗ਼ਲ ਦੀ ਭੈਣ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਕਾਬੁਲ ਪੁਰ ਸੰਮਤ ੧੫੬੨ (ਸੰਨ ੧੫੦੪) ਵਿੱਚ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਪੁਰ ਕਈ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ। ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਵਿੱਚ ਸੈਦਪੁਰ (ਏਮਨਾਬਾਦ) ਫੜੇ ਕੀਤੇ। ਫੇਰ ਦੌਲਤਖ਼ਾਂ ਲੋਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਸੰਮਤ ੧੫੮੪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਪਾਨੀਪਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਧੀ ਨੂੰ ਸੰਮਤ ੧੫੮੪ (੨੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਨ ੧੫੨੬) ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਤਖ਼ਤ ਮੰਲਿਆ ਅਤੇ ਮੁਗ਼ਲਰਾਜ਼ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਥਾਪਿਆ।

ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਭਾਰੀ ਵਯਸਨ ਸੀ, ਪਰ ਸੰਮਤ ੧੫੮੫ ਦੀ ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੜੋਤ ਪਤਿ ਰਾਣਾ ਸਾਂਗਾ ਨੂੰ ੧੬ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੫੨੭ ਨੂੰ ਹਾਰ ਹੋਈ, ਇਸ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਸੁਰਾਹੀ ਪਿਆਲੇ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਦਾ ਦੋਹਾਂ ੨੬ ਦਸੰਬਰ ਸਨ ੧੫੩੦ (ਸੰਮਤ ੧੫੮੮) ਨੂੰ ਆਗਰੇ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਰ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਨਾਲ ਸੈਦਪੁਰ (ਏਮਨਾਬਾਦ) ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮੁਗ਼ਲ ਅਤੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ:-- "ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਡਰਾਇਆ। ਆਪੇ ਦੋਸ ਨ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮ ਕਰਿ ਮੁਗ਼ਲ ਚੜਾਇਆ ॥" +++(ਆਸਾ ਮ:੧) "ਬਾਬਰ ਵਾਈ ਫਿਰਗਣੀ ਕੁਇਰ ਨ ਰੋਟੀ ਖਾਇ" +++(ਆਸਾ ਮ:੧) "ਮੁਗ਼ਲ ਪਠਾਣਾ ਭਈ ਲੜਾਈ ਰਣ ਮਹਿ ਤੋਗ ਵਗਾਈ ॥ ਜਿਨ ਕੀ ਚੀਰੀ ਦਰਗਹ ਪਾਈ ਤਿਨਾ ਮਰਣਾ ਭਾਈ।" +++(ਆਸਾ ਮ:੧) ਦੇਖੋ "ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨ ਸਤਾਨਵੈ"। ਫਿਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੧੦੭ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ--ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:--ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਫੇਵ ਦਾ ਇਹ ਭਵਿਸ਼ਯਤ ਦਾ ਹਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਯਥਾ:--ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੈ ਹੋਰੁ ਭੀ ਉਨਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੋਲਾ "ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਥਾਂ ਸੈਦਪੁਰ (ਏਮਨਾਬਾਦ) ਵਿੱਚ ਮੁਗ਼ਲ ੧੫੭੮ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਹੰਕਾਰੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨਗੇ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੫੯੭ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ, ਪਠਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਰਦਾ ਦਾ ਚੋਲਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬਾਬਰ ਦੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਉੱਪਰ ਪੰਜ ਹੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਤੀਜਾ ਹੱਲਾ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਪਠਾਣ ਬਾਬਰ ਨੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੭ ਵਿਚ ਕਲੰਜ ਦੀ ਲੜਾਈ ਅੰਦਰ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਹਮਾਯੂੰ ਭਾਰਤ ਛੱਡ ਗਿਆ, "ਭੀ" ਸ਼ਬਦ ਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਕਰਕੇ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਪਠਾਣ ਫੇਰ ਭੀ ਰਾਜ ਪਾਉਣਗੇ, ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਤਖ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਪੋਸ਼ੀਨਗੋਈ ਨੂੰ ਬਿਕਰਮੀ ਸੋਲਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਬੀਸਵੀਂ ਸਦੀ ਤਕ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਅਰ "ਮਰਦ ਕਾ ਚੋਲਾ" ਦਸਮੇਸ਼ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ, ਤਥਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਲਪਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਦੀ ਦਾ ਅੰਗ ਸਾਬ ਲਾਏ ਬਿਨਾ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਅੰਗ ਕੇਵਲ ਵਰਤਮਾਨ ਸਦੀ ਦੇ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ, ਤਦ ਸਦੀ ਦਾ ਅੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਜੋੜਦੇ। ਏਥੇ ਕੇਵਲ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ੭੮ ਅਤੇ ੯੭ ਹੈ।

<<<<<ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਦੌਲਤ ਖ਼ਾਨ ਲੋਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਹਿੰਦ ਦੇ ਤਾਜਦਾਰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਧੀ ਵਿਰੁੱਧ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ੨੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੫੨੬ (੧੫੮੪ ਵਿਚ) ਬਾਬਰ ਨੇ ਪਾਨੀਪਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਧੀ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਮੁਗ਼ਲੀਆ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ (੨੬ ਦਸੰਬਰ ਸੰਨ ੧੫੩੦ ਸੰਮਤ ੧੫੮੭ ਨੂੰ) ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹਮਾਯੂੰ ਆਗਰੇ ਵਿਖੇ

ਹਿੰਦ ਰਾਜ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬੈਠਾ। ਮਸਾ ਦਸ ਸਾਲ ਹੀ ਰਾਜ ਕਰ ਸਕਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਨੇ ਹਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਕਨੌਜ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ੧੭ ਮਈ ਸੰਨ ੧੫੪੦ (ਸੰਮਤ ੧੫੯੭ = ਸਤਾਨਵੇਂ ਨੂੰ) ਹਰਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਤੇ ਮੁੜ ਪਠਾਣਾ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਉੱਪਰ ਵਰਣਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਾਈ ਅਨੁਸਾਰ ੧੬ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ 'ਸੰਮਤ' ੭੮ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੯੭ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਬੋਲੇ ਸਨ। ਬਿਕਰਮੀ ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੰਨ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਣਾ ਹੀ ਵਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਬਦਲਣਾ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ, ਸੰਨ ਹਿਜਰੀ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਿਜਰੀ ਸੰਮਤ ਦੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ੭੮ ਅਤੇ ੯੭ ਸਾਲ ਹਰ ਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ੭੮ ਅਤੇ ੯੭ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਨਾਂ ਦੇ ਸੰਮਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਸਿੱਧ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਖੰਡੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਜੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕਬਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਵੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਿਖ ਸਕਦੇ ? ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਭਰਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਐਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਤੇ ਵਾਪਰੇ ਉਸ ਘੋਰ ਜੁਲਮੀ ਸਾਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ :-

੧੧੧- ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥ ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਵ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ ਜੋਰੀ ਮੰਗੇ ਦਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥ ਸਰਮੁ ਧਰਮੁ ਦੁਇ ਛਪਿ ਖਲੋਏ ਕੂੜੁ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥ ਕਾਜੀਆ, ਬਾਮਣਾ ਕੀ ਗਲ ਬਕੀ ਅਗਦੁ ਪੜੈ ਸੈਤਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥ ਮੁਸਲਮਾਨੀਆ ਪੜਹਿ ਕਤੇਬਾ, ਕਸਟ ਮਹਿ ਕਰਹਿ ਖੁਦਾਇ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤੀ ਹੋਰਿ ਹਿਦਵਾਣੀਆ ਏਹਿ ਭੀ ਲੇਖੈ ਲਾਇ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥ ਖੂਨਕੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਵੀਆਹਿ ਨਾਨਕ, ਰਤੁ ਕਾ ਕੁੰਗੂ ਪਾਇ ਵੇ ਲਾਲੇ ॥੧॥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਗੁਣ ਨਾਨਕੁ ਗਾਵੈ ਮਾਸਪੁਰੀ ਵਿਚਿ ਆਖੁ ਮਸੋਲਾ ॥ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਰੰਗਿ ਰਵਾਈ ਬੈਠਾ ਵੇਖੇ ਵਖਿ ਇਕੋਲਾ ॥ ਸਚਾ ਸੋ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਤਪਾਵਸੁ ਸਚੜਾ ਨਿਆਉ ਕਰੇਗੁ ਮਸੋਲਾ ॥ ਕਾਇਆ ਕਪੜੁ ਟੁਕੁ ਟੁਕੁ ਹੋਸੀ ਹਿਦੁਸਤਾਨੁ ਸਮਾਲਸੀ ਬੋਲਾ ॥ ਆਵਨਿ ਅਠਤਰੈ ਜਾਨਿ ਸਤਾਨਵੈ ਹੋਰੁ ਭੀ ਉਠਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੋਲਾ ॥ ਸਚ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਸਚੁ ਸੁਣਾਇਸੀ ਸਚ ਕੀ ਬੋਲਾ ॥ ੨ ॥ [੭੨੨]-੩-੫

ਅਰਥ:-ਹੋ ਭਾਈ ਲਾਲੇ ! ਮੈਨੂੰ ਜੇਹੇ ਜਿਹੀ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਆਈ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। (ਬਾਬਰ) ਕਾਬਲ ਤੋਂ (ਫੌਜ ਜੋ, ਮਾਨੋ) ਪਾਪ-ਜੁਲਮ ਦੀ ਜੰਵ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਆ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ-ਧੌਕੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦ-ਦੀ-ਹਕੂਮਤ ਰੂਪ ਕੰਨਿਆਂ-ਦਾਨ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਸੈਦਪੁਰ ਵਿਚੋਂ) ਹਯਾ ਤੇ ਧਰਮ ਦੋਵੇਂ ਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਝੂਠ ਹੀ ਝੂਠ ਚੋਧਰੀ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। (ਬਾਬਰ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸੈਦਪੁਰ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਤੇ ਇਤਨੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ, ਮਾਨੋ) ਸੈਤਾਨ (ਇਸ ਸ਼ਹਰ ਵਿਚ) ਵਿਆਹ ਪੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਜੀਆਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ (ਸਾਊਆਂ ਵਾਲੀ) ਮਰਯਾਦਾ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤਾਂ (ਵੀ ਇਸ ਜੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ) ਇਸ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ (ਆਪਣੀ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ) ਪੜ੍ਹ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਖੁਦਾ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੀਆਂ, ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ-ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਤੇ ਇਹੀ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਇਸ ਖੂਨੀ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਸੈਦਪੁਰ ਨਗਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਪਾਸੇ) ਵਿਰਲਾਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਲਹੂ ਦਾ ਕੇਸਰ ਛਿੜਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੧। (ਸੈਦਪੁਰ ਦੀ ਕਤਲਾਮ ਦੀ ਇਹ ਦੁਰ-ਘਟਨਾ ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ) ਲੇਖਾਂ-ਭਰੇ ਇਸ ਸ਼ਹਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਨਾਨਕ ਉਸ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਹੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਹੋ ਭਾਈ ਲਾਲੇ ! ਤੂੰ ਵੀ ਇਸ) ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਉਚਾਰ (ਚੇਤੇ ਰੱਖ ਕਿ) ਜਿਸ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਲੋਪ ਰਹਿ ਕੇ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਰ-ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ)। ਉਹ ਮਾਲਕ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਿਆਉਂ (ਹੁਣ ਤਕ) ਅਟੱਲ ਹੈ, (ਅਗਾਂਹ ਵੀ) ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਵਰਤਾਇਗਾ, ਉਹੀ ਨਿਆਉਂ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਅਟੱਲ ਹੈ। (ਉਹ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੈਦਪੁਰ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ) ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ-ਰੂਪ ਕੱਪੜਾ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਐਸੀ ਭਿਆਨਕ ਘਟਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਭੂਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। (ਪਰ ਹੋ ਭਾਈ ਲਾਲੇ ! ਜਦ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹਨ, ਅਜੇਹੇ ਘੱਲੂ-ਘਾਰੇ ਵਾਪਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣੇ ਹਨ, ਮੁਗ਼ਲ ਅੱਜ) ਸੰਮਤ ਅਠੱਤਰ (੧੫੭੮) ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ, ਇਹ ਸੰਮਤ ਸਤਾਨਵੇਂ (੧੫੯੭) ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ, ਕੋਈ ਹੋਰ 'ਮਰਦ ਕਾ ਚੋਲਾ' (=ਸੂਰਮਾ) ਵੀ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾਨਕ ਤਾਂ (ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੀ) ਸਚਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ) ਇਹੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ੨।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :-

- ੧) ਸੈਦ ਪੁਰ ਵਿਚ ਬਾਬਰ ਦਾ ਹਮਲਾ ੧੫੭੮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਸ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਭੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਪ ਸੈਦਪੁਰ ਵਿਖੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ।
- ੨) ਕਤਲਾਮ ਵਾਲੇ ਉਸ ਜੁਲਮੀ ਕਾਰੇ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਵ, ਜ਼ਲਮ ਲੁਟੇਰੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ੩) ਬਾਬਰ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਬੇਪਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।
- ੪) ਸੈਦਪੁਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ੧੫੯੭ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਵ, ਪਿਛਲੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਾਂਭ ਸਕਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪਠਾਣਾ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।
- ੫) ਸਭ ਕੁਝ ਰੱਬੀ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਰੱਬੀ ਭਾਣਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਚਾ ਸੱਚ-ਨਿਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ੬) ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾਈ ਬੈਠੇ ਦੁਰਾਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈਣ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਥਵਾ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਰੱਬ ਬਾਰੇ ਅਜੇਹਾ ਚੇਤਾ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਭੈ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ੭) ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸਚਾ ਨੇਕੀ ਵਾਲਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵਿਹੋਹਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

੧੧੨- **ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਡਰਾਇਆ ॥ ਆਪੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮੁ ਕਰਿ ਮੁਗ਼ਲੁ ਚੜਾਇਆ ॥ ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ ॥੧॥ ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ**

॥ ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਕਤਾ ਸੀਹੁ ਮਾਰੇ ਪੈ ਵਗੈ
 ਖਸਮੈ ਸਾ ਪੁਰਸਾਈ ॥ ਰਤਨ ਵਿਗਾੜਿ ਵਿਗੋਏ ਕੁਤੀ ਮੁਇਆ ਸਾਰ ਨ ਕਾਈ ॥ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ
 ਆਪੇ, ਵੇਖੁ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਕੋ ਨਉ ਧਰਾਏ ਵਡਾ ਸਾਦ ਕਰੇ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ ਖਸਮੈ ਨਦਰੀ
 ਕੀੜਾ ਆਵੈ ਜੇਤੇ ਚੁਗੈ ਦਾਣੇ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੀਵੈ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥ ੩ ॥ [੩੬੦]-੫-੩੯

ਖੁਰਾਸਾਨ= ਈਰਾਨ ਤੇ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਲ ਦਾ ਦੇਸ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਹਾਤ ਤੇ ਮਸਹਦ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹਨ। ਬਾਬਰ ਦੀ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਲ
 ਦੇ ਦੇਸਾਂ ਨੂੰ ਖੁਰਾਸਾਨ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। **ਖਸਮਾਨਾ=**ਸਪੁਰਦਗੀ, (ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਖਾ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਣਾ ਆਉਣਾ)।

ਅਰਥ:--ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੀ ਸਪੁਰਦਗੀ (ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ) ਕਰ ਕੇ (ਬਾਬਰ ਨੇ ਮੁਗਲੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ) ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆ ਸਹਮ ਪਾਇਆ। (ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਭੁਲਾ ਕੇ ਰੰਗ
 ਰਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਨੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ) ਕਰਤਾਰ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ। (ਸੋ, ਫਰਜ਼ ਭੁਲਾ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ
 ਮਸਤ ਪਏ ਪਠਾਣ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਲਈ ਕਰਤਾਰ ਨੇ) ਮੁਗਲ-ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਜਮਰਾਜ ਬਣਾ ਕੇ (ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਤੇ) ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। (ਪਰ, ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਬਦਮਸ਼ਤ ਪਠਾਣ
 ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਹੱਥੇ ਲੋਕ ਵੀ ਪੀਸੇ ਗਏ) ਇਤਨੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਿ ਉਹ (ਹਾਇ ਹਾਇ) ਪੁਕਾਰ ਉੱਠੇ। ਕੀ (ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ) ਤੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤਰਸ ਨਹੀਂ
 ਆਇਆ ? ॥ ੧ ॥ ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਕਰੇ ਤਾਂ (ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ
 ਗੁੱਸਾ-ਗ਼ਿਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਰਾਰੇ ਹੱਥ ਵਿਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ)। ॥ ੧ ॥ **ਰਹਾਉ**। ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ੇਰ (ਵਰਗਾ) ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਗਾਈਆਂ ਦੇ ਵੱਗ (ਵਰਗੇ
 ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਿਹੱਥਿਆਂ) ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਆ ਪਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪੁੱਛ (ਵੱਗ ਦੇ) ਖ਼ਸਮ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਤਾਹੀਏਂ, ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ)
 । (ਕੁੱਤੇ ਓਪਰੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਪਾੜ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ-ਰੂਪ ਮੁਗਲਾਂ) ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ (ਤੇਰੇ ਬਣਾਏ)
 (ਰਤਨ-ਰੂਪ) ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, **ਮਰੇ ਪਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ** (ਭਾਵ, **ਲੋਥਾ ਰੁਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ**)। (ਹੇ ਕਰਤਾਰ ਤੇਰੀ
 ਰਜ਼ਾ ਤੂੰ ਹੀ ਜਾਣੇ) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ (ਸੰਬੰਧ) ਜੋੜ ਕੇ ਆਪ ਹੀ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਆਪੇ ਵਿਚੋਂ) ਵਿਛੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ
 ਹੈ। ॥ ੨ ॥ (ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਹਕੂਮਤ ਆਦਿਕ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੜੀ ਆਕੜ ਵਿਖਾ ਵਿਖਾ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ
 ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ) ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਡਾ ਅਖਵਾ ਲਏ, ਤੇ ਮਨ-ਮੰਨੀਆਂ ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ ਮਾਣ ਲਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕੀੜਾ ਹੀ
 ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਜੋ (ਧਰਤੀ ਤੋਂ) ਦਾਣੇ ਚੁਗ ਚੁਗ ਕੇ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਹਉਮੈ ਦੀ ਬਦ-ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਿੰਦਗੀ ਅਜ਼ਾਈ ਹੀ ਗਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਜਿਹੜਾ
 ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਾ ਮਾਰ ਕੇ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ) ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਕੁਝ ਖੱਟਦਾ ਹੈ। ॥ ੩ ॥

ਇਸ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਸੋਝੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ--

- ੧) ਬਾਬਰ ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਆਇਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ,
- ੨) ਜੇ ਬਾਬਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭਿੜ ਪੈਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਜਾਬਰ ਕਿਸੇ ਨਿਤਾਏ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੜਾ
 ਸਖਤ ਰੋਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਨਿਤਾਏ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ,
- ੩) ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਿਤਾਏ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ 'ਕੁੱਤੇ' ਕਹਿ ਕੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਵਾਸਤੇ
 ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਰੋਸ-ਮਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਤਾਏ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ,
- ੪) **ਸੈਦਪੁਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰੁਲਦੀਆਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅੱਖੀ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਦੰਗ ਨਾਲ ਟਿਕਾਏ ਨਾ ਲਾਉਣ**
ਬਾਰੇ ਵੀ ਰੋਸ ਕੀਤਾ, (ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦੇਣ ਦਾ ਜਾਂ ਸਾੜ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ
ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਥਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਏ ਲਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ)
- ੫) ਧਨਵਾਨ ਹੰਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਮਾਮੂਲੀ ਕੀੜੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਪੁਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ,
- ੬) ਤੰਦ ਜੁਲਮੀ ਹਾਕਮ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਭੈ ਨਾ ਕਰਕੇ ਅਜੇਹਾ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕਿਸੇ ਭੈ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਅਭਿੰਨ ਮਹਾਨ
 ਸੁਰਮੇ ਸਨ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਵਡ-ਮੁੱਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।

੧੧੩- ਜਿਨ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨਿ ਪਟੀਆ ਮਾਂਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰੁ ॥ ਸੇ ਸਿਰਿ ਕਾਤੀ ਮੁਨੀਅਨਿ ਗਲ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਧੂੜਿ ॥ ਮਹਲਾ
 ਅੰਦਰਿ ਹੋਦੀਆ ਹੁਣਿ ਬਹਣਿ ਨ ਮਿਲਨਿ ਹਦੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਆਦੇਸੁ ਬਾਬਾ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ
 ਪਾਇਆ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਵੇਸ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਦਹੁ ਸੀਆ ਵੀਆਹੀਆ ਲਾੜੇ ਸੋਹਨਿ ਪਾਸਿ ॥ ਹੀਡੋਲੀ ਚੜਿ
 ਆਈਆ ਦੰਦਖੰਡ ਕੀਤੇ ਰਾਸਿ ॥ ਉਪਰਹੁ ਪਾਣੀ ਵਾਰੀਐ ਝਲੇ ਝਿਮਕਨਿ ਪਾਸਿ ॥੨॥ ਇਕੁ ਲਖੁ ਲਹਨ੍ਹ ਬਹਿਨੀਆ
 ਲਖੁ ਲਹਨ੍ਹ ਖੜੀਆ ॥ ਗਰੀ ਛੁਹਾਰੇ ਖਾਂਦੀਆ ਮਾਣਨ੍ਹ ਸੇਜੜੀਆ ॥ ਤਿਨ੍ਹ ਗਲਿ ਸਿਲਕਾ ਪਾਈਆ ਤੁਟਨ੍ਹ ਮੋਤਸਰੀਆ
 ॥ ੩ ॥ ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ ਦੁਇ ਵੈਰੀ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹੀ ਰਖੇ ਰੰਗੁ ਲਾਇ ॥ ਦੂਤਾ ਨੋ ਫੁਰਮਾਇਆ ਲੈ ਚਲੇ ਪਤਿ ਗਵਾਇ ॥ ਜੇ
 ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਜੇ ਭਾਵੈ ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ਅਗੇ ਦੇ ਜੇ ਚੇਤੀਐ ਤਾਂ ਕਾਇਤੁ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ਸਾਹਾਂ
 ਸੁਰਤਿ ਗਵਾਈਆ ਰੰਗਿ ਤਮਾਸੈ ਚਾਇ ॥ ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਫਿਰਿ ਗਈ ਕੁਇਰੁ ਨ ਰੋਟੀ ਖਾਇ ॥ ੫ ॥ ਇਕਨਾ ਵਖਤ
 ਖੁਆਈਅਹਿ ਇਕਨ੍ਹ ਪੂਜਾ ਜਾਇ ॥ ਚਉਕੈ ਵਿਣੁ ਹਿੰਦਵਾਣੀਆ ਕਿਉ ਟਿਕੈ ਕਢਹਿ ਨਾਇ ॥ ਰਾਮੁ ਨ ਕਬਹੂ ਚੇਤਿਓ
 ਹੁਣਿ ਕਹਾਇ ਨ ਮਿਲੈ ਖੁਦਾਇ ॥ ੬ ॥ ਇਕਿ ਘਰਿ ਆਵਹਿ ਆਪਣੈ ਇਕਿ ਮਿਲਿ ਮਿਲਿ ਪੁਛਹਿ ਸੁਖ ॥ ਇਕਨਾ
 ਏਹੋ ਲਿਖਿਆ ਬਹਿ ਬਹਿ ਰੋਵਹਿ ਦੁਖ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਮਾਨੁਖ ॥ ੭ ॥ [੪੧੭]-੧੧

ਪਦ ਅਰਥ:--ਸਿਰਿ=ਸਿਰ ਤੇ। ਸੋਹਨ=(ਹੁਣ ਤਕ) ਸੋਭਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਂਗੀ=ਮਾਂਗ ਵਿਚ, ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿਕਲਰੇ ਚੀਰ ਵਿਚ। ਪਾਇ=ਪਾ ਕੇ। ਕਾਤੀ=ਕੀਤੀ (ਨਲ)। ਮੁਨੀਅਨਿ=ਮੁੰਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਲ ਵਿਚ=ਮੂੰਹ
 ਵਿਚ। ਧੂੜਿ=ਮਿੱਟੀ। ਹਦੂਰਿ=(ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਵੀ। ੧। ਵਿਆਹੀਆਂ=ਵਿਆਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸੋਹਨਿ=ਸੋਭਦੇ ਹਨ (ਸਨ)। ਹੀਡੋਲੀ=ਪਾਲਕੀ। ਦੰਦਖੰਡ=ਹਾਥੀ-ਦੰਦ (ਦੇ ਚੂੜੇ)। ਕੀਤੇ ਰਾਸਿ=ਸਜਾਏ ਹੋਏ। ਝਲ=ਪੱਖੇ,
 (ਸੀਸਿਆਂ ਜੜੇ)। ਝਿਮਕਨਿ=ਲਿਸਕਦੇ ਹਨ (ਸਨ)। ੨। ਲਹਨ੍ਹ=ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਸਨ)। ਮਾਣਨ੍ਹ=ਮਾਣਦੀਆਂ ਹਨ (ਸਨ)। ਗਲਿ=ਗਲ ਵਿਚ। ਸਿਲਕਾ=ਫਾਹੀ, ਰੱਸੀ। ਮੋਤਸਰੀਆ=ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾਲਾਂ। ੩।
 ਜੋਬਨਿ=ਜਵਾਨੀ। ਦੂਤ=ਜ਼ਾਲਮ ਸਿਪਾਹੀ। ਪਤਿ=ਇਜ਼ਤ। ਤਿਸੁ=ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ। ੪। ਅਗੇ ਦੇ=ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ। ਕਾਇਤੁ=ਕਿਉ? ਸਾਹਾਂ=ਸਾਹਾਂ ਨੇ, ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ। ਰੰਗਿ=ਰੰਗ ਵਿਚ। ਚਾਇ=ਚਾਉ ਵਿਚ। ਬਾਬਰਵਾਣੀ=ਬਾਬਰ ਦੀ
 (ਦੁਹਾਈ)। ਕੋਇਰ=ਰਾਜਕੁਮਾਰ, ਪਠਾਣ-ਸਾਹਜ਼ਾਦੇ। ੫। ਵਖਤ=ਨਿਮਾਜ ਦੇ ਵਕਤ। ਖੁਆਇਹਿ=ਖੰਝਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਇ=ਨਾ ਕੇ। ੬। ਇਕਿ=ਕਈ ਬਾਰੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ। ਏਹੋ ਲਿਖਿਆ=ਇਹੀ ਹੈ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ
 ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਰੋਵਹਿ=ਦੁਖ ਰੋਂਦੇ ਹਨ, ਰੋਣੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ। ੭।

ਕਿਆਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ--

- ੧) ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ਹੂਨ ਅਤੇ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਝਲਕ,
- ੨) ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਮੇਂ ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਵਿਕਾਰ-ਰੋਗ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਗੁਸਿਆ ਵਿਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਡਰੂ ਅਤੇ ਇਸ ਹਦ ਤਾਂਈ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਅਥਵਾ ਘਰ ਘਾਟ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਹ-ਸਤ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ,
- ੩) ਧਨ, ਜੋਬਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਉਸ ਦੇ ਵੈਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
- ੪) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਤੁਕ ਤੋਂ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੀਆਂ ਨੇਮ ਨਾਲ ਪੰਜੇ ਵਕਤ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵੀ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਅੰਤਰ ਕੇਵਲ ਲੋਕ-ਵਿਖਾਵਾ ਹੀ ਸੀ । ਗੁਰੂ-ਫ਼ਰਮਾਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਮਝਣਾ ਭੁੱਲ ਹੈ । ਲੋਕ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਰੱਬ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ।

੧੧੪- ਕਹਾ ਸੁ ਖੇਲ ਤਬੇਲਾ ਘੋੜੇ ਕਹਾ ਭੇਰੀ ਸਹਨਾਈ ॥ ਕਹਾ ਸੁ ਤੇਗਬੰਦ ਗਾਡੇਰੀੜ ਕਹਾ ਸੁ ਲਾਲ ਕਵਾਈ ॥ ਕਹਾ ਸੁ ਆਰਸੀਆ ਮੁਹ ਬੰਕੇ ਐਥੇ ਦਿਸਹਿ ਨਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਗੋਸਾਈ ॥ ਏਕ ਘੜੀ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਪੇ ਜਰੁ ਵੰਡਿ ਦੇਵੈ ਭਾਂਟੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਹਾਂ ਸੁ ਘਰ ਦਰ ਮੰਡਪ ਮਹਲਾ ਕਹਾ ਸੁ ਬੰਕ ਸਰਾਈ ॥ ਕਹਾਂ ਸੁ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਕਾਮਣਿ ਜਿਸੁ ਵੇਖਿ ਨੀਦ ਨ ਪਾਈ ॥ ਕਹਾ ਸੁ ਪਾਠ ਤੰਬੋਲੀ ਹਰਮਾ ਹੋਈਆ ਛਾਈ ਮਾਈ ॥ ੨ ॥ ਇਸੁ ਜਰ ਕਾਰਣਿ ਘਣੀ ਵਿਗੁਤੀ ਇਨਿ ਜਰ ਘਣੀ ਖੁਆਈ ॥ ਪਾਪਾ ਬਾਜਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਮੁਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ਕਰਤਾ ਖੁਸਿ ਲਏ ਚੰਗਿਆਈ ॥ ੩ ॥ ਕੋਟੀ ਹੂ ਪੀਰ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ ਜਾ ਮੀਰੁ ਸੁਇਆ ਧਾਇਆ ॥ ਥਾਨ ਮੁਕਾਮ ਜਲੇ ਬਿਜ ਮੰਦਰ ਮੁਛਿ ਮੁਛਿ ਕੁਇਰ ਲੁਲਾਇਆ ॥ ਕੋਈ ਮੁਗਲੁ ਨ ਹੋਆ ਅੰਧਾ ਕਿਨੈ ਨ ਪਰਚਾ ਲਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਮੁਗਲ ਪਠਾਣਾ ਭਈ ਲੜਾਈ ਰਣ ਮਹਿ ਤੇਗ ਵਗਾਈ ॥ ਓਨੀ ਤੁਪਕ ਤਾਣਿ ਚਲਾਈ ਓਨੀ ਹਸਤਿ ਚਿੜਾਈ ॥ ਜਿਨ ਕੀ ਚੀਰੀ ਦਰਗਹ ਪਾਟੀ ਤਿਨੁ ਮਰਣਾ ਭਾਈ ॥ ੫ ॥ ਇਕ ਹਿੰਦਵਾਣੀ ਅਵਰ ਤੁਰਕਾਣੀ ਭਟਿਆਣੀ ਠਕੁਰਾਣੀ ॥ ਇਕਨੁ ਪੋਰਣ ਸਿਰ ਖੁਰ ਪਾਟੇ ਇਕਨੁ ਵਾਸੁ ਮਸਾਈ ॥ ਜਿਨੁ ਕੇ ਬੰਕੇ ਘਰੀ ਨ ਆਇਆ ਤਿਨੁ ਕਿਉ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ੬ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਤੇਰੈ ਭਾਣੈ ਹੋਵੈ ਕਿਸ ਥੈ ਜਾਇ ਰੁਆਈਐ ॥ ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਵਿਗਸੈ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ॥ ੭ ॥ [੪੧੭]-੧੨

ਪਦ ਅਰਥ:-ਭੇਰੀ=ਨਗਰੇ । ਸਹਨਾਈ=ਤੂਤੀਆਂ । ਤੇਗਬੰਦ=ਗਾੜ੍ਹੇ । ਗਾਡੇਰੀੜ=[ਗਾਡਰ=ਭੇਡ] ਭੇਡ ਦੀ ਪਸ਼ਮ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ, ਪਸ਼ਮੀਨੇ ਦੇ । ਕਵਾਈ=(ਕਵਾਈ) ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ । ਬੰਕੇ=ਬਾਂਕੇ, ਸੋਹਣੇ । ੧ । ਗੋਸਾਈ=ਧਰਤੀ ਦਾ ਖਸਮ । ਥਾਪਿ=ਰਚ ਕੇ, ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ । ਉਥਪੇ=ਨਾਸ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਜਰੁ=ਧਨ । ਰਹਾਉ । ਮੰਡਪ=ਸ਼ਾਮੀਆਨੇ । ਸਰਾਈ=ਸਰਾਵਾਂ । ਕਾਮਣਿ=ਇਸਤ੍ਰੀ । ਤੰਬੋਲੀ=ਪਾਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀਆਂ । ਹਰਮਾ=ਪਰਦੇਦਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, (ਹਰਮ=ਮੁਸਲਮਾਨ ਘਰਾਨਿਆਂ ਦੇ ਪਰਦੇਦਾਰ ਜਨਾਨ ਖਾਨਾ) । ਛਾਈ ਮਾਈ=ਗੁੰਮ, ਲੋਪ । ੨ । ਵਿਗੁਤੀ=ਖੁਆਰ ਹੋਈ । ਖੁਆਈ=ਖੁਆਰ ਕੀਤੀ । ਖੁਆਏ=ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਖੁਸਿ ਲਏ=ਖੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਚੰਗਿਆਈ=ਗੁਣ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਨੇਕਨਾਮ ਸੀ) । ੩ । ਕੋਟੀ ਹੂ=ਕੁੱਝਾਂ ਹੀ, ਅਨੇਕਾਂ । ਵਰਜਿ=ਰੋਕ ਰੱਖੇ । ਮੀਰੁ=ਅਮੀਰ, ਬਾਬਰ । ਧਾਇਆ=ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਬਿਜ=ਪੱਕੇ । ਮੁਛਿ ਮੁਛਿ=ਟੋਟੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ । ਕੁਇਰ=ਕੁਮਾਰ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ । ਪਰਚਾ ਲਾਇਆ=ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਈ । ੪ । ਤੁਪਕ=ਬੰਦੂਕਾਂ । ਤਾਣਿ=ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ, ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ । ਹਸਤਿ=ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੀ । ਚਿੜਾਈ=ਚਿੜ ਚਿੜ ਕਰ ਗਈਆਂ, ਕੁਝ ਨਾ ਸੁਆਰ ਸਕੀਆਂ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਠੁੱਸ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਚੀਰੀ=ਖੜ, ਚਿੱਠੀ [ਹੁਣ ਤੱਕ ਰਿਵਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦਾ ਖ਼ਤ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਸਾ ਰਤਾ ਕੁ ਪਾੜ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ] । ੫ । ਭਟਿਆਣੀ ਠਕੁਰਾਣੀ=ਭੱਟਾਂ ਤੇ ਠਾਕੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜਨਾਨੀਆਂ [ਭੱਟ ਤੇ ਠਾਕੁਰ ਰਾਜਪੂਤ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਹਨ-ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਲਾ ਭੱਟੀ] । ਬਾਹਮਣਾ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ ਵੀ " ਭੱਟ " ਹੈ । ਪੋਰਣ=ਬੁਰਕੇ । ਸਿਰ ਖੁਰ=ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ । ਮਸਾਈ=ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚ । ਬੰਕੇ=ਬਾਂਕੇ (ਸੁਹਣੇ ਖਸਮ) । ਰੈਣਿ=ਰਾਤ । ੬ । (ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਦਰਦ ਭਰੀ ਕਹਾਣੀ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਜਾਏ ? ਕਰਤਾਰ ਆਪ ਹੀ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਹੋ ਕਰਤਾਰ ! ਦੁੱਖ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਸੁੱਖ ਹੋਵੇ ਤੇਰੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ । ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਦੁੱਖ ਫਰੋਲੀਏ ? ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਰਜਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਜਗਤ ਦੀ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ (ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ) ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । (ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਭੋਗੀਦਾ ਹੈ । ੭ ।

ਇਸ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ:-

- ੧) ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਪਲ ਵਿਚ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ । ਨਾਸ-ਵੰਤ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਵਾਧੂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਢੇਰ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਇਹ ਮਾਇਆ ਪਰਾਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜ਼ਰਾ ਵਿੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ । ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੇਕ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ੨) ਛੋਟੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਭਰਮ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ, ਵਰਾਂ, ਸਰਾਪਾਂ, ਅਥਵਾ ਅਸੀਸਾਂ ਬਦ-ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਸੁਖ ਜਾਂ ਦੁਖ ਵਾਪਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਡੇਰੇ-ਦਾਰਾਂ ਦਾ ਪੋਲ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ।
- ੩) ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਡਰਪੋਕ ਪਠਾਣਾ ਦੀ ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ । ਬਾਬਰ ਦੇ ਹੱਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ ।
- ੪) ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਡੁੱਲ੍ਹ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ।
- ੫) ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣਾ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਰਹਿਣਾ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਨ ੭੮ ਅਤੇ ਸੰਨ ੯੭ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੫੯੭ ਬਾਰੇ ਜੋ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਉਹ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੱਜਣ ਸੰਨ ੭੮ ਅਤੇ ਸੰਨ ੯੭ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਬੇਈਮਾਨ ਮੂਰਖ ਦੀ ਉਡਾਈ ਨਿਰਮੂਲ ਅਫ਼ਵਾਹ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪਵੇ ? ਭਰਮ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅਗਿਆਨੀ ਹੀ ਪਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ ? ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ :-

੧= [੨੮੧]-੧੪(੨)	੨= [੧੮]-੧੩(੨)	੩= [੨੬]-੧-੩੪(੩)	੪= [੧੩੯]-ਵਾ-੪	੫= [੧੮੧]-੧੭-੮੬(੩)	੬= [੧੮੬]-੩੫(੮)
੭= [੧੮੯]-੫੦-੧੧੯(੪)	੮= [੨੭੮]-ਅ-੧੨(੪)	੯= [੧੧]-੨	੧੦=[੨੧]-੧੯(੩)	੧੧=[੨੧]-੨੦(੧)	੧੨=[੩੬]੨੪-੫੭(੩)

੧੩=[੪੪]-੭(੨)	੧੪=[੫੪]-੩(੬)	੧੫=[੨੮੨]-੪	੧੬=[੩੨੨]-ਵਾ-੧੭	੧੭=[੩੪੨]-੪੩	੧੮=[੪੧੭]-੭-੧੨(੭)
੧੯=[੫੨੦]-ਵਾ-੧੧(੧)	੨੦=[੫੧੦]-ਵਾ-੫(੧)	੨੧=[੫੩੧]-੧੬(ਰ)	੨੨=[੫੩੧]-੧੭(ਰਹਾ)	੨੩=[੫੬]-੬(ਰ)	੨੪=[੫੦]-੨੩-੯੩(੩)
੨੫=[੮੫]-ਵਾ-੯(੧)	੨੬=[੮੧]-੪(ਰ)	੨੭=[੯੮]-੮-੧੫(੧)	੨੮=[੧੦੫]-੩੩-੪੦(੪)	੨੯=[੧੧੦]-੧(੧)	੩੦=[੫੪੪]-ਛੋ-੪
੩੧=[੫੪੭]-ਛੋ-੪-੭(੫)	੩੨=[੫੪੮]-੬-੯(੪)	੩੩=[੫੫੪]-ਵਾ-੧੫	੩੪=[੫੭੧]-੫(੩)	੩੫=[੫੮੧]-੪(੨)	੩੬=[੧੨੨]-੨੧-੨੨(ਰ)
੩੭=[੧੩੬]-੧੩(੩)	੩੮=[੧੫੨]-੬(੩)	੩੯=[੬੦੩]-੧੦(ਰ)	੪੦=[੧੭੮]-੧੨(ਰ)	੪੧=[੪੧੬]-੯(੩)	੪੨=[੬੧੯]-੧੩-੪੧(ਰ)
੪੩=[੪੧੭]-੧੨	੪੪=[੧੭੨]-੧੧-੨੫(ਰ)	੪੫=[੧੭੫]-੧(ਰ)	੪੬=[੧੭੭]-੭-੭੬(੪)	੪੭=[੧੮੬]-੩੩-੧੦੨(੧)	੪੮=[੧੯੩]-੬੭
੪੯=[੬੦੯]-੫(੪)	੫੦=[੬੧੪]-੧੦-੨੧(੩)	੫੧=[੨੧੦]-੧-੧੩੯(੧)	੫੨=[੬੨੨]-੫-੫੫	੫੩=[੬੩੦]-੨੫-੯੯(੨)	੫੪=[੬੩੩]-੮
੫੫=[੬੩੪]-੧੨-੧੩੯	੫੬=[੬੫੧]-ਵਾ-੨੩	੫੭=[੧੯੬]੧੨-੧੫੧(੪)	੫੮=[੨੨੦]-੮(੩)	੫੯=[੨੨੮]-੧੬(੪)	੬੦=[੨੮੧]-੧੪(੧)
੬੧=[੨੯੪]-੨੩(੮)	੬੨=[੬੩੯]-ਅ-੧	੬੩=[੬੪੮]-ਵਾ-੧੫	੬੪=[੬੩੦]-੩੬-੯੦	੬੫=[੬੬੫]-੫(੩)	੬੬=[੬੭੧]-੫(੨)
੬੭=[੬੭੨]-੮(੪)	੬੮=[੬੭੫]-੨-੨੦	੬੯=[੬੭੭]-੩-੨੪	੭੦=[੨੯੯]-੧੩	੭੧=[੩੨੦]-ਵਾ-੧੦(੧)	੭੨=[੩੨੭]-੧੭(ਰ)
੭੩=[੩੩੬]-੨-੭-੫੮	੭੪=[੩੪੧]-੪੧(੪)	੭੫=[੩੫੮]-੨-੩੨(ਰ)	੭੬=[੩੮੫]-੮-੫੮(ਰ)	੭੭=[੩੬੯]-੧੨-੬੪	੭੮=[੪੨੮]-੧੧-੩੩(੪)
੭੯=[੬੮੧]-੪੪-੪੫(੨)	੮੦=[੬੮੩]-੨-੫੪	੮੧=[੭੯੧]-ਛੋ-੧(੨)	੮੨=[੪੩੧]-੧-੩(੩)	੮੩=[੩੬੩]-੧੦-੪੯(੪)	੮੪=[੩੮੬]੧੧-੬੨(੩)
੮੫=[੩੯੫]-੬-੧੦੦(ਰ)	੮੬=[੪੧੧]-੧-੨੩੩(੧)	੮੭=[੪੨੯]-੧੪-੩੬	੮੮=[੪੩੧]-੩-੨੨(੩)	੮੯=[੩੭੭]-੨੮(ਰ)	੯੦=[੬੯੨]-੪
੯੧=[੭੦੦]-੩-੪	੯੨=[੭੦੬]-੨(੨)	੯੩=[੭੧੩]-੫-੧੦(੨)	੯੪=[੭੨੦]-੧-੭	੯੫=[੭੩੫]-੨-੧੩	੯੬=[੮੦੭]-੧੨-੩੦
੯੭=[੮੦੯]-੫-੩੫	੯੮=[੮੧੯]-੧੧-੭੫(੨)	੯੯=[੫੭੦]-੪(੨)	੧੦੦=[੪੯੩]-੪(੧)	੧੦੧=[੪੯੭]-੬-੭(ਰ)	੧੦੨=[੫੧੧]-ਵਾ-੮੯੨
੧੦੩=[੫੨੦]-ਵਾ-੧੦(੧)	੧੦੪=[੫੪੮]-ਵਾ-੧(੧)	੧੦੫=[੫੮੮]-ਵਾ-੬	੧੦੬=[੬੦੧]-੬(ਰ)	੧੦੭=[੬੧੪]-੬(੪)	੧੦੮=[੮੨੨]-੭-੯੩
੧੦੯=[੮੨੮]-੬-੧੨੨	੧੧੦=[੮੮੭]-੫-੧੬(੪)	੧੧੧=[੯੧੧]-੫	੧੧੨=[੭੦੯]-ਵਾ-੧੪	੧੧੩=[੯੨੬]-੩(੪)	੧੧੪=[੯੩੭]-੫੧(੫)
੧੧੫=[੬੧੫]-੧੪-੨੫੧	੧੧੬=[੬੩੪]-੧੧(੩)	੧੧੭=[੬੯੦]-ਛੋ-੧(੪)	੧੧੮=[੭੦੦]-੩-੪(੧)	੧੧੯=[੭੦੯]-ਵਾ-੧੬(੨)	੧੨੦=[੯੪੬]-੬੮
੧੨੧=[੯੫੨]-ਵਾ-੧੨	੧੨੨=[੭੮੧]-੪-੭(੩)	੧੨੩=[੯੫੩]-ਵਾ-੩	੧੨੪=[੯੬੨]-੧੧(੧)	੧੨੫=[੯੯੮]-੧(ਰ)	੧੨੬=[੭੧੧]-੨(੨)
੧੨੭=[੭੭੩]-ਛੋ-੧(੨)	੧੨੮=[੭੯੨]-ਵਾ-੨੦(੨)	੧੨੯=[੭੮੭]-ਵਾ-੬	੧੩੦=[੮੦੪]-੫-੧੦(੧)	੧੩੧=[੧੦੫੦]-੭(੯)	੧੩੨=[੯੧੭]-੨
੧੩੩=[੧੦੬੮]-੨-੨੪(੧੧)	੧੩੪=[੧੦੮੬]-੪-੧੩(੧੧)	੧੩੫=[੧੦੯੯]-੧੩(੩)	੧੩੬=[੮੮੩]-੩੯(ਰ)	੧੩੭=[੯੧੧੧੫]-੫(੮)	੧੩੮=[੯੪੭]-ਵਾ-੧(੨)
੧੩੯=[੧੧੩੨]-੮-੧੮(੧)	੧੪੦=[੯੯੮]-੧(ਰ)	੧੪੧=[੧੦੦੬]-੨-੨੫(ਰ)	੧੪੨=[੧੦੬੩]-੫-੧੯(੫)	੧੪੩=[੧੧੪੯]-੩੨-੪੫(੧)	੧੪੪=[੧੧੭੫]-੧੦੯੧
੧੪੫=[੯੫੩]-ਵਾ-੩੧(੧)	੧੪੬=[੯੬੯]-੩(ਰ)	੧੪੭=[੧੦੦੧]-੧-੧੦(੧)	੧੪੮=[੧੦੧੯]-੧-੭(੪)	੧੪੯=[੧੧੮੦]-੨(੪)	੧੫੦=[੧੨੩੩]-੪(੪)
੧੫੧=[੧੧੩੧]-੪-੧੨੪(੨)	੧੫੨=[੧੨੬੦]-੯(ਰ)	੧੫੩=[੧੦੩੪]-੨-੧੪(੬)	੧੫੪=[੧੦੮੯]-ਵਾ-੧੩(੧)	੧੫੫=[੧੦੯੧]-ਵਾ-੧੬(੨)	੧੫੬=[੧੧੩੨]-੯-੧੯(੧)
੧੫੭=[੧੧੪੨]-੧੫-੨੮(੧)	੧੫੮=[੧੧੪੭]-੨੮-੪੧(੨)	੧੫੯=[੧੨੬੯]-੧੨-੧੬	੧੬੦=[੫੫੨੧]-ਵਾ-੧੨	੧੬੧=[੧੧੯੭]-੨(੪)	੧੬੨=[੧੧੭੨]-੨(੩)
੧੬੩=[੧੨੧੫]-੩੪-੫੭(੧)	੧੬੪=[੧੨੨੩]੧੦੦(ਰ)	੧੬੫=[੧੨੪੦]ਵਾ(੧)	੧੬੬=[੧੨੪੮]-ਵਾ-੨੯(੧)	੧੬੭=[੧੧੫੩]-ਅ-੧(੯)	੧੬੮=[੧੧੮੦]-੩(੩)
੧੬੯=[੧੧੮੨]-੮(੩)	੧੭੦=[੧੧੮੯]-੪(੨)	੧੭੧=[੧੨੪੯]-ਵਾ-੩੧	੧੭੨=[੨੫੯]-੨-੭	੧੭੩=[੧੨੯੮]-੧(੨)	੧੭੪=[੧੨੭੫]-੨-੫
੧੭੫=[੧੨੬੬]-ਅ-੬(੫)	੧੭੬=[੧੩੪੦]-੮(੪)	੧੭੭=[੧੩੬੪]-੩	੧੭੮=[੧੩੭੪]-੧੧੨	੧੭੯=[੧੩੮੨]-੪੦	੧੮੦=[੧੩੫੪]-੭(੪)
੧੮੧=[੧੩੮੬]-੬	੧੮੨=[੧੨੮੭]-੨	੧੮੩=[੧੪੧੭]-੩੮	੧੮੪=[੧੩੨੧]੬੬	੧੮੫=[੨੮੯੭]-ਵਾ-੩	੧੮੬=[੧੩੯੨]-੧੦-੧੧
੧੮੭=[੧੧੪੧]-੯-੨੨(੪)	੧੮੮=[੧੪੬]-ਵਾ-੧੮	੧੮੯=[੪੬]-੧੧-੮੧(੨)	੧੯੦=[੧੪੨]-ਵਾ-੯(੩)	੧੯੧=[੨੧੦]-੧-੧੩੯(ਰ)	੧੯੨=[੬੩੪]-੧੨-੧੩੮(ਰ)
੧੯੩=[੬੬੦]-੪-੧	੧੯੪=[੭੮੪]-੫-੫੨(੨)	੧੯੫=[੭੪੯]-੧੦(੧,੨)	੧੯੬=[੭੫੦]-੧-੭	੧੯੭=[੮੦੩]-੩-੮(੩)	੧੯੮=[੮੯੦]-੧੪-੨੫(ਰ)
੧੯੯=[੯੨੨]-੧	੨੦੦=[੯੬੨]-ਵਾ-੧੧(੧)	੨੦੧=[੧੦੩੦]-੪-੧੦(੪)	੨੦੨=[੧੦੫੨]-੯(੬)	੨੦੩=[੧੦੬੫]-੭-੨੧	੨੦੪=[੧੧੯੭]-੨(੧)
੨੦੫=[੧੨੦੦]-੬(੩)	੨੦੬=[੧੨੦੧]-੩-੧੦(ਰ)	੨੦੭=[੧੦੮੬]-੧-੧੪-੨੨	੨੦੮=[੧੨੪੬]-ਵਾ-੨੪	੨੦੯=[੧੨੪੮]-੨੮(੨)	੨੧੦=[੧੨੮੬]ਵਾ-੧੯(੨)
੨੧੧=[੧੪੨੬]-੯	੨੧੨=[੧੮੪]-੨੩-੯੪	੨੧੩=[੬੯੦]-੧-੪(੪)			

੧੧੫-

ਜਿਨ੍ਹਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ ॥ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ

ਜੇਹਿਆ ॥ ੧ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ਤੁਮੁ ਸੰਗਿ ਭੇਟਿਆ ॥ ਸੁਖੁ

ਪਾਇਆ ਜਨ ਪਰਸਾਦਿ ਦੁਖੁ ਸਭੁ ਮੇਟਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੯੭]-੬-੧੦੮

ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਏਡੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਜਨ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਰ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਭਰੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ ਜਾਈਏ ਕਿ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਹੁਕਮ ਵੀ ਕਦੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ? ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ, ਸੀਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਜਨਕ ਜੀ ਆਦਿ, ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਬੇ-ਸ਼ੱਕ ਹੋਏ ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਅੱਥਰੂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਰਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਹ ਸਮਝ ਸਕੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਦੁਖੀ ਹੈ। ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਜਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਅਸਰ ਪਾ ਲਵੇ? ਗੁਰਮਤ-ਫ਼ਿਲਾਸਫੀ ਸਮਝ ਕੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਹੀ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀਕਾਰ ਗੁਆ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਚਰਣ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਬਣਾਈ ਜਾਣਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥੭॥[੨੨੩]-੬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨਾਲ ਪਿਲਾਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਚੇਤਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੂ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ ॥

ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਹਿ ਤਾ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਵਿਚਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥[੫੬੦]

੧੭ ਰੋਗ

ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਡਰਾਉਣਾ ਨਾਮ ਰੋਗ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ " ਰੋਗ " ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈਏ। **ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ-ਰੋਗ** ਦਾ ਅਰਥ-- ਬੀਮਾਰੀ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਧਾਤੂ ਦੀ ਵਿਖਮਤਾ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਦੁੱਖ। ਭਾਵ, ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨੇ " ਰੋਗ " ਦਾ ਅਰਥ ਸਰੀਰਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਬੜੀ ਘੱਟ ਹੈ ਜਿਵੇਂ-**ਅਧਿਕ ਸੁਆਦ ਰੋਗ ਅਧਿਕਾਈ ...**॥ [੧੨੫੫] ਜਿੰਨੇ ਬਹੁਤੇ ਚਸਕੇ ਉਨੇ ਬਹੁਤੇ ਰੋਗ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-- " **ਮਿਠਾ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਇਆ ਪਿਆਰੇ ਤਿਨਿ ਤਨਿ ਕੀਤਾ ਰੋਗੁ** ॥ [੬੪੧] ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਉਂਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੈਦ ਨੇ " ਆਤਮਕ ਰੋਗਾਂ " ਦਾ ਹੀ ਇਲਾਜ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਰੋਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਦੁਖਦਾਈ ਰੋਗ " ਹਉਮੈ ਹੰਕਾਰ " ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ--**ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ ...** ॥ [੪੬੬] ਏਵੇਂ ਹੀ--**ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਕਠਨਿ ਤਨਿ ਪੀਰਾ** ॥ [੧੧੭੨] ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਬਾਰੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲੀ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਰੋਗ ਬਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਆਉ ਸਮਝੀਏ ਕਿ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਬੜੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿਆਣਾ ਵੈਦ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ--

੧੧੬- ਨਾਨਕ ਪਰਖੇ ਆਪ ਕਉ, ਤਾ ਪਾਰਖੁ ਜਾਣੁ ॥ ਰੋਗੁ ਦਾਰੂ ਦੇਵੈ ਬੁਝੈ, ਤਾ ਵੈਦੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ਵਾਟ ਨ ਕਰਈ ਮਾਮਲਾ ਜਾਣੈ ਮਿਹਮਾਣੁ ॥ ਮੂਲੁ ਜਾਣਿ ਗਲਾ ਕਰੇ ਹਾਣਿ ਲਾਏ ਹਾਣੁ ॥ ਲਬਿ ਨ ਚਲਈ ਸਚਿ ਰਹੈ ਸੋ ਵਿਸਟੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਸਰੁ ਸੰਧੈ ਆਗਸ ਕਉ ਕਿਉ ਪਹੁਚੈ ਬਾਣੁ ॥ ਅਗੈ ਓਹੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਵਹੇਦੜੁ ਜਾਣੁ ॥ ੨ ॥ [੧੪੮]-ਵਾ-੨੨

ਅਰਥ--ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ--(ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ) ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਖੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਪਾਰਖੂ ਸਮਝੋ, (ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ-ਰੂਪ ਰੋਗ ਲੱਭਣ ਦੇ ਥਾਂ) ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ (ਆਤਮਕ) ਰੋਗ ਤੇ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਦੋਵੇਂ ਸਮਝ ਲਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ ਹਕੀਮ ਜਾਣ ਲਵੋ। (ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਜਾਨ ਵੈਦ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ) ਰਾਹ ਵਿਚ (ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ) ਝੋੜੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਬੈਠਦਾ ਉਹ (ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿਚ) ਮੁਸਾਫਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਕੇ, ਜੋ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਆਪਣਾ ਸਮਾ ਸਤ-ਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲ (ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਲੱਭ ਦੇ ਆਸਰੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ, ਸੱਚ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਤਾਂ ਤੁਰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਹੋਰਨਾਂ ਲਈ ਵੀ) ਪਰਮਾਣੀਕ ਵਿਚੋਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਰ ਜੇ ਆਪ ਹੋਵੋ ਮਨਮੁੱਖ ਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ, ਉਹ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਤੀਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦਾ) ਤੀਰ ਕਿਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ) ਅੱਪੜੇ ? ਉਹ ਆਕਾਸ਼ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਸੋ (ਯਕੀਨ) ਜਾਣੋ ਕਿ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੀ (ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ੨।

੧੧੭- ਵੈਦਾ ਵੈਦੁ ਸੁਵੈਦੁ ਤੂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਗੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਐਸਾ ਦਾਰੂ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਜਿਤੁ ਵੰਝੈ ਰੋਗਾ ਘਾਇ ॥ ਜਿਤੁ

ਦਾਰੂ ਰੋਗੁ ਉਠਾਇਹਿ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਆਇ ॥ ਰੋਗੁ ਗਵਾਇਹਿ ਆਪਣਾ ਤ ਨਾਨਕ ਵੈਦੁ ਸਦਾਇ ॥ ੨ ॥ [੧੨੭੯]-ਵਾ-੩

ਅਜੇਹੀ ਉੱਤਮ ਮਤਿ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਰਨੀ ਲਗ ਕੇ, ਅਜੇਹੇ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਤਮਕ ਰੋਗ ਅਤੇ ਸੋਗ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ--**ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਪਾਇਓ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਰੋਗੁ ਸੋਗੁ ਸਭ ਦੁਖ ਬਿਨਾਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਰਹਉ ॥**[੩੯੫] {ਨੋਟ:--ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ " ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਈ " ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। " ਸਰਣਾਈ " ਤੋਂ ਭਾਵ, ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ " ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਣੀ ਪਿਆ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ] ਦੁਖਾ ਅਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਪਰਮ ਠੰਢ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਆਏ ਪਰਮ ਵੈਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ " ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ:--

੧੧੮- ਰੋਗੁ ਮਿਟਾਇਆ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਉਪਜਿਆ ਸੁਖੁ ਸਾਂਤਿ ॥

ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਹਰਿ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥ ੧ ॥ [੮੧੯]-੧੩-੭੭

ਅਰਥ--ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਡੇ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਚਰਜ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ (ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ) ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ (ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ) ਰੋਗ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ) ਸੁਖ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ੧।

੧੧੯- ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਸੋਗੁ ॥ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਨਹ ਬਿਆਪੈ ਰੋਗੁ ॥

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਕਰਣੈ ਹਾਰੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥ ੩ ॥ [੧੧੪੯]-੩੪-੪੭

ਅਰਥ--ਹੋ ਅਪਾਰ ਗੁਰੂ-ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ! (ਜੋ ਕੁਝ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ) ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲਾ ਹੈਂ। (ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗ਼ਮ (ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)। ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਕੋਈ ਰੋਗ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ੩।

੧੨੦ - ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਵਾਇ ॥ ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ ॥ ੭੮ ॥ [੧੩੮੨]

ਅਰਥ--ਹੋ ਫਰੀਦ ! ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਭਲਾਈ ਕਰ। ਗੁੱਸਾ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਹ। (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪਦਾਰਥ (ਭਾਵ, ਚੰਗਾ ਗੁਣ) ਸਾਂਭਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਨਲੋਂ ਅੱਡਰਾ ਹੰਕਾਰ-ਰੋਗ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਕੇਵਲ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ:--

੧੨੧- ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਦੀਨਾ ॥ ਕਮ ਰੋਗਿ ਮੈਗਲੁ ਬਸਿ ਲੀਨਾ ॥ ਦ੍ਰਿਸਟ ਰੋਗਿ ਪਚਿ ਮੁਏ ਪਤੰਗਾ ॥ ਨਾਦ

ਰੋਗਿ ਖਪਿ ਗਏ ਕੁਰੰਗਾ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਸੋ ਰੋਗੀ ॥ ਰੋਗੁ ਰਹਿਤ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੋਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਉ ॥

ਜਿਹਵਾ ਰੋਗਿ ਮੀਨੁ ਗ੍ਰਸਿਆਨੇ ॥ ਬਾਸਨ ਰੋਗਿ ਭਵਰੁ ਬਿਨਸਾਨੇ ॥ ਹੇਤ ਰੋਗ ਕਾ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਰੋਗ
ਮਹਿ ਬਧੇ ਬਿਕਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਰੋਗੇ ਮਰਤਾ ਰੋਗੇ ਜਨਮੈ ॥ ਰੋਗੇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਭਰਮੈ ॥ ਰੋਗ ਬੰਧ ਰਹਨੁ ਰਤੀ
ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਰੋਗੁ ਕਤਹਿ ਨ ਜਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਜਿਸੁ ਕੀਨੀ ਦਇਆ ॥ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਰੋਗਹੁ
ਕਚਿ ਲਇਆ ॥ ਤੂਟੇ ਬੰਧਨ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਰੋਗੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੧੧੪੦]-੭-੨੦
ਰੋਗ ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ:--

੧= [੧੩੯]-ਵ-੪	੨= [੧੩੫]-੯	੩= [੨੮੨]-੧੫-(੨)	੪= [੨੮੮]-੧੯(੨)	੫= [੬੪੧]-ਅਸਓ੨(੩)	੬= [੬੬੧]-੩-੫(੧)
੭= [੬੭੧]-੪(੩)	੮= [੭੧੧]-੧	੯= [੭੧੩]-੩-੮(ਰਹਾ)	੧੦= [੬੧੮]-੧੫-੪੩(੧)	੧੧= [੭੩੫]-੩-੧੪(੩)	੧੨= [੭੪੪]-੩੩-੩੯(੩)
੧੩= [੭੫੬]-੧-੩(੨੧)	੧੪= [੭੬੮]-ਛੰਤ-੧-੨(੩)	੧੫= [੭੮੫]-ਵਾਰ-੧(੧)	੧੬= [੮੦੭]-੮-੨੬(ਰਹਾ)	੧੭= [੮੧੪]-੨੩-੫੩	੧੮= [੮੧੭]-੩੪-੬੪(੧)
੧੯= [੮੧੭]-੧-੬੫(੧)	੨੦= [੮੨੯]-੧-੧੨੬(੧)	੨੧= [੮੬੬]-੧੩-੧੫(੩)	੨੨= [੮੬੯]-੧-੧੯(੨)	੨੩= [੮੮੩]-੩(ਰਹਾ)	੨੪= [੮੮੮]-੯-੨੦(ਰਹਾ)
੨੫= [੧੧੫੩]-ਅਸ-੧(੬)	੨੬= [੧੧੭੨]-੨੭(੩)	੨੭= [੧੦੮੫]-੪-੧੩(੧੧)	੨੮= [੧੧੪੦]-੭-੨੦(ਰਹਾ)	੨੯= [੧੧੪੮]-੨੯-੪੨(੨)	੩੦= [੧੧੪੬]-੨੩-੩੬(੨)
੩੧= [੧੧੫੩]-੧	੩੨= [੧੧੮੯]-੪(੩)	੩੩= [੧੧੯੩]-੨(੩)	੩੪= [੧੨੦੮]-੨-੨੧(ਰਹਾ)	੩੫= [੧੩੬੧]-੨੪	੩੬= [੧੯੯]-੯੯-੧੦੮(੩)
੩੭= [੨੨੩]-੭(੧)	੩੮= [੩੨੭]-੧੭੯੨	੩੯= [੩੯੫]-੬-੧੦੦(ਰਹਾ)	੪੦= [੪੧੬]-੯(੫)	੪੧= [੫੩੧]-੧੮(ਰਹਾ)	੪੨= [੭੧੧]-੧
੪੩= [੭੬੦]-੧-੨(੪)	੪੪= [੮੦੬]-੨-੨੦(੧)	੪੬= [੮੨੦]-੧੬-੮੦(੧)	੪੬= [੮੬੬]-੧੩-੧੫(੩)		

੧੨੨- ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ॥ ਰੋਗ ਗਏ ਸਗਲੇ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰਿ ਦੁਖੁ ਕਾਟਿਆ ਦੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਜੀਵਨ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੮੦੬]-੩-੨੧

ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਂਡ

੧

ਸੁਰਗ-ਨਰਕ

ਸੁਰਗ--ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਬੜੇ ਹਥ ਪੈਰ ਮਾਰੇ ਪਰ ਮਨ-ਚਾਹੀ ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਖੁੱਝੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮਿਲ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਸੁਰਗ, ਬਹਿਸ਼ਤ, Paradise ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਅਦਭੁਤ ਥਾਂ ਕਲਪ ਲਿਆ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਐਸ਼-ਆਰਾਮਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਘੋਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਵ, ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਰਕੀ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ **ਪਾਪ ਕਰਮ** ਦੱਸ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਪਾਪ-ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ (ਤੁਹਫੇ ਵਜੋਂ) ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਵੀ ਧਰਮ-ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦਰਸਾਈ ਹੋਈ ਸੀ।

ਮਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਲਪਤ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਗਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁਆਦਿਸ਼ਟ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਸੋਹਣੇ ਰੁੱਖ ਹਨ, ਦਿਲ-ਲੁਭਾਣੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਖਿਲਾਰਦੇ ਸਦਾਬਹਾਰ-ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬਗੀਚੇ ਹਨ, ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪ੍ਰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਲੋਰੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਰੁਮਕਦੀ ਪਉਣ,, ਨੱਚਣ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਭੋਗ-ਵਿਲਾਸ ਲਈ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤਿਆਰ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਰੀਆਂ ਅਥਵਾ ਹੁਸੀਨ ਹੂਰਾਂ ਦਾ ਝੁਰਮਟ ਸੁਰਗਬਾਸੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਆਦਿਕ। ਗੱਲ ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਐਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਨਕਾ ਨੱਕ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਸੁਰਗਾਂ ਦਾ ਮਨਮੋਹਣਾ ਚਿੱਤ੍ਰ ਉਲੀਕਿਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਚਾਤੁਰ ਧਰਮ-ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਕਈ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਵੀ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਲਏ। ਸੋ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਖੁੱਲ ਕੇ ਭੈੜ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ, ' **ਭਲਾ ਲੋਕ** ' ਬਣਿਆਂ ਰਹਿਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਅਥਵਾ ਐਸ਼ ਦੇ ਅਦਭੁਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਈਸਾਈ Paradise ਕਹਿਦੇ ਹਨ। ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪਿਤਾ 'ਬਾਬਾ ਆਦਮ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਘਰਦੀ ' **ਮਾਈ ਹੱਵਾ** ' ਨੂੰ Paradise ਵਿਚ ਹੀ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਫਲ (Prohibited fruit) ਖਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਵ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਬਾਬੇ ਆਦਮ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਤੋਂ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਫਿਰ ਭਲਾ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਜੀ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬੇਟੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜਾ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਦੁਰਕਾਰੇ ਆਦਮ ਦੀ ਔਲਾਦ ਸੀ? ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਜੀ ਸਿੱਧੇ ਰੱਬ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਇਕਲੋਤੇ ਬੇਟੇ ਸਨ? ਪਰ ਸਾਡਾ ਵਾਸਤਾ ਨਾ Paradise ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਬਹਿਸ਼ਤ ਨਾਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੌਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਅਣਡਿੱਠੇ ਬੈਕੁੰਨ ਨਾਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਸੁਰਗ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰੌਚਿਤ ਦੀ ਸੁਆਰਥੀ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਬਿੱਪ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਦੇਵ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਖ਼ਿਆਲੀ ਪਰ ਬੜੇ ਮਨਮੋਹਣੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ' **ਸੁਰਗ** ' ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੁਰਗ ਦਾ ਕੁੰਜੀ ਬਰਦਾਰ ਦੇਵ-ਰਾਜ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ

ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ' ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਸੁਰਗ ' ਵਿਚ ਐਸ ਇਸ਼ਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਅਦਭੁਤ ਰਸਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਮਨਾਂ ਝਟ-ਪਟ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ " ਪਾਰਜਾਤ ਰੁੱਖ " ਅਤੇ " ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ " ਵੀ ਤਤ-ਪਰ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਸੁਰਗ ਦਾ ਅਰਥ:-**ਆਨੰਦ, ਸੁਖ** ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਦੇਵ ਲੋਕ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ-ਲੋਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨੇ ਵੀ ' ਸੁਰਗ ' ਦਾ ਅਰਥ ' **ਸੁਖ ਆਨੰਦ** ' ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਲੁੱਟ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਘੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹਰ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਖੁਨਾਮੀ ਰਹਿਤ ਕਰ ਲੈਣ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤਾਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਪੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਿਆਨਕ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਕੁਟਲਤਾ ਭਰੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂਬਾ ਛਿੜ ਗਿਆ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅੱਡ ਅੱਡ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਨਰਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੋਤ ਮਿਥ ਕੇ ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਕਹਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਰਕਾਸੁਰ* ਅਥਵਾ ' ਭੂਮਾਸੁਰ ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਮੋਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਅਥਵਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਨਿਮਿਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੁਣਨਾ ਜੀਵ ਲਈ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ **ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ** ਹੈ। ਇਸ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਅਧਿਆਇ ਵਾਰ ਸੰਖੇਪ ਜਿੰਕਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਇੱਕ ਲੱਖ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਕਠਨ ਤੇ ਮਹਾਂਘੋਰ ਇੱਕੀ (੨੧) ਨਰਕ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇਹ ਹਨ ੧ ਤਾਮਿਸਤ੍ਰ, ੨ ਲੋਹਸ਼ੀਕ, ੩ ਮਹਾਰੋਰਵ, ੪ ਸ਼ਾਲਮਲੀ, ੫ ਰੋਰਵ, ੬ ਕੁਡਮਲ, ੭ ਕਾਲਸੂਤ੍ਰ, ੮ ਪੂਤਿ ਮ੍ਰਿਤਕ, ੯ ਸੰਘਾਤ, ੧੦ ਲੋਹਿ ਤੋਦ, ੧੧ ਸਵਿਸ਼, ੧੨ ਸੰਪ੍ਰਤਾਪਨ, ੨੩ ਮਹਾਨਿਚ, ੧੪ ਕਾਕੋਲ, ੧੫ ਸੰਜੀਵਨ, ੧੬ ਮਹਾਪਥ, ੧੭ ਅਵੀਚਿ, ੧੮ ਅੰਧਤਾਮਿਸਤ੍ਰ, ੧੯ ਕੁੰਭੀਪਾਕ, ੨੦ ਸੰਪ੍ਰਤਾਪਨ ਤੇ ੨੧ ਤਪਨ।

[*Foot Note:-ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਨਰਕ ਨਾਮ ਦਾ ਨਰਕਾਸੁਰ ਦੋਤ ਵੀ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਭੋਮਾਸੁਰ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਨੁਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਹਰਨਕਸ਼ਯ ਰਾਖਸ਼ ਕੋਲੋਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਖਲਾਸੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵਰਾਹ (ਸੂਰ) ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਉਸ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ। ਜੋ ਰਾਖਸ਼ ਕੋਲੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਧਰਤੀ (ਮਾਤਾ) ਅਥਵਾ ਭੂਮੀ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਭ ਵਤੀ ਕੀਤਾ। ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਭੋਮਾਸੁਰ ਅਥਵਾ ਨਰਕਾਸੁਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਦੋਤ ਨੇ ਸੋਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਇੱਕ ਸੌ (੧੬੧੦੦) ਰਾਜਕੁਮਾਰੀਆਂ ਵਰਣ ਲਈ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਪਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਹੀ ਦੂਜੇ ਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਉਸ ਦੋਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ੧੬੧੦੦ ਸੁੰਦਰ ਕੰਨਿਆਂ (ਵਰਾਹ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਹੁਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ) ਆਪ ਵਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ੧੦/੧੦ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਾਕੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।]

ਨਰਕ--ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਨਰਕ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ, ੧- ਦੁੱਖ ਕਲੇਸ਼। ੨- ਕੁਕਰਮ, ਨੀਚ ਕਰਮ। (ੳ) ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੰਸ਼ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ **ਸੁਕਰਮ** (ਭਾਵ, ਨੇਕੀ ਦੇ ਕੰਮ) **ਸਵਰਗ** ਅਤੇ **ਕੁਕਰਮ** (ਭਾਵ, ਮੰਦਾ ਕਰਮ) **ਨਰਕ** ਹੈ। (ਅ) ਪੁਰਾਣਾ ਨੇ ਨਰਕ ਨੂੰ ਵੀ ਇੰਦ੍ਰ-ਲੋਕ ਵਾਂਗ ਅੱਡਰਾ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਦੇਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਾਪੀ ਜੀਵ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮਤ ਭੇਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਘਟ ਹੈ। ਮਨੁ ਅਨੁਸਾਰ ' ਇਕੀਹ ' ੨੧ ਨਰਕ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ' ਛਿਆਸੀ ' ੮੬ ਹੈ।

ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਨਰਕ ਨੂੰ Hell ਕਹਿ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋਜ਼ਖ ਅਥਵਾ ਜਹੰਨਮ ਮਿਥ ਲਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸੁਰਗਾਂ ਦਾ ਲਾਲਚੀ ਹੈ--**ਕੋਈ ਕਹੈ ਤੁਰਕੁ ਕੋਈ ਕਹੈ ਹਿੰਦੂ ॥ ਕੋਈ ਬਾਛੇ ਭਿਸਤੁ ਕੋਈ ਸੁਰਗਿੰਦੂ॥੪॥੧੮੫॥** ਭਾਵੇਂ ਦੂਜੇ ਕਈ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਚਰਚਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਦੇ ਧਰਮ-ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਦੇਵਤਾ ਜੀ ਨੇ ਠੱਗ-ਨੀਤੀ ਵਾਲੀ ਨਿਆਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਪਤ **ਸੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਨਰਕਾਂ** ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਿਪ੍ਰੀ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਘਾਤਕ ਜਾਤਾ ਅਤੇ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖਲਾਸੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਤਦ ਹੀ ਅਥਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੀਏ। ਅਤੇ ਕੇਵਲ---" **ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਕਮਾਵਣੇ ਸਚਾ ਏਹੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਰਤਿਆ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਛਾਰੁ ॥ ੧ ॥** [੫੨]-੨੯-੯੯ "

ਖਰੇ ਖਰੋਏ ਬੈਠਤ ਉਠਤ ਮਾਰਗਿ ਪੰਥਿ ਧਿਆਵੈਗੇ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਧਰੁ ਮੁਕਤਿ ਜਨਾਵੈਗੇ ॥ ੫ ॥ [੧੩੦੯]-੩

੨

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸੁਰਗ ਨਰਕ

ਆਉ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਈਏ:-

੧- **ਅਮਲੁ ਕਰਿ ਧਰਤੀ, ਬੀਜੁ ਸਬਦੇ ਕਰਿ, ਸਚ ਕੀ ਆਬ ਨਿਤ ਦੇਹਿ ਪਾਣੀ ॥**

ਚੋਇ ਕਿਰਸਾਣੁ ਈਮਾਨੁ ਜੀਮਾਇ ਲੈ, ਭਿਸਤੁ ਦੋਜਕੁ, ਮੂੜੇ ਏਵ ਜਾਣੀ ॥ ੧ ॥ [੨੭]-੨੭

ਅਰਥ:- ਆਪਣੇ (ਰੋਜ਼ਾਨਾ) ਹਰੇਕ ਕਰਮ ਨੂੰ ਭੁਇੰ ਬਣਾ, (ਇਸ ਕਰਮ ਭੁਇੰ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬੀ ਪਾ, ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਪਾਣੀ (ਉਸ ਅਮਲ ਭੁਇੰ ਵਿਚ) ਸਦਾ ਦੋਂਦਾ ਰਹੁ। ਕਿਸਾਨ (ਵਰਗਾ ਉੱਦਮੀ) ਬਣ, (ਤੇਰੀ ਇਸ ਕ੍ਰਿਸਾਈ ਵਿਚ) ਸਰਧਾ (ਦੀ ਖੇਤੀ) ਉੱਗੇਗੀ। ਸਿਰਫ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਝ ਆਵੇਗੀ ਕਿ ਬਹਿਸ਼ਤ ਭਾਵ ਸਵਰਗ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਜ਼ਖ ਭਾਵ, ਨਰਕ ਕੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਣੀ)।

ਇਹ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਾ ਸਵਰਗ । ਸੁੱਚ ਆਚਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਖੁੰਝਿਆ ਮਨੁੱਖ, ਜੀਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਰੱਖੇ ਬਸ, ਉਹੀ ਸੁਰਗ ਹੈ, ਉਹੀ ਬੈਰੁੰਨ ਹੈ । ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚ ਪਿਆਰ, ਹੀ ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਲੱਖਾਂ ਸਵਰਗਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਹੈ:-----

੨- ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਤੇ ਲਹਣਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗਹਣਾ ॥ ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਸੁਖ ਸਹਣਾ ॥

ਜਿਥੈ ਰਖਹਿ ਬੈਰੁੰਨ ਤਿਥਾਈ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੧੦੬]-੩੩-੪੦

ਅਰਥ :- ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ (ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ) ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਲੈਣੇ ਹਨ (ਸਦਾ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ) ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਸੀਲਾ (ਗਹਿਣਾ) ਹੈਂ । (ਸੁਖ ਚਾਹੇ ਦੁੱਖ) ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁਖ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ (ਕਬੂਲਦਾ ਹਾਂ) । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਜਿੱਥੇ ਰਖਦਾ ਹੈਂ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਰੁੰਨ (ਸੁਰਗ) ਹੈ ।

੩- ਬੈਰੁੰਨ ਨਗਰੁ ਜਹਾ ਸੰਤਾ ਵਾਸਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਣ ਕਮਲ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੧ ॥ [੭੪੨]-੨੧-੨੭

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੰਤ (-ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਹੈ ਅਸਲ ਬੈਰੁੰਨ(ਸੁਰਗ) । ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ ਵਸਦੇ ਹਨ ।

੪- ਮੁਕਤਿ ਭੁਗਤਿ ਜੁਗਤਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ, ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਆਪਿ ਕਰਾਇਹਿ ॥

ਤਹਾ ਬੈਰੁੰਨੁ ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਧਾ ਲਾਇਹਿ ॥ ੨ ॥ [੭੪੬]-੮-੫੫

ਅਰਥ:-ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਹੀ (ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ) ਮੁਕਤੀ (ਭਾਵ, ਖਲਾਸੀ) ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਹਨ, ਸੁਚੱਜੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਹੈ (ਪਰ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਤੂੰ ਆਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, (ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ) ਉਹੀ ਥਾਂ ਬੈਰੁੰਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ । ੨ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਵਰਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਵੱਸਦਾ ਹੋਵੇ । ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਉਹ ਥਾਂ ਨਰਕ ਹੈ :-

੫- ਕਉਤਕ ਕੋਡ ਤਮਾਸਿਆ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਸੁ ਨਾਉ ॥

ਨਾਨਕ ਕੋਡੀ ਨਰਕ ਬਰਾਬਰੇ ਉਜੜੁ ਸੋਈ ਥਾਉ ॥ ੨ ॥ [੭੦੭]-ਵਾਰ-੯

ਅਰਥ:- ਜਗਤ ਦੇ ਕੋਡਾਂ ਚੋਜ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਯਾਦ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਥਾਂ ਉਜੜ ਸਮਝੋ, ਉਹ ਥਾਂ ਭਿਆਨਕ ਨਰਕ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ । ੨ ।

3

ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਇਕ ਭਰਮ

ਉਰਦੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸੱਚੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਦੇ ਵੱਟੇ ਤੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੋਏ ਬਾਜ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਰਬ-ਰਬ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਕੋਈ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਡਰੇ ਹੋਏ ਕਮਜ਼ੋਰ-ਦਿਲ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਇੱਕ ਫਰਿਆਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਭਗਤੀ ਇੱਕ ਗਿਲਾ-ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :-

ਸਵਰਗ ਕੇ ਲਾਲਚ ਮੇਂ ਜੋ ਖੁਦਾ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇਤੇ ਹੈਂ, ਵੁਹ ਇਬਾਦਤ ਨਹੀਂ ਮਹਜ਼ ਇਕ ਤਜਾਰਤ ਹੈ ।

ਅਰ ਜੋ ਡਰ ਕੇ ਦੋਜ਼ਕ ਸੇ ਖੁਦਾ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇਤੇ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਬੁਜ਼ਦਿਲਾਨਾ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੈ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੁਰਗ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਰਕ ਦਾ ਭੈ ਦੇ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਣਾ ਅਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਅਜੇਹੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਨਰਕ ਦਾ ਕੋਈ ਭੈ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਰਕ-ਸੁਰਗ ਇਕ ਵਿਅਰਥ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰਗ ਦੇ ਲਾਲਚ ਲਈ ਅਥਵਾ ਨਰਕ ਦੇ ਭੈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀਤੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹੈ :-

੬- ਜੋ ਜਨ ਪਰਮਿਤਿ ਪਰਮਨੁ ਜਾਨਾ ॥ ਬਾਤਨ ਹੀ ਬੈਰੁੰਨੁ ਸਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਨਾ ਜਾਨਾ, ਬੈਰੁੰਨੁ ਕਹਾ ਹੀ ॥ ਜਾਨੁ ਜਾਨੁ

ਸਭਿ ਕਹਹਿ ਤਹਾ ਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਹਨ ਕਹਾਵਨ ਨਹ ਪਤੀਅਈ ਹੈ ॥ ਤਉ ਮਨੁ ਮਾਨੈ, ਜਾ ਤੈ ਰਉਮੈ

ਜਈ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਮਨਿ ਬੈਰੁੰਨ ਕੀ ਆਸ ॥ ਤਬ ਲਗੁ ਹੋਇ ਨਹੀ ਚਰਨ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ

ਇਹ ਕਹੀਐ ਕਾਹਿ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬੈਰੁੰਨੈ ਆਹਿ ॥ ੪ ॥ [੩੨੫]-੧੦

ਅਰਥ:-ਜੋ ਮਨੁੱਖ (ਨਿਰਾ ਆਖਦੇ ਹੀ ਹਨ ਕਿ) ਅਸਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਦ ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜੋ ਮਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, (ਭਾਵ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਝੂਠ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ) ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਰੁੰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਹ ਗੱਪਾਂ ਹੀ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੈਰੁੰਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਡਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੈ) । ੧ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਬੈਰੁੰਨ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਚਲਣਾ ਹੈ ਚੱਲਣਾ ਹੈ । ੧ । ਰਹਾਉ । ਨਿਰਾ ਇਹ ਆਖਣ ਨਾਲ ਤੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ (ਕਿ ਅਸਾਂ ਬੈਰੁੰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਮਨ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਮਨ ਨੂੰ ਤਦੋਂ ਹੀ ਧੀਰਜ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ । ੨ । (ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ) ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਵਿਚ ਬੈਰੁੰਨ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨ ਜੁੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ੩ । ਹੇ ਕਬੀਰ ! ਆਖ-ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝਾ ਕੇ ਦੱਸੀਏ (ਭਾਵ, ਇਹ ਗੱਲ ਪਰਤੱਖ ਹੀ ਹੈ) ਕਿ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੀ ਅਸਲੀ ਬੈਰੁੰਨ ਹੈ ।

ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਲਿਆਂ ਬਣੇ ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਝਾਂਸੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਭਿਆਂਕਰ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਡਰਾਵਿਆਂ ਦੇ ਭਰਮ ਕਾਰਨ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜਾ ਨੇੜਿਉਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਕਰਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਖੰਡਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਜਿਹੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦੋਬਾਰਾ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

੭- ਸਭੁ ਕੋਈ ਚਲਨ ਕਹਤ ਹੈ ਉਹਾਂ ॥ ਨਾ ਜਾਨਉ ਬੈਕੁੰਠ ਹੈ ਕਹਾਂ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਪ ਆਪ ਕਾ ਮਰਮੁ ਨ ਜਾਨਾਂ ॥
ਬਾਤਨ ਹੀ, ਬੈਕੁੰਠੁ ਬਖਾਨਾਂ ॥ ੧ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਮਨ ਬੈਕੁੰਠ ਕੀ ਆਸ ॥ ਤਬ ਲਗੁ ਨਾਹੀ ਚਰਨ ਨਿਵਾਸ ॥ ੨ ॥
ਖਾਈ ਕੋਟੁ ਨ ਪਰਲ ਪਗਾਰਾ ॥ ਨਾ ਜਾਨਉ ਬੈਕੁੰਠ ਦੁਆਰਾ ॥ ੩ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਅਬ ਕਹੀਐ ਕਾਹਿ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬੈਕੁੰਠੇ ਆਹਿ ॥ ੪ ॥ [੧੧੬੧]-੮-੧੬

ਅਰਥ :- ਹਰ ਕੋਈ ਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੈਕੁੰਠ(ਸੁਰਗ) ਵਿਚ ਅੱਪੜਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ, (ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ) ਬੈਕੁੰਠ ਕਿਥੇ ਹੈ। ੧। ਰਹਾਉ ॥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਤਾਂ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, (ਪਰ ਕਰੋੜਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਕਿਸੇ ਕਲਪਤ ਲੋਕ ਵਾਲੇ ਕਥਿਤ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਅਪੜਣ ਲਈ) ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਬੈਕੁੰਠ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ। ੧। ਹੇ ਮਨ ਜਦ ਤਕ ਤੇਰੀਆਂ ਬੈਕੁੰਠ ਅਪੜਨ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਹਨ, ਤਦ ਤਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ੨। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੈਕੁੰਠ ਦਾ ਦੁਆਰਾ (ਬੂਠਾ) ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਪਰਲ (=ਸ਼ਹਿਰ Town), ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਉਸ ਦਾ ਪਗਾਰਾ--(Rampart, ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਬਣੀ ਵੱਡੀ ਕੰਧ) ਅਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਖਾਈ ਹੈ (ਭਾਵ, ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਹੈ)। ੩। ਕਬੀਰ ਆਖਦਾ ਹੈ--(ਇਹ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਗਾਂਹ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਬੈਕੁੰਠ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹੈ) ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਆਖੀਏ ਕਿ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ--ਸਾਧ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਹੈ)। ੪।

੮- ਕਵਨੁ ਨਰਕੁ, ਕਿਆ ਸੁਰਗੁ ਬਿਚਾਰਾ, ਸੰਤਨ ਚੋਉ ਰਾਦੇ ॥

ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਣਿ ਨ ਕਢਤੇ, ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੇ ॥ ੫ ॥ [੯੬੯]-੩

ਅਰਥ:-ਨਰਕ ਕੀਹ, ਤੇ ਵਿਚਾਰਾ ਸੁਰਗ ਕੀਹ? ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਨਾ ਸੁਰਗ ਅਤੇ ਨਾ ਨਰਕ) ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ ਹਨ। ੫।

੯- ਧਧਾ ਧੂਰਿ ਪੁਨੀਤ ਤੇਰੇ ਜਨੁਆ ॥ ਧਨਿ ਤੇਉ ਜਿਹ ਰੁਚ ਇਆ ਮਨੁਆ ॥

ਧਨੁ ਨਹੀ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਗੁ ਨ ਆਛਹਿ ॥ ਅਤਿ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧ ਰਜ ਰਾਚਹਿ ॥ ... ੪ ॥ [੨੫੧]-ਵਾਰ

ਪਦ ਅਰਥ :- ਪੁਨੀਤ=ਪਵਿਤ੍ਰ। ਜਨੁਆ=ਦਾਸਾਂ ਦੀ। ਧਨਿ=ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ। ਤੇਉ=ਉਹ ਬੰਦੇ। ਜਿਹ ਮਨੁਆ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ। ਇਆ ਰੁਚ=ਇਸ (ਧੂਰ) ਦੀ ਤਾਘ। ਬਾਛਹਿ=ਚਾਹੁੰਦੇ। ਆਛਹਿ=ਅਛੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ। ਸਾਧ=ਗੁਰੂ। ਰਜ=ਚਾਰ-ਬੁਝ। (ਭਾਵ, ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਸੁਰਗ ਅਥਵਾ ਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਦੀ ਹੀ ਲੋੜ ਹੈ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ :-

੧੦- ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਪੀਵਤ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਣੁ ਭਇਆ ॥

ਦਰ ਦਰਸਨ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਠੇ ਕਰੈ ਕਿਆ ॥ ੩ ॥ [੩੬੦]-੪-੩੮

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ-ਭਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ ਪੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਦੀ।

੧੧- ਸੁਰਗੁ ਨਰਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਖੁ ਏ ਸਮ ਤਿਉ ਕੰਚਨ ਅਰੁ ਪੈਸਾ ॥

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਏ ਸਮ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਫੁਨਿ ਤੈਸਾ ॥ ੨ ॥ [੨੨੦]-੭

ਅਰਥ :- (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ) ਸੁਰਗ ਅਤੇ ਨਰਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਜਹਰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਤਾਂਬਾ ਇਕ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸਤਤਿ ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਵੀ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੋਈ ਵਡਿਆਈ ਕਰੇ ਤੇ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ--ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹਨ, (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਗਤ) ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੋਭ ਅਤੇ ਮੋਹ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

8

ਸੁਰਗ-ਨਰਕ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਦ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੁਰਗ-ਨਰਕ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਮੁੱਢ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਬੱਝਾ ਸੀ:-

੧੨- ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਬੇਦੀ ਆਣੀ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਦੇ ਦੇ ਲੈਣਾ ਲੈ ਲੈ ਦੇਣਾ, ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰੁ ॥.... ੧ ॥ [੧੨੪੩]-ਵਾਰ-੧੬

ਅਰਥ:-ਜੋ ਤਾਲੀਮ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਦਿੱਤੀ ਹੈ), ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪ ਕੀਹ ਹੈ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕੀਹ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਥੋਂ) ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਮੁੜ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਮੋੜੀਦਾ ਹੈ, (ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਅਪੜੀਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਪੂਰੇ ਸਲੋਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਕੀ ਹੈ।)

੧੩- ਮ: ੧ ॥ ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਸੁਰਗੁ ਨਰਕੁ ਕਾ ਬੀਉ ॥

ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਉਗਵੈ, ਖਾਂਦਾ ਜਾਣੈ ਜਿਉ ॥.... ੨ ॥ [੧੨੪੪]-ਵਾਰ-੧੬

ਅਰਥ:-ਜੋ ਸਿਖਿਆ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਦਿੱਤੀ ਹੈ), (ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ) ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਪੁੰਨ ਕੀ ਹੈ, (ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਥੋਂ) ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਮੁੜ ਲਈਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਉਹ (ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ) ਮੋੜੀਦਾ ਹੈ, (ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਅੱਪੜੀਦਾ ਹੈ। (ਭਾਵ, ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਸੁਰਗ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਰਕ--ਇਹ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਹੈ)

੧੪- ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਉਤਾਰੁ ॥ ੨ ॥ [੩੮੫]-੭-੫੮

ਅਰਥ:- ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇ ਬੋਦ ਪੁੰਨਾ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ (ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਕੰਮ ਪਾਪ ਹਨ ਫਲਾਣੇ ਕੰਮ ਪੁੰਨ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਰਕ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ । ੨ ।

ਨਰਕ-ਸੁਰਗ ਦੀ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਟਪਲਾ ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ, ਨਰਕਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ । ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੀ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਟਪਲਾ ਖਾ ਕੇ, ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਕਈ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਅਥਵਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨਰਕਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰਗਾਂ ਦੀ ਅੱਡਰੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਭਰਮ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ:-

੧੫- ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਹੁ ਫੇਰੇ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰ ਕਾ ਕਹਿਆ ਨ ਚਿਤਿ ਧਰੈ ॥

ਕਰਿ ਆਚਾਰ ਬਹੁ ਸੰਪਉ ਸੰਚੈ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਨਰਕਿ ਪਰੈ ॥ ੪ ॥ [੧੩੩੪]-[੬]

ਅਰਥ :- ਹੇ ਭਾਈ ! ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਪਰਤਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਂਦਾ, (ਉਂਵ ਤੀਰਥ-ਜਾਤ੍ਰਾ ਆਦਿਕ ਮਿਥੇ ਹੋਏ) ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਵੀ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਫਿਰ ਵੀ) ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਕਰਦਿਆਂ) ਨਰਕ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ) । ੪ ।

੧੬- ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਿ ਦੇਖ ਦੁਖ ਸਹੀਐ ॥ ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਚਲਣਾ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ॥

ਨਰਕ ਰੂਪ ਮਹਿ ਗੋਤੇ ਖਾਵੈ ਜਿਉ ਜਲ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਮੀਨਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੧੦੨੭]-੨-੮

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ-ਬਾਣੀ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੌਖ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲਵੇ ਉਹ ਜਿਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਹੋਰ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰ ਲਵੇ ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰੀ ਬੈਠਾ ਮਨੁੱਖ ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ " । ਅਸੀਂ ਉਤੇ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਨਰਕ ਮਹਾਂਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਨਰਕ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਅਰਥ-**ਦੁਖ, ਕਲੋਸ਼, ਨੀਚ ਕਰਮ** ਵੀ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਜੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਸਾਧ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਰੋਗ ਵਿਚ ਤੜਫਦਾ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਹੀ ਇਹ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ- " ਵਿਚਾਰ ਜੀਉਂਦਾ ਹੀ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ " । ਗੁਰੂ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਨਰਕੀ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਏਡਾ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤ੍ਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨੂੰ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਦੁੱਖ ਦਾ ਨਾਮ " ਨਰਕ " ਪੈ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਨਰਕ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭੁੱਲ ਕਰਕੇ (ਤੇ ਭਾਂਵੇਂ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ) ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪ੍ਰੇਖਾ ਕਰਕੇ, **ਨਰਕ** ਦੇ ਉਹੀ ਅਰਥ ਕਬੂਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਰਚਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

੧੭- ਪੰਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਜਾਣਈ ਭੂਲੀ ਫਿਰੈ ਗਵਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਬਿਸਰਾਇ ਕੈ ਪਉਦੇ ਨਰਕਿ ਅੰਧਾਰ ॥ ੧੮ ॥ [੧੪੨੬]-੧੮

ਅਰਥ:-ਜਿਹੜੀ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਉਹ ਮੁਰਖ ਜੀਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਹੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਜੀਵ ਲਈ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਣਾ ਹੈ, (ਉਹ ਆਤਮਕ, ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਭਾਈ-ਚਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)

੧੮- ਅਨਿਕ ਤਪਸਿਆ ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰ ॥ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਵਤਾਰ ॥ [੨੭੮]-ਆਸ਼ਟ-੧੨(੩)

ਅਰਥ :-ਅਨੇਕਾਂ ਤਪ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰ ਕੇ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰੇ (ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ) ਨਰਕਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਕਦੇ ਸੁਖ ਤੇ ਕਦੇ ਦੁਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ) ।

੧੯- ਹੋਮ ਜਗ ਤੀਰਥ ਕੀਏ ਬਿਚਿ ਹਉਮੈ ਬਧੇ ਬਿਕਾਰ ॥

ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਦੁਇ ਭੁੰਚਨਾ, ਹੋਇ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਅਵਤਾਰ ॥ ੨ ॥ [੨੧੪]-੧-੧੫੮

ਅਰਥ:-(ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਨਿਰੋ) ਹਵਨ ਕੀਤੇ ਜੱਗ ਕੀਤੇ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ, ਉਹ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ) ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਏ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਣਕ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਅਜੇਹਾ ਸੋਚਣਾ **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ** ਬਣਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੇ-ਪਰਤੀਤੇ ਬਣਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

੨੦- ਤ੍ਰੈਗੁਣ ਕੀਆ ਪਸਾਰਾ ॥ ਨਰਗ ਸੁਰਗ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਮਨ ਟਿਕਣੁ ਨ ਪਾਵੈ ਰਾਈ ॥

ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰਾ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਹਉ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ਤੇ ਤੇ ਬੰਧ ਗਲਾਏ ॥

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰੀ ॥ ਓਹ ਪੈਰਿ ਲਪਹਾਰੀ ॥ ਸੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਏਕੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵੈ ਭਾਗੁ ਮਾਥਾਣੈ ॥੩॥[੧੦੦੩-੪]੧੧-੧੭

ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ :-

੧= [੩੨]-੨੭(੧)	੨= [੨੫੧]-੪	੩= [੨੫੭]-੩੫=੬	੪= [੨੧੪]-੧-੧੫੮(੨)	੫= [੫੯]-੪੨	੬= [੨੭੯]-ਅ-੧੩(੧)
੭= [੨੯੦]-ਅ-੨੦(੮)	੮= [੨੯੧]-ਅ-੨੧(੨)	੯= [੨੯੫]-ਅ-੨੪(੨)	੧੦= [੨੯੭]-੩	੧੧= [੧੯੮]-੯	੧੨= [੩੮੯]-੨੪-੭੫(੩)
੧੩= [੨੯੭]-ਬਿ-੪	੧੪= [੨੯੯]-ਬਿ-੧੩	੧੫= [੩੦੯]-ਵਾ-੧੬	੧੬= [੧੮੨]-੧੯-੮੮(੧)	੧੭= [੨੨੦]-੭(੨)	੧੮= [੨੯੧]-ਅ-੨੧(੨)
੧੯= [੨੯੨]-ਅ-੨੧(੭)	੨੦= [੩੬੦]-੪-੩੮(੩)	੨੧= [੩੮੫]-੭-੫੮(੨)	੨੨= [੪੬੬]-ਵਾ-੭	੨੩= [੫੮੬]-ਵ-੩	੨੪= [੭੨੪]-੪(੨)
੨੫= [੪੨੨]-੧-੨੩(੬)	੨੬= [੪੬੦]-੧-੧੧(੪)	੨੭= [੪੬੩]-੨	੨੮= [੪੭੭]-੮	੩੯= [੬੧੨]-੪-੧੫	੩੦= [੭੬੧]-੨-੫(੩)
੩੧= [੮੧੫]-੨੮-੫੮(੧)	੩੨= [੯੦੬]-ਅ-੫੭(੪)	੩੩= [੯੮੦]-੧੪-੨੫(੩)	੩੪= [੫੨੩]-ਵ-੨੦	੩੫= [੬੭੬]-੩-੨੧	੩੬= [੭੪੨]-੨੧-੨੭
੩੭= [੮੮੩]-੩(੨)	੩੮= [੯੦੨]-੧(੧)	੩੯= [੩੮੫]-੭-੫੮(੪)	੪੦= [੧੩੭੦]-੧੨੦	੪੧= [੧੨੦੭]-੨-੧੬(੮)	੪੨= [੧੦੦੩]-੧-੧੭ (੧)
੪੩= [੧੦੨੦]-੮-੧੨(੮)	੪੪= [੧੦੨੭]-੨-੮(੮)	੪੫= [੧੧੯੨]-੨(੧)	੪੬= [੮੮੫]-੯(੪)	੪੭= [੧੦੧੯]-੧-੭(੨)	੪੮= [੧੦੨੮]-੩-੯
੪੯= [੧੧੨੨]-ਛੰ-੨(੩)	੫੦= [੧੩੩੭]-੪੨	੫੧= [੧੩੮੮]-੮	੫੨= [੯੦]-ਵਾ-੧੯	੬੩= [੯੫੧]-ਵਾ-੧੧	੫੪= [੧੦੭੪]-੨-੪(੩)
੫੫= [੧੨੮੯]-ਵ-੨੫	੫੬= [੧੩੫੦]-੪	੫੭= [੧੧੦੫]-੧(੨)	੫੮= [੧੨੨੭]-੯੫(੧)		

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਸੁਰਗਲੋਕ ?

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਤਸਵੀਰ, (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ) ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਉਹ ਅਦਭੁਤ ਚਿਤ੍ਰ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਸਵੀਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਕ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੁਰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਉਪਜ, ਝੂਠੀਆਂ ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕਰ ਰਹੀ ਉਸ ਤਸਵੀਰ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਜਾਣੂ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਏਡੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ? ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿੱਧਰੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤਵਾਦੀ ਰੀਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਵੜੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਸੁਹਰਦਾ ਭਰਪੂਰ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਅਦਭੁਤ ਮਘੋਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰਾਉਣੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਾਣੀ ਵੜ ਕੇ ਡਾਕੂ ਸਾਡਾ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵਡਾ ਮਿੱਤਰ ਨਜ਼ਰੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਉਸ ਭੇਖੀ ਵੈਰੀ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਇੱਕ ਸੱਜਣ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ, ਨਿਆਰੇ ਪੰਥ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਗਾੜੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਬੜਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵੈਰੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਭਲਾ ਏਸੇ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁੜ ਉਹੀ ਨਿਆਰਾ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾਏ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਲੈ ਪੁੱਜਿਆ ਸੀ। ਭਾਵ, ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣਿਆਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ " ਸੱਜਣ ਸੂਰਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ " ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖ ਕੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰੀਏ ਕਿ, ਕੀ ਕਿਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਉਦਾਸੀ ਪੰਥ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਵੈਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ?

੧- ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਗਾਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਰਗਾ ਰਾਜ ਹੀ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵ ਲੋਕ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ, ਇੰਦ੍ਰ, ਨਾਰਦ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਬਾਹਨਾ ਤੇ ਸੁਆਰ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਲਨੂੰ ਜਾਂਦੇ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਹਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ:--(੧) ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਨਾਲ ਛਿੜੇ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਅਤੇ ਲਛਮਣ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਨਾਗ ਪਾਸ਼ ਵਿਚ ਬੱਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਜਰੰਗ ਬਲੀ ਸ੍ਰੀ ਹਨੂੰਮਾਨ ਜੀ ਸੁਰਗਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਬਾਹਨ, ਪੰਛੀ ਰਾਜ ਗਰੁੜ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬੁਲਾ ਲਿਆਏ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਾਸੀ ਕਿਸੇ ਮਾਂਦਰੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੈਦ ਹਕੀਮ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੁਲਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਗਰੁੜ ਜੀ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂ-ਬਲੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਨਾਗਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਾਨ ਖ਼ਾਲਸੀ ਕਰਾਈ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼-ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ। (੨) ਰਾਵਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜੰਗ ਵੇਖਣ ਲਈ ਅਸਮਾਨੀ ਬਣੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਆ ਜੁੜੇ। ਰਾਵਣ ਕੋਲ ਰੱਬ ਸੀ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। (ਕਥਿਤ) ਭਗਵਾਨ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ (ਕਥਿਤ) ਦੇਵਰਾਜ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਥ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਤੇ ਜੰਗ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਉਹ ਰੱਬ ਅਸਮਾਨਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦੌੜ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਰੋਕਸ਼ੇਤ੍ਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ (੩) ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਜੱਦ ਵਿਚੋਂ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਬਲੀ ਮਹਾਰਾਜਾਂ ਮਾਨਧਾਤਾ [ਮਾਂਧਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ, ਜੇਨ ਚਕ੍ਰਵੈ ਕਹਾਇਓ ॥ ... ੧੦ ॥ [ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਪਹਿਲੇ ਕੇ-੧੩੯੦] ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵ ਰਾਜ ਇੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ ਖੋਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਲੈ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਤਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਇੰਦ੍ਰ ਘਾਬਰਿਆ ਹੋਇਆ ਰਿਖੀਆਂ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (੪) ਏਵੇਂ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਾਂਡੋ ਜਦ ਰਿਖੀ ਦੀ ਹਤਿਆ ਦੇ ਪਰਾਸਚਿਤ ਲਈ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਪੰਜ ਰਿਖੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪੰਜੇ ਰਿਖੀ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਇਉਂ ਤੁਰ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ **Ramp** (ਦਾਲਵੀ ਚੜ੍ਹਾਈ) ਬਣੀ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਾਂਡੋ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਹੋ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਵੱਲ ਜਾਂ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। (੫) ਪੰਜਾਂ ਪਾਂਡੋ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਰਜੁਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਥਿਤ ਦਿਬ ਅਸਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਕੇ ਅਸਮਾਨੀ ਬਣੇ ਕਥਿਤ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਹੋ ਮੁੜਿਆ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਨਾਨਕੇ ਘਰੋਂ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਦਿ।

੨- ਏਸੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ, ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨਰਕਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰਗਾਂ ਦੀ ਅਸਮਾਨੀ ਬਣੀ ਕਿਸੇ ਅੱਡਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਬਣੇ ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕੇਵਲ

ਇੱਕ ਭਰਮ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਜੇ ਪੁਰਾਣਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰੋਲ ਕਲਪਣਾ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਤਸਵੀਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਧੂ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਅਮੀਰੀ ਠਾਠ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਅਸਵਾਰੀ ਲਈ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਦੇ ਸੌਕੀਨ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਪਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਖੇ, ਇੱਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਬਾਹਰੋਂ ਕਈ ਜਾਨਵਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਲਿਆਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ--

“ਹੇ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀਓ ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਖੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ।” **ਸਤਿ ਬਚਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।**

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਕੁੰਨ ਧਾਮ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਲੇਖਾ ਮੁਕਾ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ । ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ **ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ** ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਬਿਠਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤੇ ਸਮੇਤ ਸੁਰਗਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਓਵੇਂ ਹੀ ਘੋੜਾ ਦੌੜਾ ਤੁਰੇ ਜਿਵੇਂ ਹਨੂੰਮਾਨ ਜੀ ਗਰੁੜ ਜੀ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਲੋਕ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਵੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰ ਕਿ ਪੁਛਿਆ ਕਿ--“ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਕਿੱਧਰ ਲੈ ਤੁਰੇ ਹੋ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਨੂੰ, ਕਿਸ ਨੇ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰਨਾ ਹੈ?” ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਵੀਰਨ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਬਾਲਕ ਧਰਮਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਘਰੇ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਣ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸੋ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜਾ ਵਾਪਸ ਮੋੜਨ ਤੋਂ ਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਅਡੀ ਲਾ ਕੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਕਈ ਮੀਲ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ ਓਵੇਂ ਹੀ ਵਧਾ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੈਂਤ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਵਧਾ ਲਈਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜਾ ਸੀਤਾ ਜੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਖਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਯੋਜਨ ਉਸ ਅਦਭੁੱਤ ਬਾਂਹ ਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ (ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਬਾਬਾ ਧਰਮ ਚੰਦ) ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਲਿਆ। ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਬੈਕੁੰਨ ਧਾਮ ਵਲ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਨਾ ਪਰਤੇ।*

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਥਹ ਪਤਾ, ਕਹਾਣੀ ਘਾੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸੇ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਲੋਕ ਚੁਣਿਆ ?

ਏਨੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ:--

(੧) ਆਪਣਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੨੨- **ਅੰਦਰਿ ਰਾਜਾ ਤਖ਼ਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦਰੁ ਜਾਣੀਐ ਅੰਦਰਿ ਮਹਲੁ ਅਸਰਾਉ ॥**

ਖਰੇ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈਅਨਿ ਖੋਟਿਆ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚੇ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ ਸਦਾ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਰਸੁ ਆਇਆ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਨਾਉ ॥ ੧੮ ॥ [੧੦੯੨]

੨੩- ਜਿਸ ਕੈ ਘਰਿ ਦੀਬਾਨੁ ਹਰਿ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਕੀ ਮੁਠੀ ਵਿਚਿ ਜਗਤੁ ਸਭੁ ਆਇਆ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਤਲਕੀ ਕਿਸੈ ਦੀ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਦੀਬਾਨਿ ਸਭਿ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ॥ ਮਾਣਸਾ ਕਿਆਹੁ ਦੀਬਾਣਹੁ ਕੋਈ ਨਸਿ ਭਜਿ ਨਿਕਲੈ, ਹਰਿ ਦੀਬਾਣਹੁ ਕੋਈ ਕਿਥੈ ਜਾਇਆ ॥ ਸੋ ਐਸਾ ਹਰਿ ਦੀਬਾਨੁ ਵਸਿਆ ਭਗਤਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਤਿਨਿ ਰਹਦੇ ਖੁਹਦੇ ਆਇ ਸਭਿ ਭਗਤਾ ਅਗੈ ਖਲਵਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਨਾਵੈ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਮਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਧਿਆਇਆ ॥ ੧੪ ॥ [੫੯੧]

ਜੀਵ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਸਮਝ ਕੇ ਨਿਰਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਤਖ਼ਤ, ਉਸ ਦਾ

ਦਰਬਾਰ, ਉਸ ਦਾ ਦੀਬਾਨ ਸਭ ਕੁਝ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ।*

[Foot note:--ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੱਧਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਚੌਥੇ ਕਾਂਡ ਵਿਚ, ਕਰਮ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਫਿਲਾਸਫੀ ਸਮੇਤ-- ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ “ਨਿਆਂਕਾਰ” (ਜਿਸ ਲਈ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਦੀ ੩੪ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ--“ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਚਾ ਦਰਬਾਰੁ” ਪਾਵਨ ਪੰਗਤੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ) ਦੀ ਦਰਗਾਹ, ਦਰਬਾਰ, ਦੀਬਾਨ, ਤਖ਼ਤ, ਅਥਵਾ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦੇ ਅਸਲ ਟਿਕਾਣੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ, ੧੦੦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨਾਂ ਦੀ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।]

ਉਪਰੋਕਤ ਕਹਾਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਖੰਡਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਤੇ ਘੜੀ ਹੋਈ ਅਜੇਹੀ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਅਤੇ ਨਿਰਾਧਾਰਤ ਕਹਾਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ।

(੨) ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ, ਸੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਵੀਰ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਤੁਰਨਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਸੰਭਿਯ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।

(੩) ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋ ਕਿ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਨ

੩- ਗੁਰਮਤਿ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿੱਲਾ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਬਿੱਪ੍ਰਵਾਦੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀਆਂ ਮਨਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪੱਕਾ ਕਰ ਰਹੀ ਇਸ ਗਾਥਾ ਬਾਰੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ (ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ) ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਵੱਲ ਪੰਖੀ-ਅੱਖ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲਈਏ :--

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ:--

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਦੋਂ ਸੂਦੀ ੯ ਸੰਮਤ ੧੫੫੧ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਤੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਮਹਾਨ ਸਿੱਧ ਪੁਰਖ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਬਾਰਨ ਪਿੰਡ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ) ਵਿਚ ਸੀ, ਜੋ ਦੇਹਰਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ੧੯ ਕੋਹ ਈਸ਼ਾਨ ਕੋਣ (ਉਤਰ ਪੂਰਬ ਉਪਦਿਸ਼ਾ) ਹੈ। ਯੋਗਿਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚੇਲਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਦਾਸੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਕੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੫ ਅੱਸੂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੧੧੮ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸੀ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਸਫ਼ਾ ੨੫੧] ਚੰਬੇ ਨਗਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਾਵੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਸਿਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਬੈਠਕੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਹੋਏ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਘਟਨਾ ੧੫ ਅੱਸੂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਦੀ ਹੈ। ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇ ਗਏ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਸਫ਼ਾ ੨੦੦]

ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ, ਅਥਵਾ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ:--

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ੧੯ ਫੱਗਣ ਸੰਮਤ ੧੫੫੩ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਅਤੇ ਦੇਹਾਂਤ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ੧੩ ਵਸਾਖ ੧੬੧੨(੫੯ ਸਾਲ) । ਵੇਦੀ ਵੰਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੀ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਸਫ਼ਾ ੧੦੫੬]

ਵੇਦੀਵੰਸ਼:-- ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੧੧੦੮--੧੧੦੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਵੇਦੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੈ:--

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਯੋਗਿਰਾਜ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਵਿੰਦੀ ਵੰਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਲਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਸਨ। ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਜ਼ਾਦੇ ਲਖਮੀਦਾਸ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਵੇਦੀ ਵੰਸ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸਿੰਬਲੀ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ), ਸੁਭਾਗਪੁਰ (ਰਿਆਸਤ ਕੋਟੀ), ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ (ਊਨਾ, ਅਜਨੋਹਾ, ਅਨੰਦਪੁਰ, ਕਿਤਣਾ, ਗੋਪਾਲੀ, ਜੱਸੋਵਾਲ, ਦੌਲਤਪੁਰ ਪਿੰਡੋਰੀ, ਪੋਸੀ, ਪੰਜੌੜਾ, ਬਲਾਸਪੁਰ, ਬਾੜੀਆਂ, ਬਿਰੌੜੋਂ ਅਤੇ ਮੌਲਾ), ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ, ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ--(ਫਗਵਾੜਾ, ਅਤੇ ਲਖਪੁਰਾ), ਕਾਬਲ, ਕੋਟਲੀ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ), (ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ) ਸੰਘਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਖਾਸ, ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਧਰਮਕੋਟ ਅਤੇ ਬਟਾਲਾ, ਚੱਕ ਨੰ: ੪੧੭ (ਲਾਯਲਪੁਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਚੱਕ ਬੇਦੀਆਂ ਨੰ: ੬੧ (ਸ਼ੇਖੂਪੁਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ), ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ--ਗਣਾਚੌਰ, ਜਲੰਧਰ ਖਾਸ, ਫਲੌਰ, ਬੰਗਾ, ਮਲਸੀਹਾਂ, ਮੱਲਾ, (ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ-) ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਕੱਲਰ ਅਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਖਾਸ,--ਆਦਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆਬਾਦ ਹੈ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬੇਦੀ ਭਾਰਤ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਏਧਰ ਉਧਰ ਕਈ ਥਾਈਂ ਖਿੰਡ ਕੇ ਵੱਸ ਗਏ)। ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਬਾ ਕਲਾਧਾਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵੰਸ਼ਵਿਕ (ਸ਼ਜਰਾ) ਇਹ ਹੈ:--

ਬਾਬਾ ਰਾਮਨਰਾਯਣ ਜੀ

|

ਸੰਮਤ ੧੪੧੭ ਬਾ: ਸ਼ਿਵਰਾਮ (ਅਥਵਾ ਸ਼ਿਵਨਾਰਾਯਣ ਜੀ)

|

ਸੰਮਤ ੧੪੯੭ ਬਾ: ਕਲਯਾਨਚੰਦ ਜੀ (ਕਾਲੂ ਜੀ) ਦੇ: ਸੰਮਤ ੧੫੭੯।

|

ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ, ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ ਸੰਮਤ ੧੫੯੬

|

ਬਾ: ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੫੫੧ ਤੋਂ ੧੬੬੯

ਸੰਮਤ ੧੫੫੩ ਬਾ: ਲਖਮੀਦਾਸ ਜੀ, ਦੇ: ਸੰਮਤ ੧੬੧੨

|

ਸੰਮਤ ੧੫੮੦ ਬਾ: ਧਰਮਚੰਦ ਜੀ ਦੇ: ਸੰਮਤ ੧੬੭੫

|

ਬਾ: ਮਿਹਰਚੰਦ ਜੀ [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਜੀ ਜਾ ਮਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨਹੀਂ ਹੈ]

|

ਬਾ: ਦਾਤਾਰ ਚੰਦ ਜੀ = : :

।
 ਬਾ: ਪਹਾੜ ਚੰਦ ਜੀ : : :
 ।
 ਬਾ: ਹਰਕਰਨ ਚੰਦ ਜੀ : : :
 ।
 ਬਾ: ਨਿਹਾਲ ਚੰਦ ਜੀ : : :
 ।
 ਬਾ: ਕਲਾਧਾਰੀ ਜੀ ਦੇ: ਸਨ ੧੭੩੮
 ।
 ਬਾ: ਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੇ: ਸਨ ੧੭੭੩
 ।

ਜ: ਸੰਮਤ ੧੮੧੩ ਬਾ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ * ਦੇ: ੧੮੯੧ (ਸਨ ੧੮੩੪) [ਮ:ਰ:ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜ: ੨ ਨਵੰਬਰ ੧੭੮੦ ਦੇ: ੨੭ ਜੂਨ ੧੮੩੯]

[ਬੇਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਇਹ ਰਤਨ(ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਮਾਤਾ ਸੂਰ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਜਨਮੇ। ਇਹ ਵਡੇ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਇਲਾਕਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਉਨਾ ਥਾਪੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਸਭ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਰਤਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਸਫਾ ੧੭੭]>> [* **Foot note**:- ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਜੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਚਾਰਕ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਕਦਰਦਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚ ਉਹ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੁੱਲ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਕਬੂਲਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਉਚੇਰੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ। ਪਰ ਵਡੀ ਘਾਟ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਹੀਣ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ * **Cipher** ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਅਵਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਡੰਡ ਭੁਗਤਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਉਹ ਕੋੜੇ ਖਾਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਨੰਗੀ ਕਰ ਖਲੋਤੇ ਸਨ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰਕ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਅਤੇ ਪਾਵਣਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਇਛੁੱਕ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਅਤੇ ਡੋਗਰਿਆਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਛ ਫਸਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਧਰਮੀ ਘੱਟ ਅਤੇ ਰਾਜ-ਭਗਤ (ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ) ਵੱਧ ਸਨ। (ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਡੋਰੇਦਾਰ ਵੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੇ ਉਹਲੇ ਪਿੱਛੇ ਸਰਕਾਰ ਭਗਤ-ਠੱਗ ਹੀ ਹੈ) ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਂਦੇ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਏਹ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਲਟਾ ਡੋਗਰਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਕੱਠ ਪੁਤਲੀ ਸਨ। ਅਯੋਗ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ (ਡੋਗਰਿਆਂ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀ ਜੀ) ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੋ ਟੁੱਕ ਫੈਸਲਾ ਸੁਨਾਉਣ ਵਿਚ ਆਨਾ ਕਾਨੀ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਜੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਗਏ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਡੋਰਾ ਲਾਇਆ। ਸ਼ੇਰ ਮਰਦ ਸਿਰਲੱਥ ਸੂਰਮੇ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜਕੀ ਦੇ ਖਰੇ ਅਤੇ ਸੱਚ ਤੇ ਅੜ ਖਲੋਣ ਵਾਲੇ ਵਤੀਰੇ ਤੋਂ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣੀ ਬੈਠੀ, ਗੋਰਾ ਸਰਕਾਰ ਅਕਾਲੀ ਜੀ ਤੋਂ ਡਰਾਉਣੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚਿੜ ਗਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਸਾੜੇ ਦਾ ਚਿੱਠਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੜੀ ਤਨਾਉ ਭਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਗਏ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਲੈ ਆਏ ਸਨ। ਡੋਗਰਿਆਂ ਦੀ ਨੰਗੀ ਚਿੱਟੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਜਾਂ ਸ: ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਲਵਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਸੁਹਿਰਦ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੀ ਭੱਠੀ ਦਾ ਬਲਣ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਹੱਥ ਡੋਗਰਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਸੀ। **foot note ends.**

<< ।

।	।
ਬਾ: ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ: ਸਨ ੧੮੩੯	ਬਾਬਾ ਬਿਕ੍ਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ: ਸਨ ੧੮੬੩
।	।
ਬਾ: ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ: ਸਨ ੧੮੩੯	ਜ: ਸਨ ੧੮੪੫ ਬਾ: ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ: ਸਨ ੧੯੧੯
।	।
ਬ: ਸਰ ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ: ਸਨ ੧੯੦੪	ਜ: ਸਨ ੧੮੭੪ ਬ: ਰਾਮਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
।	
ਜ: ਸਨ ੧੮੯੭ ਟਿੱਕਾ ਸੁਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ	

ਬਾਬਾ ਬਿਕ੍ਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉਨਾ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਕੱਲਰ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਸੀ। [ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਸਫ਼ਾ ੧੧੦੯]

੬

ਕੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ?

ਕੁਝ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਜਾਣੂੰ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਹੀ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤਰਿਆਂ ਤੇ ਆਈਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ, ਆਪਣੀ ਹੇਠੀ ਮੰਨਿਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਚਾਰਕ, ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਕੀਨ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੀ ਟੋਪ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ। " ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਛੰਨੇ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ, ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਈ, ਉਸ ਛੰਨੇ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਜਦ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੇ ਉਲਟਾ ਜਵਾਬੀ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਅੱਗੋਂ ਇਉਂ ਕਿਹਾ ਸੀ--ਜੇ ਕੱਢਣਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਛੰਨਾ ਇਸ ਗੰਦ ਵਿਚ ਤੁਸਾਂ ਸੁਟਿਆ ਹੀ ਕਿਉਂ ਸੀ? ਹੁਕਮ ਅਦੂਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖ਼ ਆਦਤ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਰਣਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੨੪-

ਸਚੁ ਜਿ ਗੁਰਿ ਫੁਰਮਾਇਆ, ਕਿਉ ਏਦੂ ਬੋਲਹੁ ਹਟੀਐ ॥

ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਉਲੁ ਨ ਪਾਲਿਓ, ਕਰਿ ਪੀਰਹੁ ਕੰਨੁ ਮੁਰਟੀਐ ॥

ਦਿਲਿ ਖੋਟੇ ਆਕੀ ਫਿਰਨਿ, ਬੰਨਿ ਭਾਰੁ ਉਚਾਇਨਿ ਛਟੀਐ ॥ ੨ ॥ [੯੬੬]

ਅਰਥ:-- (ਹੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਨੇ ਜੋ ਭੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਆਪ ਨੇ ਸੱਚ ਕਰਕੇ (ਮੰਨਿਆ, ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ) ਉਸ ਦੇ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। (ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ) ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਨ ਮੰਨਿਆ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਵਲ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਹੀ (ਹੁਕਮ) ਮੋੜਦੇ ਰਹੇ। ਜੋ ਲੋਕ ਖੋਟੇ ਦਿਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ (ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ) ਆਕੀ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪੀਧਿਆਂ ਦੀ) ਛੱਟ ਦਾ ਭਾਰ ਬੰਨ ਕੇ ਚੁੱਕੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਿਵੇਂ ਬਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ-- ਜੇ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖਰਲਣ ਕਾ ਚਉ ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥ ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਇ ਨ ਕੀਜੈ "ਅਤੇ ਫਿਰ --" ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ, ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸੁ ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥" ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਅਮੀਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਸਾਹੀ ਠਾਠ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਗਿੱਝ ਗਏ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਵਿਚੋਂ ਨਦੀਨ ਪੁੱਟਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਗਿੱਲੇ ਗਾਰੇ ਲਿੱਬੜੀ ਚੌਂਦੀ, ਘਾ ਦੀ ਮੈਲੀ ਪੰਡ, ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ ਚੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਕਿਰਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਲਗ-ਪਗ ਅਧਿਉਂ ਵਧ ਹਿੱਸਾ ਗੁਰਮਤਿ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਜੇਹੇ ਵਿਚਾਰ ਇੱਕ ਘਿਣਾਵਣੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਸਮਝੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਫੈਲ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਲੋਂ ਚੜ੍ਹਤ-ਚੜ੍ਹਵੇ ਦੀ ਮਾਇਆ ਜੋੜ ਕੇ ੧੬ ਸਾਲਾਂ (ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੬੧੨ ਤੱਕ) ਅਮੀਰੀ ਠਾਠ-ਬਾਠ ਬਣਾ ਲਈ ਹੋਵੇ।

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਬਾਰੇ, ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ " ਬਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਚਾਰੀ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਲੰਗੋਟੀ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ, ਤਿਆਗੀ ਅਥਵਾ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਸੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ " ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ " ਲਿਖ ਕੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਭਗਵਾਨਾਂ (ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ, ਰਾਮ ਜੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਦਿ) ਵਰਗਾ ਸ਼ਾਮ-ਰੰਗ (ਭਾਵ, ਯੂ ਪੀ ਦੇ ਭੱਟੀਆਂ ਜਿਹ ਸਾਂਵਲਾ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਵਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਦਾਹੜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖੋਦੇ ਹੀ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਲਾਗ ਵੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੋਹ ਸਕੀ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ:--

ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ, ਲੰਗੋਟ ਧਾਰੀ ਬਣਕੇ ਘਰ ਘਾਟ ਛੱਡ ਤੁਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ, ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹੀ ਆਈ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜਦ ਤੱਕ ਇਹ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਾਇਦ ਗੁਰਿਆਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੌਂਪ ਦੇਣ, ਘਰ ਘਾਟ ਛੱਡ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋਣਗੇ:--

੨੫-

ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਪੜਿਆ ॥ ਤੇਤਾ ਕੜਿਆ ॥ ਬਹੁ ਤੀਰਥ ਭਵਿਆ ॥ ਤੇਤੋ ਲਵਿਆ ॥ ਬਹੁ ਭੇਖ ਕੀਆ

ਦੇਹੀ ਦੁਖੁ ਦੀਆ ॥ ਸਹੁ ਵੇ ਜੀਆ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ॥ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਇਆ ਸਾਦੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਬਹੁ ਦੁਖੁ

ਪਾਇਆ ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ ॥ ਬਸਤ੍ਰੁ ਨ ਪਹਿਰੈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਕਰਹੈ ॥ ਮੋਨਿ ਵਿਗੁਤਾ ॥ ਕਿਉ ਜਾਗੈ

ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੂਤਾ ॥ ਪਗ ਉਪੇਤਾਣਾ ॥ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਕਮਾਣਾ ॥ ਅਲੁ ਮਲੁ ਖਾਈ ਸਿਰਿ ਛਾਈ ਪਾਈ ॥

ਮੂਰਖਿ ਅੰਧੈ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕਿਛੁ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ ॥ ਰਹੈ ਬੇਬਾਣੀ ਮੜੀ ਮਸਾਈ ॥
ਅੰਧੁ ਨ ਜਾਣੈ ਫਿਰਿ ਪਛਤਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਆਸ ਅੰਦੇਸੇ ਤੇ ਨਿਹਕੇਵਲੁ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ੨ ॥ [੪੬੭]-ਵਾਰ-੯

ਅਰਥ:-ਜਿਤਨਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ (ਕੋਈ ਵਿਦਿਆ) ਲਿਖਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ (ਸੋ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ), ਜਿਤਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਦੱਸਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਫਲਾਣੇ ਤੀਰਥ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਸੋ ਤੀਰਥ-ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਅਹੀਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ)। ਕਿਸੇ ਨੇ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਧਰਮ ਦੇ) ਕਈ ਚਿਹਨ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, (ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੀ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਹੇ ਭਾਈ ! ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ (ਭਾਵ, ਇਹ ਭੋਖ ਧਾਰਨੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣੇ ਵੀ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ)। ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਨ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ (ਪ੍ਰਭੂ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਵਡਮੁਲੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ) ਸੁਆਦ ਗੁਆ ਲਿਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਆਈ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਦਾ ਅਨੰਦ-ਮਈ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਅੰਨ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੁਸ਼ਕਰਮ ਕਰਕੇ--**ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਰਸਨਾ ਜਪੈ ਗੁਪਲ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥ ੨ ॥** [੪੫੪] ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਸਹੇੜਨਾ) ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਔਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਇੱਕਲਵਾਂਢੇ) ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਕੇ ਬਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ [=ਦਯਿ ਵਿਗੋਏ ਫਿਰਹਿ ਵਿਗੁਤੇ ਫਿਟਾ ਵਡੇ ਗਲ ॥ (੧੫੦) ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਅੰਤਿ ਵਿਗੁਤਾ ॥ (੧੧੨)] (ਅਸਲੀ ਰਾਹ ਤੋਂ ਖੁੰਝਿਆ ਹੋਇਆ ਅਜੇਹਾ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ) ਸੁੱਤਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਵੇਂ ਜਾਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

(ਇਕ) ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਨੰਗ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਕੀਤੀ ਭੁੱਲ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਸੁੱਚਾ ਚੰਗਾ ਭੋਜਨ ਛੱਡ ਕੇ) ਜੂਠਾ ਮਿੱਠਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਪਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਗਿਆਨੀ ਮੂਰਖ ਨੇ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਆਪਣੀ ਪੱਤ ਗਵਾ ਲਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉੱਦਮ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਨ੍ਹਾਂ (=ਮੂਰਖ) ਉਜਾੜਾਂ ਮੜੀਆਂ ਅਥਵਾ ਮਸਾਣਾ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਰੱਬ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਸਮਾਂ ਵਿਹਾ ਜਾਣ ਤੇ ਪਛਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪਿਆ ਹੈ (ਅਸਲੀ) ਸੁਖ ਉਹੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਵਡਭਾਗੀ) ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। (ਪਰ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਵੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਆਪ ਦਾਤਾਰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ **ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ** ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਰਥ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਤੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਉਦਾਸੀ ਬਣ ਜਾਣਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੈ। ਫਿਰ, ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਭਗਵਾਨ ਅਤੇ ਸਰਬਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਸਨ--" ਹਸੀਦਿਆ ਖੇਲੀਦਿਆਂ ਪੈਨੀਦਿਆਂ ਖਾਵੀਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ॥ ੨ ॥ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਨਾਂਗੇ ਬਣ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਖਤ ਦੁੱਖ ਮਨਾਉਣਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨਾ ਵਿਚ ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਭਿਣਕ ਪੈ ਗਈ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੇਠੇ ਪੁੱਤਰ ਜੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਜੇ ਕਦੇ ਅਜੇਹੇ ਮਨਸੂਬੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਏ ਵੀ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾ ਮੰਨਿਆ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਲਈ, 'ਤੇਲ ਅਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਧਾਰ' ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ।

ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰਿਆਈ ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਤਾਂ, ਦੋਵੇਂ ਵੀਰ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਡੀ ਹੱਤਕ ਜਾਣੀ। ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵੱਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਭਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਉਬਾਲੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਈਰਖਾ ਦੇ ਸਾੜੇ ਦਾ ਲਾਵਾ, ਫੁੱਟ ਤੁਰਿਆ-- "ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਅਦਲਾ ਜਿਹਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਮੰਨਦਾ ਸਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਟਹਿਲੂਆ ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਉਸੇ ਚਲੇ ਵਿਚੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਕਟੋਰਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਗੰਦ ਵਿਚ ਚੁਭੀਆਂ ਮਾਰਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੀਗਿਆ, ਜਿਸ ਟੋਟੇ ਵਿਚ ਵੜਨੇ ਮੈਂ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਨਾਚ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਘਰ ਦੇ ਉਸੇ ਟਹਿਲੂਏ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ?"--ਮੁੜ ਮੁੜ ਆ ਰਹੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧੁਖ ਰਹੀ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਅੱਗ ਲਟ ਲਟ ਬਲ ਪਈ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ:-

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਕਾਰੀ ਸੱਟ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੈ। "ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਕੇ ਅੱਜ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਜੱਦ ਮੈਂ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ, (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਸਾਹਿਬ) ਦਾ ਜੇਠਾ ਪੁੱਤਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀਆਂ ਦੀ ਕਦਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਸਾਧ ਸੰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਣੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਪਦਵੀ ਮਾਠ ਕੇ ਅੱਡਰੀ ਗੱਦੀ ਚਲਾ ਲਿਆ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਹੁੰਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ, ਵਿਰਤਕ ਅਵਧੂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ:-

੨੬- **ਇਕਿ ਵਣ ਖੰਡਿ ਬੈਸਹਿ ਜਾਇ, ਸਦੁ ਨ ਦੇਵਹੀ ॥ ਇਕਿ ਪਾਲਾ ਕਕਰੁ ਭੰਨਿ ਸੀਤਲੁ ਜਲੁ ਹੋਵਹੀ ॥**
ਇਕਿ ਭਸਮ ਚੜ੍ਹਾਵਹਿ ਅੰਗਿ ਮੈਲੁ ਨ ਧੋਵਹੀ ॥ ਇਕਿ ਜਟਾ ਬਿਕਟ ਬਿਕਰਾਲ ਕੁਲੁ ਘਰੁ ਖੋਵਹੀ ॥

ਇਕਿ ਨਗਨ ਫਿਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵਹੀ ॥ ਇਕਿ ਅਗਨਿ ਜਲਾਵਹਿ ਅੰਗੁ, ਆਪੁ ਵਿਗੋਵਹੀ ॥

ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਤਨੁ ਛਾਰੁ ਕਿਆ ਕਹਿ ਰੋਵਹੀ ॥ ਸੋਹਨਿ ਖਸਮ ਦੁਆਰਿ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹੀ ॥ ੧੫ ॥ [੧੨੮੪-੮੫]-ਵਾਰ

ਅਰਥ:-ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਜੰਗਲ ਦੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੋਨ ਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਪਾਲਾ-ਕੱਕਰ ਭੰਨ ਕੇ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਉਸ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਹਨ)। ਜਿਸ ਉ-ਤੇ ਕੱਕਰ ਜੰਮਿਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲਦੇ ਹਨ ਤੇ (ਪਿੰਡੇ ਦੀ) ਮੈਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਧੋਂਦੇ (ਭਾਵ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ), ਕਈ

ਮਨੁੱਖ ਔਖੀਆਂ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਜਣਾਂ ਵਧਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ (ਫਕੀਰ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੀ) ਕੁਲ ਤੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਗੁਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਬੰਦੇ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਨੀਂਹੇ ਪਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਸੌਂਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਅੱਗ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਸਾੜਦੇ ਹਨ, (ਭਾਵ, ਧੁਣੀਆਂ ਤਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਖੁਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਮਨੁੱਖ-ਸਰੀਰ ਵਿਆਰਥ ਗਵਾਇਆ, ਹੁਣ ਉਹ ਕੀ ਆਖ ਕੇ ਰੋਣ ? (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਆ ਕੇ ਪਛਤਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ?) । ਕੇਵਲ ਉਹ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸੋਭਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ (ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ) ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ।

ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਸਤਿਗੁਰਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਵਿਚੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨਿਰਬਾਨਤਾ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ

੨੭- ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ, ਮੁਰਗਾਈ ਨੈ ਸਾਣੇ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ,

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥ ਰਹਹਿ ਇਕਾਤਿ ਏਕੋ ਮਨਿ ਵਸਿਆ, ਆਸਾ ਮਹਿ ਨਿਰਾਸੇ ॥

ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਏ, ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਸੈ ॥ ੫ ॥ [੯੩੮]-ਸਿੱਖ ਗੋਸਟ

ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰਹੇਗੀ:--

੨੮- ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ, ਬਨ ਖੰਡ ਜਾਈਐ, ਚੁਨਿ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ ॥ ਅਜਹੁ ਬਿਕਾਰ ਨ ਛੋਡਈ, ਪਾਪੀ ਮਨੁ ਮੰਦਾ ॥ ੧ ॥ [੯੫੫]-੩

ਅਰਥ:--ਜੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਈਏ, ਤੇ ਗਾਜਰ ਮੂਲੀ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਪਾਪੀ ਚੰਦਰਾ ਮਨ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ । ੧ ।

੨੯- ਤਜੈ ਗਿਰਸਤੁ ਭਇਆ ਬਨਵਾਸੀ ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਮਨੂਆ ਟਿਕੈ ਨ ਟਿਕਈਆ ॥ ਧਾਵਤੁ ਧਾਇ ਤਦੇ ਘਰਿ ਆਵੈ

ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਪਵਈਆ ॥ ੨ ॥ ਧੀਆ ਪੂਤ ਛੋਡਿ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਆਸਾ ਆਸ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਕਰਈਆ ॥

ਆਸਾ ਆਸ ਕਰੈ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਿਰਾਸ ਸੁਖੁ ਲਹੀਆ ॥ ੩ ॥ ਉਪਜੀ ਤਰਕ ਦਿਗੰਬਰੁ ਹੋਆ

ਮਨੁ ਦਹ ਦਿਸ ਚਲਿ ਚਲਿ ਗਵਨੁ ਕਰਈਆ ॥ ਪ੍ਰਭਵਨੁ ਕਰੈ ਬੂਝੈ ਨਹੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਦਇਆ

ਘਰੁ ਲਹੀਆ ॥ ੪ ॥ ਆਸਣ ਸਿਧ ਸਿਖਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਮਨਿ ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਚੇਟਕ ਚੇਟਕਈਆ ॥

ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਿਧਿ ਪਈਆ ॥ ੫ ॥ [੯੩੫]-੪

ਅਰਥ:--(ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਦਾ ਵਾਸੀ ਜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਇੱਕ ਖਿਨ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ । ਹੋ ਭਾਈ ! ਇਹ ਭਟਕਦਾ ਮਨ ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ ਤਦੋਂ ਹੀ ਟਿਕਾਏ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ (ਦੇ ਭਗਤ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਵਿਚ ਆਵੇ (ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਏ) । ੨ । (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ) ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰ (ਪਰਵਾਰ) ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਆਸਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ । ਪਰ, ਹਾਂ ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (-ਗਿਆਨ) ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ । ੩ । ਹੋ ਭਾਈ ! (ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ) ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਧੂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ) ਮਨ ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦੌੜ ਕੇ ਭਟਕਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਧਰਤੀ ਉਤੇ) ਰਟਨ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦੀ) ਤ੍ਰਿਸਨਾ (ਫਿਰ ਵੀ) ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦਇਆ ਦੇ ਸੋਮੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੪ । (ਜੇਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿਚ) ਪੁੰਗੇ ਹੋਏ ਜੋਗੀ, ਅਨੇਕਾਂ ਆਸਣ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਰਮਾਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਤੇ ਨਾਟਕ-ਚੇਟਕ ਹੀ ਮੰਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਆਮ ਜਨਤਾ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਣ) । (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ) ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ੫ ।

੩੦- ਸਚਿ ਸਿਮਰਐ ਹੋਵੈ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ਤਾ ਤੇ ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਰਹੈ ਉਦਾਸੁ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਐਸੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਪੁਤ੍ਰੁ ਕਲਤੁ ਵਿਚੇ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ [੬੬੧]-੨-੪

ਅਰਥ:--ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਗਾਸ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੋਇਆਂ ਵੀ, ਜੀਵ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈਣ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਖੂਬੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਤ੍ਰ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਆਦਿ ਪਰਵਾਰ) ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੨।

ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂੰ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ--

(੨) ਕੇਵਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਨਾ ਜਾਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਮਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨਾ ਚੁਣਿਆ, ਜਿਸ ਮਤ ਦੀ ਖੰਡਨਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਡੰਬਰ, ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਸੀ? ਭਾਵ, ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਦਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਦੂਜਾ ਬੜਾ ਸਖਤ ਖਤਰਨਾਕ ਕਦਮ ਸੀ।

(੩) ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਅੱਡਰੀ ਗੱਦੀ ਵੀ ਚਲਾ ਲੈਣੀ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬਦਲਾ ਲਊ ਭਾਵਣਾ ਹੋਣ ਦਾ ਉਜਾਗਰ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਰੱਬ ਬਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾ ਸਕਣ ਦਾ ਤਜਰਬਾ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਨੇ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਨਨੀਕ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਗੂੰਗੇ, ਬੋਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਡਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬਾਣਾਈ ਬੈਠੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਝੁਰਮਟ ਅੱਜ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਏਧਰ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਜੇਠਾ ਪੁੱਤਰ ਗੱਦੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਦੀ ਗੱਦੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਡੀਆਂ ਕਰਮਾਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ, ਹੂੜ੍ਹ ਮਤੀਏ ਭਰਮੀ ਲਿਖਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। ਆਸਾਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪੱਕਾ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਮੁਫਤਖੋਰੇ ਵਿਹਲੜ ਗੱਪੀ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਫਿਰ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਿਸੇ ਆਵਾਰਾ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੀ ਕਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲਾ ਦਿਉ, ਕਿ " ਬਾਬਾ ਕੁਕਰ ਸ਼ਾਹ ਜੀ " ਦੇ ਇਸ ਮਕਬਰੇ, ਤੋਂ ਮੂੰਹ

ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੀ ਦਿਨ ਦੂਣੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਚੌਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੂਣੀਆਂ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਖਣ-ਕਲਾ ਦੇ ਧਨੀ, ਯਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਸਫਾਈ ਨਾਲ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰਤ ਲਿਆ।

੭

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਮਨਮਤੀਏ ਅਥਵਾ ਮਨਮੁੱਖ ?

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨੂੰ ਬੋਲੋੜਾ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨਮਤੀਆਂ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਫੜ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡੇ ਤਿਆਗੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਮੁਖ ਕਰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜੇਹਾ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੈ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਤੇ--ਨਾਨਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨਿ ਭਉ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨਿ ਭਉ ॥੪੬੫॥ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਭੇਖੀ ਪਖੰਡੀ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਭਗਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮਨਮਤੀਏ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ:--

੩੧- ਗਉੜੀ ਮ: ੧ ॥ ਭਉ ਮੁਚੁ ਭਾਰਾ, ਵਡਾ ਤੋਲੁ ॥ ਮਨਮਤਿ ਹਉਲੀ, ਬੋਲੇ ਬੋਲੁ ॥

ਸਿਰਿ ਧਰਿ ਚਲੀਐ ਸਹੀਐ ਭਾਰੁ ॥ ਨਦਰੀ ਕਰਮੀ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੧ ॥੧੫੧॥-੧

ਅਰਥ:-ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਤੋਲ ਵਡਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ-ਅਦਬ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਗੋਰਾ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। ਜਿਸ ਦੀ ਮਤਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਉਹ ਹੋਛੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਛਾ ਬਚਨ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਧਰ ਕੇ (ਭਾਵ, ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ) ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰੀਏ, ਅਤੇ ਉਸ ਡਰ ਦਾ ਭਾਰ ਸਹਾਰ ਸਕੀਏ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਡਰ-ਅਦਬ ਸੁਖਾਵਾਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ) ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ (ਮਨਮੁਖਤਾ ਬਾਰੇ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਵਿਚਾਰ (ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ॥੧॥

“ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਉਲੁ ਨਾ ਪਾਲਿਓ ” ॥ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ-ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਵਿਚ ਬੋਲੇ ਬੋਲ ਨਿਰਸੰਦੇਹ “ ਹੋਲੇ ਬੋਲ ” ਹੀ ਸਨ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਹੋਲੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਗੰਭੀਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਡਰ ਅਦਬ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਖਣਾ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ, ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਰੰਪਰਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਦੀਖਿਆ ਨਾ ਲਵੇ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਾਕਿਆਤ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ-ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਦੀਖਿਆ ਲੈਣੀ ਆਪਣੀ ਹੋਠੀ ਮੰਨੀ ਰਖੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਪੁਰਾਤਨ ਭਗਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਗੁਰਾ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਜੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ, ਕੀ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ ?

ਮਨ ਦੀ ਮਤਿ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਮਨਮੁਖ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੱਡਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਅਖਵਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ, ਉਹ ਮਨਮੁੱਖ ਹੀ ਹੈ। ਮਨਮੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮ: ੧ ਜੀ ਦੇ ਫ਼ੁਰਮਾਨ:--

੩੨- ਮਨਮੁਖ ਸਦਾ ਕੂੜਿਆਰ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਵਿਸਟਾ ਅੰਦਰਿ ਵਾਸੁ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ॥

ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ਆਵਣ ਜਾਣਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਰਖੁ ਆਪਿ, ਜਿਨਿ ਖੋਟਾ ਖਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ॥ ੧੩ ॥੧੪੮॥-ਵਾਰ

ਅਰਥ:--ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਸਦਾ ਝੂਠ ਹੀ ਵਿਹਾਜਦੇ ਹਨ, ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਖੁੰਝੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਗੰਦ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਸ਼ਬਦ ਦਾ) ਆਨੰਦ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੁੱਖ ਪਾ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ (ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) । ਹੋ ਨਾਨਕ ! ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ, ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੋਟਾ ਕੌਣ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰਾ ਕੌਣ ਹੈ) । ੧੩ ।

੩੩- ਮਨਮੁਖੁ ਜੇ ਸਮਝਾਈਐ ਭੀ ਉਝੜਿ ਜਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਛੂਟਸੀ ਮਰਿ ਨਰਕੁ ਸਮਾਏ ॥ ੫ ॥

ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਭਰਮਾਈਐ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਲੇਵੈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵੈ ॥ ੬ ॥੪੨੦॥-੧੮

ਅਰਥ:--ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇ (ਸਹੀ ਰਸਤਾ) ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਕੁਰਾਹੇ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਹ ਇਸ (ਕੁਰਾਹ ਤੋਂ) ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, (ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, (ਮਰੇ), ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੫ । ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਮਰਦਾ ਹੈ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਇਕੋ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ, ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ। ੬ ।

ਇਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

੩੪- ਮਨਮੁਖ ਤੋਟਾ ਨਿਤ ਹੈ ਭਰਮਹਿ ਭਰਮਾਏ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧੁ ਨ ਚੇਤਈ ਕਿਉ ਦਰਸਨੁ ਪਾਏ ॥ ੬ ॥

ਤਾ ਜਗਿ ਆਇਆ ਜਾਣੀਐ ਸਚੈ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਭੇਟੇ ਪਾਰਸੁ ਭਏ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੭ ॥੪੨੧॥-੧੯

ਅਰਥ:-ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਆਤਮਕ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਨਿੱਤ ਕਮੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਭਟਕਾਏ ਹੋਏ ਉਹ (ਨਿੱਤ) ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ੬ । ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਦ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਾਰਸ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੭।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਗੁਰਿਆਈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਸਮਝਣ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ, ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਮਤਾਂ ਨਾਲ ਛਲਕਦੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ ਲਾ ਰਹੇ, ਪਿਤਾ-ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕੀਤੇ, (ਭਾਵ, ਕੇਵਲ-- "ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਹਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ"॥ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ-ਰੂਪ ਸਬਦ ਨਾ ਕਮਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਹ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਬੇਮੁੱਖ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਨਾਲ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਕਹਿਣਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇਣ ਤੁੱਲ ਹੈ।

੮

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਉਦਾਸੀ-ਬਾਲ-ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ?

ਭਾਵੇਂ ਮੂੰਹ ਮੁੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਖੋਦੇ ਹੋਣ ਪਰ, ਕੰਧਾ ਨਾਲ ਲੱਗੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਦਾੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਸੀ। ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਸੰਨਿਆਸੀ, ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਸਿੱਧ, ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਉਦਾਸੀ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਭਗਤ ਨੂੰ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਵਤਾਰ ਜਾਂ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂੰ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾਂ ਮਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬਾਲ-ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ?--

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ {ਇਸ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਦ-ਅਰਥ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਭਾਗ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ੧੨ਵੇਂ ਨੰਬਰ ਤੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ}---
 ੩੫- ਮਨਮੁਖ ਲਹਰਿ ਘਰੁ ਤਜਿ ਵਿਗੁਚੇ ਅਵਰਾ ਕੇ ਘਰ ਹੋਰੈ ॥ ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮੁ ਗਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਭੋਟੈ ਦੁਰਮਤਿ ਘੁਮਨ ਘੋਰੈ ॥ ਦਿਸੰਤਰੁ ਭਵੈ ਪਾਠ ਪੜਿ ਥਾਕਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਇ ਵਧੇਰੈ ॥ ਕਾਚੀ ਪਿੰਡੀ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਉਦਰੁ ਭਰੈ ਜੈਸੇ ਢੋਰੈ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਐਸੀ ਰਵਤ ਰਵੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਘੋਲੀ ਗੇਰੁ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਆ ਵਸਤੁ ਭੇਖ ਭੇਖਾਰੀ ॥ ਕਾਪੜ ਫਾਰਿ ਬਨਾਈ ਖੰਥਾ ਝੋਲੀ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗੈ ਜਗੁ ਪਰਬੋਧੈ ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਪਤਿ ਹਾਰੀ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਜੁਐ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ ਨ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬੂਝੈ ਬਾਹਰਿ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਤਾਪੈ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਚੀਨਸਿ ਆਪੈ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੀ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮ ਜਾਪੈ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਭਰਮਿ ਵਿਗੁਚਹਿ ਕਿਉ ਮਲੁ ਧੋਧੈ ਪਾਪੈ ॥ ੩ ॥ ਛਾਣੀ ਖਾਕੁ ਬਿਭੂਤ ਚੜਾਈ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਗੁ ਜੋਹੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣੈ ਸਾਚੁ ਕਹੇ ਤੇ ਛੋਹੈ ॥ ਪਾਠੁ ਪੜੈ ਮੁਖਿ ਝੂਠੇ ਬੋਲੈ ਨਿਗੁਰੈ ਕੀ ਮਤਿ ਓਹੈ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਈ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਸੋਹੈ ॥ ੪ ॥ ਮੂੰਡੁ ਮੁੰਡਾਇ ਜਟਾ ਸਿਖ ਬਾਧੀ ਮੋਨਿ ਰਹੈ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ਮਨੁਆ ਡੋਲੈ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵੈ ਬਿਨੁ ਰਤ ਆਤਮ ਗਿਆਨਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛੇਡਿ ਮਹਾ ਬਿਖੁ ਪੀਵੈ ਮਾਇਆ ਕਾ ਦੇਵਨਾ ॥ ਕਿਰਤੁ ਨ ਮਿਟਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਪਸੂਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ੫ ॥ ਹਾਥ ਕਮੰਡਲੁ ਕਾਪੜੀਆ ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਉਪਜੀ ਭਾਰੀ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਜਿ ਕਰਿ ਕਾਮਿ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ ਸਿਖ ਕਰੇ ਕਰਿ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਲੰਪਟ ਹੈ ਬਾਜਾਰੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਿਖੁ ਬਾਹਰਿ ਨਿਭਰਾਤੀ ਤਾ ਜਮ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥ ੬ ॥ [੧੦੧੩]-੭

ਅਰਥ:-- ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਅਸਲ ਸੰਨਿਆਸੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਜੀਵਨ ਜੀਵੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ (ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਕੇ) ਉਸ ਦੇ ਲਗਨ ਇਕ (ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ) ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹੇ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ਼ ਕੇ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਰਹੇਗੀ। ੧। ਰਹਾਉ।

[ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵ, ਰਹਾਉ ਦੀ ਇਸ ਤੁਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਸੰਨਿਆਸੀ ਅਥਵਾ ਉਦਾਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ-- (੧) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੇ (੨) ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖੇ। ਕੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਮਰਯਾਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ?] ਪਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਆਗਿਆ ਮੰਨਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿਵ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ, ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਚੁਣਵੇਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ (ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵੱਧ ਦੀਆਂ) ਮੂਰਤੀਆਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਕਤਾ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਦੁਆਰੇ ਅਨੇਕਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਕੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਗਦਲਾ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਨੁਹਾਰ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਤੋਰੀ ਸੀ?

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਾਵਨ ਫੁਰਮਾਨ ਉਂਜ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਧਰਮ-ਕਰਮੀਆਂ ਲਈ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਮੰਨ ਕੇ ਉਦਾਸੀਆਂ

ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਤੇ ਔਖੀ ਵੇਲੇ ਪੰਥ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ, ਨਾਂਗੇ ਬਣ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲ ਬਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਅਥਵਾ **ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ-ਰੂਪ ਮਾਇਆ** ਦੇ ਦੀਵਾਨੇ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ **ਮਨ**, (ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ) ਕਦੇ ਵੀ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਜਪੀ ਤਪੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ ਕਾਮ-ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਪਰਾਈਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਜੋੜ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਤਿਆਗੀ ਸਾਧ ਸੰਤ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਗੰਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਉਂਜ ਚਾਤੁਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬਿੰਦੀ ਸਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਚਾਤੁਰ ਲਿਖਾਰੀ ਜੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨੈ ਤੁਰਨ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਚੰਝਾ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਸੱਚਾ ਨਿਰਣਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਲਈ ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਕੋਈ ਕਸਵੱਟੀ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

੩੬- ਇਕਿ ਬਨ ਮਹਿ ਬੈਸਹਿ ਡੂਗਰਿ ਅਸਥਾਨੁ ॥ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਪਰਹਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ
ਕਿਆ ਗਿਆਨ ਪਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵਹਿ ਦਰਗਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਹਨੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰੈ ਨਹੀ
ਪਾਵੈ ॥ ਪਠ ਪੜੈ ਲੋ ਲੋਕੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਤੀਰਥਿ ਭਰਮਸਿ ਬਿਆਪਿ ਨ ਜਾਵੈ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ
ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਜਤਨ ਕਰੈ ਬਿੰਦੁ ਕਿਵੈ ਨ ਰਹਾਈ ॥ ਮਨੁਆ ਡੋਲੈ ਨਰਕੇ ਪਾਈ ॥ ਜਮ
ਪੁਰਿ ਬਾਧੋ ਲਹੈ ਸਜਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ
ਕੋਤੇ ਮੁਨਿ ਦੇਵਾ ॥ ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹਿ ਭੇਵਾ ॥ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ਗਹਰਿ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ॥
ਮਤਿ ਤਨਿ ਨਿਰਮਲ ਅਭਿਮਾਨ ਅਭੇਵਾ ॥ ੬ ॥ [੯੦੬]-੬

ਅਰਥ:- ਅਨੇਕਾਂ ਬੰਦੇ (ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤਿਆਗ ਕੇ) ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਪਹਾੜ ਵਿਚ (ਗੁਫਾ ਆਦਿਕ) ਥਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ (ਆਪਣੇ ਇਸ ਉੱਦਮ ਦਾ) ਮਾਣ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਉਹ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਵਾਂਜੇ ਰਹਿ ਗਿਆਨ-ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣੀ, ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹਨ (ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ) ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਆਦਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ । ੩ । (ਜੇਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਆਦਿਕ ਵਾਸਤੇ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਕੋਈ) ਧੱਕ-ਜੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਇਸ ਉਦਮ ਦਾ) ਮਾਣ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਲੋਕ-ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਤੀਰਥ ਤੇ (ਵੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਸਤੇ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਉਸ ਦਾ ਕਾਮਾਦਿਕ ਰੋਗ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦਾ । ੪ ।

(ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਮਨੁੱਖ ਬਨ-ਵਾਸ, ਡੂਗਰ-ਵਾਸ, ਹਨ, ਨਿਗ੍ਰਹ, ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ) ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, **ਪਰ ਬਿੰਦੁ (=ਵੀਰਜ) (ਕਾਮ-ਵਾਸਨਾ) ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਮਨ ਡੋਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ**, ਕਾਮ-ਵਾਸਨਾ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਜਮਰਾਜ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿਚ (ਆਤਮਕ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੀ) ਸਜਾ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜਿੰਦ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭੁੱਜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੪ । ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਧ ਸਾਧਿਕ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ (ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ) ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ ਨਾਲ ਅੰਦਰਲੀ ਵਿਖੇਪਤਾ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜਿਹੜੇ **ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ-ਮੰਡਲ** ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ **ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ** ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਨ ਮਨ ਵਿਚ (ਭਾਵ, ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚ) ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ੬ ।

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਨਾਂ ਪਸੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ। ਫਿਰ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਵੀ ਤਿਆਗੀ। ਫਿਰ ਨਾਲ ਬਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ?

੩੭- ਬਿੰਦੁ ਰਾਖਿ ਜੋ ਤਰੀਐ ਭਾਈ ॥ ਖੁਸਰੈ ਕਿਉ ਨ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ [੩੨੪]-੪

ਅਰਥ:-ਜੇ ਬਾਲ ਜਤੀ ਰਿਹਾ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ) ਤਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਸਰੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ । ੩ ।

੩੮- ਪ੍ਰੀਅਰ ਤਾਪ ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ ॥ ਅਪਦਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਨਸਤਾ ॥ ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ ॥
ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ ॥ ਕਾਨ ਫਰਾਇ ਹਿਰਾਏ ਟੁਕਾ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗੈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਨ ਤੇ ਚੁਕਾ ॥
ਬਨਿਤਾ ਛੋਡਿ ਬਦ ਨਦਰਿ ਪਰ ਨਾਰੀ॥ ਵੇਸਿ ਨ ਪਾਈਐ ਮਹਾ ਦੁਖਿਆਰੀ ॥ ੪ ॥ ਬੋਲੈ ਨਾਹੀ ਹੋਇ
ਬੈਠਾ ਮੋਨੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕਲਪ ਭਵਾਈਐ ਜੋਨੀ ॥ ਅੰਨ ਤੇ ਰਹਤਾ ਦੁਖੁ ਦੇਹੀ ਸਹਤਾ ॥ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ
ਵਿਆਪਿਆ ਮਮਤਾ ॥੬॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ਪਰਮ ਗਤੇ ॥ ਪੂਛਹੁ ਸਗਲ ਬੇਦ ਸਿੰਮ੍ਰਤੇ ॥
ਮਨਮੁਖ ਕਰਮ ਕਰੈ ਅਜਾਈ ॥ ਜਿਉ ਬਾਲੂ ਘਰ ਠਹਿਰ ਨ ਠਾਈ ॥ ੭ ॥ [੧੩੪੮]-੨

ਅਰਥ:-ਹੋ ਭਾਈ ! ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਧੂਣੀਆਂ (=ਪ੍ਰੀਅਰ) ਤਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੇਰੀ-ਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (ਸਮਝੋ ਕਿ ਕਿਸੇ) ਬਿਪਤਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ (ਆਪਣੇ) ਘਰੋਂ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਵਰਤ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, (ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਕਾਮਾਦਿਕ) ਪੰਜ ਚੰਡਾਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ (ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ) ਨਾਲ ਹੀ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ । ੪ । (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ (ਜੋਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ) ਟੁੱਕਰ ਤੱਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਘਰ (ਦੇ ਬੂਟੇ) ਤੇ (ਰੋਟੀ) ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ (ਸਗੋਂ) ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। (ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ ਛੱਡ ਕੇ (ਜਾਂ ਬਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ) ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੱਲ ਭੈੜੀ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਮਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਾਰ ਤੇ ਡੋਲਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)। ਨਿਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵਿਆਂ ਨਾਲ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਗੋਂ ਜਿੰਦ) ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੪ । (ਜਿਹੜਾ ਆਤਮਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਸਤੇ ਜੀਭ ਨਾਲ) ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਮੋਨ ਧਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਸਦਾ) ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਕਾਮਨਾ ਟਿਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਭਟਕਦਾ ਹੈ। (ਉਹ ਅੰਨ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਦੁਖ ਹੀ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। (ਜਦ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ) ਰਜਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, (ਮਾਇਆ ਦੀ) ਮਮਤਾ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੭ । ਹੋ ਭਾਈ ! ਬੇ-ਸੱਚ ਵੇਦ

ਸਿਮਤੀਆਂ (ਆਦਿਕ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰਦੇ ਰਹੋ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਧਾਰਮਿਕ) ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵਿਅਰਥ (ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ), ਜਿਵੇਂ ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।¹

ਉਰੋਕਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ-- (੧) ਸ਼ਾਦੀ ਨਾ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿੱਡਾ ਵੀ ਜਪੀ, ਤਪੀ ਅਤੇ ਸਾਧਕ ਬਣਿਆ ਫਿਰੇ ਕਾਮਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਪਰਾਈਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੱਲ ਤੱਕਣੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ।

(੨) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਮਨਮੁਖਤਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਭੇਖੀ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। (੩) ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਅਜੇਹਾ ਸਿੱਧ, ਉਦਾਸੀ ਜਾਂ ਜੋਗੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ, ਸੰਤ ਬਾਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਡੇ ਪ੍ਰਵਿੱਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਣ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਅਣਵਿਆਹੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਬੜੇ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਂਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੜ, ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਅਧੂਰੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਥਕੰਡੇ ਹਨ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਅਥਵਾ ਕਈ ਮਹੀਨੇ, ਜਪਾਂ ਅਤੇ ਤਪਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪਖੰਡ ਰਚਾਈ ਰੱਖਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਡੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਮਨਮਤੀ ਮਰਯਾਦਾ ਚਲਾਉਣੀਆਂ, ਪੁਰਾਣਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਲਪਤ ਕਥਾ ਕਾਹਣੀਆਂ ਸੁਣਾ ਸੁਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮੀ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਪਰਚਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ, ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਰਾਗੀ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਡਰਾਮਾ ਬੜੇ ਖੂਬੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਿੰਦੂ-ਮਹਾਂ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਗ਼ਰਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ, ਸਿੱਧ, ਜੋਗੀ, ਕਥਿਤ ਜਤੀ ਆਦਿ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸ਼ਾਦੀ ਨਾ ਕਰਾਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕਹਿਣਾ, ਕੋਰਾ ਝੂਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਪੋਕਤ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਨੇ 'ਬਿੰਦ' ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਹੀ ਉਮਰ ਰੋਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ 'ਜਤਨ ਕਰੇ ਬਿੰਦ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਰਹਾਈ' ਕੁਦਰਤ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਮੰਨਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਝੁਨਾਉਣ ਦੀ ਅਵਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਦਰ ਦੇ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਚਨੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਹੈ।

ਹਡ ਬੀਤੀ:-- ਇਕ ਵਾਰੀ ਈਸਾਈਆਂ ਦੇ ਕੋਥੋਲਿਤ ਮਤਿ ਦੇ ਪਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲ ਤੁਰਨੀ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਮੇਂ ਪਾਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਫ਼ਖਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿਚਲੇ ਪਾਦਰੀ ਅਥਵਾ **Nuns** ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਦਾਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਿ, ਕੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ **Priest** ਭਾਵ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਵੀ **Single** ਭਾਵ, ਛੱਡੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਾਸ ਨੇ ਝੱਟ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੀ ਵਿਆਹੇ ਹੋਏ, ਬਾਲ ਬਚਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪੂਰੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਸਨ। ਦਾਸ ਨੇ ਪਾਦਰੀ ਜੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਪੁੱਛ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ੪੦ ਸਾਲ ਦੇ ਲੱਗ-ਪਗ ਦੱਸੀ। ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੀ:--

‘ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਜੇ ਸੱਚ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

‘ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛੋ। ਮੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਪੁੱਛੋ ਮੈਂ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਾਂਗਾ।

‘ਕੀ ਤੁਸਾਂ **sex** ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਿਆ (ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ) ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ‘

‘ਨਹੀਂ- ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਰੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦੂਜੀ ਇਸਤਰੀ (**Girl friend**) ਰਖੇਲ ਬਣਾਉਣੀ ਪਈ ਸੀ।

ਬੜੀ ਸਰਲਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਕੁਝ ਕਹਿ ਕੇ ਜ਼ਰਾ ਹੈਰਾਨੀ ਜਿਹੀ ਨਾਲ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਾਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ--

‘ਮੈਂ ਅਜੇਹੇ ਸੁਆਲ ਦੀ ਆਸ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਰੱਖਦਾ। ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਲਈ ਬਚਨ-ਬੱਧ ਸਾਂ, ਸੋ ਮੈਂ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਵਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਝੱਕ ਹੋ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਪਾਦਰੀ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਕਿਸੇ ਨੱਠ ਤੋਂ, ਅਜੇਹਾ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਅਚਨਚੇਤ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੁਸਾਂ ਕਿਸ ਯਕੀਨ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ? ‘ ਅਗੋਂ ਦਾਸ ਨੇ ਬੜੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਇਉਂ ਕਿਹਾ--

‘ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫ਼ਤਵਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿੰਦ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਾਦਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਮ ਦੇ ਇਸ ਹੜ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਡੱਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਏ। ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਕੇ ਪਰਵਾਰਕ ਰਹਿਣੀ ਕੁਦਰਤ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ। ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜੀਉਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ‘ਬਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਮਨੁੱਖ ਕੋਈ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਅਥਵਾ ਗ਼ੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਪੰਗੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਤੁਸਾਂ ਕੋਈ ਬੀਬੀ ਰਖੇਲ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਭਾਵੇਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਾਜੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਦਾ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਘਾਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ। Rape, Adultery, Masturbation, Sodomy ਆਦਿ, ਅਜੇਹੇ ਘਿਰਣਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਅਣਵਿਆਹੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕਦੇ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਇੱਕ ਅਜੇਹੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਡੋਰਾ ਕਬਰਸਤਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੜੀ ਮਾਨਤਾ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਉਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵੀ। ਲੋਕ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਸੱਜਰੇ ਦੱਬੇ ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਕਬਰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਮੁਰਦੇ ਨਾਲ ਖਰਾਬੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਖਰ ਇੱਕ ਜਵਾਨ-ਉਮਰ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਕਬਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਰੱਖਣ ਤੇ ਪਖੰਡੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਾਸ਼ ਨਾਲ ਮੰਦ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰੋਂ ਹੀ ਫੜੇ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅਜੇ ਕੱਲ੍ਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ (ਸੁਖਣਾ) ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥੇ ਰਗੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ

ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘ ਪਾੜ ਪਾੜ ਕੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੱਕ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਮਰਨ ਤੱਕ (ਸਾਰੀ ਹੱਯਾਤੀ) ਆਪਣਾ ਵੀਰਜ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਕਦੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ (ਅਥਵਾ ਵੀਰਜ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਰੱਸ ਜਾਣਿਆਂ ਤੱਕ ਨਾ ਹੋਵੇ)। ਏਸੇ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਈਮਾਨ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਧਰਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਦਾਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਪਾਦਰੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਸਚਾਈ ਦੇ ਏਡਾ ਨੇੜੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਭਲੇ-ਲੋਕ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਅਤੇ ਪਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਲ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ-ਇੱਛੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਮੰਨਣ ਦੇ ਨਿਰਮੂਲ ਭਰਮ ਵਿਚ ਫਸੇ, ਲਹੂ ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਲੁਟਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਨਿਖਰੀ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧ-ਡੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਵਾਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਮੰਨ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਐਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਵਿਹਲੜ ਡੋਰੇਦਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਵਰਗੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:--

੩੯- ਉਦਮ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੰਚੁ ॥
ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤੁ ॥ ੧ ॥[੫੨੨]-ਵਾਰ-੧੭

੯

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਨਿਗੁਰੇ ?

ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਮੁੱਖ ਸਨ। ਜਦ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਲਦੇ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਨਾਮ--**ਸਿਖੀ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ** ॥[੪੬੫] ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਨਾ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ? ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਸੰਸਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣ ਸਕੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸੰਪੂਰਨ, ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੇ, ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭੂਮਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਨਿਗੁਰਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ---" **ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ** ॥ ੧੩ ॥[੪੩੫] ਅਥਵਾ--

੪੦- ਗੁਰ ਕੈ ਦਰਸਨਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਪਰਵਾਰ ਸਾਧਾਰੁ ॥
ਨਿਗੁਰੇ ਕਉ ਗਤਿ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ॥ ਅਵਗਣਿ ਮੁਠੇ ਚੋਟਾ ਖਾਹੀ ॥ ੩ ॥[੩੬੧]

ਜਿਸ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕਦੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਲਿਆ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸੋਰਠ ਅਸਟਪਦੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਇਸ ਬਚਨ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ?:--

੪੧- ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਸੇਈ ਸਾਦੁ ਜਾਣਨਿ ਜਿਉ ਗੁੰਗੇ ਮਿਠਿਆਈ ॥ ਅਕਥੈ ਕਾ ਕਿਆ
ਕਥੀਐ ਭਾਈ ਚਲਉ ਸਦਾ ਰਜਾਈ ॥ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਮੇਲੇ ਤਾ ਮਤਿ ਹੋਵੈ ਨਿਗੁਰੇ
ਮਤਿ ਨ ਕਾਈ ॥ ਜਿਉ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲਹ ਭਾਈ ਹੋਰ ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ੬ ॥[੬੩੪]-੧

ਸੋ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਨਿਗੁਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕਥਿਤ ਧਾਰਮਿਕ ਵੇਸ ਵੀ ਅ-ਪਰਵਾਨ ਸੀ:--

੪੨- **ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥**
ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੂ ਲੀਓ ਸੁਹਾਗਨਿ ਬੂਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥[੮੩੬]

੧੦

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ?

ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਚਲਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬੜੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥ " ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ " ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਏ ਤਾਂ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਰਗਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਮੰਗ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਉਦਾਸੀ ਚੇਲੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:--

੪ ਸੰਗਯਾ-ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ, ਇਹ ਪੰਥ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁਤ੍ਰ ਸਨ। **(੧) ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚੇਲੇ ਬਣੇ। ਅੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਸੇਵਕ--**

(ੳ) ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ (ਅ) ਅਲਮਸਤ (ੲ) ਫੂਲਸਾਹ ਅਤੇ (ਸ) ਗੋਂਦਾ ਅਥਵਾ ਗੋਇੰਦ ਜੀ, ਇਹ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਚਾਰ ਧੂੰਏਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ ॥ (ਏਥੇ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਧੂਣਿਆਂ (ਧੂਣੀਆਂ) ਨਾਲ ਛੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ਾਂ ਮਿਲਕੇ ਦਸਨਾਮੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ਾਂ ਇਹ ਹਨ:--

(ੳ) ਸੁਬਰੋਸਾਹੀ--ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ। (ਅ) ਸੰਗਤਸਾਹਿਬੀਏ--ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ। (ੲ) ਜੀਤਮੱਲੀਏ--ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ। (ਸ) ਬਖਤਮੱਲੀਏ--ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ। (ਹ) ਭਗਤਭਗਵਾਨੀਏ--ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ। (ਕ) ਮੀਹਾਂਸਾਹੀਏ--ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇਗ਼ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ।

ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਮਜੀਠੀ ਚੋਲਾ, ਗਲ ਕਾਲੀ ਸੇਲੀ, ਹਥ ਤੂੰਬਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉੱਚੀ ਟੋਪੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਮਤ ਦੇ ਸਾਧੂ ਕੇਸ ਦਾੜੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੁਨਾਉਂਦੇ ਪਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਜਟਾਧਾਰੀ, ਮੂੰਡਿਤ, ਭਸਮਧਾਰੀ, ਨਾਂਗੇ ਅਤੇ ਗੋਰੂਰੰਗੇ ਵਸਤੂ ਪਹਿਰਦੇ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ। ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ ਸਭ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਹੈ।

[ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਬਦੋਲਤ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕੁਟਲਤਾ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਮਤਿ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਿਰੋਧਤਾ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸੇ ਮਤਿ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਹਾਰੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਏਧਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਤੋਂ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਣਜਾਣ ਸਾਂ ਕਿ ਘਾਤਕ ਮਹੁਰੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਨ ਕੇ ਛਕਦੇ ਰਹੇ। ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਕਿਸੇ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕੀ ਸਾਂਝ? ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਥਾਂ ਥਾਂ ਖੰਡਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਨਿਰਮਲੇ ਵੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਟਿੱਲ ਲਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ, ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਬੇਪ੍ਰਤੀਤਾ ਭਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵਾੜੀਆਂ ਹਨ ਏਨਾਂ ਘਾਤ ਅਜੇ ਨਿਰਮਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ।]

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੯੬੩ ਸਫ਼ੇ ਤੇ 'ਮਾਤ੍ਰਾ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਵੇਂ ਨੰਬਰ ਤੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ:--

"ਉਦਾਸੀਨ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਮੰਤ੍ਰ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ (ਜੀ), ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ, ਸੰਤ ਅਲਮਸਤ ਜੀ ਅਤੇ ਫੂਲਸਾਹਿਬ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ। (ਮਾਤ੍ਰਾ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ੨੪ ਲਿਖੇ ਹਨ)। ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਇਹ ਹੈ--

(੨) (ੳ) ਮਾਤ੍ਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ ਕੀ--

ਪ੍ਰਿਥਮ ਗੁਰੂ ਕੋ ਨਮਸਕਾਰ । ਸਕਲ ਜਗਤ ਜਾਕੇ ਆਧਾਰ । ਓਅੰਕਾਰ ਕੀ ਰਾਹ ਚਲਾਈ ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਏ ਆਪ ਸਹਾਈ । ਓਅੰ ਆਦਿ ਉਦਾਸੀ ਆਇ । ਸਤਿਨਾਮ ਕਾ ਜਾਪ ਜਪਾਇ ।
ਓਅੰ ਆਦਿ ਆਏ । ਉਦਾਸਧਰਮ ਕਾ ਰਾਹ ਚਲਾਏ । ਓਅੰ ਅੱਖਰ ਨਾਮ ਉਦਾਸੀ ।
ਸੋਹੀ ਅੱਖਰ ਨਾਮ ਸੰਨਿਆਸੀ । ਓਅੰ ਸੋਹੀ ਆਪੇ ਆਪ । ਆਪ ਜਪਾਏ ਸੋਹੀ ਕਾ ਜਾਪ ।
ਉਦਾਸਮਾਰਗ ਮੇ ਰਹੇ ਉਦਾਸੀ । ਨਾਨਕ ਸੋ ਕਹੀਏ ਉਦਾਸੀ ।

+++++

(ਅ) ਮਾਤ੍ਰਾ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜਤੀ ਜੀ ਕੀ--੮

ਗੁਰੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਖੇਲ ਰਚਾਯਾ । ਅਗਮੁਨਗਮ ਕਾ ਪੰਥ ਬਤਾਯਾ । ਗਿਆਨ ਕੀ ਗੋਦੜੀ ਖਿਮਾ ਕੀ ਟੋਪੀ ।
ਜਤ ਕਾ ਆੜਬੰਦ ਸੀਲ ਲਿੰਗੋਟੀ । ਅਕਾਲ ਖੰਭਾ ਨਿਰਾਸ ਝੋਲੀ । ਜੁਗਤ ਕਾ ਟੋਪ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬੋਲੀ ।
ਧਰਮ ਕਾ ਚੋਲਾ ਸਤ ਕੀ ਸੇਲੀ । ਮਰਯਾਦਾ ਮੇਖਲੀ ਲੈ ਗਲੇ ਮੇਲੀ ।

+++++

ਸਾਹ ਸੁਪੈਦ ਜਰਦ ਸੁਰਖਾਈ ਜੋ ਲੈ ਪਹਿਰੇ ਸੋ ਗੁਰਭਾਈ ।

+++++

ਨਾਨਕ ਪੂਤਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਬੋਲੇ । ਜੁਗਤ ਪਛਾਣੇ ਤਤੁ ਵਿਰੋਲੇ । ਐਸੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਲੈ ਪਹਿਰੈ ਕੋਇ । ਆਵਾ ਗਵਣ ਮਿਟਾਵੈ ਸੋਇ ।

ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਨਿਰਾ ਗਲਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ਼ਰਾਰਤ ਭਰਿਆ ਝੂਠ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਾ ਵੜੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਰਚਾਰ-ਚੰਗਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵਧੀ ਸੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਧਾਰੀ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ? ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਬਣੇ ਸਨ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ, ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਅਥਵਾ ਕਰਮਾਤਾਂ ਵਿਖਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਹ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਸਿੱਧ ਬਾਬਾ ਜੀ -- "ਰਿਧਿ ਸਿਧ ਅਵਰਾ ਸਾਦ" ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੀ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਆਪ ਫਸੇ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਇਆ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਘੋਰ ਖੰਡਨਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ੧੯੭੪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਮਹਾਂਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੩੮ ਸਫ਼ੇ ਤੇ 'ਅਖਾੜਾ' ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ-ਸੰਗਯ-ਰੰਗਭੂਮਿ, ਓਹ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਨਾਟਕ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਖੇਡੇ ਜਾਣ, **Theater.** ' ਸਭ ਤੋਰਾ ਖੇਲ ਅਖਾੜਾ ਜੀਉ ' (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਮੱਲਖੁੱਧ ਦੀ ਭੂਮੀ। ੩ ਰਣਭੂਮੀ। ੪ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਡੇਰਾ । ਅੱਗੇ ਪੰਜਵੇਂ ਨੰਬਰ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੫- ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ। ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਧਰਮ-ਪਰਚਾਰਕ ਜਥੇ 'ਅਖਾੜਾ' ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਇਹ ਹੈ:--

(ੳ) **ਉਦਾਸੀਨ ਮਤ ਦਾ ਭੂਖਣ (=ਗਹਿਣਾ, ਸ਼ਿੰਗਾਰ) ਮਹਾਤਮਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾਸ ਜੀ** ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਭਾਰੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਕਮੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸੁੱਧ ਸੰਕਲਪ ਪੂਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਨਜ਼ਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ **ਚੰਦੂ ਲਾਲ** ਦੇ ਚਾਚੇ **ਨਾਨਕ ਚੰਦ** ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰੇਰਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ **ਸੱਤ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ** ਪ੍ਰੀਤਮਦਾਸ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਰੁਪਯਾ ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿੱਚ ਲਿਆਕੇ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤਾਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਸੰਨਯਾਸੀ ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਜੁਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣਾਉਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਰਹਿਕੇ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਵੇ।

ਨਿਰਵਾਣ ਪ੍ਰੀਤਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਮਤ ੧੮੨੬ ਵਿੱਚ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਖਾੜੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਬੇ ਚਾਰ ਮਹੰਤ--**ਗੰਗਾ ਰਾਮ, ਕੂਟਸਥ ਬ੍ਰਹਮ, ਅਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ, ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਬ੍ਰਹਮ** ਥਾਪੇ । ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰ, ਚਾਂਦਨੀ, ਦਰੀਆਂ, ਗਲੀਚੇ, ਘੋੜੇ, ਊਠ, ਗੱਡੇ, ਲੰਗਰ ਦੇ ਬਰਤਨ, ਵਾਜੇ ਆਸੇ ਛਤ੍ਰ ਆਦਿ ਸਭ (**=ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਵਾਲਾ**) ਸਾਮਾਨ ਬਣਾਇਆ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਉੱਮ ਨਿਯਮ ਬੰਨ੍ਹੇ ਕਿ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਕਦੀ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਸ ਅਖਾੜੇ ਦਾ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਪ੍ਰਯਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਕਲਖਲ, ਕਾਸੀ, ਆਦਿ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਇਮਾਰਤਾਂ ਹਨ।

(ਅ) ਸੰਮਤ ੧੮੯੬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਖਾੜੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬ (ਭਾਈ ਫੇਰੂ) ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤੋਖ ਦਾਸ, ਹਰਿ ਨਾਰਾਯਣ ਦਾਸ, ਸੂਰ ਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿ ਦਾ ਵਿਗਾੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ 'ਸ੍ਰੀ ਨਯਾ ਅਖਾੜਾ ਉਦਾਸੀਨ' ਬਣਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਅਖਾੜਾ' ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਕਨਖਲ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਹਨ। ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੰਚਾਯਤੀ ਅਖਾੜੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮਹਤੁਰ ਚੰਗਾ ਹੈ।*

[*ਛੋਟੇ ਟੋਤੇ:- ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ (ੳ) ਭਾਗ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ, ਅਖਾੜੇ ਲੇਖ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਿਸਤਕ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।]

ਅਖਾੜਾ ਪਦ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ, ਸਤਿਸੰਗ ਘਰ, ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨ, ਗਿਆਨ ਮੰਦਰ ਆਦਿ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ । ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਹ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ 'ਬੈਕੁੰਠ' ਮੰਨਿਆ ਹੈ--**ਤਹਾ ਬੈਕੁੰਠੁ ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ** ' ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ, ਵੀ ਬੈਕੁੰਠ ਨਗਰ ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ--' **ਬੈਕੁੰਠੁ ਨਗਰੁ ਜਹਾ ਸੰਤ ਵਾਸਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਣ ਕਮਲ ਰਿਧ ਮਾਹਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੧॥[੭੪੨]** ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਉਦਾਸੀ ਜਾਂ ਨਿਰਮਲੇ ਆ ਠਹਿਰਣ ਉਹ ਥਾਂ ਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਾਲੀ ਥਾਂ, ਜਾਂ ਮੱਲਾਂ ਦੇ ਘੋਲਾਂ ਵਾਲੀ ਥਾਂ, ਅਥਵਾ ਰਣਭੂਮੀ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਂਗ '**ਅਖਾੜਾ**' ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ 'ਵੇਸਵਾ' ਦੇ ਨਾਚ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਅਖਾੜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਦਲੀਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੱਲਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਨੇ ਅਤੇ ਘੋਲ ਕਰ ਰਹੇ ਮੱਲਾਂ ਨੇ ਭੜਥੂ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਧਰ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਨਾਚ-ਗਾਣੇ ਦਾ ਰਸ ਮਾਨਣ ਲਈ ਜੁੜੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਲੰਪਟੀ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਭੜਥੂ ਹੀ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਅਖਾੜੇ' ? ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਨਾ ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਾੜਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਸਿੱਖੀ ਕਿੱਥੇ ਫੈਲਾਈ? ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਢੰਗ ਤੋਂ ਅਨ-ਧਰਮੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੇ ਸਿੱਖ ਸੱਜੇ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੋ? ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਅਣਵਿਆਹਿਆ ਉਡੱਤ ਮੁੰਡੱਤ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦਲਿਦਰੀ ਮਨੁੱਖ ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨੀ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸ ਮਨਮੁੱਖ ਨੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ, ਹੱਥੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੂਰਨੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਕੀ ਤੋਰਨਾ ਹੋਇਆ? ਐਸ਼ ਆਰਾਮ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਾਰਾ **ਅਡੰਬਰ--' ਰੋਟੀਆ ਕਾਰਣ ਪੂਰਹਿ ਤਾਲ ॥'** ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀ (ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਣਦਾੜੀਏ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਡਿੱਠ ਬਣਾਈ ਕੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੜੀਆਂ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਤਿਆਗੀ ਸਾਧੂ ਜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ?) ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪਖੰਡ ਰਚਾਈ ਬੈਠੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ, ਸਿਵਾਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਖਾਣ ਦੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਚਰਨ ਨੀਵਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਪੰਥ ਦਾ ਸੁਆਰਿਆ ਕੀ ਹੈ? ਪੰਥ ਤੇ ਬਣੀ ਕਿਹੜੀ ਭੀੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਲੋਕ ਸਿਰ ਤੇ ਕੱਫਨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰੇ ਸਨ?

ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਲੋਹ ਤੇ ਬਿਠਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਚੰਦੂ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵੈਰੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਠਾਠ ਵਾਲੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੱਤ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਵੀ ਚੰਦੂ ਲਾਲ (ਦੇ ਹੀ ਪੁੱਤ੍ਰ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਟਕੇ ਦਾ ਅਟੇ ਸਟੇ ਮੁੱਲ ਅੱਜ ਦੇ ੨੦੦ ਰੁੱਯੇ ਸੀ। ਉਹ ਪੰਜ ਲੱਖ ਅੱਜ ਤਿੰਨ ਅਰਬ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਹੈ।

ਪਹਾੜ ਜਿਡਾ ਝੂਠ ?

(੧) ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਢੰਗ ਦਾ ਹੀ ਜਾਦੂ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੇ ਸਿਆਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚੇਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਣੇ ਸਨ।

(੨) ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ੨੫੧ ਅਤੇ ੨੦੦ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੫ ਅੱਸੂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਨੂੰ ਚੰਬੇ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਏਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੪੧੬ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕੱਤਕ ਸੁਧੀ ੧੫ ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਨੂੰ, ਪਿੰਡ ਡਰੌਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ

ਅਕਾਲਚਲਾਣੇ ਦੇ ਪੂਰ ੧੩ ਮਹੀਨੇ ਮਗਰੋਂ ਹੋਇਆ* ਹੈ। {Foot note:--ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ੧੯੯੦ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਛਪਾਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਲੇਖਕ ਕੋਲੋਂ ਕਿਸੇ ਕਰਾਨ ਭੁੱਲ ਹੋ ਹੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ੧੯ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ--੪ ਸੰਗਯਾ-ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ, ਇਹ ਪੰਥ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ। (੧) ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚੇਲੇ ਬਣੇ ਅੰਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਸੇਵਕ--

(੪) ਬਾਬੂ ਹਸਨਾ (ਅ) ਅਲਮਸਤ (ਦ) ਫੂਲਸ਼ਾਹ ਅਤੇ (ਸ) ਗੋਂਦਾ ਅਬਦਾ ਗੋਂਦਿੰਦ ਜੀ, ਇਹ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉ ਚਾਰ ਹੁੰਦੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ ॥ (ਏਥੇ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਤੇ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗੁੰਜਲ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ ਕਿਸ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

(੩) " ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ " ਨਾਮ ਪੁਸਤਕ, ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼-ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਲਿਖਾਰੀ ਐਮ-ਏ ਮੈਕਾਲਿਫ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਡਾ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ੭੬ ਸਫ਼ੇ ਉਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕੱਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਬੁੱਧ ਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸੋ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚਲੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਅਨੁਸਾਰ, ਏਥੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਰੀਬ ੧੩ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਇਆ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

(੪) ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ " ਬੜਾ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰ ਉਪਕਾਰੀ ਦੇ ਅਠਾਰ੍ਹਵੇ ਅਧਿਆਇ, ਸਫ਼ਾ ੧੨੯ ਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ--ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫ ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਵਿਚ ਡਰੌਲੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਡਰੌਲੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਂਝੂ ਭਾਈ ਸਾਂਈ ਦਾਸ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਵਾਂਗ ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਤੇਗ ਦੇ ਧਨੀ ਅਤੇ ਆਤਮ-ਗਿਆਨੀ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਜੋਹਰ ਦਿਖਾਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੜੇ ਸੁਘੜ-ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਜੋ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੌਂਪੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗਿਰਾਜ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਬਾਹਰ ਗਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ "

ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਫੈਲਾਈ ਹੋਈ ਝੂਠ ਅਫਵਾਹ ਦਾ ਏਡਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝੀ, ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੀ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਛਪੀ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚਲੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਵਾਲੀ ਤਾਰੀਖ (- ੧੫ ਅੱਸੂ ੧੬੬੯) ਅਤੇ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਵੀ ਏਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ੧੩ ਮਹੀਨੇ ਮਗਰੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ।

(੫) ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਏਡੀ ਮਨ ਮੋਹਣੀ ਹੈ ਕਿ ਅਠਵੀਂ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ " ਸੁੰਦਰੀ " ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਏਡੀ ਚਿਟਕ ਲੱਗੀ ਕਿ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ, ਅਸਟ ਗੁਰ ਚਮਤਕਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੜੀ ਸਰਧਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਤਾਰੀਖਾਂ ਜਾਂ ਸੰਨ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ਦੇ ਹਾਵਾਲੇ ਬੜੇ ਘੱਟ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਸਰਧਾ ਬਣਦੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਬਾਬਾ ਨੌਧ ਸਿੰਘ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਣਿਆ। ਜਨਵਰੀ ੧੯੮੪ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਕੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਘਾਤਕ ਅਸਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ ੧੦ ਪੋਥੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਿਤ " ਸੰਸਥਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ " ਦੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਸਤੇ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵੀ ਮੰਗਾ ਲਈਆਂ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅੱਜ ਉਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰਮਤਿ ਹੀ ਹੋ ਦਿੱਸਦਾ ਰਹਾ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਬੜੀ ਦੁਖਦਾਈ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੋਰ ਸਾਖੀਆਂ ਤਾਂ ਬੜੇ ਰੌਚਕ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ? ਫਿਰ ਗਗਨ ਮੰਡਲਾਂ ਤੋਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ, ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਬਾਂ ਦਾ ਉਤਰਨਾ ਅਤੇ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਾ ਭਰਮ, ਵਰਾਂ ਅਥਵਾ ਅਸੀਸਾਂ ਤੋਂ ਵਿਲਦੇ ਸੁੱਤ ਫਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ, ਸਰਾਪਾਂ ਤੋਂ ਜਾਂ ਬਦਾਸੀਸਾਂ ਤੋਂ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਂਦੇ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮਣੀ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ, ਸੁਖਣਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਸਾਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੁਝ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਦਿੱਸਿਆ।

ਹਥ ਵਿਚਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛਪ ਰਹੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਲੇਖ-- 'ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ' ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਏਥੇ ਵੀ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ (ੳ) "ਸ੍ਰੀ ਅਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ" ਭਾਗ--੧ ਦੇ ੨੨੪ ਸਫ਼ੇ ੩, ਅਤੇ (ਅ) "ਸ੍ਰੀ ਅਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ" ਭਾ--੩ ਦੇ ੧੨੦ ਸਫ਼ੇ ੩ ਜੋ ਕੁਝ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਏਡੇ ਵਡੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਖਲੋਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰੀਆਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

(ੳ) **ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀ--**

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਚਖੰਡ ਪਯਾਨੇ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੱਦੀ ਪਰ ਹਨ। ਵਿਚ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਵੀਚਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚਲੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ ਜੋ ਹੁਣ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚੌਥੇ ਥਾਵੇਂ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਆਪ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਖੁਣ ਲੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਰੌਣਕਾਂ ਲਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। (੨) ਫਿਰ ਜੀ ਵਿਚ ਆਈ ਕਿ ਸਾਰੀ 'ਗ੍ਰੀਬੀ' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਿਚ ਸੀ, ਦੇਖੀਏ ਉਹ ਸੋ ਚੌਥੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਤਦ ਬਿਲਾਸ ਨਾਲ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ--ਸੁਣਾਓ ਜੀਓ ਜੀ ! **ਦਾੜ੍ਹਾ ਕਿਉਂ ਐਤਨਾਂ ਲੰਮਾ ਕੀਤਾ ਨੇ?** ਤਾਂ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਬੋਲੇ--**ਆਪ ਜੈਸੇ ਸਤਿ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਚਰਣ ਝੜਨੇ ਵਾਸਤੇ ! ? +** ਜਦ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਸਮਝਕੇ ਹੋਰ ਸਤਿਸੰਗੀ ਕੀਤਾ (੩) **ਇਕ ਘੋੜਾ ਤੇ ੪੦੦ ਰੁਪਯਾ** ਬੀ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਨੂੰ ਪਧਾਰ ਗਏ। +

(ਅ) (੧) ਜਦੋਂ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁਰ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਸੇ, ਇਹ ਤਦੋਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ। + ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਪੁਰ੍ਹ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਦਾਸੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਤੋਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਆਪ ਜਤੀ ਰਹੇ ਸੇ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ **ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਮਿਲੀ** ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਵਿਰਕਤ ਤੇ ਜਤੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਟੁਰੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਢ ਦੇ ਡਿੱਖੂ **ਸੰਨਿਆਸ ਮਤ** ਦੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤਿਵੇਂ **ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਉਦਾਸੀ** ਸਾਧੂ। ਆਪ ਦੀ ਸੋ ਬਰਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਆਰਬਲਾ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਸਜਣ ਦੀ ਦੂਡ ਹੋਈ, ਸਾਰੇ ਲੱਭ ਕੇ ਆਪ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਤੇ ਹੀ ਠਹਿਰੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਗਈ ਹੈ, ਓਥੋਂ ਹੀ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਜਗਤ ਸੁਖੀ ਕਰਨਹਾਰ ਕੋਈ ਲੱਭੇਗਾ, + ਇਹ ਸੋਚ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਇਕ ਪੁਰ੍ਹ ਲਈ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੇਠਾ ਪੁਰ੍ਹ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁਰ੍ਹ ਹੋ, ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਮਾਨ ਤੇ ਆਦਰ ਹੈ, ਇਹ ਜੇਠਾ ਬੱਚਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ। (੨) ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਬੋਲੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਭ ਕੁਛ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ, (੩) ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ **ਟੋਪੀ** ਹੈ, ਤੇ ਉਦਾਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦੀ, ਜੋ ਅਸਾਂ ਟੋਰੀ ਹੈ, ਵਾਗ ਡੋਰ ਹੈ। ਸੋ ਮੈਂ ਇਸ ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਆਪ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਦਾਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਹੁਣ ਵਧੇਗੀ, ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਿਵੇਂਗੀ ਅਰ ਇਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਟੁਰੇਗੀ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ **ਟੋਪੀ ਪਹਿਨਾ** ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ 'ਬਰਖੁਰਦਾਰ ! ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਬਾਬੇ ਹੋਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਛਤ੍ਰ ਝੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਤਿਆਗੀਆਂ, ਜਗਤ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮੀਆਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਓ। ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ "ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ" ਜੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਬੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਇਹ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਤਿਆਗ, ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਹਾਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਨਾਮ ਰਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਉਂ ਰਿਹਾ, ਅਰ ਇਸ ਡਰ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਹ ਵੱਖਰਾ ਮਤ ਨਾ ਬਣ ਜਾਏ ਤੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਉਲਟ ਨਾ ਟੁਰ ਪਏ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਹਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਦਤ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਅੰਸ ਦਾ ਜੇਠਾ ਪੁਰ੍ਹ ਆਪਣੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਆਗੂ ਤੇ ਸਿਰਕਰਦਾ ਥਾਪ ਕੇ ਉਸ ਡਰ ਨੂੰ ਮੋਟ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬੇ ਗੁਰਦਿੱਤੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚਾਰ ਧੂਏਂ ਅਰਥਾਤ ਮਹੰਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਦਾਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਟੁਰੀ। ਪਰ ਉਦਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੋਧਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਵੱਡਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਰਹੇ। ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜੁਧਾਂ ਵਿਚ 'ਕ੍ਰਿਪਾਲ' ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਇਆ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਸ਼ੱਤਰੂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਵਲੋਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ। ਐਕੜਾਂ ਤੇ ਭਾਜੜਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸੀਸ ੮੦) ਨੂੰ ਵਿਕਦਾ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਸੁੰਨ ਵਰਤੀ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪੂਜਾ ਉਦਾਸੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਲੰਕਾ ਤੇ ਟਾਪੂਆਂ ਤਕ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਉ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ **ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰਨ** ਦੀ ਸੇਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਨਾਮ ਹੇਠ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਫੈਜ਼ਾਬਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ, ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਪਤਾ **ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੰਕਰ ਦਿਆਲ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਦੇ ਦੀਬਾਚੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ** ਹੈ *। ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕਰਤਬਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਭਾਰੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਤੇ ਦੂਰਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਫਲ ਸੀ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਮੰਨ ਕੇ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰ੍ਹ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਸੌਂਪ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤੇ ਉਦਾਸ ਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਰਹੁ ਰੀਤ ਨਾਲ ਅਜੋੜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਘਟਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਹੁਣ ਤਕ ਨਾਮੀ ਸੰਤ ਮਹੰਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਰਹੁ ਰੀਤਿ ਜਾਰੀ ਹੈ। [ਨੋਟ:--ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪੱਖ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਮਵਾਰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਇਤ੍ਰਾਜ਼ ਜਨਕ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਗੂੜ੍ਹੇ (-High lihgt) ਅਤੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚਲੇ ਵਚਾਰ ਗੋਚਰੇ ਹਿਸਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਡ ਅੱਡ ਨੰਬਰ ਦਾਸ ਨੇ ਲਾੜੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਹਰ ਅੱਖਰ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਹੈ]

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਲਿਖਤ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਨੰਬਰਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਕਰਮ ਵਾਰ ਵੇਰਵਾ :-

(ੳ) (੧) ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਜੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ।

(੨) ਕ੍ਰੋਧ ਗ੍ਰਸੀ ਈਰਖਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਝੰਡਾ ਫੜ ਕੇ ਘਰੋਂ ਲਿਕਲੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਸਫਾਈ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਆਉਣਾ, ਬੜੀ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਗੱਲ ਸੀ। ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰੀਵਰਤਣ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਾਹੜਾ ਅਤੇ ਕੇਸ ਸੁੱਚੇ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਹੜਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਭਰਵਾਂ ਤੇ ਆਤੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਏਨਾ ਪਿਆਰ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਹਣੇ ਨੱਕ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਚਿਤਵਦੇ ਸਨ, ਯਥਾ--**ਸੋਹਣੇ ਨਕ ਜਿਨ ਲੰਬੜੇ ਵਾਲਾ** ॥[੫੬੭] ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ, ਪਿਤਾ ਸਰੂਪ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ " ਤੂੰ ਦਾਹੜਾ ਏਡਾ ਲੰਮਾ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈਂ ਬੜੀ ਸਖਤ ਗੁਸਤਾਖੀ ਸੀ। ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਸਖਤ ਘਿਰਣਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਬੜਾ ਹੀ ਕੱਟੜ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਤੰਗ ਦਿਲ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੀ ਅਜੇਹੇ ਬਚਨ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਤੰਗ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਮਥੋਲ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਨਿਆਂ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਤਰਕ-ਮਈ ਬਚਨ ਬੋਲਣੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਲਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੁੰਡ-ਮੁੰਡ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੇ ਵੈਰੀ ਸਨ।

ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਡੇ ਕੋਝੇ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਬਚਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਪਰਖਣ ਲਈ ਕਹੇ ਸਨ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਬਚਨ ਪਾਏ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਉੱਚਤਾ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਤਰਕਮਈ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਮੂਰਖ-ਗੱਲ ਦਾ ਉਤਰ ਜੇ ਦੇਣਾ ਪੈ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਏਹੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ " ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਅਸੀਂ ਵਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਢੰਡੋਰਚੀ ਹਾਂ। ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸਿੱਧ ਜੀਓ ! ਤੁਸਾਂ ਆਪਣਾ ਇਹ ਸੰਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸੀ "। ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਭੈ ਮੰਨਦੇ ਦਰਸਾ ਕੇ ਗੁਰਘਰ ਨੂੰ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖਾ-ਪਾਊ ਟੋਟਕੇ ਜੜ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭੀਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸੁਆਰ ਬਣਾ ਕੇ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਪੈਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਅਸਾਂ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਹੈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਲਈ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡਾ ਝੂਠ ਲਿਖ ਦੇਣਾ ਵੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਮਝਦੇ।

(੩) ਇੱਕ ਘੋੜਾ ਅਤੇ ੫੦੦ ਰੁਪਯਾ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੀ ਸੱਚੀ ਮੰਨਣੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਸੰਸਥਾ ਬਣੀ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਆਕੀ ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਮਨਮੁੱਖ ਤੋਂ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਿਉਂ ਦੇਣੀ ਸੀ ?

(ਅ) ੧- ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ ੨, ੩ ਅਤੇ ੪ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ੧੩ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਬੜੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸੁੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦੀ ਅਕਾਲਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ (ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇ ਹਿਤ ਵਾਲਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਲਿਖਣ-ਕਲਾ ਨਾਲ ਝੂਠ ਦਾ ਸੱਚ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਅਜੇਹਾ) ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਉਸ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਪੁੱਜੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜਨਮ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੀ ਲਿਖ ਦੇਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ- " ਆਪ ਦੀ ਸੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਆਰਬਲਾ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਸੱਜਣ ਦੀ ਝੂਡ ਹੋਈ " ਕਿਉਂਕਿ ੧੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦਾ ਅਰਥ ੧੦੧ ਸਾਲ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ੧੯੯ ਸਾਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਰਨਣ ਆਂਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ੧੧੮ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ ਸਨ।

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਛਪਿਆ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੬੭੮ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲ ਓਦੋਂ ਪੁੱਜੇ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕੀਤਿਆਂ, **੯ ਸਾਲ** ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ (-ਸ਼ਾਇਦ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚੋਂ ਪਰਤ ਆਏ ਸਨ ?) । ਕੀ ਇਹ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਜਿੱਡਾ ਝੂਠ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਕਿਸ ਮਜਬੂਰ ਕਾਰਨ ਲਿਖਿਆ? ਅੱਜ ਇਹ ਸੰਕਾ ਦੂਰ ਕੌਣ ਕਰੇ?

੨- ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ " ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਟੋਪੀ ਹੈ ਦੇ ਉਦਾਸ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦੀ, ਜੋ ਅਸਾਂ ਟੋਰੀ ਹੈ, ਵਗ ਡੋਰ ਹੈ " ਜਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਿਆਈ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਾੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਾਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਵਡੇ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹਮਦਰਦ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੁਕਾ ਸਕਿਆ।

੩- ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਕਿ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ "ਬਾਬਾ" ਪਦਵੀ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ, ਵੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਏਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ੭੬ ਸਫ਼ੇ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚੌਥੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨੂੰ-- ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਇ "ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਅੰਸ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ "ਬਾਬਾ" ਜੀ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਿਵਾਜ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਸਿੱਧ, ਜੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਉਦਾਸੀ ਆਦਿ ਸਾਧ-ਗੱਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੀਰ, ਫਕੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗੱਦੀਆਂ ਚੱਲ ਤੁਰੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੰਬਧਤ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਗਿਆਨੀ ਬਣ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ, ਜੋਗੀ, ਸਿੱਧ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਦਿ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਅਤੇ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਕੁਰਾਣ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਚਾਲੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਅਜੇਹੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਗੱਦੀ-ਦਾਰ (=ਡੇਰੇਦਾਰ) ਸਿਰ ਤੇ ਖਾਸ ਤਰਜ਼ ਦੀ ਲੰਮੀ ਜੇਹੀ ਟੋਪੀ ਅਤੇ ਗਲ ਵਿਚ ਸੇਲੀ (ਰੋਸ਼ਮੀ ਡੋਰੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਗੱਦੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਆਪਣੀ ਸੇਲੀ ਅਤੇ ਟੋਪੀ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੁਆ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, (ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ) ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਸ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਜੇਹੇ ਗੱਦੀ-ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਵਰਾਂ ਸਰਾਪ ਦੇ ਭਰਮ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡੇਰੇ, ਸਿਵਾਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਆਬਰੂ ਲੁੱਟ ਲੈਣ ਦੇ, ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੁਆਰਥੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਬੜੀ ਕਰੜੀ ਚਿਤਾਵਣੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ:--

੪੩- *ਸਲੋਕ ਮ: ੧ ॥ ਕੁਲਹਾਂ ਦੇਂਦੇ ਬਾਵਲੇ, ਲੈਂਦੇ ਵਡੇ ਨਿਲਜ ॥ ਚੂਹਾ ਖਡ ਨ ਮਾਵਈ, ਤਿਕਲਿ ਬੰਨੈ ਛਜ ॥ ਦੇਂਨ੍ਹ ਦੁਆਈ ਸੇ ਮਰਹਿ ਜਿਨ ਕਉ ਦੇਨਿ ਸਿ ਜਾਹਿ ॥ ਨਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪਈ, ਕਿਥੈ ਜਾਇ ਸਮਾਹਿ ॥ ਫਸਲਿ ਅਹਾੜੀ ਏਕੁ ਨਾਮੁ, ਸਾਵਣੀ ਸਚੁ ਨਾਉ ॥ ਮੈ ਮਹਦੂਦੁ ਲਿਖਾਇਆ ਖਸਮੈ ਕੈ ਦਰਿ ਜਾਇ ॥ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਦਰ ਕੇਤੜੇ ਕੇਤੇ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥ ਕੇਤੇ ਮੰਗਹਿ ਮੰਗਤੇ ਕੇਤੇ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਜਾਹਿ ॥ ੧ ॥ [੧੨੮੬]--੧੯

{Foot note:--ਇਹ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਵਿਆਖਿਆ ਸਹਿਤ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ੧੩੩ ਨੰਬਰ ਤੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ}

ਅਰਥ:--ਉਹ ਲੋਕ ਮੂਰਖ ਕਮਲੇ ਹਨ ਜੋ (ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ, (ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਗੱਦੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸੇਹਲੀ ਟੋਪੀ) ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਬਦੀਦ ਹਨ (ਜੋ ਨਿਰੇ ਸੇਹਲੀ-ਟੋਪੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਰਕਤਾਂ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ) ਚੂਹਾ (ਆਪ ਹੀ) ਖੁੰਡ ਵਿੱਚ ਸਮਾ (-ਵੜ) ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਤੋਂ ਲੱਕ ਨਾਲ ਛੱਜ ਬੱਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਹੋਣੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ ਉਤੋਂ ਗੱਦੀ ਦਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਚੋਧ ਦਾ ਛੱਜ ਬੁਨ ਲਿਆ) ।

ਹੇ ਨਨਕ ! (ਏਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਥਾਪ ਕੇ) ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ (ਭਾਵ, ਵਰ) ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਸਮਝੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ । (ਮਰ ਕੇ) ਕਿਥੇ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਨਿਰੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਅਡੰਬਰ, ਡੇਰੇ ਅਤੇ ਗੱਦੀਆਂ ਚਲਾ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗੱਦੀਆਂ ਸੌਂਪਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਮਰਸਦ ਦੀ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਗੱਦੀ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ) ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ 'ਨਾਮ' ਹੀ ਹਾੜੀ ਦੀ ਫਸਲ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫਸਲ, (ਭਾਵ, 'ਨਾਮ' ਹੀ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਸਫਰ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ), ਇਹ ਮੈਂ ਇੱਕ ਐਸਾ ਪਟਾ ਲਿਖਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਖਸਮ-ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਅੱਪੜਦਾ ਹੈ (ਨੋਟ--ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹਾੜੀ ਤੇ ਸਾਵਣੀ ਦੇ ਫਸਲ ਸਮੇਂ ਜਾ ਕੇ ਕਾਰ-ਭੇਟ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਅਖੌਤੀ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਗੱਦੀਦਾਰ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਸਾਂ ਵਿਚ, ਕਾਰ ਭੇਟਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) । ੧ ।

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ ? ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਡਰੀ ਗੱਦੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਾਈ ਸਗੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲਾਈ ਸੀ ? ਇਸ ਯਕੀਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਮੂਲ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰੀ ਰੰਗਣ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਆਚ ਜਾਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਪੱਰ ਵਿਚਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬਧਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪਾਵਨ ਸਲੋਕ ਤੋਂ ਡਾ: ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਸਨ? ਪਰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਿਆਂ ਬੁੱਝਦਿਆਂ ਵੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦੇ ਅਥਵਾ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਦੀ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਵਡੇ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੂਝਵਾਨ ਪਾਠਕ ਹੀ ਜਾਨਣ।

ਝੂਠ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ?---

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦੋਹਾਂਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਬਾਰੇ ਵੀ ਹੋਰ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਤਾ। ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹੀ ਤਾਰੀਖਾਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬੜੀ ਘੱਟ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਦਾਸ ਨੇ ਬੜੇ ਇਤਬਾਰੀ ਸੱਜਣ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਬੜੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਿਦਵਾਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਬਾਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ

ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਕਰੀਬ ੮੨ ਸਾਲ ਉਮਰ ਹੀਡਾ ਚੁੱਕੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਬਾਰੇ ਜੋ ਪਤਾ ਭੇਜਿਆ ਉਹ ਇਉਂ ਦਾ ਹੈ-- "ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਉਹ ਉਂਜ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦੱਸਣੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ"। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਿਹਾਂਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦਾ ਅੰਗ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਝੂਠ ਦਾ ਪੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਦਾ ਸਮਾ ਆਇਆ ਸਮਝਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਾਦਰ ਲੈ ਕੇ ਲੋਟ ਗਏ ਸਨ। ਬਾਹਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਦਫ਼ਨਾਉਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਦ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਚਾਦਰ ਹੇਠਾਂ ਕੇਵਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਚਾਦਰ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਅੱਧੇ ਅੱਧੇ ਵੰਡ ਲਏ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਏਧਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ, ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ, ਉਹ ਤੁਰੇ ਤੁਰਾਏ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ) ਦੇ ਛੋਟੇ ਵੀਰ, ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਚੰਦ (ਜੀ) ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਸਮੇਤ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਪੈਦਲ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ ਸਨ।

ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹੋਏ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਦਲੇਰੀ ਫੜ ਕੇ, ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਰਨ ਦਿੱਤਾ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਇਹ ਲੀਹ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਤੁਰੀ ਜਾਵੇ? ਮਹਾਂਨ ਕੋਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਇੱਕ ਬੜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਬੜੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਖੋਜ ਦੁਆਰਾ ਤਸੱਲੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਦਰੁੱਸਤ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰੀ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਲਗ-ਪਗ ਸੰਨ ੧੯੩੦ ਤੋਂ ਛਪ ਰਹੇ ਮਹਾਂਨ ਕੋਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੀ ਇਸ (ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ) ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸ ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਵੀ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸੋ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਉਹ ਲਿਖਾਰੀ ਜਿਹੜੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਕਤੀ ਜੁਕਤੀ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਰਚਾਰਕ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ ਸੱਚੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

(੬) ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਅਦਭੁਤ ਝਮੇਲੇ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜੀ ਬੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਮਾਸਾਚਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਥੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਣੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕਿਸੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਇੱਕ ਗਊ ਜਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਗਈ ਸੀ, ਭਾਵ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਨ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਜਿਸ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਫਿਰਕੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਉਂਜ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਸੋ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੀ ਪਹਾੜ ਜਿੱਡੇ ਝੂਠ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਿੱਤੀ ਅਸਚਰਜ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਕਰਦੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਉਹ ਹਾਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਕਰੜੇ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਰੋਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇਈ ਬੈਠੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਕਰੜੀ ਚਿਤਾਵਣੀ ਨੂੰ ਬੋਲੋੜਾ ਸਮਝ ਕੇ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਵਿਚ ਫਸਦੇ ਹੀ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਭਾਰੂ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਨਮਤਿ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਫ਼ਖ਼ਰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖੋਟ ਅਥਵਾ ਰਲੇ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚੇ ਹੋਏ, ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਸਮੇਂ ਵਰਤ ਰਹੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਭਾਣੇ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਬਾਰੇ ਪੱਕੀ ਟੋਹ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੇ? ਇਹ ਧੁਖ-ਧੁਖੀ ਸਦਾ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਅੱਜ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੜ੍ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਭੇਤ ਖੁਲਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪੈਣ ਲਈ ਏਡੀ ਕਾਹਲੀ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮਣੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਘੜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ (ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਲਈ) ਗੁਰੂਬਾਣੀ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਏਹੀ ਉਦਾਸੀ, ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਬਣ ਗਏ ਤਾਂ ਮਨਮਤਿ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ?

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਹਾਨੀ ਕਾਰਕ ਜਾਣਿਆਂ ਸੀ ਇਹ ਉਦਾਸੀ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸੇ ਹੀ ਘਾਤਕ ਜਿਲ੍ਹਣ ਵੱਲਨੂੰ ਧੱਕੀ ਤੁਰੇ ਗਏ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਘਾਤਕ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਜਿਲ੍ਹਣ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਤ ਸੂਰਮਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਸੱਜਣ ਸੂਰਾ ਅਥਵਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰ

ਸੂਰਮੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ੧੦ ਵਾਰੀ ਰੂਪ ਵਟਾ ਵਟਾ ਕੇ ਗੰਭੀਰ ਖੋਚਲਾ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਕੁਬਾਨੀਆਂ ਭਰਿਆ, ੨੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾ ਖਰਚਿਆ। ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜੇ ਇਸ ਨਿਆਰੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਰੂਪਾਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਇਆ। ਨਿਆਰੀ ਮਿਹਰ ਇਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿਖਿਆ ਰੂਪੀ ਅਨਮੋਲ ਰਤਨਾਂ ਭਰਪੂਰ ਉਸ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਮਲਕ ਥਾਪਿਆ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅਨੂਪਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ, ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ "ਹੋ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿਖੇ ! ਸਰਬ-ਪੱਖੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਸ ਅਥਾਹ ਭੰਡਾਰੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੇਵਲ " ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ", ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ " ਗਾਉਣ ਸੁਣਨ " ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਾ ਮੰਨ ਬੈਠਿਓ। ਤੁਹਾਡੀ ਨਿਆਰੀ ਆਭਾ ਤੱਦ ਹੀ ਬਣੀ ਰਹਿ ਸਕਣੀ, ਭਾਵ, ਤੁਸਾਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤਦ ਹੀ ਬਣੇ ਰਹਿ ਸਕਣਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਦੇ ਰਹੋ। ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਪਰਮ ਸੂਰਬੀਰ, ਪੂਜਨੀਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀਉ ! ਆਉ ਧਿਆਨ ਲਾ ਸੁਣੀਏ। ਦਸਾਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ---

੪੪- ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਪੂਜਣ ਸਭਿ ਆਵਹਿ ਸਭਿ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਤਮ ਬਾਨੀ ॥

ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ

ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ ੧ ॥ [੬੬੯]-੪-੧੦

ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚਲੀਆਂ ਅਥਵਾ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਂ ਦੇ ਪਰਬੰਧਕ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਹੀ ਬਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਲੰਬੇ ਬਣੀ ਪਹਿਲੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਜੀ ਨੂੰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗਾਂ, ਰੰਗ-ਰੰਗ ਦੇ ਭੇਖਾਂ ਅਤੇ ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧ-ਟੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦਾਸੀ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰੂਪ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੇਵੇਂ ਜਾਮੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰ ਜੀ ਦੇ ਥਾਂ ਆਪਣਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਕੀਰਤ ਪੁਰ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਨੌਵੇਂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਥਾਪ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਉਲਟ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਤਿਆਗਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਜ਼ਾਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਲਈ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਣਾ ਬੜਾ ਸਹਿਲ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉ ਪਰਚਾਰ ਦੁਆਰਾ, ਉਦਾਸੀ-ਸਾਧ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ? ਆਖਰ ਇਹ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਟੋਲਾ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜਿਹੇ ਮੂੜ੍ਹ ਵਿਰੋਧੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜੇਹੇ ਥੋੜ੍ਹ-ਵਿੱਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਲੂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਵਰਗੇ ਸੂਝਵਾਨ ਉਦਾਸੀ ਸਿੱਧ ਲਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜਿਹੀ ਜਾਹਰਾ ਬਦਲਾ ਲਊ ਵਧੀਕੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ, ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਦਰ ਬਣਾ ਲੈਣੀ ਬੜੀ ਸਹਿਲ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਜਾਹਰਾ ਉਚੇਚਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਬੂਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰ ਬਣਦਾ ਗਿਆ। ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਪਰਚਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ--[ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ --ਅਖੇ, ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਕੋਹੜ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਸੁਮਨੀਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ੧੬ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਤੋਂ ਕਦੇ ਅਗਾਂਹ ਨਾ ਟੱਪਦੀ । ਪੜ੍ਹੇ ਨਾਨਕ ਸਰੀਆਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿੱਧੀ ਵਾਲਾ ਸਖਮਨੀ ਸਹਿਬ ਗੁਟਕਾ ਨੰ ੮੯੫੭/੭੯ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਪੀ ਰਾਈਟ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੋਇਆ। ਰਚਿਤ ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ-ਗੁਟਕੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ੧੦ ਸਫ਼ੇ] ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਉਚੇਚੀ ਥਾਂ ਬਣ ਸਕੀ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਾਈ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ ਕਿ ਉਹ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਕੋਈ ਪਰਚਾਰ ਅਰੰਭ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਗੋਂ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਬਕ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਜਿਉਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਮਲਕ ਬਣੇ, ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਜੰਗਾ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਅਥਵਾ ਸੰਪਰਦਾਈਆਂ ਆਦਿ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਟੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸੱਚਾ ਹਿਤੈਸੀ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਅਥਵਾ ਬਿੱਪ੍ਰਵਾਦ ਦਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਵਰਤ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਮਤਿ ਵਾਲੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਾਜ਼ੀ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਮਝ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਜਨਤਾ ਤੇ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਪਕੜ ਤਦ ਹੀ ਪੱਕੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ-ਹੀਨ ਅਥਵਾ ਅਗਿਆਨੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਬਾਣੀ ਪਖੰਡੀ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨੰਗਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਜੇਹੀ ਬਣਾ ਲਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਮ ਸਿੱਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਕਾ ਕੇ, ਭਰਮਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਿਆਂ ਰਹੇ। ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਅਤੇ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਵਿਚ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਣਦੀ ਗਈ। ਸਾਧ ਟੋਲਿਆਂ ਦਾ ਹਲਵਾ ਮੰਡਾ ਵੀ ਤਦ ਹੀ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਲੋਕ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਰਮਾਂ ਗ੍ਰਸੀ ਬਣੀ ਰਹੇ।

ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦੀ ਮੁਹੱਤਤਾ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਸੀ--**ਕਪਟੁ ਖੁਲਾਨੇ ਭ੍ਰਮ ਨਾਠੇ ਦੂਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰ ਭੇਟੇ ਪੂਰੇ ॥ ੪ ॥**[੮੯੦] ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਦਿਆ ਜਦੋਂ ਮਨ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਭਰਮਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪੈ ਜਾਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੋਰ-ਦਾਰ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ 'ਭੇਟੇ' ਦਾ ਅਰਥ ਮਾਇਆ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਗੱਫਾ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਹੀ ਸਮਝਾਉਣਾ ਹੋਇਆ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕ ਸੱਜਣ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਾਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਨਿਸ਼ਫਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ--**ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭਿ ਕੋ ਵੇਖਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਡਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਰੁ ॥. ੧ ॥** [੫੯੪] ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੀ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਮਨ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਪਾਟ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਗੁਰਿਆਈ ਪ੍ਰਤੀ ਬਦਲਾ ਲਊ ਭਾਵਣਾ ਗ੍ਰਸੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦੀਆਂ ਦੇ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ ਟੋਲੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਫਲਤਾ ਹੈ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਤੋੜੀ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸੀ।

ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਦਸਵੰਧ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਥਾਂ, ਦਾਨ ਕੀਤੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵੱਟੇ ਸੈਂਕੜੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਧੇ ਨਾਲ ਪਰਤ ਆਉਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੇ, ਚਿੜੀ ਚੌਂਚ ਭਰ ਲੇ ਗਈ ਨਦੀ ਨ ਘਟਿਓ ਨੀਰ । ਦਾਨ ਦੀਏ ਧਨ ਨਾ ਘਟੇ ਕਹਿ ਗਏ ਭਗਤ ਕਬੀਰ । ' ਵਰਗੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਵਾਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਬੁਰਕਾ ਪਾ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਨਿਆਰੀ ਨੁਹਾਰ ਵਿਗਾੜ ਰਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਦਾਨ-ਲੁਟ ਦੁਆਰਾ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਦਾ ਧਨ ਠੱਗ ਖਾਧਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ-ਆਗੂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਰੇ ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੇ ਫਸ ਗਏ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਅਤੇ ਠੱਗਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਲੁੱਟ-ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਬਣਾ ਬੈਠੇ। ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪੀ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਮੰਗਤੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਵਰਜਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ-- > :--

੪੫- ਜੋ ਮਾਗੈ ਸੋ ਭੁਖਾ ਰਹੈ ॥ ਇਸੁ ਸੰਗਿ ਰਾਚੈ ਸੁ ਕਛੁ ਨ ਲਹੈ ॥

ਇਸਹਿ ਤਿਆਗਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕਰੈ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕ ਓਹ ਤਰੈ ॥ ੪ ॥ [੯੮੧]-੧੮-੨੯

ਅਰਥ:--ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਗਿਣ ਕੇ ਸਦਾ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ) ਮੰਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, (ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੀ ਉਹ ਮਾਇਆ ਲਈ ਸਦਾ) ਭੁੱਖਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਮਾਇਆ (ਦੇ ਮੋਹ) ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਧਨ ਵਿਚੋਂ) ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਪਰ ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਇਸ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸਤਿ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਭਾਵ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲਦਾ ਹੈ) ਉਹ ਵਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਠਿਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ) ਪਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੪। < ਬੋਲੋੜਾ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਾਂ। ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਦੁਆਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਬਣਦੀ ਗਈ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਰਦਾਸ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਖੰਡਪਾਠ, ਸੰਪਟ ਪਾਠ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ। ਥਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਜਗਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਿਸ ਆਰਤੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭਰਪੂਰ ਖੰਡਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਪਖੰਡ-ਆਰਤੀ ਸਗੋਂ ਢੋਲਕੀਆਂ ਛੈਣੇ ਖੜਕਾ ਖੜਕਾ ਕੇ ਬੜੀ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ, ਸਿੱਧੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਸੁਖਾਂ ਸੁੱਖਣੀਆਂ-- ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਗਊ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗਾ, -- ਜੇ ਮੇਰਾ ਕਾਕਾ ਕਤਲ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਅਖੰਡਪਾਠ ਕਰਾਵਾਂਗਾ- ਆਦਿ। ਭਾਵ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਖੋਰੀ ਵਾਲਾ ਧੰਦਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਹੀ ਲਿਆ ਜੋੜਿਆ। ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਲੰਮ-ਸੁ-ਲੰਮੀ ਅਰਦਾਸ, ਵਰਾਂ ਦੇ, ਸਰਾਪਾਂ ਦੇ, ਅਸ਼ੀਰ-ਵਾਦਾਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰਤੀ ਫਲਾਂ ਦੇ ਭਰਮ, ਜਲ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਵਾਲਾ ਨਿਰੋਲ ਬਿੱਪ੍ਰਵਾਦ, ਸਿਖੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਹਿਤ-ਵਾਦ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾ ਬੀ ਬਹਿੰਦਾ?

ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਝੂਠ-ਕਹਾਣੀਆਂ, ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ-ਯੋਗ ਭਾਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਸਾਂ ਵੀ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਕਿ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਬੁਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗੀ, ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਕਤ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ (ਭੰਗ, ਧਤੂਰਾ, ਅਫੀਮ, ਪੋਸ, ਸ਼ਰਾਬ, ਗਾਂਜਾ ਤੇ ਤਮਾਕੂ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖੌਤਿਆਂ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕੌਣ ਹੈ ਉਹ ਅਜੇਹੇ ਨਸ਼ੇ) ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਵੀ ਜਦ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਭੈਣਾ ਤਾਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਪੰਥਕ ਜਾਦਿਦ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠੇ ਇਹ ਵੇਹਲੜ ਉਦਾਸੀ, ਪਤਿਤ ਹੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪੰਥ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣ ਬੈਠੇ? ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਣ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਤੋੜ ਕੇ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਗੁਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸੇ ਭਿਆਣਕ ਖੋਭੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੱਕ ਤੁਰੇ ਸਨ ਜਿਸ

ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਲੀਦਾਨਾਂ ਭਰੀ ੨੨੦ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਸਖਤ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕਿਵੇਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਸਾਧ ਸੰਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਵਿਚਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸੁਆਰਥੀ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਭੇਖੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲ ਸਾਧ ਸੰਤ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਣ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨਿਪੁੰਨ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਵੇਂ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਹਮਦਰਦ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਟੋਲਾ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਹੀ ਵਟਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪੰਥ-ਵੈਰੀ-ਰੂਪ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ, ਸਿੱਖੀ ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰੇ ? ਅੰਦਰਲੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਹੋਣ ? ਅੰਦਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅੱਖੀਆਂ ਬਾਣੀ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਦੀ ਘਿਰਣਾ, ਕ੍ਰੋਧ, ਡਰ, ਦਲੇਰੀ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਦੀ ਭਗਤੀ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਧਰਮੀ ਭਾਵਣਾ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ਕਿਵੇਂ ਧਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਆਪਣਾ ਵੇਸ ਆਪਣੀ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਰੱਖਣਾ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਆਪਣੀ ਮਨਮੱਤੀ ਵਿਉਂਤ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਰਨੀ, ਬੜਾ ਡਿਆਣਕ ਮੌਹਰਾ ਸੀ। ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਸਿੱਖ ਉਸ ਘਾਤਕ ਮੌਹਰੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਣ ਕੇ ਛਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਿੱਖੀ ਬਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੂਜੇ ਬਾਣੇ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਰਚਾਰਕ, ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਕੇਵਲ ਕੇਸਾ ਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੁੰਡ-ਮੁੰਡ, ਭਗਵੇ ਵੇਸ ਵਾਲਾ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜ, ਕੰਨ ਪਾਟਾ ਵਿਰਕਤ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਪੂਜਨੀਕ ਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਨੂੰ ਗਦਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਅਸਰਦਾਰ ਹਿੱਸਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਪਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਹ ਉਦਾਸੀ ਕੌਣ ਸਨ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਜੜ੍ਹ, ਜਿਥੋਂ ਇਹ ਪੁੰਗਰੇ ਸਨ, ਉਹ **ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ।** ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਸੋਮਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਜੀ ਹੀ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚਲੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵਾਲੀ ਦੋਗੱਲੀ ਪਾਲਿਸੀ ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਂਜ ਹੀ ਪੱਤਰਾ ਵਾਚ ਗਏ। ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਨਾ ਉਹ ਕਦੇ ਬਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਨਿਆਰੀ ਨੁਹਾਰ ਵਿਚ ਪਰਫੁੱਲਤ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਪੂਰੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਅਸਲੀਯਤ ਦਾ ਪਤਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਟੋਲਾ ਪਾਈ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਬੜਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਚਾਈ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸਲ ਰਾਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਅਸਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਦਾਸੀ, ਨਿਰਮਲੇ ਅਥਵਾ ਸੰਪਰਦਾਏ ਬਣ ਕੇ ਕਈ ਰੰਗ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਜੇ ਅਸੀਂ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਕੱਢ ਸਕਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਟੋਕ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਲਯਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਲਿਆ ਵਾੜਨ ਦਾ ਨੀਹ ਪੱਥਰ ਰਖਿਆ ਹੀ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸੀ।

ਹੇ ਪੰਥ ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ ਨੌਨਿਹਾਲ ਜੀਓ ! ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ। ਪਾਉ ਮੋੜਾ ਅਤੇ ਪਛਾਣੋ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਭੁੱਲੜ ਨਾ ਮੰਨੋ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੋ ਜਾਉ। ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਲ ਲਵੋ। ਕਿਤੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਸਾਡੇ ਜੋਗਾ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ:--

੪੬-

ਫਰੀਦਾ ਕੂਕੇਦਿਆ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ ॥

ਜੋ ਸੈਤਾਨਿ ਵੰਵਾਇਆ ਸੇ ਕਿਤ ਫੇਰਹਿ ਚਿਤ ॥ ੧੫ ॥ [੧੩੭੮]

੧੩

ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਢੁੱਚਰ

ਸਾਡੇ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਧਰਮ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਸਨ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਫ਼ਨਾਉਣਾ ਚਾਹੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੀ ਟਿੱਕ ਅਜੇਹਾ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਅਸਥਾਪਣਾ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਸਰਬਸਾਂਝੇ ਮਿਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੀ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ--**ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨ, ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥** ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਭਾਵਣਾ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ, ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਜਾਣਕੇ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਉਦਾਸੀ ਗੁਰੂ

ਜੀ ਦੇ ਵੈਰੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ ? ਅਤੇ ਜੇ ਕਿਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਔਖਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਜਾਂ ਨਿਰਮਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸੁੱਧ ਪਰਚਾਰ ਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਾ ਆਉਂਦੀ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ, ਮਹੰਤਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਧਨਵਾਦ ਕਰੀਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖਤ ਤੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰੀਏ।

ਕਰਮ ਵਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ--

(੧) ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ **ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਾਰ ਪਿਆਰ** ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਈ ਹੈ, **ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ** ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਹਿਣਾ ਕੁਟਲਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਹੈ--**ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥ ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪੁਰਾਨ ॥ ੪ ॥** [੧੧੩੬] ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਵਾਸਤਾ ਕਿਉਂ ਹੋਵੇ? ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੱਡੇ ਅੱਡਰੇ ਧਰਮ ਵਿਖੇਵੇਂ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਦੀ ਔਲਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ--**“ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ”**। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇੱਕ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਇੱਕ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਵੇਖਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ--**“ਮੰਦਾ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ ਜਾਂ ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕੁ ॥** [੧੨੩੮] ਸੋ ਜਿਹੜਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਕੇ ਭਰਾ ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ, ਜਿਹੜਾ ਆਗੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਕੈਦੀ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਾਏ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ:--

੪੭- **ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੂ ਮੇਰਾ ਗੁਰ ਹਾਈ ॥ ਸੁਣਿ ਮੀਤਾ ਜੀਉ ਹਮਾਰਾ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਸੀ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਈ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਮੀਤਾ ਧੂਰੀ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੇਰਾ ਭਾਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵਾ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੇ ਕੂ ਦੇਸਾ ॥ ਸੁਣਿ ਮੀਤਾ ਹਉ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ਆਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਉ ਦੇਹੁ ਉਪਦੇਸਾ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ ਨ ਕੀਜੈ ਸਰਣਿ ਪਰੀਜੈ ਕਰੈ ਸੁ ਭਲਾ ਮਨਾਈਐ ॥ ਸੁਣਿ ਮੀਤਾ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤਨੁ ਅਰਪੀਜੈ ਇਉ ਦਰਸਨੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਭਇਓ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੰਤਨ ਕੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਹੈ ਮੀਠਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਸਭੁ ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨੁ ਡੀਠਾ ॥ ੪ ॥** [੬੧੨]-੧-੧੨

ਉਹ ਸਾਡਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਾਡਾ ਵੀਰ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਾਡਾ ਸੱਜਣ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਵਾਰ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਜੋ--**“ਘਟ ਘਟ ਵਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਨੇਰੈ ਹੀ ਤੇ ਨੇਰਾ ॥”** ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਅਜੇਹੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਰਬ ਸਮਾਣੇ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਸਾਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਆਖ ਮਿਲ ਜਾਏ:--

੪੮- **ਦਹ ਦਿਸ ਖੋਜਤ ਹਮ ਫਿਰੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ਹਰਿ ਪਾਇਅੜਾ ਘਰਿ ਆਏ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਾਜਿਆ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ਹਰਿ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ਰਾਮ ॥ ਸਰਬੇ ਸਮਾਣਾ ਆਪਿ ਸੁਆਮੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇਆ ॥ ਮਿਟਿਆ ਅਧੇਰਾ ਦੂਖੁ ਨਾਠਾ ਅਮਿਉ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚੋਇਆ ॥ ਜਹਾ ਦੇਖਾ ਤਹਾ ਸੁਆਮੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਭ ਠਾਏ ॥ ਜਨੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਪਾਇਅੜਾ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ੪ ॥** [੫੪੨]

ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੇ ਸ਼ਰੀਕ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ--**“ਏਕੁ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ”** ਵਾਲੀ ਭਾਵਣਾ ਦੇ ਥਾਂ ਵਿਖੇਵੇਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀ ਬੀਜਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਲਈ ਬਣੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਵੜੇ?

(੨) **“ਜਿਸ ਸਿਉ ਰਾਤਾ ਤੈਸੇ ਹੋਵੈ”** [੬੫]--ਜੈ ਸਿਉ ਰਾਤਾ ਤੈਸੇ ਹੋਵੈ ॥ [੪੧੧]-- ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ ਤੈਸੇ ਹੋਇ ॥ [੨੨੩] ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਵੀ ਹੈ--**“ਸੋ ਜੀਵਤ ਜਿਹ ਜੀਵਤ ਜਪਿਆ ॥ [੨੫੪] ਸਦ ਜੀਵੇ ਅਕਾਲਪਰਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਆਤਮਕ ਜੀਵਣੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਜੀਵ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵੀ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਨਿਰਜੀਵ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦਾ ਪੂਜਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਤੰਗ ਦਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਿਰਜੀਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ--“ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥ [੧੪੨] ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੱਥਰ ਪੂਜ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਜੀ ਦੀ ਪੱਥਰ ਦਿਲੀ ਦੀ ਲੰਮੀ ਵਿਥਿਆ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨੀਚ, ਪਰਚਾਰਕ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮ ਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਆ ਵੜਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਰਥ ਏਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ੇ ਤੋਂ ਡਿਗਣੋਂ ਕਦੇ ਬਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ।**

ਜੇ ਕੋਈ ਅਥਿਤੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਆਸਰਾ ਆ ਲਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਜਾਂ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਦੇ ਉਲਟ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ।

(੩) ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਤੇ ਭੀੜਾਂ ਬਣੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਦਾਸੀਆਂ, ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਆਦਿ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਜਾਂ ਲੁੱਟ ਦੀ ਭਾਵਣਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਹਿੰਦੂ-ਮਹਾਸਾਗਰ ਵਿਚ ਗਰਕ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਸਾਂਭੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਥਾਂ ਅਜੇਹੇ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਉੱਚੀ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬਾਲ ਜਤੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਪਰਦਾਈ ਡੋਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖੇ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਲਿਖੇ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਭਰਮ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਇਹ ਡੋਰਾਵਾਦ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਯਤਨ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨੀ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮਨੁੱਖ ਭਰਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਅਤੇ ਭਰਮੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ-ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਦੀ ਜਿਸ ਮਾਰੂ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਖਾਲਸਾ ਬਣਾ ਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਰਾਜਸੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਅਥਵਾ ਸਾਰੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈਆਂ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਖੋਭੇ ਵਿਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ-ਢੰਗ ਦੇ ਜਾਦੂ ਦਾ ਕਮਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਔਕੜ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੋਰੇ ਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਵਡੇ ਖਤਰਨਾ ਦੁਸ਼ਮਣਾ ਵਾਂਗ ਘੋਰ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਮਾਈ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸਰਬ ਕਾਲੀ ਸਰਬ ਥਾਨੀ, ਜੁਗੇ ਜੁਗ ਅਟੱਲ-ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ, **ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਰਨੀ ਸੀ।** ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਲਚੀ ਠੱਗ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਜੇਹੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਤੋੜਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਜਾ ਪਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀਏ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਅਥਵਾ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਸੁਆਹ ਮਲੀ ਫਿਰਦੇ, ਜਟਧਾਰੀ, ਕਈ ਵੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰਪਾ ਨਾਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ (ਜਿਲਦ ਪੱਤਰੇ, ਅੱਖਰ, ਰੁਮਾਲੇ, ਪੀੜਾ ਸਾਹਿਬ ਚੌਰ, ਪਾਲਕੀ ਆਦਿ) ਅਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਸਾਂ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਿਰੰਕਾਰ (ਭਾਵ, ਅਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੈ, ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ। ਰੱਬ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੀ ਹੈ। ਸੁਤੇਅ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦਿਸਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ ਸੀ ?

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਜੀਓ, ਪੱਤਰਿਆਂ ਤੇ ਬਣੇ ਕੇਵਲ ਅੱਖਰ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਨਾਲ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਜੋ **" ਗਿਆਨ "** ਹੈ ਉਹੀ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ--**ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ਹੁ "** (ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪ: ੧੦) ਅਥਵਾ--" ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਸੋ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਜਾ ਕਾ ਨਉ ਬਿਬੇਕੁ ॥ ੪ ॥ [੭੯੩] ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮਨ ਹਾਜ਼ਰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਰਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ (ਨਹੀਂ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ) ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਪਾਠ ਸੁਣਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨਸੀਬਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ:--

੪੯- **ਗੁਰ ਸਭਾ ਏਵ ਨ ਪਾਈਐ ਨਾ ਨੇੜੈ ਨਾ ਦੂਰਿ ॥**

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਾ ਮਿਲੈ ਜਾ ਮਨੁ ਰਹੈ ਹਦੁਰਿ ॥ ੨ ॥ [੮੪]-ਵਾਰ-੪

ਸੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੀ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ॥ **ਇਹ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ-ਗੁਰੂ** ੧੪੩੦ ਪਾਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਪੂਜਨੀਕ ਪੱਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰੱਖਿਆਤ ਹੈ--" **ਭਗਤਿ ਭਾਗਉਤੁ ਲਿਖੀਐ ਤਿਹ ਉਪਰੇ ਪੂਜੀਐ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰੰ ॥ ੨ ॥ [੧੨੯੩]** ਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ **ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ** ਬਣਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹਰ ਇੱਕ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਖੀਆਂ ਦਾ ਤਾਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ, ਦਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਸ **ਜੋਤਿ** ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸੰਭਾਲੀ ਰੱਖਣਾ ਹਰ ਇੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਅੱਤ ਭੀੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਣਾ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਘਰਿ ਘਰਿ ਵਿਚ ਧਰਮਾਲ ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣ ਚੁਕਿਆ ਸੀ--" **ਘਰਿ ਘਰਿ ਅੰਦਰਿ ਧਰਮਸਾਲ ਹੋਵੈ ਕੀਰਤਨੁ ਸਦਾ ਵਿਸੋਆ।** " (ਵਾਰ- ਪਉੜੀ ੨੭)। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਅਥਵਾ ਸੰਪਰਦਾਈਏ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਇਸ ਟੋਲਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਬੈਠਕੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਿਆ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਫਤਹਿ ਪਾ ਕੇ ਅਤੇ ਭੀੜਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾ ਕਰਕੇ ੧੭੯੯ ਵਿਚ ਜੱਦ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਫਤਹ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਓਵੇਂ ਦਾ ਓਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਿਣਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ੧੭੦੮ ਵਿਚ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੇ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਸੁੱਧ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣ ਵਿਚ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣੀ। ਸਿੱਖੀ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਝੱਟ ਜੁੜ ਜਾਣੀ ਸੀ।

ਦੁਖਦਾਈ ਘਾਟ:--

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਭਰਮ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਕੋਣ ਸਮਝੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਕਥਿਤ ਪਰਚਾਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤਵਾਦੀ ਪਰਚਾਰ ਹੈ। ਅਤੇ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਘਾਤ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਅਜੇਹਾ **Slow poisoning** ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਤ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੁਆਲ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਡੇਰਾਵਾਦ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਸਾਡੀਆਂ ਨਸਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਸਰ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸੱਚ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ ਲਗ-ਪਗ ਅਸੰਭਵ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕੀ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਆਰੀ ਹੈ। ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਕੀ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਇਹ ਸੁਣਨਾ ਝੱਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਅਖੰਡਪਾਠ ਅਥਵਾ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਪਾਠ, ਜਾਪ, ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੀ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬੰਧਨ ਬਣ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ *। [* **Foot note:--**ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਭਾਗ] ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:--

੫੦-

ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ ਮੈ ਕੋਇ ਨ, ਡਿਠਾ ਤੂ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ॥

ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਵਿਚੋਲੇ ਜੈ ਮਿਲਿ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ੧ ॥ [੯੬੪]-ਵਾ-੧੫ ਪ

ਸਿੱਖੀ ਕਿਸੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਥਾਈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਾਯਾਪਕਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਹੈ (੧) --ਇਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥[੯੨੨]-(੨)- ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਚਉਦਹਿ ਭਵਨ ਸਗਲ ਬਿਆਪਤ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਉਨ ਨ ਦੇਖੀਐ ਪੂਰਨ ਤਾ ਕੇ ਕਾਮ ॥ ੧੩ ॥[੨੯੯] (੩) ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ॥[੨੯੩] (੪) ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਲਾਇਆ ਜਤ ਦੇਖਾ ਤਤ ਸੋਇ ॥ [੯੫੭] (੫) ਜਹ ਦੇਖਾ ਤੂ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਸਭ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ [੧੦੫੨] ਪਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੇ ਤਿਆਗੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਦੇ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ--ਮੰਵਰੁ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਹਿ ਪਿਰਾ ਜੀਉ, ਘਰਿ ਬੈਠਿਆ ਹਰਿ ਪਾਏ ॥ [੨੪੬] ਹਰਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਜਾਣਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਨਾ ਆਖਣਾ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਬੈਠਾ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਭੈ-ਅਦਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

ਸੁੱਚੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਮਿਠਬੋਝਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਤੇ ਨਿਰਬਾਹ--**ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ਰੇ ਮਨ ॥ [੪੭੯]** ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹੱਕ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਲੋੜਵੰਦ, ਦੁਖਿਆਰੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਜੋ ਸਭ ਕੁਝ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹਟਾਉਣਾ ਸਿੱਖੀ ਹੈ।

ਬਚਨਾ ਦੇ ਪੱਕੇ ਹੋਣਾ, ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣਾ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਢਾਲ ਲੈਣੀ ਹੀ ਅਸਲ ਸਿੱਖੀ ਹੈ।

ਅਸਲੀਯਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੀਵੀਂ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਸੀਆਂ ਨੇ ਅਥਵਾ ਸਾਰੇ ਡੇਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਧੂ ਖੜਿਆ ਹੈ ਇਸ ਹਦ ਤੱਕ ਸਿੱਖੀ ਕਦੇ ਨਾਂ ਡਿਗਦੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਸਥਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਟੋਲੇ ਨਾ ਆ ਵੜਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਬਿੱਪ੍ਰਵਾਦ ਤੇ ਅੜੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਏਡੀ ਚਿੰਤਾ ਜਨਕ ਕਦੇ ਨਾ ਬਣਦੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਨਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ। ਵਾਪਸ ਮੋੜਾ ਖਾ ਆਉਣ ਦੀ ਜੋ ਕੋਈ ਆਸ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਸੋਧ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਜਾਣੂੰ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਈਏ। ਉਦਸੀਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਡੇਰਾਵਾਦੀ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭਟਕਣਾ ਛੱਡੀਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨੀ ਪੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲ ਲੈਣ ਦੇ ਆਹਰੇ ਲੱਗੇ ਰਹੀਏ। ਆਉ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੀ ਅਜੋਕੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ:-

੧੫੧-

ਮਹਾ ਭਇਆਨ ਉਦਿਆਨ ਨਗਰ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ॥ ਝੂਠ ਸਮਗ੍ਰੀ ਪੇਖਿ ਸਚੁ

ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਫਿਰਹਿ ਦੇਵਾਨਿਆ ॥ ਸਿਰਿ ਲਗਾ

ਜਮ ਡੰਡੁ ਤਾ ਪਛਤਾਨਿਆ ॥ ਬਿਨੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਫਿਰੈ ਸੈਤਾਨਿਆਂ ॥ ੯ ॥

[੭੦੭]-ਵਾਰ

ਧਰਮ ਕਰਮ

ਕਰਮ ਕਰਤ ਜੀਅ ਕਉ ਜੰਜਾਰ ॥ ੩ ॥[੩੮੫]

ਕਿਸੇ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ, ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਲਈ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ, ਮਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਨਿਵਾਸੀ ਹੋਣ ਲਈ, ਜਾਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸੰਬੰਧੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਵਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮੰਨ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਾਲਸਾ ਅਧੀਨ, ਲੋਕ-ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਕਰਵਾਉਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ--" ਸਭਿ ਫੋਕਟ ਨਿਸਚਉ ਕਰਮੰ " ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ:-

੫੨- ਮ: ੧ ॥ ਪੜਿ ਪੁਸਤਕ ਸੰਧਿਆ ਬਾਦੰ ॥ ਸਿਲ ਪੂਜਸਿ ਬਗੁਲ ਸਮਾਧੰ ॥ ਮੁਖਿ ਝੂਠ ਬਿਭੂਖਣ ਸਾਰੰ ॥
ਤ੍ਰੈਪਾਲ ਤਿਹਲ ਬਿਚਾਰੰ ॥ ਗਲਿ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕੁ ਲਿਲਾਟੰ ॥ ਦੁਇ ਧੋਤੀ ਬਸਤ੍ਰ ਕਪਾਟੰ ॥
ਜੇ ਜਾਣਸਿ ਬ੍ਰਹਮੰ ਕਰਮੰ ॥ ਸਭਿ ਫੋਕਟ ਨਿਸਚਉ ਕਰਮੰ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਨਿਹਚਉ ਧਿਆਵੈ ॥
ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਟ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ੨ ॥ [੪੭੦]-ਪਉ-੧੪

[ਤੀਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਂਡ (ਮੁਰਤੀ ਪੂਜਾ ਲੇਖ ਦੇ) ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਇਸ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ]

ਖਿਆਲ ਰਹੇ ਕਿ ਜੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਆਚਰਨ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਹੀ ਬਚਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲਈ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ " ਗਲਿ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕੁ ਲਿਲਾਟੰ " । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਤਿਲਕ, ਧੋਤੀ ਜਨੇਊ ਆਦਿ ਅਜੇਹੇ ਸੰਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਜਜਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜੇ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬਾਣਾ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹੀ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਸਾਡੇ ਤੇ ਵੀ ਓਵੇਂ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੈ । ਅਜੇਹੇ ਧਰਮ ਪਰਚਾਰਕ ਲਈ ਲੋਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ--ਸ਼ਕਲ ਮੋਮਨਾਂ ਕਰਤੂਤ ਕਾਫ਼ਰਾਂ । ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੁਟੇਰਾ ਹੈ, ਜੇ ਅਖੰਡਪਾਠੀ ਬੇਜਬਾਨਾ ਠੱਗ, ਅਤੇ ਝੂਠਾ ਝਗੜਾਲੂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਨਿਤ-ਨੇਮ ਵੀ ਪੜਿ ਪੁਸਤਕ ਸੰਧਿਆ ਬਾਦੰ " ਹੀ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕਥਿਤ ਧਰਮ-ਕਰ ਫੋਕਟ ਹਨ:-

੫੩- ਨਾਨਕ ਨਉ ਖੁਦਾਇ ਕਾ, ਦਿਲਿ ਹਛੈ ਮੁਖਿ ਲੇਹੁ ॥ ਅਵਰਿ ਦਿਵਾਜੇ ਦੁਨੀ ਕੇ ਝੂਠੇ ਅਮਲ ਕਰੇਹੁ ॥ ੧ ॥[੧੪੦]-ਵਾ-੬
ਅਰਥ:-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ--ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂੰਹੋਂ ਸਾਫ਼ ਦਿਲ ਨਾਲ ਲੈ, (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ (ਧਰਮ-ਕਰਮ) ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਿਖਾਵੇ (--ਦਿਵਾਜੇ) ਹੀ ਹਨ । (ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ) ਝੂਠ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੨ ।

" ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਐਤਕੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਰ ਲੜੀ ਚਲਾਈ ਰੱਖੀ । ਸਾਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ, ਯਾਰਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਤੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨਾਂ ਵਾਲਾ ਲੰਗਰ ਛਕਾਇਆ, ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ-ਰਤਨੀ ਨਾਲ ਕਈਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ-ਕੌੜਾ ਵੀ ਕਰਾਇਆ, ਪਾਠੀਆਂ, ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਾ ਰੱਖੀ "। ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਵਾਹ-ਵਾ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਇਸ ਧਰਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਅੱਡੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦੀ । ਮੁਫਤ-ਖੋਰੇ ਇਉਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ--" ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਏਡਾ ਸਮਾਗਮ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ "। ਜਦ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਿਮਣੇ ਸੇਵਕ ਨੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿੱਤੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਵੱਜ ਕੇ ਪੰਜ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾਏ ਸਨ । ਵਿਚਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਦੀ ਮੰਗ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਕੇ ਦੀ ਹੈ । ਭਾਈ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਕ (ਹੁਕਮ-ਨਾਮਾਂ) ਵੀ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਆਇਆ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਿਹੜੀ ਘਾਟ ਹੈ । ਐਸ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ । ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ਣਗੇ । ਵੇਖਿਓ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ "। ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੰਕਾਰ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਮੈਂ ਬੜਾ ਪੁੰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਆਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ," । ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਇਉਂ ਹੈ:-

੫੪- ਰੇ ਮਨ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਹ ਰਚਹੁ ਤਹ ਤਹ ਬੰਧਨ ਪਾਹਿ ॥ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਕਤਹੁ ਨ ਛੁਟੀਐ ਸਾਕਤ ਤੇਉ ਕਮਾਹਿ ॥
ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ਕਰਮ ਰਤ ਤਾ ਕੋ ਭਾਰੁ ਅਫਾਰ ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਜਉ ਨਾਮ ਸਿਉ ਤਉ ਏਉ ਕਰਮ ਬਿਕਾਰ ॥
ਬਾਧੇ ਜਮ ਕੀ ਜੇਵਰੀ ਮੀਠੀ ਮਾਇਆ ਰੰਗ ॥ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਮੋਹੇ ਨਹ ਬੁਝਹਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਹੁ ਸੰਗ ॥ ਲੇਖੈ ਗਣਤ ਨ
ਛੁਟੀਐ ਕਾਚੀ ਭੀਤਿ ਨ ਸੁਧਿ ॥ ਜਿਸਹਿ ਬਝਾਏ ਨਾਨਕਾ ਤਿਹ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਰਮਲ ਬੁਧਿ ॥ ੬ ॥[੨੫੨]-ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ

ਅਰਥ:-ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਏਂਗਾ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਪੈਣਗੇ । ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੇ ਬੰਦੇ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ । (ਤੀਰਥ, ਦਾਨ, ਵਿਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਆਦਿਕ) ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ (ਇਹ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦਾ) ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਹਉਮੇ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਵਿਕਾਰ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮਿੱਠੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੋਤਲਾਂ ਵਿਚ (ਫਸ ਕੇ ਜੀਵ) ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਬੱਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ, ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਰੀਰਕ ਮੌਤ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) । ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ । (ਅਸੀਂ ਜੀਵ ਇਤਨੇ ਮਾਇਆ-ਗ੍ਰਸੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੀਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਲੇਖਾ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ

ਸਕਦਾ, (ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਿਆਂ) ਗਾਰੇ ਦੀ ਕੰਧ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਉਹ ਕੱਚੀ ਕੰਧ ਗਾਰਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)

੫੫- ਜੇਤੇ ਜਤਨ ਕਰਤ ਤੇ ਡੂਬੇ, ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਨਹੀ ਤਾਰਿਓ ਰੇ ॥

ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਤੇ ਬਹੁ ਸੰਜਮ, ਅਹੰਬੁਧਿ ਮਨੁ ਜਾਰਿਓ ਰੇ ॥ ੧ ॥ [੩੩੫]-੧-੫-੫੬

ਅਰਥ:--ਪਰਚਲਤ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਉਮੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹੇ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ (ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ) ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘਾਉਂਦੇ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ)। ੧।

੫੬- ਮਨਮੁਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵੈ ਕੂੜੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਕੂੜੁ ਕਰੇ ਆਹਾਰੁ ॥

ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਧਨੁ ਸੰਚਿ ਮਰਹਿ ਅੰਤੇ ਹੋਇ ਸਭੁ ਛਾਰੁ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਕਰਹਿ ਅੰਤਰਿ

ਲੋਭੁ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿ ਮਨਮੁਖੁ ਕਮਾਵੈ ਸੁ ਥਾਇ ਨ ਪਵੈ, ਦਰਗਹਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ੨ ॥ [੫੫੨]-ਪਉੜੀ--੬

ਅਰਥ:--ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਮੋਹ ਹੈ (ਇਸ ਕਰ ਕੇ) ਨਾਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਉਹ (ਮਾਇਆ ਰੂਪ) ਕੂੜੁ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੂੜੁ ਭਾਵ (ਨਾਸਵੰਤ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਝੂਠ) ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਝੂਠ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ)। (ਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ) ਵਿਹੂ ਰੂਪ ਮਾਇਆ-ਧਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਖਪਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਅਖੀਰ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ, ਸੁਆਹ ਵਾਂਗ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) (ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਆਤਮਕ ਕੰਮ ਅਰਥਾਤ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਵਿਖਾਵੇ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਕਰਮਾਂ) ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਲੋਭ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹੇ ਨਾਨਕ ਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਉਹ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨।

੫੭- ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਧਾਤੁ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਹਰਿ ਰਸ ਸਾਦੁ ਨ ਆਇਆ ॥ ਸੰਧਿਆ ਤਰਪਣੁ ਕਰਹਿ ਗਾਇਤ੍ਰੀ

ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ

ਪੀ ਜਨ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੇ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ੩ ॥ ਇਹੁ ਜਗੁ ਅੰਧਾ ਸਭੁ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ

ਮਗੁ ਨ ਪਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਅਖੀ ਵੇਖੈ ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ [੬੦੩]-੧੦

ਅਰਥ:--ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ (ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ) ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਤਿੰਨੋਂ ਵੇਲੇ ਸੰਧਿਆ-ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਿੱਤ੍ਰਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਲ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਗਾਇਤ੍ਰੀ-ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ੨। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਮਿਲਾਏ। (ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈਣ ਵਾਲੇ) ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ (ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਪੀ ਕੇ ਰੱਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੩। ਇਹ ਜਗਤ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ (ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਹੀ) ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-(ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਮਿਲ ਪੈਣ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੪।

ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਪੈਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਜਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਗਿਆਨ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਚਿਟਕ ਲੱਗ ਜਾਣੀ। ਗੁਰੂ-ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਜੇਹੇ "ਦਰਸ਼ਨਾਂ", ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਪਾਰ "ਕਿਰਪਾ" ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੫੮- ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ ਬਹੁ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਮਨ ਹਠਿ ਕਰਮ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਏ ॥

ਬਿਖਿਆ ਕਾਰਣਿ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਕਮਾਵਹਿ ਦੁਰਮਾਤਿ ਕਾ ਦੋਰਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ [੧੦੫੫]-੩-੧੨

ਅਰਥ:--(ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਤੋਂ) ਬੇ-ਸਮਝ (ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ) ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ (ਹਰਿ-ਨਾਮ ਭੁਲਾ ਕੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ-ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਨਾਲ ਅਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਹ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਭਾਈ! ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ (ਕਮਾਉਣ) ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੱਭ ਲੋਭ (ਨੂੰ ਹੋਰ ਚਮਕਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਫਰ ਵਿਚ ਖੋਟੀ ਮਤਿ ਦਾ ਦੁਰਿੱਤ-ਪਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੬।

ਲੋਭ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਟੇ ਸੁਖਣਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਭਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਬਸ ਫਿਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਹੀ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਜ਼ੋਰ ਫੜਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ--ਜਦ ਇਹ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ ਅਖੰਡ-ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨ ਇਛੇ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਉਛਾਲੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਲੱਗ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਧਰਮ ਕਰਮ ਲੋਭ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੫੯- ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਦੁਖੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਵਧਹਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥

ਨਾਮੁ ਨ ਸੇਵਹਿ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ [੧੦੬੧]-੪-੧੮

ਅਰਥ:--ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝਿਆ ਜਗਤ, ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੈ। (ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਹੋਰ) ਅਨੇਕਾਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਗੋਂ) ਵਿਕਾਰ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਭਾਈ! ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦੇ ਤਾਂ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਨਾਮ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁੱਖ ਹੀ ਸਹੇੜਦਾ ਹੈ। ੭।

੬੦- ਅਨਿਕ ਕਰਮ ਕੀਏ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ਜੋ ਕੀਜੈ ਸੋ ਬੰਧਨੁ ਪੈਰੇ ॥

ਕੁਰਤਾ ਬੀਜੁ ਬੀਜੇ ਨਹੀਂ ਜੰਮੈ ਸਭੁ ਲਾਹਾ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ [੧੦੭੫]-੧-੫

ਅਰਥ:--(ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਭਾਵੇਂ) ਅਨੇਕਾਂ ਬੰਧੋਰੇ (ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ) ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਜੀਵਨ-ਸਫਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। (ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹੋਰ ਹੋਰ ਕਰਮ ਇਉਂ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ਜਿਵੇਂ) ਬੇ-ਬਹਾਰਾ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਬੀਜ ਉੱਗਦਾ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਰਾਸ ਪੂੰਜੀ ਹੀ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਖੱਟੀ ਕੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ੫।

੬੧- ਜਿਨ੍ਹੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਜਿਉ ਸੰਨ੍ਹੀ ਉਪਰਿ ਚੋਰ ॥੧॥[੧੨੪੭]-ਪਉ-੨੬

ਅਰਥ:-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਪਰਚਲਤ ਧਾਰਮਿਕ) ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਮਰਾਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਇਥੋਂ ਮਾਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸੰਨ੍ਹੀ ਉਤੋਂ ਫੜੇ ਹੋਏ ਚੋਰ । ੧ ।

ਕਿਸੇ ਲਾਲਸਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਮਨ-ਮਤਿ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇਣ ਤੁੱਲ ਹੈ । ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾਂ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਜੀਵ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ । ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਨ ਫੜੋ । ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ । ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਔਖ ਬਣ ਜਾਏ ਤਾਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚਲਾ ਪ੍ਰਕਰਣ " ਕਰਮ-ਫਲ " ਪੜ੍ਹੋ ।

੬੨- ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਪਾਏ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਬੁਝੈ ਸੀਝੈ ਸੋਇ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਸਹਜੁ ਸਾਚੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥
ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰੁ ॥ ੧ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲੈ ਗੁਰੂ ਆਇ ॥ ਸਾਚੈ ਸਹਜਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਇ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਸਾਂਤਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥
ਗੁਰਿ ਤੇ ਪਵਿਤ ਪਾਵਨ ਸੁਚਿ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਸਭ
ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਹਤਾ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ਦਰਸਨਿ
ਸਚੈ ਸਚੀ ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ੩ ॥ ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਦਾਤਾ ਇਕੁ ਸੋਈ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਸਬਦਿ
ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਈ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵਾ ॥ ੪ ॥[੧੫੮]-੨-੨੨

੧੫

ਵਰਤ ਰਖਣਾ

ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਣ ਨੂੰ ਵਰਤ (ਵਰਤ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਤਿਆਗ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦੇ ਵਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਕਠਨ ਹੈ । ਕੋਈ ਬਿਤ ਜਾਂ ਮਹੀਨਾ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਏਕਾਦਸੀ ਆਦਿਕ ਵਰਤ ਹਨ । ਬਾਈਬਲ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ੪੦ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ੩੦ ਰੋਜ਼ੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਰਤ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅੰਨ ਤੇ ਜਲ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਭੋਜਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਵਰਤਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ । ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਰੂਪੀ ਵਰਤ ਦਾ ਹੀ ਵਿਧਾਨ ਹੈ । ਸਿਹਤ ਅਥਵਾ ਅਰੋਗਤਾ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅੰਨ ਨਾ ਖਾਣਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਫਲ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਅੰਨ ਛੱਡਣਾ ਵਾਧੂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਨ ਵਾਲੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਥਵਾ ਪਖੰਡ ਹੈ :-

੬੩- ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਇਆ ਸਾਦੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਬਹੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਦੁਜਾ ਭਾਇਆ ॥ ੧ ॥[੪੬੭]-ਵਾਰ-੯

ਅਰਥ:-ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਨ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਤਿਆਗ ਕੇ) ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹੀ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ (ਹੋਰ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀਆਂ ਵਾਂਗ) ਆਪਣੇ ਜੀਉਂਦੇ ਦਾ ਅਨੰਦ ਗੁਆ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵਿਅਰਥ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

੬੪- ਛੋਡਹਿ ਅੰਨੁ ਕਰਹਿ ਪਾਖੰਡ ॥ ਨਾ ਸੋਹਗਨਿ ਨਾ ਓਹਿ ਰੰਡ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਬਕਤੇ ਦੁਧਾਰੀ ॥
ਗੁਪਤੀ ਖਾਵਹਿ ਵਟਿਕਾ ਸਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਅੰਨੈ ਬਿਨਾ ਨ ਹੋਇ ਸੁਕਾਲੁ ॥ ਤਜਿਐ ਅੰਨਿ ਨ
ਮਿਲੈ ਗੁਪਾਲੁ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਹਮ ਐਸੇ ਜਾਨਿਆ ॥ ਧੰਨੁ ਅਨਾਦਿ ਠਾਕੁਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥[੮੭੩]-੮-੧੧
[ਦੂਜੇ ਕਾਂਡ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਲੇਖ ਦੇ ੧੮ ਨੰਬਰ ਤੇ ਇਸ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ]

੬੫- ਹਨੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰਿ ਕਾਇਆ ਛੀਜੈ ॥ ਵਰਤੁ ਤਪਨੁ ਕਰਿ ਮਨੁ ਨਹੀ ਭੀਜੈ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਅਵਰੁ ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੧ ॥[੯੦੫]-੫

ਅਰਥ:-ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਨਾਲ, ਤਪ ਤਪਣ ਨਾਲ, ਮਨ ਨੂੰ ਏਕਾਗ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਔਖਿਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦੇ ਬਦੀ ਰੋਕਣ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਸਰੀਰ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ) ਮਨ ਉਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ । (ਹਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ) ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ੧ ।

੬੬- ਸਰੀਰੁ ਕਟਾਇ ਹੋਮੈ ਕਰਿ ਰਾਤੀ ॥ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰੈ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ॥
ਨਹੀ ਤੁਲਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬੀਚਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਇਕ ਬਾਰ ॥ ੧ ॥[੨੬੫]-ਅਸਟ-੩

ਅਰਥ:-ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਰਤੀ ਰਤੀ ਕਟਾ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦੇਵੋ, ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਂ ਦੇ ਬੰਧੋਜ ਕਰੋ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਨਾਮ ਇੱਕ ਵਾਰੀ (ਭਾਵ, ਮਨੁੱਖ-ਜਨਮ ਦੀ ਵਾਰੀ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜਪਿਆ ਜਾਏ । ੧ ।

੬੭- ਬਰਤ ਨੇਮ ਸੰਜਮ ਮਹਿ ਰਹਤਾ ਤਿਨ ਕਾ ਆਚੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਆਗੈ ਚਲਣੁ ਅਉਰੁ ਹੈ ਭਾਈ ਉੱਚਾ ਕਾਮਿ ਨ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥[੨੧੬]-੬-੧੬੪

ਅਰਥ :- ਮਨੁੱਖ ਵਰਤਾਂ ਸੰਜਮ ਦੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਜੇ ਭਾਈ ! ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਥ ਨਿਬਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ ਹੋਰ ਹੈ (ਬਰਤ ਸੰਜਮ ਆਦਿਕ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ) ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ੧ ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਰਤ :-

੬੮- ਸਚੁ ਵਰਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਤੀਰਥੁ, ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥

ਦਇਆ ਦੇਵਤਾ ਖਿਆ ਜਪਮਾਲੀ ਤੇ ਮਾਣਸੁ ਪਰਧਾਨੁ ॥ - ੧ ॥ [੧੨੪੫]-ਵਾਰ-੨੧

[ਨੋਟ:-ਇਸ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਕਾਂਡ ਦੇ ੧੨ਵੇਂ ਲੇਖ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ]

੬੯- ਏਕਾਦਸੀ ਇਕੁ ਰਿਦੈ ਵਸਾਵੈ ॥ ਹਿੰਸਾ ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਬ੍ਰਾਤੁ ਆਤਮ ਚੀਨੈ ॥

ਪਾਖੰਡਿ ਰਾਚਿ ਤਤੁ ਨਹੀ ਬੀਨੈ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਾਹੁਤੁ ਨਿਰਕੇਵਲੁ ॥ ਸੂਚੈ ਸਾਚੈ ਨਾ ਲਾਗੈ ਮਲੁ ॥ ੧੩ ॥ [੮੪੦]-ਬਿਤੀ

ਅਰਥ :- ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਂਦਾ ਹੈ, (ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਨਿਰਦਾਇਤਾ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਪਣਤ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਹ) ਵਰਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਵਰਤ ਦਾ ਇਹ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਵਿਖਾਵੇ (ਦੇ ਵਰਤ) ਵਿਚ ਪਤੀਜ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮੂਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ।

ਹੋ ਭਾਈ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ (ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਤ-ਧਾਰੀ ਹੈ), ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੁੱਧ-ਸਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਉਸ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ । ੧੩ ।

੭੦- ਏਕਾਦਸੀ ਨਿਕਟਿ ਪੇਖਹੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥ ਇੰਦ੍ਰੀ ਬਸਿ ਕਰਿ ਸੁਣਹੁ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥

ਮਨਿ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰਬ ਜੀਅ ਦਇਆ ॥ ਇਨਿ ਬਿਧਿ ਬਰਤੁ ਸੰਪੂਰਨ ਭਇਆ ॥ - ੧੧ ॥ [੨੯੯]-ਬਿਤੀ

ਅਰਥ : ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਵੱਸਦਾ ਵੇਖੋ, ਆਪਣਿਆਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਕਰੋ । ਇਹੀ ਹੈ ਏਕਾਦਸੀ ਦਾ ਵਰਤ । ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਦਇਆ-ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦਾ ਵਰਤ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ਇਹੀ ਹੈ ਅਸਲੀ ਵਰਤ) । [ਏਕਾਦਸੀ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀਂ ਥਿਤ ਦਾ ਵਰਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅੰਨ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ]

੭੧- ਨਉਮੀ ਨੇਮੁ ਸਚੁ ਜੇ ਕਰੈ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਉਚਰੈ ॥ ਦਸਮੀ ਦਸੇ ਦੁਆਰ ਜੇ ਠਾਕੈ

ਏਕਾਦਸੀ ਏਕੁ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ॥ ਦੁਆਦਸੀ ਪੰਚ ਵਸਗਤਿ ਕਰਿ ਰਾਖੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਮਾਣੈ ॥

ਐਸਾ ਵਰਤੁ ਰਹੀਜੈ ਪਾਡੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤੁ ਸਿਖ ਕਿਆ ਦੀਜੈ ॥ ੨ ॥ [੧੨੪੫]-ਵਾਰ-੨੧

ਅਰਥ :- ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਚ ਧਾਰਨ ਦੇ ਨੇਮ ਨੂੰ ਨੌਮੀ ਦਾ ਵਰਤ ਬਣਾਏ, ਕਾਮ, ਕਰੋਧ ਤੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ, ਜੇ ਦਸ ਹੀ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕ ਰੱਖੇ, ਇਸ ਉੱਚਮ ਨੂੰ ਦਸਮੀ ਦਾ ਵਰਤ ਬਣਾਏ, ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਸਮਝੇ-ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਏਕਾਦਸੀ ਦਾ ਵਰਤ ਹੋਵੇ, ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖੇ - ਜੇ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਦੁਆਦਸੀ ਦਾ ਵਰਤ ਬਣੇ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੋ ਪੰਡਿਤ ! ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤ ਨਿਬਾਹ ਸਕੀਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ । ੨ ।

੭੨- ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿ ਕੇ ਅਹੋਈ ਰਾਖੈ ਨਾਰਿ ॥

ਗਦਹੀ ਹੋਇ ਕੈ ਅਉਤਰੈ ਭਾਰ ਸਹੈ ਮਨ ਚਾਰਿ ॥ ੧੦੮ ॥ [੧੩੭੦]

ਪਦ ਅਰਥ :- ਅਹੋਈ--ਕੱਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਰਤ । ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਖਾਸ ਖਾਸ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗਣੇਸ਼ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਚੂਹਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਹੰਸ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਚਿੱਟਾ ਬਲਦ, ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਸ਼ੇਰ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਗਰੁੜ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸਵਾਰੀ ਵਸਤੇ ਖੋਤਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਗਦਹੀ-- ਖੋਤੀ, ਗਧੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਹੋਰ ਕੀ ਬਣਾ ਸਕਣਾ ਹੈ ? ਮਨ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਮਣ, ਖੋਤੀ ਨੇ ਭਾਰ ਹੀ ਢੋਣਾ ਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਨੋਟ :- ਇੱਕ ਅਨ-ਪੜ੍ਹਤਾ ਨੇ, ਦੂਜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ, ਮੜੀ-ਮਸਾਣਾ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਂ ਨੇ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਹਾਸੇ ਹੀਣਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਚੇਤ ਅਤੇ ਕੱਤਕ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਵਾ ਚੌਥ, ਮਹਾਂ ਲੱਖਮੀ, ਨੌਰਾਤ੍ਰੀ, ਟਿੱਕਾ ਭਾਈ ਦੂਜ ਆਦਿਕ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਖਣਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਜਹਾਲਤ-ਭਰੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਤੱਕ ਅਨ-ਪੜ੍ਹਤਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਠੋਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਸਿੱਖ-ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਕਿਤੇ ਰਹੀਆਂ ਸਿੱਖ-ਮਰਦ ਵੀ ਝੱਲੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ । ਸਿੱਖ-ਮਰਦ ਗੁਰਪੁਰਬ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮੱਸਿਆ ਪੁੰਨਿਆਂ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਨਾਨੀਆਂ ਕਰਵਾ ਚੌਥ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਨੀਂਗਰਾਂ ਦੇ ਸਗਨ ਮਨਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

੭੩- ਕਈ ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ ਕਈ ਪਉਨਾਹਾਰ ॥ ਕਈ ਕਰਤ ਕੋਟ ਮ੍ਰਿਤਿ ਕੋ ਅਹਾਰ ॥

ਕਈ ਵਰਤ ਸਾਕ ਪੈ ਪੱਤ੍ਰ ਭੱਛ ॥ ਨਹੀ ਤਦਪ ਦੇਵ ਹੋਵਤ ਪ੍ਰਤੱਛ ॥ ੧੩੧ ॥ [ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ]

ਪਦ ਅਰਥ :- ਅਗਨ ਹੋਤ੍ਰ--ਧੂਣੀਆਂ ਤਪਨ ਵਾਲੇ । ਪਉਨਾਹਾਰ--ਹਵਾ ਦੀ ਖੁਰਾਕ, ਹਵਾ ਖਾਣੀ, ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹ ਲੈਣਾ । ਮ੍ਰਿਤਿ--ਮਿੱਟੀ । ਅਹਾਰ--ਖਾਣਾ । ਵਰਤ--ਅੰਨ ਛੱਡਣਾ । ਸਾਕ--ਸਾਗ, ਕੰਦ ਮੂਲ । ਪੈ ਪੱਤ੍ਰ ਭੱਛ--ਨਿਰਾ ਦੁਧ ਹੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ । ਨਹੀ ਤਦਪ--ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਦੇਵ ਹੋਵਤ ਪ੍ਰਤੱਛ--ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਦਰਸਨ (ਏਨੇ ਹਨ-ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਸੱਭ ਫੋਕਟ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੇ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ।

੭੪- ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮਟ ਭੁਲਿ ਨ ਮਾਣੈ ॥ [ਸਵੱਯੇ ੩੩ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦]

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਕਬਰਾਂ, ਮੜੀਆਂ ਅਤੇ ਮਠਾਂ (ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ) ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣੇ ।

੭੫- ਇਕ ਮਨ ਹੋਇ ਇਕਾਦਸੀ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਰਤੁ ਪਤਿਬ੍ਰਤਿ ਭਾਇਆ ॥ (੧੧) [ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੭]

ਅਰਥ:- ਇੱਕ ਮਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ ਇਕਾਦਸੀ ਦਾ ਵਰਤ ਹੈ ।

੭੬- ਵਰਤ ਨੇਮ ਲਖ ਦਾਨ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣਾ । ਲਉਬਾਲੀ ਦਰਗਾਹ ਪਖੰਡ ਨ ਜਾਵਣਾ । ੧੫। [ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੨੧]
ਅਰਥ :-ਲੱਖਾਂ ਵਰਤ, ਨੇਮ, ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਨੇ, ਅਜਿਹੇ ਪਖੰਡ (ਮਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ) ਉਸ ਲਉਬਾਲੀ (=ਵੇਪਰਵਾਹ ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ ।

੭੭-- ਲਖ ਜਪ ਤਪ ਲਖ ਸੰਜਮਾ ਹੋਮ ਜਗ ਲਖ ਵਰਤ ਕਰੰਦੇ ॥

ਗੁਰੁ ਸਿੱਖੀ ਸੁਖੁ ਤਿਲੁ ਨ ਲਹਮ ਲਹੰਦੇ । ੧੮। [ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੨੮]

ਅਰਥ:-ਲੱਖਾਂ ਜਪੀਏ, ਲੱਖਾਂ ਤਪੀਏ ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸੰਜਮ ਲੱਖਾਂ ਵੀ ਵਰਤ ਆਦਿ ਰੱਖਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਡੰਬਰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਫਲ ਦੇ ਇਕ ਤਿਲ ਮਾਤਰਰਕੁ ਬੀ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਭਾਵ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਦੇ ਫਲ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਇਹ ਵਰਤ ਨੇਮ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਅਜੇਹੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ-ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਅਜੇਹੇ ਪਖੰਡ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਚੋਲਿਆਂ (ਮਹੰਤਾਂ, ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਕਥਿਤ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖ ਡੇਰੇ ਦਾਰਾਂ) ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੰਥ ਵਿਚ ਵਾੜਨੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ । ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ, ਮੱਸਿਆਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਿਹਾੜੇ ਮੰਨਣਾ ਆਦਿ ਸੱਭ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਤੇਜ-ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ? ਵਰਤਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਖੰਡਣਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੀ ਸੂਚੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

੧= [੪੮]-੧੬-੨੬(੩)	੨= [੧੯੯]-੯੬-੧੬੫(੨)	੩= [੨੨੪]-੭-੧(੧)	੪= [੩੨੪]-੬(੩)	੫= [੧੩੭੦]-੧੦੮	੬= [੧੨੨੯]-੨-੧੩੧(੨)
੭= [੮੩੦]-੨	੮= [੩੯੨]-੩੮-੮੯(੨)	੯= [੮੭੯]-੧੦(੩)	੧੦= [੧੦੦੩]-੬-੧੫(੩)	੧੧= [੧੧੨੩]-੧(੩)	੧੨= [੬੭੪]-੧੩(੧)
੧੩= [੭੦੦]-੫-੧੧	੧੪= [੫੪੫]-੬-੩-੬	੧੫= [੭੧੫]-੨-੧੭(੨)	੧੬= [੭੧੮]-੨(੧)	੧੭= [੭੨੦]-੬(੨)	੧੮= [੭੩੨]-੪(੨)
੧੯= [੮੩੦]-੨(੧)	੨੦= [੮੪੧]-ਸਤਵਾਰ	੨੧= [੮੩੧]-੩(੧)	੨੨= [੩੩੭]-੨-੧੨-੬੩(੨)	੨੩= [੧੦੯੯]-ਵਾਰ-੧੩	੨੪= [੧੨੦੩]-੨(੩)
੨੫= [੧੩੨੫]-੩(੭)	੨੬= [੧੩੦੫]-੩-੩੬(੧)	੨੭= [੧੧੬੮]-੩(੨)	੨੮= [੧੦੪੨]-੫-੨੨	੨੯= [੧੨੨੯]-੨-੧੩੧	੩੦= [੧੨੦੩]-ਵਾ-੧(੧)
੩੧= [੭੫]-੨(੨)	੩੨= [੩੯੪]-੨-੯੬(੩)	੩੩= [੪੦੮]-੨-੧੫੧	੩੪= [੯੭੨]-੧੦(੩)	੩੫= [੮੪੭]-ਛੋੜ(੨)	੩੬= [੧੧੫੩]-੧-੫੭-੮
੩੭= [੧੨੮੫]-ਵਾ-੧੭	੩੮= [੧੩੨੮]-੪(੩)	੩੯= [੮੭੩]-੮-੧੧	੪੦= [੯੬੮]-੧	੪੧= [੧੩੯੨]-੯	

੭੮-

ਮਨਮੁਖਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੇ ਬਪੁੜੀ ਨਿਤ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਵਰਤ ਨੇਮੁ ਸੁਚ ਸੰਜਮੁ ਪੂਜਾ ਪਾਖੰਡਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਅੰਤਰੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬੋਧੇ ਜਉ ਹਸਤੀ ਛਾਰੁ ਉਡਾਏ ॥

ਜਿਨਿ ਉਪਾਏ ਤਿਸੈ ਨ ਚੇਤਹਿ ਬਿਨੁ ਚੇਤੇ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਪਰਪੰਚੁ ਕੀਆ ਧੁਰਿ ਕਰਤੈ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਕਮਾਏ ॥ ੧੯ ॥ [੧੪੨੩]

੧੬

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖ-ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀ

ਸ਼੍ਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਮਿਤੀ ੫ ਸਤੰਬਰ, ੧੯੯੨ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟ੍ਰੀ ਲਾਫ਼ੇ ਦੁਆਰਾ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤ੍ਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ । ਸ਼੍ਰੋਕ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸਮਾਨਜੋਗ ਮੁੱਖ-ਗ੍ਰੰਥੀ ਜੀ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਲਾ ਸਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਸੀ ਅੱਜ ਉਸੇ ਹੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੀ ਬੈਠੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਣ ਦਾ ਸਾਹਸ ਵੀ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਉੱਤਰ ਤਾਂ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਸ ਪੱਤਰ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ :-

੧ ਓ ਸੇਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ਸੰਤਹੁ ਰੂੜ ਕਰਹਿ ਵਡਿਆਈ ॥

Edmonton. Sep: 5, 1992.

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਜੋਗ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਇੱਕਸੁਰਤਾ, ਇੱਕ ਮੁੱਠਤਾ ਤਦ ਹੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸਿਖ ਆਪਣੇ ਧੁਰੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦ੍ਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ। ਪਰ ਇਹ ਜੋੜ ਤਦ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸਮੇ ਸਮੇ ਸੇਧ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਢਿੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੀ ਰੱਖਣ, ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨਿਵਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਜੇ ਬੇਨਤੀ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇ। ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਹ ਬੜੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਪੰਥ ਤੇ ਬਣੀ ਭੀੜ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਬਣੀ ਨਿੱਜੀ ਐਕੜ ਸਮਝੀ ਜਾਣ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਬਣੀ ਆਈ ਹੈ । ੧੯੭੮ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਵਰਤੇ ਭਾਣੇ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਵਰਤਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਗੰਭੀਰਤਾ ਵਾਲੇ ਭਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸੋਚਣੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੈ ।

ਕਨੇਡਾ ਨਿਵਾਸੀ ਕੁਝ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ--ਜੁਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ਼ ਦੀਆ ਮੈਂ ਸਾਰਾ। ਜੁਬ ਇਹ ਗਹੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ, ਮੈ ਨ ਕਰੂੰ ਇਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤ। ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੂਝ ਬਖਸ਼ੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ "ਸਾਰਾ" ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਖਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਬਚਨ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਗੋਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਇਹ ਭੁਲਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿ--ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਅਤੇ ਨਵ-ਜਨਮੀ ਇਸ ਕੌਮ ਨੂੰ ਏਡਾ ਸ਼ਕਤੀ-ਸ਼ਾਲੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਾਜ ਅਥਵਾ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬੜੀ ਕਰੜੀ ਸ਼ਰਤ ਉੱਤੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਰਾਜ ਭਾਗ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਨਿਆਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਆਚਰਨ ਨੂੰ ਸਾਂਭੀ ਰੱਖਦਾ। ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਾ ਖੁਸ ਜਾਣਾ ਇਸ ਭਾਵੇਂ ਦਾ ਸੂਚਕ ਸੀ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਲਈ ਕੇਵਲ ਮਾਤ੍ਰ ਬਾਹਰੀ ਖ਼ਤਰਾ **ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ** ਹੀ ਸਮਝੀ ਸੀ। ਇਸ ਘਾਤਕ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਏਡੀ ਸਖ਼ਤ ਚਿਤਾਵਣੀ (**Warning**) ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ--"ਜੇ ਕਦੇ ਖਾਲਸਾ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ (ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ) ਮੈਂ (ਭਾਵ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ) ਆਪ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਬੇ-ਪ੍ਰਤੀਤਾ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਣਾ ਹੈ।"

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਅਸਾਂ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ "ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ" ਲਿਖਣੀ ਅਰੰਭੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿੱਪ੍ਰ ਰੀਤੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਉਣ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਬਿੱਪ੍ਰ ਰੀਤੀ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ੧੦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਲਿਖ ਕੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ-ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਕਈ ਸੱਜਣ ਕੁਝ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਆਪ ਜੀ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਆਸ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਉੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਜਥੇ ਦਾ ਦਿਲ ਵਧਾਉਗੇ, ਅਤੇ ਜਥੇ ਦੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਗੇ। ਸੰਕਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

੧=ਦੁਖ ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ

- (ੳ) ੧੯੭੩ ਵਿਚ ਪੋਠੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਬੇਰੀ ਸੁੱਕ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਬੇਰੀ ਦੀ ਨਵੀਂ "ਲਗਰ" ਲਿਆ ਗੱਡੀ ਗਈ। ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵਿਅੰਗ ਮਈ ਮੁਸਕਾਨ ਨਾਲ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕਿ ਕਰਾਮਾਤੀ-ਬੇਰੀ ਮਰਨ ਲੱਗੀ ਆਪਣਾ ਬੱਚਾ ਛੱਡ ਗਈ ਸੀ। ਲੋਕੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਦੁਖ-ਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਖਣਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਲੈਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਕੀ ਅਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਭਰਮ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰੀ ਰਖਣਾ ਅਥਵਾ "ਪੂਰਨ-ਸੱਚ" ਦੇ ਸਰੱਬ-ਉੱਚ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ "ਝੂਠ" ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਈ ਰੱਖਣੀ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਿਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਜੀ ?
- (ਅ) ਇੱਕ ਰੁੱਖ (ਬੇਰੀ) ਬਾਰੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਣਾ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਕੱਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸਾਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਇਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਖੋਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਕਰਨ ਨਾਲ "ਗੁਰਸਿੱਖ" (ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ) ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ?
- (ੲ) ਕੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ ਅਥਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਜੇਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੀ ਹੈ ਸੀ, ਜੋ ਕਥਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਰੀ ਹੇਠਲੀ ਛਪੜੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਆ ਰਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਕਥਿਤ ਰਜਨੀ ਦੇ ਪਤੀ ਦਾ ਕੋਹੜ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ? ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਜਲ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ? ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਠੋਸ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬਣੀ ਬੇੜੀ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲਾ ਕਾਂ, ਚਿੱਟਾ (ਹੰਸ) ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ--**ਕਾਗੁਉ ਹੋਇ ਨ ਉਜਲਾ, ਲੋਹੇ ਨਾਵ ਨ ਪਾਰੁ ॥** ਕੀ ਇਹ ਰਜਨੀ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਸੱਚੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ?
- (ਸ) ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਵਿਗੜ ਜਾਏ ਤਾਂ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਂ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕਾਂ ਕਾਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਪਾ ਕੇ ਖਤਰੇ ਦਾ ਨਗਾਰਾ ਖੜਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਦਰ ਦੇ ਬਣਾਏ ਪੱਕੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਇਹ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਕਿ ਛਪੜੀ ਵਿਚ ਵੜਨ ਤੇ ਕਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਉਥੇ ਕਾਂਵਾਂ-ਰੌਲੀ ਨਾ ਪੈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਛਪੜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਾਂ ਡਰਨੇ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦੇ ਥਾਂ ਸਗੋਂ ਨਹਾ ਨਹਾ ਕੇ ਚਿੱਤੇ ਬਣਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹੋਣ ? ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਖੀ ਕੋਲ ਕਾਮਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ "ਮਨ" ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਪਸ਼ੂ ਜਾਂ ਪੰਖੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਗਾਂ ਬਣਨਾ, ਖੋਤੇ ਤੋਂ ਹਾਥੀ ਬਣਨਾ, ਕੁੱਤੇ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰ, ਅਥਵਾ ਕਾਂ ਤੋਂ ਹੰਸ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਗ ਸਕਦੀ। ਅਜੇਹਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜੇਹੀ ਮਿਥਿਆ ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਸੱਚੀ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ, ਕਰਮਾਤਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਮੁਨੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ "ਹੁਕਮ" ਅਤੇ "ਭਾਣੇ" ਵਿਚ

ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਈ ? ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਆਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਕੀਹ ਮਹੰਤ-ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਦੇਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ? ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਇਹ " ਬੇਰੀ " ਕੀ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਮ ਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਦਾਗ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸੱਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਬੇਰੀ ਅਥਵਾ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅੰਗ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਘਟੇ ਘਟੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂ-ਫੁਰਮਾਨ ਲਿਖ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ? ਇਸ ਸੱਭ ਕੁਝ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਛਪਣੇ ਬੜੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰਹਿਣਗੇ ਜੀ ।

੨= ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ-- " **ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਰੋਵਰਿ ਨਾਤੇ ॥ ਸਭਿ ਉਤਰੇ ਪਾਪ ਕਮਾਤੇ** " ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੇ ਲੈਣ ਦੀ ਇਛਿਆ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰਿਆਂ ਪਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਏਹੀ ਤੁਕ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ " **ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰਿ....** " ਟੁਬਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਕੀ ਆਪ ਜੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰੋਗੇ ਕਿ, ਕੀ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚਲੇ ਲਫਜ਼ " **ਰਾਮਦਾਸ** " ਤੋਂ ਭਾਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਹੀ ਹਨ ? ਅਤੇ ਕੀ " **ਸਰੋਵਰ** " ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਜਲ ਦਾ ਤਾਲ ਹੀ ਹੈ ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ (ਰਾਮਦਾਸ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ) ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ:-

(ੳ) **ਹਰਿ ਆਰਾਧਿ ਨ ਜਾਨਾ ਰੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾ ਰੇ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਨਾਮੁ ਪਰਿਓ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥**

(ਅ) **ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਬੈਸਨੋ ਰਾਮਦਾਸੁ ॥ ਮਿਤਿ ਨਾਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਥਿਨਾਸ ॥ ੨ ॥**

(ੲ) **ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਸੁਰਵਰੁ ਸੇਵਿ ਤੂ, ਪਾਵਹਿ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**

(ਸ) **ਗੁਰ ਸਰਵਰੁ ਮਾਨੁ ਸਰੋਵਰੁ ਹੈ ਵਡਭਾਗੀ ਪੁਰਖ ਲਹੰਨਿ ॥-- ੨ ॥**

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਟੁੱਭੇ ਲਾ ਕੇ ਜੇ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੁਰਮਾਨ ਬਾਰੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀ ਹੈ ? : **ਪਾਪ ਕਰੈ ਪੰਚਾਂ ਕੇ ਬਸਿ ਰੇ ॥ ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ਕਹਹਿ ਸਭਿ ਉਤਰੇ ॥ ਬਹੁਰਿ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਇ ਨਸੰਕ ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਾਧਿ ਖਰੇ ਕਾਲੰਕ ॥ ੨ ॥ (੧੩੮੪)**

ਕੀ-**ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ**-ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਲ-ਸਰੋਵਰਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਉਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਦਾ ਹੈ ?

(੨) ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਲਿਖਵਾਏ ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦਾ ਉਹ " ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵ " ਜੋ ਸੰਗਤ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਉਪਰਾਲਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣਾ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ? ਜੇ ਇਉਂ ਸਮਝਣਾਂ ਸਾਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਣ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਜੀ।

੩= ਗੁਰਬਾਣੀ-ਪਾਠ

ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਜਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਵਾਲੇ " **ਪਾਠ ਆਪ ਕਰਨ** " ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਪਾਠੀ ਕੋਲੋਂ " **ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਣਨ** " । ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ, (ਹਰਿ ਕੀ ਪਉੜੀ ਵਾਲਾ ਪਾਠ) ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪਾਵਨ ਛੱਤਾਂ ਤੇ, ਚੁਖਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂਈ ਪਾਠ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਕੋਲੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਆਪਣੇ ਮਿਥੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਰੋਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਲੈ ਕੇ, ਪਾਠ ਬੁਕ (**Book**) ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਫਿਰ ਉਹ ਪਾਠ, ਭਾੜੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ-ਪਾਠੀਆਂ ਤੋਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਭੋਗ ਉਪ੍ਰੰਤ ਆਇਆ ਮੁੱਖ-ਵਾਕ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । **Book** ਕੀਤੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਏਡੀ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਅਚਨਚੇਤ ਘਰ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਥੱਲ-ਪੁਥੱਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਉਹ ਖੋਜਲ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਦਾ, ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਦਾ, ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ? ਕੀ ਭਾੜੇ ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁੰਨ-ਫਲ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਅਜੇਹੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੁਝ ਸੌਰਦਾ ਹੈ ? ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਮੰਤ੍ਰ-ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਲ ਅਵੱਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਕੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ? ਕੀ ਕਿਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ? (ਅਜੇਹੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥਾਈਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ) ਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਖੰਡਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਪੰਥ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਵੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਭਾਵਣਾ ਸੁਰਜੀਤ ਰਹਿ ਸਕੇਗੀ ? ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ, ਝੂਠੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਉਗਰਾਹੀ, ਕੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਕਣ ਜੋਗਾ ਰਹਿਣ ਦੇਵੇ ਗੀ ?

੪= ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ?

ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਡਿਗਣ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਵਡੇਰੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲਾ ਪੱਥਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦੇਣਾ ਕੀ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ? ਉਚੇਰੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਪੱਥਰ, ਭੋਲੇ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਅਥਵਾ ਪੈਸੇ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਅਥਵਾ ਪੂਜਾ-ਭੇਟਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨਾਂ, ਕੀ ਹਰਿ-ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੀ ਪੱਥਰ-ਪੂਜਾ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ? ਅਜੇਹਾ ਪੱਥਰ ਲਾਉਣਾ, ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ ? ਜਿਥੇ ਪੱਥਰ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕੀ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸੀਸ ਠੀਕ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਡਿਗਾ ਸੀ ? ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਦੇ ਸਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੋਲ ਕਿਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਿਆ ਹੈ ? ਪਰਕ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਨਿਰਮੂਲ ਭਰਮ ਬਣਾਈ ਰਖਣਾ ਕੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਣਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੀ ?

੫= ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਮਤ-ਭੇਤ ਖੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਬਾ ਹੋਣ ਆ ਕੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੰਜ ਪੋੜੀਆਂ ਵਾਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਜੋ ਸ਼ੰਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :---

- (ੳ) ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਫੈਸਲਾ, ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਹੀ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ?
- (ਅ) ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅੱਡ ਅੱਡ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਾ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਪੰਥਕ-ਏਕਤਾ ਦਾ ਭੋਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਗਿਆ ਜੀ ॥
- (ੲ) ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨ ਮਤੀ ਸੋਧ ਕਰ ਲੈਣ ਕੀ ਕਦੇ ਅਜੇਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ--(ੳ) ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਜਾ ਵਾਇਆ ਹੋਵੇ (ਅ) ਜਿਸ ਦੇ ਛੱਟੇ ਕਿਸੇ ਮੁਰਦਾ ਲੋਥ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹੋਣ ? (ੲ) ਜਿਸ ਦੇ ਛਕਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਉਚੇ ਆਚਰ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਉਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ?
- (ਸ) ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਕੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ " ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਕਰਕੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੈ ਗਿਆ ਫਿਰ ਭਾਵੇਂ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਪਰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਅਸੀਂ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿਆਂਗੇ । ਵਾਰ ਵਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਦਿਆਂਗੇ । ਕਦੇ ਤਾਂ ਰਹਿਤ ਰਖਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਵਰਗਾ " (ਗੁਰਮਤ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ-ਸਫਾ ੧੦੧)
- (ਹ) ਕੀ ਅਜੇਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿਹਕਲੰਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ? ਕੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੋ ਕੇ ਪਾਪਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ?
- (ਕ) ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨ੍ਰਤਿਆਂ ਸਭ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਕਿਸੇ ਭਾੜੇ ਦੇ ਪਾਠੀ ਕੋਲੋਂ ਪਾਠ ਕਰਵਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਵਾਲਾ ਕਿ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣ ਨਾਲ " ਗ਼ਲਤੀਆਂ, ਭਾਵ ਪਾਪ ਕਰੀ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੀ ਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਬਚਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ " । ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ- ਬਹੁਰਿ ਕਮਾਵਹਿ ਹੋਇ ਨਸੰਕ ---ਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੰਥ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਆਚਰਨ-ਹੀਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਜੀ ? ਗੁਰੂਬੰਦਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾਂ ਤਾਂ ਜੁ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਗੁਰਮਤ-ਸੋਧ ਮਿਲ ਸਕੇ ।
- (ਖ) ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਚੇਲਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਜਾਂ ਸਮਝਣ (ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ) ਦਾ ਅਸਲ ਭਾਵ ਕੀ ਹੈ ? ਕੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਕੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੀਸ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਜੁਦਾ ਕਰਕੇ, ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ (ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤੇ) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਛੱਟੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਲਏ ਸਨ ? ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਤਾਂ (ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪੰਜ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੱਜ ਤਕ ਦੁਬਾਰਾ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ? ਕੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੱਸੀ ? ਝਟਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਜੀਉਂਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਿਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਝੂਠ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਜੀ ? ਕੀ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਲਈ ਝੂਠ ਬੋਲ ਲੈਣ ਦੀ ਜਾਂ ਕੁਫਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੀ ?

੬= ਸਰਬ-ਸਾਂਝੇ ਅਤੇ ਪਰਮ-ਪਾਵਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ?

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਪੀਲੇ ਪਟਕਿਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਕੁਝ ਹਲਕੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਕੇਸਰੀ ਪਟਕਿਆਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਵਾਲੇ ਪਤਾਸ਼ਿਆਂ ਦਾ

ਟੋਕਰਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੇਵਾਦਾਰ (ੳ) ਬਹੁਤੀ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧੀਆ ਕੱਪੜੇ ਵਾਲਾ ਪੱਟਕਾ (ਸਰੋਪਾ), (ਅ) ਮਿਥੇ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਸਰੋਪਾ (ੲ) ਹੋਰ ਵੀ ਘੱਟ ਮਾਇਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚਾਰ ਜਾਂ ਘੱਟ ਪਤਾਸ਼ੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਸ) ਚੌਥੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰੇ ਸਰਦੀ-ਬਣਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਲੱਗੇ ਮਾਇਆ ਦੇਰ ਵਿਚ ਰਲਾ ਕੇ ਖਿਸਕਣ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਵੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਚੜ੍ਹਤ-ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੌਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਗ਼ਰੀਬ ਸਰਧਾਨੁਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀਨ-ਭਾਵਣਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੀਜੇ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਇਆ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਦਾ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਕਰਮ ਹੈ। ਗੋਲਕਾਂ ਜਾਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਕੋਲ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਪਿੰਗਲਵਾੜਿਆਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਅਥਵਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਂਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਗੋਲਕਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੀ ਇਸ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਮੰਗ ਖਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਵਾਲਾ) ਬਿੱਪ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਟੀਸਾਈਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਭੇਟਾ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਪੂਜਾ ਭੇਟਾ ਵਾਲਾ ਪਖੰਡ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਘਾਟ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ? ਕੇਵਲ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੋਲਕਾਂ ਰਖਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੁਰਿਆ? ਕੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਅੱਡਰਾ ਮੁਨਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ? ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪੰਥਕ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਗੁਰੂ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਕੀ ਆਪ ਹੀ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਾਇਆ ਕਰਦੇ? ਮਸੰਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਗਰਾਹੀ ਹੋਈ ਮਾਇਆ ਵੀ ਸਦਾ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਕੋਲ ਦਾਖਲ ਕਰਾਈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਸਤਾ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਗ਼ਰੀਬ ਦਾ ਮੂੰਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਾਇਆ? ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸੁਧਾਰ ਨਾ ਕਰਕੇ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਨੀਵੇਂ ਢੰਗ ਦੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਰੀਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਰਹੇ?

੭= ੧੯੮੩ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਸ਼ਹੀਦ) ਦੇ ਵੀਰ, ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਮੈਨੇਜਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ੫੦੦ ਰੁਪਏ ਗੋਲਕ ਵਿਚੋਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸੁਸਪੇਨਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਪੁਰੀਏ ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਪੁੱਜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ "ਡਰ" ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਬਣਿਆਂ ਸੀ? ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰੇ-ਨਿਆਰੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੂਚੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਵੀ ਪੁੱਜੀ ਹੈ ਜੀ?

੮= ਲੰਗਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਲੰਗਰ ਦਾ ਅਰਥ-ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਕੇਵਲ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲਈ ਬਣਿਆਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪ ਵੀ ਸੰਗਤ-ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸਮਰਾਟ "ਅਕਬਰ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਸੀ। ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਲਈ, ਅਥਵਾ ਕਈ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲਈ ਅੱਡਰੇ ਅਤੇ ਉਚੇਚੇ ਤੜਕੇ ਲੱਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵੀ ਪਿਕਨਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਤੁਸਾਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹੋਟਲਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਫੀਸ ਲਾਂਗਰੀਆਂ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਬੁੱਤਾ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਾਰਾਂ ਰਹੇ ਹਨ? ਕੀ ਕਦੇ ਤੁਸਾਂ ਆਪ ਵੀ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਹੈ? ਕੀ ਸੂਝਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੰਧਾਂ ਕੋਠੇ ਚਾਉਣ ਗਿੱਝੇ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਧਰਮਅਸਥਾਨ ਕਦੇ ਤਬਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ "ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਉਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਧਰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪਰਥਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਗਾੜਦੇ ਹਨ?

੯= ਸਾਧ-ਗੱਦੀਆਂ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਗੱਦੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਅਥਵਾ ਉਚੇਚੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਗੱਦੀ ਚਲਾ ਕੇ ਡੇਰਾ ਥਾਪ ਲੈਣਾ, ਕੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਖੰਡਨਾ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ?

ਕੁਲਹਾਂ ਦੋਂਦੇ ਬਾਵਲੇ ਲੈਂਦੇ ਵਡੇ ਨਿਲਜ ॥ ਚੂਹਾ ਖਡ ਨ ਮਾਵਈ ਤਿਕਲਿ ਬੰਨੇ ਛਜ ॥

ਦੇਨਿ ਦੁਆਈ ਸੇ ਮਰਹਿ ਜਿਨ ਕਉ ਦੇਨਿ ਸਿ ਜਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪਈ ਕਿਥੈ ਜਾਇ ਸਮਾਹਿ ॥

ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਡੇਰੇ ਦਾਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਪਲਦੇ ਹਨ, ਦਸਾਂ ਨਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਗਿਰ੍ਹਸਤੀ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਨੀਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਨ?

੧੦= ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਿ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀਆਂ?

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਭਾਗ-ਘੋੜੇ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਸਾਂਭੀ। ਕੀ ਕਦੇ ਆਪਨੇ ਗ਼ਰੀਬਾਨ ਮੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ-ਸੰਤ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖੱਟਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਆ ਕੇ ਅਜੇਹੇ ਭਾਣੇ ਵਰਤਾਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਲੈ ਡੁੱਬਣ ਵਾਲੇ ਸਨ? (੧) ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਡਰਮਾਂ ਰਚਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਬਨਵਾ ਕੇ ਕੀ ਬਹਾਦਰ ਪੰਥ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਕੋਝਾ ਧੱਬਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੋਧੀ ਕਰਤੂਤ ਕਰਕੇ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਘੋਰ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ? (੨) ਐਨ ਆਖਰੀ ਦਿਨ (ਭਾਵ, ੨੬ ਦਸੰਬਰ ੧੯੬੬ ਨੂੰ) ਕੋਰੇ ਝੂਠ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ (ਜਿਹੜਾ ਸ: ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ

ਸਲਾਹ ਨਾਲ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਸੀ) (੩) ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭਨੇਂ ਭੱਜ ਨਿਕਲੇ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾਈ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਬੰਦ ਜਥੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ (੪) ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਾ ਸਖ਼ਤ ਘਬਾਰਾਹਟ ਵਿਚ ਸੀ ? (੫) ਕੀ ਅਜੇਹਾ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਝੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੋਂ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਪੁਰਾ ਲਵੇ । (੬) ੧੯੮੨ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਲਾਹ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾਇਆ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਈ ਜਾਣ ਲਈ ਤੁਰੇ ਆ ਰਹੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜਥਿਆਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅਤੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ? (੭) ਤੀਜੇ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਲੈ ਦੇਣ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਤਨਤਾਂ ਭੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਲੜਾਈ ਲਈ ਮੋਰਚੇ ਬਣਾਏ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਖੱਟਿਆ ਕੀ ? ਸਗੋਂ ਕੀ ਇਹ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ ਕਿ-- (ਆ) ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾ ਲਿਆ । ਅਣਖੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਆਪਣੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਊ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਝੱਲ ਗਿਆ (B) ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਇੱਕ ਥਾਂ ਰਖਣ ਦਾ ਹੱਕ ਜਿਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਵਕੀਲ, ਅੱਜ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਭੁੱਬੇ (ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿ ਪੰਥ ਵਿਚ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਤੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ? (C) ਕੌਮ ਦੇ ਨੌ ਨਿਹਾਲਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਿਸ ਕੌਮ ਆਇਆ ? ਕੀ ਮੋਟਰ-ਸਾਈਕਲ ਅਤੇ ਪਸਤੌਲ ਨਾਲ ਸਸਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਲੜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੌਮ ਦੇ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਹੂ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਡਾਕੂ ਅਤੇ ਕਾਤਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ? ਕੀ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲਾ ਭਾਵੀ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲ ਅੱਗੇ ਜਾ ਪਿਆ ਹੈ ? (D) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ --ਗਿਰਿ ਬਸੁਧਾ ਜਲ ਪਵਨ ਜਾਇਗੇ, ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ ॥ ੧ ॥ (੧੨੦੪) ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਧ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹਦੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆ ਰਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾ ਲੈਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਦਾ ਵੀ ਸੱਚ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਕੀ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਵਿਚ ਸਤਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਧ, ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ ਬੋਲ ਸੁਣਨ ਦੇ, ਅਥਵਾ ਚੋਧਰਾਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ, ਭੇਖੀ-ਸੰਤ ਸਨ ? ਰਹਿਓ ਸੰਤ ਹਉ ਟੋਲਿ ਸਾਧ ਬਹੁਤੇਰੇ ਡਿਠੇ ॥ - - - ? । ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਣੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਰਹੇ ਕਿ ਸਰਬ ਉਚ ਜਥੇਦਾਰ ਤਿਆਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸੁਆਰਥੀ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਯੂ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੇ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀਓ ! ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਬੜੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਇਸ ਪਾਤੀ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਉਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਖੋਚਲ ਕਦੇ ਨਾ ਦੇਂਦੇ । ਆਪ ਜੀ ਪਦਵੀ ਇਹ ਮੰਗ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਥਮ ਫ਼ਰਜ਼ ਸਮਝੋ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੇ ਇਸ ਨਿਮਾਣੇ ਜਤਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਧਨਵਾਦੀ ਬਣਾਉ । ਆਪਜੀ ਦੇ ਉਤਰ ਦੇ ਉਡੀਕਵਾਨ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਸੇਵਕ :- ਬਿੱਪ੍ਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਤੋਂ ਸੱਚ ਦਾ ਮਰਗ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਦਾ ਸੇਵਕ-- ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਐਡਮਿੰਤਨ
ਣੋਤੇ:- ਇਸ ਪੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਮਝਣਾ । ਇਸ ਨੂੰ ਅਥਵਾ ਆਪ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਉਤਰ ਨੂੰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਅਥਵਾ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਛਪਵਾ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸੋਧ ਦੇਣ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸਾਧਨ ਬਣਿਆਂ ਰਹੇ ।

ਪਹਿਲੀ ਚਿਠੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਬੁਹੜੇ ਵਾਧੇ ਵਾਲਾ ਇਹ ਪੱਤਰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚੋਂ ਨਕਲ ਕਰਾ ਕੇ ਦੋਬਾਰਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਭੇਜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਪੱਕਾ ਰੀਕਾਰਡ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਦਿਆਂ ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਕੋਈ ਸੁਝਾ ਦੇ ਸਕੋ ਤਾਂ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾਲ ਹੀ ਛਪਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੀ । [Note : -ਖਿਮਾਂ ਕਰਨਾ ਜੀ । ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗੱਦੀ-ਦਾਰ ਸਾਧ ਦੀ ਉਪਜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ? ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਿਹਕਲੰਕ ਡੇਰੇਦਾਰ-ਸਾਧ ਦੀ ਹੀ ਉਪਜ ਹੋ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉੱਤਰਨ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰਖਣੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਹੈ । ਸਭ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲੈਣਗੀਆਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਕੇ ਤਨਖਾਹ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਪ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਹਿਰਦ ਹਨ?]

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ, ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ [ਮਿਤੀ ੨੬ ਫ਼ਰਵਰੀ ੧੯੯੫]

ਰਜਿ ਨ ਕੋਈ ਜੀਵਿਆ ਪਹੁਚਿ ਨ ਚਲਿਆ ਕੋਇ ॥ ਗਿਆਨੀ ਜੀਵੈ

ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਰਤੀ ਹੀ ਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਸਰਫੈ ਸਰਫੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਏਵੈ ਗਈ

ਵਿਹਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ ਵਿਣੁ ਪੁਛਿਆ ਹੀ ਲੈ ਜਾਇ ॥ ੩੧ ॥ [੧੪੨੧]

